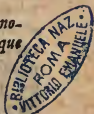

C. SVETONII TRANQVILLI XII. CÆSARES,

THEOD. PVLMANNI Craneburgij opera & ſtudio emendati.

IN EOSDEM

Annotationes, atque lectionis varietates ex doctiſſimorum hominum ſcriptis, & ex vetuſtis, vulgatiſque libris, ab eodem collecta.

EIVSDEM

C. Suetonij Tranquilli, de illuſtribus Grammaticis, & claris Rhetoribus, LIB. II.

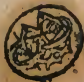
Cum Achillis Statij Luſitani Commentatione.

Ioan. Baptiſtæ Egnatij, D. Eraſmi Roterodami, & Henr. Loriti Glareani, in Suetonium Annotationes.

Bibliotheca Col. S. Pancratii

ANTVERPIÆ,
Ex officina Chriſtophori Plantini Architypographi Regij. clↄ. lↄ. LXXIIII.

dono P. Paulini a S. Bartholomeo Car: Ex: Miss. Ap. 1816.

SVMMA PRIVILEGII.

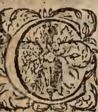
REGIS Priuilegio cautum est, ne quis alius præter Christophorum Plantinum, librum hunc, cui titulus est, *C. Suetonij Tranquilli* XII. *Cæsares*, intra decennium imprimat, aut alibi impressum in suas ditiones importet, venalémve habeat: qui secus faxit, pœna fisco Regio exsoluenda multabitur: vt latiùs in Regio diplomate expressum est, Dato Bruxellæ, Anno M. D. LXXIII. Stylo Brab. III. Aprilis ante Pascha.

Signat.

I. De Perre.

ILLVST. FREDERICO PERRENOTO, RONST ET ASPRAMONT BARONI, S. LVPI, CHAMPAGNEY ETC, DOMINO, ANTVERPIÆ CIVITATIS GVBERNATORI, THEOD. PVLMANNVS CRANEBVRGIVS S. D.

V M nulla pars litterarum Frederice v. cl. plus aut voluptatis, aut vtilitatis adferat, quàm historia, quæ non immerito vitæ magistra appellatur, eius lectionem omnibus iis, qui de vniuerso rerum omnium statu cognoscere velint, valde necessariam esse puto. nam non tantum rerum multis sæculis gestarũ seriem nobis ita commonstrat, vt inter legendum quasi cum vetustissimis quibusque ipsis loqui nos putemus: verum etiam rerum publicarum casus, & euentus; regnorum vicissitudines, & mutationes; principum, & salubria clarorum hominum consilia tamquam in tabula depicta ob oculos ponit: vsque adeò, vt vnà scelera, mores, vitia, dolos, & artes quasi intus contemplemur. quorum omnium cognitio quantum ad priuatam vitam bene, prudenterque

inſtituendam,publicaſque res optimè gubernandas conducat, nemo ignorare poterit, niſi qui,vt eſt in tragœdia, auribus, mente, & oculis ſit cæcus. Nihil enim in hac vita ſiue durum, ſiue triſte, ſiue calamitoſum nobis accidit, quod non alterius exemplo mitigetur, & æquo animo feratur: rurſus nihil tam ſuaue, tam proſperum, tam lætum, quod nos, niſi quis, poſthabita animi modeſtia, hominem planè exuat, inſolentiores, elatioresque reddat. Itaque ciuilium bellorum tumultus cauſſa, cùm omnis mihi occaſio, & commoditas adempta eſſet, qua vitam tolerare ſolebam, cum veteribus amicis meis, id eſt, codicibus in gratiam redire cœpi, vt inde non nihil ſolatij hoc periculoſiſſimo tempore caperem,& animi mei dolorem,quem patria ſuis ruens viribus adfert, delenirem. inter eos autem Suetonium ante annos aliquot cum manu ſcriptis duobus libris à me collatum inueni,in quo non nulla loca malè affecta, quanta potuimus diligentia, ope antiquorum codicum ſanauimus, &annotationibus illuſtrauimus: quem, ſub felicibus potiſſimùm clariſſimi nominis tui auſpiciis,nunc publici iuris facio: quòd non ſolùm auctoritate, & dignitate pleroſque omnes antecellas: ſed etiam præclaris animi tui

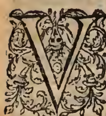
dotibus, atque virtute vincas. deinde
òd conciliatione Ioannis Goropij Becani,
us morte nuper hactenus ignorata anti-
itas magnum damnum fecit, mihi patro-
s xenius ſis, & vnicus. Accipies ergo in bo-
n partem hoc exiguum munuſculum, vt
æ erga te obſeruantiæ aliquod exſtet ſi-
um, & grati animi mei teſtimonium de tua
pla erga me liberalitate, atque munifi-
ntia ad poſteros propagetur. neque dubito,
n id pro tua erga bonas litteras voluntate
penſiſſima libenter ſis facturus. eis enim
ingenium excoluiſti tuum, vt nemo ſatis
gularem animi tui æquitatem, atque mo-
ationem poſſit mirari. quis non vitæ mo-
tiam amet? nemo tuo ſermone excludi-
, nemo congreſſu: omnibus te benignum
ebes: eandem omnibus humanitatem
endis. quos qui veros optimorum ſtu-
rum fructus eſſe negat, eum malè de tota
iloſophia ſentire manifeſtum eſt. taceo
nc Græci, Latiniq́ue ſermonis eximiam
gnitionem, peregrinarum linguarum non
lgarem peritiam, & erga litteratos homi-
s, inſigneſq́ue artifices fauorem, atque
neuolentiam: quam veræ nobilitatis par-
n eſſe non minimam norunt omnes.
ec igitur omnia me impulerunt, vt hanc

meam opellam tenuem, crassa Minerua, nulla arte, nulloque Genio concinnatam tibi offerrem, quam vt serena fronte suscipias, atque mihi inter extremæ sortis clientes tuos locum relinquas, iterum, & sæpius oro. quod si mihi contingat, me omnia, quæ summa sunt, consecutum existimabo. Vale. Antuerpiæ, Pridie Kalend. Maias, anno cIↃ. IↃ. LXXIV.

ILLV-

ILLVSTRISSIMIS SAXONIÆ DVCIBVS, FEDERICO sacri Imperij Electori &c. eiusque patrueli Georgio, Erasmus Roterodamus S. D.

T AB *his viris, quos fortunæ calculus mundi gubernaculis admouit, Federice ac Georgi, Ducum incorruptissimi, haud exegerim anxiam atque exactam scholasticarum disciplinarum cognitionem: in quibus qui consenuerint, eos ferè sensu etiam communi carere videmus, tantum abest, vt tractandis rerum habenis sint idonei: ita vehementer ab istis dissentio, qui Reges prorsus ab omni librorum commercio ceu re noxia ablegant: perinde quasi hoc demum verè regium sit, nihil omnino vel scire, vel agere, præter aleam, venatus, moriones, & his etiam sordidiores voluptates. Cum quibus enim amicis libentiùs confabuletur cordatus & pius princeps, quàm cum ijs, qui & semper præstò sunt, & sapiunt plurimùm, & nihil loquuntur ad gratiam? Verùm nullis ex libris, mea sententia, plus vtilitatis capi possit, quàm ex eorum monumentis, qui res publicè priuatímque gestas, bona fide posteris prodiderunt, præsertim si regalis philosophiæ decretis imbutus huc accesserit. Etenim qui in hoc munere, rerum gerẽdarum exemplum, quàm gestarum fidem spectare maluerunt, hactenus modò prosunt, quòd boni principis simulacrum oculis subijciunt, si qui tamen id scitè vereque effinxerunt. Ceterum ex bonæ fidei scriptoribus super alias innumeras, hæc præcipua capitur vtilitas, quòd non alia res æquè, vel bonorum Regum animos ad cum laude gerendas accendit, vel tyrannorum cupidita-*

tes cohibet ac refrenat:dum vtrique cernunt, horum litteris suam vitam omnem, mox in totius orbis, immo sæculorum omnium theatrum producendam : & quidquid nunc vel in abdito patrant, vel adscito fuco prætexunt, vel metu dissimulari cogunt veriùs quàm ignorari, paullò pòst clarissima in luce sub oculis omnium traducendum, cùm iam metu pariter ac spe libera posteritas nec vllo corrupta studio, magno consensu rectè factis applaudet, parique libertate his diuersa explodet, exsibilabitque. Nec enim arbitror quemquā tyrannum, sic penitus omnem hominis sensum exuisse, vt vitam sibi iucundam ducat, si norit suum nomen apud posteros omnium ætatum ac nationum tam inuisum & exsecrabile fore, quàm est Neronis, Caligulæ, Heliogabali, Cōmodi: ad quorum mentionem, ceu portentorū veriùs quàm principum, nemo iam non despuit, non abominatur, non detestatur. Nam Vitellius viuus etiam malè gesti Imperij pœnas dignas dedit: quas & Nero daturus erat, ni supplicij fœditate deterritus, ipse sui carnifex esse maluisset. Quod quidem exemplum vtinam in hæc vsque tempora duraret. Nunc enim nihil est impunitius, quàm quòd nulla satis grauis animaduersio pensare queat, malè obiti Magistratus culpa. Iam in ceteris historiæ dotibus, quantum aliis quisque tribuendum putet, ipse viderit suo arbitratu. Illud opinor apud eruditos omneis in confesso esse, quod ad narrationis fidem attinet, primas deberi Suetonio: qui, vt quidam non infestiuiter dixit, prorsus ea libertate scripsit Cæsarum vitas, qua vixerunt ipsi. Propemodum æquarunt Suetonium hac sanè laude, Aelius Spartianus, Iulius Capitolinus, Aelius Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio, Flauius Vopiscus, licet eloquentiæ viribus sermonísque politie multò inferiores. Proinde mihi quidē digni videbantur, vt eorum lucubrationes studiosi summa fide seruarent: quorum fide factum est, vt tantarum rerum tam certa memoria duret in

hanc

hanc vsque nostram ætatem. Ac Suetonium quidem nescio quo Deo propitio, & antehac non ita passim deprauatum, nunc eruditorum, meáque opera purũ, ni fallor, & integrum habemus: suffragante mihi ad hoc negotij, peruetusto quodã codice, quem è bibliotheca monasterij, apud Neruios olim, nunc Tornacẽses, vulgato cognomine D. Martini, nobis exhibuit nobilissimus ille Gulielmus Montioius, qui id temporis regias vices in ea vrbe gerebat. Reliquos, quoniam nullo huiusmodi præsidio subleuabamur, quod vnum licuit, multò certè minus deprauatos dedimus. Eósque omneis vestri nominis lenocinio orbi commendare visum est, vel vestro in me studio, vel erga bonas litteras animi propẽsione, vt id auderẽ prouocatus, quo videlicet viri, imaginibus & opibus clari, magis ac magis in his philosophari consuescant, & velut ad speculum vitam moré sque componere. Primùm enim dum videmus mutatum orbis Romani statum, tanto sanguinis humani impendio constitisse, ea res pium certè principem à temere nouandis rebus deterrebit. Deinde spectare est operæpretium, quàm æstuariis vicibus, Euripi cuiuspiam ritu, res humanæ sursum ac deorsum voluãtur, ni solida principum sapiẽtia, & incorrupta virtus fluxũ hunc sistat, inhibeátque. Quin & illud subit admirari, in tanto principũ numero vix paucos exstitisse tolerabiles, paucissimos probos, plerósque nõ improbos modò, verùm etiã ostẽta mera, meráque pestes humani generis, multos etiam mente captos. O nouã sæculi calamitatẽ, cum vni furiosæ bestiæ totus seruiret orbis, & ingemiscens eandem caneret cantionẽ, quam seruus Carion apud Aristophanem ὡς ἀργαλέον. Et tamen huiusmodi portenta, parricidiis, sacrilegijs, incestis, breuiter nullo non dedecorum genere impurata, templis, aris ac diuinis honoribus donabat hominum adulatio, fortuna, vel magis sceleribus tribuẽs, quod virtuti dari consueuit. Quis post hæc, rectè factis grassetur ad nominis immortalitatem, si cælum datur

ijs, qui indigni erãt vt terram contingerẽt? Nam quòd Domitius, & Commodus vterque sceleratißimus, Dei vocabulum viui etiã vsurparunt, quis non videt manifestariæ cuiusdam insaniæ fuisse, verius quàm impudentiæ? Porrò quibus de caußis hoc acciderit, non dum mihi satis liquet: siue quòd ipsa fortunæ magnitudo plurimas res secum defert, quæ bene nata, rectéque instituta ingenia queant corrumpere. Id quod faciliùs credet, qui perpenderit Neronis adolescentiam laudatißimæ indolis fuisse, & quo non alius adhuc fuit orbi pestilentior: optimi tamen principis spem initio de se præbuisse. Tum ab hoc multo pòst, Baßianum Getæ fratrem, dum priuatus ageret, virum integrum ac sanctum, peßimum egisse principẽ: siue quòd vt quędã nauigia immodicè magna, vastáque regi non queũt, ita totius orbis Imperiũ maius est, quàm vt vnius hominis animo sustineri poßit, cùm perdifficile sit domum etiã vnam rectè administrare. Itaque qui maximè cupit optima, tamen Maronis illud cogitur dicere: Fertur equis auriga, nec audit currus habenas. Quod opinor intelligens Octauius Augustus, vir eruditus ac perspicax, & quod in Cæsaribus rarum comperies, perpetuò sanus, non semel de deponenda Imperij mole cogitauit: & fecisset, si nactus fuisset in cuius humeros citra publici status perniciem onus reclinare potuisset. Siue id ijs rebus magis adscribendum est, quas permultas quidem, at non omneis tamen in Aureliano recenset Flauius Vopiscus. Et tamen in tanta malorum principum turba, reperias licet dignas sancto principe cogitationes, audias voces absoluto principe dignas, comperias exempla, in quibus nihil desideres. Inter ethnicos inuenies, qui Christiano animo reip. gererent Imperium, non sibi: qui tam laboriosæ administrationis non aliud spectarent præmium, quàm vt de rebus humanis bene mererentur: qui publicam vtilitatem liberorum affectibus, immo suæ, suorúmque incolumitati præferrent. O nos felices, si

Chri-

Christiani principes suæ quisque ditioni præstarent animum, quē Traianus, quem Antonini duo, quem Aurelius Alexander, orbi terrarum præstiterunt. Quin illud etiam mirandum, repertos, qui ad Imperatorem de Imperatoribus non solùm liberè, verùm etiam contumeliosè scribere auderent. Nam hodie id quidam exigunt, vt de sceleratißimis quoque Regibus honorificè scribamus: id agentes, ne quando libertatis exemplū in ipsos recidat. Sed multò magis ad rem pertinet, in his contemplari nomen illud Imperij, quod & olim orbi sacrosanctum, augustúmque fuit; & nunc etiamnum multorum affectibus religiosum ac venerabile est, cùm nihil ferè supersit, præter inanem magni nominis vmbram, quàm fœdis initijs in mundum irrepserit, primùm in Iulio sceleratè, mox in Octauio, Lepido & Antonio sceleratiùs. Quid non potest fortuna libido in rebus humanis? Potestas ea, quam postea Dis æquauit hominū cōsensus, impietate, cædibus, parricidiis, incestis, tyrannide, condita consecratáque fuit. His felicibus auspiciis cœpit illa Regibus adcrata maiestas: ac sceleratiùs ferè propagata fuit, quàm nata. Fœda Barbarorum militum colluuies, non suffragijs, sed insanis tumultibus dominum orbi dabat, nec alia succedendi lex, nisi mactato superiore. His auibus auspicabantur Imperium: quod nihilo secius tamen interim emendum erat, quanticumquè inexplebili militum auaritiæ libuisset. Nec satis erat in vnum sæuire caput. Ad liberos, ad affines, ad amicos omneis crudelissima lanicna proferebatur: ac sæpenumero reciprocantibus, vt fit, vindictæ vicibus, quos viros, quas matronas efferata immanitas indignè laniabat! Sæpe pluribus hinc & hinc imperium ad se trahentibus, miscebantur omnia. Ita semper ad nouum Imperij successorem, totus terrarum orbis concutiebatur. Summa rerum in manibus erat non Senatus, non populi Romani, sed mercenarij, facinorosiquè militis. Nec aliter imperare licuit, neque diutius imperare licuit, quàm illis belluis collibuisset, qui nec bonos, nec ma-

los

los principes diu ferre poterant. Alius parcior erat, alius profusior, alius eruditior quàm vellent, alius matri obsequentior, alius militaris disciplinæ tenacior, alius imbellis, alius immodicè bellator, alius in Senatum propensior, alij cognomen obstabat militi parum gratiosum, alij affinitas. Quamlibet leuis caussa, satis erat istis ad iugulandum orbis principem. Denique vt nihil esset caussæ, expediebat illis subinde mutare principem. Insatiabilis habēdi fames, ad res nouandas incitabat. Trucidabatur vt inutilis, qui iam exsuxerant: accersebatur alius, qui exhauriretur, mox & ipse trucidandus. Atque hisce rebus factum est, vt non nullorum Imperiū paucis modò mensibus, non nullorum paucissimis etiam diebus finiretur: vt me quidem inter legēdum crebrò subeat admiratio, fuisse vllos qui vellent Imperij vices capessere, cùm tot exemplis didicissent, quibus legibus esset suscipiēdum. Et hoc honoris sic vēditum, immo locatum, Imperium vocabāt. O miserum ac deplorandum illorum temporum statum! Oppressa Senatus auctoritate, oppressis legibus, oppressa populi Romani libertate, sic creato principi seruiebat orbis, princeps ipse seruiebat iis, qualem nemo vir probus domi vellet habere seruum. Imperatorem timebat Senatus: Imperator scelestam illam militum turbam formidabat. Imperator leges dabat Regibus: at huic leges dabant conducticij milites. Summa rerum orbis ab armata paucorum temeritate pendebat. O magnificam & exoptādam omnibus monarchiam! Et tamen nescio quo pacto, velut ex composito conueniebat inter Cæsares & milites Cæsarum dominos, quos legimus aliquoties se decimari passos ab iis, quos mox erant suo arbitratu iugulaturi: quasi vices alternas inter se pacti, dominandi ac seruiendi. Hæc cùm ita habeāt, neque enim negari potest, illud oportet expēdere, num eiusmodi sit nobis optandum imperium, si iam olim obsoletum, votis liceat restituere. Quòd si nemo sanus optaturus sit, quantò minus quod

iam

iam multis sæculis maxima ex parte sit antiquatum, exstinctúmque, magno rerum humanarum tumultu, summáque Christiani sanguinis iactura, vindicandum ac reuocandum videtur? præsertim cum inter ethnicos etiam hoc animo repertus sit Otho, vt potiùs duxerit spontanea morte vitam abrumpere, quàm imperium tot hominũ vita mercari: vir vel ob hoc ipsum dignus Imperio, si fortuna virtuti faueret. An parum est suam quãque regionem habere dominum, nisi singulæ rursus alium haberent dominũ, conduplicata populi seruitute? Nec hæc dixerim, quòd negem optimũ esse reipub. statum monarchiam, si modò is ad æterni Numinis exemplum, quantum potentia ceteris antecellit, tantumdem vincat & bonitate, sapientiáque: sed partim quòd, vt sunt hominum ingenia, haud scio an huiusmodi quispiam possit contingere, partim quòd etiam si maximè contingat, non arbitror capacem esse tantæ ditionis vnius mortalis animum. Etenim qui vectigalibus exigendis tantum agit Imperatorem, is quiduis est potiùs, quàm Imperator. Non desiderabit orbis monarcham, si Christianos principes inter se iungit concordia. Verus & vnicus orbis monarcha CHRISTVS est: in cuius edicta si nostri principes consenserint, sub vno principe verè florebũt vniuersa: sin humanis cupiditatibus res gerentur, æterna rerum vicissitudine semper fluctuabimus, iactabimúrque. Et tamen maximã huius felicitatis partẽ ipsi nobis præstare possumus, si cõcordibus studiis ad id, quod per se optimum est, cõtendimus. Atque ego sanè ita demum arbitror felices fore respublicas, si principes sanctè Christianéque instituti, simulatque susceperint regnum, pariter & animũ regno dignum suscipiant, publicis commodis metiantur consilia omnia, ab omni tyrãnidis specie velut à peste abhorreãt: ac pro se quisq; certet, quod sortitus est regni, non amplius, sed melius successori tradere: omnes pariter adnitantur, ne bellum vllum sit, potius quàm vt bello vincant:

cant: neque vllis sit opus copiis, magis quàm vt his rebus sint instructi: pacis artibus magni videri studeant, quæ consiliis, animique viribus constant. Equidē si quid nouari possit absque rerum tumultu, iudicarim ad publicam orbis Christiani tranquillitatem magnopere pertinere, si certis fœderibus ex vsu publico sua cuique ditionis pomœria præscribantur, quæ semel constituta nullis affinitatibus, aut pactis, vel contrahi possint, vel proferri: prorsus antiquato veterum titulorum iure, quos quisque pro re nata, bello affectato, solet prætexere. Quòd si quis fortè clamitet, ius nescio quod suum adimi principibus: is illud mihi secum reputet velim, num æquum censeat, ob huiusmodi iura, quæ siue habet aliquis fortassis, siue fingit, orbem Christianum impiis ac parricidialibus armis sine fine collidi: tot innoxios aut interimi, aut perdi: tot immeritas feminas affligi, corrumpique: denique totam illam malorum tragœdiam, quæ bellum omne secum defert, in vitam hominum inuehi. Nam his fontibus omnia ferè bella, quæ nostra memoria vidimus, profecta esse constat. Verùm hæc non tantùm παρεργότερα videri possunt, verùm etiam impudentiùs ad vos scripta, Principes vt magnos, ita cum primis sapientes: ad hæc, quod est in ista fortuna rarissimū, librorum etiam præsidiis cum primis instructos. Siquidem tuas eximias Federice dotes, cum sint insigniter insignes, non mirum si famæ celebritas ad nos vsque deuexerit. Te verò illustrissime Georgi, patrueli laudatissimo per omnia similem, ac verè Germanum è propinquo cognoui, dum Phrysiam nobis finitimam administrares. Bene valete Principes verè felices, stemmatis quidem illustrissimi, sed ornamentis animi longè illustriores. Istos animos vobis seruet Christus optimus maximus, qui vos orbi Christiano vestrique similes nobis complures velit existere. Antuerpiæ, Nonis Iuniis, anno clɔ. lɔ. XVII.

INDEX

Ha-

Aetas

OCTAVIVS II.

Sta-

CLAVDIVS V.

Offi-

NERO VI.

GALBA VII.

OTHO VIII.

VITELLIVS IX.

FINIS.

IO. LVD. VIVES RVFFALDO SVO S.

SVETONIVM esse acephalum, vt Curtium, vt aliquot Orationes Ciceronis, vt nuper etiam Tacitum duobus potissimùm argumentis colligitur: tum quòd non solet gentis ac familiæ originem prætermittere Cæsaris eius, cuius vitam exorditur: de Iulia nulla mentio, cùm sit maximè illustris, & memoratu digna. tum quòd in vetustis exemplaribus hoc habetur initium, Annum agens sextumdecimum, prætermisso Cæsaris nomine, vt appareat priùs fuisse de illo locutum. Nos igitur, quandoquidem spes non est, quod desideratur, fore vt aliquando existat, ex veterum scriptorum lectione, quantum industria ac studio consequi potuimus, eum locum studiosæ iuuentuti expleuimus. Si quando id ipsum in lucem prodierit, quod Suetonius scripsit, facilis erit tantuli mei laboris iactura. Suetonij phrasim æmulatus sum, & obseruationis diligentiam. Cui non satisfecero, næ is haud magnum acceperit damnum exiguæ chartulæ & breuissimi temporis, quod perdiderit nostris legendis. Si cui placuero, is satis hoc ipso nobis præstiterit: sin displicuero, ab hoc veniam petimus audaciæ. Dicamus tibi Hieronime Ruffalde, auditorum meorum probissimo, ac proinde carissimo. Vale, Louanij, clɔ. Iɔ. xxi.

ADDI-

ADDITA SVETONIO IN VITA C. IVLII CÆSARIS, PER LVD. VIVEM.

De gente Iulia.

1 GENTEM Iuliam pro indubitato creditur ab Iulo Aeneæ filio manasse, qui Lauinio relicto Albam longam condidit, in qua & regnauit. Eo mortuo, cùm ad Ascanium Lauiniæ atque Aeneæ filium Latinum rediisset regnum, cura sacrorum cærimoniarúmque Latinæ ac Troianæ gentis penes sobolem Iuli mansit, ex qua sunt Iulij. Hos cum aliis quibusdam nobilißimis Latij familiis Tullus Hostilius Romanus rex, postquam Albam diruisset, Romam trãstulit, ac in patres cooptauit. Serò ad Magistratus emerserunt: nempe inter Patricios maiorum gentium ferè postremi, anno V.C. altero & trecentesimo, Cn Iulio Decemuiro legibus scribendis priore, eiusce Magistratus lectione. Omnis dehinc generis honores nacta, mansit in Patriciatu & ordine Senatorio, mediocribus opibus, nullo insigniter præstanti viro, factisque præclaris illustrior.

Cæsarum familia.

2 IN Iulia gente familia fuit Cæsarum: quã ratione cognominis haud liquet, nec cui primùm contigerit. Nam ante Cæsarem Dictatorem, patrémque eius, & auum Iulij, Cæsares fuerunt: vt ille qui Punico bello secundo, à Senatu ad Crispinum Consulem de Dictatore dicendo missus est. Cæsares verò consueuit Romanus sermo cognominare eos, qui vel cæso matris vtero, vel cum cæsarie nascerentur, vel oculis essent cæsiis. Addunt quidam de elephanto in Africa occiso, quem indigenæ Cæsarem vocent: eámque ob caussam cognomen hoc primùm auo Dictatoris contigisse. Sed qui hoc tradunt, infimæ sunt auctoritatis: nempe Spartianus, & Seruius. Neque enim sola illius progenies ex Iuliis hoc cognomen habuit: sed alij, & ante eum multò, & cum eo gentiles illius plerique. Consules ante Dictatorem fuerunt, Sext. Iulius Cæsar, cum L. Martio Philippo, initio belli socialis. Sequenti anno L. Cæsar cum Rutilio Lupo. nec ante hos clarus quisquam fuit Cæsarum, aut summo Magistratu Romæ functus. Multis post annis Consulatum ex eadem familia adeptus est L. Cæsar Sext. filius, frater patruelis L. Iulij Cæsaris, qui Dictatorem progenuit, hic ad Præ-

turam tantùm peruenit. Pisis, dum mane calcearetur exstinctus, nullo manifesto morbo.

Ortus Cæsaris,& educatio.

Natus est Cæsar Romæ, C. Mario & L. Valerio Flacco COSS. 5
ad IIII. *Idus Quinctileis, qui mensis post eius mortem lege Antonia Iulius est ea caussa dictus. educatus apud Aureliam matrem, C. Cottæ filiam, & Iuliam amitam Marij coniugem. unde illi patricio amor plebeiæ factionis, & odium Syllæ. Litteras Latinas Græcásque, tum & præcepta dicendi edoctus est à M. Antonio Gniphone, homine Gallo, qui magno ingenio vir, ac singulari memoria, præterea moribus comis, & natura facilis, primò in ædibus L. Cæsaris patrui Græcam Latinámque grammaticam & rhetoricen docuit: hinc in suis ipsius, multa discentium liberalitate consecutus, cùm numquam pacisceretur de mercede. Fuit Cæsar admirabili docilitate, & ad dicendi facultatem appositus. sermo eius Latinus, excultus est domestica consuetudine ab Aurelia matre, quæ purè ac eleganter Romanè loquebatur, vt Muciæ, Læliæ, Corneliæ, & aliæ primariæ matronæ: in quarum familiis insignes oratores exstiterunt.*

C. SVE-

C. SVETONII TRANQVILLI XII. CÆSARES.

D. IVLIVS CÆSAR. I.

1 ANNVM *agens Cæsar* XVI. *patrem amisit: sequentibúsque* coss. *flamen Dialis destinatus, dimissa Cossutia, quæ familia equestri, sed admodum diues Prætextato desponsata fuerat,* Corneliam Cinnæ IIII. cos. *filiam duxit vxorem: ex qua illi mox Iulia nata est: neque vt repudiaret illam compelli à Dictatore Sulla vllo modo potuit. Quare & sacerdotio, & vxoris dote, & gentiliciis hereditatibus multatus, diuersarum partium habebatur: vt etiam discedere è medio, &, quamquam morbo quartanæ aggrauante, prope per singulas noctes commutare latebras cogeretur, séque ab inquisitoribus pecunia redimere: donec per virgines Vestales, pérque Mamercum Aemilium, & Aurelium* Cottam *propinquos & affines suos, veniam impetrauit. Satis constat* Sullam, *cùm deprecantibus amicissimis & ornatissimis viris aliquamdiu denegasset, atque illi pertinaciter* contenderent, *expugnatum tandem proclamasse, siue diuinitus, siue aliqua coniectura vincerent, ac sibi haberent: dummodo scirent eum, quem incolumem tantopere cuperent, quandoque optimatium partibus, quas secum simul defendissent, exitio futurum. nam Cæsari multos Marios inesse.*

2 STIPENDIA *prima in Asia fecit,* M. *Thermi Prætoris contubernio: à quo ad accersendam classem in* Bithyniam *missus, desedit apud* Nicomedem, *non sine rumore prostratæ*

regi

regi pudicitiæ, quem rumorem auxit, intra paucos rursus dies repetita Bithynia, per caussam exigendæ pecuniæ, quæ deberetur cuidam libertino clienti suo. Reliqua militia, secundiore fama fuit: & à Thermo in expugnatione Mitylenarum ciuica donatus est.

MERVIT *& sub Seruilio Isaurico in Cilicia, sed breui tempore. Nam Sullæ morte comperta, simul spe nouæ dissensionis, quæ per M. Lepidum mouebatur, Romam properè rediit, & Lepidi quidem societate, quamquam magnis conditionibus inuitaretur, abstinuit: cùm ingenio eius diffisus, tum occasione, quam minorem opinione offenderat.* 3

CETERVM *composita seditione ciuili, Cornelium Dolabellam consularem, & triumphalem virum, repetundarum postulauit: absolutóque, Rhodum secedere statuit, & ad declinandam inuidiam, & vt per otium, ac requiem Apollonio Moloni clarissimo tunc dicendi magistro operam daret. Huc dum hibernis iam mensibus traijcit, circa Pharmacusam insulam à prædonibus captus est: mansitque apud eos non sine summa indignatione propè* XL. *dies, cum vno medico, & cubiculariis duobus. Nam comites, seruósque ceteros in initio statim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimiserat. Numeratis deinde* L. *talentis, expositus in litore non distulit, quin è vestigio classe deducta persequeretur abeuntes ac redactos in potestatem, supplicio, quod illis sæpe minatus inter iocum fuerat, afficeret. Vastante regiones proximas Mithridate, ne desidere in discrimine sociorum videretur, ab Rhodo, quò pertenderat, transit in Asiam: auxiliisque contractis, & præfecto regis prouincia expulso, nutanteis, ac dubias ciuitates retinuit in fide.* 4

TRIBVNATV *militum, qui primus Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit, auctores restituendæ tribunitiæ potestatis, cuius vim Sulla diminuerat, enixissimè iuuit, Lucio etiam Cinnæ vxoris fratri, & qui cum eo* 5

ciuili discordia Lepidum secuti, post necem COS. *ad Sertorium confugerant, reditum in ciuitatem rogatione Plotia confecit, habuitque & ipse super ea re concionem.*

6 QVÆSTOR *Iuliam amitam, vxorémque Corneliam, defunctas laudauit è more pro Rostris: sed in amitæ quidem laudatione, de eius, ac patris sui vtraque origine sic refert. Amitæ meæ Iuliæ maternum genus ab regibus ortum, paternum cum Dis immortalibus coniunctum est. Nam ab Anco Marcio sunt Marcij reges, quo nomine fuit mater: à Venere Iulij, cuius gentis familia est nostra. Est ergo in genere & sanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent: & cærimonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges. In Corneliæ autem locum Pompeiam duxit, Q. Pompeij filiam, L. Sullæ neptem: cum qua deinde diuortium fecit, adulteratam opinatus à P. Clodio: quem inter publicas cærimonias penetrasse ad eam muliebri veste, tam constans fama erat, vt Senatus quæstionem de pollutis sacris decreuerit.*

7 QVÆSTORI *vlterior Hispania obuenit: vbi cùm mandato Prætoris iure dicundo conuentus circumiret, Gadísque venisset, animaduersa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine, ingemuit: & quasi pertæsus ignauiam suam, quòd nihil dum à se memorabile actum esset in ætate, qua iam Alexander orbem terrarum subegisset, missionem continuò efflagitauit ad captandas quàm primùm maiorum rerũ occasiones. In vrbe etiam confusum eum somnio proximæ noctis (nam visus erat per quietem matri stuprum intulisse) coniectores ad amplissimam spem incitauerunt, arbitrium orbis terrarum portendi interpretantes: quando mater, quam subiectam sibi vidisset, non alia esset, quàm terra, quæ omnium parens haberetur.*

8 DECEDENS *ergo ante tempus, colonias Latinas de petenda ciuitate agitãtes adiit: & ad audendum aliquid concitassent,*

rasset, nisi COSS. *conscriptas in Ciliciam legiones paullisper ob idipsum retinuissent: nec eo secius maiora mox in vrbe molitus est.*

SIQVIDEM *ante paucos dies, quàm Aedilitatem iniret, venit in suspicionem conspirasse cum M. Crasso consulari, item P. Sulla, & P. Autronio, post designationem Consulatus, ambitus condemnatis, vt principio anni Senatum adorirentur: & trucidatis, quos placitum esset, Dictaturam Crassus inuaderet: ipse ab eo magister equitum diceretur, constitutáque ad arbitrium rep. Sullæ & Autronio Consulatus restitueretur. Meminerunt huius coniurationis Tanusius Geminus in historia, M. Bibulus in edictis, C. Curio pater in Orationibus. De hac significare videtur & Cicero in quadam ad Axium epistola, referens Cæsarem in Consulatu confirmasse regnum, de quo Aedilis cogitarat. Tanusius adiicit, Crassum pœnitentia, vel metu diem cædi destinatum non obiisse, & iccirco ne Cæsarem quidem signum, quod ab eo dari conuenerat, dedisse. Conuenisse autem Curio ait, vt togam de humero deiiceret. Idem Curio, sed & M. Actorius Naso, auctores sunt, conspirasse eum etiam cum Cn. Pisone adolescente: cui ob suspicionem vrbanæ coniurationis prouincia Hispania vltro extra ordinem data sit: pactúmque, vt simul foris ille, ipse Romæ ad res nouas consurgerent, per Lambranos, & Transpadanos: destitutum vtriusque consilium morte Pisonis.* 9

AEDILIS, *præter comitium, ac forum, basilicásque, etiam Capitolium ornauit porticibus ad tempus exstructis: in quibus, abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem, ludósque & cum collega, & separatim edidit. quo factum est, vt communium quoque impensarum solus gratiam caperet. Nec dissimularet collega eius M. Bibulus euenisse sibi, quod Polluci. Vt enim geminis fratribus ædes in foro constituta, tantum Castoris vocaretur: ita* 10

ita suam, Cæsarísque munificentiam, vnius Cæsaris dici. Adiecit insuper Cæsar etiam gladiatorium munus: sed aliquanto paucioribus, quàm destinauerat, paribus. Nam cùm multiplici vndique familia comparata inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquam habere Romæ liceret.

11 CONCILIATO *populi fauore, tentauit per partem Tribunorum, vt sibi Aegyptus prouincia plebiscito daretur: nactus extraordinarij Imperij occasionem, quòd Alexandrini regem suum, socium, atque amicum à Senatu appellatum expulerant, résque vulgò improbabatur. nec obtinuit, aduersante optimatium factione: quorum auctoritatem, vt quibus posset modis inuicem diminueret, tropæa C. Marij de Iugurtha, déque Cimbris, atque Teutonis, olim à Sulla disiecta, restituit: atque in exercenda de sicariis quæstione, eos quoque sicariorum numero habuit, qui proscriptione ob relata ciuium Romanorum capita, pecunias ex ærario acceperant, quamquam exceptos Corneliis legibus.*

12 SVBORNAVIT *etiam, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret: quo præcipuo adiutore, aliquot ante annos L. Saturnini seditiosum Tribunatum Senatus coërcuerat: ac sorte iudex in reum ductus, tam cupidè condemnauit, vt ad populum prouocāti nihil æquè ac iudicis acerbitas profuerit.*

13 DEPOSITA *prouinciæ spe, Pontificatum maximum petiit, non sine profusissima largitione. In qua reputans magnitudinem æris alieni, cùm mâne ad comitia descenderet, prædixisse matri osculanti fertur, domum se nisi Pontificem non reuersurum. atque ita potentissimos duos competitores, multúmque ætate, ac dignitate antecedentes superauit, vt plura ipse in eorum tribubus suffragia, quàm vterque in omnibus, tulerit.*

14 PRÆTOR *creatus, detecta coniuratione Catilinæ, Senatúque vniuerso in socios facinoris vltimam statuente*

pœnam, solis municipatim diuidendos, custodiendósque publicatis bonis censuit. Quin & tantum metum iniecit asperiora suadentibus, identidem ostentans, quanta eos in posterum à plebe Romana maneret inuidia, vt D. Silanum cos. *designatũ non piguerit sententiam suam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, velut grauius atque ipse sensisset exceptam: obtinuissétque, adeo transductis ad se iam pluribus, & in his Ciceronis Consulis fratre, nisi labantem ordinem confirmasset M. Catonis oratio. Ac ne sic quidem impedire rem destitit, quoadusque manus equitum Romanorum, quæ armata præsidij caussa circumstabat, immoderatius perseueranti necem comminata est: etiam strictos gladios vsque eò intentans, vt sedentem vnà proximi deseruerint, vix pauci complexu, togáque obiecta protexerint. Tunc planè deterritus non modò cessit, sed etiam in reliquum anni tempus Curia abstinuit.*

PRIMO *Pratura die Q. Catulum de refectione Capitolij ad disquisitionem populi vocauit, rogatione promulgata, qua curationem eam in alium transferebat. Verùm impar optimatium conspirationi, quos, relicto statim nouorum Consulum officio, frequentes, obstinatósque ad resistendum concurrisse cernebat, hanc quidem actionem deposuit.* 15

CETERVM *Cæc. Metello Trib. pleb. turbulẽtissimas leges aduersus collegarum intercessionẽ ferenti, auctorem, propugnatorémque se pertinacissimè præstitit: donec ambo administratione reip. decreto patrũ summouerentur. Ac nihilò minùs permanere in Magistratu, & ius dicere ausus, vt cõperit paratos, qui vi, ac per arma prohiberẽt, dimissis lictoribus, abiectáque prætexta, domum clam refugit, pro conditione temporum quieturus. Multitudinem quoque biduo pòst sponte, & vltro confluentem, operámque sibi in asserenda dignitate tumultuosius pollicentem compescuit. Quod cùm præter opinionem euenisset, Senatus ob eundem cœtum festi-* 16

natò

nato coactus, gratias ei per primores viros egit: accitúmque in Curiam, & amplißimis verbis collaudatum, in integrum restituit, inducto priore decreto.

17 RECIDIT *rursus in discrimen aliud, inter socios Catilinæ nominatus, & apud Nouium Nigrum Quæstorem à L. Vettio indice, & in Senatu à Q. Curio, cui, quòd primus consilia coniuratorum detexerat, constituta erant publicè præmia. Curius è Catilina se cognouisse dicebat. Vettius etiam chirographum eius Catilinæ datum pollicebatur. Id verò Cæsar nullo modo tolerandum existimans, cùm implorato Ciceronis testimonio, quædam se de coniuratione vltro ad eum detulisse docuisset, ne Curio præmia darentur, effecit. Vettium pignoribus captis, & direpta supellectile male multatum, ac pro Rostris in concione pæne discerptum, coniecit in carcerem. Eòdem Nouium Quæstorem, quòd compellari apud se maiorem potestatem passus esset.*

18 EX *Prætura vlteriorem sortitus Hispaniam, retinentes creditores interuentu sponsorum remouit: ac neque more, neque iure, antequam prouinciæ ordinarentur, profectus est. Incertum, metúne iudicij, quod priuato parabatur, an quò maturius sociis implorantibus subueniret: pacatáque prouincia, pari festinatione, non exspectato successore, ad triumphum simul, Consulatúmque decessit. Sed cùm editis iam comitiis ratio eius haberi non posset, nisi priuatus introisset vrbem: & ambienti, vt legibus solueretur, multi contradicerent: coactus est triumphum, ne Consulatu excluderetur, dimittere.*

19 E DVOBVS *Consulatus competitoribus, L. Luceio, M.que Bibulo, Luceium sibi adiunxit: pactus vt is, quoniam inferior gratia esset, pecuniáque polleret, nummos de suo communi nomine per centurias pronuntiaret. Qua cognita re, optimates, quos metus ceperat, nihil non ausurum eum in summo Magistratu, concordi & consentiente colle-*

ga, auctores Bibulo fuerunt tantumdem pollicendi: ac plerique pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem è rep. fieri. Igitur cum Bibulo Consul creatus est. Eandem ob caussam opera optimatibus data est, vt prouinciæ futuris coss. *minimi negotij, id est, siluæ, callésque decernerētur. Qua maximè iniuria instinctus, omnibus officijs Cn. Pompeium affectatus est, offensum patribus, quòd Mithridate rege victo, cunctantius confirmarentur acta sua: Pompeióque M. Crassum reconciliauit, veterem inimicum ex Consulatu, quem summa discordia simul gesserant: ac societatem cum vtroque inijt, ne quid ageretur in rep. quod displicuisset vlli è tribus.*

INITO *honore, primus omnium instituit, vt tam Senatus quàm populi diurna acta conficerentur, & publicarentur. Antiquum etiam retulit morem, vt quo mense fasces non haberet, accensus ante eum iret, lictores ponè sequerentur. Lege autem agraria promulgata, obnuntiantem collegam armis foro expulit. Ac postero die in Senatu conquestum, nec quoquam reperto, qui super tali consternatione referre, aut censere aliquid auderet, qualia multa sæpe in leuioribus turbis decreta erant, in eam coëgit desperationem, vt quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud quàm per edicta obnuntiaret. Vnus ex eo tempore omnia in rep. & ad arbitriū administrauit: vt nōnulli vrbanorū, cùm quid per iocū testandi gratia signarent, non Cæsare & Bibulo, sed Iulio & Cæsare* coss. *actū scriberent, bis eundē præponentes, nomine, atque cognomine: vtqúe vulgò mox ferrētur hi versus.* 20

Non Bibulo quidquam nuper, sed Cæsare factum est:
Nam Bibulo fieri Consule nil memini.

Campum Stellatem maioribus consecratum, agrúmque Campanum ad subsidia reip. vectigalem relictum, diuisit extra sortem, ac xx. *millibus ciuium, quibus terni, pluresve liberi essent. Publicanos remissionem petentes, tertia mercedum*

cedum

cedum parte releuauit: ac ne in locatione nouorum vectigalium immoderatiùs licitarentur, propalàm monuit. Cetera item quæ cuique libuissent, dilargitus est, contradicente nullo, ac, si conaretur quis, absterrito. M. Catonem interpellantem extrahi Curia per lictorem, ducíque in carcerem iussit. L. Lucullo liberiùs resistenti tantum calumniarum metum iniecit, vt ad genua vltro sibi accideret. Cicerone in iudicio quodam deplorante temporum statum, P. Clodium inimicum eius frustra iam pridem à patribus ad plebem transire nitentem, eodem die, horáque nona traduxit. Postremò in vniuersos diuersæ factionis inductum præmijs, vt se de inferenda Pompeio nece solicitatum à quibusdam profiteretur, productúsque pro Rostris auctores ex compacto nominaret: sed vno, atque altero frustra, nec sine suspicione fraudis nominatis, desperans tam præcipitis consilij euentum, intercepisse veneno indicem creditur.

21 SVB idem tempus Calpurniam L. Pisonis filiam, successuri sibi in Consulatu, duxit vxorem: suámque Iuliam, Cn. Pompeio collocauit, repudiato priore sponso Seruilio Cæpione, cuius vel præcipua opera paullò ante Bibulum impugnauerat. Ac post nouam affinitatem, Pompeium primùm rogare sententiam cœpit, cùm Crassum soleret: essétque consuetudo, vt quem ordinem interrogandi sententias COS. Kalend. Ianuarijs instituisset, eum toto anno conseruaret.

22 SOCERO igitur, generóque suffragantibus, ex omni prouinciarum copia Gallias potissimùm elegit, cuius emolumẽto, & opportunitate idonea sit materia triumphorum: & initio quidem Galliam Cisalpinam, Illyrico adiecto, lege Vatinia accepit: mox per Senatum Comatam quoque: veritis patribus, ne si ipsi negassent, populus & hanc daret. Quo gaudio elatus non temperauit, quin paucos post dies frequenti Curia iactaret, inuitis, & gementibus aduersariis adeptum se, quæ concupisset: proinde ex eo insultaturum omnium

capitibus: ac negante quodam per contumeliam, facilè hoc vlli feminæ fore, responderit, quasi alludens, in Assyria quoque regnasse Semiramim, magnámque Asiæ partem Amazonas tenuisse quondam.

FVNCTVS *Consulatu, C. Memmio L. que Domitio Prætoribus, de superioris anni actis referentibus, cognitionem Senatui detulit: nec illo suscipiente, triduóque per irritas altercationes absumto, in prouinciam abiit: & statim Quæstor eius in præiudicium aliquot criminibus arreptus est. Mox & ipse à L. Antistio tribuno plebis postulatus, appellato demum collegio, obtinuit, cùm reip. caussa abesset, reus ne fieret. Ad securitatem ergo posteri temporis, in magno negotio habuit, obligare semper annuos Magistratus, & è competitoribus, non alios adiuuare, aut ad honorem pati peruenire, quàm qui sibi pepigissent propugnaturos absentiam suam. cuius pacti non dubitauit à quibusdam iusiurandum, atque etiam syngrapham exigere.* 23

SED *cùm L. Domitius Consulatus candidatus palàm minaretur* COS. *se effecturum, quod Prætor nequisset, ademturúmque ei exercitus: Crassum, Pompeiúmque in vrbem prouinciæ suæ Lucam extractos compulit, vt detrudendi Domitij caussa Consulatum alterum peterent: perfecítque vtrumque, & vt in quinquenniũ sibi Imperiũ propagaretur. Qua fiducia ad legiones, quas à rep. acceperat, alias publico, alias priuato sumtu addidit: vnam etiam ex Transalpinis conscriptam, vocabulo quoque Gallico (alauda enim appellabatur) quam disciplina, cultúque Romano institutam, & ornatam, postea vniuersam ciuitate donauit. Nec deinde vlla belli occasione, ne iniusti quidem, ac periculosi abstinuit, tam fœderatis, quàm infestis, ac feris gentibus vltro lacessitis: adeò vt Senatus quondam legatos ad explorandum statum Galliarum mittendos decreuerit, ac non nulli dedendum eum hostibus censuerint. Sed prosperè decedentibus* 24

busrebus, & sæpius, & plurium quàm quisquam vnquam dierum supplicationes impetrauit.

25 GESSIT *autem* IX. *annis, quibus in Imperio fuit, hæc ferè. Omnem Galliam, quæ à saltu Pyrenæo, Alpibúsque, & monte Gebenna, fluminibus Rheno, & Rhodano continetur, patétque circumitu ad bis & tricies centum millia passuum, præter socias, ac bene meritas ciuitates, in prouinciæ formam redegit, eíque in singulos annos stipendij nomen imposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladibus. Aggressus & Britannos, ignotos anteà, superatísque pecunias, & obsides imperauit. Per tot successus ter, nec amplius, aduersum casum expertus: in Britannia, classe vi tempestatis propè absumta: & in Gallia, ad Gergouiam legione fusa: & in Germanorum finibus, Titurio, & Arunculeio legatis per insidias cæsis.*

26 EODEM *temporis spatio matrem primò, deinde filiam, nec multo pòst neptem amisit. Interímque consternata P. Clodij cæde rep. cùm Senatus vnum* COS. *nominatímque Cn. Pompeium fieri censuisset, egit cum Tribunis plebis collegam se Pompeio destinantibus, id potius ad populum ferrent, vt absenti sibi, & quandocumque Imperij tempus expleri cœpisset, petitio secundi Consulatus daretur: ne ea caussa maturius, & imperfecto adhuc bello decederet. Quod vt adeptus est, altiora iam meditans, & spei plenus, nullum largitionis, aut officiorum in quemquam genus publicè, priuatímque omisit. Forum de manubiis inchoauit: cuius area super* HS. *millies constitit. Munus populo, epulúmque pronuntiauit in filiæ memoriam, quod ante eum nemo fecit. Quorum vt quammaxima exspectatio esset, ea quæ ad epulum pertinerent, quamuis macellariis oblocata, etiam domesticatim apparabat. Gladiatores notos, sicubi infestis spectatoribus dimicarent, vi rapiendos, reseruandósque man-*

dabat. Tirones neque in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per equites Romanos, ac etiam per senatores armorum peritos erudiebat, precibus enitens, quod epistolis eius ostenditur, vt disciplinam singulorum susciperent, ipsiq́; dictata exercentibus darent. Legionibus stipendium in perpetuum duplicauit. Frumentum, quoties copia esset, etiam sine modo, mensuráque præbuit, ac singula interdum mancipia & prædia viritim dedit.

AD *retinendam autem Pompeij necessitudinem ac voluntatem, Octauiam sororis suæ neptem, quæ C. Marcello nupta erat, conditione ei detulit, sibíque filiam eius in matrimonium petiit, Fausto Sullæ destinatam. Omnibus verò circa eum, atque etiam parte magna Senatus, gratuito, aut leui fenore obstrictis, ex reliquo quoque ordinum genere vel inuitatos, vel sponte ad se commmeantes vberrimo congiario prosequebatur: libertos insuper, seruulósque cuiusque, prout domino, patronóue gratus quis esset. Tum reorum aut obæratorum, aut prodigæ iuuentutis subsidium vnicum, ac promtissimum erat: nisi quos grauior criminum, vel inopiæ luxuriæve vis vrgeret, quàm vt subueniri posset à se. His planè palàm bello ciuili opus esse dicebat.* 27

NEC *minore studio reges, atque prouincias per terrarum orbem alliciebat, aliisque captiuorum millia dono offerens, aliis citra Senatus, populíque auctoritatem quò vellent, & quoties vellent, auxilia submittens: supérque Italia, Galliarumque & Hispaniarum, Asiæ quoque & Græciæ potentissimas vrbes præcipuis operibus exornans: donec attonitis iam omnibus, & quorsum illa tenderent reputantibus, M. Claudius Marcellus* COS. *edicto præfatus de summa se rep. acturum, retulit ad Senatum, vt ei succederetur ante tempus: quoniam bello confecto pax esset, ac dimitti deberet victor exercitus: & ne absentis ratio comitiis haberetur, quando ne plebiscito, Pompeius postea abrogasset. Acciderat autem,* 28

autem, vt is legem de iure Magistratuum ferens, eo capite, quo à petitione honorum absentes submouebat, ne Cæsarem quidem exciperet per obliuionem: ac mox lege iam in æs incisa, & in ærarium condita, corrigeret errorem. Nec contentus Marcellus prouincias Cæsari & priuilegium eripere, retulit etiam vt colonis, quos rogatione Vatinia Nouumcomum deduxisset, ciuitas adimeretur: quòd per ambitionem, & vltra præscriptum data esset.

29 COMMOTVS *his Cæsar, ac iudicans, quod sæpe ex eo auditum ferunt, difficiliùs se principem ciuitatis à primo ordine in secundum, quàm ex secundo in nouissimum detrudi, summa ope restitit, partim per intercessores Tribunos, partim per Seruium Sulpicium alterũ Consulem. Insequenti quoque anno C. Marcello, qui fratri patrueli suo Marco in Consulatu successerat, eadem tentante, collegam eius Aemilium Paullum, C.que Curionem violentissimum Tribunorum ingenti mercede defensores parauit. Sed cùm obstinatiùs omnia agi videret, & designatos etiam* COSS. *è parte diuersa, Senatum litteris deprecatus est, ne sibi beneficium populi adimeretur: aut vt ceteri quoque Imperatores ab exercitibus discederent, confisus, vt putant, faciliùs se, simulatque libuisset, veteranos conuocaturum, quàm Pompeium nouos milites. Cum aduersariis autem pepigit, vt dimissis octo legionibus, Transalpináque Gallia, duæ sibi legiones, & Cisalpina prouincia, vel etiam vna legio cum Illyrico concederetur, quoad* COS. *fieret.*

30 VERVM *neque Senatu interueniente, & aduersariis negantibus vllam se de rep. facturos pactionem, transiit in citeriorem Galliam: conuentibúsque peractis, Rauennæ substitit, bello vindicaturus, si quid de Tribunis plebis intercedentibus pro se, grauius à Senatu constitutum esset. Et prætextum quidem illi ciuilium armorum hoc fuit. Caussas autem alias fuisse opinantur.*

nantur. Cn. Pompeius ita dictitabat, quòd neque opera consummare quæ instituerat: neque populi exspectationem, quam de aduentu suo fecerat, priuatis opibus explere posset: turbare omnia, ac permiscerę voluisse. Alij timuisse dicunt, ne eorum, quæ primo Consulatu aduersus auspicia legésque & intercessiones gessisset, rationem reddere cogeretur: cùm M. Cato identidem, nec sine iureiurando denuntiaret, delaturum se nomẽ eius, simulac primum exercitum dimisisset: cúmque vulgò fore prædicarent, vt si priuatus redisset, Milonis exemplo circumpositis armatis caussam apud iudices diceret. Quod probabilius facit Asinius Pollio, Pharsalica acie cæsos, profligatósque aduersarios prospicientem, hæc eum ad verbum dixisse referens, Hæc voluerunt: tantis rebus gestis, C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petijssem. Quidam putant captum Imperij consuetudine, pensitatísque suis & inimicorum viribus, vsum occasione rapiendæ dominationis, quam ætate prima concupisset. Quod existimasse videbatur & Cicero, scribens de Officijs tertio libro, semper Cæsarem in ore habuisse,

Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι
Κάλλιστον ἀδικεῖν, τ' ἄλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών.

Euripedis versus, quos sic ipse conuertit.

Nam si violandum est ius, Imperij gratia
Violandum est: aliis rebus pietatem colas.

CVM ergo sublatam Tribunorum intercessionem, ipsósque vrbe cessisse nuntiatum est, præmissis confestim clàm cohortibus, ne qua suspicio moueretur, & spectaculo publico per dissimulationem interfuit, & formam, qua ludum gladiatorium erat ædificaturus, considerauit, & ex consuetudine conuiuio se frequenti dedit. Dein post Solis occasum, mulis è proximo pistrino ad vehiculum iunctis, occultissimum iter modico comitatu ingressus est: & cum luminibus exstinctis decessisset via, diu errabundus, tandem ad lucem 32

duce

duce reperto, per angustissimos tramites pedibus euasit: consecutúsque cohortes ad Rubiconem flumẽ, qui prouinciæ eius finis erat, paullùm constitit: ac reputans quantum moliretur, conuersus ad proximos, Etiam nunc, inquit, regredi possumus: quòd si ponticulum transierimus, omniã armis agenda erunt.

32 CVNCTANTI *ostentum tale factum est. Quidam eximia magnitudine & forma, in proximo sedens repentè apparuit, arundine canens: ad quem audiendum, cùm præter pastores, plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, intérque eos & æneatores, rapta ab vno tuba prosiluit ad flumen: & ingenti spiritu classicum exorsus pertendit ad alteram ripam. Tunc Cæsar, Eatur, inquit, quò Deorum ostenta, & inimicorum iniquitas vocat. Iacta est alea, inquit.*

33 ATQVE *ita traiecto exercitu, adhibitis Tribunis pleb. qui pulsi superuenerant, pro concione fidem militum flens, ac veste à pectore discissa, inuocauit. Existimatur, etiam equestres census pollicitus singulis: quod accidit opinione falsa. Nam cùm in alloquendo exhortandóque sæpius digitum læuæ manus ostentans, affirmaret se ad satis faciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, anulum quoque æquo animo detracturum sibi: extrema concio, cui faciliùs erat videre concionantem, quàm audire, pro dicto accepit, quod visu suspicabatur: promissúmque ius anulorum cum millibus* CCCC. *fama distulit.*

34 ORDO *& summa rerum, quas deinceps gessit, sic se habent. Picenum, Vmbriam, Etruriam occupauit: & L. Domitio, qui per tumultum successor ei nominatus, Corfinium præsidio tenebat, in deditionem redacto atque dimisso, secundum superum mare Brundisium tetendit, quò coss. Pompeiúsque confugerant, quàm primũ transfretaturi. hos frustra per omnes moras exitu prohibere conatus, Romam*

iter

iter conuertit: appellatísque de rep. patribus validißimas Pompeij copias, quæ sub tribus legatis M. Petreio, & L. Afranio, & M. Varrone in Hispania erant, inuasit, professus antè inter suos, ire se ad exercitum sine duce, & inde reuersurum ad ducem sine exercitu. Et quamquam obsidione Massiliæ, quæ sibi in itinere portas clauserat, summáque frumentariæ rei penuria retardante, breui tamē omnia subegit.

HINC vrbe repetita, in Macedoniam transgressus, Pompeium per quatuor pæne menseis maximis obsessum operibus, ad extremū Pharsalico prælio fudit: & fugientem Alexandriam persecutus, vt occisum deprehendit, cū Ptolemæo rege, à quo sibi quoque insidias tēdi videbat, bellum sanè difficillimum gessit: neque loco, neque tēpore æquo, sed hieme anni, & intra mœnia copiosißimi ac sollertißimi hostis, inops ipse rerum omnium, atque imparatus. Regnum Aegypti victor, Cleopatræ fratríque eius minori permisit: veritus prouinciā facere, ne quandoque violentiorē Præsidem nacta, nouarum rerum materia esset. Ab Alexandria in Syriam, & inde Pontum transiit, vrgentibus de Pharnace nuntiis: quem Mithridatis Magni filium, ac tunc occasione temporum bellantem, iámque multiplici successu præferocem, intra quinctum, quàm adfuerat, diem, quatuor, quibus in conspectum venit, horis, vna profligauit acie: crebrò commemorans Pompeij felicitatem, cui præcipua militiæ laus de tam imbelli genere hostium contigisset. Dehinc Scipionem ac Iubam reliquias partium in Africa refouenteis deuicit, Pompeij liberos in Hispania. 35

OMNIBVS ciuilibus bellis nullam cladem, nisi per legatos suos passus est: quorum C. Curio in Africa periit: C. Antonius in Illyrico in aduersariorum deuenit potestatem: P. Dolabella classem in eodem Illyrico, Cn. Domitius Caluinus in Ponto exercitum amiserunt. Ipse prosperrimè semper, ac ne ancipiti quidē vmquam fortuna, præterquàm 36

bis

bis dimicauit: semel ad Dyrrhachium, vbi pulsus, non instante Pompeio, negauit eum vincere scire: iterum in Hispania vltimo prælio, cum desperatis rebus etiam de consciscenda nece cogitauit.

37 CONFECTIS *bellis, quinquies triumphauit, post deuictum Scipionem quater eodem mense, sed interiectis diebus: & rursus semel post superatos Pompeij liberos. Primum & excellentißimum triumphum egit Gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde Ponticum, huic proximum Africanum, nouißimum Hispaniensem, diuerso quemque apparatu, & instrumento. Gallici triumphi die Velabrum præteruehens pæne curru excussus est, axe defracto. Adscenditque Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus. Pontico triumpho inter pompæ fercula trium verborum prætulit titulum, Veni, vidi, vici: non acta belli significantem, sicut ceteris, sed celeriter confecti notam.*

38 VETERANIS *legionibus prædæ nomine in pedites singulos super bina* LLS. *quæ initio ciuilis tumultus numerauerat, quaterna: in equites vicena quaterna millia nummûm dedit. Aßignauit & agros, sed non continuos, ne quis possessorum expelleretur. Populo præter frumenti denos modios, ac totidem olei libras, trecenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim diuisit: & hoc amplius, centenos pro mora. Annuam etiam habitationem Romæ vsque ad bina millia nummûm, in Italia non vltra quingenos sestertios remisit. Adiecit epulum ac viscerationem, & post Hispaniensem victoriam duo prandia. Nam cùm priùs parcè, neque pro liberalitate sua præbitum iudicaret, quinto pòst die aliud largißimum præbuit.*

39 EDIDIT *spectacula varij generis: munus gladiatorum: ludos etiam regionatim vrbe tota, & quidem per omnium linguarum histriones. Item Circenses, athletas,*

naumachiam. Munere in foro depugnauit Furius Leptinus stirpe prætoria: & A. Calpenus Senator quondam, actórque caussarum. Pyrrhicham saltauerunt Asiæ Bithyniæqúe principum liberi. Ludis Decimus Laberius eques Romanus mimum suum egit: Donatúsque est quingentis sestertijs, & anulo aureo. Sessum in quatuordecim scena per orchestram transiit: Circensibus, spatio Circi ab vtraque parte producto, & in gyrū Euripo addito, quadrigas, bigásque, & equos desultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes. Troiam lusit turma duplex, maiorum, minorúmque puerorum. Venationes editæ per dies quinque: ac nouissimè pugna diuisa in duas acies: quingenis peditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus hinc & inde commissis. Nam quò laxiùs dimicaretur, sublatæ metæ, inqúe earum locum bina castra ex aduerso constituta erant. Athletæ, stadio ad tempus exstructo, in regione Martij campi certauerunt per triduum. Nauali prælio in morem cochleæ defosso lacu, biremes ac triremes, quadriremésque, Tyriæ & Aegyptiæ classes, magno pugnatorum numero conflixerunt. Ad quæ omnia spectacula tantum vndique confluxit hominum, vt plerique aduenæ aut inter vicos, aut inter vias tabernaculis positis manerent: ac sæpe præ turba elisi, exanimatíque sint plurimi, & in his duo Senatores.

CONVERSVS hinc ad ordinandum reip. statum, fastos correxit, iam pridem vitio Pontificum per intercalandi licentiam adeò turbatos, vt neque messium feriæ æstate, neque vindemiarum autumno competerent. Annúmque ad cursum Solis accommodauit, vt CCCLXV dierum esset: & intercalario mense sublato, vnus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quo autem magis in posterum è Kalendis Ianuariis nobis temporum ratio congrueret, inter Nouembrem ac Decembrem mensem, interiecit duos alios: fuítque is annus, quo hæc constituebantur, XV. mensium, 40

cum

cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum inciderat.

41 S E N A T V M *suppleuit, patricios allegit: Prætorum, Aedilium, Quæstorum, minorum etiam Magistratuum numerum ampliauit: nudatos opere censorio, aut sententia iudicum de ambitu condemnatos restituit. Comitia cum populo partitus est, vt exceptis Consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur: pro parte altera, quos ipse dedisset. Et edebat per libellos circum tribus missos scriptura breui. Cæsar dictator illi tribui. Commendo vobis illum, & illum, vt vestro suffragio suam dignitatem teneant. Admisit ad honores & proscriptorum liberos. Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestris ordinis, ac Senatorij. Tribunos ærarios, quod erat tertium, sustulit. Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed vicatim per dominos insularũ egit: atque ex viginti, trecentísque millibus accipientium frumentum è publico, ad centum quinquaginta retraxit. Ac ne qui noui cœtus recensionis caussa moueri quandoque possent, instituit, quotannis in demortuorum locum ex his, qui recensiti non essent, subsortitio à Prætore fieret.*

42 O C T O G I N T A *autem ciuium millibus in transmarinas colonias distributis, vt exhaustæ quoque vrbis frequentia suppeteret, sanxit: Ne quis ciuis maior annis viginti, minórve decem, qui sacramento non teneretur, plus triennio continuo Italia abesset: neu quis Senatoris filius, nisi contubernalis, aut comes Magistratus, peregrè proficisceretur: néue hi, qui pecuariam facerent, minus tertia parte puberum ingenuorũ inter pastores haberent. Omnésque medicinam Romæ professos, & liberalium artium doctores, quò libentiùs & ipsi vrbem incolerent, & ceteri appeterent, ciuitate donauit. De pecuniis mutuis, disiecta nouarum tabularum exspectatione, quæ crebrò mouebatur, decreuit tan-*

D dem

dem, vt debitores creditoribus satisfacerent, per æstimationem possessionum, quanti quasque ante ciuile bellum comparâssent, deducto summæ æris alieni, si quid vsuræ nomine numeratum, aut perscriptum fuisset: qua conditione quarta pars ferè crediti deperibat. Cuncta collegia, præter antiquitùs constituta, detraxit. Pœnas facinorum auxit: & cùm locupletes eò faciliùs scelere se obligarent, quòd integris patrimonijs exsulabant, parricidas, vt Cicero scribit, bonis omnibus, reliquos dimidia parte multauit.

I*vs laboriosissimè ac seuerissimè dixit. Repetundarum conuictos etiã ordine Senatorio mouit. Diremit nuptias Prætorij viri: qui digressam à marito post biduum statim dùxerat, quamuis sine probri suspicione. Peregrinarum mercium portoria instituit. Lecticarum vsum, item conchyliatæ vestis, & margaritarum, nisi certis personis & ætatibus, pérque certos dies, ademit. Legem præcipuè sumtuariam exercuit. dispositu circa macellum custodibus, qui opsonia contra vetitum retinerent, deportarentque ad se, submissis non numquam lictoribus atque militibus: qui si quà custodes fefellissent, iam apposita è triclinio auferrent.* 43

N*am de ornanda instruendáque vrbe, item de tuendo ampliandóque Imperio, plura ac maiora in dies destinabat. In primis Martis templum, quãtum nusquam esset, exstruere, repleto, & cõplanato lacu, in quo naumachiæ spectaculum ediderat, Theatrúmque summæ magnitudinis Tarpeio monti accubans. Ius ciuile ad certum modum redigere, atque ex immensa diffusáque legum copia, optima quæque & necessaria in paucissimos conferre libros. Bibliothecas Græcas & Latinas, quas maximas posset, publicare, data M. Varroni cura comparandarum ac dirigendarũ. Siccare Pontinas paludes: emittere Fucinum lacum: viam munire, à mari supero per Apennini dorsum ad Tiberim vsque: perfodere Isthmum: Dacos, qui se in Pontum &* 44

Thraciam effuderant, coërcere: mox Parthis inferre bellum per Armeniam minorem, nec nisi antè expertos aggredi prælio. Talia agentem atque meditãtem mors præuenit: de qua priùs quàm dicam, ea, quæ ad formam & habitum, & cultum & mores, nec minus quæ ad ciuilia & bellica eius studia pertineant, non alienum erit summatim exponere.

45 FVISSE *traditur excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulò pleniore, nigris vegetísque oculis, valetudine prospera: nisi quòd tempore extremo repẽte animo linqui, atque etiam per somnium exterreri solebat. Comitiali quoque morbo bis inter res gerendas correptus est. Circa corporis curam morosior, vt non solùm tonderetur diligenter, ac raderetur, sed velleretur etiam: vt quidam exprobrauerũt. Caluitij verò deformitatem iniquissimè ferre, obtrectatorum sæpe iocis obnoxiam expertus: ideóque & deficientem capillum reuocare à vertice assueuerat: & ex omnibus decretis sibi à Senatu populóque honoribus, non aliud aut recepit aut vsurpauit libentiùs, quàm ius laureæ coronæ perpetuò gestandæ. Etiam cultu notabilem ferunt. Vsum enim lato clauo ad manus fimbriato, nec vt vnquam aliter quàm super eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura. Vnde emanasse Sullæ dictum constat, optimates sæpius admonentis, vt malè præcinctum puerum cauerent.*

46 HABITAVIT *primò in Sabura modicis ædibus: post autem Pontificatum maximum, in sacra via domo publica. Munditiarum, lautitiarúmque studiosissimũ multi prodiderunt. Villam in Nemorensi à fundamentis inchoatam, magnóque sumtu absolutam, quia non tota ad animum ei responderat, totam diruisse, quamquam tenuem adhuc & obæratum: in expeditionibus tessellata, & sectilia pauimenta circumtulisse.*

BRITANNIAM petisse spe margaritarum, quarum amplitudinem conferentem, interdum sua manu exegisse pondus. Gemmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosissimè comparasse: seruitia recentiora politioráque immenso pretio, & cuius ipsum etiam puderet, sic vt rationibus vetaret inferri. 47

CONVIVATUM assidue per prouincias duobus tricliniis: vno quo sagati palliati ve, altero quo togati cum illustrioribus prouinciarum discumberent. Domesticam disciplinam in paruis ac maioribus rebus diligenter adeò, seuerèque rexit, vt pistorem, alium quàm sibi panem conuiuis subiicientem, compedibus vinxerit: libertum gratissimum, ob adulteratam equitis Romani vxorem, quamuis nullo querente, capitali pœna affecerit. 48

PVDICITIÆ eius famam, nihil quidem præter Nicomedis contubernium læsit, graui tamen & perenni opprobrio, & ad omnium conuitia exposito. Omitto Calui Licinij notissimos versus. 49

Bithynia, quidquid & pædicator Cæsaris
Vmquam habuit.

Prætereo actiones Dolabellæ, & Curionis patris: in quibus eum Dolabella pellicem reginæ, spondam interiorem regiæ lecticæ, ac Curio stabulum Nicomedis, & Bithynicum fornicem dicunt. Missa etiam facio edicta Bibuli, quibus proscripsit collegam suum, Bithynicam reginam: eíque regem antea fuisse cordi, nunc esse regnum. Quo tempore, vt M. Brutus refert, Octauius etiam quidam, valetudine mentis liberius dicax, conuentu maximo cùm Pompeium regem appellasset, ipsum reginã salutauit. Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinum Nicomedi stetisse obiecit, cum reliquis exoletis, pleno conuiuio accubantibus non nullis vrbicis negotiatoribus, quorum refert nomina. Cicero verò non contentus in quibusdam epistolis scripsisse, à satellitibus

eum

eum in cubiculum regium eductum, in aureo lecto, veste purpurea decubuisse, florémque ætatis à Venere orti, in Bithynia contaminatum. quendam etiam in Senatu defendenti Nysæ caussam filiæ Nicomedis, beneficiáque regis in se commemoranti, Remoue, inquit, istæc oro: quando notum est, & quid ille tibi, & quid illi tu dederis. Gallico denique triumpho milites eius inter cetera carmina, qualia currum prosequentes iculariter canunt, etiam vulgatissimum illud pronunciauerunt.

Gallias Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem.
Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

50 PRONVM *& sumtuosum in libidines fuisse constans opinio est, plurimásque & illustres feminas corrupisse, in quibus Postumiam Seruij Sulpicij, Lolliam Auli Gabinij, Tertullam M. Crassi, etiam Cn. Pompeij Muciam. Nam certè Pompeio, & à Curionibus patre & filio, & à multis exprobratum est, quòd cuius caussa post tres liberos exegisset vxorem, & quem gemens Aegisthum appellare consuesset, eius posteà filiam potentiæ cupiditate in matrimonium recepisset. Sed ante alias dilexit M. Bruti matrem Seruiliam: cui & proximo suo Consulatu sexagies* LLS. *margaritam mercatus est: & bello ciuili super alias donationes, amplissima prædia ex auctionibus hastæ minimo addixit. Cùm quidem plerisque vilitatem mirantibus, facetissimè Cicero, Quò melius, inquit, emtum sciatis, Tertia deducta est: existimabatur enim Seruilia, etiam filiam suam Tertiam Cæsari conciliare.*

51 N E *prouincialibus quidem matrimoniis abstinuisse, vel hoc disticho apparet, iactato æquè à militibus per Gallicum triumphum.*

Vrbani seruate vxores, mœchum caluum adducimus.
Auro in Gallia stuprum emisti: heic sumsisti mutuum.

DILEXIT & reginas, inter quas Eunoen Mauram, Bogudis vxorem: cui, maritóque eius plurima & immensa tribuit, vt Naso scripsit: sed maximè Cleopatram, cum qua & cõuiuia in primam lucem sæpe protraxit, & eadem naue thalamego pæne Aethiopia tenus Aegyptum penetrauit, nisi exercitus sequi recusasset. Quam denique accitam in vrbem, non nisi maximis honoribus, præmiísque auctam remisit, filiúmque natum appellare nomine suo passus est. Quem quidem non nulli Græcorum similem quoque Cæsaris & forma, & incessu tradiderunt. M. Antonius agnitum etiam ab eo, Senatui affirmauit: quæ scire C. Matium, & C. Oppium, reliquósque Cæsaris amicos: quorum C. Oppius, quasi planè defensione ac patrocinio res egeret, librum edidit, non esse Cæsaris filium, quem Cleopatra dicat. Heluius Cinna Trib. pleb. plerisque confessus est, habuisse se scriptam paratámque legem, quam Cæsar ferre iussisset, cùm ipse abesset, vti vxores liberorum quærendorum caussa, quas & quot ducere vellent, liceret. Ac ne cui dubium omnino sit, & impudicitiæ eum, & adulteriorum flagrasse infamia, Curio Pater quadam eum oratione, omnium mulierum virum, & omnium virorum mulierem appellat. 52

VINI parcissimum, ne inimici quidem negauerunt. 53
Verbum M. Catonis est. Vnum ex omnibus Cæsarem, ad euertendam remp. sobrium accessisse. Nam circa victum C. Oppius adeò indifferentem docet, vt quondam ab hospite conditum oleum, pro viridi appositum, aspernantibus ceteris, solum etiam largiùs dicat appetisse, ne hospitem aut negligentiæ, aut rusticitatis videretur arguere.

ABSTINENTIAM neque in Imperiis, neque in Ma- 54
gistratibus præstitit. Vt enim quidam monumentis suis testati sunt, in Hispania à Proconsule, & à sociis pecunias accepit emendicatas in auxilium æris alieni: & Lusitanorum quædam opida, quamquam nec imperata detrectarent, &

aduenienti portas patefacerent, diripuit hostiliter. In Gallia fana, templáque Deûm donis referta expilauit, vrbes diruit, sæpius ob prædam, quàm ob delictum: vnde factum, vt auro abundaret, ternísque millibus nummûm in libras promercale, per Italiam prouinciásque diuenderet. In primo Consulatu tria millia pondo auri furatus è Capitolio, tantumdem inaurati æris reposuit. Societatés ac regna pretio dedit: vt qui vni Ptolemæo propè sex millia talentorum suo Pompeiíque nomine abstulerit. Postea verò euidentissimis rapinis ac sacrilegiis, & onera bellorum ciuilium, & triumphorum ac munerum sustinuit impendia.

55 E L O Q V E N T I A *militari, qua re aut æquauit præstantissimorum gloriam, aut excessit post accusationem Dolabellæ, haud dubiè principibus patronis annumeratus est. Certè Cicero ad Brutum oratores enumerans, negat se videre cui Cæsar debeat cedere: aítque eum elegantem, splendidam quoque, ac etiam magnificam ac generosam quodam modo rationem dicendi tenere. & ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit. Quid? oratorum quem huic antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? Quis sententiis aut acutior, aut crebrior? Quis verbis aut ornatior, aut elegantior? Genus eloquentiæ dumtaxat adolescens adhuc Strabonis Cæsaris secutus videtur: cuius etiã ex oratione, quæ inscribitur pro Sardis, ad verbum non nulla transtulit in Diuinationem suam. Pronuntiasse autem dicitur voce acuta, ardenti motu, gestúque non sine venustate. Orationes aliquas reliquit, inter quas temerè quædam feruntur: pro Q. Metello, quam non immeritò Augustus existimat magis ab actuariis exceptam, male subsequentibus verba dicentis, quàm ab ipso editam. Nam in quibusdam exemplaribus inuenio, ne inscriptã quidem pro Metello, sed quam scripsit Metello, cùm ex persona Cæsaris sermo sit, Metellum, séque aduersus cõmunium obtrectatorum criminationes purgantis. Apud milites quoque in*

Hispania, idem Augustus orationem esse vix ipsius putat, quæ tamen duplex fertur: vna quasi priore habita prælio: altera posteriore, quo Asinius Pollio ne tempus quidem concionandi habuisse eum dicit, subita hostium incursione.

RELIQVIT *& rerum suarum commentarios, Gal-* 56
lici ciuilísque belli Pompeiani. Nam Alexandrini, Africíque & Hispaniensis, incertus auctor est. Alij enim Oppium putant, alij Hirtium: qui etiam Gallici belli nouissimum, imperfectúmque librum suppleuerit. De commentarijs Cæsaris Cicero in eodem libro sic refert. Commentarios scripsit valde quidem probandos: nudi sunt, recti, & venusti, omni ornatu orationis, tamquam veste detracta: sed dum voluit alios habere, paratam vnde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa volunt calamistris inurere, sanos quidem homines à scribendo deterruit. De eisdem commentariis Hirtius ita prædicat. Adeò probantur omnium iudicio, vt prærepta, non præbita facultas scriptoribus videatur. Cuius tamen rei maior nostra, quàm reliquorum est admiratio. Ceteri enim quàm bene atque emendatè, nos etiam quàm facilè atque celeriter eos perscripserit, scimus. Pollio Asinius parum diligenter, parúmque integra veritate compositos putat: cùm Cæsar pleraque & quæ per alios erant gesta, temerè crediderit: & quæ per se vel consulto, vel etiam memoria lapsus, perperam ediderit: existimátque rescripturum, & correcturum fuisse. Reliquit & de Analogia libros duos, & Anticatones totidem, ac præterea poëma quod inscribitur Iter. Quorũ librorum primos in transitu Alpium, cùm ex citeriore Gallia, conuentibus peractis, ad exercitum rediret, sequentes sub tempus Mundensis prælij fecit: nouissimum dum ab vrbe in Hispaniam vlteriorem IIII. & XX. die peruenit. Epistolæ quoque eius ad Senatum exstant, quas primùm videtur ad paginas & formam memorialis libelli conuertisse, cùm an-

tea

tea COSS. *& duces non nisi transuersa charta scriptas mitterent. Exstant & ad Ciceronem, item ad familiares domesticis de rebus: in quibus si qua occultiùs perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo litterarum ordine, vt nullum verbum effici posset: quæ si quis inuestigare & persequi vellet, quartam elementorum litteram, id est, d pro a, & perinde reliquas commutet. Feruntur & à puero, & ab adolescentulo quædam scripta: vt laudes Herculis, tragœdia Oedipi: item dicta collectanea. quos omnes libellos vetuit Augustus publicari in epistola, quam breuem admodum, ac simplicem ad Pompeium Macrum, cui ordinandas bibliothecas delegauerat, misit.*

57 ARMORVM *& equitandi peritissimus, laboris vltra fidem patiens erat: in agmine non numquam equo, sæpius pedibus anteibat, capite detecto, seu Sol, seu imber esset. Longissimas vias incredibili celeritate confecit, expeditus meritoria rheda centena passuum millia in singulos dies, si flumina morarentur, nando traijciens, vel innixus inflatis vtribus, vt persæpe nuntios de se prauenerit.*

58 IN *obeundis expeditionibus, dubium cautiórne, an audentior. Exercitum neque per insidiosa itinera duxit vmquam, nisi perspeculatus locorum situs: neque in Britanniam transuexit, nisi antè per se portus & nauigationem, & accessum ad insulam explorasset. At idem obsessione castrorum in Germania nuntiata, per stationes hostium Gallico habitu penetrauit ad suos. A Brundisio Dyrrhachium inter oppositas classes hieme transmisit. Cessantibúsque copiis, quas subsequi iusserat, cùm ad accersendas frustra sæpe misisset, nouissimè ipse clàm noctu paruulum nauigium solus obuoluto capite conscendit: neque aut quis esset antè detexit, aut gubernatorem cedere aduersæ tempestati passus est, quàm pæne obrutus fluctibus.*

59 NE *religione quidem vlla à quoquam incepto absterri-*

tus vmquam, vel retardatus est. Cùm immolanti aufugisset hostia, profectionem aduersus Scipionem & Iubam non distulit. Prolapsus etiam in egressu nauis, verso ad melius omine, Teneo te, inquit, Africa. Ad eludendas autem vaticinationes, quibus felix & inuictum in ea prouincia fataliter Scipionum nomen ferebatur, despectissimum quendam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitæ Saluitoni cognomen erat, secum in castris habuit.

PRÆLIA *non tantùm destinatò, sed ex occasione sumebat: ac sæpe ab itinere statim, interdum spurcissimis tempestatibus, cùm minimè quis moturum putaret: nec nisi tempore extremo ad dimicandum cunctantior factus est. Quò sæpius vicisset, hòc minus experiendos casus opinans: nihilque se tantum acquisiturum victoria, quantum auferre calamitas posset. Nullum vmquam hostem fudit, quem non castris quoque exueret: ita nullum spatium perterritis dabat. Ancipiti prælio equos dimittebat, & in primis suum, quò maior permanendi necessitas imponeretur auxilio fugæ erepto.* 60

VTEBATVR *autem equo insigni, pedibus propè humanis, & in modum digitorum vngulis fissis: quem natum apud se, cùm haruspices Imperium orbis terræ significare domino pronuntiassent, magna cura aluit: nec patientem sessoris alterius, primus adscendit: cuius etiam instar pro æde Veneris genitricis posteà dedicauit.* 61

INCLINATAM *aciem solus sæpe restituit, obsistens fugientibus, retinénsque singulos, & contortis faucibus conuertens in hostem: & quidem adeò plerumque trepidos, vt aquilifer moranti cuspide sit comminatus: alius in manu detinentis reliquerit signum.* 62

NON *minora illa constantiæ eius, immo maiora etiam indicia fuerunt. Post aciem Pharsalicam, cùm præmissis in Asiam copiis, per angustias Hellesponti vectoria nauicula traiiceret,* 63

traijceret, L. *Caßium partis aduersæ cum decem rostratis nauibus obuium sibi, neque refugit: & cominus tendens, vltro ad deditionem hortatus, supplicem ad se recepit.*

64 ALEXANDRIÆ *circa oppugnationem pontis, eruptione hostium subita compulsus in scapham, pluribus eôdem præcipitantibus cùm desilisset in mare, nando per* CC. *passus euasit ad proximam nauem, elata læua, ne libelli, quos tenebat, madefierent: paludamentum mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis.*

65 MILITEM *neque à moribus, neque à fortuna probabat, sed tantùm à viribus: tractabátque pari seueritate atque indulgentia. Non enim vbique ac semper, sed cùm hostis in proximo esset, coërcebat: tum maximè exactor grauißimus disciplinæ, vt neque itineris, neque prælij tempus denuntiaret: sed paratum, & intentum momentis omnibus, quò vellet, subitò educeret. Quod etiam sine caussa plerúmque faciebat, præcipuè pluuijs, & festis diebus. Ac subinde obseruandum se admonens, repentè interdiu vel nocte subtrahebat: augebátque iter, vt serius subsequentes defatigaret.*

66 FAMA *verò hostilium copiarum perterritos non negando, minuendóve, sed insuper amplificando, ementiendóque confirmabat. Itaque cùm expectatio aduentus Iubæ terribilis esset, conuocatis ad concionem militibus,* Scitote, *inquit, paucißimis his diebus regem affuturum cum* X. *legionibus, equitum* XXX. *leuis armaturæ* C. *millibus, elephantis* CCC. *Proinde desinant quidam quærere vltrà, aut opinari, mihíque qui compertum habeo, credant: aut quidem vetustißima naue impositos, quocumque vento, in quascumque terras iubebo auehi.*

67 DELICTA *neque obseruabat omnia, neque pro modo exsequebatur: sed desertorum ac seditiosorum & inquisitor & punitor acerrimus, conniuebat in ceteris. Ac non nunquam post magnā pugnam, atque victoriam remisso officio-*

rum

rum munere, licentiam omnem passim lasciuiendi permittebat: iactare solitus, milites suos etiam vnguentatos bene pugnare posse: nec milites eos pro concione, sed blandiori nomine commilitones appellabat: habebátque tam cultos, vt argento & auro politis armis ornaret: simul & ad speciem, & quò tenaciores eorum in prælio essent metu damni. Diligebat quoque vsqueadeò, vt audita clade Tituriana, barbam, capillúmque summiserit: nec ante demserit, quàm vindicasset. Quibus rebus & deuotissimos sibi, & fortissimos reddidit.

INGRESSO *ciuile bellum, Centuriones cuiusque le-* 68
gionis singulos equites è viatico suo obtulerunt: & vniuersi milites gratuitam, & sine frumento, stipendióque operam, cùm tenuiorum tutelam locupletiores in se contulissent. Neque in tam diuturno spatio quisquam omnino desciuit: plerique capti concessam sibi sub conditione vitam, si militare aduersus eum vellent, recusarunt. Famem, & ceteras necessitates, non cùm obsiderentur modò, sed etiam si alios ipsi obsiderent, tantopere tolerabant, vt Dyrrhachina munitione Pompeius, viso genere panis ex herba, quo sustinebantur, cum feris sibi rem esse dixerit: amouerique ocyus, nec cuiquam ostendi iusserit: ne patientia & pertinacia hostis, animi suorum frangerentur. Quanta fortitudine dimicauerint, testimonio est, quòd aduerso semel apud Dyrrhachium prælio, pœnam in se vltro depoposcerunt: vt consolandos eos magis Imperator, quàm puniendos habuerit. Ceteris præliis innumeras aduersariorum copias multis partibus ipsi pauciores facilè superauerunt. Denique vna sextæ legionis cohors præposita castello, quatuor Pompeij legiones per aliquot horas sustinuit, pæne omnis confixa multitudine hostilium sagittarum, quarum C. ac XXX. millia intra vallum reperta sunt. Nec mirum, si quis singulorum facta respiciat, vel Cassij Scæuæ centurionis, vel C. Acilij militis, ne de pluribus referam.

ram. Scaua excusso oculo, transfixus femore & humero, C. & xx. ictibus scuto perforato, custodiam porta commissi castelli retinuit. Acilius nauali ad Massiliam pralio, iniecta in puppem hostium dextra, & abscissa, memorabile illud apud Græcos Cynegiri exemplum imitatus, transiliuit in nauem, vmbone obuios agens.

69 SEDITIONEM per x. annos Gallicis bellis nullam omnino mouerunt, ciuilibus aliquas: sed vt celeriter ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis, quàm auctoritate. Non enim cessit vnquam tumultuantibus, atque etiam obuiam semper ijt: & nonam quidem legionem apud Placentiam, quamquam adhuc in armis Pompeius esset, totam cum ignominia missam fecit: ægréque post multas & supplices preces, nec nisi exacta de sontibus pœna, restituit.

70 DECVMANOS autem Romæ cum ingentibus minis, summóque etiam vrbis periculo missionem & præmia flagitantes, ardente tunc in Africa bello, neque adire cunctatus est, quamquam deterrentibus amicis, neque dimittere: sed vna voce, qua Quirites eos pro militibus appellarat, tam facilè circumegit & flexit, vt ei milites esse confestim responderint. & quamuis recusantem vltrò in Africam sint secuti: ac sic quoque seditiosissimum quemque & præda, & agri destinati tertia parte multauit.

71 STVDIVM, & fides erga clientes, ne iuueni quidem defuerunt. Masintham nobilem iuuenem, cùm aduersus Hiempsalem regem tam enixè defendisset, vt Iubæ regis filio in altercatione barbam inuaserit, stipendiarium quoque pronunciatum, & abstrahentibus statim eripuit, occultauítque apud se diu: & mox ex Pratura proficiscens in Hispaniam, inter officia statim prosequentium, fascésque lictorum, lectica sua auexit.

72 AMICOS tanta semper facilitate, indulgentiáque tractauit, vt C. Oppio comitãti se per siluestre iter, correptóque

subita

subita valetudine, & in diuersorio loco, quod vnum erat, cesserit: ac ipse humi, ac sub diuo cubuerit. Iam autem rerum potens, quosdam etiam infimi generis ad amplissimos honores prouexit. Cùm ob id culparetur, professus est palàm: si grassatorum, & sicariorum ope in tuenda sua dignitate vsus esset, talibus quoque se parem gratiam relaturum.

SIMVLTATES *contra nullos tam graues excepit vmquam, vt non occasione oblata libens deponeret. C. Memmij, cuius asperrimis orationibus, non minore acerbitate rescripserat, etiam suffragator mox in petitione Consulatus fuit. C. Caluo post famosa epigrammata de reconciliatione per amicos agenti, vltrò ac prior scripsit. Valerium Catullum, à quo sibi versiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita non dissimulauerat, satisfacientem eadem die adhibuit cenæ: hospitióque patris eius, sicut consueuerat, vti perseuerauit.* 73

SED *& in vlciscendo natura lenissimus: pirátas, à quibus captus est, cùm in deditionem redegisset, quoniam suffixurum se cruci antè iurauerat, iugulari prius iussit, deinde suffigi. Cornelio Phagitæ, cuius quondam nocturnas insidias æger, ac latens, ne perduceretur ad Sullam, vix præmio dato euaserat, numquam nocere sustinuit. Philemonem à manu seruum, qui necem suam per venenum inimicis promiserat, non grauius, quàm simplici morte, puniit. In P. Clodium Pompeiæ vxoris suæ adulterum, atque eadem de caussa pollutarum cerimoniarum reum, testis citatus, negauit se quidquam comperisse: quamuis & mater Aurelia, & soror Iulia, apud eosdem iudices, omnia ex fide retulissent. Interrogatúsque, cur igitur repudiasset vxorem? Quoniam, inquit, meos tam suspicione, quàm crimine iudico carere oportere.* 74

MODERATIONEM *verò, clementiámque tum in administratione, tum in victoria belli ciuilis admirabilem exhibuit. Denuntiante Pompeio, pro hostibus se habiturum,* 75

qui reip. defuissent: ipse medios, & neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronuntiauit. Quibus autem ex commendatione Pompeij ordines dederat, potestatem transeundi ad eum omnibus fecit. Motis apud Ilerdam deditionis conditionibus, cùm assiduo inter vtrasque partes vsu atque commercio, Afranius ac Petreius deprehensos intra castra Iulianos subita pœnitentia interfecissent; admissam in se perfidiam non sustinuit imitari. Acie Pharsalica proclamauit, vt ciuibus parceretur: deincépsque nemini non suorum, quem vellet vnum partis aduersæ seruare concessit: nec vlli periisse, nisi in prælio reperiuntur, exceptis dumtaxat Afranio, & Fausto, & L. Cæsare iuuene: ac ne hos quidem voluntate ipsius interemtos putant. Quorum tamen & Afranius & Faustus, priores post impetratam veniam rebellauerunt: & Cæsaris libertis, seruísque eius ferro & igni crudelem in modum enectis, bestias quoque ad munus populi comparatas contrucidauerant. Denique tempore extremo etiam quibus non dum ignouerat, cunctis in Italiam redire permisit, Magistratúsque & Imperia capere: sed & statuas L. Sullæ atque Pompeij, à plebe disiectas, reposuit. Ac si qua posthac aut cogitarentur grauius aduersus se, aut dicerentur, inhibere maluit, quàm vindicare. Itaque & detectas coniurationes, conuentúsque nocturnos, non vltrà arguit, quàm vt edicto ostenderet esse sibi notas: & acerbè loquentibus satis habuit pro concione denuntiare, ne perseuerarent. Aulíque Cæcinæ criminosissimo libro, & Pitholai carminibus maledicentissimis, laceratam existimationem suam ciuili animo tulit.

76 PRÆGRAVANT *tamen cetera facta, dictáque eius, vt & abusus dominatione, & iure cæsus existimetur. Non enim honores modò nimios recepit, vt continuum Consulatum, perpetuam Dictaturam, præfecturámque morum, insuper prænomen Imperatoris, cognomen patris patriæ, statuam*

tuam inter reges, ſuggeſtum in orcheſtra: ſed & ampliora etiam humano faſtigio decerni ſibi paſſus eſt: ſedem auream in Curia & pro Tribunali, thenſam, & ferculum Circenſi pompa, templa, aras, ſimulacra iuxta Deos, puluinar, flaminem, Lupercos, appellationem menſis è ſuo nomine, ac non nullos honores ad libidinem cepit, & dedit. Tertium & quartum Conſulatum titulo tenus geſsit, contentus Dictaturæ poteſtate decreta cum Conſulatibus ſimul: atque vtroque anno binos Cõſules ſubſtituit ſibi in ternos nouiſsimos menſes: ita vt medio tempore comitia nulla habuerit, præter Tribunorum & Aedilium plebis: præfectóſque pro Prætoribus conſtituerit, qui præſente ſe res vrbanas adminiſtrarent. Pridie autem Kal. Ianuarias repentina COS. *morte ceſſantem honorem in paucas horas petenti dedit. Eadem licentia ſpreto patriæ more, Magiſtratus in plures annos ordinauit. Decem prætoriis viris Conſularia ornamenta tribuit. Ciuitate donatos, & quoſdam è ſemibarbaris Gallorum recepit in Curiam. Præterea monetæ, publicíſque vectigalibus peculiares ſeruos præpoſuit. Trium legionum, quas Alexandriæ relinquebat, curam, & Imperium Rufini liberti ſui filio, ſuo exoleto, demandauit.*

77 N E C *minoris impotentiæ voces propalàm edebat, vt T. Amprius ſcribit: nihil amplius remp. eſſe, appellationem modò, ſine corpore, ac ſpecie. Sullam neſciſſe litteras, qui Dictaturam depoſuerit: debere homines conſideratius iam loqui ſecum, ac pro legibus habere quæ dicat. Eoque arrogantiæ progreſſus eſt, vt haruſpice triſtia & ſine corde exſta ſacro quondam nuntiante, futura diceret lætiora, cùm vellet: nec pro oſtento ducendum, ſi pecudi cor defuiſſet.*

78 V E R V M *præcipuam & inexpiabilem ſibi inuidiam hinc maximè mouit. Adeuntes ſe cum pluribus, honorificentiſsimíſque decretis, vniuerſos P. C. ſedens pro æde Veneris genitricis excepit. Quidam putant retentum à Cornelio*

Balbo,

Balbo, cùm conaretur assurgere: alij ne conatum quidem omnino, sed etiam admonentem C. Trebatium, vt assurgeret, minus familiari vultu respexisse. Idq'ue factũ eius tanto intolerabilius est visum, quod ipse triumphanti, & subsellia tribunicia praeteruehenti sibi vnum è collegio Pontium Aquilam non assurrexisse, adeò indignatus sit, vt proclamauerit. Repete ergo à me Aquila remp. Tribunus: & nec destiterit per continuos dies quidquam cuiquam, nisi sub exceptione polliceri, si tamen per Pontium Aquilam licuerit.

79 ADIECIT *ad tam insignem despecti Senatus contumeliam, multò arrogantius factum. Nam cum sacrificio Latinarum reuertente eo inter immodicas, ac nouas populi acclamationes, quidam è turba statuae eius coronam lauream candida fascia praeligatam imposuisset: & Trib. plebis Epidius Marullus, Caesetiúsque Flauus coronae fasciam detrahi, hominémque duci in vincula iussissent, dolens seu parum prosperè motam regni mentionem, siue, vt ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, Tribunos grauiter increpitos potestate priuauit: neque ex eo infamiam affectáti etiam regij nominis discutere voluit: quamquàm & plebi regem se salutanti, Caesarem se, non regem esse responderit: & Lupercalibus, pro Rostris à* COS. *Antonio admotum saepius capiti suo diadema repulerit, atque in Capitolium Ioui opt. max. miserit. Quinetiam varia fama percrebuit, migraturum Alexandriam vel Ilium, translatis simul opibus Imperij, exhaustáque Italia: delectibus & procuratione vrbis amicis permissa. Proximo autem Senatu percrebuit fama, L. Cottam* XV. *virûm sententiam dicturum: vt quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos, nisi à rege, non posse vinci, Caesar rex appellaretur.*

80 *Quae caussa coniuratis maturandi fuit destinata negotia, ne assentiri necesse esset. Consilia igitur dispersim anteabita, & quae saepe bini, ternive ceperant, in vnum omnes contulerunt:*

tulerunt: ne populo quidem iam præsenti statu læto, sed clàm palámque detrectante dominationem, atque assertores flagitante. Peregrinis in Senatum allectis libellus propositus est. Bonum factum, ne quis Senatori nouo Curiam monstrare velit. & illa vulgò canebantur.

Gallos Cæsar in triumphum ducit: iidem in Curia
Galli bracas deposuerunt, latum clauum sumpserunt.

Q. Maximo suffecto, trimestríque COS. *Theatrũ introeunte, cum lictor animaduerti ex more iussisset, ab vniuersis conclamatum est: non esse Consulem eum. post remotos Cæsetium & Marullum Tribunos. Reperta sunt proximis comitiis complura suffragia,* COSS. *eos declarãtium. Subscripsere quidam L. Bruti statuæ, Vtinam viueres. Item ipsius Cæsaris statuæ: Brutus, quia reges eiecit,* COS. *primus factus est: Hic, quia* COSS. *eiecit, rex postremò factus est. Conspiratum est in eum à* LX. *amplius, C. Cassio, M. que & D. Bruto principibus conspirationis. Qui primùm cunctati, vtrúmne illũ in campo per comitia tribus ad suffragia vocantem partibus diuisis è ponte deiicerent, atque exceptũ trucidarent: an in sacra via, vel in aditu Theatri adorirentur: postquã Senatus Id. bus Martiis in Põpeij Curiã edictus est, facilè tempus, & locũ prætulerunt.*

S E D *Cæsari futura cædes euidentibus prodigiis denuntiata est. Paucos ante menses cùm in colonia Capua deducti lege Iulia coloni, ad exstruendas villas sepulcra vetustissima disiicerent: ídque eo studiosiùs facerent, quòd aliquantum vasculorum operis antiqui scrutantes reperiebant: tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys conditor Capuæ sepultus, inuenta est, conscripta litteris, verbísque Græcis hac sententia. Quando ossa Capyis detecta essent, fore vt Iulo prognatus manu consanguineorum necaretur, magnísque mox Italiæ cladibus vindicaretur. Cuius rei, ne quis fabulosam aut commenticiam putet, auctor est Cornelius Balbus, familiarissimus Cæsaris. Proximis diebus equorum greges,* 81

quos in traijciendo Rubicone flumine consecrarat, ac vagos sine custode dimiserat, comperijt pertinacissimè pabulo abstinere, vbertímque flere. Et immolantem haruspex Spurina monuit, caueret periculum quod non vltra Martias Idus proferretur. Pridie autem easdem Idus, auem regaliolum cum laureo ramulo Pompeianæ Curiæ se inferentem, volucres varij generis ex proximo nemore persecutæ, ibidem discerpserunt. Ea verò nocte, cui illuxit dies cædis, & ipse sibi visus est per quietem interdum supra nubes volitare, aliàs cum Ioue dextras iungere. Et Calpurnia vxor imaginata est, collabi fastigium domus, maritúmque in gremio suo cōfodi: ac subitò cubiculi fores sponte patuerunt. Ob hæc simul, & ob infirmam valetudinem diu cunctatus, an se contineret, & quæ apud Senatum proposuerat, agere differret: tandē D. Bruto adhortante, ne frequentes, ac iam dudum opperienteis destitueret, quinctâ ferè hora progressus est: libellúmque insidiarum indicem, ab obuio quodam porrectū, libellis ceteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus commiscuit. Deim pluribus hostiis cæsis, cùm litare non posset, introijt Curiam, spreta religione: Spurinámque irridens, & vt falsum arguens, quòd sine vlla noxa Idus Martiæ adessent: quamquàm is venisse quidem eas diceret, sed non prateriisse.

82 ASSIDENTEM *conspicati, specie officij circumsteterunt: illicóque Cimber Tillius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus, propius accessit: renuentíque, & gestu in aliud tempus differenti, ab vtroque humero togam apprehendit: deinde clamantem, Ista quidem vis est, alter Cassius aduersum vulnerat paullùm infra iugulum. Cæsar Cassij brachium abreptum graphio traiecit: conatúsque prosilire, alio vulnere tardatus est. Vtque animaduertit vndique se strictis pugionibus peti, toga caput obuoluit: simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quò honestiùs caderet, etiam inferiore corporis parte velata. Atque ita* III.

& xx. plagis confossus est, vno modo ad primum ictum gemitu sine voce edito. Etsi tradiderunt quidam, M. Bruto irruenti dixisse, ϗ σὺ τέκνον: Exanimis diffugientibus cunctis aliquamdiu iacuit, donec lecticæ impositum, dependente brachio, tres seruuli domum retulerunt. Nec in tot vulneribus, vt Antistius medicus existimabat, lethale vllum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat. Fuerat animus coniuratis, corpus occisi in Tiberim trahere, bona publicare, acta rescindere: sed metu M. Antonij Consulis, & Magistri equitum Lepidi, destiterunt.

POSTVLANTE *ergo L. Pisone socero, testamentum* 83
eius aperitur: recitatúrque in Antonij domo, quod Idibus Septembribus proximis in Lauicano suo fecerat, demandaueratque virgini Vestali Maximæ. Q. Tubero tradit, heredem ab eo scribi solitum ex Consulatu ipsius primo, vsque ad initium ciuilis belli, Cn. Pompeium: idque militibus pro concione recitatum. Sed nouissimo testamento tres instituit heredes sororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante: reliquos in ima cera. C. Octauium etiam in familiã, noménque adoptauit: pluré sque percussorum in tutoribus filij, si quis sibi nasceretur, nominauit. D. Brutum etiam in secundis heredibus. Populo hortos circa Tiberim publicè, & viritim trecenos sestertios legauit.

FVNERE *indicto, rogus exstructus est in Martio cam-* 84
po iuxta Iuliæ tumulum: & pro Rostris aurata ædes ad simulacrum templi Veneris genitricis collocata: intráque lectus eburneus, auro ac purpura stratus: & ad caput tropæum, cum veste, in qua fuerat occisus. Præferentibus munera, quia suffecturus dies non videbatur, præceptum est, vt omisso ordine, quibus quisque vellet itineribus vrbis, portaret in campum. Inter ludos cantata sunt quædam ad miserationem, & inuidiam cædis eius, accommodata ex Pacuuij Armorum iudicio.

Men'me

Men'me seruasse, vt essent qui me perderent?

Et ex Electra Attilij ad similem sententiam. Laudationis loco COS. *Antonius per praconem pronuntiauit Sen. conf. quo omnia ei diuina simul, atque humana decreuerat. Item iusiurandum, quo se cuncti pro salute vnius adstrinxerant, quibus perpauca à se verba addidit. Lectum pro Rostris in forum Magistratus, & honoribus functi detulerunt. Quē cùm pars in Capitolini Iouis cella cremare, pars in Curia Pompeij destinaret, repentè duo quidam gladiis succincti, ac bina iacula gestantes, ardentibus cereis succenderunt: confestímque circumstantium turba virgulta arida, & cum subsellis tribunalia, quidquid praterea ad manum aderat, congessit: deinde tibicines, & scenici artifices vestem, quam ex instrumento triumphorum ad prasentem vsum induerant, detractam sibi, atque disciſſam iniecere flamæ: & veteranorum militum legionarij arma sua, quibus exculti funus celebrabant. Matronæ etiam pleraque ornamenta sua, qua gerebant, & liberorum bullas, atque pratextas. In summo publico luctu exterarum gentium multitudo circulatim suo quaque more lamentata est: pracipuéque Iudai, qui etiam noctibus continuis bustum frequentarunt.*

85 PLEBS *statim à funere ad domum Bruti & Caßij cum facibus tetendit: atque ægrè repulsa, obuium sibi Heluium Cinnam, per errorem nominis, quasi Cornelius esset is, quem grauiter pridie concionatum de Cæsare requirebat, occidit: capútque eius prafixum hasta circumtulit. Postea solidam columnam propè* XX. *pedum lapidis Numidici in foro statuit: scripsitque,* PARENTI PATRIÆ. *Apud eam longo tempore sacrificare, vota suscipere, controuersias quasdam interposito per Cæsarem iureiurādo distrahere perseuerauit.*

86 SVSPICIONEM *Cæsar quibusdam suorum reliquit, neque voluisse se diutius viuere, neque curasse, quòd valetudine minus prospera vteretur: ideóque & qua religiones*

monerent, & quæ renuntiarent amici, neglexisse. Sunt qui putent confisum eum nouissimo illo Senat. consf. ac iureiurando, etiam custodias Hispanorum cum gladijs inspectantium se remouisse. Alij è diuerso opinantur, insidias vndique imminentes subire semel confessum satius esse, quàm cauere semper. Alij ferunt dicere solitum, non tam sua, quàm reip. interesse, vti saluus esset: se iam pridem potentiæ gloriæ'que abundè adeptum: remp. si quid sibi eueniret, neque quietam fore, & aliquanto deteriore conditione ciuilia bella subituram.

ILLVD *planè inter omnes ferè constitit, talem ei mortem pæne ex sententia obtigisse. Nam & quondam cùm apud Xenophontem legisset, Cyrum vltima valetudine, mandasse quædam de funere suo, aspernatus tam lentum mortis genus, subitam sibi, celerémque optauerat. Et pridie quàm occideretur, in sermone nato super cenam apud M. Lepidum, quis'nam esset finis vitæ commodissimus, repentinum inopinatúmque prætulerat.* 87

PERIIT VI. & L. *ætatis anno: atque in Deorum numerum relatus est, non ore modò decernentium, sed & persuasione uulgi. Siquidem ludis, quos primò consecratos ei heres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa vndecimam horam. Creditúmque est, animam esse Cæsaris in cælum recepti: & hac de caussa simulacro eius in vertice additur stella. Curiam, in qua occisus est, obstrui placuit: Idúsque Martias parricidium nominari, ac ne vmquam eo die Senatus ageretur.* 88

PERCVSSORVM *autem ferè, neque triennio quisquam amplius superuixit, neque sua morte defunctus est. Damnati omnes, alius alio casu perijt: pars naufragio, pars prælio, non nulli semet eodem illo pugione, quo Cæsarem violauerant, interemerunt.* 89

C. SVE-

C. SVETONII TRANQVILLI D. OCTAVIVS CÆSAR Augustus. II.

1 GENTEM *Octauiam Velitris præcipuam olim fuisse, multa declarant. Nam & vicus celeberrima parte oppidi iam pridem Octauius vocabatur: & ostendebatur ara Octauio consecrata, qui bello dux finitimo, cùm fortè Marti rem diuinam faceret, nuntiata repentè hostis incursione, semicruda exta rapta foco prosecuit: atque ita prælium ingressus, victor redijt. Decretum etiam publicum exstabat, quo cauebatur, vt quoque anno in posterum simili modo exta Marti redderentur, reliquiæ'que ad Octauios referrentur.*

2 EA *gens à Tarquinio Prisco rege, inter minores gentes allecta, in Senatum mox à Ser. Tullio in patricias transducta, procedente tempore ad plebem se contulit: ac rursus magna vi per D. Iulium in patriciatum rediјt. Primus ex hac Magistratum populi suffragio cepit C. Rufus. Is quæstorius Cn. & C. procreauit: à quibus duplex Octauiorum familia defluxit, conditione diuersa. Siquidem Cn. & deinceps ab eo reliqui omnes functi sunt honoribus summis. At Caius eiúsque posteri, seu fortuna, seu voluntate, in equestri ordine constitere, vsque ad Augusti patrem. Proauus Augusti secundo Punico bello, stipendia in Sicilia Tribunus militum fecit, Aemilio Pappo Imperatore. Auus municipalibus magisterijs contentus, abundante patrimonio, tranquillissimè senuit. Sed hæc alij. Ipse Augustus nihil amplius, quàm equestri familia ortum se scribit, vetere ac locuplete, & in qua primus Senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proauum exprobrat Restionem, ex pago Thurino: auum argentarium. Nec quidquam vltrà de paternis Augusti maioribus reperi.*

OCTAVIVS pater à principio ætatis, & re & æsti- 3
matione magna fuit: vt equidem mirer, hunc quoque à non
nullis argentarium, atque etiam inter diuisores, operásque
campestres proditum. Amplis enim innutritus opibus, hono-
res & adeptus est facilè, & egregiè administrauit. Ex Præ-
tura Macedoniam sortitus, fugitiuos residuam Spartaci &
Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes in itinere de-
leuit, negotio sibi in Senatu extra ordinem dato. Prouinciæ
præfuit non minore iustitia, quàm fortitudine. Namque Bes-
sis ac Thracibus magno prælio fusis, ita socios tractauit: vt
epistolæ M. Tullij Ciceronis exstent, quibus Q. fratrem eo-
dem tempore parum secunda fama Proconsulatum Asiæ ad-
ministrantem hortatur & monet, imitetur in promerendis
sociis vicinum suum Octauium.

DECEDENS Macedonia, priùs quàm confiteri se can- 4
didatum Consulatus posset, morte obijt repentina, superstiti-
bus liberis, Octauia maiore, quam ex Ancharia, & Octauia
minore, itē Augusto, quos ex Atia tulerat. Atia M. Atio Bal-
bo, & Iulia sorore C. Cæsaris, genita est. Balbus paterna stirpe
Aricinus, multis in familia Senatorijs imaginibus, à matre
Magnū Pompeium arctissimo contingebat gradu: functúsque
honore Præturæ inter XX. viros, agrum Campanum plebi
Iulia lege diuisit. Verùm M. Antonius despiciens etiam
maternā Augusti originem, proauum eius Afri generis fuisse,
& modò vnguentariam tabernam, modò pistrinum Ariciæ
exercuisse, obijcit. Cassius quidem Parmensis quadam epi-
stola, non tantùm vt pistoris, sed etiam vt nummularij nepo-
tem, sic taxat Augustum. Materna tibi farina siquidem ex
crudissimo Ariciæ pistrino, hanc pinsit manibus collybo de-
coloratis Nerulonensis mensarius.

NATVS est Augustus, M. Tullio Cicerone, & Antonio 5
coss. IX. Kal. Octobris, paullo antè Solis exortum, regione
Palatij, ad capita bubula: vbi nunc sacrarium habetur, ali-
quanto

quanto pòst, quàm excessit, constitutũ. Nam vt Senatus actis continetur, cùm C. Lectorius adolescens patricij generis, in deprecanda grauiore adulterij pœna, præter ætatem atque natales, hoc quoque patribus conscriptis allegaret, se esse possessorem, ac velut æditũum soli, quod primum D. Augustus nascens attigisset: peterétque donari, quasi proprio suo, ac peculiari Deo: decretum est, vt ea pars domus consecraretur.

6 NVTRIMENTORVM *eius ostenditur adhuc locus in auito suburbano, iuxta Velitras permodicus, & cellæ penuariæ instar: tenétque vicinitatẽ opinio, tamquam & natus ibi sit. Huc introire nisi necessariò & castè, religio est: concepta opinione veteri, quasi temerè adeuntibus horror quidam & metus obijciatur: sed & mox confirmata est. Nam cùm possessor villæ nouus, seu fortè, seu tentandi caussa cubitum se eò contulisset: euenit, vt post paucissimas noctis horas exturbatus inde subita vi, & incerta, pæne semianimis cum strato simul ante fores inueniretur.*

7 INFANTI *cognomen Thurino inditum est, in memoriam maiorum originis: vel quòd in regione Thurina, recens eo nato, pater Octauius aduersus fugitiuos prosperè rem gesserat. Thurinum cognominatum, satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculam eius æream veterem, ferreu, ac pæne iam exolescentibus litteris hoc nomine inscriptam: quæ dono à me principi data inter cubiculares colitur. Sed & à M. Antonio in epistolis per contumeliam sæpe Thurinus appellatur: & ipse nihil amplius quàm mirari se rescribit, pro opprobrio nomen prius sibi obijci. Postea C. Cæsaris, & deinde Augusti cognomen assumsit: alterum, testamento maioris auunculi: alterum, Munatij Planci sententia, cum quibusdam censentibus, Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem vrbis, prævaluisset, vt Augustus potius vocaretur, non tantùm nouo, sed etiam ampliore cognomine: quòd loca quoque religiosa, & in quibus augu-*

rato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, vel ab auium gestu, gustúve, sicut etiam Ennius docet scribens.

Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.

QVADRIMVS, patrem amisit: duodecimum annum agens, auiam Iuliam defunctam pro concione laudauit. Quadriennio pòst virili toga sumta, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est: quamquam expers belli, propter ætatem. Profectum mox auunculum in Hispanias, aduersus Cn. Pompeij liberos, vix tum firmus à graui valetudine, per infestas hostibus vias paucissimis comitibus, naufragio etiam facto, subsecutus magnopere demeruit, approbata citò etiam morum indole super itineris industriam. Cæsare post receptas Hispanias expeditionem in Dacos, & inde in Parthos destinante, præmissus Apolloniam, studiis vacauit. Vtq'ue primum occisum eum, heredémque se comperit, diu cunctatus, an proximas legiones imploraret, id quidem consilium, vt præceps immaturúmque omisit. Ceterùm vrbe repetita, hereditatem adijt, dubitante matre: vitrico verò Marcio Philippo consulari multùm dissuadente. Atque ab eo tempore exercitibus comparatis, primùm cum M. Antonio, M. que Lepido, dein tantùm cum Antonio per duodecim ferè annos, nouissimè per quatuor & XL. solus remp. tenuit. 8

PROPOSITA vita eius velut summa, partes sigillatim neque per tempora, sed per species exsequar: quò distinctius demonstrari, cognoscíque possint. Bella ciuilia quinque gessit: Mutinense, Philippense, Perusinum, Siculum, Actiacum. Ex quibus primum ac nouissimum aduersus M. Antonium: secundum aduersum Brutum & Cassium: tertium aduersum L. Antonium Triumuiri fratrem: quartũ aduersus Sex. Pompeium, Cn. Pompeij filium. Omnium bellorum initium, & caussam hinc sumsit, nihil conuenientius ducens, quam necem auunculi vindicare, tuerique acta. 9

CONFESTIM

10 CONFESTIM vt Apollonia rediјt, Brutum, Caſsiúmque etiam nec opinantes, & quia præuiſum periculum ſubterfugerant, legibus aggredi, reóſque cædis abſentes deferre ſtatuit. Ludos autem victoriæ Cæſaris non audentibus facere, quibus obtigerat id munus, ipſe edidit. Et quo conſtantius cetera quoque exſequeretur, in locum Trib. plebis fortè demortui candidatum petitorem ſe oſtendit: quamquam Patricius, nec dum Senator. Sed aduerſante conatibus ſuis M. Antonio Conſule, quem vel præcipuum adiutorem ſperauerat: ac ne publicum quidem, & tranſlaticium ius vlla in re ſibi ſine pactione grauiſſima mercedis impertiente, ad optimates ſe contulit: quibus eum inuiſum ſentiebat, maximè quòd D. Brutum obſeſſum Mutinæ, prouincia à Cæſare data, & per Senatum confirmata, expellere armis niteretur. Hortantibus itaque non nullis, percuſſores ei ſubornauit. Hac fraude deprehenſa, periculum inuicem metuens, veteranos ſimul in ſuum ac reip. auxilium, quanta potuit largitione, contraxit. Iuſſúſque comparato exercitui pro prætore præeſſe, & cum Hirtio ac Panſa, qui Conſulatum ſuſceperant, D. Bruto opem ferre, demandatum bellum tertio menſe confecit duobus prælijs. Priore Antonius eum fugiſſe ſcribit: ac ſine paludamento equóque poſt biduum demum apparuiſſe. Sequenti ſatis conſtat non modò ducis, ſed etiam militis functum munere: atque in media dimicatione, aquilifero legionis ſuæ grauiter ſaucio, aquilam humeris ſubijſſe, diúque portaſſe.

11 HOC bello cùm Hirtius in acie, Panſáque pòſt ex vulnere periſſent: rumor increbuit, ambos opera eius occiſos: vt Antonio fugato, rep. coss. orbata, ſolus victores exercitus occuparet. Panſæ quidem adeò ſuſpecta mors fuit, vt Glyco medicus cuſtoditus ſit, quaſi venenum vulneri indidiſſet. Adijcit his Aquilius Niger, alterum è coss. Hirtium in pugna tumultu ab ipſo interemtum.

SED vt cognouit, Antonium post fugam à M. Lepido receptum, ceteró sque duces, & exercitus consentire pro partibus, caussam optimatium sine cunctatione deseruit, ad prætextum mutatæ voluntatis dicta factáque quorundam calumniatus: quasi alij se puerum, alij ornandum tollendúmque iactassent: ne aut sibi, aut veteranis par gratia referretur. Et quò magis pœnitentiam prioris sectæ approbaret, Nursinos grandi pecunia, & quam pendere nequirent, multatos, exterres egit opido: quòd Mutinensi acie interemtorum ciuium tumulo publicè exstructo adscripserant, pro libertate eos occubuisse. 12

INITA cum Antonio & Lepido societate, Philippense quoque bellum, quamquam inualidus atque æger, duplici prælio transegit. Quorum priore castris exutus, vix ad Antonij cornu fuga euaserat: nec successum victoriæ moderatus est, sed capite Bruti Romam misso, vt statuæ Cæsaris summitteretur, in splendidissimum quemque captiuum non sine verborum contumelia sæuit. Vt quidem vni suppliciter sepulturam precanti respondisse dicatur, Iam istam in volucrum potestatem fore: alios patrem & filium pro vita rogantes, sortiri, vel dimicare iussisse, vt alterutri concederetur: ac spectasse vtrumque morientem, cùm patre, qui se obtulerat, occiso, filius quoque voluntaria occubuisset nece. Quare ceteri, & in his M. Fauonius ille Catonis æmulus, cùm catenati producerentur, Imperatore Antonio honorificè salutato, hunc fœdissimo conuicio coràm prosciderunt. Partitis post victoriam officijs, cùm Antonius Orientem ordinandum, ipse veteranos in Italiam reducendos, & municipalibus agris collocandos recepisset: neque veteranorum, neque possessorum gratiam tenuit: alteris pelli se, alteris non pro spe meritorum tractari querentibus. 13

QVO tempore L. Antonium fiducia Consulatus, quem gerebat, ac fraternæ potentiæ res nouas molientem confugere 14

Perusiam coëgit, & ad deditionem fame compulit: non tamen sine magnis suis & ante bellum, & in bello discriminibus. Nam cùm spectaculo ludorum gregarium militem in XIIII. ordinibus sedentem excitari per apparitorem iußisset, rumore ab obtrectatoribus dilato, quasi eundem mox discruciatum necasset: minimum absuit quin periret, concursu & indignatione turbæ militaris. Saluti fuit, quòd qui desiderabatur, repentè comparuit incolumis, ac sine iniuria. Circa Perusinum autem murum sacrificans, pæne interceptus est à manu gladiatorum, quæ opido eruperat.

15 PERVSIA capta, in plurimos animaduertit: orare veniam, vel excusare se conantibus vna voce occurrens, Moriendum esse. Scribunt quidam, trecentos ex dediticijs electos vtriusque ordinis, ad aram diuo Iulio exstructam, Idibus Martijs hostiarum more mactatos. Exstiterunt qui traderent, consulto eum ad arma isse, vt occulti aduersarij, & quos metus magis, quàm voluntas contineret, facultate L. Antonij ducis præbita, detegerentur: deuictísque his, & confiscatis, promissa veteranis præmia soluerentur.

16 BELLVM Siculum inchoauit in primis, sed diu traxit, intermissum sæpius: modò reparandarum claßium caussa, quas tempestatibus duplici naufragio, & quidem per æstatem amiserat: modò pace facta, flagitante populo ob interclusos commeatus, famémque ingrauescentem: donec nauibus ex integro fabricatis, ac XX. seruorum millibus manumißis, & ad remum datis, portum Iulium apud Baias, immisso in Lucrinum & Auernum lacum mari, effecit. In quo cùm hieme tota copias exercuisset, Pompeium inter Mylas & Naulochum superauit: sub horam pugnæ tam arcto repentè somno deuictus, vt ad dandum signum ab amicis excitaretur. Vnde præbitam Antonio materiam putem exprobrandi, ne rectis quidem oculis eum adspicere potuisse instructam aciem. verùm supinum cælum intuentem stupidum

cubuisse;

cubuisse: nec prius surrexisse, ac militibus in conspectum venisse, quàm à M. Agrippa fugatæ sint hostium naues. Alij dictum factúmqe eius criminantur, quasi classibus tempestate perditis exclamauerit: etiam inuito Neptuno victoriam se adepturum. Ac die Circensium proximo sollenni pompæ simulacrum Dei detraxit : nec temerè plura ac maiora pericula vllo alio bello adiit. Traiecto in Siciliam exercitu, cùm partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex improuiso à Democbare & Apollophane præfectis Pompeij, vno demum nauigio ægerrimè effugit. Item cùm præter Locros Rhegium pedibus iret, & prospectis biremibus Pompeianis terram legentibus, suas ratus, descendisset ad litus, pæne exceptus est. Tunc etiam per deuios tramites refugientem, seruus Aemilij Paulli, comitis eius, dolens proscriptum olim ab eo patrem Paullum, & quasi occasione vltionis oblata, interficere conatus est. Post Pompeij fugam, collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium euocarat, superbientem XX. *legionum fiducia, summásque sibi partes terrore ac minis vindicantem, spoliauit exercitu: supplicémque concessa vita Circeiis in perpetuum relegauit. M. Antonij societatem semper dubiam & incertam, reconciliationibúsque varijs male focillatam abrupit tandem. Et quo magis degenerasse eum à ciuili more approbaret, testamentum, quod is Romæ etiam de Cleopatræ liberis inter heredes nuncupatis reliquerat, aperiendum, recitandúmque pro concione curauit. Remisit tamen hosti iudicato necessitudines, amicósque omnes: atque inter alios C. Sosium, & T. Domitium, tunc adhuc* COSS. *Bononiensibus quoque publicè, quòd in Antoniorum clientela antiquitùs erant, gratiam fecit coniurandi cum tota Italia pro partibus suis. Nec multò pòst nauali prælio apud Actium vicit, in serum dimicatione protracta, vt in naui victor pernoctauerit.*

17 A B *Actio cùm Samum insulam in hiberna se recepisset, turbatus nuntiis de seditione militum, præmia & missionem poscentium, quos ex omni numero confecta victoria Brundisium præmiserat, repetit Italiam, tempestate in traiectu bis conflictatus: primò inter promontoria Peloponnesi atque Aetoliæ: rursus circa montes Ceraunios: vtrobique parte Liburnicarum demersa: simúlque eius in qua vehebatur, fusis armamentis, & gubernaculo diffracto. Nec amplius quàm septem & XX. dies, donec desideria militum ordinarentur, Brundisij commoratus, Asiæ, Syriaque circuitu Aegyptum petit. Obsessáque Alexandria, quò Antonius cum Cleopatra confugerat, breui potitus est. Et Antonium quidem seras conditiones pacis tentantem, ad mortem adegit, viditque mortuum. Cleopatræ, quam seruatam triumpho magnoperè cupiebat, etiam Psyllos admouit, qui venenum ac virus exsugerent: quòd periisse morsu aspidis putabatur. Ambobus communem sepulturæ honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici iussit. Antonium iuuenem, maiorem de duobus Fuluia genitis, simulacro D. Iulij, ad quod post multas & irritas preces confugerat, abreptum interemit. Item Cæsarionem, quem ex Cæsare patre Cleopatra concepisse prædicabat, retractum è fuga supplicio affecit. Reliquos Antonij reginæque communes liberos, non secus ac necessitudine iunctos sibi, & conseruauit, & mox pro conditione cuiusque sustinuit ac fouit.*

18 P E R *idem tempus conditorium, & corpus Magni Alexandri, cum prolatum è penetrali subiecisset oculis, corona aurea imposita, ac floribus aspersis veneratus est: consultúsque, num & Ptolemæum inspicere vellet, regem ait se voluisse videre, non mortuos. Aegyptum in prouinciæ formam redactam, vt feraciorem, habilioremque annonæ vrbicæ redderet, fossas omnes, in quas Nilus exæstuat, oblimatas*

Cantabriam, Aquitaniam, Panniniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni: item Rhætiam, & Vindelicos, ac Salassos gentes Inalpinas. Coërcuit & Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magna copia cæsis, Germanósque vltra Albim fluuium summouit: ex quibus Sueuos & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocauit. Alias item nationes malè quietas ad obsequium redegit. Nec vlli genti sine iustis & necessarijs caussis bellum intulit. Tantúmque abfuit à cupiditate quoquo modo Imperium, vel bellicam gloriam augendi, vt quorundam Barbarorum principes in æde Martis vltoris iurare coëgerit, mansuros se in fide, ac pace, quam peterent. à quibusdam verò nouum genus obsidum feminas exigere tentauerit: quòd negligere marium pignora sentiebat. & tamen potestatem semper omnibus fecit, quoties vellent, obsides recipiendi. Neque aut crebriùs, aut perfidiosiùs rebellantes grauiore vmquam multatus est pœna, quàm vt captiuos sub lege venundaret, ne in vicina regione seruirent, néue intra XXX. *annum liberarentur. Qua virtutis, moderationísque fama, Indos etiam ac Scythas, auditu modò cognitos, pellexit ad amicitiam suam, populíque Romani vltrò per legatos petendam. Parthi quoque & Armeniam vindicanti facilè cesserunt: & signa militaria, quæ M. Crasso & M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt: obsidésque insuper obtulerunt: denique pluribus quondam de regno concertantibus, non nisi ab ipso electum comprobauerunt.*

22 IANVM *Quirinum semel atque iterum à condita Vrbe ante memoriam suam clausum, in multo breuiore temporis spatio, terra, maríque pace parta, tertiò clausit. Bis ouans ingressus est vrbem, post Philippense, & rursus post Siculum bellum. Curules triumphos treis egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum: continuo triduo omnes.*

23 GRAVES *ignominias, cladésque, duas omnino, nec*

alibi quàm in Germania, accepit, Lollianam & Varianam: sed Lollianam maioris infamiæ, quàm detrimenti: Varianam pæne exitiabilem, tribus legionibus cum duce, legatísque, & auxilijs omnibus cæsis. Hac nuntiata excubias per vrbem indixit, ne quis tumultus existeret: & Præsidibus prouinciarum prorogauit Imperium, vt & à peritis, & assuetis socij continerentur. Vouit & magnos ludos Ioui opt. max. si remp. in meliorem statum vertisset: quod factum Cimbrico, Marsicóque bello erat. Adeò namque consternatum ferunt, vt per continuos menses barba, capilloque summisso, caput interdum foribus illideret, vociferans: Quinctili Vare, legiones redde: diémque cladis quotannis mæstum habuerit, ac lugubrem.

IN *re militari & commutauit multa, & instituit: atque etiam ad antiquum morem non nulla reuocauit: disciplinam seuerissimè rexit. ne legatorum quidem cuiquam, nisi grauatè, hiberníſque demum mensibus, permisit vxorem intervisere. Equitem R. quòd duobus filiis adolescentibus, caussa detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum, bonáque subiecit hastæ: quem tamen, quòd imminere emtioni publicanos videbat, liberto suo addixit, vt relegatum in agros pro libero esse sineret. Decimam legionem contumaciùs parentem cum ignominia totam dimisit: item alias immodestè missionem postulantes, citra commoda emeritorum præmiorum exauctorauit: cohortes, si quæ cessissent loco, decimatas hordeo pauit: Centuriones statione deserta itidem, vt manipulares, capitali animaduersione puniit. pro cetero delictorum genere varijs ignominijs affecit: vt stare per totum diem iuberet ante Prætorium: interdum tunicatos, discinctósque, non numquam cum decempedis, vel etiam cespitem portantes.* 24

NEQVE *post bella ciuilia, aut in concione, aut per edictum vllos militum commilitones appellabat, sed milites.* 25

tes. Ac

tes. Ac ne à filiis quidem, aut priuignis suis Imperio praeditis aliter appellari passus est: ambitiosius id existimans, quàm aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua domúsque suae maiestas postularet. Libertino milite, praeterquam Romae incendiorum caussa, etsi tumultus in grauiore annona metueretur, bis vsus est: semel ad praesidium coloniarum Illyricum contingentium: iterum ad tutelam ripae Rheni fluminis. eósque seruos adhuc viris feminísque periculosioribus indictos, ac sine mora manumissos, sub priore vexillo habuit, neque aut commistos cum ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria aliquanto faciliùs, phaleras & torques, quidquid auro argentóque constaret, quàm vallares ac murales coronas, quae honore praecellerent, dabat: has quàm parcissimè, & sine ambitione, ac saepe etiam caligatis tribuit. M. Agrippam in Cilicia post naualē victoriā caeruleo vexillo donauit. Solos triumphales, quamquam & socios expeditionum, & participes victoriarum suarum numquam donis impertiendos putauit: quòd ipsi quoque ius habuissent tribuendi ea, quibus vellent. Nihil autem minùs in perfecto duce, quàm festinationem, temeritatémque conuenire arbitrabatur. Crebrò itaque illa iactabat: Σπεῦδε βραδέως.

Ἀσφαλὴς γὰρ ἐστ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης.

Et, Sat celeriter fieri, quidquid fiat satis bene. Praelium quidem, aut bellum suscipiendum omnino negabat, nisi cùm maior emolumenti spes, quàm damni metus ostenderetur. Nam minima commoda non minimo sectantes discrimine, similes aiebat esse aureo hamo piscantibus, cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset.

26 MAGISTRATVS, *atque honores & ante tempus, & quosdam noui generis, perpetuósque cepit. Consulatum* XX. *aetatis anno inuasit admotis hostiliter ad vrbem legionibus, missisque qui sibi nomine exercitus deposcerent. Cùm quidem cunctante Senatu, Cornelius Centurio princeps le-*

gationis, reiecto ſagulo oſtendens gladij capulum, non dubitaſſet in Curia dicere. Hic faciet, ſi vos non feceritis. Secundum Conſulatum poſt IX. *annos, tertium anno interiecto geſſit: ſequentes vſque ad* XI. *continuauit. Multiſque mox, cùm deferrentur, recuſatis, duodecimum magno, id eſt, ſeptemdecim annorum interuallo, & rurſus tertium decimum biennio pòſt vltro petijt: vt Caium & Lucium filios ampliſſimo præditos magiſtratu, ſuo quemque tirocinio deduceret in forum. Quinque medios Conſulatus à ſexto ad vndecimum annuos geſſit: ceteros autem ſex, aut nouem, aut ſex, aut quatuor, aut tribus menſibus, ſecundum verò pauciſſimis horis. Nam die Kalendarum Ianuarij, cùm mane pro æde Capitolini Iouis paullulum curuli ſella præſediſſet, honore abijt, ſuffecto alio in locum ſuum. Nec omnes Romæ, ſed quartum Conſulatum in Aſia, quintum in inſula Samo, octauum & nonum Tarracone inijt.*

TRIVMVIRATVM *reip. conſtituendæ per decem* 27
annos adminiſtrauit: in quo reſtitit quidem aliquandiu collegis, ne qua fieret proſcriptio, ſed incœptam vtroque acerbiùs exercuit. Namque illis in multorum ſæpe perſonam per gratiam & preces exorabilibus, ſolus magnoperè contendit, ne cui parceretur: proſcripſitque etiam C. Toranium tutorem ſuum, eundémque collegam patris ſui Octauij in Aedilitate. Iunius Saturninus hoc ampliùs tradit. Cùm peracta proſcriptione, M. Lepidus in Senatu excuſaſſet præterita, & ſpem clementiæ in poſterum feciſſet: quoniam ſatis pœnarum exactum eſſet, hunc è diuerſo profeſſum, ita modum ſe proſcribendi ſtatuiſſe, vt omnia ſibi reliquerit libera: in cuius tamen pertinaciæ pœnitentiam, poſtea T. Iunium Philopœmenem, quòd patronum ſuum proſcriptum celaſſe olim diceretur, equeſtri dignitate decorauit. In eadem hac poteſtate multiplici flagrauit inuidia. Nam & Pinarium equitem R. cùm concionante ſe admiſſa turba paganorum apud

milites

militesſubſcribere quædam animaduertiſſet, curioſum ac ſpeculatorem ratus, coram ſe confodi imperauit. Et Tedium Afrum cos. deſignatum, quia factum quoddam ſuum maligno ſermone carpſiſſet, tantis perterruit minis, vt is ſe præcipitauerit. Et Q. Gallum Prætorem, in officio ſalutationis, tabellas duplices veſte tectas tenentem, ſuſpicatus gladium occulere: nec quidquam ſtatim, ne aliud inueniretur, auſus inquirere, paullo pòſt per Centuriones militum raptum è Tribunali, ſeruilem in modum torſit: ac fatentem nihil, iuſſit occidi, priùs oculis eius ſua manu effoſſis: quem tamen ſcribit colloquio petito inſidiatum ſibi, coniectúmque à ſe in cuſtodiam, deinde vrbe interdicta dimiſſum, naufragio, vel latronum inſidijs periſſe. Tribuniciam poteſtatem perpetuam recepit: in qua ſemel atque iterum per ſingula luſtra collegam ſibi cooptauit. Recepit & morum, legúmque regimen æquè perpetuum: quo iure, quamquam ſine cenſuræ honore, cenſum tamen populi ter egit: primum ac tertium cum collega, medium ſolus.

28 De reddenda rep. bis cogitauit: primò poſt oppreſſum ſtatim Antonium, memor obiectum ab eo ſibi ſæpius, quaſi per ipſum ſtaret, ne redderetur: ac rurſus tædio diuturnæ valetudinis, cum etiam Magiſtratibus, ac Senatu domum accitu rationarium Imperij tradidit. Sed reputans & ſe priuatum non ſine periculo fore, & illã plurium arbitrio temerè committi, in retinenda perſeuerauit: dubium euentu meliore, an voluntate: quam voluntatem cum præſidens identidem præ ſe ferret, quodam etiam edicto his verbis teſtatus eſt. Ita mihi ſaluam ac ſoſpitem remp. ſiſtere in ſua ſede liceat, atque eius rei fructum percipere, quem peto, vt optimi ſtatus auctor dicar: & moriens, vt feram mecum ſpem, mãſura in veſtigio ſuo fundamenta reip. quæ iecero. Fecítque ipſe ſe compotem voti, niſus omni modo, ne quem noui ſtatus pœniteret. Vrbem namque pro maieſtate Imperij ornatam,

& inundationibus incendiísque obnoxiam excoluit adeò, vt iure sit gloriatus, marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset. Tutam verò, quantum prouideri humana ratione potuit, etiam in posterum præstitit.

PVBLICA *opera plurima exstruxit: ex quibus vel præcipua, forum cum æde Martis vltoris, templum Apollinis in Palatio, ædem tonantis Iouis in Capitolio. Fori exstruendi caussa fuit, hominum & iudiciorum multitudo, quæ videbatur, non sufficientibus duobus, etiam tertio indigere. Itaque festinantius, nec dum perfecta Martis æde publicatum est, cautúmque, vt separatim in eo publica iudicia, & sortitiones iudicũ fierent. Aedem Marti bello Philippensi pro vltione paterna suscepto vouerat. Sanxit ergo, vt de bellis, triumphísque heic consuleretur Senatus: prouincias cum Imperio petituri, hinc deducerentur: quíque victores redissent, huc insignia triumphorum inferrent. Templum Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitauit, quam fulmine ictam desiderari à Deo, haruspices pronuntiarent. Addita porticus cum bibliotheca Latina, Græcáque: quo loco iam senior sæpe etiam Senatum habuit, decuriásque iudicum recognouit. Tonanti Ioui ædem consecrauit, liberatus periculo, cùm in expeditione Cantabrica, per nocturnum iter lecticam eius fulgor perstrinxisset, seruúmque prælucentem exanimasset. Quædam etiam opera sub nomine alieno, nepotum scilicet & vxoris, sororísque fecit: vt porticum, basilicámque Lucij & Caij: item porticus Liuiæ & Octauiæ, Theatrúmque Marcelli. Sed & ceteros principes viros sæpe hortatus est, vt pro facultate quisque monumentis vel nouis, vel refectis & excultis vrbem adornarent. Multáque à multis exstructa sunt: sicut à Marcio Philippo ædes Herculis, & Musarum: à L. Cornificio, ædes Dianæ: ab Asinio Pollione, atrium Libertatis: à Munatio Planco, ædes Saturni: à Cornelio Balbo, Theatrum: à Statilio Tauro, Amphitheatrum: à* 29

M. verò

M. verò Agrippa, complura, & egregia.

30 *Spatium vrbis in regiones vicósque diuisit: instituítque vt illas annui Magistratus sortitò tuerētur: hos magistri è plebe cuiusque viciniæ electi. Aduersus incendia excubias nocturnas, vigilésque commentus est: ad coërcendas inundationes, alueum Tiberis laxauit, ac repurgauit, completum olim ruderibus, & ædificiorum prolapsionibus coarctatum. Quò autem faciliùs vndique vrbs adiretur, desumta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia sternendas distribuit. Aedes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumtas refecit: eásque & ceteras opulentissimis donis adornauit: vtpote qui in cellam Capitolini Iouis* XVI. *millia pondo auri, gemmásque ac margaritas quingenties* LLS. *vna donatione contulerit.*

31 POSTQVAM *verò Pontificatum maximum, quem numquam viuo Lepido auferre sustinuerat, mortuo demum suscepit: quidquid fatidicorum librorum Græci Latinique generis, nullis vel parum idoneis auctoribus, vulgò ferebatur, supra duo millia contracta vndique cremauit: ac solos retinuit Sibyllinos. Hos quoque delectu habito: condiditque duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi. Annum à D. Iulio ordinatum, sed postea neglıgentia conturbatum atque confusum, rursus ad pristinam rationem redegit: in cuius ordinationem Sextilem mensem è suo cognomine nuncupauit, magis quàm Septembrem, quo erat natus: quia hoc sibi & primus Consulatus, & insignes victoriæ obtigissent. Sacerdotum & numerum, & dignitatem, sed & commoda auxit: præcipuè Vestalium virginum. Cúmque in demortuæ locum aliam capi oporteret, ambiréntque multi ne filias in sortem darent: adiurauit, si cuiusquam neptium suarū competeret ætas, oblaturū se fuisse eā. Non nulla etiam ex antiquis cærimoniis paullatim abolita restituit: vt Salutis augurium, Diale flaminium, sacrum Lupercale, ludos Seculares*

& cōpitalicios. Lupercalibus vetuit currere imberbes. Item, Sacularibus ludis iuuenes vtriusque sexus prohibuit vllum nocturnum spectaculum frequentare, nisi cum aliquo maiore natu propinquorum. Compitales Lares ornare bis anno instituit, vernis floribus, & æstiuis. Proximum à Dis immortalibus honorem memoriæ Ducum præstitit, qui Imperium populi R. ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cuiusque, manentibus titulis, restituit: & statuas omnium triumphali effigie in vtraque fori sui porticu dedicauit. Professus est edicto, commentum id se, vt illorum velut exemplar & ipse dum viueret, & insequentium ætatum principes exigerentur à ciuibus. Pompeij quoque statuam contra Theatri eius regiam, marmoreo Iano supposuit, translatam è Curia, in qua C. Cæsar fuerat occisus.

PLERAQVE pessimi exempli correxit, quæ in perniciem publicam, aut ex consuetudine licentiáque bellorum ciuilium durauerant, aut per pacem etiam exstiterant. Nam & grassatorum plurimi palàm se ferebant succincti ferro, quasi tuendi sui caussa: & rapti per agros viatores sine discrimine, liberi, seruíque ergastulis possessorum supprimebantur, & plurimæ factiones titulo collegij noui, ad nullius non facinoris societatem coibant. Igitur grassatores, dispositis per opportuna loca stationibus, inhibuit: ergastula recognouit: collegia, præter antiqua & legitima, dissoluit: tabulas veterum ærarij debitorum, vel præcipuam calumniandi materiam exussit: loca in vrbe publica iuris ambigui possessoribus adiudicauit: diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit: conditione proposita, vt si quem quis repetere vellet, par periculum pœnæ subiret. Ne quod autem maleficium, negotiúmve impunitate, vel mora elaberetur, XXX. amplius dies, qui honorarijs ludis occupabantur, actui rerum accommodauit. Ad tres iudicum decurias, quartam addixit ex inferiore

feriore censu: quæ ducenariorum vocaretur, iudicarétque de leuioribus summis. Iudices à tricesimo ætatis anno allegit: id est, quinquennio maturiùs quàm solebant. At plerisque iudicandi munus detrectantibus, vix concessit, vt singulis decurijs per vices annua vacatio esset: & vt solitæ agi Nouembri ac Decembri mense res omitterentur.

33 IPSE *ius dixit aßiduè, & in noctem nonnumquam: si parum corpore valeret, lectica pro Tribunali collocata, vel etiam domi cubans. Dixit autem ius non diligentia modò summa, sed & lenitate. Siquidem manifesti parricidij reum, ne culeo insueretur, quòd non nisi confeßi afficiebantur hac pœna, ita fertur interrogaße. Certè patrem tuum non occidisti? Et cum de falso testamento ageretur: omnésque signatores lege Cornelia tenerentur: non tantum duas tabellas, domnatoriam & absolutoriam, simul cognoscentibus dedit: sed tertiam quoque, qua ignosceretur ijs, quos fraude ad signandum, vel errore inductos constitißet. Appellationes quotannis vrbanorum quidem litigatorum Prætori delegauit vrbano: at prouincialium consularibus viris, quos singulos cuiusque prouinciæ negotijs præposuißet.*

34 LEGES *retractauit, & quasdam ex integro sanxit: vt sumtuariam, & de adulterijs, & de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus. Hanc cùm aliquantò quàm ceteras seueriùs emendaßet, præ tumultu recusantium perferre non potuit: nisi ademta demum, lenitáve parte pœnarum: & vacatione triennij data, auctísque præmijs. Sic quoque abolitionem eius, publico spectaculo pertinaciter postulãte equite, accitos Germanici liberos, receptósque partim ad se, partim in patris gremium ostentauit: manu vultúque significans, ne grauarentur imitari iuuenis exemplum. Cúmque etiam immaturitate sponsarum, & matrimoniorum crebra mutatione vim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coarctauit: diuortijs modum imposuit.*

SENATORVM *affluentem numerum deformi & in-* 35
condita turba (erant enim super mille, & quidam indignissi-
mi, & post necem Cæsaris per gratiam & præmium allecti,
quos abortiuos vulgus vocabat) ad modum pristinũ, & splẽ-
dorem redegit duabus lectionibus: prima ipsorum arbitratu,
quo vir virum legit: secunda suo & Agrippæ, quo tempore
æstimatur lorica sub veste munitus, ferróque cinctus præse-
disse, decem valentissimis Senatorij ordinis amicis sellam suã
circumstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum
quidem tunc quemquam Senatorum, nisi solum, & præten-
tato sinu. Quosdam ad excusandi se verecundiam compu-
lit: seruauitque etiam excusantibus insigne vestis, & spe-
ctandi in orchestra, epulandíque publicè ius. Quo autẽ lecti,
probatique & religiosiùs, & minore molestia senatoria mu-
nera fungerentur, sanxit, vt priùs quàm cõsideret quisquam,
thure ac mero supplicaret apud aram eius Dei, in cuius tem-
plo coiretur: & ne plus quàm bis in mense legitimus Senatus
ageretur, Kalendis scilicet & Idibus: néve Septembri, Octo-
bríve mense vllos adesse alios necesse esset, quàm sorte ductos,
per quorum numerum decreta confici possent: sibíque insti-
tuit consilio sortiri semestria, cum quibus de negotijs ad fre-
quentem Senatum referendis antè tractaret. Sententias de
maiore negotio, non more, neque ordine, sed prout libuisset,
prærogabat: vt perinde quisque animum intenderet, ac si
censendum magis, quàm assentiendum esset.

AVCTOR *& aliarum rerum fuit: in queis ne acta Se-* 36
natus publicarentur: ne Magistratus deposito honore statim
in prouincias mitterentur: vt Proconsulibus ad mulos, &
tabernacula, quæ publicè locari solebant, certa pecunia con-
stitueretur: vt cura ærarij à Quæstoribus vrbanis ad Præ-
torios, Prætorésve transiret: vt centumuiralem hastam,
quam Quæstura functi consueuerant cogere, decemuiri co-
gerent.

37 QVOQVE *plures partem administranda reip. caperent, noua officia excogitauit: curam operum publicorum, viarum, aquarum, aluei Tiberis, frumenti populo diuidendi, Prafecturam vrbis, Triumuiratum legendi Senatus, & alterum recognoscendi turmas equitum, quotiescumque opus esset. Censores creari desitos longo interuallo creauit, numerum Pratorum auxit. Exegit etiam, vt quoties Consulatus sibi daretur, binos pro singulis collegas haberet: nec obtinuit, reclamantibus cunctis, satis maiestatem eius imminui, quòd honorem eum non solus, sed cum altero gereret.*

38 NEC *parcior in bellica virtute honoranda, super XXX. ducibus iustos triumphos, & aliquanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curauit. Liberis Senatorum, quò celeriùs reip. assuescerent, protinus virilem togam, latum clauum induere, & Curia interesse permisit: militiámque auspicantibus, non Tribunatum modò legionum, sed & Prafecturas alarum dedit. Ac ne quis expers castrorum esset, binos plerumque laticlauios prapofuit singulis alis. Equitum turmas frequenter recognouit, post longam intercapedinem reducto more transuectionis. Sed neque detrahi quemquam in transuehendo ab accusatore passus est: quod fieri solebat. Et senio, vel aliqua corporis labe insignibus permisit, pramisso in ordine equo, ad respondendum quoties citarentur, pedibus venire: mox reddendi equi gratiam fecit eis, qui maiores annorum quinque & triginta retinere eum nollent.*

39 IMPETRATISQVE *à Senatoribus decem adiutoribus, vnumquemque equitum rationem vita reddere coëgit: atque ex improbatis alios pœna, alios ignominia notauit: plures admonitione, sed varia. Leuissimũ genus admonitionis fuit traditio coràm pugillarium, quos taciti, & ibidem statim legerent. Notauítque aliquos, quòd pecunias leuioribus vsuris mutuati, grauiore fenore collocassent.*

COMITIIS

COMITIIS *Tribuniciis si deessent candidati, Senatores ex equitibus Romanis creauit: ita vt potestate transacta, in vtro vellent ordine, manerent. Cùm autem plerique equitum, attrito bellis ciuilibus matrimonio spectare ludos è quatuordecim non auderent, metu pœnæ theatralis: pronuntiauit, non teneri ea, quibus ipsis, parentibúsve equester census vmquam fuisset. Populi R. censum vicatim egit. Ac ne plebs frumentationum caussa frequentiùs à negotiis auocaretur, ter in annum quaternûm mensium tesseras dare destinauit: sed desideranti consuetudinem veterem concessit rursus, vt sui cuiusque mēsis acciperet. Comitiorum quoque pristinum ius reduxit: ac multiplici pœna coërcito ambitu, Fabianis & Scaptensibus tribulibus suis die comitiorum, ne quid à quoquam candidato desiderarent, singula millia nummûm à se diuidebat. Magni præterea existimans, sincerum, atque ab omni colluuione peregrini ac seruilis sanguinis incorruptum seruare populum: & ciuitatem Romanam parcissimè dedit, & manumittendi modum terminauit. Tiberio pro cliente Græco petenti rescripsit: non aliter se daturum, quàm si præsens sibi persuasisset, quàm iustas petēdi caussas haberet. Et Liuiæ pro quodam tributario Gallo roganti, ciuitatem negauit, immunitatem obtulit: affirmans, se faciliùs passurum fisco detrahi aliquid, quàm ciuitatis Romanæ vulgari honorem. Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate iusta remouisse. Cùm & de numero, & de conditione ac differentia eorum, qui manumitterentur, curiosè cauisset, hoc quoque adiecit: ne vinctus vmquam, tortúsve quis vllo libertatis genere ciuitatem adipisceretur. Etiam habitum, vestitúmque pristinum reducere studuit. Ac visa quondā pro concione pullatorum turba, indignabundus & clamitās: En, ait,*

Romanos rerum dominos, gentémque togatam.

Negotiū Aedilibus dedit, ne quē posthac paterentur in foro, Circóue, nisi positis lacernis, togatum consistere. 40

LIBE-

41 LIBERALITATEM *omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit. Nam & inuecta vrbi Alexandrino triumpho regia gaza, tantam copiam nummariæ rei effecit, vt fenore diminuto, plurimum agrorum pretiis accesserit. Et postea quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret: vsum eius gratuitum iis, qui cauere in duplum possent, ad certum tempus indulsit. Senatorum censum ampliauit: ac pro octingentorum millium summa duodecies* LLS. *taxauit, suppleuitque non habentibus. Congiaria populo frequenter dedit, sed diuersæ ferè summæ: modò quadringenos, modò tricenos: non numquam ducenos, quinquagenósque nummos. ac ne minores quidem pueros præteriit, quamuis non nisi ab vndecimo ætatis anno accipere consuessent. Frumentum quoque in annonæ difficultatibus sæpe leuißimo, interdum nullo pretio viritim admensus est, tesserásque nummarias duplicauit.*

42 S ED *vt salubrem magis quàm ambitiosum principem scires, querentem de inopia & caritate vini populum, seuerißima coërcuit voce: satis prouisum à genero suo Agrippa, perductis pluribus aquis, ne homines sitirent. Eidem populo promissum quidem congiarium reposcenti, bonæ fidei se esse respondit. Non promissum autem flagitanti, turpitudinem & impudentiam edicto exprobrauit: affirmauítque, non daturum se, quamuis dare destinarat. Nec minore grauitate atque constantia, cùm proposito congiario multos manumissos, insertósque ciuium numero comperisset, negauit accepturos quibus promissum non esset: ceterísque minus quàm promiserat, dedit, vt destinata summa sufficeret. Magna verò quondam sterilitate, ac difficili remedio, cùm venalicias & lanistarum familias, peregrinósque omnes, exceptis medicis & præceptoribus, partémque seruitiorum vrbe expulisset: vt tandem annona conualuit, impetum se cepisse scribit, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quòd earum fiducia*

ducia cultura agrorum cessarat: neque tamen perseuerasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandoque restitui. Atque ita post hanc rem temperauit, vt non minorẽ aratorum ac negotiantium, quàm populi rationem deduceret.

SPECTACVLORVM *& assiduitate & varietate, atque magnificentia omnes antecessit. Fecisse ludos se ait suo nomine quater: pro alijs Magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent, ter & vicies. Fecítque non numquã vicatim, ac pluribus scenis per omnium linguarum histriones: non in foro modò, nec Amphitheatro, sed in Circo & in septis, & aliquando nihil præter venationem edidit. Athletas exstructis in campo Martio sedilibus ligneis: item nauale prælium circa Tiberim cauato solo, in quo nunc Cæsarum nemus est. Quibus diebus custodes in vrbe disposuit, ne raritate remanentiũ grassatoribus obnoxia esset. In Circo aurigas, cursorésque, & confectores ferarum, & non numquam ex nobilissima iuuentute produxit. Sed & Troiæ ludum edidit frequentissimè, magnorum, minorúmve puerorum delectu: prisci, decorísque moris existimans, claræ stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum, aureo torque donauit: passúsque est ipsum, posterósque Torquati ferre cognomen. Mox finem fecit talia edendi, Asinio Pollione oratore grauiter inuidioséque in Curia questo Esernini nepotis sui casum, qui & ipse crus effregerat. Ad scenicas quoque, & gladiatorias operas, etiam equitibus Romanis aliquando vsus est: verùm priùs quàm Senatus consulto interdiceretur. Postea nihil sanè, præterquàm adolescentulum Lucium honestè natum exhibuit: tantum vt ostenderet, quòd erat bipedali minor librarum septemdecim, ac vocis immensæ. Quodam autem muneris die, Parthorum obsides tunc primùm missos, per arenam mediam ad spectaculum induxit: supérque se subsellio secundo collocauit. Solebat etiam citra spectaculorum dies, si quando quid inusitatum, dignúmque*

gnámque cognitu aduectum esset, id extra ordinem quolibet loco publicare: vt rhinocerotem, apud septa: tigrim, in scena: anguem quinquaginta cubitorum, pro comitio. Accidit votiuis Circensibus, vt correptus valetudine, lectica cubans, thensas deduceret: rursus commißione ludorum, quibus Theatrum Marcelli dedicabat, euenit, vt laxatis sellæ curulis compagibus caderet supinus. Nepotum quoque suorum munere, cùm consternatum ruinæ metu populum retinere, & confirmare nullo modo posset, transiit è loco suo, atque in ea parte consedit, quæ suspecta maximè erat. Spectandi cōfusißimum ac solutißimum morem correxit, ordinauítque: motus iniuria Senatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos consessu frequenti nemo receperat.

44 FACTO igitur decreto patrum, vt quoties quid spectādum vsquam publicè ederetur, primus subselliorum ordo vacaret Senatoribus: Romæ legatos liberarum sociarúmque gentium vetuit in orchestra considere: cùm quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Militem secreuit à populo. Maritis è plebe proprios ordines aßignauit: prætextatis cuneum suum, & proximum pædagogis: sanxítque, ne quis pullatorum media cauea sederet. Feminis ne gladiatores quidem, quos promiscuè spectari sollenne olim erat, nisi ex superiore loco spectare concesßit. Solis virginibus Vestalibus locum in Theatro separatim, & contra Prætoris Tribunal dedit, Athletarum verò spectaculo muliebrem sexum omnem adeò submouit, vt Pōtificalibus ludis pugilum par postulatū, distulerit in sequentis diei matutinum tempus: edixerítque, mulieres ante horā quinctam venire in Theatrū, nō placere.

45 IPSE Circenses ex amicorum ferè, libertorúmque cenaculis spectabat, interdum è puluinari. Et quidem cum coniuge ac liberis sedens, spectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aderat: petita venia, commendatísque qui suam vicē præsidendo fungerētur. Verùm quoties adesset, nihil præterea

terea agebat: seu vitandi rumoris caussa, quo patrem Cæsarem vulgò reprehensum commemorabat, quòd inter spectandum, epistolis, libellísque legendis, ac rescribendis vacaret: seu studio spectandi, ac voluptate, qua teneri se neque dissimulauit vmquam, & sæpe ingenuè professus est. Itaque corollaria & præmia alienis quoque muneribus ac ludis & crebra & grandia de suo offerebat. Nullíque Græco certamini interfuit, quo non pro meritò certantium quemque honorauerit. Spectauit autem studiosissimè pugiles, & maximè Latinos: non legitimos atque ordinarios modo, quos etiam committere cum Græcis solebat, sed & cateruarios opidanos inter angustias vicorum pugnantes temere, ac sine arte. Vniuersum denique genus operas aliquas publico spectaculo præbentium, etiam cura sua dignatus est. Athletis & conseruauit priuilegia, & ampliauit. Gladiatores sine missione edi prohibuit. Coërcitionem in histriones, Magistratibus in omni tempore & loco lege vetere permissam, ademit: præterquàm ludos & scenam: nec tamen eo minus aut xysticorum certationes, aut gladiatorum pugnas seuerissimè semper exegit. Nam histrionum licentiam adeò compescuit, vt Stephanionem togatarium, cùm in puerilem habitum circumtonsam matronam ministrasse compererat, per Trina Theatra virgis cæsum relegauerit: Hylam pantomimum, querente Prætore, in atrio domus suæ, nemine excluso, flagellis verberauerit: & Pyladem vrbe atque Italia submouerit, quòd spectatorem, a quo exibilabatur, demonstrasset digito, conspicuúmque fecisset.

Ad hunc modum vrbe, vrbanísque rebus administratis, 46
Italiam duodetriginta coloniarum numero deductarum ab se frequentauit: operibúsque ac vectigalibus publicis plurifariam instruxit, etiam iure ac dignatione vrbi quodam modo pro parte aliqua adæquauit: excogitato genere suffragiorum, quæ de Magistratibus vrbicis Decuriones colonici, in sua quisque colonia ferrent, & sub diem comitiorum obsignata

Romam

Romam mitterent. Ac necubi aut honestorum deficeret copia, aut multitudinis soboles equestrem militiam petentis, etiam ex commendatione publica cuiusque opidi ordinabat. At ijs, qui è plebe regiones sibi reuisenti filios, filiásve approbarent, singula nummorum millia per singulos diuidebat.

47 PROVINCIAS *validiores, & quas annuis Magistratuum imperiis regi nec facile, nec tutum erat, ipse suscepit: ceteras Proconsulibus sortitò permisit: & tamen non nullas commutauit interdum: atque ex vtroque genere plerasque sæpius adijt. Vrbium quasdam fœderatas, sed ad exitium licentia præcipites, libertate priuauit: alias aut ære alieno laborantes leuauit, aut terræmotu subuersas denuò condidit: aut merita erga populum R. allegantes, Latinitate, vel ciuitate donauit. Non est, vt opinor, prouincia, excepta dumtaxat Africa & Sardinia, quam non adierit. In has fugato Sexto Pompeio, traiicere ex Sicilia apparantem, continuæ & immodicæ tempestates inhibuerunt, nec mox occasio, aut caussa traijciendi fuit.*

48 REGNA, *quibus belli iure potitus est, præter pauca, aut ijsdem, quibus ademerat, reddidit, aut alienigenis contribuit. Reges, socios etiam, inter semetipsos necessitudinibus mutuis iunxit: promtissimus affinitatis cuiusque, atque amicitiæ conciliator, & fautor: nec aliter vniuersos, quàm membra, partésque Imperij, curæ habuit. Rectorem quoque solitus est apponere ætate paruis, ac mente lapsis, donec adolescerent, aut resipiscerent: ac plurimorum liberos & educauit simul cum suis, & instituit.*

49 EX *militaribus copiis legiones & auxilia prouinciatim distribuit: classem Miseni, & alteram Rauennæ ad tutelam superi & inferi maris collocauit. Certum numerum partim in vrbis, partim in sui custodiam allegit: dimissa Calagurritanorum manu, quam vsque ad deuictum Antonium: item Germanorũ, quam vsque ad cladem Varianã, inter armige-*

ros circa se habuerat. Neque tamen vmquã plures quàm tres cohortes in vrbe esse passus est: eásque sine castris. reliquas in hiberna, & æstiua, circa finitima opida dimittere assuerat. Quidquid autem vbique militum esset, ad certam stipẽdiorum, præmiorúmque formulã adstrinxit: definitis pro gradu cuiusque, & temporibus militiæ, & commodis missionum: ne aut ætate, aut inopia post missionem solicitari ad res nouas possent. Vtq́ue perpetuò, ac sine difficultate sumtus, ad tuendos eos, prosequendósque suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus nouis constituit. Et quò celeriùs, ac sub manum annuntiari, cognoscíque posset, quid in prouincia quaque gereretur: iuuenes primò modicis interuallis per militares vias, dehinc vehicula disposuit. Commodius id visum est, vt qui à loco eidem perferrent literas, interrogari quoque, si quid res exigerent, possent.

IN diplomatibus, libellísque & epistolis signandis, initio 50
Sphinge vsus est: mox imagine Magni Alexandri: nouissimè sua, Dioscoridis manu sculpta, qua signare insecuti quoque principes perseuerauerunt. Ad epistolas omnes horarum quoque momenta, nec diei modò, sed & noctis, quibus datæ significarentur, addebat.

CLEMENTIÆ, ciuilitatísque eius multa & magna 51
documenta sunt. Ne enumerem, quot, & quos diuersarum partium venia, & incolumitate donatos, principem etiam in ciuitate locum tenere passus sit: Iunium Nouatum, & Cassium Patauinum, è plebe homines, alterum pecunia, alterum leui exsilio punire satis habuit: cum ille Agrippæ iuuenis nomine, asperrimam de se epistolam in vulgus edidisset; hic conuiuio pleno proclamasset, neque votum sibi, neque animum deesse confodiendi eum. Quadam verò cognitione, cùm Aemilio Aeliano Cordubensi inter cetera crimina vel maximè obiiceretur, quòd male opinari de Cæsare soleret: conuersus ad accusatorem, commotóque similis: Velim, inquit,

hoc

hoc mihi probes. faciam, sciat Aelianus & me linguam habere. plura enim de eo loquar. Nec quidquam vltra, aut statim, aut postea inquisiuit. Tiberio quoque de eadem re sedulò violentiùs apud se per epistolam conquerenti, ita rescripsit. Aetati tuæ, mi Tiberi, noli in hac re indulgere, & nimium indignari, quemquam esse, qui de me malè loquatur. Satis est enim, si hoc habemus, ne quis nobis malè facere possit.

52 TEMPLA *quamuis sciret etiam Proconsulibus decerni solere: in nulla tamen prouincia, nisi communi suo Romæ que nomine recepit. Nam in vrbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore, atque etiam argenteas statuas olim sibi positas conflauit omnes: ex quibus aureas cortinas Apollini Palatino dedicauit. Dictaturam magna vi offerente populo, genu nixus, deiecta ab humeris toga, nudo pectore deprecatus est.*

53 DOMINI *appellationem, vt maledictum & opprobrium semper exhorruit. Cùm spectante eo ludos, pronuntiatum esset à mimo: O dominum æquum, & bonum: & vniuersi quasi de ipso dictum exsultantes comprobassent: statim manu, vultúque indecoras adulationes repressit, & insequēti die grauissimè corripuit edicto: dominúmque se post hac appellari, ne à liberis quidem, aut nepotibus suis vel seriò, vel ioco passus est: atque huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. Non temerè vrbe, opidóve vllo egressus, aut quoquam ingressus est, nisi vespere, aut noctu: ne quem officij caussa inquietaret. In Consulatu pedibus ferè, extra Consulatum sæpe adoperta sella per publicum incessit. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem: tanta comitate adeuntium desideria excipiens, vt quendam ioco corripuerit, quòd sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem. Die Senatus numquam patres, nisi in Curia salutauit, & quidem sedentes: ac nominatim singulos, nullo submonente, & discedens eo modo sedentibus singulis, vale dicebat. Offi-*

cia cùm multis mutuò exercuit: nec priùs dies cuiusque sollennes frequentare desiit, quàm grandior iam natu, & in turba quondam sponsaliorum die vexatus. Gallum Terrinium Senatorem minùs sibi familiarem, sed captum repente oculis, & ob id inedia mori destinantem, præsens consolando reuocauit ad vitam.

IN *Senatu verba facienti dictum est, Non intellexi: & ab alio, Contradicerem tibi, si locum haberem. Interdum ob immodicas altercationes disceptantium è Curia per iram se proripienti, quidam ingesserunt. Licere oportere Senatoribus de rep. loqui. Antistius Labeo Senatus lectione, cùm triumuirum legeret M. Lepidum, hostem olim eius, & tunc exsulantem legit: interrogatúsque ab eo, an essent alij digniores, Suum quemque iudicium habere respondit. Nec ideò libertas, aut contumacia fraudi cuiquam fuit.* 54

ETIAM *sparsos de se in Curia famosos libellos, nec expauit, & magna cura redarguit. Ac ne requisitis quidem auctoribus id modò censuit, cognoscendum posthac de iis, qui libellos, aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine edant.* 55

IOCIS *quoque quorundam inuidiosis aut petulantibus lacessitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamentorum licentia, ne Senatus quidquam constitueret, intercessit. Quoties Magistratuum comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circuibat: supplicabátque more sollenni. Ferebat & ipse suffragium in tribu, vt vnus è populo. Testem se in iudiciis & interrogari, & refelli æquissimo animo patiebatur. Forum angustius fecit, non ausus extorquere possessoribus proximas domos. Numquā filios suos populo commendauit, vt non adiiceret, Si merebuntur. Eisdem prætextatis adhuc assurrectum ab vniuersis in Theatro, & à stātibus plausum grauissimè questus est. Amicos ita magnos & potentes in ciuitate esse voluit, vt tamen pari iure essent,* 56

quo

quo ceteri, legibúsque iudiciariis æquè tenerentur. Cùm Asprenas Nonius arctius ei iunctus, caussam veneficij, accusante Cassio Seuero, diceret: consuluit Senatum, quid officij sui putaret. Cunctari enim se, ne si superesset, eriperet legibus reum: sin deesset, destituere, ac prædamnare amicum existimaretur. Et consentientibus vniuersis, sedit in subselliis per aliquot horas: verum tacitus, ac ne laudatione quidem iudiciali data. Affuit & clientibus: sicut scrutario cuidam, euocato quondam suo, qui postulabatur iniuriarum. Vnum omnino è reorum numero, ac ne eum quidem, nisi precibus, eripuit, exorato coram iudicibus accusatore, Castricium, per quem de coniuratione Murenæ cognouerat.

57 PRO *quibus meritis quantoperè dilectus sit, facilè est æstimare. Omitto senatus consulta, quæ possunt videri vel necessitate expressa, vel verecundia. Equites Romani natalem eius sponte atque consensu, biduo semper celebrarunt. Omnes ordines in lacum Curtij quotannis ex voto pro salute eius stipem iaciebant. Item Kalendis Ianuariis strenam in Capitolio etiam absenti: ex qua summa pretiosissima deorum simulacra mercatus, vicatim dedicabat: vt Apollinem sandaliarium, & Iouem tragœdum, aliáque in restitutionem Palatinæ domus incendio absumtæ. Veterani, decuriæ, tribus, atque etiam sigillatim è cetero genere hominum, libentes ac pro facultate quisque pecunias contulerunt: delibante tantummodo eo summarum aceruos, neque ex quoquam plus denario auferente. Reuertentem ex prouincia, non solùm faustis ominibus, sed & modulatis carminibus prosequebantur. Obseruatum etiam est, ne quoties introiret vrbem, supplicium de quoquam sumeretur.*

58 PATRIS *patriæ cognomen vniuersi repentino, maximóque cõsensu detulerunt ei. Prima plebs legatione Antium missa: dein quia non recipiebat, ineunti Romæ spectacula frequens, & laureata, mox in Curia Senatus: neque decreto,*

neque acclamatione, sed per Valerium Messallam id mandantibus cunctis: Quod bonum, inquit, faustúmque sit tibi, domuíque tuæ, Cæsar Auguste: (sic enim nos perpetuam felicitatem reip. & læta huic precari existimamus) Senatus te consentiens cum populo R. consalutat patriæ patrem. Cui lacrymans respondit Augustus his verbis (ipsa enim, sicut Messalla, posui) Compos factus votorum meorum, patres C. quid habeo aliud Deos immortales precari, quàm vt hunc consensum vestrum ad vltimum vitæ finem mihi perferre liceat?

MEDICO *Antonio Musæ, cuius opera ex ancipiti morbo cōualuerat, statuam, ære collato, iuxta signum Aesculapij statuerunt. Non nulli patrum familiarum testamento cauerunt, vt ab heredibus suis prælato victimæ titulo in Capitolium ducerentur, votúmque pro se solueretur, quòd superstitem Augustum reliquissent. Quædam Italiæ ciuitates diem, quo primum ad se venisset, initium anni fecerunt. Prouinciarū pleræque super templa & aras, ludos quoque quinquennales pæne opidatim constituerunt.* 59

REGES *amici atque socij, & singuli in suo quisque regno, Cæsareas vrbes condiderunt. Et cuncti simul ædem Iouis Olympici Athenis antiquitus incohatam, perficere cōmuni sumtu destinauerunt, Geniòque eius dedicare: ac sæpe regnis relictis, non Romæ modò, sed prouincias peragranti quotidiana officia togati, ac sine regio insigni more clientium præstiterunt.* 60

QVONIAM *qualis in Imperijs ac Magistratibus regendáque per terrarum orbem pace bellóque rep. fuerit, exposui: referam nunc interiorem ac familiarem eius vitam: quibúsque moribus atque fortuna domi, & inter suos egerit, à iuuenta vsque ad supremum vitæ diem. Matrem amisit in primo Consulatu: sororem Octauiam, L. & IIII. agens ætatis annum. Vtrique cùm præcipua officia viuæ præstitisset,* 61

etiam

etiam defunctæ honores maximos tribuit.

62 SPONSAM *habuerat adolescens P. Seruilij Isaurici filiam: sed reconciliatus post primam discordiam Antonio, expostulantibus vtriusque militibus, vt ex necessitudine aliqua iungerentur, priuignam eius Claudiam, Fuluiæ ex P. Clodio filiam duxit vxorem vix dum nubilem. Ac simultate cum Fuluia socru exorta, dimisit intactam adhuc, & virginem. Mox Scriboniam in matrimonium accepit, nuptam antè duobus consularibus, & ex altero etiam matrem. Cum hac etiam diuortium fecit, pertæsus, vt scribit, morum peruersitatem eius: ac statim Liuiam Drusillam matrimonio Tiberij Neronis, & quidem prægnantem abduxit, dilexítque ac probauit vnicè ac perseueranter.*

63 Ex *Scribonia Iuliam, ex Liuia nihil liberorũ tulit, cùm maximè cuperet. Infans, qui conceptus erat, immaturus est editus. Iuliam primùm Marcello Octauiæ sororis suæ filio, tantúmque pueritiam egresso: deinde vt is obijt, M. Agrippæ nuptui dedit: exorata sorore, vt sibi genero cederet. Nam tunc Agrippa alteram Marcellarum habebat, & ex ea liberos. Hoc quoque defuncto, multis, ac diu, etiam ex sequestri ordine, circumspectis conditionibus, Tiberium priuignum suum elegit: coëgitque prægnantem vxorem, & ex qua iam pater erat, dimittere. M. Antonius scribit, primùm eum Antonio filio suo despondisse Iuliam: dein Cotisoni Getarum regi, quo tempore sibi quoque inuicem filiam regis in matrimonium petijsset.*

64 NEPOTES *ex Agrippa & Iulia tres habuit, Caium, Lucium, & Agrippam: neptes duas, Iuliam, & Agrippinam. Iuliã L. Paullo Censoris filio, Agrippinam Germanico sororis suæ nepoti collocauit. Caium & Lucium adoptauit domi, per assem & libram emtos à patre Agrippa: teneróſque adhuc ad curam reip. admouit: & Consules designatos circum prouincias exercitúsque dimisit. Filiam, & neptes ita instituit,*

tuit, vt etiam lanificio assuefaceret: vetarétque loqui, aut agere quidquam, nisi propalam, & quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidem cœtu adeò prohibuit, vt L. Tucinio, claro decoróque iuueni scripserit: Quondam parum modestè fecisse eum, quòd filiam suam Baias salutatum venisset. Nepotes & litteras, & natare, aliáque rudimenta per se plerumque docuit: ac nihil æquè laborauit, quàm vt imitarentur chirographum suum. Neque cenauit vnà, nisi in imo lecto assiderent: neque iter fecit, nisi vt vehiculo anteirent, aut circà adequitarent.

SED lætum eum atque fidentem, & sobole, & disciplina domus, fortuna destituit. Iulias filiam & neptem, omnibus probris contaminatas relegauit. Caium & Lucium in duodeuiginti mensium spatio amisit ambos: Caio in Lycia, Lucio Massiliæ defunctis. Tertium nepotem Agrippam, simúlque priuignum Tiberium adoptauit in foro, lege Curiata. Ex quibus Agrippam breui, ob ingenium sordidum, ac ferox abdicauit, seposuítque Surrentum. Aliquanto autem patientiùs mortem, quàm dedecora suorum tulit. Nam Caij, Luciíque casu non adeò fractus, de filia, absens, ac libello per Quæstorem recitato notum Senatui fecit: abstinuítque congressu hominum diu, præ pudore: etiã de necanda deliberauit. Certè cum sub idem tempus vna ex conscijs liberta Phœbe nomine, suspendio vitam finisset: maluisse se ait, Phœbes patrẽ fuisse. Relegatæ vsum vini, omnémque delicatiorem cultum ademit: neque adiri à quoquam libero, seruóve, nisi se consulto, permisit: & ita vt certior fieret, qua is ætate, qua statura, quo colore esset, etiam quibus corporis notis, vel cicatricibus. Post quinquennium demum ex insula in continentem, lenioribúsque paullò conditionibus, transtulit eam. Nam vt omnino reuocaret, exorari nullo modo potuit. Deprecanti sæpe populo R. & pertinaciùs instanti, tales filias, taléisque coniuges pro concione imprecatus est. Ex nepte Iulia post damnationem

tionem

tionem editum infantem agnosci, alique vetuit. Agrippam nihilò tractabiliorem, immò in dies amentiorem in insulam transportauit, sepsit'que insuper custodia militum. Cauit etiam Senatus consulto, vt eodem loco in perpetuum contineretur: atque ad omnem & eius, & Iuliarum mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat, Αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τ' ἔμμεναι, ἄγονός τ' ἀπολέσθαι: nec aliter eas appellare, quàm treis vomicas, aut tria carcinomata sua.

66 AMICITIAS *neque facilè admisit, & constantissimè retinuit. Et non tantùm virtutes ac merita cuiusque dignè prosecutus, sed vitia quoque, & delicta dumtaxat modica perpessus. Neque enim temerè, ex omni numero in amicitia eius afflicti reperirentur præter Saluidenium Rufum, quem ad Consulatum vsque; & Cornelium Gallum, quem ad Præfecturam Aegypti, ex infima vtrumque fortuna, prouexerat. Quorum alterum res nouas molientem damnandum Senatui tradidit: alteri ob ingratum & maleuolum animum, domo, & prouinciis suis interdixit. Sed Gallo quoque & accusatorum denuntiationibus, & Senatusconsultis ad necem compulso, laudauit quidem pietatem tantopere pro se indignantium: ceterùm & illacrymauit, & vicem suam conquestus est, quòd sibi soli non liceret amicis, quatenus vellet, irasci. Reliqui potentia atque opibus ad finem vitæ suæ cuiusque ordinis principes floruerunt: quamquam & offensis interuenientibus. Desiderauit enim non numquam, ne de pluribus referam, & M. Agrippæ patientiam, & Mæcenatis taciturnitatem: cùm ille ex leui rigoris suspicione, & quòd Marcellus sibi anteferretur, Mitylenas se, relictis omnibus contulisset: & hic secretum de comperta Murenæ coniuratione, vxori Terentiæ prodidisset. Exegit & ipse inuicem ab amicis beneuolentiam mutuam, tam à defunctis, quàm à viuis. Nam quamuis minimè appeteret hereditates, vt qui numquam ex ignoti testamento capere quidquam sustinuerit: ami-*

rit: amicorum tamen suprema iudicia morosissimè pensitauit: neque dolore dissimulato, si parciùs, aut citra honorem verborum: neque gaudio, si gratè piéque quis se prosecutus fuisset. Legata, vel partes hereditatum, & à quibuscumque parentibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere, aut si pupillari ætate essent, die virilis togæ, vel nuptiarum, cum incremento restituere consueuerat.

PATRONVS, dominúsque non minus seuerus, quàm 67 facilis & clemens, multos libertorum in honore & vsu maximo habuit: vt Licinium Enceladum, aliósque. Cosmum seruum grauissimè de se opinantem, non vltrà quàm compedibus coërcuit. Diomedem dispensatorem, à quo simul ambulante, incurrenti repentè fero apro per metum obiectus est, maluit timiditatis arguere, quàm noxæ: rémque nõ minimi periculi, quia tamen fraus aberat, in iocum vertit. Idem Proculum ex acceptissimis libertis mori coëgit, compertum adulterare matronas. Thallo à manu, quòd pro epistola prodita denarios ɪↄ. accepisset, crura effregit. Pædagogum ministrósque Caij filij per occasionem valetudinis, mortísque eius, superbè, auaréque in prouincia grassantes, oneratos graui pondere ceruicibus, præcipitauit in flumen.

PRIMA iuuenta variorum dedecorum infamiam su- 68 bijt. Sex. Pompeius eum, vt effeminatum, insectatus est. M. Antonius adoptionem auunculi stupro meritum. Item Lucius Marci frater, quasi pudicitiam delibatam à Cæsare, A. etiam Hirtio in Hispania CCC. millibus nummûm substrauerit: solitúsque sit crura suburere nuce ardenti, quò mollior pilus surgeret. Sed & populus quondam vniuersus ludorum die & accepit in contumeliam eius, & assensu maximo comprobauit versum in scena pronuntiatum de Gallo matris Deûm tympanizante. Vidésne, cinædus orbem digito temperat?

ADVLTERIA quidem exercuisse, ne amici quidem 69 negant:

negant: excusantes sanè non libidine, sed ratione commissa, quò faciliùs consilia aduersariorum per cuiusque mulieres exquireret. M. Antonius super festinatas Liuiæ nuptias obiecit, & feminam consularem è triclinio viri coràm in cubiculum abductam, rursus in conuiuium rubentibus auriculis, incomtiore capillo reductam: & dimissam Scriboniam, quia liberiùs doluisset nimiam potentiam pellicis: & conditiones quæsitas per amicos, qui matresfamiliâs, & adultas ætate virgines denudarent, atque perspicerent, tamquam Thoranio mangone vendente. Scribit etiam ad ipsum hoc familiariter adhuc, nec dum plenè inimicus, aut hostis. Quid te mutaüit? quòd reginam ineo? vxor mea est. Nunc cœpi, an abhinc annos nouem? tu deinde solam Drusillam inis? ita valeas, vti tu hanc epistolam cùm leges, non inieris Tertullam, aut Terentillam, aut Rufillam, aut Saluiam Titisceniam, aut omnes. An'ne refert, vbi, & in quam arrigas?

70 CENA quoque eius secretior in fabulis fuit, quæ vulgò δωδεκάθεος vocabatur, in qua Deorum Dearúmque habitu discubuisse conuiuas, & ipsum pro Apolline ornatum, non Antonij modò epistolæ singulorum nomina amarissimè annumerantis exprobant, sed & sine auctore notissimi versus.

Cùm primum istorum conduxit mensa choragum,
Séxque Deos vidit Mallia, séxque Deas:
Impia dum Phœbi Cæsar mendacia ludit,
Dum noua Diuorum cenat adulteria:
Omnia se à terris tunc Numina declinarunt,
Fugit & auratos Iupiter ipse thronos.

Auxit cenæ rumorem summa tunc in ciuitate penuria, ac fames. Acclamatúmque est postridie, frumentum omne Deos comedisse, & Cæsarem planè esse Apollinem: sed & tortorem. quo cognomine is Deus quadam in parte vrbis colebatur.

NOTATVS

NOTATVS est vt pretiosæ supellectilis, Corinthiorúmque præcupidus, & aleæ indulgens. Nam & proscriptionis tempore ad statuam eius adscriptum est. 71

Pater argentarius, ego Corinthiarius,

cùm existimaretur, quosdam propter vasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma vulgatum est.

Postquàm bis classe victus naues perdidit,
Aliquando vt vincat, ludit assiduè aleam.

Ex quibus siue criminibus, siue maledictis, infamiam impudicitiæ facillimè refutauit, & præsentis & posteræ vitæ castitate. Item lautitiarum inuidiam, cùm & Alexandria capta, nihil sibi præter vnum myrrhinum calicem, ex instrumento regio retinuerit, & mox vasa aurea assiduissimi vsus conflauerit omnia. Circa libidines hæsit. Postea quoque, vt ferunt, ad vitiandas virgines promtior, quæ sibi vndique etiam ab vxore conquirerentur. Aleæ rumorem nullo modo expauit: lusit'que simpliciter & palàm oblectamenti caussa etiam senex: ac, præterquàm Decembri mense aliis quoque festis, profestísque diebus. Nec id dubium est, autographa quadam epistola: Cenaui, ait, mi Tiberi cum iisdem. Accesserunt cõuiuæ Vinicius, & Siluius pater. Inter cenam lusimus γεροντικῶς & heri, & hodie. Talis enim iactatis, vt quisque canem, aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat: quos tollebat vniuersos, qui Venerem iecerat. Et rursus aliis litteris. Nos mi Tiberi, Quinquatriis satis iucundè egimus. Lusimus enim per omnes dies, forúmque aleatorium calfecimus. Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summam tamen perdidit non multum, sed ex magnis detrimentis præter spem paullatim retractus est. Ego perdidi XX. millia nummûm, meo nomine: sed cùm effusè in lusu liberalis fuissem, vt soleo plerumque. Nam si quas manus remisi, cuique exegissem, aut retinuissem, quod

sem, quod cuique donaui, vicissem vel L. millia. Sed hoc malo. Benignitas enim mea me ad cælestem gloriam efferet. Scribit ad filiam. Misi tibi denarios CCL. *quos singulis conuiuis dederam, si vellent inter se inter cenam vel talis, vel par impar ludere.*

72 I N *ceteris partibus vitæ continentissimum fuisse constat, ac sine suspicione vllius vitij. Habitauit primò iuxta Romanum forum supra scalas anularias, in domo quæ Calui oratoris fuerat: postea in Palatio: sed nihilominus ædibus modicis Hortensianis, & neque laxitate neque cultu conspicuis: vt in quibus porticus breues essent Albanarum columnarũ, & sine marmore vllo, aut insigni pauimento conclauia. Ac per annos amplius* X L. *eodẽ cubiculo hieme & æstate mansit: quamuis parum salubrem valetudini suæ vrbem hieme experiretur, assiduéque in vrbe hiemaret. Si quando quid secretò, aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in edito singularis, quem Syracusas &* τεχνόφυον *vocabat. Huc transibat, aut in alicuius libertinorum suburbanum: æger autem in domo Mæcenatis cubabat. Ex secessibus præcipuè frequentauit maritima, insuláſque Campaniæ, aut proxima vrbi opida, Lanuuium, Preneste, Tibur: vbi etiam in porticibus Herculis templi persæpe ius dixit. Ampla & operosa prætoria grauabatur, & neptis quidem suæ Iuliæ profusè ab ea extructa, etiam diruit ad solum. Sua verò, quamuis modica, non tam statuarum tabularúmque pictarum ornatu, quàm xystis & nemoribus excoluit, rebúsque vetustate ac raritate notabilibus: qualia sunt capreis immanium belluarum, ferarúmque membra prægrandia, quæ dicuntur Gigantum ossa, & arma Heroum.*

7 I N S T R V M E N T I *eius, & supellectilis parcimonia apparet etiam nunc, residuis lectis atque mensis, quorum pleraque vix priuatæ elegantiæ sint. Ne toro quidem cubuisse aiunt, nisi humili, & modicè instrato. Veste non temerè alia*

quàm

quàm domestica vsus est, ab vxore, & sorore, & filia neptibúsque confecta. Togu neque restrictis, neque fusis. Clauo nec lato, nec angusto: calceamẽtis altiusculis, vt procerior, quàm erat, videretur. Et forensia autem, & calceos numquam non intra cubiculũ habuit ad subitos repentinósque casus parata.

CONVIVABATVR *assiduè, nec vmquam nisi re-* 74
cta: non sine magno ordinum, hominúmque delectu. Valerius Messalla tradit, neminem vmquam libertinorum adhibitum ab eo cena, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem. Post proditam Sex. Pompeij classem, ipse scribit inuitasse se quendam, in cuius villa maneret, qui speculator suus olim fuisset. Conuiuia non numquam & seriùs inibat, & maturiùs relinquebat, cum conuiuæ & cenare inciperent, priùs quàm ille discumberet, & permanerent digresso eo. Cenam ternis ferculis: aut, cùm abundantissimè, senis præbebat, vt non nimio sumtu, ita summa comitate. Nam & ad communionem sermonis tacentes, vel submissim fabulantes prouocabat, & aut acroamata, & histriones, aut etiam triuiales ex Circo ludos interponebat, ac frequentissimè aretalogos.

FESTOS *& sollennes dies profusissimè, non numquam* 75
ioculariter tantum celebrabat. Saturnalibus, etsi quãdo aliàs libuisset, modò munera diuidebat, vestem & aurum, & argentum: modò nummos omnis notæ, etiam veteres regios, ac peregrinos: interdum nihil præter cilicia & spongias, & rutabula, & forpices, atque alia id genus titulis obscuris & ambiguis. Solebat & inæqualissimarũ rerum sortes, & aduersas tabularum picturas in conuiuio venditare: incertóque casu spem mercantium vel frustrari, vel explere: ita vt per singulos lectos licitatio fieret, & seu iactura seu lucrum communicaretur.

CIBI *(nam ne hoc quidẽ omiserim) minimi erat, atque* 76
vulgaris ferè. Secundarium panem, & pisciculos minutos, & caseum bubulum manu pressum, & ficos virides biferas ma-

ximè appetebat: vescebatúrque & ante cenam quocumque tempore & loco, quo stomachus desiderasset. Verba ipsius ex epistolis sunt. Nos in essedo panem & palmulas gustauimus. Et iterum. Dum lectica ex regia domum redeo, panis vnciam cum paucis acinis vuæ duracinæ comedi. Et rursus. Ne Judæus quidem, mi Tiberi, tam diligenter sabbatis ieiunium seruat, quàm ego hodie seruaui: qui in balneo demum post horam primam noctis duas bucceas manducaui priùs, quàm vngi inciperem. Ex hac obseruantia non numquam vel ante initium, vel post dimissum conuiuium solus cenitabat, cùm pleno conuiuio nihil tangeret.

77 VINI quoque natura parcissimus erat. Non amplius ter bibere eum solitum super cenam in castris apud Mutinam, Cornelius Nepos tradit. Postea quoties largissimè se inuitaret, senos sextantes non excessit: aut si èxcessisset, reijciebat. Et maximè delectatus est Rhætico, neque temere interdiu bibit. Pro potione sumebat perfusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, vel lactuculæ thyrsum, aut recens acidúmve pomum succi vinosioris.

78 POST cibum meridianum ita vt vestitus, calceatúsque erat, retectis pedibus paullisper cõquiescebat, opposita ad oculos manu. A cena se in lecticulam lucubratoriam recipiebat. Ibi donec residua diurni actus, aut omnia, aut ex maxima parte conficeret, ad multam noctem permanebat. In lectum inde transgressus, non amplius cùm plurimum quàm VII. horas dormiebat: ac ne eas quidem continuas, sed vt in illo temporis spatio ter aut quater expergisceretur. Si interruptum somnum recuperare, vt euenit, non posset: lectoribus, aut fabulatoribus accersitis, resumebat, producebátque vltra primam sæpe lucem. Nec in tenebris vigilauit vmquam, nisi assidente aliquo. Matutina vigilia offendebatur: ac si vel officij, vel sacri caussa maturiùs vigilandum esset, ne id contra commodum faceret, in proximo cuiuscumque

domesticorum cenaculo manebat. Sic quoque sæpe indigens
somni,& dum per vicos deportaretur,& deposita lectica in-
ter aliquas moras condormiebat.
FORMA fuit eximia, & per omnes ætatis gradus ve- 79
nustissima: quamquàm & omnis lenocinij negligens: & in
capite comendo tam incuriosus,vt raptim compluribus simul
tonsoribus operam daret, ac modò tonderet, modò raderet
barbam: eóque ipso tempore aut legeret aliquid, aut etiam
scriberet. Vultu erat vel in sermone, vel tacitus, adeò tran-
quillo,serenóque: vt quidam è primoribus Galliarum confes-
sus sit inter suos, eo se inhibitum ac remollitum, quò minùs,
vt destinarat, in transitu Alpium per simulationem colloquij
propius admissus, in præcipitium propelleret. Oculos habuit
claros,ac nitidos: quibus etiã existimari volebat inesse quid-
dam diuini vigoris:gaudebátque,si quis sibi acriùs contuenti,
quasi ad fulgorem Solis vultum submitteret. sed in senecta
sinistro minùs vidit. Dentes raros, & exiguos, & scabros:
capillum leuiter inflexum, & subflauum, supercilia coniun-
cta,mediocres aures: nasum & à summo eminentiorem, &
ab imo deductiorem: colorem inter aquilum candidúmque,
staturam breuem: quam tamen Iulius Marathus libertus
etiam in memoriam eius quinque pedum & dodrantis fuisse
tradit:sed quæ commoditate,& æquitate membrorum occu-
leretur: vt non nisi ex comparatione adstantis alicuius pro-
cerioris intelligi posset.
CORPORE traditur maculoso, dispersis per pectus 80
atque aluum genitiuis notis, in modum & ordinem ac nu-
merum stellarum cælestis Vrsæ: sed & callis quibusdam ex
prurigine corporis,assiduóque & vehementi strigilis vsu,plu-
rifariam contractis, ad impetiginis formam. Coxendice, &
femore,& crure sinistro, non perinde valebat, vt sæpe etiam
inde claudicaret: sed remedio arenarum atque arundinum
confirmabatur. Dextræ quoque manus digitum salutarem,
tam

tam imbecillum interdum sentiebat, vt torpentem contractúmque frigore, vix cornei circuli supplemento scripturæ admoueret. Questus est & de vesica, cuius dolore, calculis demum per vrinam eiectis leuabatur.

81 GRAVES *& periculosas valetudines per omnem vitam aliquot expertus est: præcipuè Cantabria domita, cùm etiam distillationibus, iocinore vitiato, ad desperationem redactus, contrariam, & ancipitem rationem medendi necessariò subijt: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus: auctore Antonio Musa. Quasdam & anniuersarias, ac tempore certo recurrentes experiebatur. Nam sub natalem suum plerumque languebat: & initio Veris præcordiorum inflatione tentabatur: Austrinis autem tempestatibus grauedine. Quare quassato corpore, neque frigora, neque æstus facilè tolerabat.*

82 HIEME *quaternis cum pingui toga tunicis, & subucula thorace laneo, & feminalibus, & tibialibus muniebatur: Aestate apertis cubiculi foribus, ac sæpe in peristylio saliente aqua, atque etiam ventilante aliquo cubabat. Solis verò ne hiberni quidem patiens, domi quoque non nisi petasatus sub dio spatiabatur. Itinera lectica, & noctibus ferè, eáque lenta, ac minuta faciebat, vt Preneste, vel Tibur biduo procederet. Ac si quo peruenire mari posset, potius nauigabat. Verùm tantam infirmitatem magna cura tuebatur, in primis lauandi raritate. Vngebatur etiam sæpius, sudabat ad flamam: deinde perfundebatur egelida aqua vel Sole multo calefacta. At quoties neruorum caussa, marinis, Albulísque calidis vtendum esset, contentus hoc erat, vt insidens ligneo solio, quod ipse Hispanico verbo duretam vocabat, manus ad pedes alternis iactaret.*

83 EXERCITATIONES *campestres equorum & armorum statim post ciuilia bella omisit: & ad pilam primò, folliculúmque transijt: mox nihil aliud quàm vectabatur, &*

deambulabat: ita vt in extremis spatiis subsultim decurreret, sestertio vel lodicula inuolutus. Animi laxandi caussa, modò piscabatur hamo: modò talis, aut ocellatis, nucibúsque ludebat cum pueris minutis, quos facie, & garrulitate amabiles vndique conquirebat, præcipuè Mauros, & Syros. Nam pumilios, atque distortos, & omnis generis eiusdem, vt ludibria naturæ, malíque ominis, abhorrebat.

84 ELOQVENTIAM, studiáque liberalia ab ætate prima cupidè, & laboriosissimè exercuit. Mutinensi bello in tanta mole rerum, & legisse, & scripsisse, & declamasse quotidie traditur. Nam deinceps neque in Senatu, neque apud populum, neque apud milites locutus est vmquam, nisi meditata, & composita oratione: quamuis non deficeret ad subita extemporali facultate. Ac ne periculum memoriæ adiret, aut in ediscendo tempus absumeret: instituit recitare omnia. Sermones quoque cum singulis, atque etiam cum Liuia sua grauiores, non nisi in scriptis, & è libello habebat: ne plus, minúsve loqueretur ex tempore. Pronuntiabat dulci & proprio quodam oris sono: dabátque assiduè phonasco operam: sed non numquam infirmatis faucibus, præconis voce ad populum concionatus est.

85 MVLTA varij generis prosa oratione composuit, ex quibus non nulla in cœtu familiarium, velut in auditorio recitauit: sicut rescripta Bruto de Catone. Quæ volumina cùm iam senior ex magna parte legisset, fatigatus, Tiberio tradidit perlegenda. Item hortationes ad philosophiam: & aliqua de vita sua, quam XXX. libris Cantabrico tenus bello, nec vltrà exposuit. Poëticam summatim attigit. Vnus liber exstat scriptus ab eo hexametris versibus, cuius & argumentum & titulus est, Sicilia. Exstat alter æquè modicus epigrammatum, quæ fere tempore balnei meditabatur. Nam tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stylo aboleuit: quærentibúsque amicis quidnam Aiax ageret, respondit,

dit, Aiacem suum in spongiam incubuisse.

86 GENVS *eloquendi secutus est elegans, & temperatum: vitatis sententiarum ineptiis, atque inconcinnitate, & recõditorum verborum, vt ipse dicit, fœtoribus. Præcipuámque curam duxit, sensum animi quàm apertissimè exprimere. quod quò facilius efficeret, aut necubi lectorem, vel auditorem obturbaret, ac moraretur: neque præpositiones verbis addere, neque coniunctiones sæpius iterare dubitauit, quæ detractæ afferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent. Cacozelos, & antiquarios, vt diuerso genere vitiosos, pari fastidio spreuit. Exagitabat non numquam in primis Mæcenatem suum, cuius* μυροβρεχεῖς, *vt ait, cincinnos vsquequaque persequitur, & imitando per iocum irridet. Sed ne Tiberio parcit, & exoletas interdum, & reconditas voces aucupanti. M. quidem Antonium, vt insanum, increpat: quasi ea scribentem, quæ mirentur potius homines, quàm intelligant. Deinde ludens malum, & inconstans in eligendo genere dicendi ingenium eius, addidit hæc. Túque dubitas Cimber'ne Annius, an Verrius Flaccus imitandi sint tibi? ita vt verbis, quæ C. Sallustius excerpsit ex originibus Catonis, vtaris? an potius Asiaticorum oratorum inanibus sententiis, verborum volubilitas in nostrum sermonem transferenda? Et quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium collaudans. Sed opus est, inquit, dare te operam, ne molestè scribas, aut loquaris.*

87 QVOTIDIANO *sermone quædam frequentiùs, & notabiliter vsurpasse eum, litteræ ipsius autographæ ostentant. In quibus identidem cùm aliquos numquam soluturos significare vult, Ad Kalendas Græcas soluturos ait: & cùm hortatur ferenda esse præsentia, qualiacumque sint, Contenti simus hoc Catone: & ad exprimendam festinatæ rei velocitatem, Velociùs quàm asparagi coquantur. Ponit assiduè & pro stulto, baceolum: & pro pullo, pulleiaceum: & pro cerito, vacerosum: & vapidè sese habere, pro malè: & betizare, pro*

languere: quod vulgò lachanizare dicitur. Item simus, pro sumus: & domos genitiuo casu singulari, pro domus. Nec vmquam aliter hæc duo, ne quis mendam magis quàm consuetudinem putet. Notaui & in chirographo eius illa præcipuè: non diuidere verba: nec ab extrema parte versuum abundantes litteras in alterum transfert, sed ibidem statim subijcit, circumducítque.

ORTHOGRAPHIAM, *id est, formulam, rationémque scribendi à grammaticis institutam, non adeò custodijt: ac videtur eorum sequi potius opinionem, qui perinde scribendum ac loquendum existiment. Nam quòd sæpe non litteras modò, sed syllabas aut permutat, aut præterit; communis hominum error est. Nec ego id notarem: nisi mihi mirum videretur, tradidisse aliquos, legato eum consulari successorem dedisse, vt rudi & indocto, cuius manu ixi pro ipsi scriptum animaduerterit. Quoties autem per notam scribit b, pro a: c, pro b, ac deinceps eadem ratione sequentes litteras ponit. pro x. autem duplex aa.* 88

NE *Græcarum quidem disciplinarum leuiore studio tenebatur: in quibus & ipsis præstabat largiter, magistro dicendi vsus Apollodoro Pergameno, quem iam grandem natu, Apolloniam quoque secum ab vrbe iuuenis adhuc eduxerat. Deinde etiam eruditione varia repletus Sperarci philosophi, filiorúmque eius Dionysij, & Nicanoris contubernium inijt: non tamen vt aut loqueretur expeditè, aut componere aliquid auderet. Nam & si quid res exigeret, Latinè formabat, vertendúmque alij dabat. Sed planè poëmatum quoque non imperitus, delectabatur etiam comœdia veteri, & sæpe eam exhibuit publicis spectaculis. In euoluendis vtriusque linguæ auctoribus, nihil æquè sectabatur, quàm præcepta, & exempla publicè vel priuatim salubria: eáque ad verbū excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum prouinciarúmque rectores, aut ad vrbis Magistratus plerumque mittebat: prout* 89

quique monitione indigerent. Etiam libros totos & Senatui recitauit, & populo notos per edictum ſæpe fecit: vt orationes Q. Metelli de prole augenda, & Rutilij de modo ædificiorum: quò magis perſuaderet, vtramque rem non à ſe primò animaduerſam, ſed antiquis iam tunc curæ fuiſſe. Ingenia ſæculi ſui omnibus modis fouit. Recitantes & benignè, & patienter audiuit: nec tantum carmina & hiſtorias, ſed & orationes & dialogos. Componi tamen aliquid de ſe, niſi & ſeriò, & à præſtantiſſimis, offendebatur: admonebátque Prætores, ne paterentur nomen ſuum commiſſionibus obſoleſieri.

90 CIRCA *religiones talem accepimus. Tonitrua & fulgura paullo infirmiùs expaueſcebat: vt ſemper & vbique pellem vituli marini circumferret, pro remedio: atque ad omnem maioris tempeſtatis ſuſpicionem, in abditum & concameratum locum ſe reciperet: conſternatus olim per nocturnum iter tranſcurſu fulguris, vt ſuprà diximus.*

91 SOMNIA *neque ſua, neque aliena de ſe negligebat. Philippenſi acie quamuis ſtatuiſſet non egredi tabernaculum, propter valetudinem: egreſſus eſt tamen medici ſomnio monitus: ceſſitque res proſperè, quando captis caſtris, lectica eius, quaſi ibi cubans, remanſiſſet, concurſu hoſtium confoſſa atque lacerata eſt. Ipſe per omne ver, plurima, & formidoloſiſſima, & vana, & irrita videbat: reliquo tempore rariora, & minùs vana. Cùm dedicatam in Capitolio ædem tonanti Ioui aſſiduè frequentaret, ſomniauit queri Capitolinum Iouem, cultores ſibi abduci: ſéque reſpondiſſe, Tonantem pro ianitore ei appoſitum: ideóque mox tintinnabulis faſtigium ædis redimiuit, quòd ea ferè ianuis dependebant. Ex nocturno viſu etiam ſtipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manum aſſes porrigentibus præbens.*

92 AVSPICIA, *& omnia quidem pro certiſſimis obſeruabat. Si mâne ſibi calceus perperam, ac ſiniſter pro dextero induceretur, vt dirum: ſi terra marive ingrediente ſe longin-*

*quam profectionem, fortè rorasset, vt lætum, maturíque & prosperi reditus. Sed & ostentis præcipuè mouebatur. Enatam inter iuncturas lapidum ante domum suam palmam in compluuium Deorum Penatium transtulit: vtq'ue coolescere*t, *magnopere curauit. Apud insulam Capreas, veterrimæ ilicis dimissos iam ad terram, languentésque ramos conualuisse aduentu suo, adeò lætatus est, vt eas cum republica Neapolitanorum permutauerit, Aenaria data. Obseruabat & dies quosdam, ne aut postridie nundinas quoquam proficisceretur: aut Nonis quidquam rei seriæ inchoaret: nihil in hoc quidem aliud deuitans, vt ad Tiberium scribit, quàm δυσφημίαν ominis.*

PEREGRINARVM *cærimoniarum, sicut veteres, ac præceptas reuerentissimè coluit, ita ceteras contemtui habuit. Namque Athenis initiatus, cùm postea Romæ pro Tribunali de priuilegio sacerdotum Atticæ Cereris cognosceret: & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio & corona circumstantium, solus audijt disceptantes. At contrà nō modò in peragranda Aegypto paullò deflectere ad visendū Apin supersedit: sed & Caium nepotem, quòd Iudæam prætervehens apud Hierosolymam non supplicasset, collaudauit.* 93

E T *quoniam ad hoc ventum est, non ab re fuerit subtexere, quæ ei priùs quàm nasceretur, & ipso natali die, ac deinceps euenerint: quibus futura magnitudo eius, & perpetua felicitas sperari, animaduertique posset. Velitris antiquitus tacta de cælo parte muri, responsum est, eius opidi ciuem quandoque rerum potiturum: qua fiducia Velitrini, & tunc statim, & posteà sæpius pæne ad exitium sui cum pop. R. belligerauerant: serò tandem documentis apparuit, ostentum illud Augusti potentiam portendisse. Auctor est Iulius Marathus, ante paucos quàm nasceretur menses, prodigium Romæ factum publicè, quo denuntiabatur regem pop. R. Naturam parturire: Senatum exterritum censuisse, ne quis* 94

quis illo anno genitus educaretur: eos qui grauidas vxores haberent, quo ad se quisque spem traheret, curasse, ne Senatus consultum ad ærarium deferretur. In Ascelepiadis Mendetis θεολογυμένων libris lego, Atiam C. cùm ad sollenne Apollinis sacrū media nocte venisset, posita in templo lectica, dū ceteræ matronæ dormirent, obdormisse: dracon émque repentè irrepsisse ad eam, paullóque post egressum: illámque expergefactam quasi à concubitu mariti purificasse se: & statim in corpore eius exstitisse maculam, velut depicti draconis: nec potuisse vmquam eximi, adeò vt mox publicis balneis perpetuò abstinuerit: Augustum natum mense decimo, & ob hoc Apollinis filium existimatū. Eadem Atia C. priùs quàm pareret, somniauit intestina sua ferri ad sidera, explicaríque per omnem terrarum & cæli ambitum. Somniauit & pater Octauius, vtero Atiæ C. iubar Solis exortum. Quo natus est die, cùm de Catilinæ coniuratione ageretur in Curia, & Octauius ob vxoris puerperium seriùs adfuisset, nota ac vulgata res est, P. Nigidium comperta moræ caussa, vt horam quoque partus acceperit, affirmasse, dominum terrarum orbi natum. Octauio posteà cum per secreta Thraciæ exercitum duceret, in Liberi patris luco Barbara cærimonia de filio consulenti, idem affirmatum est à sacerdotibus: quòd infuso super altaria mero tantum flamma emicuisset, vt supergressa fastigium templi ad cælum vsque ferretur: vnique olim omnino Magno Alexandro apud easdem aras sacrificanti, simile prouenisset ostentum. Atque etiam sequenti nocte statim videre visus est filium mortali specie ampliorem, cum fulmine & sceptro, exuuiísque Iouis opt. max. ac radiata corona super laureatum currum, bis senis equis candore eximio trahentibus. Infans adhuc, vt scriptum apud C. Drusum exstat, repositus vespere in cunas à nutricula loco plano, postera luce non comparuit: & diu quæsitus, tandem in altissima turri repertus est, iacens

contra Solis exortum. Cùm primùm fari cœpisset, in auito suburbano obstrepentes forte ranas silere iussit: atque ex eo negantur ibi ranæ coaxare. Ad quartum lapidem Campanæ viæ, in nemore prandenti, ex improuiso aquila panem ei è manu rapuit: & cum altissimè volasset, rursus ex improuiso leniter delapsa reddidit. Q. Catulus post dedicatum Capitolium, duabus continuis noctibus somniauit. Prima, Iouem opt. max. prætextatis compluribus circum aram ludentibus, vnum secreuisse, atque in eius sinum signum reip. quod manu gestaret, reposuisse. atque insequẽti animaduertisse, se in gremio Capitolini Iouis eundem puerum: quem cùm detrahi iussisset, prohibitum monitu Dei, tamquam is ad tutelã reip. educaretur. Ac die proximo obuium sibi Augustum, cùm incognitum aliâs haberet, non sine admiratione contuitus, simillimum dixit puero, de quo somniasset. Quidam priùs somnium Catuli aliter exponunt, quasi Iupiter compluribus prætextatis tutorem à se poscentibus, vnum ex eis demõstrasset, ad quem omnia desideria sua referrent: eiúsque osculum delibatum digitu ad os suum retulisset. M. Cicero C. Cæsarem in Capitolium prosecutus, somnium pristinæ noctis familiaribus fortè narrabat. Puerum facie liberali, demissum cælo, catena aurea ad fores Capitolij constitisse, eíque Iouem flagellum tradidisse: deinde repentè Augusto viso, quem ignotum adhuc plerisque auunculus Cæsar ad sacrificandum acciuerat, affirmauit ipsum esse, cuius imago secundum quietem sibi obuersata sit. Sumenti virilem togam, tunica laticlaui resuta ex vtraque parte, ad pedes decidit. Fuerunt, qui interpretarentur, non aliud significare, quàm vt is ordo, cuius insigne id esset, quandoque ei subijceretur. Apud Mundam D. Iulius castris locum capiens, cùm siluam cæderet, arborem palmæ repertam conseruari, vt omen victoriæ, iussit. Ex ea continuò enata soboles, adeò in paucis diebus adoleuit, vt non æquipararet modò matricem, verùm etiam obtegeret, frequenta-

quentaretúrque columbarum nidis: quamuis id auium genus duram & asperam frondem maximè vitet. Illo & præcipuè ostento motum Cæsarem ferunt, ne quem alium sibi succedere, quàm sororis nepotem vellet. In secessu Apolloniæ Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa adscenderat: cùm Agrippæ, qui prior consulebat, magna, & pene incredibilia prædicerentur, reticere ipse genituram suam, nec velle edere, perseuerabat, metu, ac pudore, ne minor inueniretur. Qua tamen post multas adhortationes vix & cunctanter edita, exsiluit Theogenes, adorauítque eum. Tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, vt thema suum vulgauerit, nummúmque argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percusserit.

95 POST *necem Cæsaris, reuerso ab Apollonia & ingrediente eo vrbem, repentè liquido ac puro sereno, circulus ad speciem cælestis arcus orbem Solis ambijt, ac subinde Iuliæ Cæsaris filiæ monumentum fulmine ictum est. Primo autem Consulatu ei augurium capienti, duodecim se vultures, vt Romulo, ostenderunt: & immolanti omnium victimarum iocinora replicata intrinsecus ab ima fibra patuerunt, nemine peritorum aliter coniectante, quàm læta per hæc & magna portendi.*

96 QVIN *& bellorum omnium euentus antè præsensit. Contractis ad Bononiam Triumuirorum copijs, aquila tentorio eius supersedens, duos coruos hinc & inde infestantes afflixit, & ad terram dedit: notante omni exercitu, futuram quandoque inter collegas discordiam talem, qualis secuta est, ac exitum præsagiente. In Philippis, Thessalus quidam de futura victoria nuntiauit, auctore D. Cæsare, cuius sibi species itinere auio occurrisset. Circa Perusiam, sacrificio non litante, cùm augeri hostias imperasset: ac subita eruptione hostes omnem rei diuinæ apparatum abstulissent: constitit inter haruspices, quæ periculosa & aduersa sacrificanti de-*

nuntiata essent, cuncta in ipsos recasura, qui exsta haberent. Neque aliter euenit. Pridie quam Siciliensem pugnam classe committeret, deambulanti in littore, piscis è mari exsiluit, & ad pedes iacuit. Apud Actium descendenti in aciem, asellus cum asinario occurrit: Eutychus homini, bestiæ Nicon erat nomen. Vtriusque simulacrum æneum victor posuit in templo, in quod castrorum suorum locum vertit.

MORS *quoque eius, de qua dehinc dicam, diuinitásque* 97
post mortem, euidentissimis ostentis præcognita est. Cùm lustrum in campo Martio magna populi frequentia conderet, aquila eum sæpius circumuolauit: transgressáque in vicinam ædem, super nomen Agrippæ, ad primam litteram sedit: quo animaduerso, vota, quæ in proximum lustrum suscipi mos est, collegam suum Tiberium nuncupare iussit. Nam se, quamquam conscriptis paratísque iam tabulis, negauit suscepturum quæ non esset soluturus. Sub idem tempus ictu fulminis ex inscriptione statuæ eius prima nominis littera effluxit. Responsum est, centum solos dies posthac victurum, quem numerum C littera notaret: futurúmque vt inter Deos referretur, quòd Aesar, id est, reliqua pars è Cæsaris nomine Etrusca lingua Deus vocaretur. Tiberium igitur in Illyricum dimissurus, & Beneuentum vsque prosecuturus, cum interpellatores aliis atque aliis caussis in iure dicendo detinerent, exclamauit, quod & ipsum mox inter omina relatum est: Non, si omnia morarentur, ampliùs se posthac Romæ futurum. Atque itinere inchoato, Asturam perrexit: & inde, præter consuetudinem, de nocte ad occasionem auræ euectus est.

CAVSSAM *valetudinis contraxit ex profluuio alui.* 98
Tunc Campaniæ ora, proximísque Insulis circuitis, Capreârum quoque secessui quatriduum impendit: remississimo ad otium, & ad omnem comitatem animo. Forte Puteolanum sinum præteruehenti, vectores, nautæq́ue de naui Alexandrina,

drina, qua tunc quidem appulerat, candidati, coronatique, & thura libantes, fausta omnia, & eximias laudes congesserant: Per illum se viuere, per illum nauigare, libertate atque fortunis per illum frui. Quare admodum exhilaratus, quadragenos aureos comitibus diuisit: iúsque iurandum, & cautionem exegit à singulis, non aliò datam summam, quàm in emtionem Alexandrinarum mercium absumturos. Sed & ceteros continuos dies inter varia munuscula, togas insuper ac pallia distribuit: lege proposita, vt Romani Græco, Græci Romano habitu & sermone vterentur. Spectauit assiduè & exercentes ephebos, quorum aliqua adhuc copia ex vetere instituto Capreis erat. Iisdem etiam epulum in conspectu suo præbuit, permissa, immò exacta iocandi licentia, diripiendíque pomorum & opsoniorum, rerúmque missilium. Nullo denique genere hilaritatis abstinuit. Vicinam Capreis insulam ἀπραγόπολιν *appellabat, à desidia secedentium illuc è comitatu suo. Sed ex dilectis vnum Masgabam nomine, quasi conditorem insulæ,* κτίστην *vocare consueuerat. Huius Masgabæ, ante annum defuncti, tumulum cùm ex triclinio animaduertisset, magna turba, multísque luminibus frequentari, versum compositum ex tempore clarè pronuntiauit.*

Κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Conuersúsque ad Thrasyllum Tiberij comitem, contrà accubantem, & ignarum rei interrogauit, cuiusnam poëtæ putaret esse. Quo hæsitante, subiecit alium:

Ὁρᾷς φάεσσι Μασγάβαν τιμώμενον.

De hoc quoque consuluit. Cùm ille nihil aliud responderet, quàm cuiuscumque essent, optimos esse: cachinnum sustulit, atque in iocos effusus est. Mox Neapolim traiecit, quamquam & tum infirmis intestinis morbo variante: tamen & quinquennale certamen gymnicum honori suo institutum perspectauit: & cum Tiberio ad destinatum locum contendit.

tendit. Sed in redeundo, aggrauata valetudine, tandem Nolæ succubuit: reuocatúmque ex itinere Tiberium, diu secreto sermone detinuit, neque pòst vlli maiori negotio animum accommodauit.

SVPREMO *die identidem exquirens, an iam de se tumultus foris esset, petito speculo, capillum sibi comi, ac malas labentes sibi corrigi præcepit. Et amicos admissos percunctatus: ecquid his videretur mimum vitæ commodè transegisse, adiecit & clausulam:* 99

Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε.

Omnibus deinde dimissis, dum aduenientes ab vrbe de Drusi filia ægra interrogabat, repentè in osculis Liuiæ, & in hac voce defecit. Liuia nostri coniugij memor viue, ac vale: sortitus exitum facilem, & qualem semper optauerat. Nam ferè quoties audisset, citò ac nullo cruciatu defunctum quempiã, sibi & suis εὐθανασίαν similem (hoc enim & verbo vti solebat) precabatur. Vnum omninò ante efflatam animam signũ alienatæ mentis ostendit, quod subitò pauefactus, à quadraginta se iuuenibus abripi questus est. Id quoque magis præsagium, quàm mentis diminutio fuit: siquidem totidem milites Prætoriani extulerunt eum in publicum.

OBIIT *in cubiculo eodem, quo pater Octauius; duobus Sextis, Pompeio, & Appuleio* COSS. XIIII. Kalend. *Septembris, hora diei nona,* LXX. *&* VI. *ætatis anno, diebus* V. *&* XXX. *minus. Corpus Decuriones municipiorum, & coloniarum à Nola Bouillas vsque deportarunt: noctibus propter anni tempus, cum interdiu in basilica cuiusque opidi, vel in æde sacrarum maximæ reponeretur. A Bouillis equester ordo suscepit, vrbíque intulit, atque in vestibulo domus collocauit. Senatus & in funere ornando, & in memoria honoranda eo studio certatim progressus est, vt inter alia complura censuerint quidam funus triumphali porta ducendum, præcedente Victoria, quæ est in Curia, canentibus neniam* 100

principum

principum liberis vtriusque sexus. Alij exsequiarum die ponendos anulos aureos, ferreósque sumendos: non nulli legenda ossa per sacerdotes summorum collegiorum. Fuit & qui suaderet appellationē mensis Augusti in Septembrem transferendam: quòd hoc genitus Augustus, illo defunctus esset. Alius, vt omne tempus à primo die natalis vsque ad exitum eius, sæculum Augustum appellaretur, & ita in fastos referretur. Verùm adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est, pro æde D. Iulij à Tiberio: & pro Rostris sub veteribus, à Druso Tiberij filio, ac Senatorum humeris delatus in campum, crematúsque. Nec defuit vir prætorius, qui se effigiem cremati euntem in cælum vidisse iurasset. Reliquias legerunt primores equestris ordinis, tunicati, & discincti, pedibúsque nudis, ac in Mausoleo condiderunt. Id opus inter Flaminiam viam, ripámque Tiberis, sexto suo consulatu exstruxerat: circumiectásque siluas & ambulationes in vsum populi tunc iam publicarat.

101 TESTAMENTVM *L. Planco, C. Silio* COSS. III. *Nonas Aprilis ante annum &* IIII. *menses quàm decederet, factū ab eo, ac duobus codicibus, partim ipsius, partim libertorum Polybij & Hilarionis manuscriptum, depositúmque apud sex virgines Vestales, cum tribus signatis æquè voluminibus protulerūt. Quæ omnia in Senatu aperta, atque recitata sunt. Heredes instituit primos, Tiberium ex parte dimidia, & sextante, Liuiam ex parte tertia, quos & ferre nomen suum iussit: secundos Drusum Tiberij filium ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberósque eius tres sexus virilis: tertio gradu, propinquos, amicósque complures. Legauit populo Romano quadringenties, tribubus tricies quinquies* LLS. *Prætorianis militibus singula millia nummorum; Cohortibus vrbanis quingenos, Legionarijs trecenos nummos: quam summam repræsentari iussit: nam & confiscatam semper, repositámque habuerat. Reliqua le-*

gata

gata variè dedit: produxítque quadam ad vicena sestertia, quibus soluendis annuum diem finijt, excusata rei familiaris mediocritate: nec plus perventurum ad heredes suos, quàm millies & quingenties professus: quamuis XX. *proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorũ percepisset: quod pæne omne cum duobus paternis patrimoniis, ceterísque hereditatibus in remp. absumpsisset. Iulias, filiam neptémque, si quid his accidisset, vetuit sepulcro suo inferri. De tribus voluminibus, vno mandata de funere suo complexus est: altero indicem rerum à se gestarum, quem vellet incidi in æneis tabulis, quæ ante Mausoleum statuerentur: tertio breuiarium totius Imperij, quantum militum sub signis vbique essent, quantum pecuniæ in ærario & fiscis, & vectigaliorum residuis. Adiecit & libertorum seruorúmque nomina, à quibus ratio exigi posset.*

C. SVETONII TRANQVILLI TIBERIVS Cæsar III.

PATRICIA *gens Claudia (fuit enim & alia plebeia, nec potentia minor, nec dignitate) orta est ex Regillis, opido Sabinorum. Inde Romam recens conditam, cum magna clientum manu commigrauit, auctore Tito Tatio consorte Romuli: vel, quod magis constat, Atta Claudio gentis principe, post reges exactos* VI. *ferè anno, à patribus in patricios cooptata. Agrum insuper trans Anienem clientibus, locúmque sibi ad sepulturam sub Capitolio publicè accepit. Deinceps procedente tempore, duo de* XXX. *Consulatus, Dictaturas* V. *Censuras* VII. *triumphos* VI. *duas ouationes adepta est. Cùm prænominibus, cognominibúsque varijs distinguerentur, Lucij prænomen consensu repudiauit, postquam e duobus gentilibus præditis eo, alter latrocinij, cædis alter conuictus est. Inter cognomina autem, & Neronis assumsit, quo signifi-*

significatur lingua Sabina fortis ac strenuus.

2 MVLTA *multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam secus admissa in remp. exstant. Sed vt præcipua commemorem, Appius Cæcus societatem cum rege Phyrrho, vt parum salubrem iniri dissuasit. Claudius Caudex, primus freto classe transiecto, Pœnos Sicilia expulit. Claudius Nero aduenientem ex Hispania cum ingentibus copijs Asdrubalem, prius quàm Hannibali fratri coniungeretur, oppressit. Contrà Claudius Appius Regillanus decemuir legibus scribendis virginem ingenuam per vim, libidinis gratia, in seruitutem asserere conatus, caussa fuit plebi secedendi rursum à patribus. Claudius Drusus, statua sibi cũ diademate ad Appij forum posita, Italiam per clientelas occupare tentauit. Claudius Pulcer apud Siciliam non pascentibus in auspicando pullis, ac per contemtum religionis mari demersis, vt biberent, quando esse nollent, præliũ nauale inijt: superatúsque, cùm Dictatorem dicere à Senatu iuberetur, velut iterum illudens crimini publico, Iliciam viatorem suum dixit. Exstant & feminarum exempla diuersa. Æquè siquidem gentis eiusdem vtraque Claudia fuit, & quæ nauem cum sacris matris Deûm Idææ adhærentem Tiberino vado extraxit, precata propalam, vt ita demum se sequeretur, si sibi pudicitia constaret: & quæ nouo more iudicium maiestatis apud populum mulier subijt, quòd in conferta multitudine ægrè procedente carpento, palàm optauerit, vt frater suus Pulcer reuiuisceret, atque iterum classem amitteret, quò minor turba Romæ foret. Præterea notissimum est, Claudios omnes, excepto dumtaxat P. Clodio, qui ob expellendum vrbe Ciceronem, plebeio homini, atque etiam natu minori in adoptionem se dedit, optimates assertorésque vnicos dignitatis ac potentiæ patriciorum semper fuisse, atque aduersus plebem adeò violẽtos ac contumaces, vt ne capitis quidem quisquam reus apud populum mutare vestem, aut deprecari*

sustinuerit:

sustinuerit: non nulli in altercatione & iurgio Tribunos plebis pulsauerint. Etiam virgo Vestalis fratrem iniussu populi triumphantem, adscenso simul curru, vsque in Capitolium prosecuta est, ne vetare, aut interdicere fas cuiquam Tribunorum esset.

3 E x *hac stirpe Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem vtrumque: paternum à Tiberio Nerone, maternum ab Appio Pulcro, qui ambo Appij Cæci filij fuerunt. Insertus est & Liuiorum familiæ, adoptato in eam materno auo. Quæ familia, quamquam plebeia, tamen & ipsa admodum floruit octo Consulatibus, Censuris duabus, triumphis tribus: Dictatura etiam, ac Magisterio equitum honorata: clara & insignibus viris, ac maximè Salinatore, Drusis'que. Salinator vniuersas tribus in Censura notauit leuitatis nomine, quòd cùm se post priorem Consulatum multa irrogata condemnassent, COS. iterum Censorémque fecissent. Drusus hostium duce Drauso cominus trucidato, sibi posteris'que suis cognomen inuenit. Traditur etiam pro Prætore ex prouincia Gallia retulisse aurum, Senonibus olim in obsidione Capitolij datum: nec, vt fama, extortum à Camillo. Eius abnepos, ob eximiam aduersus Graccos operam patronus Senatus dictus, filium reliquit, quem in simili dissensione multa variè molientem, diuersa factio per fraudem interemit.*

4 P A T E R *verò Tiberij Quæstor C. Cæsaris, Alexandrino bello classi præpositus, plurimum ad victoriã contulit. Quare & Pontifex in locum P. Scipionis substitutus, & ad deducendas in Galliam colonias, in queis Narbona, & Arelate erant, missus est. Tamen Cæsare occiso, cunctis turbarum metu abolitionem facti decernentibus, etiam de præmijs tyrannicidarum referendum censuit. Prætura deinde functus, cùm exitu anni discordia inter Triumuiros exorta esset, retentis vltra iustum tempus insignibus, L. Antonium Consulem Triumuiri fratrem ad Perusiam secutus, deditione à ceteris*

teris facta, solus permansit in partibus, ac primo Preneste, inde Neapolim euasit: seruísque ad pileum frustra vocatis, in Siciliam profugit. Sed indignè ferens, nec statim se in conspectum Sex. Pompeij admissum, & fascium vsu prohibitũ, ad M. Antonium traiecit in Achaiam. Cum quo breui reconciliata inter omnes pace, Romam rediјt, vxorémque Liuiam Drusillam, & tunc grauidam, & antè iam apud se Tiberium enixam, petenti Augusto concessit. Nec multò post diem obijt, vtroque liberorum superstite, Tiberio Drusóque Neronibus.

5 TIBERIVM *quidam Fundis natum existimauerunt, secuti leuem coniecturam, quòd materna eius auia Fundana fuerit, & quòd mox simulacrum Felicitatis ex Senatus consulto publicatum ibi sit. Sed vt plures, certioresque tradunt, natus est Romæ in palatio,* XVI. *Kalendas Decemb. M. Aemilio Lepido iterum, & Munatio Planco* COSS. *post bellum Philippense. Sic enim in fastos, actáque publica relatum est. Nec tamen desunt, qui partim antecedente anno, Hirtij ac Pansæ, partim insequente, Seruilij Isaurici, Antoniíque Consulatu genitum eum scribant.*

6 INFANTIAM, *pueritiámque habuit luxuriosam, & exercitatam. Comes vsquequaque parẽtum fugæ, quos quidem apud Neapolim sub irruptionem hostis nauigium clàm petentes, vagitu suo pæne bis prodidit: semel cùm à nutricis vbere, item cum à sinu matris raptim auferretur ab iis, qui pro necessitate temporis mulierculas leuare onere tentabant. Per Siciliam quoque, & Achaiam circumductus, ac Lacedæmoniis publicè, qui in tutela Claudiorum erant, demandatus, digrediens inde itinere nocturno, discrimen vitæ adiit: flama repentè è siluis vndique exorta, adeóque omnem comitatum circumplexa, vt Liuiæ pars vestis, & capilli amburerentur. Munera, quibus à Pompeia Sext. Pompeij sorore in Sicilia donatus est, chlamys & fibula, item bullæ aureæ*

8 CIVILIVM *officiorum rudimētis regem Archelaum, Trallianos & Thessalos, varia quosque de caussa Augusto cognoscente defendit. Pro Laodicenis, Thyatirenis, Chiis terræmotu afflictis, opémque implorantibus, Senatum deprecatus est. Fannium Cæpionem, qui cum Varrone Murena in Augustum conspirauerat, reum maiestatis, apud iudices fecit, & condemnauit. Intérque hæc duplicem curam administrauit: annonæ, quæ arctior inciderat: & repurgandorum tota Italia ergastulorum, quorum domini in inuidiam venerant: quasi exceptos supprimerent, non solum viatores, sed & quos sacramenti metus ad huiusmodi latebras compulisset.*

9 STIPENDIA *prima expeditione Cantabrica Tribunus militum fecit: deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro Tribunali diadema imposuit. Recepit & signa, quæ M. Crasso ademerāt Parthi. Posthæc comatam Galliam anno ferè rexit, & Barbarorum incursionibus, & principum discordia inquietam. Exhinc Rhæticum, Vindelicúmque bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum gessit. Rhætico, atque Vindelico, gentes Alpinas: Pannonico, Breucos, & Dalmatas subegit. Germanico* XL. *millia dediticiorum traiecit in Galliam, iuxtáque ripam Rheni sedibus assignatis collocauit. quas ob res, & ouans, & curru vrbem ingressus est primus, vt quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, nouo, nec anteà cuiquam tributo genere honoris. Magistratus & maturiùs inchoauit, & pæne iunctim percucurrit, Quæsturam, Præturam, Consulatum: interpositóque tempore,* COS. *iterum, etiam Tribuniciam potestatem in quinquennium accepit.*

10 TOT *prosperis confluentibus, integra ætate, ac valetudine prospera, statuit repentè secedere, séque è medio quàm lōgissimè amouere. Dubiū, vxoris ne tædio, quam neque crimi-*

nari aut dimittere auderet, neque vltrà perferre posset: an vt vitato aßiduitatis fastidio, auctoritatem absentia tueretur, atque etiam augeret, si quando indiguisset sui Resp. Quidam existimant adultis iam Augusti liberis, loco & quasi possessione, vsurpati à se diu secundi gradus, sponte cessisse: exemplo M. Agrippæ, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit: ne aut obstare, aut obtrectare aliquid præsens videretur. Quam caussam & ipse, sed posteà, reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiem laborum prætendens, commeatum petijt. Neque aut matri suppliciter precanti, aut vitrico, deseri se etiam in Senatu conquerenti, veniam dedit. Quin & pertinaciùs retinentibus, cibo per quatriduum abstinuit. Facta tandem abeundi potestate, relictis Romæ vxore & filio, confestim Ostiam descendit: ne verbo quidem cuiquam prosequentium reddito, paucósque admodum in digressu osculatus.

AB Ostia oram Campaniæ legens, imbecillitate Augusti nuntiata, paullùm substitit. Sed & increbrescente rumore, quasi ad occasionem maioris spei commoraretur, tantum non aduersis tempestatibus Rhodum enauigauit, amœnitate, & salubritate insulæ iam inde captus, cum ad eam ab Armenia rediens appulisset. Heic modicis contentus ædibus, nec multo laxiore suburbano, genus vitæ ciuile admodum instituit: sine lictore, aut viatore, gymnasio interdum obambulans: mutuáque cum Græculis officia vsurpans, propè ex æquo. Fortè quodam in disponendo die, mâne prædixerat, quidquid ægrorum in ciuitate esset, visitare se velle: id à proximis aliter exceptum est: iußique sunt omnes ægri in publicam porticum deferri, ac per valetudinum genera disponi. Perculsus ergo inopinata re, diu quid ageret incertus, tamen singulos circuit: excusans factum etiam tenuißimo cuique, & ignoto. Vnum hoc tantummodo, neque præterea quidquam notatum est, in quo exercuisse ius Tribuniciæ potestatis visus sit. 11

sit. Cùm circa scholas & auditoria professorum assiduus esset, moto inter antisophistas grauiore iurgio, non defuit, qui eum interuenientem, & quasi studiosiorem partis alterius conuicio incesseret. Sensim itaque regressus domum, repentè cum apparitoribus prodijt: citatúmque pro Tribunali, voce Praeconis, conuiciatorem rapi iussit in carcerem. Comperit deinde Iuliam vxorem ob libidines, atque adulteria damnatam, repudiúmque ei suo nomine, ex auctoritate Augusti, remissum: & quamquam laetus nuntio, tamen officij duxit, quantum in se esset, exorare filiae patrem frequentibus litteris, & vel vtcumque merita quidquid vmquam dono dedisset, concedere. Transacto autem Tribuniciae potestatis tempore, cõfessus tandem nihil aliud secessu deuitasse se, quàm aemulationis cum Caio Lucióque suspicionem: petijt, vt sibi securo iam ab hac parte, corroboratus his, & secundum locum facilè tutantibus, permitteretur reuisere necessitudines, quarum desiderio teneretur. Sed neque impetrauit: vltróque etiam admonitus est, dimitteret omnem curam suorum, quos tam cupidè reliquisset.

12 REMANSIT *ergo Rhodi contra voluntatem: vix per matrem consecutus, vt ad velandam ignominiam, quasi legatus ab Augusto abesset. Enimuero tunc non priuatũ modò, sed etiam obnoxium, & trepidum egit mediterraneis agris abditus, vitánsque praeternauigantium officia, quibus frequẽtabatur assiduè, nemine cum imperio, aut Magistratu tendente quoquam, quin diuerteret Rhodum. Et accesserunt maioris solicitudinis caussae. Namque priuignum Caium Orienti praepositum, cùm visendi gratia traiecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus. M. Lollij comitis, & rectoris eius. Venit etiam in suspicionem per quosdam beneficij sui Centuriones, à commeatu castra repetentes, mandata ad complures dedisse ambigua, & quae tentare singulorum animos ad nouas res viderentur. De qua suspicione certior ab*

Augusto factus, non cessauit efflagitare aliquem cuiuslibet ordinis custodem factis, atque dictis suis.

EQVI *quoque, & armorum solitas exercitationes omisit: redegitque se, deposito patrio habitu, ad pallium, & crepidas: atque in tali statu biennio ferè permansit, contemtior in dies, & inuisior: adeò vt imagines eius & statuas Nemausenses subuerterint: ac familiari quodam conuiuio mentione eius orta, exstiterit, qui Caio polliceretur, confestim se, si iuberet, Rhodum nauigaturum, capútque exsulis (sic enim appellabatur) relaturum. Quo præcipuè, non iam metu, sed discrimine coactus est, tam suis quàm matris impensissimis precibus reditum expostulare: impetrauítque, adiutus aliquantum etiam casu. Destinatum Augusto erat, nihil super ea re, nisi ex voluntate maioris filij, statuere. Is forte tunc M. Lollio offensior, facilis exorabilísque in vitricum fuit. Permittente ergo Caio, reuocatus est: verùm sub conditione, ne quam partem curámue reip. attingeret.* 13

REDIIT *octauo post secessum anno, magna, nec incerta spe futurorum, quam & ostentis, & prædictionibus ab initio ætatis conceperat. Prægnans enim Liuia, cùm an marem editura esset, variis captaret ominibus, ouum incubanti gallinæ subductum, nunc sua, nunc ministrarum manu per vices vsque eò fouit, quoad pullus insigniter cristatus exclusus est. Ac de infante Scribonius mathematicus præclara spopondit: etiam regnaturum quandoque, sed sine regio insigni, ignota scilicet tunc adhuc Cæsarum potestate. Et ingresso primam expeditionem, ac per Macedoniam ducente exercitum in Syriam, accidit, vt apud Philippos sacratæ olim victricium legionum aræ, sponte subitis collucerent ignibus: & mox cùm Illyricum petens, iuxta Patauium adisset Geryonis oraculum, sorte tracta, qua monebatur, vt de consultationibus in Aponi fontem talos aureos iaceret: euenit, vt summum numerum iacti ab eo ostenderent; hodiéque sub aqua visuntur* 14

visuntur hi tali. Ante paucos verò, quàm reuocaretur, dies, aquila, numquam anteà Rhodi conspecta, in culmine domus eius assedit: & pridie quàm de reditu certior fieret, vestimenta mutanti tunica ardere visa est. Thrasyllum quoque mathematicum, quem vt sapientiæ professorem contubernio admouerat, tunc maximè expertus est, affirmantem naue prouisa gaudium afferri: cùm quidem illum duriùs, & contra prædicta cadentibus rebus, vt falsum, & secretorum temere conscium, eo ipso momento dum spatiatur vnà, præcipitare in mare destinasset.

15 ROMAM *reuersus, deducto in forum filio Druso, statim è Carinis ac Pompeiana domo, Esquilias in hortos Mæcenatianos transmigrauit: totúmque se ad quietem contulit, priuata modò officia obiens, ac publicorum munerum expers. Caio & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorum M. Agrippa: coactus priùs ipse Germanicum fratris sui filium adoptare. Nec quidquam posteà pro patrefamiliâs egit: aut ius quod adoptione amiserat, ex vlla parte retinuit. Nam neque donauit, neque manumisit: nec hereditatem quidem, aut legata percepit vlla aliter, quàm vt peculio referret accepta: nihil ex eo tempore prætermissum est, ad maiestatem eius augendam. ac multò magis postquàm, Agrippa abdicato atque seposito, certum erat, vni spem successionis incumbere.*

16 DATA *rursus potestas Tribunicia in quinquennium: delegatus pacandæ Germaniæ status: Parthorum legati, mãdatis Augusto Romæ redditis, eum quoque adire in prouinciam iussi. Sed nuntiata Illyrici defectione, transijt ad curam noui belli, quod grauissimum omnium externorum bellorum post Punica, per XV. legiones, paremque auxiliorum copiam, triennio gessit: in magnis omnium rerum difficultatibus, summáque frugum inopia. Et quamquam sæpius reuocaretur, tamen perseuerauit: metuens, ne vicinus, & praualens hostis*

instaret vltrò cedentibus. Ac perseuerantiæ grande pretium tulit: toto Illyrico, quod inter Italiam, regnúmque Noricum, & Thraciam, & Macedoniã, intérque Danubiũ flumẽ, & sinũ maris Adriatici patet, perdomito, & in ditionem redacto.

Cvi *gloriæ amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nam sub id ferè tempus Quinctilius Varus, cum tribus legionibus in Germania periit: nemine dubitante, quin victores Germani iuncturi se Pannoniis fuerint, nisi debellatum priùs Illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, multíque & magni honores. Censuerunt etiam quidam, vt Pannonicus, alij vt Inuictus, non nulli vt Pius cognominaretur. Sed de cognomine intercessit Augustus, eo contentum repromittens, quod se defuncto suscepturus esset. Triumphum ipse distulit, mæsta ciuitate, clade Variana. Nihilò minùs vrbem prætextatus, & laurea coronatus intrauit: positúmque in septis Tribunal, Senatu adstante, conscendit: ac medius inter duos* coss. *cum Augusto simul sedit: vnde, populo consalutato, circum templa deductus est.* 17

Proximo *anno repetita Germania, cùm animaduerteret, Varianam cladem temeritate, & negligentia ducis accidisse, nihil non de consilij sententia egit: semper aliâs sui arbitrij, contentúsque se vno, tunc præter cõsuetudinem cum pluribus de ratione belli communicauit. Curam quoque solito exactiorem præstitit. Traiecturus Rhenum, commeatũ omnem ad certam formulam adstrictum non antè transmisit, quàm consistens apud ripam explorasset vehiculorum onera: ne qua deponerentur, nisi concessa, aut necessaria. Trans Rhenum verò eum vitæ ordinem tenuit, vt sedens in cespite nudo cibum caperet: sæpe sine tentorio pernoctaret: præcepta sequentis diei omnia, & si quid subiti muneris iniungendum esset, per libellos daret: addita monitione, vt de quo quisque dubitaret, se, nec alio interprete, quacumque vel noctis hora vteretur.* 18

Disci-

19 DISCIPLINAM *acerrimè exegit: animaduersionum, & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis: atque etiam legato legionis, quòd paucos milites cum liberto suo trans ripam venatum misisset, ignominia notato. Prælia, quamuis minimum fortunæ casibúsque permitteret, aliquãtò constantiùs inibat, quoties lucubrante se subitò, ac nullo propellente, decideret lumen, & exstingueretur. confidens, vt aiebat, ostento, sibi, ac maioribus suis in omni ducatu expertissimo. Sed re prosperè gesta, non multum abfuit, quin ab Rhuteno quodam occideretur: cui inter proximos versanti, & trepidatione detecto, tormentis expressa confessio est cogitati facinoris.*

20 A *Germania in vrbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit: prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat. Ac priùs quàm in Capitolium flecteret, descendit è curru, seq́ue præsidenti patri ad genua submisit. Batonem Pannonium ducem ingentibus donatum præmijs, Rauennam transtulit: gratiam referens, quòd se quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum, passus esset euadere. Prãdium dein populo mille mensis, & congiarium trecenos nummos viritim dedit. Dedicauit & Concordiæ ædem. Item Pollucis & Castoris, suo fratrísque nomine, de manubijs.*

21 A C *non multò pòst lege per* COSS. *lata, vt prouincias cũ Augusto cõmuniter administraret, simúlque censum ageret, condito lustro in Illyricum profectus est. Et statim ex itinere reuocatus, iam quidem affectum, sed tamen spirantem adhuc Augustum repperit: fuítque vnà secretò per totum diẽ. Scio vulgo persuasum, quasi egresso post secretum sermonem Tiberio, vox Augusti per cubicularios excepta sit: miserum populum Romanum, qui sub tam lentis maxillis erit. Nec illud quidem ignoro, aliquos tradidisse, Augustum palàm nec dissimulanter morum eius diritatem adeò improbasse, vt non*

numquam remißiores, hilarioréſque ſermones ſuperueniente eo abrumperet: ſed expugnatum precibus vxoris adoptionem non abnuiſſe: vel etiam ambitione tractum, vt tali ſucceſſore deſiderabilior ipſe quandoque fieret. Adduci tamen nequeo, quin exiſtimem, circumſpectiſſimum & prudentiſſimum principem, in tanto præſertim negotio, nihil temerè feciſſe: ſed vitiis, virtutibúſque Tiberii perpenſis, potiores duxiſſe virtutes, præſertim cùm & reip. cauſſa adoptare ſe eum pro concione iurauerit: & epiſtolis aliquot, vt peritiſſimum rei militaris, vtq́ue vnicum populi R. præſidium proſequatur. Ex quibus in exemplum pauca hinc inde ſubieci. Vale iucundiſſime Tiberi, & rem gere feliciter, ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις στρατηγῶν. *Iucũdiſſime, & ita ſim felix, vir fortiſſime, & dux* νομιμώτατε. *Vale, & ordinem æſtiuorum tuorum. Ego verò mi Tiberi, & inter tot rerũ difficultates,* καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν τῶν στρατευομένων *non potuiſſe quemquam prudentiùs gerere ſe, quàm tu geſſeris, exiſtimo. Hi quoque, qui tecum fuerunt omnes, confitentur verſum illum in te poſſe dici.*

Vnus homo nobis vigilando reſtituit rem.

Siue, inquit, quid incidit, de quo ſit cogitandum diligentiùs, ſiue quid ſtomachor valde, medius fidius Tiberium meum deſidero: ſuccurrétque verſus ille Homericus.

Τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.

Attenuatum te eſſe continuatione laborum, cùm audio & lego, Dii me perdant, niſi cohorreſcit corpus meum: téque rogo, vt parcas tibi: ne ſi te languere audierimus, & ego & mater tua exſpiremus, & de ſumma imperii ſui populus R. periclitetur. Nihil intereſt, valeam ipſe, nec ne, ſi tu non valebis, Deos obſecro, vt te nobis conſeruent, & valere nunc, & ſemper patiantur: ſi non populum R. peroſi ſunt.

22 EXCESSVM *Augusti non priùs palàm fecit, quàm Agrippa iuuene interemto. Hunc Tribunus militum custos appositus occidit: lectis codicillis, quibus vt id faceret, iubebatur. Quos codicillos dubium fuit, Augustús ne moriens reliquisset, quò materiam tumultus post se subduceret: an nomine Augusti Liuia, & ea conscio Tiberio, an ignaro dictasset. Tiberius renuntianti Tribuno factum esse, quod imperasset; neque imperasse se, & redditurum eum Senatui rationem respondit, inuidiam scilicet in præsentia vitans. Nam mox silentio rem oblitterauit.*

23 IVRE *autem Tribuniciæ potestatis coacto Senatu, inchoatáque allocutione de rep. derepente velut impar dolori congemuit: vtque non solùm vox, sed vt & spiritus deficeret, optauit: ac perlegendum librum Druso filio tradidit. Illatum deinde Augusti testamentum, non admissis signatoribus nisi Senatorij ordinis, ceteris extra Curiam signa agnoscentibus recitauit per libertum. Testamenti initium fuit. Quoniam sinistra fortuna Caium, & Lucium filios mihi eripuit: Tiberius Cæsar mihi ex parte dimidia, & sextante heres esto. Quo & ipso aucta est suspicio opinantiū, successorem adscitum eum necessitate magis quàm iudicio: quando ita præfari non abstinuerit.*

24 PRINCIPATVM, *quamuis neque occupare confestim, neque agere dubitasset, & statione militum, hoc est, vi & specie dominationis assumta, diu tamen recusauit: impudentissimo animo nunc adhortantes amicos increpans, vt ignaros quanta bellua esset Imperium: nunc precantem Senatum, & procumbentem sibi ad genua, ambiguis responsis, & callida cunctatione suspendens: vt quidam patientiam rumperent, atque vnus in tumultu proclamaret, Aut agat, aut desistat: alter coràm exprobraret, Ceteros quod polliciti sint, tardè præstare: se ipsum quod præstet, tardè polliceri. Tandem quasi coactus, & querens miseram &*

& onerosam iniungi sibi seruitutem, recepit Imperium: nec tamen aliter quàm vt depositurum se quandoque spem faceret. Ipsius verba sunt hæc. Dum veniam ad id tempus, quo vobis æquum possit videri, dare vos aliquam senectuti meæ requiem.

CVNCTANDI caussa erat, metus vndique imminentium discriminum: vt sæpe lupum se auribus tenere diceret. 25
Nam & seruus Agrippæ Clemens nomine, non contemnendam manum in vltionem domini comparârat: & L. Scribonius Libo vir nobilis res nouas clàm moliebatur: & duplex seditio militum in Illyrico, & in Germania exorta est. Flagitabant ambo exercitus multa extra ordinem: ante omnia, vt æquarētur stipendio prætoriani Germanicianis. Quidam etiam principem detrectabant non à se datum: summáque vi Germanicum, qui tum his præerat, ad capessendā remp. perurgebant, quamquàm obfirmatè resistētem. Quem maximè casum timens, partes sibi, quas Senatui libēret, tuendas in rep. depoposcit: quando vniuersæ sufficere solus nemo posset: nisi cum altero, vel etiam cum pluribus. Simulauit & valetudinem, quò æquiore animo Germanicus celerem successorem, vel certè societatem principatus, opperiretur. Compositis seditionibus, Clementem quoque fraude deceptum, redegit in potestatem: Libonem, ne quid in nouitate acerbiùs fieret, secundo demum anno in Senatu coarguit, medio temporis spatio tantùm cauere contentus. Nam & inter Pontifices sacrificanti simul, pro secespita plumbeum cultrum subijciendum curauit: & secretum petenti non nisi adhibito Druso filio dedit: dextrámque obambulantis veluti incumbens, quoad perageretur sermo, continuit.

VERVM liberatus metu, ciuilem se admodum inter 26
initia, ac paullò minùs quàm priuatum egit. Ex plurimis, maximísque honoribus, præter paucos, & modicos non recepit. Natalem suum plebeijs incurrentem Circensibus, vix

vnius bigæ adiectione honorari passus est. Templa, flamines, sacerdotes decerni sibi prohibuit: etiam statuas, atque imagines, nisi permittente se poni: permisitq́ue, ea sola conditione, ne inter simulacra Deorum, sed inter ornamenta ædium ponerentur. Intercessit & quò minùs in acta sua iuraretur: & ne mensis September Tiberius, October Liuius vocarentur. Prænomen quoque Imperatoris, cognoméńque patris patriæ, & ciuicam in vestibulo coronam recusauit. Ac ne Augusti quidem nomen, quamquàm hereditarium vllis nisi ad reges ac dynastas epistolis addidit. Nec ampliùs quàm omnino tres Consulatus, vnum paucis diebus, alterum tribus mensibus, tertium absens vsque in Idus Maias gessit.

27 ADVLATIONES adeò auersatus est, vt neminem Senatorum, aut officij, aut negotij caussa ad lecticam suam admiserit: Consularem verò satisfacientem sibi, ac per genua orare conantem, ita suffugerit, vt caderet supinus: atque etiam si quid in sermone, vel in continua oratione blandiùs de se diceretur, non dubitaret interpellare, ac reprehendere, & commutare continuò. Dominus appellatus à quodam, denuntiauit, ne se ampliùs cōtumeliæ caussa nominaret. Alium dicentem, sacras eius occupationes: & rursus alium, auctore eo Senatum se adijsse, verba mutare: & pro auctore, suasorem: pro sacris, laboriosas dicere coëgit.

28 SED aduersus conuicia, malósque rumores, & famosa de se ac suis carmina, firmus ac patiens subinde iactabat: In ciuitate libera, linguam mentémque liberas esse debere. Et quondā Senatu cognitionē de eiusmodi criminibus ac reis flagitante: Non tantum, inquit, otij habemus, vt implicare nos pluribus negotiis debeamus. Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis: omniū inimicitiæ hoc prætextu ad vos deferentur. Exstat & sermo eius in Senatu perciuilis: Siquidē locutus aliter fuerit, dabo operā, vt rationem factorum meorum dictorúmque reddā: si perseuerauerit, inuicē eum odero.

ATQVE hæc eò notabiliora erant, quòd ipse in appel- 29
landis venerandísque singulis, & vniuersis, propè excesserat humanitatis modum. Dissentiens in Curia à Q. Haterio, Ignoscas, inquit, rogo, si quid aduersus te liberiùs, sicut Senator dixero. Et inde omnes alloquens dixit. Et nunc & sæpe aliàs P.C. bonum, & salutarem principem, quem vos tanta & tam libera potestate instruxistis, Senatui seruire debere, & vniuersis ciuibus, sæpe, & plerumque etiam singulis, neque id dixisse me pœnitet, & bonos, & æquos, & fauentes vos habui dominos, & adhuc habeo.

QVIN etiam speciem libertatis quandam induxit, cõ- 30
seruatis Senatui ac Magistratibus, & maiestate pristina, & potestate: neque tam paruum quidquam, neque tam magnum publici, priuatíque negotij fuit, de quo non ad P.C. referretur. De vectigalibus ac monopolijs, de exstruendis reficiendísve operibus, etiam de legendo vel exauctorando milite, ac legionum & auxiliorum descriptione: denique quibus Imperium prorogari, aut extraordinaria bella mandari, quid & quam formam legum litteris rescribi placeret. Præfectum alæ, de vi & rapinis reum, caussam in Senatu dicere coëgit. Numquam Curiam nisi solus intrauit, lectica quondam introlatus æger, comites à se remouit.

QVÆDAM aduersus sententiam suam decerni, ne 31
questus quidem est. Negante eo, destinatos Magistratus abesse oportere, vt præsentes honori acquiescerent, Prætor designatus liberam legationem impetrauit. Iterum censente, vt Trebianis legatam in opus noui Theatri pecuniam ad munitionem viæ transferre concederetur, obtinere non potuit, quin rata voluntas legatoris esset. Cùm Senatus cõsultum per discessionem fortè fieret, transeuntem eum in alteram partem, in qua pauciores erant, secutus est nemo. Cetera quoque non nisi per Magistratus, & iure ordinario agebantur, tanta coss. auctoritate, vt legati ex Africa adierint eos, querentes

trahi se à Cæsare, ad quem missi forent. Nec mirum, cùm palàm esset, ipsum quoque eisdem assurgere, & decedere via.

32 CORRIPVIT *Consulares exercitibus præpositos, quòd non de rebus gestis Senatui scriberent: quódque de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent: quasi nō omnium tribuendorum ipsi ius haberent. Prætorem collaudauit, quòd honore inito, consuetudinem antiquam retulisset de maioribus suis pro concione memorandi. Quorundam illustrium exsequias vsque ad rogum frequentauit. Parem moderationem minoribus quoque personis, & rebus exhibuit. Cùm Rhodiorum Magistratus, quòd litteras publicas sine subscriptione ad se dederant, euocasset, ne verbo quidem insectatus, ac tantummodo iussos subscribere remisit. Diogenes grammaticus disputare sabbatis Rhodi solitus, venientem, vt se extra ordinem audiret, non admiserat: ac per seruulum suum in septimum diem distulerat. Hunc Romæ salutandi sui caussa pro foribus adstantem, nihil ampliùs, quàm vt post septimum annum rediret, admonuit. Præsidibus onerandas tributo prouincias suadentibus, rescripsit: Boni pastoris esse, tondere pecus, non deglubere.*

33 PAVLLATIM *principem exercuit, præstititque: etsi varium diu, commodiorem tamen sæpius, & ad vtilitates publicas proniorem. Ac primò eatenus interueniebat, ne quid perperam fieret. Itaque & constitutiones quasdam Senatus rescidit: & Magistratibus pro Tribunali cognoscentibus, plerumque se offerebat consiliarium, assidebátque mistim, vel ex aduerso in parte primori. Et si quem reorum elabi gratia rumor esset, subitus aderat: iudicésque aut è plano, aut è quæsitoris Tribunali legum, & religionis, & noxæ, de qua cognoscerent, admonebat: atque etiam si qua in publicis moribus desidia, aut mala consuetudine labarent, corrigenda suscepit.*

34 LVDORVM *ac munerum impensas corripuit: mercedi-*

mercedibus scenicorum rescißis, paribúsque gladiatorum ad
certum numerum redactis. Corinthiorum vasorum pretia in
immensum exarsisse, trésque mulos x x x. millibus nummûm
venisse, grauiter conquestus, adhibendum suppellectili mo-
dum censuit: annonámque macelli, Senatus arbitratu, quot-
annis temperandam: dato Aedilibus negotio, popinas, ga-
neásque vsque eò inhibendi, vt ne opera quidem pistoria pro-
poni venalia sinerent. Et vt parcimoniam publicam exemplo
quoque iuuaret, sollennibus ipse cenis pridiana sæpe, ac semesa
opsonia apposuit, dimidiatúmque aprum, affirmans, omnia
eadem habere, quæ totum. Quotidiana oscula prohibuit edi-
cto: item strenarum commercium, ne vltra Kalend. Ianua-
rias exerceretur. Consueuerat quadruplam strenam & de
manu reddere: sed offensus interpellari se toto mense ab iis,
qui potestatem sui die festo non habuissent, vltrà nō reddidit.

MATRONAS prostratæ pudicitiæ, quibus accusator 35
publicus deesset, vt propinqui maiorum more de communi
sententia coërcerent, auctor fuit. Equiti R. iurisiurandi gra-
tiam fecit, vt vxorem in stupro generi compertam dimitte-
ret, quam se numquam repudiaturum antè iurauerat. Femi-
næ famosæ, vt ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate
matronali exsoluerentur, lenocinium profiteri cœperant: &
ex iuuentute vtriusque ordinis profligatißimus quisque, quò
minùs in opera scenæ, arenæq'ue edenda Senatus consulto te-
nerentur, famosi iudicij notam sponte subibant. Eos, eásque
omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exsilio
affecit. Senatori latum clauum ademit, cùm cognouisset sub
Kalend. Iulij demigrasse in hortos, quò viliùs post diem ædes
in vrbe conduceret. Alium & Quæstura remouit, quòd vxo-
rem pridie sortitione ductam, postridie repudiasset.

EXTERNAS cærimonias, Aegyptios, Iudaicósque ri- 36
tus compescuit: coactus qui superstitione ea tenebantur, reli-
giosas vestes cum instrumento omni comburere. Iudæorum
iuuentu-

iuuentutem, per ſpeciem ſacramenti, in prouincias grauioris cæli diſtribuit: reliquos gentis eiuſdem, vel ſimilia ſectantes vrbe ſubmouit, ſub pœna perpetuæ ſeruitutis, niſi obtemperaſſent. Expulit & mathematicos: ſed deprecantibus, ac ſe artem deſituros promittentibus, veniam dedit.

37 In primis tuendæ pacis à graſſaturis ac latrociniis, ſeditionúmque licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam ſolito frequentiores diſpoſuit. Romæ caſtra cõſtituit, quibus Prætorianæ cohortes, vagæ ante id tempus, & per hoſpitia diſperſæ, continerentur. Populares tumultus exortos grauiſſimè coërcuit: & ne orirentur, ſedulò cauit. Cæde in Theatro per diſcordiam admiſſa, capita factionum & hiſtriones, propter quos diſſidebatur, relegauit: nec vt reuocaret, vnquam vllis populi precibus potuit euinci. Cùm Polentina plebs funus cuiuſdam Primipilaris non priùs ex foro miſiſſet, quàm extorta pecunia per vim heredibus ad gladiatorium munus: cohortem ab vrbe, & aliam à Cotij regno, diſſimulata itineris cauſſa, detectis repentè armis, concinentibúſque ſignis, per diuerſas portas in opidum immiſit: ac partem maiorem plebis, ac Decurionum in perpetua vincula cõiecit. Aboleuit & ius, morémque aſylorum, quæ vſquã erant. Cyzicenis in ciues Romanos violentiùs quædam auſis, publicè libertatem ademit, quam Mithridatico bello meruerant. Hoſtiles motus, nulla poſteà expeditione ſuſcepta, per legatos compeſcuit, nec per eos quidem, niſi cunctanter, & neceſſariò. Reges infeſtos, ſuſpectóſque comminationibus magis & querelis, quàm vi repreſſit. Quoſdam per blanditias atque promiſſa extractos ad ſe, non remiſit: vt Maroboduum Germanum, Thraſypolim Thracem, Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in formam prouinciæ redegit.

38 Biennio continuo poſt adeptum Imperium, pedem porta non extulit: ſequenti tempore, præter quàm in propinqua opida, & cum longiſſimè, Antio tenus nuſquam abfuit.

Idq'ue perrarò, & paucos dies: quamuis prouincias quoque, & exercitus reuisurum se sæpe pronuntiasset: & propè quotannis profectionem præpararet: vehiculis comprehēsis, commeatibus per municipia, & colonias dispositis. Ad extremum vota pro itu, & reditu suo suscipi passus, vt vulgò iam per iocum Callippides vocaretur: quem cursitare ac ne cubiti quidem mensuram progredi, prouerbio Græco notatum est.

SED orbatus vtroque filio, quorum Germanicus in Sy- 39
ria, Drusus Romæ obierat, secessum Campaniæ petijt: constanti & opinione, & sermone pæne omnium, quasi neque rediturus vmquam, & citò mortem etiam obiturus: quod paullò minùs vtrumque euenit. Nam neque Romam ampliùs redijt: sed & paucos post dies iuxta Terracinam in Prætorio, cui Speluncæ nomen erat, incenante eo, complura, & ingentia saxa fortuitò supernè delapsa sunt: multísque conuiuarum & ministrorum elisis, præter spem euasit.

PERAGRATA Campania, cùm Capuæ Capitolium, 40
Nolæ templum Augusti, quam caussam profectionis prætenderat, dedicasset, Capreas se contulit: præcipuè delectatus insula, quòd vno, paruóque littore adiretur, septa vndique præruptis immensæ altitudinis rupibus, & profundo maris. Statímque reuocante assidua obtestatione populo, propter cladem, qua apud Fidenas, supra XX. hominum millia, gladiatorio munere, Amphitheatri ruina perierant, transijt in continentem, potestatémque omnibus adeundi sui fecit: tantò magis quòd ab vrbe egrediens, ne quis se interpellaret, edixerat, ac toto itinere adeuntes submouerat.

REGRESSVS in insulam, reip. quidem curam vsque- 41
adeo abiecit, vt posteà non decurias equitum vmquam supplerit: non Tribunos militum, Præfectósque, non prouinciarum Præsides vllos mutauerit: Hispaniam, & Syriam per aliquot annos sine consularibus legatis habuerit: Armeniam à Parthis occupari, Mœsiam à Dacis, Sarmatísque: Gallias à Ger-

manis vastari neglexerit: magno dedecore Imperij, nec minori discrimine.

42 CETERVM *secreti licentiam nactus, & quasi ciuitatis oculis remotus, cuncta simul vitia malè diu dissimulata, tandem profudit: de quibus sigillatim ab exordio referam. In castris tiro etiam tum, propter nimiam vini auiditatem, pro* Tiberio, Biberius: *pro* Claudio, Caldius: *pro* Nerone, Mero *vocabatur. Posteà princeps in ipsa publicorum morum correptione cum Pomponio Flacco, & L. Pisone noctem, continuúmque biduum epulando potandóque consumsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri Præfecturam vrbis confestim detulit, codicillis quoque iucundissimos, & omnium horarum amicos professus. Sextio Claudio libidinoso, ac prodigo seni, olim ab Augusto ignominia notato, & à se ante paucos dies apud Senatum increpito, cenam ea lege condixit: ne quid ex consuetudine immutaret aut demeret: vtq'ue nullis puellis ministrantibus cenaretur. Ignotissimum Quæsturæ candidatum nobilissimis anteposuit, ob epotam in conuiuio, propinante se, vini amphoram. Asellio Sabino* LLS. *ducẽta donauit, pro dialogo, in quo boleti, & ficedulæ, & ostreæ, & turdi certamen induxerat. Nouum denique officium instituit à voluptatibus, præposito equite R. & Censorio Prisco.*

43 SECESSV *verò Capreensi, etiam sellariam excogitauit sedem arcanarum libidinum: in quam vndique conquisitĩ puellarum & exoletorum greges, monstrosiq'ue concubitus repertores, quos spintrias appellabat, triplici serie connexi, inuicem incestarent se coram ipso, vt adspectu deficientes libidines excitaret. Cubicula plurifariam disposita tabellis, ac sigillis lasciuissimarum picturarum, & figurarum adornauit, librisque Elephantidis instruxit: ne cui in opera edẽda exemplar imparatæ scenæ deesset. In siluis quoque, ac nemoribus passim Venereos locos commentus est, prostantésque per an-*

antra & cauas rupes, ex vtriusque sexus pube, Paniscorum, & Nympharum habitu, palámque iam & vulgato nomine insulæ abutentes, Caprineum dictitabant.

MAIORE *adhuc & turpiore infamia flagrauit: vix vt referri audirive, ne dum credi fas sit. Quasi pueros primæ teneritudinis, quos pisciculos vocabat, instituerет, vt natanti sibi inter femina versarentur, ac luderent: lingua, morsúque sensim appetentes, atque etiam quasi infantes firmiores, nec dum tamen lacte depulsos, inguini ceu papillæ admoueret, pronior sanè ad id genus libidinis & natura & ætate. Quare Parrhasij quoque tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, vt si argumento offenderetur, decies pro ea* HS. *acciperet: non modò prætulit, sed & in cubiculo dedicauit. Fertur etiam in sacrificando quondam captus facie ministri, acerram præferentis, nequisse abstinere, quin pene vix dum re diuina peracta, ibidem statim seductum constupraret, simúlque fratrem eius tibicinem: atque vtrique mox, quòd mutuo flagitium exprobrabant, crura fregisse.* 44

FEMINARVM *quoque, & quidem illustrium capitibus quantopere solitus sit illudere, euidentißimè apparuit, Malloniæ cuiusdam exitu: quam perductam, nec quidquam ampliùs pati constantißimè recusantem, delatoribus obiecit: ac ne ream quidem interpellare desijt, Ecquid pœniteret, donec ea, relicto iudicio, domum se arripuit, ferróque transegit, obscœnitate oris hirsuto atque olido seni clarè exprobrata. Vnde nota in Atellanico exodio proximis ludis assensu maximo excepta, percrebuit: Hircum vetulum Capreis naturam ligurrire.* 45

PECVNIÆ *parcus ac tenax, comites peregrinationum, expeditionúmque numquã salario, cibarijs tantùm sustẽtauit: vna modò liberalitate ex indulgẽtia vitrici prosecutus, cùm tribus claßibus factis pro dignitate cuiusque, primæ* 46

sexcenta

sexcenta sestertia, secundæ quadringenta distribuit, ducenta tertiæ, quam non amicorum, sed gratorum appellabat.

47 PRINCEPS *neque opera vlla magnifica fecit. Nam & quæ sola susceperat, Augusti templum, restitutionémque Pompeiani Theatri, imperfecta post tot annos reliquit: neque spectacula omnino edidit: & ijs, quæ ab aliquo ederentur, rarissimè interfuit, ne quid exposceretur: vtique postquàm comedum Actium coactus est manumittere. Paucorum Senatorum inopia sustentata, ne pluribus opem ferret, negauit se alijs subuenturum, nisi Senatui iustas necessitatum caussas probassent. Quo peracto, plerosque modestia & pudore deterruit: in quibus Ortalum Q. Hortensij oratoris nepotem, qui permodica re familiari, auctore Augusto, quatuor liberos tulerat.*

48 PVBLICE *munificentiam bis omnino exhibuit: proposito millies* LLS. *gratuitò in triennij tempus: & rursus quibusdam dominis insularum, quæ in monte Cælio deflagrarant, pretio restituto. Quorum alterum magna difficultate nummaria populo auxilium flagitãte coactus est facere, cùm per Senatus consultum sanxisset, vt feneratores duas patrimonij partes in solo collocarent, debitores totidem æris alieni statim soluerent, nec res expediretur: alterum ad mitigandam temporum atrocitatem. Quod tamen beneficium tanti æstimauit, vt montem Cælium appellatione mutata vocari Augustum iusserit. Militi post duplicata ex Augusti testamento legata nihil vnquam largitus est, præter quàm singula millia denariorum Prætorianis, quòd Seiano se nõ accommodassent: & quædam munera Syriacis legionibus, quòd solæ nullam Seiani imaginem inter signa coluissent: atque etiam missiones veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. Neque prouincias quidem vlla liberalitate subleuauit: excepta Asia, disiectis terræmotu ciuitatibus.*

PROCEDENTE mox tempore etiam ad rapinas conuertit animum. Sat constat Cn. Lentulum Augurem, cui census maximus fuerit, metu & angore ad fastidium vitæ ab eo actum, & vt ne quo nisi ipso herede moreretur. Condemnatam & generosissimam feminam Lepidam, in gratiã Quirini consularis prædiuitis, & orbi, qui dimissam eam è matrimonio post vigesimum annum veneni olim in se comparati arguebat: prætereà Galliarum, & Hispaniarum, Syriæque, & Græciæ principes confiscatos ob tam leue ac tam impudens calumniarum genus: vt quibusdam non aliud sit obiectum, quàm quòd partem rei familiaris in pecunia haberent. Plurimis etiam ciuitatibus, & priuatis veteres immunitates, & ius metallorum ac vectigalium ademta. Sed & Vononem regem Parthorum, qui pulsus à suis, quasi in fidem populi R. cum ingenti gaza Antiochiam se receperat, spoliatum perfidia, & occisum. 49

ODIVM aduersus necessitudines, in Druso primùm fratre detexit: prodita eius epistola, qua secum de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat: deinde & in reliquis. Iuliæ vxori tantum abfuit, vt relegatæ, quod minimum est, officij aut humanitatis aliquid impertiret, vt ex constitutione patris vno opido clausam, domo quoque egredi, & commercio hominum frui vetuerit: sed & peculio concesso à patre, prabitísque annuis fraudauit, per speciem publici iuris, quod nihil de his Augustus testamento cauisset. Matrem Liuiam grauatus, velut partes sibi æquas potentiæ vindicantem, & congressum eius assiduum vitauit: & longiores secretioréque sermones, ne eius consilijs, quibus tamen interdũ, & egrè vti solebat, regi videretur. Tulit etiam perindigne actum à Senatu, vt titulis suis quasi Augusti, ita & Liuiæ filius adijceretur. Quare non parentem patriæ appellari, non vllum insignem honorem recipere publicè passus est. Sed & frequenter admonuit, maioribus, nec feminæ conuenientibus 50

uenientibus

uenientibus negotiis abstineret: præcipuè vt animaduertit incendio iuxta ædem Vestæ & ipsam interuenisse: populúmque & milites, quò enixiùs opem ferrent adhortatam, sicut sub marito solita esset.

51 DEHINC *ad simultatem vsque processit, hac, vt ferunt, de caussa: Instanti sæpius, vt ciuitate donatum in decurias allegeret, negauit alia se conditione allecturum, quàm si pateretur adscribi albo, extortum id sibi à matre. At illa cōmota, veteres quosdam ad se Augusti codicillos de acerbitate, & intolerantia morum eius è sacrario protulit, atque recitauit. Hos & custoditos tamdiu, & exprobratos tam infestè, adeò grauiter tulit, vt quidam putent inter caussas secessus hanc ei vel præcipuam fuisse. Toto quidem triennio, quo viuente matre adfuit, semel omnino eam, nec ampliùs quàm vno die, ac paucißimis vidit horis: ac mox, neque ægrè abesse curauit, defunctámque, & dum aduentus sui spem facit, complurium dierum mora, corrupto demum & tabido corpore funeratam prohibuit consecrari: quasi id ipsa mandasset. Testamentúmque eius pro irrito habuit, omnésque amicitias & familiaritates, etiam quibus ea funeris curam moriens demandarat, intra breue tempus afflixit: vno ex his equestris ordinis viro & in antliam condemnato.*

52 FILIORVM *neque naturalem Drusum, neque adoptiuum Germanicum patria caritate dilexit: alterius vitijs infensus. Nam Drusus animi fluxioris, remißioríſque vitæ erat. Itaque ne mortuo quidem perinde affectus est: sed tantum non statim pòst, à funere ad negotiorum consuetudinem redijt, iustitio longiore inhibito. Quin & Iliensium legatis paullò seriùs consolantibus, quasi obliterata iam doloris memoria irridens: se quoque respondit vicem eorum dolere, quòd egregium ciuem Hectorem amisissent. Germanico vsque adeò obtrectauit, vt & præclara facta eius pro superuacuis eleuaret: & gloriosissimas victorias, ceu damnosas reip. increparet.*

Quòd verò Alexandriam, propter immensam & repentinam famem, inconsulto se adisset, questus est in Senatu. Etiam caussa mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatum Syriæ creditur. quem mox huius criminis reum putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent, per quæ multifariam increpitum, & per noctes creberrimè acclamatum est: Redde Germanicum. Quam suspicionem confirmauit ipse posteà: coniuge etiam, ac liberis Germanici crudelem in modum afflictis

NVRVM *Agrippinam, post mortem mariti, liberiùs quiddam questam manu apprehendit: Græcóque versu, Si non dominaris, inquit, filiola, iniuriam te accipere existimas? Nec vllo mox sermone dignatus est. Quondam verò inter cenam porrecta à se poma gustare non ausam, etiam vocare desijt, simulans, se veneni crimine accersitum: cum præstructum vtrumque consultò esset, vt & ipse tentandi gratia offerret, & illa quasi certißimum exitium caueret. Nouißimè calumniatus, modò ad statuam Augusti, modò ad exercitus confugere velle, Pandatariam relegauit. conuicianti que oculum per Centurionem verberibus excußit. Rursus mori inedia destinanti: per vim ore diducto, infulciri cibum iußit. Sed & perseuerantem, atque ita absumtam, criminosißimè insectatus est, cùm diem quoque natalem eius inter nefastos referendum suasisset. Imputauit etiam, quòd non laqueo strangulatam in gemonias abiecerit: próque tali clementia interponi decretum passus est, quo sibi gratiæ agerentur, & Capitolino Ioui donum ex auro sacraretur.* 53

CVM *ex Germanico tres nepotes, Neronem, & Drusum, & Caium: ex Druso vnum Tiberium haberet, destitutus morte liberorum, maximos natu de Germanici filijs Neronem, & Drusum P. C. commendauit: diémque vtriusque tirocinij, congiario plebi dato, celebrauit. Sed vt comperit ineunte anno, pro eorum quoque salute publicè vota suscepta:* 54

egit

egit cum Senatu, non debere talia præmia tribui, nisi expertis & ætate prouectis: atque ex eo, patefacta interiore animi sui nota, omnium criminationibus obnoxios reddidit: variáque fraude inductos, vt & concitarentur ad conuicia, & concitati perderentur, accusauit per litteras, amarissimè congestis etiam probris: & iudicatos hostes fame necauit, Neronem in insula Pontia, Drusum in ima parte Palatij. Putant Neronem ad voluntariam mortem coactum, cum ei carnifex, quasi ex Senatus auctoritate missus, laqueos & vncos ostentaret: Druso autem adeò alimenta subducta, vt tomentum è culcita tentauerit mandere: amborum sic reliquijs dispersis, vt vix quandoque colligi possent.

55 S V P E R *veteres amicos ac familiares, xx. sibi è numero principum ciuitatis depoposcerat: velut consiliarios in negotijs publicis. Horum omnium vix duos aut tres incolumes præstitit: ceteros, alium alia de caussa perculit. Inter quos cum plurimorum clade Aelium Seianum, quem ad summam potentiam, non tam beneuolentia prouexerat, quàm vt esset, cuius ministerio ac fraudibus, liberos Germanici circumueniret: nepotémque suum ex Druso filium naturalem ad successionem Imperij confirmaret.*

56 N I H I L O *lenior in conuictores Græculos, quibus vel maximè acquiescebat. Zenonem quendam exquisitiùs sermocinantem, cùm interrogasset, quænam illa tam molesta dialectos esset: & ille respondisset, Doridem: relegauit Cynariam: existimans exprobratum sibi veterem secessum, quòd Doricè Rhodij loquantur. Item cùm soleret ex lectione quotidiana quæstiones super cenam proponere: comperissétque Seleucum grammaticum à ministris suis perquirere, quos quoque tempore tractaret auctores, atque ita præparatum venire: primùm à contubernio remouit, deinde etiam ad mortem compulit.*

57 S Æ V A, *ac lenta natura ne in puero quidē latuit: quam*

Theodorus Gadaræus rhetoricæ præceptor & prospexisse primus sagaciter, & assimilasse aptissimè visus est: subinde in obiurgando appellans eum, πηλὸν αἵματι πεφυραμένον. Sed aliquantò magis in principe eluxit etiam inter initia, cùm adhuc fauorem moderationis simulatione captaret. Scurram, qui prætereunte funere, clarè mortuo mandarat, vt nuntiaret Augusto, nondum reddi legata, quæ plebi reliquisset, attractum ad se recipere debitum, ducique ad supplicium imperauit, & patri suo verum referre. Nec multo pòst in Senatu Pompeio cuidam, equiti Romano, quiddam pernegãti, dum vincula minatur, affirmauit fore, vt ex Pompeio Pompeianus fieret: acerba cauillatione simul hominis nomen incessens, veterémque partium fortunam.

SVB *idem tempus, consulente Prætore, an iudicia maiestatis cogi iuberet: exercendas esse leges respondit, & atrocissimè exercuit. Statuæ quidam Augusti caput demserat, vt alterius imponeret. Acta res in Senatu. Et quia ambigebatur, per tormenta quæsita est. Damnato reo, paullatim hoc genus calumniæ eò processit, vt hæc quoque capitalia essent: circa Augusti simulacrum seruum cecidisse: vestem mutasse: nummo, vel anulo effigiem impressam latrinæ, aut lupanari intulisse: dictum vllum, factúmve eius existimatione aliqua læsisse. Perijt denique & is, qui honores in colonia sua eodem die decerni sibi passus est, quo decreti & Augusto olim erant.* 58

MVLTA *prætereà, specie grauitatis ac morum corrigẽdorum, sed & magis naturæ obtemperans, ita sæuè & atrociter factitauit: vt non nulli versiculis quoque & præsentia exprobrarent, & futura denuntiarent mala.* 59

Asper & immitis, breuiter vis omnia dicam?
Dispeream, si te mater amare potest.
Non es eques. quare? non sunt tibi millia centum:
Omnia si quæras, & Rhodos exsilium est.
Aurea mutasti Saturni sæcula, Cæsar:

Incolumi

Incolumi nam te, ferrea semper erunt.
Fastidit vinum, quia iam sitit iste cruorem:
Tam bibit hunc auidè, quàm bibit antè merum.
Adspice felicem sibi, non tibi Romule Sullam:
Et Marium, si vis, adspice, sed reducem.
Nec non Antonî ciuilia bella mouentis,
Nec semel infectas adspice cæde manus.
Et dic, Roma perit: regnabit sanguine multo,
Ad regnum quisquis venit ab exsilio.

Quæ primò quasi ab impatientibus Romæ dominij, ac non tam ex animi sententia, quàm bile & stomacho fingerentur, volebat accipi. Dicebátque identidem, Oderint, dum probent. Deinde vera planè certáque esse, ipse fecit fidem.

60 I N *paucis diebus quàm Capreas attigit, piscatori, qui sibi secretum agenti grandem mullum inopinanter obtulerat, perfricari eodem pisce faciem iussit: territus, quòd is à tergo insulæ per aspera, & deuia erepsisset ad se. Gratulanti autem inter pœnam, quòd non & locustam, quam prægrandem ceperat, obtulisset, locusta quoque lacerari os imperauit. Militem prætorianum, ob surreptum è viridario pauonem capite puniit. In quodam itinere lectica, qua vehebatur, vepribus impedita, exploratorem viæ primarum cohortium Centurionem stratum humi pane ad necem verberauit.*

61 M O X *in omne genus crudelitatis erupit, numquam deficiente materia: cùm primò matris, deinde nepotum, & nurus, postremò Seiani familiares, atque etiam notos persequeretur. Post cuius interitum vel seuißimus exstitit: quo maximè apparuit, non tam ipsum à Seiano concitari solitum, quàm Seiano quærenti occasiones subministrasse. Et si commentario, quem de vita sua summatim breuitérque composuit, ausus est scribere, Seianum se puniße, quod comperisset furere aduersus Germanici liberos filij sui: quorum ipse alterum suspecto iam, alterũ oppresso demum Seiano interemit.*

Sigillatim

Sigillatim crudeliter facta eius exsequi longum est : generatim velut exemplaria sæuitiæ enumerare sat erit. Nullus à pœna hominum cessauit dies : ne religiosus quidem ac sacer. Animaduersum in quosdam ineunte anno nouo : accusati, damnatíque multi cum liberis, atque etiam vxoribus suis. Interdictum, ne capite damnatos propinqui lugerent: decreta accusatoribus præcipua præmia, non numquam & testibus. Nemini delatorum fides abrogata. Omne crimen pro capitali receptum, etiam paucorum simpliciúmque verborum. Obiectum est poëtæ, quòd in tragœdia Agamemnonem probris lacessisset: obiectum & historico, quòd Brutum Cassiúmque vltimos Romanorum dixisset: animaduersum statim in auctores, scriptáque abolita, quamuis probarentur aliquot ante annos, etiam Augusto audiente, recitata. Quibusdam custodiæ traditis, non modò studendi solatium ademtum, sed etiã sermonis & colloquij vsus. Citati ad caussam dicendam, partim se domi vulnerauerunt, certi damnationis, sed ad vexationem ignominiámque vitandam: partim in media Curia venenum hauserunt, & tamen colligatis vulneribus ac semianimes, palpitantésque in carcerem rapti. Nemo punitorum non & in gemonias abiectus, vncóque tractus. Viginti vno die abiecti, tractíque inter eos pueri, & feminæ. Immaturæ puellæ, quia more tradito nefas esset virgines strangulari, vitiatæ priùs à carnifice, dein strangulatæ. Mori volentibus, vis adhibita viuendi. Nam mortem adeò leue supplicium putabat, vt cùm audisset vnum ex reis Carnulium nomine anticipasse eam, exclamauerit: Carnulius me euasit. Et in recognoscendis custodijs, precanti cuidam pœnæ maturitatem, respondit: Non dum tecum in gratiam redij. Annalibus suis vir consularis inseruit, frequenti quondam conuiuio, cui & ipse affuerit, interrogatum eum subitò, & clarè à quodam nano adstante mensæ inter Capreas, cur Paconius maiestatis reus, tam diu viueret: statim quidem petulantiam linguæ obiurgasse,

iurgasse, ceterùm post paucos dies scripsisse Senatui, vt de pœna Paconij quàm primùm statueret.

62 AVXIT *intendítque sæuitiam, exacerbatus indicio de morte filij sui Drusi: quem cum morbo & intemperantia periisse existimaret, vt tandem veneno interemtum fraude Liuillæ vxoris atque Seiani cognouit, neque tormentis, neque supplicio cuiusquam pepercit: soli huic cognitioni adeò per totos dies deditus & intentus, vt Rhodiensem hospitem, quem familiaribus litteris Romam euocarat, aduenisse sibi nuntiatum torqueri sine mora iusserit, quasi aliquis ex necessarijs quæstioni adesset: deinde errore detecto, & occidi, ne diuulgaret iniuriam. Carnificinæ eius ostenditur locus Capreis, vnde damnatos, post longa & exquisita tormenta, præcipitari coram se in mare iubebat: excipiente classiariorum manu, & contis atque remis elidente cadauera: ne cui residui spiritus quidquam inesset. Excogitauerat autem inter genera cruciatus, etiam vt larga meri potione per fallaciam oneratos, repentè veretris deligatis, fidicularum simul, vrinæque tormento distenderet. Quòd & nisi eum mors præuenisset, & Thrasyllus consultò, vt aiunt, differre quædam, spe longioris vitæ, compulisset: plures aliquantò necaturus, ac ne reliquis quidem nepotibus parsurus creditur: cùm & Caium suspectũ haberet, & Tiberium vt ex adulterio conceptum aspernaretur. Nec abhorret à vero: namque identidem felicem Priamum vocabat, quòd superstes omnium suorum exstitisset.*

63 QVAM *verò inter hæc non modò inuisus ac detestabilis, sed prætrepidus quoque atque etiam contumelijs obnoxius vixerit, multa indicia sunt. Haruspices secretò, ac sine testibus consuli vetuit. Vicina uerò vrbi oracula etiam disijcere conatus est: sed maiestate Prenestinarum sortium territus, destitit: cùm obsignatas, deuectásque Romam non reperisset in arca, nisi relatas rursus ad templum. Vnum & alterum consulares oblatis prouincijs, non ausus à se dimittere, vsque-*

adeo

adeo detinuit, donec successores post aliquot annos præsentibus daret: cùm interim manēte officij titulo, etiam delegaret plurima: aßiduéque illi per legatos & adiutores suos exsequenda curarent.

NVRVM *ac nepotes numquam aliter post damnationem, quàm catenatos, obsutáque lectica loco mouit: prohibitis per militem obuijs, ac viatoribus respicere vsquam, vel consistere.* 64

SEIANVM *res nouas molientem, quamuis iam & natalem eius publicè celebrari, & imagines aureas coli passim videret: vix tandem & astu magis, ac dolo quàm principali auctoritate subuertit. Nam primò, vt à se per speciem honoris dimitteret, collegam sibi assumsit in quincto Consulatu, quem longo interuallo absens ob id ipsum susceperat. Deinde spe affinitatis, ac Tribuniciæ potestatis deceptum, inopinantem criminatus est pudenda, miserandáque oratione: cum inter alia P.C. precaretur, mitterent alterum è Consulibus, qui senem se, & solum in conspectum eorum cum aliquo militari præsidio perduceret. Sic quoque diffidens, tumultúmque metuens, Drusum nepotem, quem vinculis adhuc Romæ cōtinebat, solui, si res posceret, ducémque constitui præceperat. Aptatis etiam nauibus ad quascumque legiones meditabatur fugam, speculabundus ex altißima rupe identidem: signáque ne nuntij morarentur, tolli procul, vt quidque foret factum, mandauerat. Verùm & oppreßa coniuratione Seiani, nihilò securior, aut constantior, per IX. proximos menses nō egressus est villa, quæ vocatur Iouis.* 65

VREBANT *insuper anxiam mentem varia vndique conuicia, nullo non damnatorum omne probri genus coràm, vel per libellos in orchestra positos ingerente. Quibus quidem diuersißimè afficiebatur: modò vt præ pudore ignota, & celata cuncta cuperet: non numquam eadem contemneret, & proferret vltro atque vulgaret. Quin & Artabani Parthorum* 66

rum

rum regis laceratus est litteris, parricidia, & cædes, & ignauiam, & luxuriam obijcientis, monentísque vt voluntaria morte, maximo iustissimóque ciuium odio quamprimùm satisfaceret. Postremò semetipse pertæsus talis epistolæ principio, tantum non summam malorum suorum professus est.

67 QVID *scribam vobis P. C. aut quo modo scribam, aut quid omnino non scribam, hoc tempore? Dij me, Deæq'ue pœnis perdant, quem quotidie perire sentio, si scio. Existimant quidam, præsciisse hæc eum peritia futurorum: ac multò antè quanta se quandoque acerbitas & infamia maneret, prospexisse. Ideóque vt Imperium iniret & patris patriæ appellationem, & ne in acta sua iuraretur, obstinatissimè recusasse: ne mox maiore dedecore impar tantis honoribus inueniretur. Quod sanè & ex oratione eius, quam de vtraque re habuit, colligi potest: vel cùm ait, Similem se semper sui futurum: nec vnquam mutaturum mores suos, quamdiu mentis sanæ fuisset: sed exempli caussa cauendum, ne se Senatus in acta cuiusquam obligaret, qui aliquo casu mutari posset. Et rursus. Si quando autem, inquit, de moribus meis, deuotóque vobis animo dubitaueritis: quod priùs, quàm eueniat, opto, vt me supremus dies huic mutatæ vestræ de me opinioni eripiat: nihil honoris adijciet mihi patris appellatio: vobis autem exprobrabit, aut temeritatem delati mihi eius cognominis, aut inconstantiam contrarij de me iudicij.*

68 CORPORE *fuit amplo atque robusto: statura, quæ iustam excederet. Latus ab humeris & pectore: ceteris quoque membris vsque ad imos pedes æqualis, & cögruens. sinistra manu agiliore, ac validiore. articulis ita firmis, vt recens & integrum malum digito terebraret: caput pueri, vel etiam adolescentis, talitro vulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipitium submissiore, vt ceruicem etiam obtegeret,*

geret, quod gentile in illo videbatur. Facie honesta: in qua tamen crebri, & subtiles tumores, cum prægrandibus oculis: & qui, quod mirum esset, noctu etiam & in tenebris viderent, sed ad breue: & cùm primùm à somno patuissent, demum rursum hebescebant. Incedebat ceruice rigida & obstipa: adducto fere vultu, plerumque tacitus: nullo, aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eóque tardissimo: nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. Quæ omnia ingrata, atque arrogantiæ plena, & animaduertit Augustus in eo, & excusare tentauit sæpe apud Senatum ac populum: professus naturæ vitia esse, non animi. Valetudine prosperrima vsus est, tempore quidem principatus pæne toto propè illæsa: quamuis à trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit, sine adiumento consiliove medicorum.

CIRCA Deos ac religiones negligentior: quippe addictus mathematicæ: persuasionísque plenus, cunctá fato agi. 69
Tonitrua tamen præter modum expauescebat: & turbatiore cælo numquam non coronam lauream ceruice gestauit, quòd fulmine afflari negetur id genus frondis.

ARTES liberales vtriusque generis studiosissimè coluit. 70
In oratione Latina secutus est Coruinum Messallam: quem senem adolescens obseruauerat. Sed affectatione, & morositate nimia obscurabat stylum: vt aliquãto ex tempore, quàm à cura, præstantior haberetur. Composuit & carmen lyricum, cuius est titulus, Conquestio de L. Cæsaris morte. Fecit & Græca poëmata, imitatus Euphorionem, & Rhianum, & Parthenium: quibus poëtis admodum delectatus, scripta eorũ, & imagines, publicis bibliothecis inter veteres & præcipuos auctores dedicauit: & ob hoc plerique eruditorũ certatim ad eum multa de his ediderunt. Maximè tamen curauit notitiam historiæ fabularis, vsque ad ineptias atque derisum. Nam & grammaticos, quod genus hominum præcipuè, vt diximus, appetebat, eiusmodi fere quæstionibus experiebatur:

tur: Quæ mater Hecuba, quod Achilli nomen inter virgines fuisset, quid Sirenes cantare sint solitæ. Et quo primùm die, post excessum Augusti, Curiam intrauit: quasi pietati simul ac religioni satisfacturus, Minois exemplo, thure quidem ac vino, verùm sine tibicine, supplicauit: vt ille olim in morte filij.

71 SERMONE *Græco quamquam aliâs promtus & facilis, non tamen vsquequaque vsus est. Abstinuítque maximè in Senatu: adeò quidem, vt Monopolium nominaturus, priùs veniam postularit, quòd sibi verbo peregrino vtendum esset: atque etiam in quodam decreto patrum, cùm* ἔμβλημα *recitaretur, commutandam censuerit vocem, & pro peregrina nostratem requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enuntiandam. Militem quoque Græcè testimonium interrogatum, nisi Latinè respõdere vetuit.*

72 BIS *omnino toto secessus tempore, Romam redire conatus, semel triremi vsque ad proximos naumachiæ hortos subuectus est: disposita statione per ripas Tiberis, quæ obuiam prodeuntes submoueret. Iterum Appia vsque ad septimum lapidem, sed prospectis modò, nec aditis vrbis mœnibus rediјt. Primò incertum qua de caussa: posteà ostento territus. Erat ei in oblectamentis serpens draco, quẽ ex consuetudine manu sua cibaturus, cùm consumtum à formicis inuenisset: monitus est, vt vim multitudinis caueret. Rediens ergo propè Campaniam Asturæ, in languorem incidit. Quo paullùm leuatus, Circeios pertendit. Ac ne quam suspicionem infirmitatis daret, castrensibus ludis non interfuit solùm; sed etiam missum in arenam aprum iaculis desuper petijt: statímque latere cõuulso, &, vt exæstuarat afflatus aura, in grauiorem recidit morbum. Sustentauit autem aliquamdiu, quamuis Misenum vsque deuectus, nihil ex ordine quotidiano prætermitteret, ne conuiuia quidem, ac ceteras voluptates, partim intemperan-*

L tia,

tia, partim dißimulatione. Nam Chariclem medicum, quod commeatu abfuturus è conuiuio egrediens, manum sibi osculandi caussa apprehendisset, existimans tentatas ab eo venas, remanere ac recumbere hortatus est, cenámque protraxit. Nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoque instans in medio triclinio, adstante lictore, singulos valere dicentes appellaret.

73 INTERIM cùm in actis Senatus legisset, dimissos, ac ne auditos quidem quosdam reos, de quibus strictim, & nihil aliud quàm nominatos ab indice scripserat: pro contemto se habitum fremens, repetere Capreas quoquo modo destinauit, non temere quidquam, nisi ex tuto ausurus. Sed & tempestatibus & ingrauescente vi morbi retentus, paullò pòst obijt in villa Luculliana, octauo & septuagesimo ætatis anno, tertio & vigesimo Imperij, decimo septimo Kalend. Aprilis, Cn. Acerronio Proculo, C. Portio Nigro cos. Sunt qui putent venenum ei à Caio datum lentum atque tabificum. Alij in remißione fortuitæ febris cibum desideranti negatum: non nulli puluinum iniectum, cum extractum sibi deficienti anulum mox resipiscens requisisset. Seneca eum scribit, intellecta defectione, exemtum anulum quasi alicui traditurum parumper tenuisse: dein rursus aptasse digito, & compressa sinistra manu iacuisse diu immobilem: subitò vocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexisse, nec procul à lectulo deficientibus viribus concidisse.

74 SVPREMO natali suo Apollinem Temenitem, & amplitudinis, & artis eximiæ aduectum Syracusis, vt in bibliotheca noui templi poneretur, viderat per quietem affirmantem sibi, non posse se ab ipso dedicari. Et ante paucos quàm obiret, dies, turris Phari terræ motu Capreis concidit. Ac Miseni cinis è fauilla, & carbonibus, ad calefaciendum triclinium illatus, exstinctus: & iam diu frigidus exarsit repente prima vespera, atque in multam noctem pertinaciter luxit.

MORTE

75 MORTE *eius ita lætatus est populus, vt ad primum nuntium discurrentes, pars Tiberium in Tiberim clamitarent: pars terram matrem, Deósque Manes orarent, ne mortuo sedem vllam nisi inter impios darent: alij vncum, & gemonias cadaueri minarentur, exacerbati super memoriam pristinæ crudelitatis, etiam recenti atrocitate. Nam cùm Senatus consultum actum esset, vt pœna damnatorum in decimum semper diem differretur, forte accidit, vt quorumdam supplicij dies is esset, quo nuntiatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominum fidem, quia, absente adhuc Caio, nemo exstabat, qui adiri interpellaríque posset, custodes, ne quid aduersus constitutũ facerent, strangulauerũt, abiecerúntque in gemonias. Creuit igitur inuidia: quasi, etiam post mortem tyranni, sæuitia permanente. Corpus vt moueri à Miseno cœpit, conclamantibus plerisque, Atellam potius deferendum, & in Amphitheatro semiustulandum, Romam per milites deportatum est, crematúmque publico funere.*

76 TESTAMENTVM *duplex ante biennium fecerat: alterum sua, alterum liberti manu, sed eodem exemplo: obsignaueráta que etiam humillimorum signis. Eo testamento heredes æquis partibus reliquit, Caium ex Germanico, & Tiberium ex Druso nepotes: substituítque inuicem. Dedit & legata plerisque: inter quos virginibus Vestalibus, ac militibus vniuersis, plebíque Romanæ viritim, atque etiam separatim vicorum magistris.*

C. SVETONII TRANQVILLI, C. CÆSAR.
Caligula IV.

1 GERMANICVS *C. Cæsaris pater, Drusi & iunioris Antoniæ filius, à Tiberio patruo adoptatus, Quæsturam quinquennio antè, quàm per leges liceret, & post eã, Consulatũ statim gessit. Missúsque ad exercitum in Germaniam,*

niam, excessu Augusti nuntiato, legiones vniuersas Imperatorem Tiberium pertinacissimè recusantes, & sibi summam reip. deferentes, incertum constantia, an pietate maiore compescuit: atque hoste mox deuicto, triumphauit. Consul deinde iterum creatus, ac priùs, quàm honorem iniret, ad componendum Orientis statum expulsus, cùm Armeniæ regem deuicisset, Cappadociam in prouinciæ formā redegisset, annum ætatis agens quartum & trigesimum, diutino morbo Antiochiæ obijt, non sine veneni suspicione. Nam præter liuores, qui toto corpore erant, & spumas, quæ per os fluebant, cremati quoque cor inter ossa incorruptum repertum est: cuius ea natura existimatur, vt tinctum veneno igne confici nequeat.

OBIIT autem, vt opinio fuit, fraude Tiberij: ministe- 2
rio & opera Cn. Pisonis. Qui sub idem tempus Syriæ præpositus, nec dissimulans offendendū sibi aut patrem, aut filium, quasi planè ita necesse esset, etiam ægrum Germanicum grauissimis verborum ac rerum acerbitatibus, nullo adhibito modo, affecit: propter quæ, vt Romam rediit, pæne discerptus à populo, à Senatu capitis damnatus est.

OMNES Germanico corporis animíque virtutes, & 3
quantas nemini cuiquam contigisse satis constat: formam, & fortitudinem egregiam: ingenium in vtroque eloquentiæ, doctrinæq́ue genere præcellens: beneuolentiam singularem: conciliandæq́ue hominum gratiæ, ac promerendi amoris mirum & efficax studium. Formæ minus congruebat gracilitas crurum, sed ea quoque paullatim repleta assidua equi vectatione. Post cibum hostem comminus sæpe percussit. Orauit caussas etiam triumphaleis: atque inter cetera studiorum monumenta reliquit & comœdias Græcas. Domi, forísque ciuilis: libera ac fœderata opida sine lictoribus adibat. Sicubi clarorum virorum sepulcra cognosceret, inferias Manibus dabat. Cæsorum clade Variana veteres ac dispersas reliquias vno tumulo humaturus, colligere sua manu, & comportare primus

mus aggressus est. Obtrectatoribus etiam qualescumque, & quantacumque de caussa nactus esset, lenis adeò & innoxius, vt Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas diu vexanti, non prius succensere in animum induxerit, quàm veneficiis quoque & deuotionibus impugnari se comperisset: ac ne tunc quidem vltrà progressus, quàm vt & amicitiam ei more maiorum renuntiaret, mandarétque domesticis vltionem, si quid sibi accideret.

4 QVARVM *virtutum fructum vberrimum tulit, sic probatus & dilectus à suis, vt Augustus, omitto enim necessitudines reliquas, diu cunctatus, an sibi successorem destinaret, adoptandum Tiberio dederit. Sic vulgo fauorabilis, vt plurimi tradant, quoties aliquò adueniret, vel sicunde discederet, præ turba occurrentium prosequentiúmve nō numquā eum discrimen vitæ adisse: è Germania verò, post compressam seditionem, reuertenti, prætorianas cohortes vniuersas prodisse obuiam, quamuis pronuntiatum esset, vt duæ tantummodo exirent: Populi autem Romani sexum, ætatem, ordinem omnem vsque ad vicesimum lapidem effudisse se.*

5 TAMEN *longè maiora, & firmiora de eo iudicia in morte, ac post mortem exstitere. Quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subuersæ Deûm aræ, Lares à quibusdam familiares in publicum abiecti, partus coniugum expositi. Quin & Barbaros ferunt, quibus intestinum, quibúsque aduersus nos bellum esset, velut in domestico communique mærore, consensisse ad indutias. Regulos quosdam barbam posuisse, & vxorum capita rasisse, ad indicium maximi luctus. Regum etiam regem & exercitatione venandi, & conuictu megistānū abstinuisse, quod apud Parthos iustitij instar est.*

6 ROMÆ *equidem, cùm ad primam famam valetudinis attonita, & mœsta ciuitas sequentes nuntios opperiretur: & repentè iam vesperi incertis auctoribus conualuisse tandem percrebuisset: passim cum luminibus & victimis in Capitoliū*

concursum est, ac pæne reuulsæ templi fores, ne quid gestientes vota reddere moraretur. Expergefactus è somno Tiberius est gratulantium vocibus, atque vndique concinentium, Salua Roma, Salua patria, Saluus est Germanicus. Et vt demum fato functum palàm factum est, non solatijs vllis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauítque etiam per festos Decembris mensis dies. Auxit gloriam, desideriúmque defuncti etiam atrocitas insequentium temporum: cunctis nec temere opinantibus, reuerentia eius ac metu repressam Tiberij sæuitiam, quæ mox eruperit.

HABVIT *in matrimonio Agrippinam, M. Agrippæ & Iuliæ filiam, & ex ea nouem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, vnus iam puerascens insigni festiuitate, cuius effigiem habitu Cupidinis in æde Capitolinæ Veneris Liuia dedicauit. Augustus in cubiculo suo positam, quotiescumque introiret, exosculabatur. Ceteri superstites patri fuerunt. Tres sexus feminini, Agrippina, Drusilla, Liuilla, continuo triennio natæ, totidem mares Nero, & Drusus, & C. Cæsar. Neronem, & Drusum Senatus, Tiberio criminante, hostes iudicauit.* 7

C. *Cæsar natus est pridie Kal. Septembres, patre suo, &* 8
C. Fonteio Capitone COSS. *Vbi natus sit, incertum diuersitas tradentium facit. Cn. Lentulus Gætulicus Tiburi genitum scribit: Plinius Secundus in Treueris vico Ambiatino supra Confluentes: addit etiam pro argumento aras ibi ostendi inscriptas, ob Agrippinæ puerperium. Versiculi, imperante mox eo, diuulgati apud hibernas legiones procreatum indicant.*

In castris natus, patrijs nutritus in armis,
Iam designati principis omen erat.

Ego in actis Antij ipsum inuenio editum. Gætulicum refellit Plinius, quasi mentitum per adulationem, vt ad laudes iuuenis, gloriosíque principis aliquid etiam ex vrbe Herculi sacra sumeret: abusúmque audentiùs mendacio, quòd ante annum fere

fere natus Germanico filius Tiburi fuerat, appellatus & ipse C. Cæsar: de cuius amabili pueritia, immaturóque obitu suprà diximus. Plinium arguit ratio temporum. Nam qui res Augusti memoriæ mandarunt, Germanicum exacto Consulatu in Galliam missum consentiunt, iam nato Caio. Nec Plinij opinionem inscriptio aræ quidquam adiuuerit, cùm Agrippina bis in ea regione filias enixa sit: & qualiscumque partus, sine vllo sexus discrimine, puerperium vocetur: quòd antiqui etiam puellas pueras, sicut & pueros puellos dictitarent. Exstat & Augusti epistola ante paucos, quàm obiret, menses, ad Agrippinam neptem ita scripta de Caio hoc (neque enim quisquam jam alius infans nomine pari tunc supererat) Puerum Caium XV. Kal. Iunij, si Di volent, vt ducerent Talarius & Asellius, heri cum his constitui. Mitto prætereà cum eo ex seruis meis medicum, quem scripsi Germanico, si vellet, vt retineret. Valebis mea Agrippina, & dabis operam, vt valens peruenias ad Germanicum tuum. Abunde arbitror patere, non potuisse ibi nasci Caium, quò propè bimulus demum perductus ab vrbe sit. Versiculorum quoque fidem eadem hæc eleuant: & eò faciliùs, quòd hi sine auctore sunt. Sequenda igitur est, quæ sola actorum restat, & publici instrumenti auctoritas: præsertim cum Caius Antium, omnibus semper locis atque secessibus prælatum, non aliter quàm natale solum dilexerit: tradatúrque etiam sedem ac domicilium Imperij tædio vrbis transferre eò destinasse.

9 CALIGVLÆ *cognomen castrensi loco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. Apud quos quantum prætereà per hanc nutrimentorum consuetudinem amore & gratia valuerit, maximè cognitum est: cùm post excessum Augusti, tumultuantes, & in furorem vsque præcipites, solus haud dubiè conspectu suo flexit. Non enim priùs destiterunt, quàm ablegari eum ob seditionis periculum, & in proximam ciuitatẽ demandari animaduertissent.*

Tunc demum ad pœnitentiam versi, represso ac retento vehiculo, inuidiam, quæ sibi fieret, deprecati sunt.

COMITATVS *est patrem & in Syriaca expeditio-* 10
ne. Vnde reuersus primùm in matris, deinde ea relegata, in Liuiæ Augustæ proauiæ suæ contubernio mansit: quam defunctam prætextatus etiam tum pro Rostris laudauit. Transiitque ad Antoniam auiam, & inde vicesimo ætatis anno accitus Capreas, à Tiberio vno atque eodem die togam sumsit, barbámque posuit: sine vllo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum eius. Hic omnibus insidijs tentatus elicientium, cogentiúmque se ad querelas, nullam vnquam occasionem dedit: perinde oblitterato suorum casu, ac si nihil cuiquam accidisset: quæ verò ipse pateretur, incredibili dissimulatione transmittens. Tantíque in auum, & qui iuxtà erant, obsequij: vt non immeritò sit dictum: Nec seruum meliorem vllum, nec deteriorem dominum fuisse.

NATVRAM *tamen sæuam atque probrosam, nec tunc* 11
quidem inhibere poterat: quin & animaduersionibus, pœnísque ad supplicium datorum cupidissimè interesset: & ganeas, atque adulteria capillamento celatus, & veste longa noctibus ambiret: ac scenicas saltandi canendíque artes studiosissimè appeteret: facilè id sanè Tiberio patiente, si per has mansuefieri posset ferum eius ingenium. Quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, vt aliquoties prædicaret exitio suo, omniúmque Caium viuere: & se natricem (serpentis id genus) populo R. Phaëthontem orbi terrarum educare.

NON *ita multò pòst Iuniam Claudillam M. Silani* 12
nobilissimi viri filiam duxit vxorem. Deinde augur in locum fratris sui Drusi destinatus, priùs, quàm inauguraretur, ad Pontificatum traductus est: insigni testimonio pietatis, atque indolis: cùm deserta desolatáque reliquis subsidiis aula, Seiano verò tunc suspecto mox & oppresso, ad spem successionis paullatim admoneretur. Quam quò magis confirmaret,

amissa

amissa Iunia ex partu, Enniam Næuiam Macronis vxorem, qui tum prætorianis cohortibus praeerat, solicitauit ad stuprũ, pollicitus & matrimonium suum, si potitus Imperio fuisset: déque ea re & iureiurando & chirographo cauit. Per hanc insinuatus Macroni, veneno Tiberium aggressus est, vt quidam opinantur: spirantíque adhuc detrahi anulum: &, quoniam suspicionem retinentis dabat, puluinum iussit inijci: atque etiam fauces manu sua oppressit: liberto, qui ob atrocitatem facinoris exclamauerat, confestim in crucem acto. Nec abhorret à veritate, cùm sint quidam auctores, ipsum posteà, & si non de perfecto, at certe de cogitato quondam parricidio professum. Gloriatum enim esse assiduè, in commemoranda sua pietate, ad vlciscendam necem matris & fratrum, introisse se cum pugione cubiculum Tiberij dormientis: & misericordia correptum, abiecto ferro recessisse: nec illum, quamquàm sensisset, aut inquirere quidquam aut exsequi ausum.

13 S I C *Imperium adeptus populum R. vel, vt ita dicam, hominum genus, voti compotem fecit: exoptatissimus princeps maximæ parti prouincialium, ac militum, quòd infantem plerique cognouerant; sed & vniuersæ plebi vrbanæ ob memoriam Germanici patris miserationémque propè afflictæ domus. Itaque vt à Miseno mouit, quamuis lugentis habitu, & funus Tiberij prosequens: tamen inter altaria, & victimas, ardenteísque tedas, densissimo & latissimo obuiorum agmine incessit super fausta nomina, sidus, & pullum, & puppum, & alumnum appellantium.*

14 I N G R E S S O Q V E *vrbem, statim consensu Senatus, & irrumpentis in Curiam turbæ, irrita Tiberij voluntate, qui testamento alterum nepotem suum prætextatum adhuc coheredem ei dederat, ius arbitriúmque omniũ rerum illi permissum est, tanta publica lætitia, vt tribus proximis mensibus, ac ne totis quidem, supra centum* L X. *millia victimarum*

casa tradantur. Cùm deinde paucos post dies in proximas Campaniæ insulas traiecisset, vota pro reditu suscepta sunt: ne minimam quidem occasionem quoquam omittente in testificanda solicitudine, & cura de incolumitate eius. Vt verò in aduersam valetudinem incidit, pernoctãtibus cunctis circa Palatium, non defuerunt, qui depugnaturos se armis pro salute ægri, quique capita sua titulo proposito vouerent. Accessit ad immensum ciuium amorem notabilis etiam externorum fauor. Namque Artabanus Parthorum rex, odium semper contemtúmque Tiberij præ se ferens, amicitiam eius vltrò petijt: venítque ad colloquium legati consularis: & transgressus Euphratem, aquilas & signa Romana, Cæsarúmque imagines adorauit.

INCENDEBAT & ipse studia hominum omni gene- 15
re popularitatis. Tiberio cum plurimis lacrymis pro concione laudato, funeratóque amplißimè, confestim Pandateriam, & Pontias, ad transferendos matris fratrísque cineres festinauit: tempestate turbida, quò magis pietas emineret: adiítque venerabundus, ac per semet in vrnas condidit. Nec minore scena Ostiam, præfixo in biremis puppe vexillo, & inde Romam Tiberi subuectos, per splendidißimum quemque equestris ordinis, medio ac frequenti die duobus ferculis Mausoleo intulit. Inferiásque his annua religione publicè instituit: & eò amplius matri Circenses, carpentúmque quo in pompa traduceretur. At in memoriam patris, Septembrem mensem Germanicum appellauit. Post hæc, Antoniæ auiæ quidquid vmquam Liuia Augusta honorum cepisset, vno Senatus cons. congeßit. Patruum Claudium equitem R. ad id tempus collegam sibi in Consulatu assumsit. Fratrem Tiberium die virilis togæ adoptauit, appellauítque principem iuuẽtutis. De sororibus auctor fuit, vt omnibus sacramentis adijceretur, Neque me, liberósque meos cariores habeo, quàm Caium & sorores eius. Item relationibus Consulum: Quod bonum felixque sit

C. Cæsari,

C. Cæsari, sororibúsque eius. Pari popularitate damnatos, relegatósque restituit: criminúmque, si qua residua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit. Commentarios ad matris fratrúmque suorum caussas pertinentes, ne cui postmodum delatori aut testi maneret vllus metus, conuectos in forum, & antè clarè obtestatus Deos neque legisse, neque attigisse quidquam, cõcremauit. Libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens nihil sibi admissum, cur cuiquã inuisus esset: negauítque se delatoribus aures habere.

16 SPINTRIAS *monstruosarum libidinum ægrè, ne profundo mergeret, exoratus, vrbe submouit. Titi Labieni, Cordi Cremutij, Cassij Seueri scripta Senatusconsultis abolita, requiri, & esse in manibus, lectitaríque permisit: quando maximè sua interesset, vt facta quæque posteris tradantur. Rationes Imperij ab Augusto proponi solitas, sed à Tiberio intermissas publicauit. Magistratibus liberam iurisdictionem, & sine sui appellatione concessit. Equites Romanos seuerè curiosèque, nec sine moderatione recognouit: palàm ademto equo, quibus aut probri aliquid, aut ignominiæ inesset: eorum, qui minore culpa tenerentur, nominibus modò in recitatione præteritis. Vt leuior labor iudicantibus foret, ad quatuor priores, quinctam decuriam addidit. Tentauit & comitiorum more reuocato, suffragia populo reddere. Legata ex testamento Tiberij, quamquam abolito, sed & Liuiæ Augustæ, quod Tiberius suppresserat, cũ fide, ac sine calumnia repræsentata persoluit. Ducentesimam auctionum Italiæ remisit. Multis incendiorum damna suppleuit: ac si quibus regna restituit, adiecit & fructum omnem vectigaliorum, & redituum medij temporis, vt Antiocho Comageno* L L S. *millies confiscatum. Quóque magis nullius non boni exempli fautor videretur, mulieri libertinæ octingenta donauit, quòd excruciata grauissimis tormentis de scelere patroni reticuisset. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clypeus aureus: quem quotan-*

quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent, Senatu prosequente: nobilibúsque pueris ac puellis, carmine modulato, laudes virtutum eius canentibus. Decretum autem, vt dies, quo cepisset Imperium, Palilia vocaretur, velut argumentum rursus conditæ vrbis.

CONSVLATVS *quatuor gessit: primum ex Kal. Ianuariis per duos menses: secundum ex Kalen. Ianuarijs per triginta dies: tertium vsque in Idus* Ianuarij: *quartū vsque in* VII. *Idus easdem. Ex omnibus duos nouissimos coniunxit. Tertium autem Lugduni iniit solus: non, vt quidam opinantur, superbia, negligentiáve, sed quod defunctum sub Kalendarum diem collegam rescisse absens non potuerat. Congiarium populo bis dedit trecenos* LLS. *toties abundantissimum epulum Senatui, equestríque ordini, etiam coniugibus ac liberis vtrorúmque. Posteriore epulo, forensia insuper viris, pueris ac feminis fascias purpuræ, ac conchylij distribuit. Et vt lætitiam publicam in perpetuum quoque augeret, adiecit diem Saturnalibus, appellauitque Iuuenalem.* 17

MVNERA *gladiatoria partim in Amphitheatro Tauri, partim in septis aliquot edidit: quibus inseruit cateruas Afrorum, Campanorúmque pugilum ex vtraque regione electissimorum. Neque spectaculis semper ipse præsedit: sed interdum aut Magistratibus, aut amicis præsidendi munus iniunxit. Scenicos ludos & assiduè, & varij generis, multifariam fecit: quondam etiam & nocturnos accensis tota vrbe luminibus. Sparsit & missilia variarum rerum, & panaria cum opsonio viritim diuisit. Qua epulatione, equiti R. contra se hilariùs, auidiúsque vescenti, partes suas misit: sed & Senatori ob eandem caussam codicillos, quibus Prætorem eum extra ordinem designabat. Edidit & Circenses plurimos à mane vsque ad vesperam, interiecta modò Africanarum venatione, modò Troiæ decursione, quosdam autem præcipuos, minio, & chrysocolla constrato Circo: nec vllis nisi ex senatorio* 18

torio ordine aurigãtibus. Cõmisit & subitos, cùm è Gelotiana apparatum Circi prospicientem pauci ex proximis Menianis postulassent.

19 NOVVM *prætereà, atque inauditum genus spectaculi excogitauit. Nam Baiarum medium interuallum, & Puteolanas moles trium millium & sexcentorum fere passuum ponte coniunxit, contractis vndique onerarijs nauibus, & ordine duplici ad ancoras collocatis, superiectóque aggere terreno, ac directo in Appiæ viæ formam. Per hunc pontem vltro citro commeauit, biduo cõtinenti. Primo die phalerato equo, insignísque quercica corona, & securi, & cetra, & gladio, auréaque chlamyde. Postridie quadrigario habitu, curriculóque bijugi famosorum equorum præ se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus, comitante prætorianorũ agmine, & in essedis cohorte amicorũ. Scio plerosque existimasse, talem à Caio pontem excogitatum æmulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquantò angustiorem Hellespontum contabulauerit. Alios, vt Germaniam & Britanniam, quibus imminebat, alicuius immensi operis fama territaret. Sed auum meum narrantem puer audiebam, caussam operis ab interioribus aulicis proditam, quòd Thrasyllus mathematicus, anxio de successore Tiberio, & in verum nepotem proniori, affirmasset, non magis Caium imperaturum, quàm per Baianum sinum equis discursurum.*

20 EDIDIT *& peregrè spectacula: in Sicilia Syracusis basticos ludos, & in Gallia Lugduni miscellos. Sed & certamen quoque Græcæ, Latinæq'ue facundiæ. quo certamine ferunt victoribus præmia victos contulisse, eorundem & laudes componere coactos. Eos autem, qui maximè displicuissent, scripta sua, spongia linguáve delere iussos, nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent.*

21 OPERA *sub Tiberio semiperfecta, templum Augusti, Theatrúmque Pompeij absoluit. Inchoauit autem aquæ ductum*

ctum regione Tiburti, & Amphitheatrum iuxta septa: quorum operum à successore eius Claudio, alterum peractum, omissum alterum est. Syracusis collapsa vetustate mœnia, Deorúmque ædes refecta. Destinauerat & Samij Polycratis regiam restituere, Mileti didymeum peragere, in iugo Alpiũ vrbem condere, sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere. Miserátque iam ad dimetiendum opus primipilarem.

HACTENVS quasi de principe, reliqua vt de monstro 22
narranda sunt. Compluribus cognominibus assumtis (nam & Pius, & Castrorum filius, & Pater exercituum, & opt. max. Cæsar vocabatur) cùm audiret fortè reges, qui officij caussa in vrbem aduenerant, concertantes apud se super cenã de nobilitate generis, exclamauit: Εἷς κοίρανος ἔςω εἷς βασιλεύς. Nec multum absfuit, quin statim diadema sumeret, speciémque principatus in regni formam conuerteret. Verùm admonitus, & principum, & regum se excessisse fastigium, diuinam ex eo maiestatem asserere sibi cœpit. Datóque negotio, vt simulacra Numinum, religione & arte præclara, inter quæ Olympici Iouis, apportarentur è Græcia: quibus capite demto suum imponeretur, partem Palatij ad forum vsque promouit, atque æde Castoris & Pollucis in vestibulũ transfigurata, consistens sæpe inter fratres Deos medium se adorandum adeuntibus exhibebat: & quidam eum Latialem Iouem consalutauerunt. Templum etiam Numini suo proprium, & sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituit. In templo simulacrũ stabat aureum iconicum. Amiciebatúrque quotidie veste, quali ipse vteretur. Magisteria sacerdotij ditissimus quisque & ambitione, & licitatione maxima vicibus comparabãt. Hostiæ erant phœnicopteri, pauones, tetraones, Numidicæ, meleagrides, phasianæ, quæ generatim per singulos dies immolarentur: & noctibus quidẽ plenã fulgentémque Lunã inuitabat assiduè in amplexus atque concubitũ. Interdiu verò cum Capitolino Ioue secretò fabulabatur, modò insusur-

insusurrans, ac præbens inuicem aures, modò clariùs, nec sine iurgijs. Nam vox comminantis audita est:

Εἴς γαῖαν Δαναῶν περάω σε,

donec exoratus, vt referebat, & in contubernium vltro inuitatus, super templum Diui Augusti ponte transmisso, Palatium Capitoliúmque cõiunxit. Mox quo propior esset, in area Capitolina nouæ domus fundamenta iecit.

23 AGRIPPÆ *se nepotem neque credi, neque dici ob ignobilitatem eius volebat: succensebatque, si qui vel oratione, vel carmine imaginibus eum Cæsarum insererent. Prædicabat autem matrem suam ex incesto, quod Augustus cum Iulia filia commisisset, procreatam. Ac nõ contentus hac Augusti insectatione, Actiacas, singulásque victorias, vt funestas populo R. & calamitosas vetuit sollennibus ferijs celebrari. Liuiam Augustam proauiam, Vlyssem stolatum identidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad Senatum epistola arguere ausus est, quasi materno auo Decurione Fundano ortam, cùm publicis monumentis certum sit Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum. Auiæ Antoniæ secretum petenti denegauit, nisi vt interueniret Macro præfectus. Ac per istiusmodi indignitates & tædia, caussa exstitit mortis: dato tamen, vt quidam putãt, & veneno. Nec defunctæ vllum honorem habuit: prospexítque è triclinio ardentem rogum. Fratrem Tiberium inopinantem, repentè immisso Tribuno militum, interemit. Silanum item socerum ad necem, secandásque nouacula fauces compulit: caussatus in vtroque, quòd hic ingressum se turbatius mare non esset secutus, ac spe occupandi vrbem, si quid sibi per tempestates accideret, remansisset: ille antidotum oboluisset, quasi ad præcauenda venena sua sumtum: cum & Silanus impatientiam nauseæ vitasset & molestiam nauigandi, & Tiberius propter assiduam & ingrauescẽtem tussim medicamento vsus esset. Nam successorem Imperij Claudium patruum non nisi in ludibrium reseruauit.*

CVM

CVM omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit: 24
plenóque conuiuio singulas infra se vicissim collocabat, vxore supra cubante. Ex his Drusillam vitiasse virginem, prætextatus adhuc creditur. Atque etiam in concubitu eius quondam deprehensus ab auia Antonia, apud quam simul educabantur. Mox Lucio Cassio Longino consulari collocatam abduxit, & in modum iustæ vxoris propalam habuit. Heredem quoque bonorum, atque Imperij æger instituit. Eadem defuncta, iustitium indixit: in quo risisse, lauisse, cenasse cum parentibus, aut coniuge, liberísve, capitale fuit. Ac mæroris impatiens, cum repentè noctúque profugisset ab vrbe, transcurrissétque Campaniam, Syracusas petijt. Rursúsque inde properè redijt, barba capillóque promisso. Nec vnquam postea quantiscumque de rebus, ne pro concione quidem populi, aut apud milites, nisi per nomen Drusillæ deierauit. Reliquas sorores, nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit, vt quas sæpe exoletis suis prostrauerit. Quò faciliùs eas in caussa Aemilij Lepidi condemnauit, quasi adulteras, & insidiarum aduersus se conscias. Nec solùm chirographa omnium requisita fraude ac stupro diuulgauit, sed & tres gladios in necem suam præparatos Marti vltori, addito elogio, consecrauit.

MATRIMONIA contraxerit turpiùs, an dimiserit, 25
an tenuerit, non est facile discernere. Liuiam Orestillam C. Pisoni nubentem, cum ad officium & ipse venisset, ad se deduci imperauit, intráque paucos dies repudiatam biennio pòst relegauit. quòd repetisse vsum prioris mariti tèmpore medio videbatur. Alij tradunt, adhibitum cenæ nuptiali, mandasse ad Pisonem contrà accumbentem, Noli vxorem meam premere: statímque è conuiuio abduxisse eam secum, & proximo die edixisse matrimonium sibi repertum exemplo Romuli & Augusti. Lolliam Paullinam C. Memmio consulari, exercitus regenti nuptam, facta mentione auiæ eius, vt quondam pulcerrimæ, subitò ex prouincia euocauit, ac perductam

ductam à marito coniunxit sibi, breuíque missam fecit, interdicto cuiusquam in perpetuum coitu. Cæsoniam neque facie insigni, neque ætate integra, matrémque iam ex alio viro trium filiarum, sed luxuriæ ac lasciuiæ perditæ, & ardentiùs & constantiùs amauit: vt sæpe chlamyde, peltáque, & galea comatam, & iuxtà adequitantem militibus ostenderit: amicis verò etiam nudam. Quam enixam vxorio nomine dignatus est, vno atque eodem die professus, & maritum se eius, & patrem infantis ex ea natæ. Infantem autē Iuliam Drusillam appellatam, per omnium Dearum templa circumferens, Mineruæ gremio imposuit, alendámque & instituendam commendauit. Nec vllo firmiore indicio sui seminis esse credebat, quàm feritatis: quæ illi quoque tanta iam tunc erat, vt infestis digitis, ora & oculos simul ludentium infantium incesseret.

26 LEVE ac frigidum sit his addere, quo propinquos amicósque pacto tractauerit, Ptolemæum regis Iubæ filium, consobrinum suum (erat enim & is M. Antonij ex Selena filia nepos) & in primis ipsum Macronem, ipsam Enniam adiutores Imperij, quibus omnibus pro necessitudinis iure, próque meritorum gratia cruenta mors persoluta est. Nihilò reuerentior leniórue erga Senatum: quosdam summis honoribus functos, ad essedū sibi occurrere togatos per aliquot passuum millia, & cenanti, modò ad pluteum, modò ad pedes stare succinctos linteo, passus est: alios cùm clàm interemisset, citare nihilò minùs vt viuos perseuerauit, paucos post dies voluntaria morte perijsse mentitus. COSS. oblitus de natali suo edicere, abrogauit Magistratum, fuítque per triduum sine summa potestate resp. Quæstorem suum in coniuratione nominatum flagellauit veste detracta, subiectáque militum pedibus, quò firmè verberaturi insisterent. Simili superbia, violentiáque ceteros tractauit ordines. Inquietatus fremitu gratuita in Circo loca de media nocte occupantium, omnes fu-

stibus abegit. Elisiq'ue per eum tumultũ viginti amplius equites R. totidem matronæ super innumeram turbam ceteram. Scenicis ludis, inter plebem & equitem caussam discordiarũ ferens, decimas maturiùs dabat, vt equestria ab infimo quoque occuparentur. Gladiatorio munere, reductis interdum flagrantissimo Sole velis, emitti quemquam vetabat: remotóque ordinario apparatu, rabidis feris vilissimos senio confectos, gladiatores quoque pegmares, patresfamiliarum notos, sed insignes debilitate aliqua corporis, subijciebat. Ac non numquam horreis præclusis, populo famem indixit.

SÆVITIAM ingenij per hæc maximè ostendit. Cùm 27
ad saginam ferarum muneri præparatarum cariùs pecudes compararentur, ex noxiis laniandos adnotauit: & custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto elogio, stans, tantummodo intra porticum mediam à caluo ad caluum duci imperauit. Votum exegit ab eo, qui pro salute sua gladiatoriam operam promiserat: spectauitque ferro dimicantem: nec dimisit nisi victorem, & post multas preces. Alterum, qui se periturum ea de caussa vouerat, cunctantem pueris tradidit verbenatum, infulatũque, qui votum reposcentes per vicos agerent, quoad præcipitaretur ex aggere. Multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis, ad metalla & muniriones viarum, aut ad bestias condemnauit, aut bestiarum more quadrupedes cauea coërcuit, aut medios serra dissecuit. Nec omnes grauibus ex caussis, verùm malè de munere suo opinatos, vel quòd numquam per Genium suum deierassent. Parentes supplicio filiorum interesse cogebat. Quorum vni valetudinem excusanti lecticam misit: alium è spectaculo pœnæ, epulis statim adhibuit, atque omni comitate ad hilaritatem & iocos prouocauit. Curatorem munerum, ac venationum per continuos dies in conspectu suo catenis verberatum non priùs occidit, quàm offensus putrefacti cerebri odore. Atellanæ poëtam, ob ambigui ioci versiculum, media Amphitheatri

arena

arena igni cremauit. Equitem R. obiectum feris, cùm se innocentem proclamasset, reduxit: abscissáque lingua, rursus induxit.

28 REVOCATVM *quendam à vetere exsilio sciscitatus, quidnam ibi facere consuesset, respondente eo per adulationem: Deos semper oraui, vt, quod euenit, periret Tiberius, & tu imperares: opinans sibi quoque exsules suos mortem imprecari, misit circum insulas, qui vniuersos contrucidarent. Cùm discerpi Senatorem concupisset, subornauit qui ingredientem Curiam repente hostem publicum appellãtes inuaderent, graphiísque confossum lacerandum ceteris traderent. Nec antè satiatus est, quàm membra, & artus, & viscera hominis tracta per vicos, atque ante se congesta vidisset.*

29 IMMANISSIMA *facta augebat atrocitate verborum. Nihil magis in natura sua laudare se ac probare dicebat, quàm, vt ipsius verbo vtar, ἀδιατρεψίαν. Monenti Antoniæ auiæ, tamquam parum esset non obedire: Memento, ait, omnia mihi, & in omnes licere. Trucidaturus fratrem, quem metu venenorum præmuniri medicamẽtis suspicabatur: Antidotum, inquit, aduersus Cæsarem? Relegatis sororibus, non solùm insulas habere se, sed etiam gladios minabatur. Prætorium virum ex secessu Anticyræ, quam valetudinis caussa petierat, propagari sibi commeatum sæpius desiderantem, cùm mandasset interimi, adiecit, necessariam esse sanguinis missionem, cui tam diu non prodesset elleborum. Decimo quoque die, numerum puniendorum ex custodia subscribens, rationẽ se purgare dicebat. Gallis, Græcísque aliquot vno tempore condemnatis, gloriabatur Gallogræciam sese subegisse.*

30 NON *temere in quemquam, nisi crebris & minutis ictibus animaduerti passus est; perpetuo, notóque iam præcepto; Ita feri, vt se mori sentiat. Punito per errorem nominis alio, quàm quem destinauerat, ipsum quoque paria meruisse dixit. Tragicum illud subinde iactabat:*

Oderint dum metuant.

Sæpe in cunctos pariter Senatores, vt Seiani clientes, aut matris ac fratrum suorum delatores inuectus est: prolatis libellis, quos crematos simulauerat, defensáque Tiberij sæuitia, quasi necessaria, cum tot criminantibus credendum esset. Equestrem ordinem, vt scenæ, arenæq́ue deuotũ aßiduè proscidit. Infensus turbæ fauenti aduersus studium suum exclamauit: Vtinam populus R. vnam ceruicem haberet. Cúmque Tetrinius latro postularetur, & qui postularent, Tetrinios esse ait. Retiarij tunicati quinque numero gregatim dimicantes, sine certamine vllo totidem secutoribus succubuerant: cum occidi iuberentur, vnus resumta fuscina, omnes victores interemit. Hanc vt crudelißimam cædem & defleuit edicto: & eos, qui spectare sustinuissent, exsecratus est.

QVERI *etiam palàm de conditione temporum suorum solebat: quòd nullis calamitatibus publicis insignirentur. Augusti principatum clade Variana: Tiberij ruina spectaculorum apud Fidenas memorabile factum: sui obliuionem imminere prosperitate rerum. Atque identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat.* 31

ANIMVM *quoque remittenti, ludóque & epulis dedito, eadem dictorum factorúmque sæuitia aderat. Sæpe in conspectu prandentis, vel comissantis seria quæstiones per tormenta habebantur. Miles decollandi artifex quibuscumque è custodia capita amputabat. Puteolis dedicatione pontis, quem excogitatum ab eo significauimus, cùm multos è litore inuitasset ad se, repente omnes præcipitauit. Quosdam gubernacula apprehẽdentes, contis, remísque detrusit in mare. Romæ publico epulo seruum, ob detractam lectis argenteam laminam carnifici confestim tradidit, vt manibus abscißis, atque ante pectus à collo pendentibus, præcedente titulo, qui caussam pœnæ indicaret, per cœtus epulantium circumduceretur.* 32

retur. Mirmillonem è ludo rudibus secum batuentem, & sponte prostratum confodit ferrea sica, ac more victorũ cum palma discurrit. Admota altaribus victima, succinctus poparum habitu, elato altè malleo, cultrarium mactauit. Lautiore conuiuio effusus subitò in cachinnos, coss. qui iuxta cubabant, quid nam rideret, blandè quærentibus: Quid, inquit, nisi vno meo nutu iugulari vtrumque vestrûm statim posse?

33 INTER varios iocos, cum assistẽs simulacro Iouis Apellem tragœdum consuluisset, vter illi maior videretur, cunctantem flagellis discidit: collaudans subinde vocem deprecantis, quasi etiam in gemitu prædulcem. Quoties vxoris, vel amiculæ collum exoscularetur, addebat: Tam bona ceruix, simulac iussero, demetur. Quin & subinde iactabat, exquisiturum se vel fidiculis de Cæsonia sua, cur eam tantopere diligeret.

34 NEC minore liuore ac malignitate quàm superbia, sæuitiáque pæne aduersus omnis æui homines grassatus est: statuas virorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina area propter angustias in Martium campum collatas, ita subuertit, atque disiecit, vt restitui saluis titulis non valuerint. Vetuítque posthac viuentium cuiquam vsquam statuam, aut imaginem, nisi consulto se & auctore poni. Cogitauit etiam de Homeri carminibus abolendis. Cur enim sibi non licere, dicens, quod Platoni licuisset, qui eum è ciuitate, quam constituebat, eiecerit? Sed & Virgilij, & Titi Liuij scripta & imagines, paullum abfuit, quin ex omnibus bibliothecis amouerit: quorum alterum, vt nullius ingenij, minimæque doctrinæ: alterum, vt verbosum in historia, negligentémque carpebat. De iuris quoque consultis, quasi scientiæ eorum omnem vsum abolituris sæpe iactauit, se, me hercle, effecturum, ne quid respondere possit præter æquum.

35 VETERA familiarum insignia nobilissimo cuique ademit: Torquato torquem: Cincinnato crinem: Cn. Pompeio

stirpis antiquæ, Magni cognomen. Ptolemæum, de quo retuli, & accersitum è regno, & exceptum honorificè, non alia de caussa repente percussit, quàm quòd edente se munus, ingressum spectacula, conuertisse hominum oculos fulgore purpureæ abollæ animaduertit. Pulcros, & comatos, quoties sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat. Erat Esius Proculus patre primipilari, ob egregiam corporis amplitudinem, & speciem colosseros dictus. Hunc è spectaculis detractum, repente & in arenam deductum, Thraci, & mox hoplomacho cõparauit: bisque victorem constringi sine mora iussit: & pannis obsitum vicatim circumduci, ac mulieribus ostendi, deinde iugulari. Nullus denique tam abiectæ conditionis, támque extremæ sortis fuit, cuius non commodis obtrectaret. Nemorensi regi, quòd multos iam annos potiretur sacerdotio, validiorem aduersarium subornauit. Cum quodam die muneris, essedario Porio, ob prosperam pugnam seruum suum manumittenti studiosiùs plausum esset, ita se proripuit è spectaculis: vt calcata lacinia togæ, præceps per gradus iret indignabundus, & clamitans: dominum gentium populum ex re leuissima plus honoris gladiatori tribuentem, quàm consecratis principibus, aut præsenti sibi.

PVDICITIÆ *neque suæ, neque alienæ pepercit. M. Lepidũ, Mnesterem pantomimum, quosdam obsides dilexisse fertur, commercio mutui stupri. Valerius Catulus consulari familia iuuenis, stupratum à se, ac latera sibi contubernio eius defessa, etiam vociferatus est. Super sororum incesta, & notissimum prostitutæ Pyrallidis amorem, non temere vlla illustriore femina abstinuit: quas plerumque cum maritis ad cenam vocatis, prætérque pedes suos transeuntes diligenter, ac lentè, mercantium more considerabat: etiam faciẽ manu alleuans, si quæ pudore submitterent. Quoties deinde libuisset, egressus triclinio, cùm maximè placitam se vocasset, paullò pòst recentibus adhuc lasciuiæ notis, reuersus vel laudabat* 36

palàm,

*palàm, vel vituperabat: singula numerans bona, maláve cor-
poris, atque concubitus. Quibusdam, absentium maritorum
nomine, repudium ipse misit, iussitque in acta referri.*

37 NEPOTINIS *sumtibus omnium prodigorum ingenia
superauit: cõmentus nouum balnearum vsum, portẽtosissima
genera ciborum, atque cenarum: vt calidis frigidisque vn-
guẽtis lauaretur: pretiosissimas margaritas aceto liquefactas
sorberet: conuiuiis ex auro panes, & opsonia apponeret: Aut
frugi hominem esse oportere dictitans, aut Cæsarem. Quin
& nummos non mediocris summæ è fastigio basilicæ Iuliæ
per aliquot dies sparsit in plebem. Fabricauit & δεκήρεις Li-
burnicas, gemmatis puppibus, versicoloribus velis, magna
thermarũ, & porticuum, & tricliniorũ laxitate, magnáque
etiam vitium & pomiferarum arborum varietate: quibus
discumbens de die inter choros, ac symphonias, litora Cam-
paniæ peragraret. In exstructionibus prætoriorum atque vil-
larum omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupisce-
bat, quàm quod posse effici negaretur. Et iactæ itaque moles
infesto ac profundo mari, excisæ rupes durissimi silicis, &
campi montibus aggere æquati, & complanata fossuris mon-
tium iuga, incredibili quidem celeritate, cum moræ culpa cà-
pite lueretur. Ac ne singula enumerem, immensas opes, to-
túmque illud Tiberij Cæsaris, vicies ac septies millies L L S.
non toto vertente anno absumsit.*

38 EXHAVSTVS *igitur atque egens, ad rapinas conuer-
tit animum, vario & exquisitissimo calumniarum, & au-
ctionum, & vectigalium genere. Negabat iure ciuitatẽ Ro-
manam vsurpare eos, quorum maiores sibi posterísque eã im-
petrassent, nisi filij essent. Neque enim intelligi debere poste-
ros vltra hunc gradũ. Prolatáque Diuorum Iulij, & Augusti
diplomata, vt vetera & obsoleta deflebat. Arguebat & per-
perã editos census, quibus posteà quacumque de caussa quid-
quã incrementi accessisset. Testamẽta Primipilarium, qui ab*

initio principatus Tiberij, neque illũ, neque se heredem reliquissent, vt ingrata rescidit. Item ceterorũ, vt irrita & vana, quoscumque quis diceret herede Cæsare mori destinasse. Quo metu iniecto, cùm iam & ab ignotis inter familiares, & à parentibus inter liberos palàm heres nuncuparetur, derisores vocabat: quòd post nuncupationem viuere perseuerarent, & multis venenatas matteas misit. Cognoscebat autem de talibus caussis, taxato priùs modo summæ, ad quem conficiendũ consideret, confecto demum excitabatur. Ac ne paullulum quidem moræ patiens, super XL. *reos quondam ex diuersis criminibus vna sententia condemnauit, gloriatúsque est expergefactæ somno Cæsoniæ, quantum egisset, dum ea meridiaret. Auctione proposita, reliquias omnium spectaculorum subiecit, & venditauit: exquirens per se pretia, & vsque eò extendens, vt quidam immenso coacti quædam emere, ac bonis exuti venas sibi inciderent. Nota res est, Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitum à Caio præconem, ne prætorium virum crebro capitis motu nutantem sibi præteriret: nec licendi finem factum, quoad* XIII. *gladiatores* LLS. *nonagies ignoranti addicerentur.*

IN *Galliæ quoque, cum damnatarum sororum ornamẽta, & supellectilem, & seruos, atque etiam liberos, immensis pretijs vendidisset: inuitatus lucro, quidquid instrumenti veteris aulæ erat, ab vrbe repetijt: comprehensis ad deportandum meritorijs quoque vehiculis, & pistrinensibus iumentis: adeò, vt & panis Romæ sæpe deficeret, & litigatorum plerique, quòd occurrere absentes ad vadimonium non possent, caussa caderent. Cui instrumento distrahendo nihil non fraudis ac lenocinij adhibuit: modò auaritiæ singulos increpans, & quòd non puderet eos locupletiores esse, quàm se: modò pœnitentiam simulans, quòd principalium rerum priuatis copiam faceret. Compererat prouincialem locupletem ducenta* LLS. *numerasse vocatoribus, vt per fallaciam conuiuio interponeretur* 39

poneretur

poneretur, nec tulerat molestè tam magno æstimari honorem cenæ suæ. Huic postero die sedenti in auctione misit, qui nescio quid friuoli ducentis millibus traderet: dixerétque cenaturum apud Cæsarem, vocatu ipsius.

40 VECTIGALIA noua, atque inaudita primùm per publicanos, deinde, quia lucrum exuberabat, per Centuriones Tribunósque prætorianos exercuit: nullo rerum aut hominũ genere omisso, cui non tributi aliquid imponeret. Pro edulijs, quæ tota vrbe venirent, certum statúmque exigebatur. Pro litibus atque iudicijs vbicumque conceptis, quadragesimæ summæ, de qua litigaretur: nec sine pœna si quis composuisse, vel donasse negotium conuinceretur. Ex gerulorum diurnis quæstibus pars octaua, ex capturis prostitutarum quantum quæque vno concubitu mereret. Additúmque ad caput legis, vt tenerentur publico, & quæ meretricium, quǽve lenociniũ fecissent: nec non & matrimonia obnoxia essent.

41 HVIVSMODI vectigalibus indictis, neque propositis, cùm per ignorantiam scripturæ multa commissa fierent, tandem flagitante populo R. proposuit quidem legem: sed & minutissimis litteris, & angustissimo loco: vti ne cui describere liceret. Ac ne quod non manubiarum genus experiretur, lupanar in Palatio constituit: distinctisque & instructis pro loci dignitate compluribus cellis, in quibus matronæ ingenuíque starent. Misit circum fora, & basilicas nomenclatores ad inuitandos in libidinem iuuenes, senésque: præbita aduenientibus pecunia fenebri, appositíque qui nomina palàm subnotarent, quasi adiuuantium Cæsaris reditus. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernẽs, plus mendacio, atque etiam periurio lucrabatur. Et quondam proximo collusori, demandata vice sua, progressus in atrium domus, cùm prætereuntes duos equites R. locupletes sine mora corripi, confiscaríque iussisset: exsultans redijt, gloriánsque numquam se prosperiore alea vsum.

FILIA verò nata, paupertatem, nec iam Imperatoria 42 modò, sed & patria conquerens onera, collationes in alimoniam atque dotem puellæ recepit. Edixit & strenas ineunte anno se recepturum: stetítque in vestibulo ædium Kalen. Ianuarijs ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus ac sinu, omnis generis turba fundebat. Nouissimè contrectandæ pecuniæ cupidine incensus, sæpe super immensos aureorum aceruos patentissimo diffusos loco, & nudis pedibus spatiatus, & toto corpore aliquamdiu volutatus est.

MILITIAM, résque bellicas semel attigit, neque ex 43 destinato, sed cùm ad visendum nemus, fluménque Clitumni Meuaniam processisset: admonitus de supplendo numero Batauorum, quos circa se habebat, expeditionis Germanicæ impetum cepit: neque distulit, sed legionibus & auxiliis vndique excitis, delectibus vndique acerbissimè actis, contracto & omnis generis commeatu quantum numquam antè, iter ingressus est: confecítque modò tam festinanter & rapidè, vt prætorianæ cohortes contra morem signa iumentis imponere, & ita subsequi cogerentur: interdum adeò segniter & delicatè, vt octophoro veheretur, atque à propinquarum vrbium plebe verri sibi vias, & conspergi propter puluerem exigeret.

POSTQVAM castra attigit, vt se acrem, & seuerum 44 ducem ostenderet, legatos, qui auxilia serius ex diuersis locis adduxerant, cum ignominia dimisit. At in exercitu recensendo, plerisque Centurionum maturis iam & non nullis ante paucissimos, quàm cōsummaturi essent dies, primos pilos ademit, caussatus senium cuiusque & imbecillitatem: ceterorum increpita cupiditate, commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summam recidit. Nihil autem ampliùs, quàm Adminio Cinobellini Britannorum regis filio, qui pulsus à patre, cum exigua manu transfugerat, in deditionem recepto: quasi vniuersa tradita insula, magnificas Romam litteras misit: monitus sæpe latoribus, vt vehiculo ad forum vsque, &

Curiam

Curiam pertenderent, nec nisi in æde Martis, ac frequente Senatu, coss. *traderent.*

45 Mox *deficiente belli materia, paucos de custodia Germanos traijci, occulique trans Rhenum iussit: ac sibi post prandium, quàm tumultuosissimè adesse hostem nuntiari. Quo facto, proripuit se cum amicis, & parte equitum prætorianorum in proximam siluam: truncatísque arboribus, & in modum tropæorum adornatis ad lumina reuersus, eorum quidem qui secuti non essent, timiditatem & ignauiam corripuit: comites autem & participes victoriæ, nouo genere ac nomine coronarũ donauit, quas distinctas Solis ac Lunæ, siderúmque specie, exploratorias appellauit. Rursùs obsides quosdam abductos è litterario ludo, clámque præmissos, deserto repente conuiuio cum equitatu insecutus, veluti profugos ac reprehensos in catenis reduxit: in hoc quoque nimio præter modũ intemperans. Repetita cœna renuntiantes coactum agmen, sicut erant, loricatos ad discumbendum adhortatus est. Monuit etiam notissimo Virgilij versu, Durarent, secundísque se rebus seruarent. Atque inter hæc absentem Senatum, populúmque grauissimo obiurgauit edicto, quòd Cæsare præliãte, & tantis criminibus obiecto, intempestiua conuiuia, Circum & Theatra, & amœnos secessus celebrarent.*

46 Postremo, *quasi perpetraturus bellum, directa acie in litore Oceani, ac ballistis, machinísque dispositis, nemine gnaro ac opinante quidnam cœpturus esset, repentè vt conchas legerent, galeásque & sinus replerent, imperauit: spolia Oceani vocans Capitolio, Palatióque debita. Et in iudicium victoriæ altissimam turrem excitauit: ex qua, vt ex Pharo, noctibus ad regendos nauium cursus, ignes emicarent: pronuntiatóque militi donatiuo, centenis viritim denarijs, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus: Abite, inquit, læti, abite locupletes.*

47 Conversvs *hinc ad curã triumphi, præter captiuos & transfu-*

& transfugas Barbaros, Galliarum quoque procerißimum quemque, & vt ipse dicebat, ἀξιοθριάμβευτον, ac non nullos ex principibus legit ac seposuit ad pompam: coëgitque non tantùm rutilare, & submittere comam, sed & sermonem Germanicum addiscere, & nomina Barbarica ferre. Præcepit etiam triremes, quibus introierat Oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam deuehi. Scripsit & procuratoribus, triumphum apprarent quàm minima summa, sed quantus numquam alius fuisset: quando in omnium hominum bona ius haberent.

48 PRIVSQVAM prouincia decederet, consilium iniit nefandæ atrocitatis, legiones, quæ post excessum Augusti seditionem olim mouerant, contrucidandi: quòd & patrē suum Germanicum ducem, & se infantē tunc obsedissent. Vixque à tam præcipiti cogitatione reuocatus, inhiberi nullo potuit modo, quin decimare velle perseueraret. Vocatos itaque ad concionem inermes, atque etiam gladiis dispositis, equitatu armato, circumsedit. Sed cùm videret, suspecta re, plerosque dilabi ad resumenda, si qua vis fieret, arma, profugit concione: confestimque vrbem petiit, deflexa omni acerbitate in Senatum, cui animaduertendos tantorum dedecorum rumores palàm minabatur: querens inter cetera fraudatum se iusto triumpho, cum ipse paullò antè, ne quid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis pœna denuntiasset.

49 ADITVS ergo in itinere à legatis amplißimi ordinis, vt maturaret orantibus, quàm maxima voce: Veniam, inquit, veniam, & hic mecum, capulum gladii crebrò verberās quo cinctus erat, edixit, & reuerti se, sed iis tantùm, qui optarent equestri ordini & populo. Nam se neque ciuem, neque principem Senatui ampliùs fore. Vetuit etiam quemque Senatorum sibi occurrere: atque omisso, vel dilato triumpho, ouans vrbem natali suo ingressus est. Intráque quartum mensem periit, ingentia facinora ausus, & aliquantò maiora moliens.

Siquidem

*Siquidem propoſuerat Antium, deinde Alexādriam commi-
grare, interemto priùs vtriuſque ordinis electiſsimo quoque.
Quod ne cui dubium videatur, in ſecretis eius reperti ſunt
duo libelli diuerſo titulo: alteri gladius, alteri pugio index
erat. Ambo notas & nomina continebant morti deſtinato-
rum. Inuenta & arca ingens, variorum venenorum plena:
quibus mox à Claudio demerſis, infecta maria traduntur, nō
ſine piſciū exitio, quos enectos æſtus in proxima litora eiecit.*

50 STATVRA *fuit eminenti, pallido colore, corpore enor-
mi, gracilitate maxima ceruicis & crurum, & oculis & tē-
poribus concauis, fronte lata & torua, capillo raro, ac circa
verticem nullo, hirſutus cetera. Quare tranſeunte eo, proſpi-
cere ex ſuperiore parte, aut omnino quacumque de cauſſa
capram nominare, criminoſum & exitiale habebatur. Vultū
verò natura horridum, ac tetrum etiam ex induſtria effere-
bat: componens ad ſpeculam in omnem terrorem ac formidi-
nem. Valetudo ei neque corporis, neque animi conſtitit. Puer
comitiali morbo vexatus: in adoleſcentia ita patiens labo-
rum erat, vt tamen non numquam ſubita deuexione ingredi,
ſtare, colligere ſemet ac ſufferre vix poſſet. Mentis valetu-
dinē & ipſe ſenſerat, ac ſubinde de ſeceſſu déque purgādo ce-
rebro cogitauit. Creditur potionatus à Cæſonia vxore, ama-
torio quidem medicamento, ſed quod in furorem verterit. In-
citabatur inſomnio maximè: neque enim plus quàm tribus
nocturnis horis quieſcebat: ac ne his quidem placida quiete,
ſed pauida miris rerum imaginibus: vt qui inter ceteras, pe-
lagi quondam ſpeciem colloquentem ſecum videre viſus ſit.
Ideóque magna parte noctis vigiliæ, cubandíque tædio, nunc
toro reſidens, nunc per longiſsimas porticus vagus, inuocare
identidem atque exſpectare lucem conſueuerat.*

51 NON *immeritò mentis valetudini attribuerim diuer-
ſiſsima in eodem vitia, ſummam confidentiam, & contrà ni-
mium metum. Nam qui Deos tantopere contemneret, ad
minima*

minima tonitrua & fulgura conniuere, caput obuoluere, ad verò maiora proripere se è strato, sub lectúmque condere solebat. Peregrinatione quidem Siciliensi, irrisis multorum locorum miraculis, repente à Messana noctu profugit, Aetnai verticis fumo, ac murmure pauefactus. Aduersus Barbaros quoque minacissimus, cùm trans Rhenum inter angustias, densúmque agmen iter essedo faceret, dicente quodam, non mediocrem fore consternationem, sicunde hostis appareat, equum illico conscendit: ac properè versus ad pontes, vt eos calonibus & impedimentis stipatos reperit, impatiens moræ, per manus ac super capita hominum translatus est. Mox etiã audita rebellione Germaniæ, fugam & subsidia fugæ, classes apparabat: vno solatio acquiescens, transmarinas sibi superfuturas prouincias, si victores Alpium iuga, vt Cimbri, vel etiam vrbem, vt Senones quondam, occuparent: vnde credo percussoribus eius postea consilium natum, apud tumultuantes milites ementiẽdi ipsum sibi manus intulisse, nuntio malæ pugnæ perterritum.

VESTITV, *calceatúque, & cetero habitu, neque patrio, neque ciuili, ac ne virili quidem, ac denique non humano semper vsus est. Sæpe depictas gemmatásque indutus pænulas, manuleatus & armillatus in publicum processit, aliquando sericatus, & cycladatus: ac modò in crepidis vel cothurnis, modò in speculatoria caliga, non numquam socco muliebri, plerumque verò aurea barba fulmen tenens, ac fuscinam, aut caduceum Deorum insignia, atque etiam Veneris cultu conspectus est. Triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assiduè gestauit: interdum & magni Alexandri thoracem repetitum è conditorio eius.* 52

E *disciplinis liberalibus minimùm eruditioni, eloquentiæ plurimùm attẽdit, quantumuis facundus & promtus: vtique si perorandum in aliquem esset, irato & verba & sententiæ suppetebant: pronuntiatio quoque & vox, vt neque eodem* 53

loci

loci præ ardore consisteret, & exaudiretur à procul stantibus. Peroraturus stricturum se lucubrationis suæ telum minabatur: lenius comtiúsque scribendi genus adeò contemnens, vt Senecam tum maximè placentem, commissiones meras componere, & arenam esse sine calce diceret. Solebat etiam prosperis oratorum actionibus rescribere, & magnorum in Senatu reorum accusationes defensionésque meditari: ac, prout stylus cesserat, vel onerare sententia sua quemque, vel subleuare: equestri quoque ordine ad audiendum inuitato per edicta.

54 SED *& aliorum generum artes studiosissimè, & diuersissimas exercuit. Thrax & auriga, idem cantor, atque saltator batuebat pugnatorijs armis. Aurigabat exstructo plurifariam Circo. Canendi, ac saltandi voluptate ita efferebatur, vt ne publicis quidem spectaculis temperaret, quò minus & tragœdo pronuntianti concineret: & gestum histrionis quasi laudans vel corrigens palàm effingeret. Nec alia de caussa videretur eo die, quo perijt, peruigiliū indixisse, quàm vt initium in scenam prodeundi licentia temporis auspicaretur. Saltabat autem non numquam etiam noctu. Et quondam tres consulares secunda vigilia in Palatium accitos, multáque & extrema metuentes super pulpitum collocauit. Deinde repente magno tibiarum & scabellorum crepitu, cum palla tunicáque talari prosiluit, ac desaltato cantico abijt. Atque hic tam docilis ad cetera, natare nescijt.*

55 QVORVM *verò studio teneretur, omnibus ad insaniam fauit. Mnesterem pantomimum etiam inter spectacula osculabatur: ac si quis saltante eo vel leniter obstreperet, detrahi iussum manu sua flagellabat. Equiti Romano tumultuanti, per Centurionem denuntiauit, vt abiret sine mora Ostiam, perferrétque ad Ptolemæum regem in Mauritaniam codicillos suos. Quorum exemplum erat: Ei, quem istuc misi, neque boni quidquam, neque malifeceris. Thraces quosdam*

quosdam Germanis corporis custodibus præposuit. Mirmillonum armaturas rescidit. Columbo victori, leuiter tamen saucio venenum in plagam addidit, quod ex eo Columbinum appellauit. Sic certè inter alia venena scriptum ab eo repertum est. Prasinæ factioni ita addictus & deditus, vt cenaret in stabulo assiduè, & maneret. Agitatori Cythico comissatione quadam in apophoretis vicies LLS. *contulit. Incitato equo, cuius caussa pridie Circenses, ne inquietaretur, viciniæ silentium per milites indicere solebat, præter equile marmoreum, & præsepe eburneum, prætérque purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam, & familiam, & supellectilem dedit, quò lautiùs nomine eius inuitati, acciperentur: Consulatum quoque traditur destinasse.*

ITA *bacchantem atque grassantem, nõ defuit plerisque* 56 *animus adoriri. Sed vna & altera conspiratione detecta, aliis per inopiam occasionis cunctantibus, duo consilium communicauerunt, perfecerúntque: non sine conscientia potentissimorum libertorum præfectorúmque prætorij: quod ipsi quoque, & si falsò, in quadam coniuratione, quasi participes nominati, suspectos tamen se & inuisos sentiebant. Nam & statim seductis magnam fecit inuidiam, districto gladio affirmans sponte se periturum, si & illis morte dignus videretur: nec cessauit ex eo criminari alterum alteri, atque inter se omnes committere. Cúmque placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi, primas sibi partes Cassius Chærea Tribunus cohortis prætoriæ depoposcit: quem Caius seniorē iam vt mollem & effeminatum denotare omni probro consuerat: & modò signum petenti, Priapum, aut Venerem dare: modò ex aliqua caussa agenti gratias, osculandam manum offerre formatam, commotámque in obscœnum modum.*

FVTVRÆ *cædis multa prodigia exstiterunt. Olympiæ* 57 *simulacrum Iouis, quod dissolui transferríque Romam pla-*

cuerat, tantum cachinnum repente edidit, vt machinis labefactis opifices diffugerint. Superuenítque illico quidam Cassius quoque nomine, iussum se somnio affirmans immolare taurum Ioui. Capitolium Capuæ Idibus Martijs de cælo tactum est: item Romæ cella Palatini atriensis. Nec defuerunt qui coniectarent altero ostento periculum à custodibus domino portendi: altero, cædem rursus insignem, qualis eodem die facta quondam fuisset. Consulenti quoque de genitura sua, Sulla mathematicus certissimam necem appropinquare affirmauit. Monuerunt & sortes Antiatinæ, vt à Cassio caueret. Qua caussa ille Cassium Longinum Asiæ tum proconsulem occidendum delegauerat, immemor Chæream Cassium nominari. Pridie quàm periret, somniauit consistere se in cælo iuxta solium Iouis: impulsúmque ab eo dextri pedis pollice, & in terras præcipitatum. Prodigiorum loco habita sunt etiam, quæ fortè illo ipso die paullò priùs acciderant. Sacrificans respersus est phœnicopteri sanguine. Et pantomimus Mnester tragœdiam saltauit, quam olim Neoptolemus tragœdus ludis, quibus rex Macedonum Philippus occisus est, egerat. Et cum in Laureolo mimo, in quo actor proripiens se ruina sanguinem vomuit, vt plures secundarum certatim experimentum artis darent, cruore scena abundauit. Parabatur & in noctem spectaculum, quo argumenta inferorum per Aegyptios & Aethiopes explicarentur.

58 NONO *Kalendas Februarias, hora quasi septima, cunctatus an ad prandium surgeret, marcescente adhuc stomacho pridiani cibi onere, tandem suadentibus amicis egressus est. Cùm in crypta, per quam transeundum erat, pueri nobiles ex Asia ad edendas in scena operas euocati prepararentur, vt eos inspiceret, hortaretúrque, restitit. Ac nisi princeps gregis algere se diceret, redire ac repræsentare spectaculum voluit. Duplex dehinc fama est: alij tradunt alloquenti pueros à tergo Chæream ceruicem gladio cæsim grauiter percus-*

sisse, præmissa voce: Hoc age. Dehinc Cornelium Sabinum, alterum è coniuratis Tribunum, ex aduerso traiecisse pectus: alij Sabinum, submota per conscios Centuriones turba, signũ more militiæ petisse, & Caio Iouem dante Chæream exclamasse: Accipe ratum: respicientíque maxillam ictu discidisse. Iacentem, contractísque membris clamitantem se viuere, ceteri vulneribus XXX. *confecerunt. Nam signum erat omnium, Repete. Quidam etiam per obscena ferrum adegerunt. Ad primum tumultum lecticarij cum asseribus in auxilium accurrerunt: mox Germani corporis custodes, ac non nullos ex percussoribus, quosdã etiam Senatores innoxios interemerũt.*

VIXIT *annis* XXIX. *imperauit triennio &* X. *mensibus,* 59
diebúsque VIII. *Cadauer eius clàm in hortos Lamianos asportatum, & tumultuario rogo semiambustum leui cespite obrutum est: posteà per sorores ab exsilio reuersas erutum, crematum, sepultúmque. Satis constat priùs, quàm id fieret, hortorum custodes Vmbris inquietatos. In ea quoque domo, in qua occubuerit, nullam noctem sine aliquo terrore transactam donec ipsa domus incendio consumta sit. Perijt vnà & vxor Cæsonia, gladio à Centurione confossa, & filia parieti illisa.*

CONDITIONEM *temporum illorum etiam per* 60
hæc æstimare quiuis poßit. Nam neque cæde vulgata statim creditum est. Fuitque suspicio ab ipso Caio, famam cædis simulatam & emissam: vt eo pacto erga se hominum mentes deprehenderet. Neque coniurati cuiquam Imperium destinauerunt. Et Senatus in asserenda libertate adeò consensit, vt COSS. *primò non in Curiam, quia Iulia vocabatur, sed in Capitolium conuocarent. Quidam verò sententiæ loco abolendam Cæsarum memoriam, ac diruenda templa censuerunt. Obseruatum autem, notátúmque est in primis Cæsares omnes, quibus Caij prænomen fuit, ferro periisse iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus sit occisus.*

C. SVE-

C. SVETONII TRAN-QVILLI, D. CLAVDIVS Cæsar V.

1 PATREM *Claudij Cæsaris Drusum, olim Decimum, mox Neronem prænomine, Liuia, cùm Augusto grauida nupsisset, intra mensem tertium peperit: fuítque suspicio, ex vitrico per adulterij consuetudinem procreatum. Statim certè vulgatus est versus.*

Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.

Is Drusus in Quæstura Præturæq'ue honore, dux Rhætici, deinde Germanici belli, Oceanum septentrionalem primus Romanorum ducum nauigauit: trans Rhenum fossas noui & immensi operis effecit, quæ nunc adhuc Drusinæ vocantur. Hostem etiam frequenter cæsum, ac penitus in intimas solitudines actum, non priùs destitit insequi, quàm species Barbaræ mulieris humana amplior, victorem tendere vltrà sermone Latino perhibuisset. Quas ob res ouandi ius, & triumphalia ornamēta percepit: ac post Præturam confestim inito Consulatu, atque expeditione repetita, supremū diem morbo obijt, in æstiuis castris, quæ ex eo scelerata sunt appellata. Corpus eius per municipiorum, coloniarúmque primores, suscipientibus obuijs scribarum decurijs, ad vrbem deuectum, sepultúmque est in Martio campo. Ceterùm exercitus honorarium ei tumulum excitauit: circa quem deinceps stato die quotannis miles decurreret, Galliarúmque ciuitates publicè supplicarent. Prætereà Senatus inter alia cōplura, marmoreum arcum cum tropæis via Appia decreuit, & Germanici cognomen ipsi posterísque eius. Fuisse autem creditur non minùs gloriosi, quàm ciuilis animi. Nam ex hoste super victorias, opima quoque spolia captasse, summóque sæpius discrimine duces Germanorum tota acie insectatus, nec dissimulasse vmquam pristinum se reip. statum, quandocumque

 possset,

posset, restituturum. Vnde existimo non nullos tradere ausos, suspectum eum Augusto, reuocatúmque ex prouincia: & quia cunctaretur, interceptum veneno. Quod equidem magis, ne praetermitterem, retuli, quàm quia verum aut verisimile putem: cum Augustus tantopere & viuum dilexerit, vt coheredem semper filijs instituerit, sicut quondam in Senatu professus est, & defunctum ita pro concione laudauerit, vt Deos precatus sit, similes ei Caesares suos facerent: sibique tam honestum quandoque exitum darēt, quàm illi dedissent. Nec contentus, elogium tumulo eius versibus compositis à se insculpsisse, etiam vitae memoriam prosa oratione composuit. Ex Antonia minore complures quidem liberos tulit: verùm tres omnino reliquit, Germanicum, Liuillam, Claudium.

CLAVDIVS *natus est, Iulo Antonio, Fabio Africano* 2 COSS. *Kalend. Augustis, Lugduni, eo ipse die, quo primùm ara ibi Augusto dedicata est, appellatúsque Tiberius Claudius Drusus. Mox fratre maiore in Iuliam familiam adoptato, Germanici cognomen assumsit. Infans autem relictus à patre, ac per omne fere pueritiae, atque adolescentiae tempus, varijs & tenacibus morbis conflictatus est: adeò vt animo simul & corpore hebetato, ne progressa quidem aetate, vlli publico priuatóque muneri habilis existimaretur. Diu etiam atque post tutelam receptam, alieni arbitrij, & sub paedagogo fuit: quem Barbarum, & olim superiumentarium, ex industria sibi appositum, vt se quibuscumque de caussis quàm saeuissimè coërceret, ipse quodam libello conqueritur. Ob hanc eandem valetudinem, & gladiatorio munere, quod simul cum fratre memoriae patris edebat, palliolatus nouo more praesedit: & togae virilis die, circa mediam noctem, sine sollenni officio lecticâ in Capitolium latus est.*

DISCIPLINIS *tamen liberalibus ab aetate prima* 3 *non mediocrem operam dedit, ac saepe experimenta cuiusque etiam publicauit. Verùm ne sic quidem quidquam dignitatis*

assequi,

assequi, aut spem de se commodiorem in posterum facere potuit. Mater Antonia portentum eum hominis dictitabat, nec absolutum à natura, sed tantũ inchoatum: ac si quem socordiæ argueret, stultiorem aiebat filio suo Claudio. Auia Augusta pro despectissimo semper habuit: non affari, nisi rarissime: non monere, nisi acerbo, & breui scripto, aut per internuntios solita. Soror Liuilla, cùm audisset quandoque imperaturum, tam iniquam & tam indignam sortem populo R. palàm, & clarè detestata est. Nam & auunculus maior Augustus quid de eo in vtramque partem opinatus sit, quò certiùs cognoscatur, capita ex ipsius epistolis posui.

4 COLLOCVTVS *sum cum Tiberio, vt mandasti mea Liuia, quid nepoti tuo Tiberio faciundum esset ludis Martialibus. Consentit autem vterque nostrûm, semel esse nobis statuendum, quod cõsilium in illo sequamur. Nam si est,* ἄρτιος, *vt ita dicam,* ὁλόκληρος, *quid est quod dubitemus, quin per eosdem articulos & gradus perducendus sit, per quos frater eius perductus fuit? Sin autem* ἠλαττῶσθαι, *sentimus eum,* καὶ βεβλάφθαι, καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος, καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα, *præbenda materia deridendi & illum & nos non est hominibus,* τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσιν. *Nam semper æstuabimus, si de singulis articulis temporum deliberabimus,* μὴ προϋποκειμένου ἡμῖν, *posse arbitremur eum gerere honores, necne. In præsentia tamen quibus de rebus consulis, curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotũ, non displicet nobis, si est passurus se ab Silani filio, homine sibi affini admoneri, ne quid faciat, quòd conspici & derideri possit. Spectare eum Circenses ex puluinari non placet nobis. Expositus enim in prima fronte spectaculorum conspicietur. In Albanum montẽ ire eum, non placet nobis, aut esse Romæ Latinarum diebus. Cur enim nõ præficitur vrbi, si potest fratrem suum sequi in montem? Habes nostras, mea Liuia, sententias, quibus placet semel de tota re aliquid constitui: ne*

ſemper inter ſpem, & metum fluctuemus. Licebit autẽ, ſi voles, Antoniæ quoque noſtræ des hanc partem epiſtolæ huius legendam. Rurſus alteris litteris, Tiberium adoleſcentem ego verò, dum tu aberis, quotidie inuitabo ad cenam, ne ſolus cenet cum ſuo Sulpicio & Athenodoro: qui vellem diligentiùs, & minus μετεώρως *deligeret ſibi aliquem, cuius motum, & habitum, & inceſſum imitaretur miſellus:*

Ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖσι σπουδαίοις λίαν.

vbi nõ aberrauit eius animus, ſatis apparet ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ δυγένεια. Item tertijs litteris: Tiberium nepotem tuum placere mihi declamantem potuiſſe, peream, niſi mea Liuia admiror. Nam qui tam ἀσαφῶς *loquatur, quî poſsit, cùm declamat,* σαφῶς *dicere? quæ dicenda ſunt, non video. Nec dubium eſt, quin poſt hæc Auguſtus conſtituerit, & reliquerit eum nullo præter auguralis ſacerdotij honore impertitum: ac ne heredem quidem, niſi inter tertios, ac pæne extraneos, è parte ſexta nuncuparet: legatóque non ampliùs quàm octingentorum ſeſtertiorum proſecutus.*

TIBERIVS *patruus petenti honores conſularia ornamenta detulit. Sed inſtantiùs legitimos flagitanti, id ſolùm codicillis reſcripſit, quadraginta aureos in Saturnalia & Sigillaria ſe miſiſſe ei. Tunc demum abiecta ſpe dignitatis, ad otium conceſſit, modò in hortis & ſuburbano, modò in Campaniæ ſeceſſu deliteſcens: atque ex contubernio ſordidiſſimorum hominum ſuper veterem ſegnitiæ notam, ebrietatis & aleæ quoque infamiam ſubijt.* 5

6 CVM *interim, quamquàm hoc modo agenti, numquam aut officium hominum, aut reuerentia publica defuit. Equeſter ordo bis patronum eum perferendæ pro ſe legationis elegit: ſemel cùm deportandum Romam corpus Auguſti humeris ſuis à* COSS. *expoſcerent: iterũ cùm oppreſſum Seianum apud eoſdem gratularentur. Quin & ſpectaculis aduenienti aſſurgere, & lacernas deponere ſolebant. Senatus quoque, vt ad numerum*

numerum sodalium Augustalium sorte ductorum extra ordinem adijceretur, censuit: & mox vt domus ei, quam incendio amiserat, publica impensa restitueretur, dicendaque inter consulares sententiæ ius esset. Quod decretum abolitū est, excusante Tiberio imbecillitatē eius, ac damnū liberalitate sua resarturū pollicente. Qui tamē moriēs, & in tertijs heredibus eum ex parte tertia nuncupatum, legato, etiam circa sestertia vicies prosecutus, commēdauit insuper exercitibus, Senatui, populóque R. inter ceteras necessitudines nominatim.

7 SVB *Caio demum fratris filio secundam existimationē circa initia Imperij omnibus lenociniis colligente, honores auspicatus, Cōsulatum gessit vnà per duos menses: euenítque vt primitus ingredienti cum fascibus forum, præteruolans aquila dexteriore humero consideret. Sortitus est, & de altero Consulatu in quartum annum: præseditque non numquam spectaculis in Caij vicem, acclamante populo, Feliciter, partim patruo Imperatoris, partim Germanici fratri.*

8 NEC *eò minùs contumelijs obnoxius vixit. Nam & si paullò seriùs ad prædictam cenæ horam occurrisset, non nisi ægrè, & circuito demum triclinio recipiebatur. Et quoties post cibum obdormisceret, quod ei ferè accidebat, olearum, ac palmularum ossibus incessebatur: interdum ferula, flagróve, velut per ludum, excitabatur à tropæis. Solebant & manibus stertentis socci induci, vt repente expergefactus faciem sibi confricaret.*

9 SED *ne discriminibus quidem caruit; primùm in ipso Consulatu, quòd Neronis & Drusi fratrum Cæsaris statuas segniùs locandas, ponendásque curasset, pæne honore submotus est: deinde extraneo, vel etiam domesticorum aliquo deferente, assiduè, variéque inquietatus. Cum verò detecta esset Lepidi, & Gætulici cōiuratio, missus in Germaniam inter legatos ad gratulandum, etiam vitæ periculū adijt. Indignante ac fremēte Caio, patruum potissimùm ad se missum, quasi ad*

puerum regendum: adeò vt non defuerint, qui traderent, præcipitatum quoque in flumen, sicut vestitus aduenerat. Atque ex eo numquam non in Senatu nouissimus consularium sententiam dixit, ignominiæ caussa, post omnes interrogatus. Etiam cognitio falsi testamenti recepta est, in quo & ipse signauerat. Postremò etiam sestertium octogies pro introitu noui sacerdotij coactus impendere, ad eas rei familiaris angustias decidit, vt cùm obligatam ærario fidem liberare nō posset, in vacuum lege prædiatoria venalis pependerit sub edicto præfectorum.

PER hæc ac talia, maxima ætatis parte trāsacta, quin- 10
quagesimo anno Imperium cepit, quantumuis mirabili casu. Exclusus inter ceteros ab insidiatoribus Caij, cùm quasi secretum eo desiderante turbam submouerent, in diætam, cui nomen est Hermeum, recesserat. Neque multò post rumore cædis exterritus, prorepsit ad solarium proximum: intérque prætenta foribus vela se abdidit: latentem discurrens fortè gregarius miles animaduersis pedibus è studio sciscitandi quisnam esset, agnouit: extractúmque, & præ metu ad genua sibi accidentem Imperatorem salutauit. Hinc ad alios commilitones fluctuantes, nec quidquam adhuc quàm frementes perduxit. Ab his lecticæ impositus, & quia serui diffugerant, vicissim succollantibus in castra delatus est, tristis ac trepidus, miserāte obuia turba, quasi ad pœnam raperetur insons. Receptus intra vallum, inter excubias militum pernoctauit, aliquantò minore spe quàm fiducia. Nam Consules cum Senatu, & cohortibus vrbanis forum, Capitoliúmque occuparunt, asserturi communem libertatem: accitúsque & ipse per Tribunum pleb. in Curiam ad suadenda, quæ viderentur, vi se & necessitate teneri respondit. Postero verò die, Senatu segniore in exsequendis conatibus per tædium, ac dissensionem diuersa censentium, & multitudine quæ circumstabat, vnum rectorem iam & nominatim exposcente, armatos pro con-

cione

cione iurare in nomen suum passus est: promisitq'ue singulis quinadena LLS. *primus Cæsarum fidem militis etiam præmio pigneratus.*

11 IMPERIO *stabilito nihil antiquius duxit, quàm id biduum, quo de mutando reip. statu hæsitatum erat, memoriæ eximere. Omnium itaque factorum dictorúmque in eo veniam, & obliuionem in perpetuum sanxit, ac præstitit: Tribunis modò ac Centurionibus paucis è coniuratorum in Caium numero interemtis, exempli simul caussa, & quòd suam quoque cædem depoposcisse cognouerat. Conuersus hinc ad officia pietatis, iusiurandum neque sanctius sibi, neque crebrius instituit, quàm per Augustum. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & Circensi pompa currum elephantorum Augusteo similem decernendum curauit. Parentibus inferias publicas, & hoc amplius patri Circenses annuos natali die, matri carpentum quod per Circum duceretur, & cognomen Augustæ, ab auia recusatum. Ad fratris memoriam per omnem occasionem celebratam, comœdiam quoque Græcam Neapolitano certamine docuit, ac de sententia iudicum coronauit. Ne Marcum quidem Antonium inhonoratum, ac sine grata mẽtione transmisit: testatus quondam per edictum tantò impensiùs petere se, vt natalem patris Drusi celebrarent, quòd idem esset & aui sui Antonij. Tiberio marmoreum arcum iuxta Pompeij Theatrum, decretum quidem olim à Senatu, verùm omissum, peregit. Caij quoque, & si acta omnia rescidit, diem tamen necis, quamuis exordium principatus sui, vetuit inter festos referri.*

12 AC *in semet augendo parcus atque ciuilis, prænomine Imperatoris abstinuit, nimios honores recusauit, sponsalia filiæ, natalémque geniti nepotis silentio, ac tantùm domestica religione transegit. Neminem exsulum, nisi ex Senatus auctoritate, restituit: vt sibi in Curiam Præfectum Prætorij, Tribunósque militum secum inducere liceret, vtq'ue rata*

 essent,

essent, quæ procuratores sui in iudicando statuerent, precariò exegit. Ius nundinarum in priuata prædia à Consulibus petijt: cognitionibus Magistratuum, vt vnus è consiliarijs frequenter interfuit. Eosdem spectacula edentes, surgens & ipse cum cetera turba, voce ac manu veneratus est. Tribunis pleb. adeuntibus se pro Tribunali excusauit, quòd propter angustias non posset audire eos nisi stantes. Quare in breui spatio tantum amoris fauorisque collegit, vt cùm profectum eum Ostiam perijsse ex insidiis nuntiatum esset, magna consternatione populus & militem quasi proditorem, & Senatum quasi parricidam diris exsecrationibus incessere non antè desiterit, quàm vnus atque alter, & mox plures à Magistratibus in Rostra producti, saluum & appropinquare confirmarent.

NEC *tamen expers insidiarum vsquequaque permansit, sed & à singulis, & per factionem, & denique ciuili bello infestatus est. E plebe homo nocte media iuxta cubiculum eius cum pugione deprehensus est: reperti & equestris ordinis duo in publico cum dolone, ac venatorio cultro præstolantes, alter vt egressum Theatro, alter vt sacrificantem apud Martis ædem adoriretur. Conspirauerant autem ad res nouas Gallus Asinius, & Statilius Coruinus Pollionis ac Messallæ oratorum nepotes, assumtis compluribus libertis ipsius, atque seruis. Bellum ciuile mouit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus: verùm intra quinctum diem oppressus est, legionibus, quæ sacramentum mutauerant, in pœnitentiam religione conuersis, postquàm denuntiato ad nouum Imperatorem itinere casu quodam, ac diuinitus, neque aquila ornari, neque signa conuelli mouerique potuerunt.* 13

CONSVLATVS *super pristinum quatuor gessit: ex quibus duos primos iunctim: sequentes per interuallum, quarto quemque anno, semestrem nouissimum, bimestres ceteros, tertium autem nouo circa principem exemplo in locum demortui* 14

demortui suffectus. Ius & Consul, & extra honorem laboriosissimè dixit, etiam suis, suorúmque diebus sollennibus, non numquam festis quoque antiquitus, & religiosis. Nec semper præscriptam legum secutus duritiam, lenitatémve multarum, ex bono & æquo perinde vt afficeretur, moderatus est. Nam & ijs, qui apud priuatos iudices plus petendo formulæ excidissent, restituit actiones, & in maiore fraude conuictos, legitimam pœnam supergressus, ad bestias condemnauit.

15 In cognoscendo autem ac decernendo mira varietate animi fuit: modò circumspectus & sagax: modò inconsultus ac præceps: non numquam friuolus, amentíque similis. Cùm decurias rerum actu expungeret, eum, qui dissimulata vacatione, quam beneficio liberorum habebat, responderat, vt cupidum iudicandi dimisit: alium interpellatum ab aduersariis de propria lite, negantémque cognitionis rem, sed ordinarij iuris esse, agere caussam confestim apud se coëgit, proprio negotio documentum daturum, quàm æquus iudex in alieno negotio futurus esset. Feminam non agnoscentem filium suum, dubia vtrimque argumentorum fide ad confessionem compulit, indicto matrimonio iuuenis. Absentibus secundum præsentes facillimè dabat, nullo delectu culpæ, nisi quis in aliqua necessitate cessasset. Proclamante quodam, præcidendas falsario manus, carnificem statim acciri cum machæra, mensáque lanionia flagitauit. Peregrinitatis reum, orta inter aduocatos leui contentione, togatúmne, an palliatum dicere caussam oporteret, quasi æquitatē integram ostentans, mutare habitū sæpius, & prout accusaretur, defenderetúrve, iussit. De quodam etiam negotio, ita ex tabella pronuntiasse creditur, secundum eos se sentire, qui vera proposuissent. Propter quæ vsque eò euiluit, vt passim ac propalàm contemtui esset. Excusans quidam testem è prouincia ab eo vocatum, negauit præsto esse posse. Dissimulata diu caussa, ac post longas demum interrogationes, mortuus est, inquit, Puteolis.

Alius gratias agens, quòd reum defendi pateretur, adiecit: Et tamen fieri solet. Illud quoque à maioribus natu audiebam, adeò caussidicos patientia eius solitos abuti, vt descendentem è Tribunali non solùm voce reuocarent, sed & lacinia togæ retenta, interdum pede apprehenso retinerent. Ac ne cui hæc mira sint, litigatori Græculo vox in altercatione excidit, καὶ σὺ γέρων εἶ, καὶ μωρὸς: *Equitem quidem Romanum obscenitatis in feminas reum, sed falsò & ab impotentibus inimicis confícto crimine, satis constat, cùm scorta meritoria citari aduersus se, & audiri pro testimonio videret, graphium & libellos, quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiæ, & sæuitiæ exprobratione iecisse in faciem eius, vt genam non leuiter perstrinxerit.*

GESSIT *& Censuram intermissam diu post Paullum* 16
Plancúmque Censores: sed hãc quoque inæqualiter, varióque & animo, & euentu. Recognitione equitum iuuenem probri plenum, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens censorem suum. Alium corruptelis, adulteriísque famosum, nihil amplius quàm monuit, vt aut parciùs ætatulæ indulgeret, aut certè cautiùs. Addidítque, Quare enim ego scio, quam amicam habeas? Et cùm orantibus familiaribus demsisset cuidam appositam notam, Litura tamen, inquit, exstet. Splendidum virum, Græciæq́ue prouinciæ principem, verùm Latini sermonis ignarum, non modò albo iudicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. Nec quemquam nisi sua voce, vtcumque quis posset, ac sine patrono rationem vitæ passus est reddere. Notauítque multos, & quosdam inopinantes, & ex caussa noui generis, quòd se inscio, ac sine commeatu Italia excessissent: quendam verò & quòd comes regis in prouincia fuisset, referens maiorum temporibus Rabirio Postumo, Ptolemæum Alexandriã, crediti seruandi caussa secuto, maiestatis crimen apud iudices motum. Plures notare conatus, magna inquisitorum negligentia,

gentia, sed suo maiore dedecore innoxios fere reperit, quibuscumque cælibatum, aut orbitatem, aut egestatem obijceret, maritos, patres, opulentos se probantibus, eo quidem, qui sibimet vim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus veste deposita ostentante. Fuerunt & illa in Censura eius notabilia, quòd essedum argenteum sumtuosè fabricatum, ac venale ad Sigillaria redimi concidíque coram imperauit: quódque vno die XX. *edicta proposuit: inter quæ duo, quorum altero admonebat, vt vberi vinearum prouentu bene dolia picarentur: altero nihil æquè facere ad viperæ morsum, quàm taxi arboris succum.*

17 E X P E D I T I O N E M *vnam omnino suscepit, eámque modicam. cùm decretus sibi à Senatu ornamentis triumphalibus leuiorem maiestati principali titulum arbitraretur, vellétque iusti triumphi decus vnde acquireret, Britanniam potissimùm elegit: neque tentatam vlli post D. Iulium, & tunc tumultuantem ob non redditos transfugas. Huc cùm ab Ostia nauigaret, vehemẽti Circio bis pæne demersus est prope Liguriam, iuxtáque Stœchadas insulas. Quare à Massilia Gessoriacum vsque pedestri itinere confecto, inde transmisit: ac sine vllo prælio, aut sanguine inter paucissimos dies parte insulæ in deditionem recepta, sexto, quàm profectus erat, mense, Romam rediјt, triumphauítque maximo apparatu. Ad cuius spectaculum commeare in vrbem non solùm Præsidibus prouinciarum permisit, verùm etiam exsulibus quibusdam: atque inter hostilia spolia, naualem coronam fastigio Palatinæ domus iuxta ciuicam fixit, traiecti & quasi domiti Oceani insigne. Currum eius Messallina vxor carpento secuta est. Secuti & triumphalia ornamenta eodem bello adepti, sed ceteri pedibus & in prætexta. Crassus Frugi equo phalerato, & in veste palmata, quòd eum honorem iterauerat.*

18 V R B I S, *annonæq́ue curam solicitissimè semper egit. Cùm Aemiliana pertinaciùs arderent, in diribitorio duabus*

noctibus mansit: ac deficiente militum ac familiarum turba, auxilio plebem per Magistratus ex omnibus vicis conuocauit: ac positis ante se cum pecunia fiscis, ad subueniendum hortatus est, repræsentaturus pro opera dignam cuique mercedem. Arctiore autem annona ob assiduas sterilitates detētus quondam medio foro à turba, conuiciísque ac simul fragminibus panis ita instratus, vt ægrè nec nisi postico euadere in Palatium valuerit: nihil non ex eo cogitauit ad inuehendos etiam in tempore hiberno commeatus. Nam & negotiatoribus certa lucra proposuit suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accidisset: & naues mercaturæ caussa fabricantibus magna commoda.

CONSTITVIT pro conditione cuiusque ciuis vaca- 19
tionem legis Papiæ Poppææ, Latinis ius Quiritum, feminis ius quatuor liberorum; quæ constituta hodie seruantur.

OPERA magna potiùs, quàm necessaria quàm multa 20
perfecit: sed vel præcipua, aquæductum à Caio inchoatum: item emissarium Fucini lacus, portúmque Ostiensem: quamquam sciret ex his alterum ab Augusto precantibus assiduè Marsis negatum, alterum à D. Iulio sæpius destinatum, ac propter difficultatem omissum: Claudiæ aquæ gelidos, & vberes fontes, quorum alteri Cæruleo, alteri Curtio, & Albudino nomen est: simúlque riuum Anienis noui lapideo opere in vrbem perduxit, diuisitq́ue in plurimos & ornatissimos lacus. Fucinum aggressus est, non minùs compendij spe quàm gloriæ, cùm quidam priuato sumtu emissuros se repromitterent, si sibi siccati agri concederētur. Per tria autem passuum millia, partim effosso monte, partim exciso canalem absoluit ægrè, & post vndecim annos, quamuis continuis XXX. hominum millibus sine intermissione operātibus. Portum Ostiæ exstruxit, circumducto dextra sinistráque brachio, & ad introitum profundo iam solo mole obiecta. quam quò stabiliùs fundaret, nauem antè demersit, qua magnus obeliscus ex

Aegypto

Aegypto fuerat aduectus, congestísque pilis superposuit altissimam turrim in exemplum Alexandrini Phari, vt ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent. Congiaria populo sæpius distribuit.

21 SPECTACVLA *quoque cõplura, magnificáque edidit, non vsitata modò, ac solitis locis, sed & commenticia, & ex antiquitate repetita, & vbi prætereà nemo ante eum Ludos dedicationis Pompeiani Theatri, quod ambustum restituerat, è Tribunali posito in orchestra commisit, cùm priùs apud superiores ædes supplicasset. pérque mediam caueam sedentibus ac silentibus cunctis, descendisset. Fecit & sæculares, quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reseruatos: quamuis ipse in historijs suis prodat intermissos eos, Augustum multò pòst, diligentißimè annorum ratione subducta, in ordinem redegisse. Quare vox præconis irrisa est, inuitantis more sollenni ad ludos, quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset: cum superessent adhuc, qui spectauerant, & quidã histrionum producti olim, tunc quoque producerentur. Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit, non numquam interiecta per quinos missus venatione. Circo verò maximo marmoreis carceribus, auratísque metis, quæ vtraque & tophina ac lignea antea fuerant, exculto, propria Senatoribus constituit loca promiscuè spectare solitis. Ac super quadrigarum certamina Troiæ lusum exhibuit; & Africanas, conficiente turma equitum prætorianorum, ducibus Tribunis, ipsóque Præfecto: prætereà Thessalos equites, qui feros tauros per spatia Circi agunt, insiliúntque defessos, & ad terram cornibus detrahunt. Gladiatoria munera plurifariam, ac multiplicia exhibuit. Anniuersarium in castris prætorianis, sine venatione apparatúque, iustum atque legitimum in septis, ibidem extraordinarium & breue, dierúmque paucorum, quódque appellare cœpit sportulam: quia primum daturum se dixerat, velut ad*

subitam

subitam cõdictámque cenulam inuitare se populum. Nec vllo spectaculi genere communior aut remissior erat, adeò vt oblatos victoribus aureos, prolatáque sinistra pariter cũ vulgo, voce, digitísque numeraret: ac sæpe hortando, rogandóque ad hilaritatem homines prouocaret, dominos identidem appellans, immistis interdum frigidis, & accersitis iocis: Qualis est, vt cùm palumbum postulantibus, daturum se promisit, si captus esset. Illud quoque planè quantumuis salubriter & in tempore, cum essedario, pro quo quatuor filij deprecabantur, magno omnium fauore indulsisset rudem, tabulam illico misit, admonens populum, quantopere liberos suscipere deberet, quos videret & gladiatori præsidio, gratiæq́ue esse. Edidit & in Martio campo expugnationem, direptionémque opidi ad imaginem bellicam, & deditionem Britanniæ regum, præseditque paludatus. Quin & emissurus Fucinum lacum, naumachiam antè commisit. Sed cùm proclamantibus naumachiarijs, Aue Imperator, morituri te salutant, respondisset, Auete vos: neque post hanc vocem, quasi venia data quisquã dimicare vellet, diu cunctatus, an omnes igni ferróque absumeret, tandem è sede sua prosiluit: ac per ambitum lacus, non sine fœda vacillatione discurrens, partim minando, partim adhortando ad pugnam compulit. Hoc spectaculo classis Sicula, & Rhodia concurrerunt, duodenarum triremium singulæ, exciente buccina Tritone argenteo, qui è medio lacu per machinam emerserat.

QVÆDAM *circa cærimonias, ciuilémque, & militarem morem, item circa omnium ordinum statum, domi forísque, aut correxit, aut exoleta reuocauit, aut etiam noua instituit. In cooptandis per collegia sacerdotibus, neminem nisi iuratus nominauit: obseruauitque sedulò, vt quoties terra in vrbe mouisset, ferias aduocata concione Prætor indiceret: vtq́ue ob dira aut in vrbe, aut in Capitolio visa, obsecratio haberetur, eámque ipse iure Max. Pont. commonito pro Rostris* 22

ſtris populo, praeiret. Submotáque operariorum ſeruorúmque turba, rerum actum diuiſum anteà in hibernos aſtiuóſque menſes, coniunxit.

23 *Iuriſdictionem de fidei commiſſis quotannis, & tantùm in vrbe delegari Magiſtratibus ſolitam in perpetuum, atque etiam per prouincias poteſtatibus demandauit. Capiti Papiæ Poppææ legis, à Tiberio Cæſare, quaſi ſexagenarij generare non poſſent, edito, abrogauit. Sanxit, vt pupillis extra ordinē tutores à* coss. *darentur, vtq'ue hi, quibus à Magiſtratibus prouinciæ interdicerentur, vrbe quoque, & Italia ſubmouerentur. Ipſe quoſdam nouo exemplo relegauit, vt vltrà lapidem tertiū vetaret egredi ab vrbe. De maiore negotio acturus, in Curia medius inter Conſulum ſellas, Tribunicio ſubſellio ſedebat. Commeatus à Senatu peti ſolitos beneficij ſui fecit.*

24 ORNAMENTA *conſularia etiam procuratoribus ducenarijs indulſit. Senatoriam dignitatem recuſantibus, equeſtrem quoque ademit. Latum clauum, quamuis initio affirmaſſet non lecturum Senatorem, niſi ciuis R. abnepotem, etiā libertini filio tribuit: ſed ſub conditione, ſi prius ab equite R. adoptatus eſſet. Ac ſic quoque reprehenſionem verens, etiam Ap. Cæcum cenſorem, generis ſui proauctorem, libertinorum filios in Senatum allegiſſe docuit: ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquandiu libertinos dictos, non ipſos qui manumitterentur, ſed ingenuos ex his procreatos. Collegio Quæſtorum pro ſtratura viarum gladiatorum munus iniunxit: detractáque Oſtienſi & Gallica prouincia, curam ærarij Saturni reddidit, quam medio tempore Prætores, aut vtique nunc Prætura functi ſuſtinuerant. Triumphalia ornamenta Silano filiæ ſuæ ſponſo non dum puberi dedit. Maioribus verò natu, tam multis, támque facilè, vt epiſtola communis legionum nomine extiterit, petentium, vt legatis conſularibus ſimul cum exercitu & triumphalia darentur, ne cauſſam belli*

O quoquo

quoquo modo quærerent A. Plautio etiam ouationem decreuit: ingressóque vrbem obuiam progressus, & in Capitolium eunti, & inde rursus reuertenti latus texit. Gabinio Secundo, Caucis gente Germanica superatis, Caucius cognomen vsurpare concessit.

EQVESTRÈIS *militias ita ordinauit, vt post cohor-* 25
tem, alam: post alã, Tribunatum legionis daret: stipendiáque instituit, & imaginariæ militiæ genus, quod vocatur Super numerum, quo absentes, & titulo tenus fungerentur. Milites domos senatorias salutandi caussa ingredi, etiam patrum decreto prohibuit. Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicauit. Ingratos, & de quibus patroni quererentur, reuocauit in seruitutem: aduocatísque eorum negauit, se aduersus libertos ipsorum ius dicturum. Cùm quidam ægra, & affecta mancipia in insulam Aesculapij tædio medendi exponerent, omnes qui exponerentur, liberos esse sanxit, nec redire in ditionem domini, si conualuissent: quòd si quis necare mallet quem, quàm exponere, cædis crimine teneri. Viatores ne per Italiæ opida, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirent, monuit edicto. Puteolis, & Ostia singulas cohortes ad arcendos incendiorum casus collocauit. Peregrinæ conditionis homines vetuit vsurpare Romana nomina, dumtaxat gentilicia. Ciuitatem Romanam vsurpantes in campo Esquilino securi percussit. Prouincias Achaiam, & Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat, Senatui reddidit. Lycijs ob exitiabiles inter se discordias libertatem ademit. Rhodijs ob pœnitentiam veterum delictorum reddidit. Iliensibus, quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit: recitata vetere epistola Græca Senatus populíque R. Seleuco regi amicitiam, & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset. Iudæos impulsore Chresto assiduè tumultuantes Roma expulit. Germanorum legatis in orche-

stra

stra sedere permisit, simplicitate eorum, & fiducia motus, quòd in popularia deducti, cùm animaduertissent Parthos, & Armenios sedentes in Senatu, ad eadem loca sponte trãsierant, nihilò deteriorem virtutem, aut conditionem suam prædicantes. Druidarum religionem apud Gallos diræ immanitatis, & tantũ ciuibus sub Augusto interdictam, penitus aboleuit. Contrà, sacra Eleusina etiam transferre ex Attica Romam conatus est. Templum quoque in Sicilia Veneris Erycinæ vetustate collapsum, vt ex ærario populi R. reficeretur, auctor fuit. Cum regibus fœdus in foro icit, porca cæsa, ac vetere fetialium præfatione adhibita. Sed & hæc & cetera, totúmque adeò ex parte magna principatum non tam suo quàm vxorum libertorúmque arbitrio administrauit: talis vbique plerumque, qualem esse eum aut expediret illis, aut liberet.

26 SPONSAS *admodum adolescens duas habuit. Aemiliam Lepidam Augusti proneptem: item Liuiam Medullinã, cui cognomen & Camilla erat, è genere antiquo Dictatoris Camilli priorem, quòd parentes eius Augustum offenderant, virginem adhuc repudiauit: posteriorem ipso die, qui erat nuptijs destinatus, ex valetudine amisit. Vxores deinde duxit Plautiam Herculanillam triumphali, & mox Aeliam Petinam consulari patre. Cum vtraque diuortium fecit. Sed cum Petina ex leuibus offensis, cum Herculanilla ob libidinum probra, & homicidij suspicionem. Post has Valeriam Messallinam, Barbati Messallæ consobrini sui filiam in matrimonium accepit. Quam cùm comperisset super cetera flagitia, atque dedecora, C. Silio etiam nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecit: confirmauítque pro concione apud prætorianos, quatenus sibi matrimonia male cederent, permansurum se in celibatu: ac nisi permansisset, non recusaturum confodi manibus ipsorum. Nec durare valuit, quin de conditionibus continuò tractaret, etiam de*

Petinæ, quam olim exegerat, déque Lolliæ Paullina, quæ C. Cæsari nupta fuerat. Verùm illecebris Agrippinæ Germanici fratris sui filiæ per ius osculi, & blanditiarum occasiones pellectus in amorem, subornauit proximo Senatu, qui censerent cogendum se ad ducendum eam vxorem, quasi reip. maximè interesset: dandámque ceteris veniam talium coniugiorum, quæ ad id tempus incesta habebantur. Ac vix vno interposito die, confecit nuptias, non repertis qui sequerentur exemplum, excepto libertino quodam, & altero primipilari, cuius officium nuptiarum & ipse cum Agrippina celebrauit.

LIBEROS *ex tribus vxoribus tulit: ex Herculanilla* 27 *Drusum & Claudiam: ex Petina Antoniam: ex Messallina Octauiam, & quem primò Germanicum, mox Britannicum cognominauit. Drusum Pompeium puberem amisit, pyro per lusum in sublime iactato, & hiatu oris excepto strangulatum, cui & ante paucos dies filiam Seiani despondisset. Quò magis miror fuisse qui traderent, fraude à Seiano necatum. Claudiam ex liberto suo Botere conceptam, quamuis ante quinctum mensem diuortij natam, alíque cœptam: exponi tamen ad matris ianuam, & nudam iussit abijci. Antoniam Cn. Pompeio Magno, deinde Fausto Sullæ nobilissimis iuuenibus, Octauiam Neroni priuigno suo collocauit, Silano antè desponsatam. Britannicum vigesimo Imperij die, inq'ue secundo Consulatu natum sibi paruulum etiam tùm, & militibus pro concione manibus suis gestans, & plebi per spectacula gremio, aut ante se retinens assiduè commendabat, faustísque omnibus eum acclamantium turba prosequebatur. E generis Neronem adoptauit. Pompeium atque Silanum non recusauit modò, sed & interemit.*

LIBERTORVM *præcipuè suspexit Posidem spado-* 28 *nem, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros hasta pura donauit. Nec minus Felicem, quem cohortibus & alis,*

alis, prouinciaq́ue Iudææ præposuit, trium reginarum maritum. Et Harpocram, cui lecticæ per vrbem vehendi, spectaculáque publicè edendi ius tribuit. Ac super hos Polybium à studijs, qui sæpe inter duos coss. ambulabat. Sed ante omnes Narcissum ab epistolis, & Pallantem à rationibus: quos decreto quoque Senatus non præmiis modò ingentibus, sed & quæstorijs, prætoriísque ornamentis ornari libenter passus est: tantum præterea acquirere, & rapere, vt querente eo quondam de fisci exiguitate, non absurdè sit dictum, Abundaturum, si à duobus libertis in consortium reciperetur.

29 HIS, vt dixi, vxoribúsque addictus, non principem se, sed ministrum egit. Compendio cuiusque horum, vel etiam studio ac libidine honores, exercitus, impunitates, supplicia largitus est: & quidem insciens plerumque & ignarus. Ac ne sigillatim minima quæque enumerem, reuocatas liberalitates eius, iudicia rescissa, suppositos aut etiam palam immutatos datorum officiorum codicillos, Ap. Silanum consocerum suum, Iuliásque, alteram Drusi, alteram Germanici filiam crimine incerto, nec defensione vlla data, occidit. Item Cn. Pompeium, maioris filiæ virum, & L. Silanum minoris sponsum. Ex quibus Pompeius in concubitu dilecti adolescentuli confossus est. Silanus abdicare se Prætura ante quartum Kalend. Ianuarias, moríque initio anni coactus. Die ipso Claudij & Agrippinæ nuptiarum, in quinque & triginta Senatores, trecentósque ampliùs equites R. tanta facilitate animaduertit, vt de nece consularis viri renuntiante Centurione, factum esse quod imperasset, negaret quidquam se imperasse, nihilò minùs rem comprobaret, affirmantibus libertis, officio milites functos, quòd ad vltionem Imperatoris vltrò procurrissent. Nam illud omnem fidem excesserit, quòd nuptijs, quas Messallina cum adultero Silio fecerat, tabellas dotis & ipse consignauerit: inductus, quasi de industria simularentur, ad auertendum, transferendúmque periculum,

riculum, quod imminere ipsi per quædam ostenta portende-
retur.

Avctoritas dignitásque formæ non defuit vel 30
stanti, vel sedenti, ac præcipuè quiescenti. Nam & prolixo,
nec exili corpore erat: & specie canitiéque pulcra, opimis cer-
uicibus. Ceterùm & ingredientem destituebant poplites mi-
nùs firmi, & remissè quid, vel seriò agentem multa dehone-
stabant. Risus indecens, ira turpior, spumante rictu, humen-
tibus naribus: præterea linguæ titubātia, capútque tum sem-
per, tum in quantulocumque actu vel maximè tremulum.

Valetvdine sicut olim graui, ita princeps per- 31
prospera vsus est, excepto stomachi dolore. Quo se correptum
etiam de consciscenda morte cogitasse dixit.

Conviuia agitauit & ampla & assidua, ac ferè 32
patentissimis locis, vt plerumque sexcenteni simul discumbe-
rent. Conuiuatus & super emissarium Fucini lacus, ac pæne
submersus, cùm emissa impetu aqua redundasset. Adhibebat
omni cenæ & liberos suos cum pueris puellísque nobilibus, qui
more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerētur. Conuiuæ,
qui pridie scyphum aureum surripuisse existimabatur, reuo-
cato in diem posterum calicem fictilem apposuit. Dicitur etiā
meditatus edictum, quo veniam daret flatum, crepitúmque
ventris in conuiuio emittendi, cùm periclitatum quendā præ
pudore ex continentia reperisset.

Cibi, viníque quocumque & tempore, & loco appe- 33
tentissimus. Cognoscens quondam in Augusti foro, ictúsque
nidore prandij, quod in proxima Martis æde Salijs appara-
batur, deserto Tribunali, adscendit ad sacerdotes, vnáque dis-
cubuit. Nec temere vmquam triclinio abscessit, nisi distentus
ac madens: & vt statim supino, ac per somnum hianti pinna
in os inderetur, ad exonerandum stomachum. Somni breuis-
simi erat. Nam ante mediam noctem plerumque vigilabat,
vt tamen interdiu non numquam in iure dicendo obdormis-
ceret,

ceret, vixque ab aduocatis de industria vocem augentibus excitaretur. Libidinis in feminas profusissimæ, marium omnino expers, alea studiosissimè lusit, de cuius arte librum quoque emisit: solitus etiam in gestatione ludere, ita essedo, alueóque adaptatis, ne lusus confunderetur.

34 SÆVVM & sanguinarium natura fuisse, magnis minimísque apparuit rebus. Tormēta quæstionum, pœnásque parricidarum repræsentabat, exigebátque coràm. Cùm spectare antiqui moris supplicium Tiburi concupisset, & deligatis ad palum noxijs carnifex deesset, accitum ab vrbe vesperam vsque opperiri perseuerauit. Quocumque gladiatorio munere, vel suo, vel alieno, etiam fortè prolapsos iugulari iubebat, maximè retiarios, vt exspirantium faciem videret. Cùm par quoddam mutuis ictibus concidisset, cultellos sibi paruulos ex vtroque ferro in vsum fieri sine mora iussit. Bestiariis, meridianísque adeò delectabatur, vt etiam prima luce ad spectaculum descenderet: & meridie, dimisso ad prandium populo, persederet: prætérque destinatos, etiam leui, subitáque de caussa, quosdam committeret, de fabrorum quoque ac ministrorum, atque id genus numero, si αὐτόματον, vel pegma, vel quid tale aliud parum cessisset. Induxit & vnum ex nomenclatoribus suis, sicut erat togatus.

35 SED nihil æquè quàm timidus ac diffidens fuit. Primis Imperij diebus, quamquam, vt diximus, iactator ciuilitatis, neque conuiuia inire ausus est, nisi vt spiculatores cum lanceis circumstarent, militésque vice ministrorum fungerentur: neque ægrum quemquam visitauit nisi explorato priùs cubiculo, culcitísque, & stragulis prætentatis, & excussis: reliquo autem tempore salutatoribus scrutatores semper apposuit, & quidem omnibus, & acerbissimos. Serò enim, ac vix remisit, ne feminæ, prætextatíque pueri, & puellæ contrectarentur, & ne cuiuis comiti, aut librario calamariæ, aut graphiariæ thecæ adimerentur. Motu ciuili cùm eum Camillus non

dubitans etiam citra bellum poſſe terreri, contumelioſa, & minaci, & contumaci epiſtola cedere imperio iuberet, vitámque otioſam in priuata re agere: dubitauit, adhibitis principibus viris, an obtemperaret.

QVASDAM *inſidias temere delatas adeò expauit, vt* 36
deponere Imperium tentauerit. Quodam, vt ſuprà retuli, cùm ferro circa ſacrificantem ſe deprenſo, Senatum per præcones properè conuocauit: lacrymiſque & vociferatione miſeratus eſt conditionem ſuam, cui nihil tuti vſquam eſſet, ac diu publico abſtinuit. Meſſallinæ quoque amorem flagrantiſſimum, non tam indignitate contumeliarum, quàm periculi metu abiecit, cùm adultero Silio acquiri Imperium credidiſſet: quo tempore fœdum in modum trepidus ad caſtra confugit, nihil tota via, quàm eſſet ne ſibi ſaluum Imperium, requirens.

NVLLA *adeò ſuſpicio, nullus auctor tam leuis exſtitit,* 37
à quo non mediocri ſcrupulo iniecto ad cauendum, vlciſcendúmque compelleretur. Vnus ex litigatoribus, ſeducto in ſalutatione affirmauit ſe vidiſſe per quietem, occidi eum à quodam: deinde paullò pòſt, quaſi percuſſorem agnoſceret, libellum tradẽtem aduerſariũ ſuum demonſtrauit: confeſtímque is pro deprehenſo ad pœnam raptus eſt. Pari modo oppreſſum ferunt Ap. Silanum: quem cùm Meſſallina, & Narciſſus conſpiraſſent perdere, diuiſis partibus, alter ante lucem ſimilis attonito, patroni cubiculum irrupit, affirmans ſomniaſſe ſe, vim ei ab Appio illatam: altera in admirationem formata, ſibi quoque eandem ſpeciem aliquot iam noctibus obuerſari retulit. Nec multò pòſt ex compoſito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis, vt adeſſet, præceptum erat, quaſi planè repræſentaretur ſomnij fides, accerſi ſtatim, ac mori iuſſus eſt. Nec dubitauit poſtero die Claudius ordinem rei geſtæ perferre ad Senatum, ac liberto gratias agere, quòd pro ſalute ſua etiam dormiens excubaret.

IRÆ

38 IRÆ atque iracundiæ conscius sibi, vtrumque excusauit edicto: distinxítque pollicitus alteram quidem breuem, & innoxiam, alteram non iniustam fore. Ostiensibus, quia sibi subeunti Tiberim scaphas obuiam non miserint, grauiter correptis, eáque cum inuidia, vt in ordinem se coactum conscriberet, repente tantum non satisfacientibus veniam modò dedit. Quosdam in publico parum tempestiuè adeuntes manu sua repulit. Item scribam quæstorium, itémque Prætura functum Senatorem, inauditos, & innoxios relegauit: quòd ille aduersus priuatum se intemperantiùs assuisset: hic in Aedilitate inquilinos prædiorum suorum contra vetitum cocta vendentes multasset, villicúmque interuenientem flagellasset. Qua de causa etiam coërtionem popinarum Aedilibus ademit. At ne stultitiam quidem suam reticuit, simulatámque à se ex industria sub Caio, quòd aliter euasurus peruenturúsque ad susceptam stationem non fuerit, quibusdam oratiunculis testatus est. Nec antè persuasit, quàm intra breue tempus liber editus sit, cui index erat μωρῶν ἀνάςασις, Argumentum autem, stultitiam neminem fingere.

39 INTER cetera in eo mirati sunt homines & obliuionẽ, & inconsiderantiam: vel, vt Græcè dicam, μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν. Occisa Messallina, paullò pòst quàm in triclinio decubuit, cur domina non veniret, requisiuit. Multos ex ijs, quos capite damnauerat, postero statim die & in concilium, & ad aleæ lusum admoneri iussit: & quasi morarentur, vt somniculosos per nuntium increpuit. Ducturus contra fas Agrippinam vxorem, non cessauit omni oratione filiam & alumnam, & in gremio suo natam, atque educatam prædicare. Adsciturus in nomen familiæ Neronem, quasi parum reprehenderetur, quòd adulto iam filio priuignum adoptaret, identidem diuulgauit, neminem vmquam per adoptionem familiæ Claudiæ insertum.

40 SERMONIS verò, rerúmque tantam sæpe negligen-

tiam ostendit, vt nec quis, nec inter quos, quóue tempore, ac loco verba faceret, scire, ac cogitare existimaretur. Cùm de lanijs, aut vinarijs ageretur, exclamauit in Curia, Rogo vos, quis potest sine offula viuere? Descripsit abundantiam veterum tabernarum, vnde solitus esset vinum olim & ipse petere. De Quæstore quodam candidato inter caussas suffragationis suæ posuit, quòd pater eius frigidam ægro sibi tempestiuè dedisset. Inducta teste in Senatu, Hæc, inquit, matris meæ liberta, & ornatrix fuit: sed me patronum semper existimauit. Hoc ideo dixi, quòd quidam sunt adhuc in domo mea, qui me patronum non putant. Sed & pro Tribunali, Ostiensibus quiddam publicè orantibus, cùm excanduisset, nihil habere se vociferatus est, qua re eos demereatur, si quem alium, & se liberum esse. Nam illa eius quotidiana, & planè omnium horarum, & momentorum erant, Quid, ego tibi Théogonius videor, & λογιώτατος? multáque talia etiam priuatis deformia, ne dum principi, neque infacundo, neque indocto, immo etiam pertinaciter liberalibus studijs dedito.

HISTORIAM in adolescentia, hortante T. Liuio, 41
Sulpicio verò Flauo etiam adiuuãte scribere aggressus est. Et cùm primùm frequenti auditorio commisisset, ægrè perlegit, refrigeratus sæpe à semetipso. Nam cùm initio recitationis defractis compluribus subsellijs, obesitate cuiusdam, risus exortus esset: ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex interuallo subinde facti reminisceretur, cachinnosq; reuocaret. In principatu quoque & scripsit plurimùm, & assiduè recitauit per lectorem. Initium autem sumsit historiæ post cædem Cæsaris Dictatoris. Sed & transiit ad inferiora tempora, cœpitque à pace ciuili. Cùm sentiret neque liberè, neque verè sibi de superioribus tradendi potestatem relictam, correptus sæpe & à matre, & ab auia: prioris materiæ duo volumina, posteriorũ vnum & XL. reliquit. Composuit & de

vita

vita sua octo volumina, magis inepte, quàm ineleganter. Itē Ciceronis defensionem aduersus Asinij Galli libros, satis eruditam. Nouas etiam commentus est litteras tres, ac numero veterum quasi maximè necessarias addidit. De quarum ratione cum priuatus adhuc volumen edidisset, mox princeps non difficulter obtinuit, vt in vsu quoque promiscuo essent. Exstat talis scriptura in plerisque libris, ac diurnis titulisque operum.

42 NEC *minore cura Græca studia secutus est, amorem, præstantiámque linguæ occasione omni professus. Cuidam Barbaro Græcè, & Latinè differenti, Cum vtroque, inquit, sermone nostro sis peritus. Et in commendanda patribus conscriptis Achaia, gratam sibi prouinciam ait, communium studiorum commercio. Ac sæpe in Senatu legatis perpetua oratione respondit. Multum verò pro Tribunali etiam Homericis locutus est versibus. Quoties quidem hostem, vel insidiatorem vltus esset, excubitori Tribuno signum de more poscenti non temere aliud dedit, quàm,*

Ἄνδρ᾽ ἐπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπαίνῃ.

Denique & Græcas scripsit historias, Tyrrhenicon XX. *Carchedoniacon* VIII. *Quarum caussa veteri Alexandriæ museo additum ex ipsius nomine: institutúmque vt quotannis in altero Tyrrhenicon libri, altero Carchedoniacon diebus statutis, velut in auditorio recitarentur toti à singulis per vices.*

43 SVB *exitu vitæ, signa quædam nec obscura pœnitentis de matrimonio Agrippinæ, déque Neronis adoptione dederat. Siquidem commemorantibus libertis, ac laudantibus cognitionem, qua pridie quandam adulterij ream condemnauerat: sibi quoque in fatis esse iactauit omnia impudica, sed non impunita matrimonia. Et subinde obuium sibi Britannicum arctius complexus, hortatus est, vt cresceret, rationémque à se omnium factorum acciperet, Græca insuper voce prosecutus, ὁ τρώσας ἰάσεται. Cúmque impubi teneróque adhuc,*

quando

quando statura permitteret, togam dare destinasset, adiecit: Vt tandem pop. R. verum Cæsarem habeat.

N O N *multóque pòst testamentum etiam conscripsit, ac signis omnium Magistratuum obsignauit. Priùs igitur quàm vltrà progrederetur, præuentus est ab Agrippina, quam præter hæc conscíam quoque, nec minùs delatores multorum criminum, arguebant. Et veneno quidem occisum conuenit: vbi autem, & per quem dato, discrepat. Quidam tradunt, epulanti in arce cum sacerdotibus, per Halotum spadonem prægustatorem: alij domestico conuiuio, per ipsam Agrippinam, quæ boletum medicatum auidissimo ciborum talium obtulerat. Etiam de subsequentibus diuersa fama est. Multi statim hausto veneno obmutuisse aiunt, excruciatúmque doloribus nocte tota, defecisse prope lucem. Non nulli inter initia consopitũ, deinde cibo affluente euomuisse omnia, repetitúmque toxico, incertum pultíne addito, cùm velut exhaustum refici cibo oporteret, an immisso per clysterem: vt quasi abundantia laboranti etiam hoc genere egestionis subueniretur.* 44

vel. //

M O R S *eius celata est, donec circa successorem omnia ordinarentur. Itaque & quasi pro ægro adhuc vota suscepta sunt, & inducti per simulationem comœdi, qui velut desiderantem oblectarẽt. Excessit* III. *Idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Auiola* COSS. LXIIII. *ætatis, Imperij* XIIII. *anno. Funeratúsque est solenni principum pompa, & in numerum deorum relatus. Quem honorem à Nerone destitutum, abolitúmque, recepit mox per Vespasianum.* 45

P R Æ S A G I A *mortis eius præcipua fuerunt: exortus crinitæ stellæ, quam cometem vocant, tactúmque de cælo monumentum Drusi patris, & quòd eodem anno ex omnium Magistratuum genere plerique mortem obierant. Sed ipse nec ignorasse, aut dissimulasse vltima vitæ suæ tempora videtur, aliquot quidem argumẽtis. Nam & cum* COSS. *designaret, neminem vltrà mensem, quo obijt, designauit: & in Senatu,* 46

natu, cui nouissimè interfuit, multùm ad concordiam liberos suos cohortatus, vtriusque ætatem suppliciter patribus commendauit. Et in vltima cognitione pro Tribunali, accessisse se ad finem mortalitatis, quamquàm abominantibus qui audiebant, semel atque iterum pronuntiauit.

C. SVETONII TRANQVILLI NERO CLAVdiiis Cæsar VI.

1 EX *gente Domitia duæ familiæ clarueru nt, Caluinorum, & Aenobarborum. Aenobarbi auctorem originis, itémque cognominis habent L. Domitium: cui rure quondam reuertenti, iuuenes gemini augustiore forma ex occursu imperasse traduntur, nuntiaret Senatui ac populo victoriam, de qua incertum adhuc erat: atque in fidem maiestatis adeò permulsisse malas, vt è nigro rutilum, æríque assimilem capillum redderent. Quod insigne mansit & in posteris eius, ac magna pars rutila barba fuerunt. Functi autem Consulatibus* VII. *triumpho, censuráque duplici, & inter patricios allecti perseuerarunt omnes in eodem cognomine. Ac ne prænomina quidem vlla, præterquàm Cnai, & Lucij vsurparunt: eáque ipsa notabili varietate, modò continuantes vnumquodque per ternas personas, modò alternantes per singulas. Nam primum, secundúmque, ac tertium Aenobarborum Lucios: rursus sequentes tres ex ordine Cnaos accepimus: reliquos non nisi vicissim, tum Lucios, tum Cnaos. Plures è familia cognosci referre arbitror: quò faciliùs appareat ita degenerasse à suorum virtutibus Neronem, vt tamen vitia cuiusque quasi tradita & ingenita retulerit.*

2 VT *igitur paullò altius repetam, atauus eius Cn. Domitius in Tribunatu Pontificibus offensior, quòd alium quàm se in patris sui locum cooptassent, ius sacerdotum subrogandorum à collegijs ad populum transtulit: ac in Consulatu Allobrogibus,*

brogibus, Aruernísque superatis, elephanto per prouinciam inuectus est: turba militum, quasi inter sollemnia triumphi, prosequente. In hunc dixit Licinius Crassus orator, non esse mirãdum, quòd æneam barbam haberet, cui esset os ferreum, cor plumbeum. Huius filius Prætor Cæsarem abeuntem Consulatu, quem aduersus auspicia legésque gessisse existimabatur, ad disquisitionem Senatus vocauit: mox COSS. Imperatorem ab exercitibus Gallicis retrahere tentauit: successórque ei per factionem nominatus, principio ciuilis belli ad Corfinium captus est. Vnde dimissus, Massilienses obsidione laborantes cum aduentu suo confirmasset, repentè destituit. Aciéque demum Pharsalica occubuit, vir neque satis constans, & ingenio truci. In desperatione rerum, mortem timore appetitam ita expauit, vt haustum venenum pœnitentia euomuerit: medicúmque manumiserit, qui idem sibi prudens ac sciens minùs noxium temperasset. Consultante autem Cn. Pompeio de Mediis, ac neutram partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos.

RELIQVIT *filium omnibus gentis suæ proculdubio præferendum. Is inter conscios Cæsarianæ necis, quanquam insons, damnatus lege Pedia, cùm ad Cassiũ Brutúmque se propinqua sibi cognatione cõiunctos contulisset, post vtriusque interitum classem olim commissam retinuit: auxit etiam: nec nisi partibus vbique profligatis, M. Antonio sponte, & ingenti meriti loco tradidit: solúsque omnium ex ijs, qui pari lege damnati erant, restitutus in patriam, amplissimos honores percucurrit: ac subinde redintegrata dissensione ciuili, eidem Antonio legatus, delatam sibi summam Imperij ab ijs, quos Cleopatræ pudebat neque suscipere, neque recusare fidenter, propter subitam valetudinem, ausus, transiit ad Augustum: & in diebus paucis obijt, non nulla & ipse infamia adspersus. Nam Antonius eum desiderio amicæ Seruiliæ Naidis transfugisse iactauit.* 3

Ex

4 Ex *hoc Domitius nascitur: quem emtorem familiæ, pecuniæq'ue in testamento Augusti fuisse, mox vulgò notatum est: non minùs aurigandi arte in adolescentia clarus, quàm deinde ornamentis triumphalibus ex Germanico bello. Verùm arrogans, profusus, immitis,* CENS. L. *Plancum via sibi decedere Aedilis coëgit: Prætura, Consulatúsque honore equites* R. *matronásque ad agendum mimum produxit in scenam: venationésque & in Circo, & in omnibus vrbis regionibus dedit. Munus etiam gladiatorium: sed tanta sæuitia, vt necesse fuerit Augusto clàm frustra monitum edicto coërcere.*

5 Ex *Antonia maiore patrem Neronis procreauit, omni parte vitæ detestabilem. Siquidem comes ad orientem C. Cæsaris iuuenis, occiso liberto suo, quòd potare quantum iubebatur, recusarat, dimissus è cohorte amicorum nihilò modestius vixit. Sed & in via Appia vico repente puerum citatis iumentis, haud ignarus obtriuit: & Romæ, medio foro cuidam equiti R. liberiùs iurganti oculum eruit: perfidiæ verò tantæ, vt non modò argentarios pretijs rerum coëmtarum, sed & in Prætura mercede palmarum aurigarios fraudauerit. Notatus ob hæc & sororis ioco, querentibus dominis factionum, repræsentanda præmia in posterum sanxit. Maiestatis quoque & adulteriorum, incestique cum sorore Lepida sub excessu Tiberij reus, mutatione temporum euasit: decessitq'ue Pyrgis morbo aquæ intercutis, sublato filio Nerone ex Agrippina Germanico genita.*

6 NERO *natus est Antij post* IX. *menses, quàm Tiberius excessit,* XVIII. *Kalend. Ianuarias: tantum quod exoriente Sole, pæne vt radijs priùs, quàm terra contingeretur: de genitura eius statim multa & formidolosa, multis coniectantibus. Præsagio fuit etiam Domitij patris vox, inter gratulationes amicorum negantis, quidquam ex se & Agrippina, nisi detestabile &*

malo

malo publico nasci potuisse. Eiusdem futuræ infelicitatis signũ euidens die lustrico exstitit. Nam C. Cæsar, rogante sorore, vt infanti ei, quod vellet, nomen daret, intuens Claudium patruum suum, à quo mox principe Nero adoptatus est, eius se dixit dare: neque ipse seriò, sed per iocum, & aspernante Agrippina, quòd tum Claudius inter ludibria aulæ erat. Trimulus patrẽ amisit: cuius ex parte tertia heres, ne hanc quidem integram cepit, correptis per coheredem Caium vniuersis bonis, & subinde matre etiam relegata, pæne inops atque egens apud amitam Lepidam nutritus est, sub duobus pædagogis, saltatore atque tonsore. Verùm Claudio Imperium adepto, non solùm paternas opes recuperauit: sed & Crispi Paßieni vitrici sui hereditate ditatus est. Gratia quidem, & potentia reuocatæ restitutæq'ue matris vsque eò floruit, vt emanaret in vulgus, missos à Messallina vxore Claudij, qui eum meridiantem quasi Britannici æmulum strangularent: Additum fabulæ est, eosdem dracone è puluino se proferente conterritos refugisse. Quæ fabula exorta est, deprehensis in lecto eius circum ceruicalia serpentis exuuijs: quas tamen aureæ armillæ ex voluntate matris inclusas dextro brachio gestauit aliquandiu, ac tædio tandem maternæ memoriæ abiecit, rursúsque extremis suis rebus frustra requisiuit.

TENER *adhuc, nec dum matura pueritia, Circensibus ludis Troiam constantißimè, fauorabilitérque lusit. Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est, Annæóque Senecæ iam tunc Senatori in disciplinam traditus. Ferunt Senecam proxima nocte visum sibi per quietem, C. Cæsari præcipere: & fidem somnio Nero breui fecit, prodita immanitate naturæ, quibus primùm potuit experimentis. Namque Britannicum fratrem, quòd se post adoptionem Aenobarbum ex consuetudine salutasset, vt subditicium apud patrem arguere conatus est. Amitam etiam Lepidam, ream testimonio coràm afflixit, gratificans matri, à qua rea premebatur. Deductus in forum* 7

tiro,

tiro, populo congiarium, militi donatiuum propoſuit: indictáque decurſione prætorianis, ſcutum ſua manu prætulit: exinde patri gratias in Senatu egit. Apud eundem Conſulem pro Bononienſibus Latinè, & pro Rhodijs atque Ilienſibus Græcè verba fecit. Auſpicatus eſt & iuriſdictionem Præfecti vrbis, ſacro Latinarum celeberrimis patronis, non tranſlaticias, vt aſſolet, & breues, ſed maximas, plurimáſque poſtulationes certatim ingerentibus: quamuis interdictum à Claudio eſſet. Nec multò pòſt duxit vxorem Octauiam: ediditque pro Claudij ſalute Circenſes, & venationem.

8 SEPTEMDECIM *natus annos, vt de Claudio palàm factum eſt, inter horam ſextam ſeptimámque proceſſit ad excubitores: cùm ob totius diei diritatem non aliud auſpicandi tempus accommodatius videretur: próque Palatij gradibus Imperator conſalutatus, lectica in caſtra, & inde raptim appellatis militibus in Curiā delatus eſt. Diſceſſit iam veſperi ex immenſis, quibus cumulabatur, honoribus, tantùm patris patriæ nomine recuſato, propter ætatem.*

9 ORSVS *hinc à pietatis oſtentatione, Claudium apparatiſsimo funere elatum laudauit, conſecrauitque. Memoriæ Domitij patris honores maximos habuit. Matri ſummam omnium rerum publicarum, priuatarúmque permiſit. Primo etiam Imperij die ſignum excubanti Tribuno dedit, Optimā matrem: ac deinceps eiuſdem ſæpe lectica per publicum ſimul vectus eſt. Antium coloniam deduxit, adſcriptis veteranis è prætorio, additíſque per domicilij tranſlationem ditiſsimis primipilarium, vbi & portum operis ſumtuoſiſsimi fecit.*

10 ATQVE, *vt certiorem adhuc indolem oſtenderet, ex Auguſti præſcripto imperaturum ſe profeſſus: neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ vllā occaſionem omiſit. Grauiora vectigalia aut aboleuit, aut minuit. Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit, diuiſis populo viritim quadringenis nummis. Senatorum nobi-*

lißimo cuique, ſed à re familiari deſtituto, annua ſalaria, & quibuſdam quingena conſtituit. Item prætorianis cohortibus frumentum, menſtruúmque gratuitum. Et cùm de ſupplicio cuiuſdam capite damnati, vt ex more ſubſcriberet, admoneretur: Quàm vellem, inquit, neſcire litteras. Omnes ordines ſubinde, ac memoriter ſalutauit. Agenti ſenatui gratias, reſpondit: Cùm meruero. Ad campeſtres exercitationes ſuas admiſit & plebem: declamauítque ſæpius publicè. Recitauit & carmina, non modo domi, ſed in Theatro, tanta vniuerſorum lætitia, vt ob recitationem ſupplicatio decreta ſit, atque pars carminum aureis litteris Ioui Capitolino dicata.

SPECTACVLORVM *plurima & varia genera edidit: iuuenales, Circenſes, ſcenicos ludos, gladiatoriũ munus. Iuuenalibus ſenes quoque conſulares, anúſque matronas recepit ad luſum. Circenſibus loca equiti ſecreta à ceteris tribuit: commíſitque etiam camelorum quadrigas. Ludis, quos pro æternitate Imperij ſuſceptos appellari maximos voluit, ex vtroque ordine, & ſexu plerique ludicras partes ſuſtinuerunt. Notißimus eques R. elephanto ſuperſedens per catadromum decucurrit. Inducta eſt Afranij togata, quæ Incendium inſcribitur: conceſſúmque, vt ſcenici ardentis domus ſupellectilem diriperent, ac ſibi haberent. Sparſa & populo miſſilia omnium rerum per omnes dies ſingula quotidie millia. Auiũ cuiuſque generis multiplex penus, teſſeræ frumentariæ, veſtis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atque etiam manſuetæ feræ: nouißimè naues, inſulæ, agri.* 11

HOS *ludos ſpectauit è proſcenij faſtigio. Munere quod in Amphitheatro ligneo, in regione Martij campi intra anni ſpatium fabricato dedit, neminem occidit, ne noxium quidem. Exhibuit autem ad ferrum etiam quadringentos Senatores, ſexcentóſque equites R. & quoſdam fortunæ atque exiſtimationis integræ ex ijſdem ordinibus, confectoréſque ferarum* 12

rarum, & varia arenæ ministeria. Exhibuit & naumachiam marina aqua innantibus belluis, item Pyrrhichas quasdam è numero epheborum; quibus post editam operam diplomata ciuitatis Romanæ singulis obtulit. Inter Pyrrhicharum argumenta, *taurus* Pasiphaen *ligneo iuuencæ simulacro abditam iniјt, vt multi spectantium crediderunt. Icarus primo statim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipsúmque cruore respersit.* Nam *perrarò præsidere, ceterum accubans primum paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto spectare consueuerat.* Instituit *& quinquennale certamen primus omnium Romæ, more Græco triplex, musicum, gymnicum, equestre, quod appellauit Neronia. Dedicatisque thermis atque gymnasio, Senatui quoque, & equiti oleum præbuit. Magistros toti certamini præposuit consulares sorte, sede* Prætorum: *deinde in orchestram Senatúmque descendit, & orationis quidem carminísque Latini coronam, de qua honestissimus quisque contenderat, ipsorum consensu concessam sibi recepit. Citharam autem à iudicibus ad se delatam adorauit, ferríque ad Augusti statuam iussit. Gymnico, quod in septis edebat, inter buthysia apparatum, barbam primam posuit, conditam in auream pyxidem, & preciosissimis margaritis adornatam Capitolio consecrauit. Ad athletarum spectaculum inuitauit & virgines Vestales: quia Olympiæ quoque Cereris sacerdotibus spectare conceditur.*

13 NON *immeritò inter spectacula ab eo edita &* Tiridatis *in vrbem introitum retulerim. Quem Armeniæ regem magnis pollicitationibus solicitatum, cùm destinato per edictum die ostensurus populo propter nubilum distulisset, produxit; quò opportunissimè potuit: dispositis circa fori templa armatis cohortibus, curuli residens apud Rostra triumphantis habitu, inter signa militaria, atque vexilla: & primò per deuexum pulpitum subeuntem admisit ad genua,*

alleuatúmque dextra exosculatus est: dein precanti, tiara deducta, diadema imposuit, verba supplicis interpretata prætorio viro multitudini pronuntiante. Perductũ inde in Theatrum, ac rursus supplicantem, iuxta se latere dextro collocauit. Ob quæ Imperator consalutatus, laurea in Capitolium lata.

IANVM *geminũ clausit, tam nullo, quàm residuo bello.* 14
Consulatus quatuor gessit: primum bimestrem, secundum & nouissimum semestres, tertium quadrimestrem: medios duos continuauit, reliquos inter annua spatia variauit.

IN *iurisdictione postulatoribus nisi sequenti die, ac per* 15
libellos non temere respondit. In cognoscendo, morem eum tenuit, vt continuis actionibus omissis, sigillatim quæque per vices ageret. Quoties autem ad cõsultandum secederet, neque in commune quidquam, neque propalam deliberabat: sed & conscriptas ab vnoquoque sententias tacitus ac secretò legens, quid ipsi libuisset, perinde atque pluribus idem videretur, pronuntiabat. In Curiam libertinorum filios diu non admisit: admissísque à prioribus principibus honores denegauit. Candidatos, qui supra numerum essent, in solatium dilationis ac moræ, legionibus præposuit. Consulatum in senos plerumque menses dedit. Defunctóque circa Kalend. Ianuarias altero è COSS. *neminem substituit: improbans exemplum vetus Caninij Rebuli, vno die Consulis. Triumphalia ornamenta, etiam quæstoriæ dignitatis, non nullis ex equestri ordine tribuit: nec vtique de caussa militari, sed & de quibusdam rebus orationes ad Senatum missas, præterito Quæstoris officio, per* CÕS. *plerumque recitabat.*

FORMAM *ædificiorum vrbis nouam excogitauit: & vt* 16
ante insulas ac domos porticus essent, de quarum solarijs incendia arcerentur: eásque sumtu suo exstruxit. Destinarat etiam Ostia tenus mœnia promouere, atque inde fossa mare veteri vrbi inducere. Multa sub eo & animaduersa seuerè, &

coercita,

coercita, nec minus instituta: adhibitus sumtibus modus: publicæ cenæ ad sportulas redactæ: interdictum, ne quid in popinis cocti præter legumina aut olera veniret: cùm antea nullum non opsonij genus proponeretur: afflicti suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis nouæ ac maleficæ: vetiti quadrigariorum lusus, quibus inueterata licentia passim vagantibus, fallere ac furari per iocum ius erat: pantomimorum factiones cum ipsis simul relegatæ.

17 ADVERSVS *falsarios tunc primùm repertum, ne tabulæ nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur. Cautum, vt in testamentis primæ duæ ceræ, testatorum modò nomine inscripto, vacuæ signaturis ostenderentur: ac ne quis alieni testamenti scriptor legatum sibi adscriberet. Item vt litigatores pro patrociniis certam, iustámque mercedem, pro subselliis nullam omnino darent, præbente ærario gratuita: vtq́ue rerũ actu ab ærario caussæ ad forum, ac recuperatores transferrentur: & vt omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent.*

18 AVGENDI, *propagandíque Imperij neque voluntate vlla, neque spe motus vmquam, etiam ex Britannia deducere exercitum cogitauit: nec nisi verecundia, ne obtrectare parentis gloriæ videretur; destitit. Ponti modò regnum concedente Polemone, item Alpium, defuncto Cottio in prouinciæ formam redegit.*

19 PEREGRINATIONES *duas omnino suscepit, Alexandrinam, & Achaicam: sed Alexandrina ipso profectionis die destitit, turbatus simul religione, ac periculo. Nam cùm circuitis templis in æde Vestæ resedisset, consurgenti ei primùm lacinia obhæsit: deinde tanta caligo coorta est, vt dispicere non posset. In Achaia Isthmum perfodere aggressus prætorianos pro cõcione ad incohoandum opus cohortatus est: tubáque signo dato, primus rastello humum effodit, & corbulæ congestam humeris extulit. Parabat & ad Caspias por-*

tas expeditionem, conscripta ex Italicis senûm pedum tyronibus noua legione, quam magni Alexandri phalangem appellabat. Hac partim nulla reprehensione, partim etiam non mediocri laude digna in vnum contuli: vt secernerem à probris ac sceleribus eius, de quibus dehinc dicam.

INTER *ceteras disciplinas pueritiæ imbutus tempore* 20 *& musica, statim vt Imperium adeptus est, Terpnum citharœdum vigentem tunc præter alios, accersiit: diebúsque continuis post cenam canenti in multam noctem assidens paullatim & ipse meditari, exercerique cœpit. Nec eorum quidquam omittere, quæ generis eius artifices, vel conseruandæ vocis caussa, vel augendæ factitarēt. Sed & plumbeam chartam supinus pectore sustinere: & clystere, vomitúque purgari: & abstinere pomis, cibísque officientibus: donec blandiente profectu (quamquam exiguæ vocis, & fuscæ) prodire in scenam concupiuit: subinde inter familiares Græcum prouerbium iactans, occultæ musicæ nullum esse respectum. Et prodijt Neapoli primùm: ac ne cōcusso quidem repente motu terræ Theatro, antè cantare destitit, quàm inchoatum absolueret* νόμον. *Ibidem sæpius & per complures cantauit dies: sumto etiam ad reficiendam vocem breui tempore, impatiens secreti à balneis in Theatrum transijt, mediáque in orchestra frequente populo epulatus, si paullùm subbibisset, aliquid se sufferri tinniturum Græco sermone promisit. Captus autem modulatis Alexandrinorum laudationibus qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant, plures Alexandria euocauit. Neque eò segniùs adolescentes equestris ordinis, & quinque amplius millia è plebe robustissimæ iuuentutis vndique elegit, qui diuisi in factiones, plausuum genera condiscerent, bombos, & imbrices, & testas vocabant) operámque nauarent cantanti sibi insignes pinguissima coma, & excellentissimo cultu pueri, nec sine anulo læuis; quorum duces quadragena millia* LLS. *merebant.*

CVM

21 CVM magni æstimaret cantare, etiam Romæ Neroneum agona ante præstitutam diem reuocauit. Flagitantibúsque cunctis cælestem vocem, respondit quidem, in hortis se copiam volentibus facturũ: sed adiuuante vulgi preces etiam statione militum, quæ tunc excubabat, repræsentaturum se pollicitus est libens: ac sine mora nomen suum in albo profitentium citharœdorum iussit adscribi: sorticuláque in vrnam cum ceteris demissa intrauit ordine suo, simúlque Præfecti prætorij citharam sustinentes, pòst Tribuni militũ, iuxtáque amicorum intimi. Vtq́ue constitit peracto principio, Nioben se cantaturum per Cluuium Rufum consularem pronuntiauit, & in horam fere decimam perseuerauit: coronámque eam, & reliquam certaminis partem in annum sequentem distulit, vt sæpius canendi occasio esset. Quod cùm tardum videretur, non cessauit identidem se publicare. Non dubitauit etiam in priuatis spectaculis operam inter scenicos dare, quodam Prætorum HS. decies offerente. Tragœdias quoque cantauit personatus: heroum Deorúmque, item heroidum ac Dearum personis effictis ad similitudinem oris sui, & feminæ, prout quamque diligeret. Inter cetera cantauit Canacē parturientem, Orestem matricidam, Oedipodem excæcatum, Herculem insanum. In qua fabula fama est tirunculum militem positum ad custodiam aditus, cùm eum ornari ac vinciri catenis, sicut argumentum postulabat, videret, accurrisse ferendæ opis gratia.

22 EQVORVM studio vel præcipuè ab ineunte ætate flagrauit: plurimúsque illi sermo, quamquàm vetaretur, de Circensibus erat: & quondam tractum Prasinum agitatorem inter condiscipulos querens, obiurgante magistro, de Hectore se loqui ementitus est. Sed cùm inter initia Imperij eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet, ad omnes etiam minimos Circenses secessu commeabat, primò clàm, deinde propalàm: vt nemini dubium esset, eo die vtique affuturum.

Neque dissimulabat, velle se palmarum numerum ampliare: quare spectaculum multiplicatis missilibus in serum protrahebatur, ne dominu quidem iam factionum dignantibus, nisi ad totius diei cursum, greges ducere. Mox & ipse aurigare, atque etiam spectari sæpius voluit: positóque in hortis inter seruitia, & sordidam plebem rudimento, vniuersorum se oculis in Circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappam, vnde Magistratus solent. Nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam, vt diximus, petit, hinc maximè motus. Instituerant ciuitates, apud quas musici agones edi solent, omnes citharœdorum coronas ad ipsum mittere. Eas adeò gratè recipiebat, vt legatos, qui pertulissent, non modò primos admitteret, sed etiam familiaribus epulis interponeret. A quibusdam ex his rogatus, vt cantaret super cenam, exceptúsque effusiùs: solos scire audire Græcos: solósque se, & studiis suis dignos ait. Nec profectione dilata, vt primùm Cassiopen traiecit, statim ad aram Iouis Cassij cantare auspicatus est.

CERTAMINA *deinceps obiit omnia. Nam & quæ* 23
diuersissimorum temporum sunt, cogi in vnum annum quibusdam etiam iteratis iussit. Olympiæ quoque præter consuetudinem musicum agona commisit. Ac, ne quid circa hæc occupatum auocaret, detineretve, cum præsentia eius vrbicas res egere à liberto Helio admoneretur, rescripsit his verbis. Quamuis nunc tuum consilium sit, & votum, me celeriter reuerti: tamen suadere, & optare potius debes, vt Nerone dignus reuertar. Cantante eo, nec necessaria quidem caussa excedere Theatro licitum erat. Itáque & enixæ quædam in spectaculis dicuntur, & multi tædio audiendi laudandíque, clausis opidorum portis, aut furtim desiluisse de muro, aut morte simulata funere elati. Quàm autem trepidè anxiéque certauerit, quanta aduersariorum æmulatione, quo metu iudicum, vix credi potest. Aduersarios quasi planè conditionis

eiusdem,

eiusdem, obseruare, captare, infamare secretò nō numquam, ex occursu maledictis incessere: ac si qui arte praecelleret, corrumpere etiam solebat. Iudices autem prius, quàm inciperet, reuerentissimè alloquebatur, omnia se facienda fecisse, sed euentum in manu esse fortunae: illos, vt sapientes & doctos viros fortuita debere excludere: atque vt auderet, hortantibus, aequiore animo recedebat: ac ne sic quidem sine sollicitudine taciturnitatem, pudorémque quorundam pro tristitia ac malignitate arguens, suspectósque sibi dicens.

24 IN *certando verò ita legi obediebat, vt numquā excreare ausus, sudorem quoque frontis brachio detergeret: atque etiam in quodam tragico actu, cùm elapsum baculum citò resumsisset, pauidus & metuens, ne ob delictum certamine submoueretur, non aliter confirmatus est, quàm adiurante hypocrita, non animaduersum id inter exsultationes, succlamationésque populi. Victorem autem se ipse pronuntiabat. Qua de caussa & praeconio vbique contendit. Ac ne cuius alterius hieronicarū memoria, aut vestigium exstaret vsquam, subuerti & vnco trahi, abijcíque in latrinas omnium statuas & imagines imperauit. Aurigauit quoque plurifariam, Olympiis verò etiam decemiugem: quamuis idipsum in rege Mithridate, carmine quodam suo reprehendisset. Sed excussus curru, ac rursus repositus, cùm perdurare non posset, destitit ante decursum: nec eo secius coronatus est. Decedens deinde, prouinciam vniuersam libertate donauit: simúlque iudices ciuitate Romana, & pecunia grandi. Quae beneficia è medio stadio Isthmiorum die sua ipse voce pronuntiauit.*

25 REVERSVS *è Graecia Neapolim, quòd in ea primum artem protulerat, albis equis introiit, disiecta parte muri, vt mos hieronicarum est. Simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam. Sed & Romam eo curru, quo Augustus olim triumphauerat, & in veste purpurea, distinctáque stellis aureis chlamyde, coronámque capite gerēs Olympicam, dextra*

manu Pythiam, praeeunte pompa ceterarum cum titulis, vbi, & quos, quo cantionum, quóve fabularum argumento vicisset: sequentibus currum ouantium ritu plausoribus, Augustianos, militésque se triumphi eius clamantibus. Dehinc diruto Circi maximi arcu, per Velabrum forúmque, Palatium, & Apollinem petijt. Incedenti passim victimae caesae, sparso per vias identidem croco, ingestaq'ue aues, ac lemnisci, & bellaria. Sacras coronas in cubili circum lectos posuit. Item statuas suas citharoedico habitu: qua nota etiam nummum percussit. Ac post haec tantũ absuit à remittendo, laxandóque studio: vt conseruandae vocis gratia, neque milites vmquam, nisi absens, aut alio verba pronuntiante appellaret: neque quidquam serio iocóve egerit, nisi adstante phonasco, qui moneret, parceret arterijs, ac sudarium ad os applicaret: multísque vel amicitiam suam obtulerit, vel simultatem indixerit, prout quisque se magis, parciúsve laudasset.

PETVLANTIAM, *libidinem, luxuriam, auariciam,* 26 *crudelitatem sensim quidem primò & occultè, velut iuuenili errore, exercuit: sed vt tunc quoque dubium nemini foret, naturae illa vitia, non aetatis esse. Post crepusculum statim arrepto pileo vel galero, popinas inibat: circúmque vicos vagabatur ludibundus, nec sine pernicie tamen. Siquidem redeuntes à cena verberare, ac repugnantes vulnerare, cloacísque demergere assueuerat: tabernulas etiam effringere, & expilare: quinctana domi constituta, vbi parta, & ad licitationem diuidenda praeda pretium assumeretur. Ac saepe in eiusmodi rixis, oculorum & vitae periculum adijt, à quodam laticlauio, cuius vxorem attrectauerat, propè ad necem caesus. Quare numquã posteà se publico illud horae sine Tribunis cõmisit, procul & occultè subsequentibus. Interdiu quoque clàm gestatoria sella delatus in Theatrum, seditionibus pantomimorum ex parte proscenij superiori, signifer simul ac spectator aderat. Et cùm ad manus ventum esset, lapidibúsque*

búsque & subselliorum fragminibus decerneretur, multa & ipse iecit in populum, atque etiam Prætoris caput consauciauit.

27 PAVLLATIM *verò inualescentibus vitijs, iocularia & latebras omisit, nulláque dissimulandi cura ad maiora palàm erupit. Epulas è medio die ad mediam noctem protrahebat: refotus sæpius calidis piscinis, ac tempore æstiuo niuatis. Cenitabátque non numquam & in publico, naumachia præclusa, vel Martio campo, vel Circo maximo, inter scortorum totius vrbis, ambubaiarúmque ministeria. Quoties Ostiam Tiberi deflueret, aut Baianum sinum præternauigaret, disposita per litora & ripas diuersoria tabernæ parabantur, insignes ganeæ & matronarum institorio copas imitantium, atque hinc inde orantium, vt appelleret. Indicebat & familiaribus cenas, quorum vni mellita quadragies* LLS. *constiterunt, alteri pluris aliquanto ab Syrtio rosaria.*

28 SVPER *ingenuorum pædagogia, & nuptarum concubinatus, Vestali virgini Rubriæ vim intulit. Acten libertam, paullùm absuit, quin iusto matrimonio sibi coniungeret: submissis consularibus viris, qui regio genere ortam peierarent. Puerum Sporum, exsectis testibus, etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus est: cum dote, & flameo per sollennc nuptiarum celeberrimo officio, deductum ad se pro vxore habuit. Exstátque cuiusdam non inscitus iocus, bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset vxorem. Hunc Sporum Augustarum ornamentis excultum, lecticáque vectum, & circa conuentus mercatúsque Græciæ, ac mox Romæ circa Sigillaria comitatus est, identidem exosculans. Nam matris concubitum appetisse, & ab obtrectatoribus eius, ne ferox & impotens mulier & hoc genere gratiæ præualeret, deterritum nemo dubitauit: vtique postquam meretricem, quam fama erat Agrippinæ simillimam, inter cõcubinas recepit. Olim etiã quoties lectica cum*

matre

matre veheretur, libidinatum incestè, ac maculis vestis proditum affirmant.

S V A M *qudem pudicitiam vsque adeo prostituit, vt cõtaminatis pæne omnibus membris, nouissimè quasi genus lusus excogitaret: quatenus feræ pelle contectus emitteretur è cauea, virorúmque ac feminarum ad stipitem deligatorum inguina inuaderet: & cùm affatim desæuisset, conficeretur à Doryphoro liberto, cui etiam, sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit: voces quoque & eiulatus vim patientium virginum imitatus. Ex non nullis comperi, persuasissimum habuisse eum neminem hominem pudicum, aut vlla corporis parte purum esse: verum pleró sque dissimulare vitium, & calliditate obtegere: ideóque professis apud se obscenitatem, cetera quoque concessisse delicta.* 29

D I V I T I A R V M *& pecuniæ fructum non alium putabat, quàm profusionem: sordidos ac deparcos esse, quibus ratio impensarum constaret: prælautos, veréque magnificos, qui abuterentur, ac perderent. Laudabat, mirabatúrque auunculum Caium, nullo magis nomine, quàm quòd ingentes à Tiberio relictas opes in breui spatio prodegisset. Quare nec largiendi, nec absumendi modum tenuit. In Tiridatem, quod vix credibile videatur, octingenta nummûm millia diurna erogauit, abeuntíque super* LLS. *millies contulit. Menecratem citharœdum, & Spicillum mirmillonem triumphalium virorum patrimoniis, ædibúsque donauit. Cercopithecum Panerotem feneratorem, & vrbanis rusticísque prædiis locupletatum, propè regio extulit funere. Nullam vestem bis induit. Quadrigenis in punctum* LLS. *aleam lusit. Piscatus est rete aurato, purpura, coccóque funibus nexis. Numquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus, armillata & phalerata cum Mazacum turba, atque cursorum.* 30

N O N *in alia re damnosior, quàm, in ædificando. Domũ* 31

à Pala-

à Palatio Esquilias vsque fecit. Quam primò transitoriam, mox incendio absumtam, restitutámque auream nominauit. De cuius spatio atque cultu suffecerit hoc retulisse. Vestibulum eius fuit, in quo colossus CXX. *pedum staret ipsius effigie. Tanta laxitas, vt porticus triplices milliarias haberet. Item stagnum maris instar, circumseptum ædificijs ad vrbium speciem. Rura insuper aruis atque vinetis & pascuis, siluísque varia cum multitudine omnis generis pecudum ac ferarum. In ceteris partibus cuncta auro lita, destincta gemmis, vnionúmque conchis erant. Cenationes laqueatæ tabulis eburneis versatilibus: vt flores ex fistulis, & vnguenta desuper spargerentur. Præcipua cenationum rotunda, quæ perpetuò diebus ac noctibus vice mundi circumageretur: balineæ marinis, & Albulis fluentes aquis. Eiusmodi domum cùm absolutam dedicaret, hactenus comprobauit, vt se diceret quasi hominem tandem habitare cœpisse. Præterea incohabat piscinam à Miseno ad Auernum lacum, contectam, porticibus conclusam, quò quidquid totis Baijs calidarum esset, committeretur. Fossam ab Auerno Ostiam vsque vt nauibus nec tamen mari iretur, longitudinis per* CLX. *milliaria: latitudinis, qua contrariæ quinqueremes commearent. Quorum operum perficiendorum gratia, quod vbique esset custodiæ in Italiam deportari, etiam scelere conuictos, non nisi ad opus damnari, præceperat. Ad hunc impendiorum furorem super fiduciam Imperij, etiam spe quadam repentina immensarum, & recõditarum opum impulsus est: ex indicio equitis R. pro comperto pollicentis, thesauros antiquissimæ gazæ, quos Dido regina fugiens Tyro secum extulisset, esse in Africa vastissimis specubus abditos, ac posse erui paruula molientium opera.*

32 V E R V M *vt spes fefellit, destitutus, atque ita iam exhaustus, & egens, vt stipendia quoque militum, & commoda veteranorum protrahi, ac differri necesse esset: calumnijs, rapinísque intendit animum. Ante omnia instituit, vt è libertorum*

rum

rum defunctorum bonis pro semisse dodrans cogeretur ei, qui sine probabili caussa eo nomine essent, quo fuissent illæ familiæ, quas ipse contingeret: deinde vt ingratorum in principem testamenta ad fiscum pertinerent: ac ne impunè esset studiosis iuris, qui scripsissent, vel dictassent ea: tum vt lege maiestatis facta dictáque omnia, quibus modò delator non deesset, tenerentur. Reuocauit & præmia coronarum, quæ vmquam sibi in certaminibus ciuitates detulissent. Et cùm interdixisset vsum amethystini, ac Tyrij coloris: submisissétque, qui nundinarum die pauculas vncias venderet: præclusit cunctos negotiatores. Quinetiam inter canendum animaduersam matronam è spectaculis, vetita purpura cultam, demonstrasse procuratoribus suis creditur: detractámque illicò non veste modò, sed & bonis exuit. Nulli delegauit officium, vt non adijceret: scis quid mihi opus sit: &, hoc agamus, ne quis quidquam habeat. Vltimò, templis compluribus dona detraxit, simulacráque ex auro vel argento fabricata conflauit: in his Penatium Deorum, quæ mox Galba restituit.

PARRICIDIA *& cædes à Claudio exorsus est: cu-* 33
ius necis, etsi non auctor, at conscius fuit: neque dissimulanter, vt qui boletos, in quo cibi genere venenum is acceperat, quasi Deorum cibum, posthac prouerbio Græco collaudare sit solitus. Certè omnibus rerum, verborúmque cōtumelijs mortuum insectatus est, modò stultitiæ, modò sæuitiæ arguens. Nam & morari eum inter homines desijsse, producta prima syllaba iocabatur: multáque decreta, & constituta, vt insipientis atque deliri pro irritis habuit. Denique bustum eius consepiri, nisi humili leuíque materia neglexit. Britannicum non minus æmulatione vocis, quæ illi iucundior suppetebat, quàm metu, ne quãdo apud hominum gratiam paterna memoria præualeret, veneno aggressus est. Quod acceptum à quadam Locusta venenariorum indice, cùm opinione tardius cederet, ventre modò Britannici moto: accersitam mulierem

lierem sua manu verberauit, arguens pro veneno remedium dedisse. Excusantique minus datum, ad occultandam facinoris inuidiam: Sane, inquit, legem Iuliam timeo: coegitque se coram in cubiculo quàm posset velocissimum, ac præsentaneũ coquere. Deinde in hædo expertus, postquàm is quinque horas protraxit: iterum ac sæpius recoctum, porcello obiecit. Quo statim exanimato, inferri in triclinium, daríque cenanti secum Britannico imperauit. Et cùm ille ad primum gustum concidisset, comitiali morbo ex consuetudine correptum apud conuiuas ementitus, postero die raptim inter maximos imbres translaticio extulit funere. Locustæ pro nauata opera, impunitatem prædiáque ampla, sed & discipulos dedit.

34 MATREM *dicta, factáque sua exquirentem acerbiùs & corrigentẽ, hactenus primò grauabatur, vt inuidia identidem oneraret, quasi cessurus Imperio, Rhodúmque abiturus: mox & honore omni, & potestate priuauit: abductáque militum & Germanorum statione, contubernio quoque ac Palatio expulit. Neque in diuexanda quidquã pensi habuit: submissis & qui Romæ morantem litibus, & in secessu quiescentem, per conuicia & iocos, terra, maríque prætereuehentes inquietarent. Verùm minis eius, ac violentia territus perdere statuit. Et cùm veneno ter tentasset, sentirétque antidotis præmunitã: lacunaria, quæ noctu super dormientem luxata machina deciderent, parauit. Hoc consilio per conscios parum celato, solutilem nauẽ, cuius vel naufragio, vel cameræ ruina periret, commẽtus est. Atque ita reconciliatione simulata, iucundissimis litteris Baias euocauit ad sollennia Quinquatriũ simul celebranda: datóque negotio trierarchis, qui Liburnicam, qua aduecta erat, velut fortuito concursu confringerent, protraxit conuiuium. Repetentique Baulos in locũ corrupti nauigij, machinosum illud obtulit, hilare prosecutus: atque in digressu papillas quoque exosculatus, reliquum tẽporis cum magna trepidatione vigilauit, opperiens cœptorum exitum.*

exitum. Sed vt diuersa omnia, nandóque euasisse eam comperit, inops consilij, L. Agernium libertum eius saluam & incolumen cum gaudio nuntiantem, obiecto clàm iuxta pugione, vt percussorem sibi subornatum arripi, constringíque iussit, matrémque occídi: quasi deprehensum crimen voluntaria morte vitasset. Adduntur his atrociora, nec incertis auctoribus, ad visendum interfectæ cadauer accurrisse, contrectasse membra, alia vituperasse, alia laudasse, sitíque interim oborta, bibisse. Neque tamen sceleris conscientiam, quamquam & militum, & Senatus, populíque gratulationibus cõfirmaretur, aut statim, aut vmquam postea ferre potuit: sæpe confessus exagitari se materna specie, verberibus Furiarum, ac tedis ardentibus. Quin & facto per Magos sacro, euocare Manes, & exorare tentauit. Peregrinatione quidem Græciæ Eleusinijs sacris, quorum initiatione impij & scelerati voce præconis submouerentur, interesse non ausus est. Iunxítque parricidio matris amitæ necem. Quam cùm ex duritia alui cubantem visitaret: & illa tractans lanuginem eius, vt assolet, iam grandis natu, per blanditias fortè dixisset, Simul hãc excepero, mori volo: conuersus ad proximos confestim se positurum velut irridens ait: præcepítque medicis, vt largiùs purgarẽt ægram. Nam nec dum defunctæ bona inuasit, suppresso testamento, ne quid abscederet.

VXORES *præter Octauiam duas posteà duxit. Pop-* 35
pæam Sabinam, quæstorio patre natam, & equiti Romano antè nuptam: Deinde Statiliam Messallinam Tauri bis Consulis, ac triumphalis abneptem. Quæ vt potiretur, virum eius Atticum Vestinum COSS. *in honore ipso trucidauit. Octauiæ consuetudinem citò aspernatus, corripientibus amicis, sufficere illi debere respondit vxoria ornamenta. Eandem mox sæpe frustra strangulare meditatus, dimisit vt sterilem: sed improbante diuortium populo, nec parcente conuicijs, etiam relegauit. Denique occídit sub crimine adulteriorũ adeò impudenti,*

pudenti, falsoque: vt in quæstione pernegantibus cunctis Anicetum pædagogum suum indicem subiecerit, qui dolo stupratam à se fateretur. Poppæam duodecimo die post diuortium Octauiæ in matrimonium acceptam, dilexit vnicè. Et tamẽ ipsam quoque ictu calcis occidit: quòd se ex aurigatione serò reuersum, grauida & ægra conuiciis incesserat. Ex hac filiam tulit Claudiam Augustam, amisitq'ue admodum infantem. Nullum adeò necessitudinis genus est, quod non scelere perculerit. Antoniam filiam Claudij recusantem post Poppææ mortem nuptias suas, quasi molitricem nouarum rerum interemit. Similiter interemit ceteros, aut affinitate aliqua sibi, aut propinquitate coniunctos. In quibus Aulum Plantium iuuenem: quem cùm ante mortem per vim constuprasset: Eat nunc, inquit, mater mea, & successorem meum osculetur: iactans dilectum ab ea, & ad spem Imperij impulsum. Priuignum Rufinum Crispinum Poppæa natum impuberem adhuc, quia ferebatur ducatus & Imperia ludere, mergendum mari, dum piscaretur, seruis ipsius demandauit. Tuscum nutricis filium relegauit, quòd in procuratione Aegypti balneis in aduentum suum exstructis, lauisset. Senecam præceptorem ad necem compulit: quamuis sæpe commeatum petenti, bonísque cedenti persanctè iurasset, suspectum se frustra, periturúmque potius, quàm nociturum ei. Burro Præfecto remedium ad fauces pollicitus, toxicum misit. Libertos diuites, & senes olim adoptionis, mox dominationis suæ fautores, atque rectores, veneno partim cibis, partim potionibus indito, intercepit.

36 NEC *minore sæuitia foris, & in exteros grassatus est. Stella crinita, quæ summis potestatibus exitium portendere vulgò putatur, per continuas noctes oriri cœperat. Anxius ea re, vt ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta cæde aliqua illustri expiare, atque à semet in capita procerũ depellere: nobilissimo cuique exitium destinauit. Enimuerò*

multò magis & quasi per iustam causam duabus coniurationibus promulgatis: quarũ prior, maiórque Pisoniana Romæ, posterior Viniciana Beneuenti conflata atque detecta est. Coniurati è vinculis triplicium catenarum dixere caussam: cum quidam crimen vltro faterentur, non nulli etiam imputarent, tamquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitijs omnibus. Damnatorum liberi vrbe pulsi, enectíque veneno aut fame. Constat quosdam cum pædagogis & capsarijs vno prandio pariter necatos, alios diurnum victum prohibitos quærere.

N VLLVS *posthac adhibitus delectus, aut modus interimendi quoscumque libuisset, quacumque de caussa. Sed ne de pluribus referam, Saluidieno Orfito obiectũ est, quod tabernas tres de domo sua circa forum ciuitatibus ad stationẽ locasset: Caßio Longino iurisconsulto, ac luminibus orbato, quòd in vetere gentili stemmate C. Caßij percussoris Cæsaris, imagines restituisset: Pæto Thraseæ tristior & pædagogi vultus. Mori iußis non amplius, quàm horarium spatium dabat. At ne quid moræ interueniret, medicos admouebat, qui cunctantes continuò curarent. Ita enim vocabat, venas mortis gratia incidere. Creditur etiam polyphago cuidam Aegyptij generis crudam carnem, & quidquid daretur mandere assueto, concupisse viuos homines laniandos, absumendósque obijcere. Elatus inflatúsque tantis velut succeßibus, negauit, quemquam principum scisse, quid sibi liceret. Multásque nec dubias significationes sæpe iecit, ne reliquis quidem se parsurum Senatoribus: eúmque ordinem sublaturum quandoque è rep. ac prouincias & exercitus equiti R. ac libertis permissurum. Certè neque aduenieus, neque proficiscens quemquã osculo impertiuit, ac ne resalutatione quidem. Et in auspicando opere Isthmi, magna frequẽtia clarè, vt sibi, ac pop. R. bene res verteret, optauit: dißimulata Senatus mentione.* 37

S ED *nec populo, aut mœnibus patriæ pepercit: dicente quodam* 38

quodam in sermone communi, ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί: immo inquit, ἐμοῦ ζῶντος. Planéque ita fecit. Nam quasi offensus deformitate veterum ædificiorum, & angustiis, flexurísque vicorum, incendit vrbem tam palàm, vt plerique consulares, cubicularésque eius cum stupa, tedáque in prædiis suis deprehensos non attigerint: & quædam horrea circa domum auream, quorum spatium maximè desiderabat, vt bellicis machinis labefactata, atque inflamata sint, quòd saxeo muro constructa erant. Per sex dies, septémque noctes ea clade sæuitum est, ad monumentorum, bustorúmque diuersoria plebe compulsa. Tunc præter immensum numerum insularum, domus priscorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spoliis adornatæ, Deorúmque ædes ab Regibus, ac deinde Punicis & Gallicis bellis votæ dedicatæq́ue: & quidquid visendum atque memorabile ex antiquitate durauerat. Hoc incẽdium è turri Mæcenatica prospectans, lætúsque flammæ, vt aiebat, pulcritudine, ἅλωσιν Ilij decantauit in illo suo scenico habitu. Ac ne non hinc quoque quantum posset prædæ, & manubiarum inuaderet, pollicitus cadauerum, & ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit: collationibúsque non receptis modò, verùm & efflagitatis, prouincias, priuatorúmque census propè exhausit.

39 ACCESSERVNT tantis ex principe malis, probrísque quædam & fortuita: pestilentia vnius autumni, qua XXX. funerum millia in rationem Libitinæ venerunt: clades Britannica, qua duo præcipua opida, magna ciuium sociorúmque cæde direpta sunt: ignominia ad Orientem legionibus in Armenia sub iugum missis, ægréque Syria retẽta. Mirum, & vel præcipuè notabile inter hæc fuit, nihil eum patientiùs quàm maledicta & conuicia hominũ tulisse: neque in vllos leniorẽ, quàm qui se dictis aut carminibus lacessissent, exstitisse. Multa Græcè, Latinéque proscripta, aut vulgata sunt, sicut illa.

Νέρων, ὀρέστης, ἀλκμαίων, μητροκτόνοι.
Νεόψηφον Νέρων, ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.

Quis negat Aeneæ magna de stirpe Neronem?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.
Dum tendit citharam noster, dum cornua Parthus,
Noster erit pæan, ille ἑκατηβελέτης.
Roma domus fiet, Veios migrate Quirites,
Si non & Veios occupat ista domus.

Sed neque auctores requisiuit: & quosdam per indicem delatos ad Senatum, affici grauiore pœna prohibuit. Transeuntem eum Isidorus Cynicus in publico clara voce corripuerat, quòd Naupli mala bene cantitaret, sua bona malè disponeret. Et Datus Atellanarum histrio in cantico quodam, ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μῆτερ, *ita demonstrauerat, vt bibentem natantémque faceret, exitum C. Claudij Agrippinæque significans: & in nouissima clausula,*

Orcus vobis ducit pedes,

Senatum gestu notaret: histrionem & philosophum Nero nihil amplius quàm vrbe Italiáque submouit, vel cõtemtu omnis infamiæ, vel ne fatendo dolorem, iritaret ingenia.

TALEM *principem paullò minùs per* XIIII. *annos* 40
perpessus terrarum orbis, tandem destituit: initium facientibus Gallis, duce Iulio Vindice, qui tum eam prouinciam pro Prætore obtinebat. Prædictum à mathematicis Neroni olim erat, fore vt quandoque destitueretur: vnde illa vox eius celeberrima, τὸ τεχνίον πᾶσα γαῖα τρέφει: *quo maiore venia meditaretur citharœdicam artem principi sibi gratam, priuato necessariam. Spoponderunt tamen quidam destituto ei ordinationẽ Orientis, nonnulli nominatim regni in Hierosolymorum, plures omnis pristinæ fortunæ restitutionem. Cui spei pronior, Britannia, Armeniáque amissa, ac rursus vtraque recepta, defunctũ se fatalibus malis existimabat. Vt verò consulto Delphis Apolline, septuagesimum ac tertium annum*

annum cauendum sibi audiuit, quasi eo demum obiturus, ac nihil coniectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, non modò senectam, sed etiam perpetuam, singularémque concepit felicitatem, vt amissis naufragio pretiosissimis rebus, non dubitauerit, inter suos dicere, pisces eas sibi relaturos. Neapoli de motu Galliarum cognouit die ipso, quo matrem occiderat: adeóque lentè ac securè tulit, vt gaudentis etiam suspicionem præberet, tamquam occasione nata spoliandarum iure belli opulentissimarum prouinciarum. Statímque in gymnasium progressus, certãtes athlètas effusissimo studio spectauit. Cenæ quoque tempore interpellatus, tumultuosioribus litteris, hactenus excanduit, vt malum iis qui descissent, minaretur. Denique per octo continuos dies non rescribere cuiquam, non mandare quid aut præcipere conatus, rem silentio oblitterauit.

41 E D I C T I S *tandem Vindicis contumeliosis, & frequentibus permotus, Senatum epistola in vltionem sui, reíque publicæ adhortatus est: excusato languore faucium, propter quem non adesset. Nihil autem æquè doluit, quàm vt citharœdum malum se increpitum, ac pro Nerone Aenobarbum appellatum. Et nomen quidem gentile, quòd sibi per contumeliam exprobraretur, resumturum se professus est, deposito adoptiuo. Cetera conuicia vt falsa, non alio argumento refellebat, quàm quòd etiam inscitia tantopere laboratæ perfectæq'ue à se artis obiiceretur: singulos subinde rogitans, nossêntne quemquam præstantiorem. Sed vrgentibus aliis super alios nuntiis, Romam prætrepidus rediit. Leuitérque modò in itinere friuolo auspicio mente recreata, cùm annotasset insculptum monumento, militem Gallum ab equite R. oppressum, trahi crinibus, ad eam speciem exiluit gaudio, cælumque adorauit. Ac ne tunc quidem aut Senatu, aut populo coram appellato. quosdã è primoribus viris demum euocauit: transactáque raptim consultatione, reliquam diei partem per or-*

gana hydraulica noui & ignoti generis circumduxit. Ostendénsque singula, de ratione ac difficultate cuiusque differens, iámque etiam prolaturum omnia in Theatrum affirmauit, si per Vindicem liceat.

Postqvam etiam deinde Galbam, & Hispanias 42 desciuisse cognouit, collapsus, animóque male fracto, diu, & sine voce, & propè intermortuus iacuit. Vtq́ue resipuit, veste desciss a, capite conuerberato, actum de se pronuntiauit. Consolantíque nutriculæ, & aliis quoque iam principibus similia accidisse memoranti, se verò præter ceteros inaudita, & incognita pati respondit, qui suum Imperium viuus amitteret. Nec eò secius quidquam ex consuetudine luxus, atque desidiæ omisit vel imminuit. Quinimmo, cùm prosperi quiddam ex prouinciis nuntiatum esset, super abundantissimam cœnam iocularia in defectionis duces carmina, lasciuéque modulata, quæ vulgò innotuerunt, etiam gesticulatus est: ac spectaculis Theatri clàm illatus, cuidam scenico placenti nuntium misit, abuti eum occupationibus suis.

Initio statim tumultus, multa & immania, verùm 43 non abhorrentia à sua natura creditur destinasse: successores, percussoréśque submittere exercitus, & prouincias regentibus quasi conspiratis, idémque & vnum sentientibus, quidquid vbique exsulum, quidquid in vrbe hominum Gallicanorum esset, contrucidare: illos, ne desciscentibus aggregarentur: hos, vt cōscios popularium suorum, atque fautores. Gallias exercitibus diripiendas permittere, Senatum vniuersum veneno per conuiuia necare, vrbem incendere feris in populum immissis, quò difficiliùs defenderetur. Sed absterritus, nō tam pœnitentia, quàm perficiendi desperatione, credénsque expeditionem necessariam, coss. ante tempus priuauit honore: atque in vtriusque locum solus iniit Consulatum, quasi fatale esset, non posse Gallias debellari, nisi à cos. ac susceptis fascibus. Cum post epulas triclinio digrederetur, innixus humeris

humeris familiarium, affirmauit, simul ac primùm prouinciam attigisset, inermem se in conspectum exercituum prodi turum, nec quidquam aliud, quàm fleturum. Reuocatísque ad pœnitentiam defectoribus sequenti die lætum inter lætos cantaturum epinicia, quæ iam nunc sibi componi oporteret.

44 I N *præparanda expeditione primam curam habuit deligendi vehicula, portandis scenicis organis, cōcubináſque, quas secum educeret, tondendi ad virilem modum, & securibus peltísque Amazonicis instruendi. Mox tribus vrbanas ad sacramentum citauit: ac nullo idoneo respondente, certum dominis seruorum numerum indixit: nec nisi ex tota cuiusque familia probatissimos, ne dispensatoribus quidem, aut amanuensibus exceptis, recepit. Partem etiam census omnes ordines conferre iussit: & insuper inquilinos priuatarum ædium atque insularum, pensionem annuam repræsentare fisco. Exegítque ingenti fastidio, & acerbitate nummum asperum, argentum pustulatum, aurum ad obrusam: vt plerique omnem collationem palàm recusarent, consensu flagitantes, à delatoribus potius reuocanda præmia quæcumque cepissent.*

45 E X *annonæ quoque caritate luctantium accreuit inuidia. Nam & fortè accidit, vt in publica fame Alexandrina nauis nuntiaretur puluerem luctatoribus aulicis aduexisse. Quare omnium in se odio concitato, nihil contumeliarum defuit, quin subiret. Statuæ eius à vertice cirrus appositus est cum inscriptione Græca, Nunc demum agona esse, & traderet tandem. Alterius collo & ascopera deligata, simúlque titulus, Ego quid potui? sed tu culeum meruisti. Adscriptum & columnis, iam gallos eum cantando excitasse. Iam noctibus iurgia cum seruis plerique simulantes, crebrò Vindicem poscebant.*

46 T E R R E B A T V R *adhæc euidentibus portentis somniorum, & auspiciorum, & ominium tum veteribus tum nouis: numquam anteà somniare solitus. Occisa demum matre,*

vidit per quietem nauem sibi regenti extortum gubernaculum: trahique se ab Octauia vxore in arctissimas tenebras. Et modò pennatarum formicarum multitudine oppleri: modò à simulacris gentium ad Pompeij Theatrum dedicatarũ circuiri, arcerique progressu. Asturconem, quo maximè lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem transfiguratũ, ac tantum capite integro hinnitus edere canoros. De Mausoleo sponte foribus patefactis exaudita vox est, nomine eum cientis. Kalend. Ianuarij exornati Lares in ipso sacrificij apparatu conciderunt. Auspicanti Sporus anulum muneri obtulit: cuius gemmæ sculptura erat, Proserpinæ raptus. Votorũ nuncupatione magna iam ordinum frequentia vix repertæ Capitolij claues. Cùm ex oratione eius, qua in Vindicem perorabat, recitaretur in Senatu, daturos pœnas sceleratos, ac breui dignum exitum facturos, conclamatum est ab vniuersis: Tu facies Auguste. Obseruatũ etiam fuerat, nouissimam fabulam cantasse eum publicè Oedipodem exsulem, atque in hoc decidisse versu,

Θανεῖν μ᾽ ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

NVNTIATA *etiam interim ceterorum exercituum defectione, litteras prandẽti sibi redditas concerpsit, mensam subuertit: duos scyphos gratissimi vsus, quos Homericos à cælatura carminum Homeri vocabat, solo illisit: ac sumto à Locusta veneno, & in auream pyxidem condito, transiit in hortos Seruilianos. Vbi præmissis libertorum fidissimis Ostiam, ad classem præparandam, Tribunos, Centurionésque prætorij de fuga societate tentauit. Sed partim tergiuersantibus, partim apertè detrectantibus, vno verò etiam proclamante,* 47

Vsque adeó ne mori miserum est?

varia agitauit, Parthós ne an Galbam supplex peteret, an atratus prodiret in publicum, próque Rostris quanta posset maxima miseratione veniam præteritorum precaretur. Ac ni flexisset animos, vel Aegypti præfecturam concedi sibi oraret.

Inuentus

Inuentus est postea in scrinio eius hac de re sermo formatus. Sed deterritum putant, ne priùs quàm in forum perueniret, discerperetur. Sic cogitatione in posterum diem dilata, ad mediam fere noctem excitatus, vt comperit stationem militum recessisse, prosiluit è lecto, misitq'ue circum amicos. Et quia nihil à quoquam renuntiabatur, ipse cum paucis hospitia singulorum adiit. Verùm clausis omnium foribus, respondente nullo, in cubiculum rediјt: vnde iam & custodes diffugerant, direptis etiam stragulis, amota & pyxide veneni. Ac statim Spicillum mirmillonem, vel quemlibet alium percussorem, cuius manu periret, requisiuit. Et nemine reperto: Ergo ego, inquit, nec amicum habeo, nec inimicum: procurrítque quasi præcipitaturus se in Tiberim.

48 *SED reuocato rursus impetu, aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desiderauit: & offerente Phaonte liberto suburbanum suum inter Salariam & Numentanam viam circa quartum milliarium: vt erat nudo pede atque tunicatus, pænulam obsoleti coloris superinduit: adopertóque capite, & ante faciem obtenso sudario, equum inscendit, quatuor solis comitātibus, inter quos & Sporus erat. Statímque tremore terræ, & fulgure aduerso pauefactus, audiјt ex proximis castris clamorem militum, & sibi aduersa, & Galbæ prospera ominantium: etiam ex obuiis viatoribus quendam dicentem, Hi Nĕronem persequuntur: alium sciscitantem, Ecquid in vrbe noui de Nerone? Equo autem odore abiecti in via cadaueris consternato, detecta facie agnitus est à quodam Mißicio prætoriano, & salutatus. Vt ad diuerticulum ventum est, dimißis equis inter fruticeta ac vepres per arundineti semitam ægrè, nec nisi strata sub pedibus veste, ad aduersum villæ parietem euasit. Ibi hortante eodem Phaonte, vt interim in specum egestæ arenæ concederet, negauit se viuum sub terram iturum: ac parum per commoratus, dum clandestinus ad villam introitus pararetur, aquam ex sub-*

iecta lacunæ potaturus manu hausit: Et hæc est, inquit, Neronis decocta. Deinde diuulsa sentibus pænula traiectos surculos rasit: atque ita quadrupes per angustias effossæ cauernæ receptus, in proximam cellam decubuit super lectum modicella culcita, vetere pallio strato instructum. Faméque & iterum siti interpellante, panem quidem sordidum oblatum aspernatus est, aquæ autem tepidæ aliquantulum bibit.

TVNC *vnoquoque hinc inde instante, vt quàm primùm* 49
se impendentibus contumeliis eriperet, scrobem coràm fieri imperauit, dimensus ad corporis sui modulum: componíque simul, si qua inuenirentur frusta marmoris, & aquam simul ac ligna conferri curando mox cadaueri, flens ad singula, atque identidem dictitans: Qualis artifex pereo. Inter moras perlatos à cursore Phaontis codicillos præripuit, legítque se hostem à Senatu iudicatum, & quæri, vt puniatur more maiorum. Interrogauítque quale esset id genus pœnæ. Et cùm comperisset nudi hominis ceruicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi: conterritus, duos pugiones, quos secum tulerat, arripuit: tentatáque vtriusque acie, rursus condidit, caussatus nondum adesse fatalem horam. Ac modò Sporum hortabatur, vt lamentari ac plangere inciperet: modò orabat, vt se aliquis ad mortem capessendam exemplo iuuaret: interdum segnitiem suam his verbis increpabat: Viuo deformiter ac turpiter: οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει, νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις. ἄγε ἔγειρε σεαυτόν. *Iámque equites appropinquabant, quibus præceptum erat, vt viuum eum attraherent. Quod vt sensit, trepidanter effatus,*

ἵππων μ' ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει:

ferrum iugulo adegit, iuuante Epaphrodito à libellis. Semianimísque adhuc interrumpenti Centurioni, & pænula ad vulnus apposita, in auxilium se venisse simulanti, non aliud respondit, quàm Serò: &, Hæc est fides. Atque in ea voce defecit

fecit exstantibus, rigētibúsque oculis vsque ad horrorem formidinémque visentium. Nihil priùs, ac magis à comitibus exegerat, quàm ne potestas cuiquam capitis sui fieret: sed vt, quoquo modo, totus cremaretur. Permisit hoc Icelus Galbæ libertus, non multò antè vinculis exsolutus, in quæ primo tumultu coniectus fuerat.

50 FVNERATVS *est impensa ducentorum milliū, stragulis albis auro intextis, quibus vsus Kalend. Ianuarij fuerat. Reliquias Ecloge & Alexandria nutrices cum Acte concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt, quod prospicitur è campo Martio impositum colle hortorum. In eo monumento solium Porphyretici marmoris superstanti Lunensi ara circumseptum est lapide Thasio.*

51 STATVRA *fuit pæne iusta: corpore maculoso & fœdo: sufflauo capillo: vultu pulcro magis, quàm venusto: oculis cæsijs & hebetioribus: ceruice obesa, ventre proiecto, gracillimis cruribus, valetudine prospera. Nam qui luxuriæ immoderatissimæ esset, ter omnino per* XIIII. *annos languit: atque ita, vt neque vino, neque consuetudine reliqua abstineret. Circa cultum habitúmque adeò pudendus: vt comam semper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiam ponè verticem summiserit: ac plerumque synthesin indutus, ligato circum collum sudario prodierit in publicum, sine cinctu, & discalceatus.*

52 LIBERALES *disciplinas omnes ferè puer attigit. Sed à philosophia eum mater auertit: monens, imperaturo contrariam esse: à cognitione veterum oratorum Seneca præceptor, quò diutius in admiratione sui detineret. Itaque ad poëticam pronus carmina libenter, ac sine labore composuit: nec, vt quidam putant, aliena pro suis edidit. Venêre in manus meas pugillares libellíque cū quibusdā notissimis versibus ipsius chirographo scriptis: vt facilè appareret, non translatos, aut dictāte aliquo exceptos: sed planè quasi à cogitante atque generante*

generante exaratos: ita multa & deleta, & inducta, & superscripta inerant.

HABVIT *& pingendi, fingendique maximè non mediocre studium. Maxima autem popularitate efferebatur, omnium æmulus, qui quoquo modo animum vulgi mouerent. Exiit post scenicas coronas opinio, proximo lustro descensurũ eum ad Olympia inter athletas. Nam luctabatur assiduè: nec aliter certamina gymnica Græcia tota spectauerat, quàm brabeutarum more in stadio humi assidens: ac si qua paria longiùs recessissent, in medium manibus suis protrahens. Destinauerat etiam, qui Apollinẽ cantu, Solem auriganda æquiparare æstimaretur, imitari, & Herculis facta. Præparatúmque leonem aiunt, quem vel claua vel brachiorum nexibus in Amphitheatri arena spectante populo nudus elideret.* 53

SVB *exitu quidem vitæ palàm vouerat, si sibi incolumis status permansisset, proditurum se parta victoriæ ludis, etiam hydraulam, & choraulam, & vtricularium, ac nouissimo die histrionem, saltaturúmque Vergilij Turnum. Et sunt qui tradant Paridem histrionem occisum ab eo, quasi grauem aduersarium.* 54

ERAT *illi æternitatis, perpetuæq́ue famæ cupido, sed inconsulta. Ideóque multis rebus ac locis vetere appellatione detracta, nouam induxit ex suo nomine. Mensem quoque Aprilem Neroneum appellauit. Destinauerat & Romam Neropolim nuncupare.* 55

RELIGIONVM *vsquequaque contemtor, præter vnius Deæ Syriæ. Hanc mox ita spreuit, vt vrina contaminaret: alia superstitione captus, in qua sola pertinacissimè hæsit. Siquidem acunculam puellarem, cùm quasi remedium insidiarum à plebeio quodam, & ignoto muneri accepisset, detecta confestim coniuratione pro summo Numine trinísque in die sacrificiis colere perseuerauit: volebátque credi monitione eius futura prænoscere. Ante paucos quàm periret menses,* 56

attendit

attendit & exspiscio, nec vmquam litauit.

57 OBIIT XXX. *& secundo ætatis anno, die quo quondam Octauiam interemerat. Tantúmque gaudium publicè præbuit, vt plebs pileata tota vrbe discurreret. Et tamen non defuerunt, qui per longum tempus vernis æstiuísque floribus tumulum eius ornarent: ac modò imagines prætextatas in Rostris preferrent, modò edicta quasi viuentis, & breui magno inimicorum malo reuersuri. Quinetiam Vologesus Parthorũ rex, missis ad Senatum legatis de instauranda societate, hoc etiam magnopere orauit, vt Neronis memoria coleretur. Denique cùm post* XX. *annos adolescente me exstitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse iactaret, tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, vt vehementer adiutus & vix redditus sit.*

C. SVETONII TRANQVILLI SER. GALBA VII.

1 PROGENIES *Cæsarum in Nerone defecit: quod futurum compluribus quidem signis, sed euidentissimus duobus apparuit. Liuiæ olim post Augusti statim nuptias Veientanum suum reuisenti, præteruolans aquila gallinam albam, ramum lauri rostro tenentem, ita vt rapuerat, demisit in gremium: cúmque nutriri alitem, pangíque ramulum placuisset, tanta pullorum soboles prouenit, vt hodie quoque ea villa ad Gallinas vocetur: tale verò lauretum, vt triumphaturi Cæsares inde laureas decerperent: fuitque mos triumphantibus, alias confestim eodem loco pangere: & obseruatum est sub cuiusque obitum, arborem ab ipso institutã, elanguisse. Ergo nouissimo Neronis anno, & silua omnis exaruit radicitus, & quidquid ibi gallinarũ erat, interiit: ac subinde tacta de cælo Cæsarum æde, capita omnibus statuis simul deciderunt: Augustíque sceptrum è manibus excussum est.*

NERONI *Galba successit, nullo gradu contingens Cæsarum*

sarum domum: sed haud dubiè nobilissimus, magnáque & vetere prosapia: vt qui statuarum titulis pronepotem se Q. Catuli Capitolini semper adscripserit: Imperator verò etiam stemma in atrio proposuerit, quo paternam originem ad Iouem, maternam ad Pasiphaen Minois vxorem referret.

IMAGINES, *& elogia vniuersi generis exsequi longum est, familiæ breuiter attingam. Qui primus Sulpiciorum cognomen Galbæ tulit, cur, aut vnde traxerit, ambigitur. Quidam putant, quòd opidum Hispaniæ frustra diu oppugnatum illitis demum galbano facibus succenderit: alij quòd in diuturna valetudine galbeo, id est, remediis lana inuolutis assiduè vteretur: non nulli quòd præpinguis fuerit visus, quem galbam Galli vocant: vel contrà, quòd tam exilis, quàm sunt animalia, quæ in esculis nascuntur, appellantúrque galbæ. Familiam illustrauit Ser. Galba consularis, temporũ suorum eloquentissimus: quem tradunt Hispaniam ex Prætura obtinentem, XXX. Lusitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriatini belli caussam exstitisse. Eius nepos ob repulsam Consulatus infensus Iulio Cæsari, cuius legatus in Gallia fuerat, conspirauit cum Cassio & Bruto: propter quod Pedia lege damnatus est. Ab hoc sunt Imperatoris Galbæ auus & pater. Auus clarior studiis, quàm dignitate. Non enim egressus Præturæ gradum, multiplicem nec incuriosam historiam edidit. Pater Cõsulatu functus, quàm breui corpore atque etiam gibber modicæq́ue in dicẽdo facultatis, caussas industriè actitauit. Vxores habuit Mummiam Achaicam neptem Catuli, pronept éḿque L. Mummij, qui Corinthum excîdit: Item Liuiam Ocellinam, ditem admodum, & pulcram. à qua tamen nobilitatis caussa appetitus vltro existimatur, & aliquanto enixius, postquàm subinde instanti vitium corporis secretò posita veste detexit, ne quasi ignaram fallere videretur. Ex Achaica liberos, Caium & Seruiũ procreauit. Quorum maior Caius attritis facultatibus vrbe cessit: prohibitúsque* 3

tisque à Tiberio sortiri anno suo Proconsulatum, voluntaria morte obijt.

4 SER. *Galba Imperator, M. Valerio Messalla, Cn. Lentulo* COSS. *natus est*, IX. *Kalend. Ianuarij, in villa colli supposita, prope Terracinam sinistrorsum Fundos petentibus: Adoptatus à nouerca sua, Liuij nomen, & Ocellare cognomē assumsit, mutato prænomine. Nam Lucium mox pro Seruio vsque ad tempus Imperij vsurpauit. Constat Augustum puero adhuc salutanti se inter æquales, apprehensa buccula dixisse*, καὶ σύ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παραγεύσῃ. *Sed & Tiberius, cùm comperisset eum imperaturum, verùm in senecta: Viuat sanè, ait, quando id ad nos nihil pertinet. Auo quoque eius fulgur procuranti, cum exta de manibus aquila rapuisset, & in frugiferam quercum contulisset, summum, sed serum Imperium portendi familiæ, responsum est. Et ille irridens: Sanè, inquit, cùm mula pepererit. Nihil æquè posteà Galbam tentantem res nouas cōfirmauit, quàm mulæ partus: ceterísque, vt obscenum ostentum abhorrentibus, solus pro lætissimo accepit, memor sacrificij, dictíque aui. Sumta virili toga, somniauit fortunam dicentem, stare se ante fores defessam: & nisi ocyus reciperetur, cuicumque obuio prædæ futuram. Vtq'ue euigilauit aperto atrio, simulacrum æneum Deæ cubitali maius iuxta limen inuenit: idq'ue gremio suo Tusculum, vbi æstiuare consueuerat, auexit: & in parte ædium consecratum, menstruis deinceps supplicationibus, & peruigilio anniuersario coluit. Quamquam ætate nō dum constanti, veterem ciuitatis, exoletúmque morem, ac tantum in domo sua hærentem obstinatissimè retinuit: vt liberti seruique bis die frequentes adessent, ac mâne saluere, vesperi valere sibi singuli dicerent.*

5 INTER *liberales disciplinas attendit iuri: dedit & matrimonio operā. Verùm amissa vxore Lepida, duobúsque ex ea filiis, remāsit in cælibatu, neque sollicitari vlla cōditione amplius*

plius potuit, ne Agrippina quidem viduata morte Domitij, quæ maritum quoque adhuc nec dum cælibem Galbam, adeò omnibus sollicitauerat modis, vt inter conuentum matronarum correpta iurgio, atque etiam manu pulsata sit à matre Lepida. Obseruauit ante omnes Liuiam Augustam: cuius & viuæ gratia plurimum valuit, & mortuæ testamento pæne ditatus est. L L S. *namque quingenties cùm præcipuum inter legatarios habuisset, quia notata, nō perscripta erat summa, herede Tiberio legatum ad quingenta reuocante, ne hæc quidem accepit.*

HONORIBVS *ante legitimum tempus initis, Prætor 6 commissione ludorum Floralium, nouum spectaculi genus, elephantos funambulos edidit: exinde prouinciæ Aquitaniæ anno fere præfuit: mox Consulatum per sex menses ordinarium gessit. Euenítque, vt in eo ipse L. Domitio patri Neronis, ipsi Siluius Otho pater Othonis succederet, velut præsagium insequentis casus, quo medius inter vtriusque filios extitit Imperator. A Caio Cæsare, Gætulico substitutus, postridie quàm ad legiones venit, sollenni forte spectaculo plaudentes inhibuit, data tessera, vt manus pænulis continerent, statim per castra iactatum est,*

Disce miles militare, Galba est, non Gætulicus.

Pari seueritate interdixit commeatus peti. Veteranum ac tironem militem opere assiduo corroborauit: maturéque Barbaris, qui iam in Galliam vsque proruperant, coërcitis, præsenti quoque Caio talem & se, & exercitum approbauit, vt inter innumeras, contractásque ex omnibus prouinciis cōpias, neque testimonium, neque præmia ampliora vlli perciperent. Ipse maximè insignis, quòd campestrem decursionem scuto moderatus, etiam ad essedum Imperatoris per viginti passuum millia cucurrit.

CÆDE *Caij nuntiata, multis ad occasionem stimulantibus, quietem prætulit. Per hoc gratissimus Claudio, re-* 7

ceptúsque

ceptúsque in cohortem amicorum, tantæ dignationis est habitus, vt cùm subita ei valetudo, nec adeò grauis incidisset, dilatus sit expeditionis Britannicæ dies. Africam pro Consule biennio obtinuit, extra sortem electus ad ordinandam prouinciam, & intestina dissensione, & Barbarorum tumultu inquietam. Ordinauítque magna seueritatis ac iustitiæ cura, etiam in paruulis rebus. Militi, qui per expeditionem annona arctissima residuum cibariorum tritici modium centum denariis vendidisse arguebatur, vetuit, simulátque indigere cibo cœpisset, à quoquam opem ferri: & is fame extabuit. At in iure dicendo, cùm de proprietate iumenti quæreretur: leuibus vtrimque argumentis, & tèstibus: ideóque difficili coniectura veritatis, ita decreuit, vt ad lacum, vbi adaquari solebat, duceretur capite inuoluto: atque ibidem reuelato, eius esset, ad quem sponte se à potu recepisset.

8 OB *res, & tunc in Africa, & olim in Germania gestas, ornamenta triumphalia accepit, & Sacerdotium triplex inter* XV. *viros, sodaléſque* Titios, *item Augustales cooptatus: atque ex eo tempore propè ad Neronis medium principatū in secessu plurimûm vixit, ne ad gestandum quidem vmquā iter egressus, quàm vt secum vehiculo proximo decies* LLS. *in auro efferret, donec in opido Fundis moranti Hispania Tarraconensis oblata est. Accidítque, vt cùm prouinciam ingressus sacrificaret intra ædem publicam, puero è ministris acerram tenenti, capillus repentè toto capite canesceret. Nec defuerūt qui interpretarētur, significari rerum mutationē, successurúmque iuueni senem: hoc est, ipsum* Neroni. *Nec multo pòst in Cantabriæ lacum fulmen decidit: repertaq́ue sunt duodecim secures, haud ambiguum summi Imperij signum.*

9 PER *octo annos variè, & inæquabiliter prouinciā rexit. Primò acer & vehemens, & in coërcendis quidem delictis vel immodicus. Nam & nummulario non ex fide versanti pecunias, manus amputauit, mensæq́ue eius affixit. Et tuto-*

rem, quòd pupillum, cui substitutus heres erat, veneno necasset, cruce affecit: implorantique leges, & ciuem Romanum se testificanti, quasi solatio & honore aliquo pœnam leuaturus, mutari, multóque præter ceteras altiorem & dealbatam statui crucem iussit. Paullatim in desidiam segnitiémque conuersus est, ne quid materiæ præberet Neroni: & vt dicere solebat, quòd nemo rationem otij sui reddere cogeretur. Carthagine noua conuentum agens, tumultuari Gallias comperit. Legato Aquitaniæ auxilia implorante, superuenerunt Vindicis litteræ, hortantis, vt humano generi assertorem ducémque se accommodaret. Nec diu cunctatus conditionem partim metu, partim spe recepit. Nam & mandata Neronis de nece sua ad procuratores clàm missa deprehenderat: & confirmabatur cùm secundissimis auspiciis, & ominibus, tum virginis honestæ vaticinatione, tanto magis, quòd eadem illa carmina sacerdos Iouis Cluniæ ex penetrali somnio monitus eruerat, ante ducentos annos similiter à fatidica puella pronuntiata. Quorum carminum sententia erat, Oriturum quandoque ex Hispania principem, dominúmque rerum.

IGITVR *cùm quasi manumissioni vacaturus conscen-* 10
disset Tribunal, propositis ante se damnatorum, occisorúmque à Nerone quàm plurimis imaginibus, & adstāti nobili puero, quem exsulantem ex proxima Baleari insula, ob id ipsum acciuerat, deplorauit temporum statum, consalutatúsque Imperator, legatum se Senatus ac populi R. professus est. Deinde iustitio indicto, è plebe quidem prouinciæ legiones & auxilia conscripsit, super exercitum veterē legionis vnius, duarúmque alarum, & cohortium trium. At è primoribus prudentia atque ætate præstantibus, velut instar Senatus, ad quos de maiore re, quoties opus esset, referretur, instituit. Delegit & equestris ordinis iuuenes, qui manente anulorum aureorum vsu, Euocati appellarentur, excubiásque circa

cubiculum

cubiculum suum vice militum agerent. Etiam per prouincias edicta dimisit, auctor singulis, vniuersisq́ue conspirandi: simul & vt qua posset quisque opera, communem caussam iuuarent. Per idem ferè tempus in munitione opidi, quod sedem bello delegerat, repertus est anulus opere antiquo, scalptura gemmæ victoriam cum tropæo exprimente. Ac subinde Alexandrina nauis Dertosa appulit armis onusta, sine gubernatore, sine nauta, ac vectore vllo: vt nemini dubium esset, iustum piúmque, & fauentibus Dis bellum suscipi. Cùm repente ex inopinato propè cuncta turbata sunt, alarum altera castris appropinquantem, pœnitentia mutati sacramenti destituere conata est, ægréque retenta in officio: & serui, quos à liberto Neronis ad fraudem præparatos muneri acceperat, per angiportum in balnea transeuntē pæne interemerunt: nisi cohortantibus inuicem, ne occasionem omitterent, interrogatísque de qua occasione loquerentur, expressa cruciatu conféssio esset.

11 ACCESSIT *ad tanta discrimina mors Vindicis, qua maximè consternatus, destitutóque similis, non multum abfuit, quin vitæ renuntiaret. Sed superuenientibus ab vrbe nuntiis, vt occisum Neronem, cunctósque in verba sua iurasse cognouit: deposita legati; suscepit Cæsaris appellationem. Itérque ingressus est paludatus, ac dependente à ceruicibus pugione ante pectus: nec prius vsum togæ recuperauit, quàm oppreßis, qui nouas res moliebantur, præfecto Prætorij Nymphidio Sabino Romæ, in Germania Fonteio Capitone, in Africa Clodio Macro legatis.*

12 PRÆCESSERAT *de eo fama sæuitiæ simul, atque auaritiæ: quòd ciuitates Hispaniarū, Galliarúmque, quæ cunctantiùs sibi accesserant, grauioribus tributis, quasdam etiā murorū destructione puniisset: & præpositos, procuratorésque supplicio capitis affecisset cum coniugibus ac liberis: quódque oblatam à Tarraconensibus è vetere templo Iouis coronam*

auream librarum XV. *conflasset, ac tres vncias quæ ponderi deerãt, iußisset exigi. Ea fama & confirmata & aucta est, vt primùm vrbem introÿt. Nam cùm classiarios, quos Nero ex remigibus iustos milites fecerat, redire ad pristinum statum cogeret: recusantes, atque insuper aquilam, & signa pertinaciùs flagitantes, non modò immisso equite disiecit, sed decimauit etiam. Item Germanorum cohortem à Cæsaribus olim ad custodiam corporis institutam, multísque experimentis fidelißimam, dissoluit, ac sine vllo commodo remisit in patriã: quasi Cn. Dolabellæ, iuxta cuius hortos tendebat, proniorem. Illa quoque veréne an falsò per ludibrium iactabantur, apposita lautiore cena ingemuisse eum. Et ordinario quidem dispensatori breuiarium rationum offerenti, parapsidem leguminis pro sedulitate ac diligentia porrexisse. Cano autẽ choraulæ, mirè placenti, denariòs quinque donasse, prolatos manu sua è peculiaribus loculis suis.*

QVARE *aduentus eius non perinde gratus fuit: idq'ue* 13
proximo spectaculo apparuit. Siquidem Atellanis notißimum canticum exorsus, Venit io simus à villa: cuncti simul spectatores, consentiente voce reliquam partem retulerunt, ac sæpius versu repetito egerunt.

MAIORE *adeò & fauore & auctoritate adeptus est,* 14
quàm gesßit, Imperium: quamquàm multa documenta egregÿ principis daret: sed nequaquam tam grata erant, quàm inuisa, quæ secus fierent. Regebatur trium arbitrio, quos vnà & intra Palatium habitantes, nec vmquam non adhærẽtes, pædagogos vulgò vocabant. Hi erant T. Iunius legatus eius in Hispania, cupiditatis immensæ: Cornelius Laco, ex assessore præfectus prætorÿ, arrogantia socordiáque intolerabilis: libertus Icelus paullò antè anulis aureis, & Martiani cognomine ornatus, ac iam summæ equestris gradus candidatus. His diuerso vitiorum genere grassantibus, adeò se abutendum permisit & tradidit, vt vix sibi ipsi constaret: modò acerbior

parciórque:

parciórque: modò remißior ac negligentior, quàm conueniret principi electo, atque illius ætatis. Quosdam claros ex vtroque ordine viros suspicione minima, inauditos condemnauit. Ciuitatem Romanam rarò dedit. Iura trium liberorum vix vni, atque alteri: ac ne his quidem, nisi ad certum præfinitúmque tempus Iudicibus sextam decuriam adijci precantibus, non modò negauit: sed etiam concessum à Claudio beneficium, ne hieme initióque anni ad iudicandum euocarentur, eripuit.

15 EXISTIMABATVR *etiam senatoria, & equestria officia biennij spatio determinaturus, nec daturus nisi inuitis ac recusantibus. Liberalitates Neronis non plus decimis concessis, per quinquaginta equites R. ea conditione reuocandas curauit exigendásque: vt & si quid scenici, aut xystici donatum olim vendidissent, auferretur emtoribus, quando illi absumto pretio soluere nequirent. At contrà, nihil non per comites, atque libertos pretio addici, aut donari gratia passus est, vectigalia, immunitates, pœnas innocentum, impunitatē noxiorum. Quin etiam pop. R. deposcente supplicium Haloti & Tigillini, solos ex omnibus Neronis emissarijs, vel maleficentissimos incolumes præstitit: atque insuper Halotum procuratione amplißima ornauit. Pro Tigillino etiam sæuitiæ populum edicto increpuit.*

16 PER *hæc propè vniuersis ordinibus offensis vel præcipua flagrauit inuidia apud milites. Nam cùm in verba eius absentis iurantibus donatiuum grandius solito præpositi pronuntiassent: neque rem ratam habuit, & subinde iactauit, se legere militem, non emere consuesse. Atque eo quidem nomine omnes, qui vbique erant, exacerbauit. Ceterùm prætorianos etiam metu, & indignitate commouit, remouens subinde plerosque vt suspectos, & Nymphidij socios. Sed maximè fremebat superioris Germaniæ exercitus, fraudari se præmijs nauatæ aduersus Gallos & Vindicem operæ. Ergo primi ob-*

sequium rumpere ausi, Kalend. Ianuarij adigi sacramento, nisi in nomen Senatus recusarunt: statímque legationem ad prætorianos cum mandatis destinauerunt, displicere Imperatorem in Hispania factum, eligerēt ipsi, quem cuncti exercitus comprobarent.

QVOD *vt nuntiatum est, despectui esse non tam senectam suam, quàm orbitatem ratus, Pisonem Frugi Licinianum, nobilem egregiúmque iuuenem, ac sibi olim probatissimum, testamētóque semper in bona & nomen adscitum, repente è media salutantium turba apprehendit: filiúmque appellans, perduxit in castra, ac pro concione adoptauit: ne tunc quidem donatiui vlla mentione facta: quò faciliorem occasionem M. Saluio Othoni præbuit perficiendi conata, intra sextū adoptionis diem.* 17

MAGNA, *& assidua monstra iam inde à principio exitum ei, qualis euenit, portenderāt. Cùm per omne iter dextra sinistráque opidatim victimæ caderentur, taurus securis ictu consternatus, rupto vinculo, essedum eius inuasit: elatísque pedibus totum cruore perfudit, ac descendentem speculator impulsu turbæ lancea propè vulnerauit. Vrbem quoque, & deinde Palatium ingressum, excepit terræ tremore, & assimilis quidam mugitui sonus. Secuta sunt aliquantò maiora, & tristiora. Monile margaritis gemmísque consertum ad ornandum Fortunam suam Tusculanam, ex omni gaza secreuerat. Id repentè quasi augustiore dignius loco Capitolinæ Veneri dedicauit: ac proxima nocte somniauit speciem Fortunæ, querentis fraudatam se dono destinato, minantísque erepturam & ipsam quæ dedisset. Cúmque exterritus luce prima ad expiandum somnium, præmissis qui rem diuinam appararent, Tusculum excucurrisset, nihil inuenit præter tepidam in ara fauillam, atratúmque iuxta senem in catino vitreo thus tenentem, & in calice fictili merum. Obseruatum etiam est Kalend. Ianuariis, sacrificanti coronam de capite excidisse:* 18

excidisse: auspicanti pullos euolasse: adoptionis die, neque milites allocuturo castrensem sellã de more positã pro Tribunali oblitis ministris, & in Senatu curulem peruersè collocatã.

19 Privs *verò quam occideretur, sacrificantem mane haruspex identidem monuit, caueret periculum: non longè percussores abesse. Haud multò pòst cognoscit teneri castra ab Othone: ac plerisque vt eôdem quamprimùm pergeret suadentibus (posse enim auctoritate & præsentia prævalere) nihil amplius quàm continere se statuit: & legionariorum firmare præsidiis, qui multifariam diuersèque tendebant. Loricam tamen induit linteam, quamquàm haud dissimulãs parum aduersus tot mucrones profuturam. Sed extractus rumoribus falsis, quos conspirati, vt eum in publicum eliceret, de industria dissipαrant, paucis temerè affirmantibus, transactum negotium, oppressos qui tumultuarentur, aduenire frequẽtes ceteros gratulabundos, & in omne obsequium paratos: his vt occurreret, prodijt tanta fiducia, vt militi cuidã occisum à se Othonem glorianti, quo auctore respõderit, atque in forum vsque processit. Ibi equites, quibus mandata cædes erat, cùm per publicum dimota paganorum turba equos adegissent, viso procul eo, parumper restiterunt: deinde rursum incitati, desertum à suis, contrucidarunt.*

20 Svnt *qui tradant ad primum tumultum proclamasse eum, Quid agitis commilitones? Ego vester sum, & vos mei: donatiuum etiam pollicitum. Plures autem prodiderunt, obtulisse vltro iugulum: & vt hoc agerent ac ferirent, quando ita videretur, hortatum. Illud mirum admodũ fuerit, neque præsentium quemquã opem Imperatori ferre conatũ: & omnes, qui accerserentur, spreuisse nuntium, excepta Germanicorum vexillatione. Hi ob recens meritum, quòd se ægros, & inualidos magnopere fouisset, in auxilium aduolauere; sed serius itinere deuio per ignorantiam locorũ retardati. Iugulatus est ad lacũ Curtij, ac relictus, ita vti erat, donec gregarius*

miles à frumentatione rediens abiecto onere caput ei amputauit. Et quoniam capillo præ caluitio arripere non poterat, in gremium abdidit. Mox inserto per os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis, calonibúsque donauit: qui hastæ suffixũ, non sine ludibrio circũ castra portarunt, acclamantes identidem, Galba Cupido fruaris ætate tua. Maximè iritati ad talem iocorum petulantiam, quòd ante paucos dies exierat in vulgus, laudanti cuidam formam suam, vt adhuc floridam & vegetam, respondisse eum: Ἔτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστιν. *Ab his Patrobij Neroniani libertus, centum aureis redemtum, eo loco, vbi iussu Galbæ animaduersum in patronum fuerat, abiecit. Serò tandem dispẽsator Argius, & hoc & ceterum truncum in priuatis eius hortis Aureliæ viæ sepulturæ dedit.*

STATVRA *iusta fuit, capite caluo, oculis cæruleis, adunco naso, manibus pedibúsque articulari morbo distortissimis: vt neque calceum perpeti, neque libellos euoluere, aut tenere omnino valeret. Excreuerat etiam in dexteriore latere eius caro, propendebátque adeò, vt ægrè fascia substringeretur.* 21

CIBI *plurimi traditur, quem tempore hiberno etiam ante lucem capere consueuerat. Inter cenàm verò vsque ad abundantem, vt cõgestas super manus reliquias circumferri iuberet, spargíque ad pedes stantibus. Libidinis in mares pronior: & eos non nisi præduros, exoletósque. Ferebant in Hispania Icelum è veteribus concubinis, de Neronis exitu nuntiantem, non modò arctissimis osculis palàm exceptum ab eo: sed vt sine mora velleretur oratum, atque seductum.* 22

PERIIT *tertio & septuagesimo ætatis anno, Imperij mense septimo. Senatus vt primùm licitum fuit, statuam ei decreuerat rostratæ columnæ superstantem in parte fori, qua trucidatus est. Sed decretum Vespasianus aboleuit, percussores sibi ex Hispania in Iudæam submisisse opinatus.* 23

C. SVE-

C. SVETONII TRANQVILLI

SALVIVS OTHO VIII.

1 MAIORES *Othonis sunt orti opido Ferentino, familia vetere & honerata, atque ex principibus Etruriæ. Auus M. Saluius Otho, patre equite R. matre humili, incertum an ingenua, per gratiam Liuiæ Augustæ, in cuius domo creuerat, Senator est factus, nec Præturæ gradum excessit. Pater L. Otho materno genere præclaro, multarum & magnarum propinquitatem, tam carus, támque non absimilis facie Tiberio principi fuit, vt plerique procreatum ex eo crederent. Vrbanos honores, Proconsulatum Africæ, & extraordinaria Imperia seuerissimè administrauit. Ausus etiam est in Illyrico milites quosdam, quòd metu Camilli ex pœnitentia præpositos suos, quasi defectionis aduersus Claudium auctores, occiderant, capite punire: & quidem ante principia se coram: quamuis ob id ipsum promotos in ampliorem gradum à Claudio sciret. Quo facto, sicut gloriam auxit, ita gratiam minuit: quam tamen maturè recuperauit, detecta equitis R. fraude, quem prodentibus seruis necem Claudio parare compererat. Namque & Senatus honore rarissimo, statua in Palatio posita, prosecutus est eum: & Claudius allectum inter patricios collaudans amplissimis verbis, hæc quoque adiecit: Vir, quo meliores liberos habere ne opto quidem. Ex Albia Terentia splendidissima femina duos tulit filios, L. Titianum, & minorem Marcum cognomine. Tulit & filiam, quam non dum nubilem Druso Germanici filio despondit.*

2 OTHO *Imperator IIII. Kalend. Maij natus est, Camillo Arruntio, Domitio Aenobarbo* COSS. *A prima adolescentia prodigus, ac procax, adeò vt sæpe flagris obiurgaretur à patre. Ferebatur & vagari noctibus solitus: atque inualidum quemque obuiorum vel potulentum corripere: ac distento sago impositum in sublime iactare. Post patris deinde*

mortem libertinam aulicam gratiosam, quò efficacius coleret, etiam diligere simulauit, quamuis anum, ac pæne decrepitam. Per hanc insinuatus Neroni, facile summum inter amicos locum tenuit congruentia morum: vt verò quidam tradunt, & consuetudine mutui stupri: ac tantùm potentia valuit, vt damnatum repetundis consularem virum, ingens præmium pactus, priùs quàm planè restitutionẽ ei impetrasset, non dubitaret in Senatũ ad agendas gratias introducere.

OMNIVM *autem consiliorum, secretorúmque particeps, die, quem Nero necandæ matri destinauerat, ad auertendas suspiciones cenam vtrique exquisitissimæ comitatis dedit. Item Poppæam Sabinam tunc adhuc amicam eius abductam marito, demandatámque interim sibi nuptiarũ specie recepit. Nec corripuisse cõtentus, adeò dilexit, vt ne riualem quidem Neronem æquo tulerit animo. Creditur certè non modò missos ad arcessendam non recepisse, sed ipsum etiam exclusisse quondam pro foribus adstantem, miscentémque frustrà minas & preces, ac depositum reposcentem. Quare diducto matrimonio, sepositus est per caussam legationis in Lusitaniam, & satis visum, ne pœna acrior mimum omnem diuulgaret: qui tamen sic quoque hoc distícho enotuit.* 3

Cur Otho mentito sit quæritis exsul honore?

Vxoris mœchus cœperat esse suæ.

Prouinciam administrauit quæstorius per decem annos, moderatione atque abstinentia singulari.

VT *tandem occasio vltionis data est, conatibus Galbæ primus accessit: eodémque momento & ipse spem Imperij cepit: magnam quidem & ex conditione temporum, sed aliquantò maiorem ex affirmatione Seleuci mathematici. Qui cùm eum olim superstitem Neroni fore spopondisset, tunc vltro inopinatus aduenerat, imperaturum quoque breui repromittens. Nullo igitur officij aut ambitionis in quemquam genere omisso, quoties cena principem acciperet, aureos excubanti* 4

banti cohorti viritim diuidebat: nec eò minùs alium alia via militum demerebatur, Cuidam etiam de parte finium cum vicino litiganti, adhibitus arbiter, totũ agrum redemit, emãcipauítque: vt iam vix vllus esset, qui nõ & sentiret, & prædicaret solum successionis Imperij dignum.

5 SPERAVERAT *autem fore, vt adoptaretur à Galba: idq'ue in dies exspectabat. Sed postquam, Pisone prælato, spe decidit, ad vim conuersus est: instigante super animi dolorem etiam magnitudine æris alieni. Neque enim dissimulabat, nisi principem, se stare non posse: nihilque referre ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet. Ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione decies sestertiûm expresserat. Hoc subsidium tanti cœpti fuit: ac primò quinque speculatoribus commissa est res, deinde decem aliis, quos singuli binos produxerant: omnibus dena sestertia repræsentata, & quinquagena promissa. Per hos sollicitati reliqui, nec adeò multi, haud dubia fiducia in ipso negotio pluribus affuturis.*

6 TVLERAT *animus post adoptionem statim castra occupare, cenantémque in Palatio Galbam aggredi: sed obstitit respectus cohortis, quæ tunc excubabat, ne oneraretur inuidia, quòd eiusdem statione & Caius fuerat occisus, & desertus Nero. Medium quoque tempus religio & Seleucus exemit. Ergo destinata die, præmonitis conscijs, vt se in foro sub æde Saturni ad miliarium aureum opperirentur, mâne Galbam salutauit: vtq'ue consueuerat, osculo exceptus etiam sacrificanti interfuit, audiuítque prædicta haruspicis. Deinde liberto adesse architectos nuntiante, quod signũ conuenerat, quasi venalẽ domũ inspecturus abscessit: proripuítque se postica parte Palatij ad constitutum. Alij febrem simulasse aiunt, eámque excusationẽ proximis mandasse, si quæreretur. Tunc abditus properè muliebri sella in castra contendit: ac deficientibus lecticarijs, cùm descendisset, cursúmque cepisset, laxato*

calceo

expertus est: & placuerat per classiarios arma transferri, remittíque nauibus. Ea cùm in castris sub noctem promerētur, insidias quidā suspicati, tumultum excitauerunt: ac repente omnes, nullo certo duce, in Palatium cucurrerunt, cædem Senatus flagitantes: repulsisq́ue Tribunorum, qui inhibere tentabant, non nullis & occisis, sicut erant cruenti, vbinam Imperator esset requirentes, perruperunt in triclinium vsque, nec nisi viso destiterunt. Expeditionem autem impigrè, atque etiam præproperè inchoauit: nulla ne religionum quidē cura, sed & motis nec dum conditis ancilibus, quòd antiquitus infaustum haberetur, & die, quo cultores Deûm matris lamētari & plangere incipiunt: præterea aduersissimis auspiciis. Nam & victimas Diti patri cæsas litauit: cùm tali sacrificio contraria exsta potiora sint. Et primo egressu inundationibus Tiberis retardatus, ad XX. etiam lapidem ruina ædificiorum præclusam viam offendit.

9 SIMILI *temeritate, quamuis dubium nemini esset, quin trahi bellum oporteret, quando & fame, & angustiis locorum vrgeretur hostis, quàm primùm tamen decertare statuit: siue impatiens longioris sollicitudinis, speránsque ante Vitellij aduentum profligari plurimùm posse, siue impar militum ardori, pugnam deposcētium. Nec illi pugnæ affuit, substitítque Bryxelli. Et tribus quidem, verùm mediocribus præliis apud Alpes, circáque Placentiam, & ad Castoris, quod loco nomē est, vicit, nouissimo, maximóque apud Bebriacum fraude superatus est: cùm spe colloquij facta, quasi ad conditionem pacis militibus eductis, ex improuiso, atque in ipsa cōsalutatione dimicandum fuisset, ac statim moriendi impetū cepit: vt multi, nec frustra, opinantur, magis pudore, ne tanto rerum hominúmque periculo dominationem sibi asserere perseueraret, quàm desperatione vlla, aut diffidentia copiarum: quippe residuis, integrísque etiam nunc, quas secum ad secundos casus detinuerat, & superuenientibus aliis è Dalmatia,*

tia,

tia, Pannoniáque, & Mœsia, ne victis quidem adeò afflictis, vt non in vltionem ignominiæ quiduis discriminis vltrò, & vel solæ subirent.

INTERFVIT *huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiæ decimæ legionis Tribunus angusticlauius. Is mox referre crebrò solebat, Othonem etiam priuatum vsque adeò detestatum ciuilia bella, vt memorante quodam inter epulas de Cassij Brutíque exitu, cohorruerit: nec cõcursurum cũ Galba fuisse, nisi confideret sine bello rem transigi posse. Tunc ad despiciendam vitam exemplo manipularis militis concitatum, qui cum cladem exercitus nuntiaret, nec cuiquam fidem faceret, ac nunc mendacij, nunc timoris quasi fugisset ex acie argueretur, gladio ante pedes eius incubuerit: hoc viso proclamasse eum aiebat, non ampliùs se in periculum tales, támque benemeritos coniecturum. Fratrem igitur, fratrísque filium, & singulos amicorum cohortatus, vt sibi quisque pro facultate consuleret, ab amplexu & osculo suo dimisit omnes: secretóque captato, binos codicillos exarauit ad sororem consolatorios. Sed & ad Messallinam Neronis, quam matrimonio destinauerat, commendans reliquias suas, & memoriam. Quidquid deinde epistolarum erat, ne cui periculo, aut noxæ apud victorem forent, concremauit. Diuisit & pecunias domesticis ex copia præsenti.* 10

ATQVE *ita paratus, intentúsque iam morti, tumultu inter moras exorto, vt eos, qui discedere & abire cœptabant, corripi quasi desertores, detineríque sensit: Adijciamus, inquit, vitæ & hanc noctem. Iis ipsis, totidémque verbis, vetuítque vim cuiquam fieri: & in serum vsque patente cubiculo, si quis adire vellet, potestatem sui præbuit. Post hæc sedata siti gelidæ aquæ potione, arripuit duos pugiones, & explorata vtriusque acie, cùm alterum puluino subdidisset, foribus adopertis arctissimo somno quieuit. Et circa lucem demum expergefactus, vno se traiecit ictu infra læuã papillam.* 11

Irrumpen-

Irrumpentibúsque ad primum gemitum, modò celans, modò detegens plagam, exanimatus est: & celeriter (ita praeceperat) funeratus, XXXVIII. *aetatis anno, &* XCV. *Imperij die.*

12 TANTO *Othonis animo nequaquam corpus aut habitus competijt. Fuisse enim traditur & modicae staturae, & malè pedatus, scambúsque. Munditiarum verò paene muliebrium. Vulso corpore, galericulo capiti propter raritatē capillorum adaptato & annexo, vt nemo dignosceret. Quin & faciem quotidie rasitare, ac pane madido linere consuetum: ídque instituisse à prima lanugine, ne barbatus vnquā esset. Sacra etiam Isidis saepe in lintea, religiosáque veste propalàm celebrasse. Per quae factum putem, vt mors eius minimè congruens vitae, maiori miraculo fuerit. Multi praesentium militum cum plurimo fletu manus, ac pedes iacentis exosculati, fortißimum virum, vnicum Imperatorem praedicantes, ibidem statim nec procul à rogo vim suae vitae attulerunt. Multi & absentium accepto nuntio prae dolore armis inter se ad internecionem concurrerunt. Deniq̀ue magna pars hominum, incolumem grauißimè detestata, mortuum laudibus tulit: vt vulgò iactatum sit, etiam Galbam ab eo non tam dominandi, quàm reip. ac libertatis restituendae caussa interemtum.*

C. SVETONII TRAN-
QVILLI AVLVS
Vitellius IX.

1 VITELLIORVM *originem alij aliam, & quidem diuersißimam tradunt: partim veterē, & nobilē: partim verò nouam & obscuram, atque etiam sordidam. Quod ego per adulatores, obtrectatorésque Imperatoris Vitellij euenisse opinarer: nisi aliquando de familiae conditione variatum esset. Exstátque elogij ad Q. Vitelliū, diui Augusti Quaestorem*

ſtorem, libellus, quo continetur Vitellios Fauno Aboriginum rege, & Vitellia, quæ multis locis pro Numine coleretur, ortos, toto Latio imperaſſe. Horum reſiduam ſtirpem ex Sabinis tranſiſſe Romam, atque inter patricios allectam: indicia ſtirpis diu manſiſſe, viam Vitelliã ab Ianiculo ad mare vſque: item coloniam eiuſdem nominis, quam gentili copia aduerſus Equiculos tutandam olim depopoſciſſent: tempore deinde Samnitici belli præſidio in Apuliam miſſo, quoſdam ex Vitelliis ſubſediſſe Nuceriæ: eorúmque progeniem longo pòſt interuallo repetiſſe vrbem, atque ordinem Senatorium.

CONTRA, *plures auctorem generis libertinum prodiderunt. Caſſius Seuerus, nec minùs alij, eundem & ſutorem veteramentarium: cuius filius ſectionibus, & cognituris vberius compendium nactus, ex muliere vulgari Antiochi cuiuſdam furnariam exercentis filia equitem R. genuerit. Sed quod diſcrepat, ſit in medio. Cæterum P. Vitellius domo Nuceria, ſiue ille ſtirpis antiquæ, ſiue pudendis parentibus atque auis, eques certè Romanus, & rerum Augusti procurator, quatuor filios ampliſſimæ dignitatis cognomines, ac tantum prænominibus diſtinctos reliquit, Aulum, Quinctum, Publiũ & Lucium. Aulus in Conſulatu obiit, quem cum Domitio Neronis Cæſaris patre inierat, prælautus alioqui, famoſúſque cenarum magnificentia. Quinctus caruit ordine, cum auctore Tiberio ſecerni minus idoneos Senatores, remouerique placuiſſet. Publius Germanici comes Cn. Piſonem inimicum, & interfectorem eius accuſauit, condemnauitque: ac poſt Præturæ honorem inter Seiani conſcios arreptus, & in cuſtodiam fratri datus, ſcalpro librario venas ſibi incidit: nec tam mortis pœnitentia, quam ſuorum obteſtatione obligari, curaríque ſe paſſus, in eadem cuſtodia morbo perijt. Lucius ex Conſulatu Syriæ præpoſitus, Arthabanum Parthorum regem ſummis artibus, non modò ad colloquium ſuum, ſed etiam ad veneranda legionum ſigna pellexit. Mox cum Claudio prin-* 2

cipe,

cipe, duos insuper ordinarios Consulatus, Censurámque gessit. Curam quoque Imperij sustinuit, absente eo, expeditione Britannica: vir innocens, & industrius, sed amore Libertinæ perinfamis, cuius etiam saliuis melle commistis, nec clàm quidem aut raro, sed quotidiè ac palàm arterias, & fauces pro remedio fouebat. Idem miri in adulando ingenij, primus C. Cæsarem adorari vt Deū instituit: cum reuersus ex Syria nō aliter adire ausus esset, quàm capite velato, circūuerténsque se, deinde procumbens. Claudium vxoribus, libertísque addictum, ne qua non arte demereretur, pro maximo munere à Messallina petijt, vt sibi pedes præberet excalceandos: detractúmque socculum dextrum, inter togam, tunicásque gestauit assiduè, non numquam osculabundus. Narcissi quoque, & Pallantis imagines aureas inter Lares coluit. Huius & illa vox est, Sæpe facias: cùm sæculares ludos edenti Claudio gratularetur.

3 DECESSIT *paralysi altero die quàm correptus est, duobus filiis superstitibus, quos ex Sextilia probatissima, nec ignobili femina editos Consules vidit: & quidem eodem ambos totóque anno, cùm maiori minor in* VI. *menses successisset. Defunctum Senatus publico funere honorauit: item statua pro Rostris, cum hac inscriptione,* PIETATIS *immobilis erga principem. Aulus Vitellius L. filius* IMP. *natus est* VIII. *Kalend. Octobris, vel, vt quidam,* VII. *Idem Septembris, Druso Cæsare, Norbano Flacco* COSS. *Genituram eius prædictam à mathematicis, ita parentes exhorruerūt, vt pater magnopere semper contenderit, ne qua ei prouincia viuo se committeretur: mater & missum ad legiones, & appellatum Imperatorem pro afflicto statim lamentata sit. Pueritiam primámque adolescentiam Capreis egit inter Tiberiana scorta, & ipse perpetuo spintriæ cognomine notatus: existimatúsque corporis gratia initium, & caussa incrementorum patri fuisse.*

rei familiaris, vt vxore & liberis, quos Romæ relinquebat, meritorio cœnaculo abditis, domum in reliquam partem anni ablocaret: vtq'ue ex aure matris detractum vnionem pigne-rauerit ad itineris impensas. Creditorum quidem præsto-lantium, ac detinentium turbam, & in iis Sinuessanos, Formianósque, quorum publica vectigalia interuerterat, non nisi terrore calumniæ amouit: cùm libertino cuidam acer-biùs debitum reposcenti iniuriarum formulam, quasi calcè ab eo percussus, intendisset, nec aliter quàm extortis quin-quaginta LLS.*remisisset. Aduenientem malè animatus erga principem exercitus, pronúsque ad res nouas, libens ac su-pinis manibus excepit, velut dono Deûm oblatum* III. COS.*filium ætate integra, facili ac prodigo animo. Quam veterem de se persuasionem Vitellius recentibus etiam de sè experimẽtis auxerat, tota via caligatorum quosque militum obuios exosculans: pérque stabula ac diuersoria, mulionibus, ac viatoribus præter modum comis: vt mane singulos iámne ientassent sciscitaretur, seq; fecisse ructu quoque ostenderet.*

8 CASTRA *verò ingressus nihil cuiquam poscenti nega-uit: atque etiam vltro ignominiosis notas, reis sordes, dam-natis supplicia demsit. Quare vix dum mẽse transacto, neque diei, neque temporis habita ratione, ac iam vespere subito à militibus è cubiculo raptus, ita vt erat in veste domestica Im-perator est consalutatus: circumlatúsque per celeberrimos vi-cos, strictum diui Iulij gladiũ tenens, detractũ delubro Mar-tis, atque in prima gratulatione porrectum sibi à quodã: nec antè in Prætorium rediit, quàm flagrante triclinio ex cõceptu camini: tum quidẽ cõsternatis, & quasi omine aduerso anxiis omnibus, inquit: Bono animo estote, nobis alluxit: nullo ser-mone alio apud milites vsus. Consentiente deinde etiam iam superioris prouinciæ exercitu, qui priùs à Galba ad Senatum defecerat, cognomen Germanici delatum ab vniuersis cupidè recepit: Augusti distulit: Cæsaris in perpetuum recusauit.*

AC subinde cæde Galbæ annuntiata, compositis Germanicis rebus partitus est copias, quas aduersus Othonem præmitteret, quásque ipse perduceret. Præmisso agmini lætum euenit auspicium: siquidem à parte dextra repente aquila aduolauit: lustratísque signis, ingressos viam sensim antecessit. At contrà ipso mouente, statuæ equestres cum plurifariam ei ponerentur, fractis repente cruribus pariter corruerunt: & laurea, quam religiosissimè circumdederat, in profluentem excidit. Mox Viennæ pro Tribunali iura reddenti, gallinaceus supra humerum, ac deinde in capite adstitit. Quibus ostentis, par respondit exitus: nam confirmatum per legatos suos Imperium, per se retinere non potuit. 9

DE Bebriacensi victoria, & Othonis exitu, cùm adhuc 10 in Gallia esset, audiit: nihílque cunctatus, quidquid prætorianarum cohortium fuit, vt pessimi exempli, vno exauctorauit edicto, iussas Tribunis tradere arma. Centum autem atque viginti, quorum libellos Othoni datos inuenerat, exposcentiũ præmia, ob editam in cæde Galbæ operam, conquiri, & supplicio affici imperauit: egregiè prorsus, atque magnificè, & vt summi principis spem ostenderet, nisi cetera magis ex natura, & priore vita sua, quàm ex Imperij maiestate gessisset. Namque itinere inchoato, per medias ciuitates ritu triumphantium vectus est: pérque flumina delicatissimis nauigijs, & variarum coronarum genere redimitis inter profusissimos opsoniorum apparatus, nulla familiæ, aut militis disciplina, rapinas ac petulantiam omnium in iocum vertens, qui non contenti epulo vbique publicè præbito, quoscumque libuisset, in libertatem asserebant, verbera, & plagas, sæpe vulnera, nõ numquam necem repræsentãtes aduersantibus. Vtque campos, in quibus pugnatum est, adijt, abhorrentes quosdam cadauerũ tabem, detestabili voce confirmare ausus est: Optimè olere occisum hostem, & meliùs ciuem. Nec eò secius ad leniẽdam grauitatem odoris plurimum meri propalàm hausit,

passimque

paßimque diuisit pari vanitate, atque insolentia. Lapidem memoriæ Othonis inscriptum intuens, dignum eo Mausoleo ait: pugionémque, quo se is occiderat, in Agrippinensem coloniam misit, Marti dedicandum. In Apennini quidem iugis etiam peruigilium egit.

11 VRBEM *denique ad claßicum introïjt paludatus, ferróque succinctus, inter signa atque vexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis. Magis deinde ac magis, omni diuino humanóque iure neglecto, Alliensi die pontificatum maximum cepit: comitia in x. annos ordinauit, séque perpetuum Consulem. Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendæ reip. eligeret, medio Martio campo adhibita publicorum sacerdotum frequentia, inferias Neroni dedit: ac sollenni conuiuio citharœdum placentem palàm admonuit, vt & aliquid de Domitio diceret: inchoantíque Neroniana cantica, primus exsultans etiam plausit.*

12 TALIBVS *principijs magnam Imperij partem, non nisi consilio, & arbitrio vilißimi cuiusque histrionum, & aurigarum administrauit: & maximè Asiatici liberti. Hunc adolescentulum mutua libidine cõstupratum, mox tædio profugum, cùm Puteolis poscam vendentem deprehendisset, coniecit in compedes, statímque coluit, & rursus in delicijs habuit: iterum deinde ob nimiam contumaciam, & ferocitatẽ grauatus: circumforaneo lanistæ vendidit, dilatúmque ad finem muneris repente surripuit, & prouincia demum accepta manumisit: ac primo Imperij die aureis donauit anulis super cenam, cùm mane rogantibus pro eo cunctis, detestatus esset seuerißimè talem equestris ordinis maculam.*

13 SED *vel præcipuè luxuriæ, sæuitiæq́ue deditus, epulas trifariam semper, interdum quadrifariam dispertiebat: in ientacula, & prandia, & cenas, comissationésque: facilè omnibus sufficiens, vomitandi consuetudine. Indicebat autem aliud alij eadem die: nec cuiquam minus singuli apparatus*

quadringenis millibus nummûm constiterunt. Famosissima super ceteras fuit cena ei data aduenticia à fratre: in qua duo millia lectissimorum piscium, septum auium apposita traduntur. Hanc quoque exsuperauit ipse dedicatione patinæ, quam ob immensam magnitudinem clypeum Mineruæ, αἰγίδα πολιέχυ dictitabat. In hac scarorum iocinora, phasianorum, & pauonum cerebella, linguas phœnicopterûm, murænarum lactes à Carpathio vsque, fretóque Hispaniæ, per nauarchos ac triremes petitarum commiscuit. Vt autē homo non profundæ modò, sed intempestiuæ quoque ac sordidæ gulæ, ne in sacrificio quidem vmquam, aut itinere vllo temperauit, quin inter altaria ibidem statim viscus & farra pæne rapta è foco manderet, circáque viarum popinas fumantia opsonia, vel pridiana, atque semesa.

PRONVS *verò ad cuiusque & quacumque de caussa,* 14
necem, atque supplicium: nobiles viros, condiscipulos, & æquales suos omnibus blanditijs tantum non ad societatem Imperij allicefactos, vario genere fraudis occidit: etiam vnum veneno manu sua porrecto in aqua frigida potione, quam is affectus febre poposcerat. Tum feneratorum & stipulatorum publicanorúmque, qui vmquam se aut Romæ debitum, aut in via portorium flagitassent, vix vlli pepercit. Ex quibus quendam in ipsa salutatione supplicio traditū, statímque reuocatum cunctis clementiam laudantibus, coram interfici iussit, velle se dicens pascere oculos: alterius pœnæ duos filios adiecit deprecari pro patre conatos. Sed & equitem Romanum proclamentem, cùm raperetur ad pœnam, Heres meus es, exhibere testamēti tabulas coëgit: vtq́ue legit coheredem sibi libertum eius adscriptum, iugulari cum liberto imperauit. Quosdam & de plebe ob id ipsum, quòd Venetæ factioni clarè maledixerant, interemit: contemtu sui, & noua spe id ausos opinatus. Nullis tamen infensior, quàm vernaculis, & mathematicis, vt quisque deferretur, inauditū capite puniebat.

Exacer-

Exacerbatus, quòd post edictum suum, quo iubebat intra Kalend. Octobris vrbe, Italiáque mathematici excederent, statim libellus est propositus, & Chaldæos dicere, bonum factum, ne Vitellius Germanicus intra eundem Kalendarum diem vsquam esset. Suspectus & in mortẽ matris fuit, quasi ægræ præberi cibum prohibuisset: Vaticinante Catta muliere, cui velut oraculo acquiescebat, ita demum firmiter, ac diutissimè imperaturum, si superstes parenti exstitisset. Et alij tradunt: ipsam tædio præsentium & imminentium metu, venenum à filio impetrasse, haud sanè difficulter.

15 OCTAVO *Imperij mense desciuerunt ab eo exercitus Mœsiarũ, atq; Pannoniæ: itẽ ex trãsmarinis, Iudaicus & Syriacus: ac pars in absentis, pars in præsentis Vespasiani verba iurarunt. Ad retinendũ ergo ceterorũ hominum studium, ac fauorem, nihil non publicè, priuatímque nullo adhibito modo largitus est. Delectũ quoque ea conditione in vrbe egit, vt voluntariis non modò missionem post victoriam, sed etiam veteranorum, iustæq́ue militiæ commodo polliceretur. Vrgenti deinde terra, maríque hosti, hinc fratrem cum classe, ac tironibus, & gladiatorum manu opposuit: hinc & Bebriacenses copias, & duces. Atque vbique aut superatus, aut proditus, salutem sibi, & millies* LLS. *à Flauio Sabino Vespasiani fratre pepigit: statímque pro gradibus Palatij apud frequentes milites cedere se Imperio, quod inuitus recepisset, professus, cunctis reclamantibus rẽ distulit: ac nocte interposita, primo diluculo sordidatus descendit ad Rostra: multísque cum lacrymis eadẽ verba, verùm è libello testatus est. Rursus interpellante milite, ac populo, & ne deficeret hortante, omnemq́; operam suam certatim pollicente, animum resumsit. Sabinúmque & reliquos Flauianos nihil iam metuens, vi subita in Capitolium compulit: succensóque templo Iouis opt. max. oppressit. Cùm & prælium, & incendium è Tiberiana prospiceret domo inter epulas, non multò pòst pœnitens facti,*

S 4 & in

brante (erat enim in eo enormis proceritas, facies rubida plerumque ex vinolentia, venter obesus, alterum femur subdebile, impulsu olim quadrigæ, cum auriganti Caio ministratorem exhiberet) tandem apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus, atque confectus est, & inde vnco tractus in Tiberim.

18 PERIIT *cum fratre, & filio, anno vitæ* VII. *quinquagesimo, nec fefellit coniecturam eorum, qui augurio, quod factum ei Viennæ ostendimus, non aliud portendi prædixerant, quàm venturum in alicuius Gallicani hominis potestatem: siquidem ab Antonio Primo aduersarum partium duce oppressus est: cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Becco fuerat. id valet, gallinacei rostrum.*

C. SVETONII TRANQVILLI D. VESPASIANVS Augustus X.

1 REBELLIONE *trium principum, & cæde incertum diu, & quasi vagum imperium suscepit, firmauítque tandem gens Flauia: obscura illa quidem, ac sine vllis maiorum imaginibus: sed tamen reip. nequaquam pœnitenda, constet licet Domitianum cupiditatis ac sæuitiæ meritò pœnas luisse. Titus Flauius Petronius municeps Reatinus, bello ciuili Pompeianarum partium centurio, incertum sponte, an euocatus profugit ex Pharsalica acie, domúmque se contulit. Vbi deinde venia, & missione impetrata, coactiones argentarias factitauit. Huius filius cognomine Sabinus expers militiæ (& si quidam eum primipilarem: non nulli cùm adhuc ordines duceret, sacramento solutum per caussam valetudinis, tradunt) publicum quadragesimæ in Asia egit. Manebántque imagines à ciuitatibus ei positæ sub hoc titulo, καλῶς τελωνήσαντι. Posteà fenus apud Heluetios exercuit, ibíque diem obijt, superstitibus vxore Vespasia Polla, & duobus ex ea liberis:*

beris: quorum maior Sabinus ad Præfecturam vrbis, minor Vespasianus ad principatum vsque processit. Polla Nursiæ honesto genere orta, patrem habuit Vespasium Pollionem, ter Tribunum militum, præfectúmque castrorũ, fratrémque Senatorem prætoriæ dignitatis. Locus etiam nunc ad Sextum milliarium à Nursia Spoletum euntibus in monte summo appellatur Vespasiæ: vbi Vespasiorum complura monumẽta extant, magnum indicium splendoris familiæ, & vetustatis. Nõ negauerim iactatum à quibusdam Peronij patrem è regione Transpadana fuisse mancipem operarum, quæ ex Vmbria in Sabinos ad culturam agrorum quotannis commeare solerent: subsedisse autem in oppido Reatino, vxore ibidem ducta. Ipse ne vestigium quidem de hoc, quamuis satis curiosè inquirerem, inueni.

VESPASIANVS *natus est in Sabinis vltra Reatem,* 2 *vico modico, cui nomen est Phalacrine,* XV. *Kalend. Decemb. vesperi, Q. Sulpicio Camerino,* C. *Poppæo Sabino* COSS. *quinquennio antè quàm Augustus excederet: educatus sub paterna auia Tertulla, in prædiis Cosanis. Quare princeps quoque & locum incunabulorum assiduè frequentauit: manente villa, qualis fuerat olim: ne quid scilicet oculorum consuetudini deperiret. Et auiæ memoriam tantopere dilexit, vt sollennibus, ac festis diebus poculo quoque eius argenteo potare perseuerauerit. Sumta toga virili, latum clauum, quamquam fratre adepto, diu auersatus est: nec vt tandem appeteret, compelli nisi à matre potuit. Ea demum extudit, magis conuicio quàm precibus vel auctoritate, dum eum identidem per contumeliam anteambulonem fratris appellat. Tribunatum militum in Thracia meruit. Quæstor Cretam, & Cyrenas prouinciam sorte cepit: Aedilitatis, ac mox Præturæ candidatus, etiam non sine repulsa, sextóque loco vix adeptus est. Ac prima statim petitione, & in primis Prætor infensus Senatui, Caium ne quo non genere demereretur, ludos extraordinarios,*

dinarios, pro victoria eius Germanica depoposcit, pœnaq'ue coniuratorum addendum censuit, vt insepulti proijcerentur. Egit & gratias ei apud amplissimum ordinem, quòd se honore cenæ dignatus esset.

3 INTER hæc Flauiam Domitillam duxit vxorem Statilij Capellæ equitis R. Sabratensis ex Africa delicatam olim, Latinæq'ue conditionis, sed mox ingenuam & ciuem Romanam recuperatorio iudicio pronuntiatam: patre asserente Flauio Liberali Ferentini genito, nec quidquam ampliùs quàm quæstorio scriba. Ex hac liberos tulit, Titum & Domitianum, & Domitillam. Vxori, ac filiæ superstes fuit: atque adhuc vtramque priuatus amisit. Post vxoris excessum, Canidem Antoniæ libertam, & à manu, dilectam quondam sibi reuocauit in cōtubernium: habuítque etiam Imperator pæne iustæ vxoris loco.

4 CLAVDIO principe Narcissi gratia legatus legionis in Germaniam missus est: inde in Britanniam translatus tricies cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes, supérque xx. opida, & insulam Vectem Britanniæ proximam in deditionē redegit: partim Auli Plautij consularis legati, partim Claudij ipsius ductu. Quare triumphalia ornamenta, & in spatio breui duplex sacerdotium accepit. Prætereà Consulatum, quem gessit per duos nouissimos anni menses: medium tempus ad Proconsulatum vsque in otio, secessúque egit: Agrippinam timens potentē adhuc apud filium, & defuncti quoque Narcissi amicos perosam. Exin sortitus Africam, integerrimè, nec sine magna dignatione administrauit: nisi quòd Adrumeti seditione quadam, rapa in eum iacta sunt. Redijt certè nihilò opulentior, vt qui propè labefactata iam fide, omnia prædia fratri obligarit: necessarióque ad mangonicos quæstus sustinendæ dignitatis caussa descenderit, propter quod vulgò Mulio vocabatur. Conuictus quoque dicitur ducenta IIS. expressisse iuueni, cui latum clauum aduersus patris voluntatem

*luntatem impetrarat, eóque nomine grauiter increpitus. Pe-
regrinatione Achaica inter comites Neronis, cùm cantante
eo aut discederet sæpius, aut præsens obdormisceret, grauissi-
mam contraxit offensam: prohibitúsque non contubernio
modò, sed etiam publica salutatione, secessit in paruam ac
deuiam ciuitatem, quoad latenti, etiámque extrema me-
tuenti, prouincia cum exercitu oblata est. Percrebuerat
Oriente toto vetus & constans opinio: esse in fatis, vt eo tem-
pore Iudæa profecti rerum potirentur. Id de Imperatore R.
quantum euentu postea prædictum patuit, Iudæi ad se tra-
hentes, rebellarunt: cæsóque præposito, legatum insuper Syriæ
consularem suppetias ferentem, rapta aquila fugauerunt. Ad
hunc motum comprimendum cùm exercitu ampliore, & non
instrenuo duce, cui tamen tutò tanta res committeretur,
opus esset, ipse potissimùm delectus est: & vt industriæ exper-
tæ, nec metuendus vllo modo ob humilitatem generis ac no-
minis. Additis igitur ad copias duabus legionibus, octo alis, co-
hortibus decem, atque inter legatos maiore filio assumto, vt
primùm prouinciam attigit, proximas quoque cõuertit in se:
correcta statim castrorum disciplina: vno quoque & altero
prælio tam constanter inito, vt in oppugnatione castelli lapidis
ictum genu, scuto sagittas aliquot exceperit.*

POST *Neronem, Galbámque, Othone atque Vitellio de* 5
*principatu certantibus, in spem Imperij venit, iam pridem sibi
per hæc ostenta conceptam: In suburbano Flauiorum quercus
antiqua, quæ erat Marti sacrata, per tres Vespasiæ partus,
singulos repentè ramos à frutice dedit, haud dubia signa fu-
turi cuiusque fati. Primum exilem, & citò arefactũ: ideóque
puella nata non perannauit. Secundum prævalidum, ac pro-
lixum, & qui magnam felicitatem portenderet. Tertium
verò instar arboris, quare patrem Sabinum ferunt haruspicio
insuper confirmatum renuntiasse matri, nepotem ei Cæsarem
genitum: nec illam quidquam aliud, quàm cachinnasse, mi-
rantem,*

rantem, quòd adhuc se mentis compote deliraret iam filius suus. Mox cùm Aedilem eum C. Cæsar succensens, propter curam verrendis vijs non adhibitam, luto iußisset oppleri: cõgesto per milites in prætextæ sinum, non defuerunt, qui interpretarentur, quandoque proculcatam, desertámque remp. ciuili aliqua perturbatione in tutelam eius, ac velut in gremiũ deuenturam. Prandente eo quondam, canis extrarius triclinio manum humanam intulit, mensǽq'ue subiecit. Cenante rursus, bos arator decusso iugo, triclinium irrupit: ac fugatis ministris, quasi repentè defessus, procidit ad ipsos accumbentis pedes, ceruicémque submisit. Arbor quoque cupressus in agro auito sine vlla vi tẽpestatis euulsa radicitus, atque prostrata, insequenti die viridior ac firmior, resurrexit. At in Achaia somniauit, initium sibi suísque felicitatis futurum, simul ac dens Neroni exemtus esset: euenítque, vt sequenti die progressus in atrium, medicus dentem ei ostenderet tantum quod exemtum. Apud Iudæam Carmeli Dei oraculum consulentem, ita confirmauere sortes: vt quidquid cogitaret, voluerétque animo quantumlibet magnum, id esse prouenturum, pollicerẽtur. Et vnus ex nobilibus captiuis Iosephus, cùm conijceretur in vincula, constantißimè affeuerauit fore, vt ab eodem breui solueretur, verùm iam Imperatore. Nuntiabantur & ex vrbe præsagia, Neronem diebus vltimis monitũ per quietem, vt thensam Iouis opt. max. è sacrario in domum Vespasiani, & in Circum deduceret. Ac non multò post, comitia secundi Consulatus ineunte Galba, statua Diui Iulij ad Orientem sponte conuersa: aciéque Bebriacensi priùs, quàm committeretur, duas aquilas in conspectu omnium cõflixisse: victáque altera, superuenisse tertiam à Solis ortu, ac victricem abegisse.

6 NEC *tamen quidquã antè tentauit, promtißimis, atque etiam instantibus suis, quàm solicitatus quorundam & ignotorum, & absentium fortuito fauore. Mœsiaci exercitus bina*

bina è tribus legionibus millia missa auxilio Othoni, postquam iter ingressis nuntiatum est, victum eum, ac vim vitæ suæ attulisse: nihilò secius Aquileiam vsque perseuerauerunt, quasi rumori minùs crederent. Ibi per occasionem ac licentiam, omni rapinarum genere grassati, cùm timerent, ne sibi reuersis reddenda ratio, ac subeunda pœna esset, consilium inierunt eligendi, creandíque Imperatoris. Neque enim deteriores esse, aut Hispaniensi exercitu qui Galbam, aut prætoriano qui Othonem, aut Germaniciano qui Vitellium fecissent. Propositis itaque nominibus legatorum consularium, quot vbique tunc erant, cùm ceteros alij alium alia de caussa improbarent: & quidam è legione tertia, quæ sub exitu Neronis translata ex Syria in Mœsiam fuerat, Vespasianum laudibus ferrent: assensere cuncti, noménque eius vexillis omnibus sine mora inscripserunt. Et tunc quidem compressa res est, reuocatis ad officium numeris parumper. Ceterum diuulgato facto, Tiberius Alexander præfectus Aegypti primus in verba Vespasiani legiones adegit Kalend. Iulij: qui principatus dies in posterum obseruatus est. Iudaicus deinde exercitus, V. Idus Iulij apud ipsum iurauit. Plurimum cœptis contulerunt: iactatum exemplar epistolæ, veræ siue falsæ defuncti Othonis ad Vespasianum, extrema obtestatione vltionem mandantis, & vt reip. subueniret, optantis: simul rumor dissipatus, destinasse Vitellium victorem permutare hiberna legionum, & Germanicas transferre in Orientem ad securiorem molliorémque militiam: præterea ex præsidibus prouinciarum Licinius Mucianus, & è regibus Vologesus Parthus: ille deposita simultate, quam in id tempus ex æmulatione non obscurè gerebat, Syriacum promisit exercitum: hic XL. millia sagittariorum.

7 SVSCEPTO *igitur ciuili bello, ac ducibus copiísque in Italiam præmissis: interim Alexandriam transiit, vt claustra Aegypti obtineret. Hic cum de firmitate Imperij capturus auspicium,*

auſpicium, ædem Serapidis, ſubmotis omnibus, ſolus intraſſet: ac propitiato multum Deo, tandem ſe conuertiſſet, verbenas, coronáſque, & panificia, vt illic aſſolet, Baſilides libertus obtuliſſe ei viſus eſt: quem neque admiſſum à quoquam, & iam pridem propter neruorum valetudinem vix ingredi longéque abeſſe conſtabat. Ac ſtatim aduenere litteræ, fuſas apud Cremonam Vitellij copias, ipſum in vrbe interemtũ nuntiantes. Auctoritas, & quaſi maieſtas quædam, vt ſcilicet inopinato, & adhuc nouo principi deerat: hæc quoque acceſſit. E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, ſedentem pro Tribunali pariter adierunt, orantes opem valetudinis, demonſtratam à Serapide per quietem: reſtituturum oculos, ſi inſpuiſſet: confirmaturum crus, ſi dignaretur calce contingere. Cùm vix fides eſſet rem vllo modo ſucceſſuram, ideóque ne experiri quidem auderet: extremò hortantibus amicis, palàm pro concione vtrumque tentauit, nec euentus defuit. Per idem tempus Tegeæ in Arcadia, inſtinctu vaticinantium, effoſſa ſunt ſacrato loco vaſa operis antiqui, atque in iis aſſimilis Veſpaſiano imago.

8 T A L I S, *tantáque cum fama in vrbem reuerſus, acto de Iudæis triumpho, Conſulatus octo veteri addidit. Suſcepit & Cenſuram: ac per totum Imperij tempus nihil habuit antiquius, quàm propè afflictam, nutantémque remp. ſtabilire primò, deinde & ornare. Milites, pars victoriæ fiducia, pars ignominiæ dolore, ad omnem licentiã, audaciámque proceſſerant. Sed & prouinciæ, ciuitatéſque liberæ, nec non & regna quædam tumultuoſiùs inter ſe agebant. Quare Vitellianorum quidem & exauctorauit plurimos, & coërcuit. Participibus autem victoriæ adeò nihil extra ordinem indulſit: vt etiam legitima præmia non niſi ſerò perſoluerit. Ac ne quam occaſionem corrigendi diſciplinam prætermitteret, adoleſcentulum fragrantem vnguento, cum ſibi pro impetrata præfectura gratias ageret, nutu aſpernatus, voce etiam grauiſſima increpuit,*

increpuit, Maluissem baliũ oboluisses: litterásque reuocauit. Classiarios verò, qui ab Ostia, & Puteolis Romam pedibus per vicos commeant, petentes constitui aliquid sibi calcearij nomine: quasi parum esset, sine responso abegisse, iussit post hac excalceatos cursitare: & ex eo ita cursitant. Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum libertate ademta, item Thraciam, Ciliciã, & Comagenem ditionis regiæ vsque ad id tempus in prouinciarum formam redegit. Cappadociæ propter assiduos Barbarorum incursus legiones addidit: consularémque rectorem imposuit, pro equite R. Deformis vrbs veteribus incendiis, ac ruinis erat: vacuas areas occupare, & ædificare, si possessores cessarent, cuicumque permisit. Ipse restitutionem Capitolij aggressus, ruderibus purgandis manus primus admouit, ac suo collo quædam extulit: ærearúmque tabularum tria millia, quæ simul conflagrauerant, restituenda suscepit: vndique inuestigatis exemplaribus, instrumentum Imperij pulcerrimum, ac vetustissimum confecit: quo continebantur pane ab exordio vrbis Senatusconsulta, plebiscita de societate & fœdere, ac priuilegio cuicumque cõcessis.

FECIT *& noua opera, templum Pacis foro proximum: Diuíque Claudij in Cœlio monte, cœptum quidem ab Agrippina, sed à Nerone propè funditus destructum. Item Amphitheatrum vrbe media, vt destinasse compererat Augustum. Amplissimos ordines, & exhaustos cæde varia, & contaminatos veteri negligentia purgauit: suppleuítque recenso Senatu; & equite: submotis indignissimis, & honestissimo quoque Italicorum, ac prouincialium allecto. Atque vti notum esset, vtrumque ordinem non tam libertate inter se, quàm dignitate differre, de iurgio quodam Senatoris equitísque R. ita pronuntiauit: Non oportere maledici Senatoribus, remaledici ciuile, fásque esse.* 9

LITIVM *series vbique maiorem in modum excreuerant, manentibus antiquis, intercapedine iurisdictionis, accedentibus* 10

dentibus

dentibus nouis, ex conditione, tumultúque temporum. Sorte elegit, per quos rapta bello restituerentur: quique iudicia centumuiralia, quibus peragendis vix suffectura litigatorũ ætas videbatur, extra ordinem diiudicarent redigerentque ad breuissimum numerum.

11 LIBIDO, *atque luxuria coërcente nullo inualuerat. Auctor Senatui fuit, decernendi vt quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur. Néue filiorum familiâs feneratoribus exigendi crediti ius vnquam esset: hoc est, ne post patrum quidem mortem. Ceteris in rebus statim ab initio principatus vsque ad exitum, ciuilis & clemens.*

12 MEDIOCRITATEM *pristinam neque dissimulauit vnquam, ac frequenter etiam præ se tulit. Quin & conantes quosdam originem Flauij generis ad conditores Reatinos, comitémque Herculis, cuius monumentum exstat via Salaria, referre, irrisit vltro. Adeóque nihil ornamentorum extrinsecus cupidè appetiuit, vt triumphi die fatigatus tarditate, & tædio pompæ, non reticuerit: meritò se plecti, qui triumphum, quasi aut debitum maioribus suis, aut speratum vnquam sibi, tam ineptè senex concupisset. Ac ne Tribuniciam quidem potestatem, & patris patriæ appellationem nisi serò recepit. Nam consuetudinem salutantes scrutandi, manente adhuc bello ciuili, omiserat.*

13 AMICORVM *libertatem, caussidicorum figuras, ac philosophorum contumaciam lenissimè tulit. Licinium Mucianum notæ impudicitiæ, sed meritorum fiducia minus sui reuerentem, numquam nisi clàm, & hactenus retaxare sustinuit: vt apud communem aliquem amicum querens, adderet clausulæ, Ego tamen vir sum. Saluium Liberalem in defensione diuitis rei, ausum dicere, quid ad Cæsarẽ, si Hipparchus* LLS *millies habet? & ipse laudauit. Demetrium Cynicum in itinere obuium sibi post dominationem, ac neque assurgere, neque salutare se dignantem, oblatrantem etiam*

nescio quid, satis habuit, canem appellare.

OFFENSARVM, *inimicitiarúmque minimè memor, executórve, Vitellij hostis sui filiam splendidißimè maritauit, dotauítque etiam & instruxit. Trepidum eum interdicta aula sub Nerone, quærentémque quid'nam ageret, aut quò abiret, quidã ex officio admißionis simul expellẽs, abire Morboniam iusserat. In hunc postea deprecantẽ haud vltra verba excanduit; & quidem totidem ferè atque eadem. Nam vt suspicione aliqua, vel metu ad perniciem cuiusquam compelleretur tantum absuit, vt monentibus amicis cauendum esse Metium Pomposianum, quòd vulgò crederetur genesim habere Imperatoriam, insuper* COS. *fecerit, spõdens quandoque beneficij memorem futurum.* 14

NON *temerè quis punitus insons reperitur: nisi absente eo, & ignaro, aut certè inuito, atque decepto. Heluidio Prisco, qui reuersum ex Syria solus, priuato nomine Vespasianum salutauerat, & in Pratura omnibus edictis sine honore ac mentione vlla transmiserat, non antè succensuit, quàm altercationibus insolentißimis pæne in ordinem redactus. Hunc quoque, quamuis relegatum primò, deinde & interfici iussum, magni æstimauit seruare quoquò modo, mißis qui percussores reuocarent: & seruasset, nisi iam perijsse falsò nuntiatum esset. Ceterùm neque cæde cuiusque vmquam lætatus, iustis supplicijs illacrymauit etiam, & ingemuit.* 15

SOLA *est, in qua meritò culpetur, pecuniæ cupiditas. Non enim contentus omissa sub Galba vectigalia reuocasse: noua, & grauia addidisse: & auxisse tributa prouinciis, non nullis & duplicasse: negotiationes quoque vel priuato pudendas propalàm exercuit, coëmendo quædam tantùm, vt pluris posteà distraheret. Nec cãdidatis quidem honores, reísve tam innoxijs, quàm nocentibus absolutiones venditare cunctatus est. Creditur etiam procuratorum rapacißimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus promouere, quò locu-* 16

pletiores

pletiores mox condemnaret : quibus quidem vulgò pro ſpongiis dicebatur vti, quòd quaſi & ſiccos madefaceret, & exprimeret humentes. Quidam natura cupidiſſimum tradunt, idq́ue exprobratum ei à ſene bubulco : qui negata ſibi gratuita libertate, quam Imperium adeptum ſuppliciter orabat, proclamauerit, Vulpem pilum mutare, non mores. Sunt contrà qui opinentur ad manubias, & rapinas neceßitate compulſum, ſumma ærarij fiſcíque inopia : de qua teſtificatus ſit initio ſtatim principatus : profeſſus quadringenties millies opus eſſe, vt reſp. ſtare poſſet. Quod & veriſimilius videtur, quando & malè partis optimè vſus eſt.

17 IN *omne hominum genus liberaliſſimus, expleuit cenſum Senatorium: cõſulares inopes quingenis ſeſtertiis annuis ſuſtentauit: plurimas per totum orbem ciuitates terræmotu, aut incendio afflictas, reſtituit in melius.*

18 INGENIA *& artes vel maximè fouit : primus è fiſco Latinis, Græcíſque rhetoribus annua centena cõſtituit. Præſtantes poëtas, nec non & artifices coëmit : item coloßi refectorem inſigni congiario, magnáque mercede donauit : mechanico quoque grandes columnas exigua impenſa perducturum in Capitolium pollicenti, præmium pro commento nõ mediocre obtulit, operam remiſit, præfatus ſineret ſe plebeculam paſcere.*

19 LVDIS, *per quos ſcena Marcelliani Theatri reſtituta dedicabatur, vetera quoque acroamata reuocauerat. Apollinari tragœdo quadringenta. Terpno, Diodoróque citharœdis ducena, non nullis centena : quibus minimum, quadragena ſeſtertia ſuper plurimas coronas aureas dedit. Sed & conuiuabatur aßiduè: ac ſæpius rectè, ac dapſile, vt macellarios adiuuaret. Sicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita & Kalend. Martij ſeminis : & tamen ne ſit quidem priſtinæ cupiditatis infamia caruit. Alexandrini Cibiotatem eum vocare perſeuerauerunt, cognomine vnius è regibus ſuis turpißima-*

turpißimarum fordium. Sed & in funere Fauor archimimus perfonam eius ferens, imitánfque, vt eft mos, facta ac dicta viui, interrogatis palàm procuratoribus quanti funus & pôpa conftaret: vt audijt LLS. centies, exclamauit, Centum fibi feftertia darent, ac fe vel in Tiberim proijcerent.

STATVRA *fuit quadrata, compactis firmífque membris, vultu veluti nitentis. Vnde quidam vrbanorum non infacetè: fiquidem petenti, vt & in fe aliquid diceret: dicam, inquit, cùm ventrem exonerare defieris. Valetudine profperrima vfus eft: quamuis ad tuendam eam nihil amplius quàm fauces, ceteráque membra fibimet ad numerum in fphærifterio defricaret, inediámque vnius diei per fingulos menfes interponeret.* 20

ORDINEM *vitæ ferè hunc tenuit. In principatu maturius femper, ac de nocte vigilabat: deinde perlectis epiftolis, officiorúmque omnium breuiariis, amicos admittebat: ac dũ falutabatur, & calceabat ipfe fefe, & amiciebat. Poft decifa quæcumque obueniffent negotia, geftationi, & inde quieti vacabat: accubante aliqua pallacarum, quas in defunctæ locum Canidis plurimas conftituerat: ac fecretò in balneum, tricliniúmque tranfibat. Nec vllo tẽpore facilior, aut indulgentior traditur: eáque momenta domeftici ad aliquid petendum magnopere captabant.* 21

ET *fuper cenam autem, & femper aliâs comißimus, multa ioco tranfigebat. Erat enim dicacitatis plurimæ: & fic fcurrilis ac fordidæ, vt ne prætextatis quidem verbis abftineret. Et tamen non nulla eius facetißima exftant, in quibus & hoc: Meftrium Florum confularem admonitus ab eo plauftra potius, quàm ploftra dicenda, die poftero Flaurum falutauit. Expugnatus autem à quadam, quafi amore fui deperiret, cum productæ pro concubitu feftertia quadraginta donaffet: admonente difpenfatore quemadmodum fummam rationibus vellet referri, Vefpafiano, inquit, adamato.* 22

VTEBATVR

23 VTEBATVR & versibus Græcis tempestiuè satis, & de quodam proceræ staturæ, improbiúsque nato:

Μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.

Et maximè de Cerylo liberto, qui diues admodum ob subterfugiendum quandoque ius fisci, ingenuum se & Lachetem mutato nomine cœperat efferre, ὦ λάχης λάχης, ἐπὰν ἀποθάνης, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς εἰρήσῃ κήρυλος. Et maximè tamẽ dicacitatem in deformibus lucris affectabat: vt inuidiam aliqua cauillatione dilueret, transferrétque ad sales. Quendam è caris ministris dispensationem cuidam, quasi fratri, petentem cùm distulisset, ipsum candidatum ad se vocauit: exactáque pecunia, quantam is cum suffragatore suo pepigerat, sine mora ordinauit. Interpellanti mox ministro: Alium tibi, ait, quære fratrem: hic, quem tuum putas, meus est. Mulionem in itinere quodam suspicatus ad calceandas mulas desiliisse, vt adeunti litigatori spatium morámque præberet: interrogauit, quanti calceasset, pactúsque est lucri partem. Reprehendenti filio Tito, quòd etiam vrinæ vectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admouit ad nares, sciscitans num odore offenderetur: & illo negante, atqui, inquit, è lotio est. Nuntiantibus legatis, decretam ei publicè non mediocris summæ statuam colosseam: iussit vt cõtinuò ponerent, cauam manum ostentans, & paratam basim dicens. Ac ne in metu quidem, ac periculo mortis extremo abstinuit iocis. Nam cùm inter prodigia cetera Mausoleum Cæsarum derepentè patuisset, & stella in cælo crinita apparuisset: alterum ad Iuliam Caluinam è gente Augusti pertinere dicebat: alterum ad Parthorum regem, qui capillatus esset. Prima quoque morbi accessione, Vt, inquit, puto, Deus fio.

24 CONSVLATV suo nono tentatus in Campania motiunculis leuibus, ac protinus vrbe repetita: Cutylias, ac Reatina rura, vbi æstiuare quotannis solebat, petijt. Heic, cùm super vrgentem valetudinem creberrimo frigidæ aquæ vsu &

intestina vitiasset: nec eo minùs muneribus imperatoriis ex consuetudine fungeretur, vt etiam legationes audiret cubans, aluo repente vsque ad defectionem soluta, Imperatorē ait stantem mori oportere. Dúmque consurgit, ac nititur, inter manus subleuantium exstinctus est VIII. *Kalend. Iulij, annum gerens ætatis sexagesimum ac nonum, supérque mēsem, ac diem septimum.*

CONVENIT *inter omnes, tam certum eum de sua,* 25
suorûmque genitura semper fuisse: vt post assiduas in se coniurationes ausus sit affirmare Senatui, aut filios sibi successuros, aut neminem. Dicitur etiam vidisse quondam per quietem stateram in media parte vestibuli Palatinæ domus positam examine æquo: cùm in altera lance Claudius & Nero starent: in altera ipse ac filij. Nec res fefellit: quando totidem annis, paríque temporis spatio vtrique imperauerunt.

C. SVETONII TRANQVILLI D.
Titus XI.

TITVS *cognomine paterno, amor, ac deliciæ generis* 1
humani, tantum illi ad promerendam omnium voluntatem vel ingenij, vel artis, vel fortunæ superfuit: & quod difficillimum est, in Imperio, quando priuatus, atque etiam sub patre príncipe, ne odio quidem, ne dum vituperatione publica caruit.

NATVS *est* III. *Kal. Ian. insigni anno Caiana nece,* 2
prope Septizonium, sordidis ædibus: cubiculo verò perparuo, & obscuro: nam manet adhuc, & ostenditur. Educatus in aula cum Britannico simul, ac paribus disciplinis, & apud eosdem magistros institutus. Quo quidem tempore, aiunt, metoposcopum à Narcisso Claudij liberto adhibitum, vt Britannicum inspiceret, constantissimè affirmasse: illum quidem nullo modo, ceterùm Titum, qui tunc propè adstabat, vtique

imperatu-

imperaturum. Erant autem adeò familiares, vt de potione, qua Britannicus hausta perijt, Titus quoque iuxtà cubans gustasse credatur, grauique morbo afflictatus diu. Quorum omnium mox memor, statuam ei auream in Palatio posuit, & alteram ex ebore equestrem, quæ Circensi pompa hodieq; præfertur, dedicauit, prosecutúsque est.

3 I N *puero statim corporis, animique dotes exsplenduerunt: magis ac magis deinceps per ætatis gradus: forma egregia, & cui non minùs auctoritatis inesset, quàm gratiæ: præcipuum robur, quamquam neque procera statura, & ventre paullò proiectiore, memoria singularis, docilitas ad omnes ferè tum belli, tum pacis artes. Armorum & equitandi peritissimus, Latinæ, Græcæq'ue linguæ, vel in orando, vel in fingendis poëmatibus promtus, & facilis ad extemporalitatem vsque: sed ne musicæ quidem rudis, vt qui cantaret & psalleret iucundè, scientérque. E pluribus comperi, notis quoque excipere velocissimè solitum, cum amanuensibus suis per ludum, iocúmque certantem imitari chirographa quæcumque vidisset: ac profiteri, sæpe se maximum falsarium esse potuisse.*

4 T R I B V N V S *militum & in Germania & in Britannia meruit summa industria, nec minore modestia, & fama: sicut apparet ex imaginum eius multitudine, ac titulis per vtramque prouinciam. Post stipendia, foro operam dedit, honestam magis, quàm assiduam: Eodémque tempore Arricidiam Tertullo patre equite R. sed præfecto quondam prætorianarum cohortium, duxit vxorem: & in defunctæ locum Marciam Furnillam splendidi generis: cum qua, sublata filia, diuortiũ fecit. Ex quæsturæ deinde honore legioni præpositus, Taricheam, & Gamalam vrbes validissimas Iudææ in potestatem redegit: equo quadam acie sub feminibus amisso, alteróque inscenso, cuius rector contra se dimicans occubuerat.*

5 G A L B A *mox tenente remp. missus ad gratulandum, quaqua iret, conuertit homines: quasi adoptionis gratia ar-*

cesseretur. Sed vbi turbari rursus cuncta sensit, rediit ex itinere: aditóque Paphiæ Veneris oraculo, dum de nauigatione consulit, etiam de Imperii spe confirmatus est. Cuius breui compos, & ad perdomandam Iudæam relictus, nouissima Hierosolymorum oppugnatione VII. propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus: cepitque eam natali filiæ suæ, tanto militum gaudio ac fauore, vt in gratulatione Imperatorem eum consalutauerint, & subinde decedentem prouincia detinuerint, suppliciter nec non & minaciter efflagitantes, vt remaneret, aut secum omnes pariter abduceret. Vnde nata suspicio est, quasi desciuisset à patre, Orientísque regnum sibi vindicare tentasset. Quam suspicionem auxit, postquàm Alexandriam petens, in consecrando apud Memphim boue Apide diadema gestauit, de more quidem rituque prisca religionis: sed non deerant, qui secus interpretarentur. Quare festinans in Italiam, cùm Rhegium, dehinc Puteolos oneraria naue appulisset, Romam inde contendit expeditissimus: inopinantique patri, velut arguens rumorum de se temeritatem, Veni, inquit, pater veni.

NEQVE *ex eo destitit participem, atque etiam tutorem Imperii agere. Triumphauit cum patre, Censuráimque gessit vnà. Eidem collega & in tribunicia potestate, & in septem Consulatibus fuit. Receptáque ad se propè omnium officiorum cura, cum patris nomine & epistolas ipse dictaret, & edicta cōscriberet, orationésque in Senatu recitaret etiam Quæstoris vice, Præfecturam quoque prætorii suscepit, numquam ad id tempus, nisi ab equite R. administratam. Egítque aliquanto inciuiliùs, & violentiùs: siquidem suspectissimum quemque sibi, submissis qui per Theatra & castra, quasi consensu ad pœnam deposcerentur, haud cunctanter oppressit. In his A. Cæcinam consularem virum, vocatum ad cœnam, ac vix dum triclinio egressum, confodi iussit: sanè vrgente discrimine, cum etiam chirographum eius præparatæ apud milites coniura-* 6

coniurationis deprehendisset. Quibus rebus sicut in posterum securitati satis cauit, ita ad præsens plurimum contraxit inuidiæ: vt non temerè quis, tam aduerso rumore, magisque inuitis omnibus transierit ad principatum.

7 PRÆTER *sæuitiam, suspecta in eo etiam luxuria erat: quòd ad mediā noctē comissationes cum profusissimo quoque familiarium extenderet. Nec minus libido, propter exoletorum, & spadonum greges, propterque insignem reginæ Berenices amorem, cui etiam nuptias pollicitus ferebatur. Suspecta & rapacitas: quòd constabat in concionibus patris nundinari, præmiarique solitum. Deinde propalam alium Neronem & opinabātur & prædicabant. At illi ea fama pro bono cessit, conuersáque est in maximas laudes: neque vllo vitio reperto, & contrà virtutibus summis. Conuiuia instituit iucunda magis quàm profusa. Amicos elegit, quibus etiam post eum principes, vt & sibi & reip. necessariis acquieuerunt: præcipuaq́ue sumtam sibi Berenicen, statim ab vrbe dimisit inuitus inuitam. Quosdam è gratissimis delicatorum, quamquam tam artifices saltationis, vt mox scenam tenuerint, non modò fouere prolixiùs, sed spectare in publico omnino cœtu supersedit. Nulli ciuium quidquam ademit: abstinuit alieno, vt si quis vmquam: ac ne concessas quidem ac solitas collationes recepit. Et tamen nemine ante se munificentia minor. Amphitheatro dedicato, thermísque iuxtà celeriter exstructis, munus edidit apparatissimum, largissimúmque. Dedit & nauale prælium in veteri naumachia. ibidem & gladiatores: atque vno die quinque millia omne genus ferarum.*

8 NATVRA *autem beneuolentissimus, cùm ex instituto Tiberij omnes dehinc Cæsares beneficia à superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, quàm si eadem iisdem & ipsi dedissent: primus præterita omnia vno confirmauit edicto: nec à se peti passus est. In ceteris verò desideriis animum hominum obstinatissimè tenuit: ne quem sine spe*

 dimitteret.

dimitteret. Quin & admonentibus domesticis, quasi plura polliceretur quàm præstare posset: Non oportere, ait, quemquam à sermone principis tristem discedere. Atque etiam recordatus quondam super cenam, quòd nihil cuiquam toto die præstitisset, memorabilem illam, meritóque laudatam vocem edidit: Amici, diem perdidi. Populum in primis vniuersum tanta per omnes occasiones comitate tractauit: vt proposito gladiatorio munere, non ad suum, sed ad spectantium arbitrium editurũ se professus sit. Et planè ita fecit. Nam neque negauit quidquam petentibus: & vt quæ vellent, peterent, vltrò adhortatus est. Quin & studium armaturæ Thracum præ se ferens, sæpe cum populo & voce, & gestu, vt fautor, cauillatus est: verùm maiestate salua, nec minùs æquitate. Nec quid popularitatis prætermitteret, non numquam in thermis suis, admissa plebe, lauit. Quædam sub eo fortuita ac tristia acciderunt: vt conflagratio Vesæui montis, in Campania: & incendium Romæ, per triduum, totidémque noctes: item pestilentia quanta non temerè aliâs. In his tot aduersis, ac talibus, non modò principis sollicitudinem, sed & parentis affectum vnicum præstitit: nunc consolando, per edicta: nunc opitulando, quatenus suppeteret facultas. Curatores restituendæ Campaniæ è cõsularium numero sorte duxit. Bona oppressorum in Vesæuo, quorum heredes non exstabant, restitutioni afflictarum ciuitatum attribuit. Vrbis incendio nihil, nisi sibi publicè periisse testatus, cuncta prætoriorum suorum ornamenta operibus, ac templis destinauit: præposuítque cõplures ex equestri ordine, quò quæque maturiùs peragerẽtur. Medendæ valetudini, leniendísque morbis, nullam diuinam, humanámque opem non adhibuit, inquisito omnium sacrificiorum remediorúmque genere. Inter aduersa temporum, & delatores, mandatorésque erant ex licentia veteri. Hos assiduè in foro flagellis, ac fustibus cæsos, ac nouissimè traductos per Amphitheatri arenam, partim subiici in seruos, ac

venire

venire imperauit: partim in asperrima insularū auehi. Vtq'ue etiam similia quandoque ausuros perpetuò coërceret, vetuit: inter cetera, de eadem re pluribus legibus agi, quaríve de cuiusquam defunctorum statu, vltra certos annos.

9 PONTIFICATVM maximum ideò se professus accipere, vt puras seruaret manus, fidem præstitit: nec auctor posthac cuiusquam necis, nec conscius, quamuis interdum vlciscendi caussa nō deesset, sed periturum se potius, quàm perditurum adiurans. Duos patricij generis conuictos in affectatione Imperij, nihil ampliùs, quàm vt desisterent monuit, dicens principatum fato dari: si quid præterea desiderarent, promittens se tributurum: & confestim quidem ad alterius matrem, quæ procul aberat, cursores suos misit, qui anxiæ filium saluum nuntiarent. Ceterùm ipsos non solùm familiari cenæ adhibuit, sed & insequenti die gladiatorum spectaculo circa se ex industria collocatis, oblata sibi ornamenta pugnātium inspicienda porrexit. Dicitur etiam cognita vtriusque genitura, imminere ambobus periculum affirmasse, venturum quandoque & ab alio: sicut euenit. Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed pæne ex professo sollicitantem exercitus, meditantem fugam, nec occidere, neque seponere, ac ne in minore quidem honore habere sustinuit: sed vt à primo Imperij die, consortem, successorémque testari perseuerauit: non numquam secretò lacrymis, & precibus orans, vt tandem mutuo erga se animo vellet esse.

10 INTER hæc morte præuentus est, maiore hominum damno, quàm suo. Spectaculis absolutis, in quorum fine, populo coram vbertim fleuerat, Sabinos petit aliquantò tristior: quòd sacrificanti hostia aufugerat, quódque tempestate serena tonuerat. Deinde ad primā statim mansionē febrim nactus, cùm inde lectica transferretur, suspexisse dicitur dimotis plagulis calū: multúmque cōquestus, eripi sibi vitā immerēti. Neque enim exstare vllum suum factum pœnitendū, excepto dumtaxat

dumtaxat vno: id quale fuerit, neque ipse tũc prodidit, neque cuiquam facilè succurrit. Quidam opinantur consuetudinem recordatum, quam cum fratris vxore habuerit. Sed nullam habuisse per sanctè Domitia iurabat: haud negatura, si qua omnino fuisset: immo etiam gloriatura, quod illi promtissimum erat in omnibus probris.

EXCESSIT *in eadem, qua pater, villa, Idibus Septembris, post biennium, ac menses duos, diésque* XX. *quam successerat patri, altero & quadragesimo ætatis anno. Quod vt palàm factum est, non secus atque in domestico luctu mærẽtibus publicè cunctis, Senatus priùs, quàm edicto conuocaretur, ad Curiam cucurrit: obseratísque adhuc foribus, deinde apertis, tantas mortuo gratias egit laudésque, quantas congessit ne viuo quidem vmquam, atque præsenti.* 11

C. SVETONII TRANQVILLI FLAVIVS DOMITIANVS XII.

DOMITIANVS *natus est* IX. *Kal. Nouembris, patre* COS. *designato, inituróque mense insequenti honorem, regione vrbis sexta, ad Malum Punicum, domo, quàm posteà in templum gentis Flauiæ conuertit. Pubertatis ac primæ adolescentiæ tempus, tanta inopia, tantáque infamia gessisse fertur, vt nullum vas argenteum in vsu haberet. Satísque constat Clodium Pollionem prætorium virum, in quem est poëma Neronis, quod inscribitur Luscio, chirographum eius conseruasse, & non numquam protulisse, noctem sibi pollicentis: nec defuerũt, qui affirmarẽt corruptum Domitianum, & à Nerua successore mox suo. Bello Vitelliano confugit in Capitolium, cum patruo Sabino, ac parte præsentium copiarum: sed irrumpentibus aduersarijs, & ardente templo, apud ædituum clam pernoctauit: ac mâne Isiaci celatus habitu, intérque sacrificulos vanæ superstitionis, cum se trans* 1

trans Tiberim ad condiscipuli sui matrem comite vno contulisset, ita latuit, vt scrutantibus qui vestigia subsecuti erãt, deprehendi non potuerit. Post victoriam demum progressus, & Cæsar consulutatus, honorem Præturæ vrbanæ cum consulari potestate suscepit titulo tenus: quam iurisdictionem ad collegam proximum transtulit. Ceterum omnem vim dominationis tam licenter exercuit, vt iam tum, qualis futurus esset, ostenderet. Ne exsequar singula, contrectatis multorum vxoribus, Domitiam Longinam Aelio Lamiæ nuptam etiam in matrimonium abduxit: atque vno die super XX. *vrbana officia, atque peregrina distribuit: mirari se Vespasiano dictitante, quòd successorem non & sibi mitteret.*

2 EXPEDITIONEM *quoque in Galliam, Germaniásque, neque necessariam, & dissuadentibus paternis amicis inchoauit: tantum vt fratri se & operibus, & dignatione adæquaret. Ob hæc correptus, quò magis ætatis & conditionis admoneretur, habitabat cum patre vnà, sellámque eius ac fratris, quoties prodirent, lectica sequebatur: ac triumphum vtriusque Iudaicum, equo albo comitatus est. In sex Consulatibus, non nisi vnum ordinarium gessit: eúmque cedente, & suffragante fratre. Simulauit & ipse mirè modestiam: in primísque poëticæ studium, tam insuetum anteà sibi, quàm posteà spretum & abiectum: recitauítque etiam publicè. Nec tamen eò secius, cùm Vologesus Parthorum rex auxilia aduersus Alanos, ducémque alterum ex Vespasiani liberis depoposcisset, omni ope contendit, vt ipse potissimùm mitteretur. Et quia discussa res est, alios Orientis reges, vt idem postularent, donis ac pollicitationibus sollicitare tentauit. Patre defuncto, diu cunctatus, an duplũ donatiuum militi donaret, numquam iactare dubitauit, relictum se participẽ Imperij, sed fraudem testamento adhibitam. Neque cessauit ex eo insidias struere fratri clàm, palámque: quoad correptum graui valetudine prius, quàm planè efflaret animam, pro mortuo deseri*

deseri iussit: defunctúmque nullo, præterquàm consecrationis honore dignatus, sæpe etiam carpsit obliquis orationibus, & edictis.

INTER *initia principatus, quotidie secretùm sibi horarium sumere solebat: nec quidquam ampliùs, quàm muscas captare, ac stylo præacuto configere: vt cuidam interroganti, esset ne quis intus cum Cæsare, non absurdè responsum sit à Vibio Crispo: ne musca quidem. Deinde vxorem suam Domitiam, ex qua in secundo suo Consulatu filium tulerat, alteróque anno consalutauerat vt Augustam, eandem Paridis histrionis amore deperditam, repudiauit: intráque breue tempus impatiēs dissidij, quasi efflagitante populo, reduxit. Circa administrationem Imperij aliquandiu se varium præstitit: mistura quoque inæquabili vitiorum atque virtutum; donec virtutes quoque in vitia deflexit: quantum coniectare licet, super ingenij naturam, inopia rapax, metu sæuus.* 3

SPECTACVLA *magnifica assiduè, & sumtuosa edidit, non in Amphitheatro modò, verùm & in Circo: vbi præter sollennes bigarum, quadrigarúmque cursus, prælium duplex etiam equestre ac pedestre commisit: atque in Amphitheatro nauale quoque. Nam venationes, gladiatorésque & noctibus ad lychnuchos: nec virorum modò pugnas, sed & feminarum. Præterea quæstorijs muneribus, quæ olim omissa reuocauerat, ita semper interfuit, vt populo potestatem faceret, bina paria è suo ludo postulandi, quæ nouissima aulico apparatu induceret. Ac per omne gladiatorum spectaculum ante pedes eius stabat puerulus coccinatus, portentoso paruóque capite, cum quo plurimùm fabulabatur; non numquam seriò. Auditus est certè, dum ex eo quærit, ecquid sciret, cur sibi visum esset, ordinatione proxima Aegypto præficere Metium Rufum. Edidit nauales pugnas pæne iustarum classium, effosso & circumducto iuxta Tiberim lacu: atque inter maximos imbres prospectauit. Fecit & ludos sæculares:* 4

compu-

computata ratione temporum ab anno, nõ quo Claudius proximè, sed olim Augustus ediderat. In his Circensium die, quò faciliùs centum missus peragerentur, singulos à septenis spatiis ad quina corripuit. Instituit & quinquennale certamen, Capitolino Ioui triplex, musicum, equestre, gymnicum, & aliquanto plurium, quàm nunc est, coronatorum. Certabant etiam & prosa oratione Gracè, Latinéque: ac prater citharœdos chorocitharistæ quoque, & psilocitharistæ. In stadio verò cursu etiam virginum certamini præsedit crepidatus, purpureáque amictus toga Gracanica, capite gestans coronam auream cum effigie Iouis, ac Iunonis, Mineruæq́ue: assidentibus Diali sacerdote, & collegio Flauialium pari habitu: nisi quòd illorum coronis inerat & ipsius imago. Celebrabat & in Albano quotannis Quinquatria Mineruæ, cui collegiũ instituerat: ex quo sorte ducti magisterio fungerentur, redderéntque eximias venationes, & scenicos ludos, supérque oratorum ac poëtarum certamina. Congiarium populo nummorum trecentorum ter dedit: atque inter spectacula muneris, largissimum epulum. Septimontiali sacrorum quidem die, Senatui, equitique panarijs, plebei sportellis cum opsonio distributis, initiũ vescendi primus fecit: dieque proximo omne genus rerum missilia sparsit: & quia pars maior intra popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris, ac senatorij ordinis pronuntiauit.

5 PLVRIMA, & amplissima opera incendio absumta restituit: in queis & Capitolium, quod rursus arserat: sed omnia sub titulo tantum suo, ac sine vlla pristini auctoris memoria. Nouam autem excitauit ædem in Capitolio custodi Ioui, & forum quod nunc Neruæ vocatur. Item Flauiæ templum gentis, & stadium, & odeum, & naumachiam: è cuius postea lapide maximus Circus, deustis vtrimque lateribus exstructus est.

6 EXPEDITIONES partim sponte suscepit, partim necessariò.

necessariò. Sponte in Cattos, necessariò vnam in Sarmatas,
legione cum legato simul cæsa In Dacos duas, primam Op-
pio Sabino consulari oppresso, secundam Cornelio Fusco præ-
fecto cohortium prætorianarum, cui belli summam commise-
rat. De Cattis Dacisque post varia prælia, duplicem trium-
phum egit. De Sarmatis lauream modò Capitolino Ioui retu-
lit. Bellum ciuile motum à L. Antonio superioris Germaniæ
præside confecit absens, felicitate mira: cùm ipsa dimicationis
hora resolutus repentè Rhenus, transituras ad Antonium co-
pias Barbarorum inhibuisset. De qua victoria priùs præsa-
giis, quàm nuntiis comperit. Siquidem ipso, quo dimicatum
est, die, statuam eius Romæ insignis aquila circumplexa, pen-
nis, clangores lætissimos edidit: paulòque pòst occisum Anto-
nium adeò vulgatum est, vt caput eius quoque apportatum
vidisse se plerique contenderent.

MVLTA etiam in communi rerum vsu nouauit. Spor- 7
tulas publicas sustulit, reuocata cœnarum rectarum consue-
tudine. Duas Circensibus gregum factiones aurati, purpu-
reique panni ad quatuor pristinas addidit. Interdixit histrio-
nibus scenam, intra domum quidem exercendi artem iure
concesso. Castrari mares vetuit. Spadonum, qui residui apud
mangones erant, pretia moderatus est. Ad summam quondā
vbertatem vini, frumenti verò inopiam, existimans nimio vi-
nearum studio negligi arua, edixit ne quis in Italia nouella-
ret: vtque in prouinciis vineta succiderentur, relicta, vbi
plurimùm, dimidia parte: nec exsequi rem perseuerauit.
Quædam ex maximis officiis inter libertinos, militésque R.
communicauit. Geminari legionum castra prohibuit: nec
plus, quàm mille nummos à quoquam ad signa deponi: quòd
L. Antonius apud duarum legionum hiberna, res nouas mo-
liens, fiduciam cepisse etiam ex depositorum summa videba-
tur. Addidit & quartum stipendium militi, aureos ternos.

IVS diligenter, & industriè dixit. Plerumque & in foro 8

pro

pro Tribunali extra ordinem ambitiosas Centumuirorum sententias rescidit. Recuperatores, ne se semper persuasoriis assertionibus accomodarent, identidem admonuit. Nummarios iudices cum suo quemque consilio notauit. Auctor & Tribunus pleb. fuit, Aedilem sordidum repetundarum accusandi, iudicésque in eum à Senatu petendi. Magistratibus quoque vrbicis, prouinciarúmque Præsidibus coercendis tantum curæ adhibuit, vt neque modestiores vmquam, neque iustiores exstiterint: è quibus plerosque post illum reos omniũ criminum vidimus. Suscepta morum correctione, licentiam theatralem promiscuè in equite spectandi inhibuit. Scripta famosa, vulgóque edita, quibus primores viri, ac feminæ notabantur, aboleuit non sine auctorum ignominia. Quæstoriũ virum, quòd gesticulandi saltandíque studio teneretur, mouit Senatu. Probrosis feminis lecticæ vsum ademit: iúsque capiendi legata, hereditatésque. Equitem R. ob reductam in matrimonium vxorem, cui dimissæ adulterij crimen intenderat, erasit iudicum albo. Quosdam ex vtroque ordine lege Scatinia condemnauit. Incesta Vestalium virginum, à patre suo quoque & fratre neglecta, variè ac seuerè coërcuit: priora capitali supplicio, posteriora more veteri. Nam cùm Ocellatis sororibus, item Varonillæ liberum mortis permisisset arbitrium, corruptoresque earum relegasset: mox Corneliam virginem maximam, absolutam olim, dehinc longo interuallo repetitam atque conuictam, defodi imperauit. Stupratoresq; virgis in comitio ad necem cædi, excepto prætorio viro: cui dubia etiamnum caussa, & incertis quæstionibus, atque tormẽtis de semet professo, exsilium indulsit: at ne qua religio Deũm impunè contaminaretur, monumentum, quod libertus eius è lapidibus templo Capitolini Iouis destinatis filio construxerat, diruit per milites: ossáque & reliquias, quæ inerant, mari mersit.

9 INTER *initia vsque adeò ab omni cæde abhorrebat, vt*

absente adhuc patre, recordatus Virgilij versum,

Impia quàm cæsis gens est epulata iuuencis:

edicere destinauerit, ne boues immolarentur. Cupiditatis quoque, atque auaritiæ vix suspicionem vllam, aut priuatus vnquam, aut princeps aliquandiu dedit: immo è diuerso magnæ sæpe non abstinentiæ modò, sed etiam libertatis experimenta. Omnes circa se largissimè prosecutus, nihil priùs, aut acriùs monuit, quàm ne quid sordidè facerent. Relictas sibi hereditates ab ijs, quibus liberi erant, non recepit. Legatum etiam ex testamento Ruscij Capionis: qui cauerat, vt quotannis ingredientibus Curiam Senatoribus, certam summam viritim præstaret heres suus, irritum fecit. Reos, qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependissent, vniuersos discrimine liberauit: nec repeti, nisi intra annũ, eáque conditione permisit, vt accusatori, qui caussam non teneret, exsilium pœna esset. Scribas quæstorios negotiantes ex cõsuetudine, sed contra Clodiam legem, venia in præteritum donauit. Subseciua, quæ diuisis per veteranos agris carptim superfuerunt, veteribus possessoribus, vt vsucapta concessit. Fiscales calumnias, magna calumniantium pœna repressit: ferebatúrque vox eius: Princeps qui delatores non castigat, irritat.

SED *neque in clementiæ, neque in abstinentiæ tenore* 10
permansit: & tamen aliquantò celerius ad sæuitiam desciuit, quàm ad cupiditatem. Discipulum Paridis pantomimi puberem adhuc, etiam tum maximè ægrũ, quòd arte formáque non absimilis magistro videbatur, occidit. Item Hermogenem Tarsensem, propter quasdam in historia figuras, librarijs etiã qui eam descripserant, crucifixis. Patremfamiliâs, quòd Thracem mirmilloni parem, munerario imparem dixerat, detractum è spectaculis in arenam, canibus obiecit, cum hoc titulo: Impiè locutus parmularius. Complures Senatores, in his aliquot Consulares, interemit: ex quibus Ciuicam Cerealem in

lem in ipso Asiæ Proconsulatu, Saluidienum Orfitum, Aciliũ Glabrionem exsilio quasi molitores nouarum rerum. Ceteros leuissima quemque de caussa: Aelium Lamiam, ob suspiciosos quidem, verùm & veteres, & innoxios iocos: quòd post abductam vxorem laudanti vocem suam, Heu taceo dixerat: quódque Tito hortanti se ad alterum matrimonium responderat, μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις; Saluium Cocceianum, quòd Othonis Imperatoris patrui sui diem natalem celebrauerat: Metium Pomposianum, quòd habere Imperatoriam genesim vulgò ferebatur: & quòd depictum orbem terræ in membranas, concionésque regum, ac ducum ex Tito Liuio circumferret: quódque seruis nomina Magonis & Annibalis indidisset. Sallustium Lucullum Britanniæ legatum, quòd lanceas noua forma appellari Luculleas passus esset. Iunium Rusticũ, quòd Pæti Trasea, & Heluidij Prisci laudes edidisset, appellarétque eos sanctissimos viros: cuius criminis occasione, philosophos omnes vrbe, Italiáque submouit. Occidit & Heluidiũ filium, quòd quasi scenico exodio sub persona Paridis & Oenones diuortium suum cum vxore tractasset. Flauium Sabinum alterum è patruelibus, quòd cum comitiorum consularium die destinatum, perperam præco non Consulem, ad populum, sed Imperatorem pronuntiasset. Verùm aliquanto post ciuilis belli victoriam sauior, plerosque partis aduersæ, dudum etiam latentes conscios, inuestigato nouo quæstionis genere distorsit: immisso per obscena igne. Non nullis & manus amputauit. Satísque constat duos solos è notioribus venia donatos, Tribunum laticlauium, & Centurionem: qui se, quò faciliùs expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerant: & ob id neque apud ducẽ, nec apud milites vllius momẽti esse potuisse.

11 ERAT *autem non solùm magnæ, sed & callidæ inopinatæq'ue sæuitiæ. Auctorem summarum pridie quàm crucifigeret, in cubiculum vocauit: assidere in toro iuxtà coëgit, securum hilarémque dimisit: partibus etiam de cena dignatus est.*

tus est. Aretinum Clementem consularem virum, è familiaribus, & emissarijs suis capitis condemnaturus, in eadem, vel etiam in maiore gratia habuit, quoad nouissimè simul gestanti conspecto delatore eius: Vis, inquit, hunc nequissimum seruum cras audiamus? Et quò contemtiùs abuteretur patientia hominum, numquam tristiorem sententiam, sine præfatione clementiæ, pronuntiauit: vt non aliud iam certius atrocis exitus signum esset, quàm principij lenitas. Quosdam maiestatis reos in Curiam induxerat: & cùm prædixisset experturum se illa die, quàm carus Senatui esset, facilè perfecerat, vt etiam more maiorum puniendi condemnarentur: deinde atrocitate pœnæ conterritus, ad leniendam inuidiam intercessit, his verbis: neque enim ab re fuerit ipsa cognoscere. Permittite patres Conscripti à pietate vestra impetrari quod scio me difficulter impetraturum, vt damnatis liberum mortis arbitrium indulgeatis. Nam & parcetis oculis vestris, & intelligent me omnes, Senatui interfuisse.

EXHAVSTVS *operum, ac munerum impensis, stipendióque quod adiecerat: tentauit quidem, ad releuandos castrenses sumtus, militum numerum diminuere. Sed cùm obnoxium se Barbaris per hoc animaduerteret: neque secius eò in explicandis oneribus omnibus hæreret: nihil pensi habuit, quin prædaretur omni modo bona viuorum & mortuorum vsquequaque: quolibet & accusatore, & crimine corripiebantur. Satis erat obijci qualecumque factum, dictúmque aduersum maiestatem principis. Confiscabantur alienissimæ hereditates: vel existente vno, qui diceret, audisse se ex defuncto, cùm viueret, heredem sibi Cæsarem esse. Præter ceteros Iudaicus fiscus acerbissimè actus est: ad quem deferebantur, qui velut professi, Iudaicam intra vrbem viuerent vitam, vel dissimulata origine imposita genti tributa non pependissent. Interfuisse me adolescentulum memini, cùm à procuratore, frequentissimóque consilio inspiceretur nonagenarius senex, an cir-* 12

an circumfectus esset. Ab iuuenta minimè ciuilis, animi confidens etiam, & tum verbis, tam rebus immodicus. Canidi patris concubinæ ex Istria reuersæ, osculúmque, vt assueuerat, offerenti, manum præbuit. Generum fratris indignè ferens, albatos & ipsum ministros habere, proclamauit: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

13 PRINCIPATVM *verò adeptus, neque in Senatu iactare dubitauit, & patri se, & fratri Imperium dedisse: illos sibi reddidisse. Neque in reducenda post diuortium vxore edicere, vocatam eam in puluinar suum: acclamari etiam in Amphitheatro epulari die libenter audit: Domino, & Dominæ feliciter. Sed & Capitolino certamine cunctos ingenti cōsensu precantes, vt Palfurium Suram restitueret, pulsum olim Senatu, ac tunc de oratoribus coronatum: nullo responso dignatus, tacere tantummodo iussit, voce præconis. Pari arrogantia cùm procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit. Dominus, & Deus noster sic fieri iubet. Vnde institutum posthac, vt ne scripto quidē, ac sermone cuiusquam appellaretur aliter. Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas, & argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Ianos, arcúsque cum quadrigis, & insignibus triumphorum per regiones vrbis, tantos, ac tot exstruxit: vt cuidam Græcè inscriptum arcui sit, aream, & caluitium. Consulatus XVII. cepit, quod ante eum nemo. Ex quibus septem medios continuauit: omnes autem pæne titulo tenus gessit: nec quemquam vltra Kalendas Maij: plures ad Idus vsque Ianuarias. Post autem duos triumphos, Germanici cognomine assumto, Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus suis, Germanicum, Domitianúmque transnominauit: quòd altero suscepisset Imperium, altero natus esset.*

14 PER *hæc terribilis cunctis & inuisus, tandem oppressus est amicorum libertorúmque intimorum conspiratione, simul & vxoris. Annum, diémque vltimum vitæ iam pridem suspe-*

ctum habebat, horam etiam, nec non & genus mortis. Adolescentulo Chaldæi cuncta prædixerant. Pater quoque super cenam quandam fungis abstinētem palàm irriserat, vt ignarum sortis suæ, quòd non ferrum potiùs timeret. Quare pauidus semper, atque anxius, minimis etiam suspicionibus præter modum commouebatur: vt edicti de excidendis vineis propositi, gratiam facere non alia magis re compulsus credatur, quàm quòd sparsi libelli cum his versibus erant.

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,

Ὅσσον ἐπισπεῖσαι καίσαρι θυομένῳ.

Eadem formidine oblatum à Senatu nouum, & inexcogitatum honorem, quamquam omnium talium appetentissimus, recusauit: quo decretū erat, vt quoties gereret Consulatum, equites R. quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus, præcederent eum, inter lictores apparitoresque. Tempore quoque suspecti periculi appropinquante, sollicitior in dies, porticuū, in quibus spatiari consueuerat, parietes phengite lapide distinxit: è cuius splendore per imagines quidquid à tergo fieret, prouideret. Et nec nisi secretò, atque solus plerasque custodias, receptis quidem in manu catenis audiebat. Vtque domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo, audendam esse patroni necem: Epaphroditum à libellis, capitali pœna condemnauit: quòd post destitutionem, Nero in adipiscenda morte, manu eius adiutus existimabatur.

DENIQVE *Flauium Clementem patruelem suum contemtissimæ inertiæ, cuius filios etiamnum paruulos successores palàm destinauerat: & abolito priore nomine, alterum Vespasianum appellari iusserat, alterum Domitianum: repentè ex tenuissima suspicione tantùm non ipso eius Consulatu interemit. Quo maximè facto maturauit sibi exitum. Continuis octo mensibus tot fulgura facta, nuntiataque sunt: vt exclamauerit, Feriat iam quem volet. Tactum de cælo Capitolium, templumque Flauiæ gentis: item domus Palatina,* 15

latina, & cubiculum ipsius: atque etiam è basi statuæ triumphalis titulus excussus vi procellæ in monumentum proximũ decidit. Arbor, quæ priuato adhuc Vespasiano euersa surrexerat, tunc rursus repentè corruit. Preneſtina Fortuna, toto Imperij spatio annum nouum commendanti, lætam eandémque semper sortem dare assueta, extremo tristißimam reddidit: nec sine sanguinis mentione. Mineruam, quam superstitiosè colebat, somniauit excedere sacrario: negantem vltrà se tueri eum posse, quòd exarmata esset à Ioue. Nulla tamen re perinde commotus est, quàm responso, casuq'ue Asceletarionis mathematici. Hunc delatum, nec infitiantem iactasse se, quæ prouidisset ex arte, sciscitatus est, quis ipsum maneret exitus: & affirmantem fore, vt breui laceraretur à canibus, interfici quidem sine mora, sed ad coarguendam temeritatem artis, sepeliri quoque accuratißimè imperauit. Quod cùm fieret, euenit, vt repentina tempestate deiecto funere semiustum cadauer discerperent canes: idq'ue ei cenanti à mimo Latino, qui præteriens fortè animaduerterat, inter ceteras diei fabulas referretur.

16 PRIDIE quàm periret, cum oblatos tuberes seruari iußisset in craſtinum: adiecit, Si modò vti licuerit. Et conuersus ad proximos, affirmauit fore, vt sequenti die, Luna se in Aquario cruentaret: factúmque aliquod existeret, de quo loquerentur homines per terrarum orbem. At circa mediam noctẽ ita est exterritus, vt ex strato prosiliret. Dehinc mâne haruspicem ex Germania missum, qui consultus de fulgure mutationem rerum prædixerat, audiit condemnauitque. Ac dum exulceratam in fronte verrucam vehementiùs scalpit, profluente sanguine, Vtinam, inquit, hactenus. Tunc horas requirenti, pro quincta, quam metuebat, sexta ex industria nuntiata est. His velut transacto iam periculo lætum, festinantémque ad corporis curam, Parthenius cubiculo præpositus cõuertit: nuntians esse, qui magnum nescio quid afferret,

nec differendum. Itaque summotis omnibus, in cubiculum se recepit, atque ibi occisus est.

D E *insidiarum cædisque genere, hæc ferè diuulgata sunt. Cunctantibus conspiratis, quando & quomodo, id est, lauantem ne, an cenantem aggrederentur: Stephanus Domitillæ procurator, & tunc interceptarum pecuniarum reus, consilium operámque obtulit. Ac sinisteriore brachio velut ægro, lanis fasciísq'ue per aliquot dies ad auertendam suspicionem obuoluto, ad ipsam horam, dolum interiecit: professúsque cõspirationis indicium: & ob hoc admissus, legenti traditum à se libellum, & attonito suffodit inguina. Saucium, ac repugnantem adorti Clodianus cornicularius, & Maximus Parthenij libertus, & Saturius decurio cubiculariorum, & quidam è gladiatorio ludo, vulneribus septem cõtrucidauerunt. Puer, qui curæ Larium cubiculi ex consuetudine assistens, interfuit cædi, hoc ampliùs narrabat, se iussum à Domitiano ad primum statim vulnus pugionem puluino subditum porrigere, ac ministros vocare: neque ad caput quidquam excepto capulo, & præterea omnia clausa reperisse: atque illum interim correpto, deductóque ad terram Stephano, colluctatum diu, modò ferrum extorquere, modò quamquam laniatis digitis, oculos effodere conatum. Occisus est* XIIII. *Kal. Octobris anno ætatis* XLV. *Imperij* XV. *Cadauer eius populari sandapila per vespillones exportatum, Phyllis nutrix in suburbano suo Latina via funerauit: sed reliquias templo Flauiæ gentis clàm intulit, cineribúsque Iuliæ filiæ Titi, quam & ipsa educauerat, commiscuit.* 17

S T A T V R A *fuit procera, vultu modesto, ruborísque pleno, grandibus oculis, verùm acie hebetiore: præterea pulcer ac decens, maximè in iuuenta, & quidem toto corpore, exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat: postea caluitio quoque deformis, & obesitate ventris, & crurum gracilitate: quæ tamen ei valetudine lõnga remacruerant. Commendari* 18

mendari se verecundia oris adeò sentiebat, vt apud Senatum sic quondam iactauerit, Vsque adhuc certè animum meum probastis, & vultum. Caluitio ita offendebatur, vt in contumeliam suam traheret, si cui alij ioco, vel iurgio obiectaretur: quamuis libello, quem de cura capillorum ad amicum edidit, hoc etiam illum simul, seque consolans inseruerit: οὐχ ὁράᾳς οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε; *Eadem me tamen manent capillorum fata, & forti animo fero comam in adolescentia senescentem. Scias nec gratius quidquam decore, nec breuius.*

19 LABORIS *impatiens, per vrbem pedibus non temerè ambulauit: in expeditione, & agmine, equo rarius, lectica aßiduè vectus est. Armorum nullo, sagittarum vel præcipuo studio tenebatur. Centenas varij generis feras sæpe in Albano successu conficientem spectauêre plerique: atque etiam ex industria ita quarundam capita figentem, vt duobus ictibus quasi cornua effingeret. Non numquam in pueri procul stantis, præbentísque pro scopulo dispansam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, vt omnes per interualla digitorum innocuè euaderent.*

20 LIBERALIA *studia in initio Imperij neglexit, quãquàm bibliothecas incendio absumtas impensißimè reparare curasset, exemplaribus vndique petitis: mißísque Alexandriam, qui describerent, emendaréntque. Numquam tamen aut historiæ, carminibúsve cognoscendis operam vllam, aut stylo vel necessario dedit. Præter commentarios, & acta Tiberij Cæsaris nihil lectitabat: epistolas, orationésque & edicta alieno formabat ingenio, sermonis tamen nec inelegantis. Dictorum interdum etiam notabilium, Vellem, inquit, tam formosus esse, quàm Metius sibi videtur. Et cuiusdam caput varietate capilli subrutilum, & incanum, perfusam niuem mulso dixit.*

21 CONDITIONEM *principum miserrimam aiebat: quibus de coniuratione comperta non crederetur, nisi occisis.*

Quoties otium esset, alea se oblectabat, etiam profestis diebus, matutinísque horis: ac lauabat de die, prandebátque ad satietatem: vt non temere super cenam præter Matianum malum, & modicam in ampulla potiunculam sumeret. Conuiuabatur frequẽter ac largè, sed pane raptim: certè nõ vltra Solis occasum, nec vt posteà comissaretur. Nam ad horam somni nihil aliud, quàm secretò solus deambulabat.

LIBIDINIS *nimiæ, assiduitatem concubitus vel vt exercitationis genus, clinopalẽ vocabat. Erátque fama, quasi cõcubinas ipse diuelleret, natarétque inter vulgatissimas meretrices. Fratris filiam adhuc virginem oblatam in matrimonium sibi, cùm deuictus Domitiæ nuptiis pertinacissimè recusasset, nõ multo pòst alij collocatam, vltrò corrupit: & quidem viuo etiam tum Tito, mox patre ac viro orbatam, ardentissimè palámque dilexit: vt etiã caussa mortis exstiterit, coactæ conceptum à se abigere.* 22

OCCISVM *eum, populus indifferenter, miles grauissimè tulit, statímque eum Diuum appellarẽ conatus: paratus & vlcisci, nisi duces defuissent. quod quidem paullò pòst fecit, expostulatis ad pœnam pertinacissimè cædis auctoribus. Contrà, Senatus adeò lætatus est, vt repleta certatim Curia non temperaret, quin mortuum cõtumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere laceraret: scalas etiam inferri, clypeósque & imagines eius coràm detrahi, & ibidem solo affligi iuberet: nouissimè eradendos vbique titulos, abolendámque omnem memoriam decerneret. Ante paucos quàm occideretur menses, cornix in Capitolio elocuta est, ἔσαι πάντα καλῶς. Nec defuit qui ostentum sic interpretaretur:* 23

Nuper Tarpeio quæ sedit culmine cornix,
Est bene, non potuit dicere: dixit, erit.

Ipsum etiam Domitianum ferunt somniasse, gibbam sibi ponè ceruicem auream enatam: pro certóque habuisse, beatiorem

tiorem post se, lætiorémque portendi reipublicæ statum. Sicut sanè breui euenit abstinentia, & moderatione insequentium principum.

FINIS.

C. SVETONII TRANquilli vita.

CAIVS *Suetonius Tranquillus patrem habuit Suetonium, cognomento Lenem, tertiadecimæ legionis Tribunum, & angusticlauium, qui interfuit bello Othoniano: à patre filius Tranquilli cognomen accepisse creditur. Nam cùm ille Lenis sit cognominatus, hic eodem significato, non eodem verbo dictus est Tranquillus. Floruit sub Adriano, vtpote illius magister epistolarum. Verùm fortuna, quæ lubrica est, refragante, successor ei mox datus, quòd apud Sabinam Imperatoris vxorem familiariùs egisse ferebatur, quàm reuerentia domus aulicæ postularet. Vsus est contubernio Plinij posterioris: à quo in epistolis admonetur ad volumina edenda, quæ perfecta absolutáque appellat. Cùm esset vir doctrina compositiore, & elegantia floridiore præditus, scripsit libellum De grammaticis & rhetoribus: quem D. Hieronymus secutus est, texens Catalogum scriptorum ecclesiasticorum. De genere vestium, de ludicra historia, libros cõcinnasse memoratur: quorum testimonio vtuntur eruditi. Idem de vitijs corporalibus, & de prætoribus volumina condidit luculenta, in primis verò ad posteros transmisit duodecim Cæsarum vitas, valde quidem probandas, graphicéque cõscriptas, in quo styli genere primas confessione eruditorum haud dubiè occupauit. Opus est emunctum, refertúmque eruditione haudquaquam triuiali, & compositissimo ordine distinctum: vnde*

vnde emendatißimus & candidißimus scriptor meruit appellari. cui, vt scribit Flauius Vopiscus, familiare fuit amare breuitatem. Ausonius in epistolio ad Paullinum, librorum meminit, quos numero treis Suetonius de Regibus scripsit. In hoc verò Cæsarum opere, quod eruditorum manibus continenter teritur, est opido quàm tersus, & sinceriſsima scriptione præcellens: adeò, vt de Suetonio dicere meritò poßimus, id quod Zeusis pictor de se ipso prodidit: Inuisurum aliquem faciliùs, quàm imitaturum.

FINIS.

INDEX IN XII. CÆSARES.

Arunculeius

Claudia

Nursia

Theogo-

FINIS.

C. SVETONII TRANQVILLI LIBRI II.

DE INLVSTRIBVS GRAMMATICIS, ET CLARIS RHETORIBVS:

Cum Achillis Statij Lusitani Commentatione.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini
Architypographi Regij,
M. D. LXXIIII.

HENRICO PRINCIPI INFANTI PORTVGALLIÆ, S. R. E. Cardinali, Legato à latere, Archiepiscopo Olisipponensi,

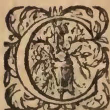
ACHILLES STATIVS S. P. D.

LIBERALITATEM *non in dando solùm, sed in accipiendo quoque positam esse, sapientissimi viri cēsuerunt, idque omnino praeclare, atque ut ita dicam, liberaliter. Quorum sententiam sic accipio, ut ijsdem lōgè liberaliores videantur ij, qui minima quaeque multò alacriùs, quàm maxima cùm tribuuntur, accipiunt. Hoc autem liberalitatis genus augetur eius, qui accipit, magnitudine, atque auctoritate, non minùs, quàm eius, qui dat, etiam tenuitate. Nec enim principibus viris, ac rerum maximarum copia semper affluentibus tam damus id, quod planè damus, quàm eo ipso nostros animos, quibus nec maius, nec praestantius esse quidquam potest, quodam modo largimur, ac deuouemus. Huiusmodi est,* HENRICE *Princeps, hoc munusculum meum. Etenim cui mitterem, Principem, quàm te, maiorem non habebam, aut cui pluribus, & grauioribus de caussis deditus magis ac deuotus esse deberem. Multa tua constant in patrem meum beneficia, multa in fratres, multa in me ipsum denique. Nam quidquid illis benefecisti, mihi factum existimo. Deinde quae ex Italia atque vrbe Roma litteris tuis amantissimis accito tam multa liberaliter, & prolixè polliceris, perinde mihi grata sunt, acsi iam etiam acceperim. Postremò autem hoc ipso accipiendo munusculo, quod suprà posui, mihi quoque plurimum tribuis. Quid enim agerem, qui nihil habebam in promtu maius? & ad te venire vacuum pudebat. Veniebam tamen in spem, munus hoc me ornare atque augere meum. Namque vt ad te venero, aut etiam antequam ad te venio, fiet ad hoc ipsum, vt spero, munusculum haud paullo maior accessio. Vt enim natura paruos primùm fetus edit, quos alens augénsque postea grandiores efficit, sic per te nostra quoque crescent ipsa, meámque hanc lucubratiunculam maiorum vigiliarum munera consequentur. Vale.*

Romae, Kal. Aprilib. CIↃ. IↃ. LXV.

DIONYSIVS LAMBINVS
Achilli Statio s. d.

VM Ioannes Baptista Vadagnius Florentinus, Cœnobiarcha Turpeniacensis, Suetonium tuum de illustribus Grammaticis, & claris Oratoribus Romæ impressum nuper ad me Lugduno misisset, rogans me per litteras, vt eum Lutetiæ denuò excudendũ curarem: quamuis & mea sponte, quia mihi dignus videbatur, qui typis luculentis excuderetur, & Io. Baptistæ, quem ego propter eius mores suauissimos valde amo, magnique facio, rogatu, cuperem hunc libellum, præsertim tua acerrima lima castigatum, tuaque eruditissima commentatione locupletatum atque exornatum, in hominum manus peruenire: tamen multo magis id cupere cœpi, cùm ex illius litteris cognoui, te non tantùm hoc vehementer velle, verùm etiam magni erga te beneficij loco numeraturum, si diligentiam adhibuissem, vt secunda huius libelli editio Lutetiâ prodiret. Simul atque igitur ex Io. Baptistæ litteris, quibuscum & Suetonius tuus mihi redditus est, tuam voluntatem perspexi, nihil mihi prius faciendum esse existimaui, quàm vt huius vrbis typographum eum, cuius mihi diligẽtia esset explorata, adirem, conuenirem, hortarer, vt hunc libellum typis excudendum susciperet: qui cùm mihi respondisset se, quòd in alijs libris imprimẽdis esset occupatus, mihi morem gerere non posse: alius autem à me posteà conuentus, itidem recusans dixisset, hunc librum non esse popularem, neque admodum vendibilem, sed paucorum hominum, & longi fori: idemque fere ab aliquot aliis respõsum tulissem: (gestit enim hæc natio merceis venaleis extrudere, nummumque in loculos dimittere, vt ait ille,) veni tandẽ ad Federicum Morellum, virum bonum, & in hac arte typographica sollertem, diligentem, atque exercitatum. Hic solus, quamuis ipse quoque idẽ, quod alij, intelligeret, paucos huius libri emtores fore, nempe aut doctos, aut certè iudicij subtilis, & acutæ naris homines: pingueis autem & hebereis, & obtusos, quorũ maxima turba est, nihili facturos: sed vel dialecticarum, & rhetoricarum cõpendia, vel librorum epitomas, vel orationes conuiciorũ plenas, & simileis miserarum chartarum quisquilias, curiosorum hominum delicias & oblectamenta, multo citiùs, libentiusque coëmturos, eodem stupore scilicet in delectu librorum præditos, quo

tos, quo in magiſtrorum, ac declamatorum: ad eos enim audiendos certatim, gregatimque concurrunt & conuolant, non qui rectam & ſimplicem docendi ingrediuntur viam, quique in ſcriptoribus antiquis interpretandis nihil præter vſum, & ſcientiam, & fidem, & diligentiam adhibent: ſed qui vel improbiſſimè, ac petulātiſſimè ſurdis maledicere, vel auditorum rictum quàm maximè riſu diducere queunt. Hic igitur ſolus partim mea oratione adductus, partim ſuum ipſius iudicium ſecutus (homo enim eſt Græcæ & Latinæ linguæ non ignarus) mihi pollicitus eſt, ſe, vbi libri cuiuſdam editionem à ſe inceptam & inchoatam abſoluiſſet, mihi libentiſſimè operam daturum. quod quamuis pro tua feſtinatione non improbanda, & cupiditate honeſtiſſima, longiuſculum fore videremus, condicionem tamen accepimus, quia nulla melior afferebatur. Quòd ſi negotium tibi rectè & ordine confectum videbitur, typographique opera & ſtudium noſtrum probabitur, magnum me officij mei fructum eſſe conſecutum arbitrabor. Vale. Lutetiæ, Kalendis Februariis, anno cIↃ. IↃ. LXVII.

SVETONII TRANQVILLI DE INLVSTRIBVS GRAMMATICIS LIBER.

RAMMATICA *olim Romæ ne in vsu quidem, ne dum in honore vllo erat, rudi scilicet, ac bellicosa etiam tum ciuitate, nec dum magnoperè liberalibus disciplinis vacante. Initium quoque eius mediocre exstitit. Siquidem antiquissimi doctorum quidem & poëtæ & oratores semigræci erant: Liuium & Ennium dico, quos vtraque lingua domi, forísque docuisse, adnotum est. nihil amplius, quàm Græcè interpretabantur. Ac si quid Latinè ipsi composuissent, prælegebant. Nam quod nõ nulli tradunt, duos libros de litteris, syllabísque, item de metris ab eodem Ennio editos, iure arguit L. Cotta, non poëtæ, sed posterioris Ennij esse, cuius etiam de augurandi disciplina volumina feruntur.*

HVNC, & qui sequitur libellus, excerpta puto è Suetonij libro de viris inlustribus. quod imitatio Diui Hieronymi facilè declarat. verba illius in epistola ad Desiderium sunt, Scripsi librum de inlustrib. vitis ab Apostolis vsque ad nostrã ætatem, imitatus Tranquillum, Græcumque Apollonium. Ac liber quidem Hieronymi de Apostolis doctisque viris fuit, vt Suetonij librum eiusdem argumenti atque sententiæ fuisse necesse sit. Vt autem excerpta existimem, facit id, quod adducitur eiusdem Suetonij in libro de viris inlustribus, de Plinio. Verba Suetonij sunt, Dum idem Plinius legiones in Siciliam duceret, eruptione fauillarum ab Aetna eructantium præfocatus interiit, anno vitæ suæ LVI. Non ergo de his tantùm grammaticis, atque rhetoribus qui nominantur, sed de Plinio quoque, ceterísque, librum conscripserat. Itaque inlustres viros, doctos & in doctrinæ studiis excellentes vocabant.

Siquidem antiquissimi doctorum quidem & poetæ & oratores semigræci erant. Legendum videtur, doctorum quidam. *Liuium & Ennium dico, quos vtraque lingua domi, forísque docuisse adnotum est.* Docuisse, fabulas

fabulas scilicet. nam si nihil amplius, quàm Græcè interpretabantur, Latinè alios profectò non docebant. *Adnotum*, vt adprimè, adfabrè. loquitur eodem modo Corn. Tac. in v. Fortunæ quidem meæ fortasse minus expediat adnoscere crimē, quàm abnuere. *Ac siquid Latinè ipsi composuissent, prælegebant.* In veteri impresso, prællegabant. legendum fortasse, præ alijs legebant. Sed legendum potius, prælegebant, nam diphthongi vocales separatæ scriptæ fuerunt ordine præpostero.

DE CRATETE MALLOTE, PRIMO grammatico in vrbe.

PRIMVS *igitur, quantum opinamur, studium grammaticæ in vrbem intulit Crates Mallotes, Aristarchi æqualis, qui missus ad Senatum ab Attalo rege inter secundum, ac tertium bellum Punicum, sub ipsam Ennij mortem, cùm in regione Palatij prolapsus in cloacæ foramen crus fregisset, per omne legationis simul, & valetudinis tempus, plurimas* ἀκροάσεις *subinde fecit, assiduéque disseruit, ac nostris exemplo fuit ad imitandum. Hactenus tamen imitati, vt carmina parum adhuc diuulgata vel defunctorum amicorum, vel si quorum aliorum probassent, diligentiùs retractarent, ac legendo, commentandóque etiam ceteris nota facerent, vt C. Octauius Lampadio Næuij Punicum bellum, quod vnico volumine, & continenti scriptura expositū, diuisit in septem libros, vt postea Q. Vargunteius Annaleis Ennij, quos certis diebus in magna frequentia pronuntiabat, vt Lælius, Archelaus, Vectius. Q. Philocomus Lucilij Satyras familiaris sui, quas legisse apud Archelaum Pompeius Lenæus, apud Philocomum Valerius Cato prædicant. Instruxerunt, auxerúntque ab omni parte grammaticæ Lælius Lanuuinus, gener Q. Aelij, Seruius Clodius, vterque eques Romanus, multíque ac varij & in doctrina, & in rep. vsus.*

De Cratete. In vet. impr. hi tituli nulli fuerunt, nec in vtroque Vaticano. *Qui missus ad Senatum ab Attalo rege inter secundum.* Deesse verbū puto, legatus, vt sit, ab Attalo rege legatus: sed legi possit etiam illo modo. *Cùm in regione Palatij.* In vet. impr. abest in. sic

Virg. qua te regione reliqui. ἀκροάσεις. In vet. impr. & manuſcriptis Latinè ſcriptum, acroaſis. ſunt autē ἀκροάσεις, & ἀκροάματα verba τεχνικά. *Ac noſtris exemplo fuit ad imitandum.* Non ſunt in vet. impr. verba, ad imitandum. idque, vt opinor, commodè. *Ceteris nota facerent.* Nota facere, id eſt, explicare. nota eſſe dicuntur ea, quæ intelliguntur. Sic pòſt de Craſſitio, Intima cui ſoli nota ſua exſtiterint. *Continenti ſcriptura*, perpetua, non diſtincta libris ac numero. *Vt Lælius, Archelaus, Vectius, Q. Philocomus Lucilij ſatyras familiaris ſui, quas legiſſe apud Archelaum Pompeius Lenæus, apud Philocomum Valerius Cato prædicant.* Legendum, Vettius & Philocomus. Ac pòſt, prædicantur, non prædicant.

Inſtruxerunt auxerúntque ab omni parte grammatica Lælius Lanuuinus. Legendum, vt in vet. impr. & manuſcriptis, grammaticam L. Aelius Lanuuinus. *Seruius Clodius.* In vet. impr. Ser. Clodius. *Vſus*, non eſt in vet. impr. Legitur autem in manuſcriptis eodē modo hic locus, quo in vet. impreſſo. L. Aelius Lanuuinus gener Q. Aelij Ser. Ego cōiecturam hanc faciebam, L. Aelius Lanuuinus genere, Q. Aelij ſeruus, & Clodius. Iam quod ſequitur, Vterque eques Romanus, in manuſcripto altero, vno minus verbo legitur, vterque Romanus, vt ille quidem Lanuuinus genere, vel Lanuuio fuerit oriūdus, natus tamē Romæ. in veteribus autem monumentis, SER. ſeruum interdum ſignificat. ſic in hortis vaticanis, CAES. N. SER.

De Lælio Præconino, ſiue Iſtilone.

LÆLIVS cognomine duplici fuit: nam & Præconinus, quòd pater eius præconium fecerat, vocabatur: & Iſtilo, quòd orationes nobiliſſimo cuique ſcribere ſolebat. tantus optimatum fauor, vt Q. Metellum Numidicum in exilium comitatus ſit. Seruius cùm librum ſoceri non dum editum fraude intercepiſſet, & ob hoc repudiatus, pudore, ac tædio ſeceſſiſſet ab vrbe, in podagræ morbum incidit, cuius impatiens, veneno ſibi perunxit pedes, & enecuit ita, vt parte ea corporis quaſi præmortui vixerit. Poſt hoc magis ac magis & gratia, & cura artis increuit, vt ne clariſſimi quidem viri abſtinuerint, quo minus & ipſi aliquid de ea ſcriberent. Vtque temporibus quibuſdam ſuper XX. *celebres ſcholæ fuiſſe in vrbe tradantur. pretia grammaticorum tanta, mercedéſque tam magnæ, vt conſtet Lutatium Daphnidem, quem Lenæus Meliſſus*

lissus per cauillationem nominis πανὸς ἄγημα dicit, ducentis millibus nummûm Q. Catulo emtũ, ac breui manumissum. L. Appuleium ab Eficio Caluino equite R. prædiuite quadringenis annuis conductum, multos edocuisse. Nam in prouincias quoque grammatica penetrauerat, ac non nulli de notissimis doctoribus peregrè docuerunt, maximè in Gallia togata, inter quos Octauius Teucer, & Siscennius Iacchus, & Oppius Cares; hic quidem ad vltimam ætatem, & cùm iam non gressu modò deficeret, sed & visu.

Lælius. In vet. impr. L. Aelius. *& Istilo.* alij legunt, *& Stylo. Tantus optimatum fauor, vt Q. Metellum Numidicum in exilium comitatus sit.* In vet. impr. Tantum qui manum fautor. Legendum, Tantus quidem optimatũ fautor. vel, vt in manuscriptis, tantus optimatum fautor. vel, intantumque Metellorum fautor. Simile quiddam narrat pòst de Aurelio Opilio. *Vt constet Lutatiũ Daphnidem, quem Lenæus Melissus per cauillationem nominis πανὸς ἄγημα dicit πανὸς ἄγημα,* idque *συμβολικῶς*. fuit autem hic, opinor, finis carminis veteris poetæ. itaque insigniter stolidum ac stupidum significabat. In manuscriptis vitio scriptum, pansagasansema: vel, vt in vet. imp. panosagacema. *Ducentis millibus nummûm.* In vet. impr. Dcc. nummûm. *L. Appuleium ab Eficio Caluino equite Romano.* Legendum videtur à Fufecio Caluino. Sed in vet. imp. totus hic locus legitur, L. Appuleium ab Eficio Caluino equite Romano prædiuite quadringenis annuis conductos multos edocent. Ex quo faciebam, L. Appuleius à Fufecio Caluino equite Romano prædiuite quadringenis annuis, vel, quadringentis aureis conductus multos edocuit. *Et Siscennius.* In vet. impr. Sescenius. *Et cùm iam non gressu modò deficeret.* In vet. impr. deficeretur, vt in manuscriptis.

De grammaticorum appellatione.

APPELLATIO *grammaticorum Græca consuetudine inualuit, sed initio litterati vocabantur. Cornelius quoque Nepos in libello, quo distinguit litteratum ab erudito, litteratos quidem vulgò appellari ait eos, qui aliquid diligenter, & acutè, scientérque possint aut dicere, aut scribere. Ceterùm propriè sic appellandos poëtarum interpretes, qui à Græcis grammatici nominentur, eosdem litteratos vocitatos.*

Messalla Coruinus in quadam epistola, non esse sibi dicens rem cum Furio Bibaculo, nec cum Sigida quidē, aut litteratore Catone. significat enim haud dubie Valerium Catonem poëtam simul, grammaticumque notissimum. Sunt qui litteratum à litteratore distinguant, vt Græci grammaticum à grammatista: & illum quidem absolutè, hunc mediocriter doctum existimēt: quorum opinionem Orbilius etiam exemplis confirmat. Nam apud maiores ait, cùm familia alicuius venalis produceretur, non temere quem non litteratum in titulo, sed litteratorem inscribi solitum esse, quasi non perfectū litteris, sed imbutum. Veteres grammatici & rhetoricam docebant, ac multorum de vtraque arte commentarij feruntur, secundum quam consuetudinem posteriores quoque existimo, quamquam iam discretis professionibus, nihilominus vel retinuisse, vel instituisse & ipsos quædam genera institutionum ad eloquentiam præparandam, vt problemata, periphrases, elocutiones, ethologias, atque alia hoc genus, ne scilicet sicci omnino, atque aridi pueri rhetoribus traderētur. quæ quidem omitti iam video desidia quorundam, & infantia: non enim fastidio putem. Me quidem adolescentulo, repeto quendam Principem nomine, alternis diebus declamare, alternis disputare, non nullis verò mane differere, post meridiem remoto pulpito declamare solitum. audiebam etiam, memoria patrum quosdam è grammaticis statim ludo transisse in forum, atque in numerum præstantissimorum patronorum receptos. Clari professores, & de quibus prodi possit aliquid dumtaxat à nobis, fere hi fuerunt.

CETERVM *propriè sic appellandos poëtarum interpretes, qui à Græcis grammatici nominentur, eosdem litteratos vocitatos.* Cic. sic, vt Cornelius Nepos, poëtarum grammaticos vocat in 1. de Diuinat. nisi memoria fallor. *Et illum quidem.* Vet. impr. Ne illum quidē. Legendum fortasse, vt illum quidem. *Non temere quem*, id est, aliquem. *Quasi non perfectum litteris, sed imbutum.* Horat. lib. 2. Epist. ad Florum, de puero seruo venali, Litterulis græcis imbutus. In vet. imp. distinctum à ceteris caput, & in manuscriptis. *Remoto*

moto pulpito.è quo docebât.Horat.in 1.Serm. Grammaticas ambire tribus,& pulpita dignor. *Audiebam etiam, memoria patrum quosdam è grammaticis statim ludo transisse in forum.* Vet.impr. Eludendo, non,ludo.leg.è ludo.In manuscripto altero,è grammatici statim ludo:in altero,è grammatici Statij ludo.

De Sævio Nicanore.

SAEVIVS *Nicanor primus ad famam, dignationémque docendo peruenit, fecitque præter commētarios, quorum tamen pars maxima intercepta dicitur, satyram quoque, in qua libertinum se, ac duplici cognomine esse hoc indicat. Sæuius Nicanor Marci libertus, negabit Sæuius Postumius idē. At M. docebit. Sunt qui tradant ob infamiam quandam eum in Sardiniam secessisse, ibíque diem obisse.*

SATYRAM *quoque in qua libertinum se, ac duplici cognomine esse hoc indicat.* Placet lectio vet.impr. In qua libertinum se duplici cognomine esse per hoc indicat.Horat.quoque in 11.Serm.de seruo,opinor, Tanquam habeas tria nomina.

Sæuius Nicanor Marci libertus, negabit Sæuius Postumius idem. At Marcus docebit. In vet.imp. Sæuius Postumus ac Marcus. in manuscripto altero, Seruius post huius: in altero, Seruius post hic. Ego verò versus è Satyra Nicanoris hos esse putabam, itaque constituebam, Sæuius Nicanor Marci libertus. negabit Sæuius Postumius, ast idem Marcus docebit.

De Avrelio Opilio.

AVRELIVS *Opilius Epicurei cuiusdam libertus philosophiam primò, deinde rhetoricam, nouissimé grammaticam docuit. dimissa autem schola Rutilium Rufum damnatum in Asiam secutus, ibidem Smyrnæ, simúlque consenuit, composuítque varia eruditionis aliquot volumina, ex quibus nouem vnius corporis, qui quia scriptores, ac poëtas sub clientela Musarum iudicaret, non absurdè & scripsisse, & fecisse se ait ex numero diuarum & appellatione. huius cognomen in plerisque indicibus, & titulis per vnam litteram scriptum animaduerto, verùm ipse id per duas effert in Parastichida libellis, qui inscribitur Pinax.*

VERVM

VERVM *ipse id per duas essent in Parasitchida libellis, qui inscribitur Pinax.* Vet.impr.in parassichide libelli. leg.in parastichide, vt erat in manuscriptis, vel prostichide libelli, qui inscribitur Pinax.

De M. Antonio Gniphone.

MARCVS *Antonius Gnipho, ingenuus, in Gallia natus, sed expositus: à nutritore suo manumissus, institutúsque Alexandriæ quidem, vt alii tradunt, in contubernio Dionysij Scithobrachionis: quod equidem non temere crediderim, cùm temporum ratio vix congruat: fuisse dicitur ingenij magni, memoriæ singularis, nec minus Græcè, quàm Latinè doctus: præterea comi, faciliq; natura, nec vnquam de mercedibus pactus, eóque plura ex liberalitate discentium consecutus. docuit primùm in Diui Iulij domo, pueri adhuc, deinde in sua priuata: docuit autem & rhetoricam ita, vt quotidie præcepta eloquentiæ traderet: declamaret verò non nisi nundinis. scholam eius claros quoque viros frequentasse aiunt. in his M. Ciceronem, etiam cùm Pratura fungeretur. Scripsit multa, quamuis annum ætatis quinquagesimum non excesserit, etsi Atteius Philologus tantum volumina de Latino sermone reliquisse eum tradit. nam cetera scripta, discipulorum eius esse, non ipsius, in quibus & suum alicubi reperi nomen.*

HVIVS etiam meminit Quinctilianus in I. Sicut, inquit, Antonius Gnipho, qui robur quidem & ebur atque etiã marmur faretur esse, verùm fieri vult ex his, robura, ebura, marmura. *Sed expositus.* Distinguendum videtur hoc loco. *Nam cetera scripta discipulorum eius esse, non ipsius, in quibus & suum alicubi reperi nomen.* In vet. impr. reperiri, non reperi. vt repetatur, Atteius Philologus tradit, itaque est in manuscript.

De M. Pompilio.

POMPILIVS *Andronicus natione Syrus, studio Epicureæ secta, desidiosior in professione grammatica habebatur, minúsque idoneus ad tuendam scholam. Itaque cùm se in*

se in vrbe non solùm Antonio Gniphoni, sed ceteris etiam deterioribus postponi videret, Cumas transiit. Ibique in otio vixit, & multa composuit: verùm adeò inops, atque egens, vt coactus sit, præcipuum illud opusculum Annalium Elenchorum sexdecim millibus nummûm cuidam vendere, quos libros Orbilius suppressos redemisse se dixit, vulgandósque curasse nomine auctoris.

PRAECIPVVM *illud opusculum Annalium Elenchorum sexdecim millibus nummûm cuidam vendere.* Placet vet.impr. Annalium Ennij Elenchorum xvj. nummûm. & quæ sequuntur.

De Orbilio.

ORBILIVS *Pupillus Beneuentanus morte parētum, vna, atque eadem die, inimicorum dolo, interemtorum, destitutus, primò apparituram Magistratibus fecit, deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit, functúsque militia, studia repetit, quæ iam deinde à puero non leuiter attigerat, ac professus diu in patria, quinquagesimo demum anno Romam consule Cicerone transiit, docuitque maiore fama quàm emolumēto: namque iam persenex pauperem se, & habitare sub tegulis quodam scripto fatetur. librum etiam, cui est titulus Perialogos edidit, continentem querelas, de iniuriis, quas professores negligenter ab ambitione parentum acciperent. fuit autem natura acerbæ nō modò in antisophistas, quos omni sermone lacerauit, sed etiā in discipulos, vt Horatius significat, plagosum eum appellans: & Domitius Marsus scribens, Si quos Orbilius ferula, scuticaq; cecidit. Ac ne principum quidem virorum insectatione abstinuit, si quidem ignotus adhuc cùm iudicio frequenti testimonium diceret, interrogatus à Varrone diuersæ partis aduocato, quidnam ageret, & quo artificio vteretur, Gibberosos se de Sole in vmbram transferre, respondit, quòd Murena gibber erat. Vixit propè ad centesimum ætatis annum, amissa iam*

iam pridem memoria, vt verſus Bibaculi docet: Orbilius vbinam eſt litterarum obliuio?

Statua eius Beneuenti oſtenditur in Capitolio ad ſiniſtrũ latus, marmoreo habitu ſedentis ac palliati, appoſitis duobus ſcriniis. Reliquit filium Orbilium & ipſum grammaticum profeſſorem.

LIBRVM *etiam, cui eſt titulus Perialogos, edidit, continentem querelas de iniuriis, quas profeſſores negligenter.* Legendum videtur, cui eſt titulus, αἰτιαλόγος. Nam αἰτία etiam querelam Græcè ſignificat. Senex enim, qui ab Ariſtotele φιλαίτιος dicitur, ab Horatio querulus nominatur. in vet. impr. neglegente, non neglegenter. legendum fortaſſe neglegentes. vel vt in manuſcriptis, neglegentia & ambitione. *Varione.* Non eſt in vet. impr. neque quod ſequitur poſt, Murena.

De Atteio Philologo.

ATTEIVS *Philologus libertinus Athenis natus. hunc Capito Atteius iuriſconſul: inter grammaticos rhetorem, inter rhetores grammaticum fuiſſe ait. De eodem Aſinius Pollio in libro, quo Salluſtij ſcripta reprehendit, vt nimia priſcorum verborum affectatione oblita, ita tradit: In eam rem adiutorium ei fecit maximè quidam Atteius prætextatus, nobilis grammaticus Latinus, declamantium deinde adiutor, atque præceptor: ad ſummam Philologus ab ſemet nominatus ipſe, ad Lælium Hermam ſcripſit, ſe in Græcis litteris magnum proceſſum habere, & in Latinis non nullum: Audiſſe Antonium Gniphonem, eiúſque Hermam, poſteà docuiſſe. præcepiſſe autem multis & claris iuuenibus, in quibus Appio quoque & Pulcro Claudijs fratribus: quorum etiam comes in prouincia fuerit. Philologi appellationem aſſumſiſſe videtur, quia ſicut Eratoſthenes, qui primus hoc cognomen ſibi vendicauit, multiplici, variáque doctrina cenſebatur, quod ſanè ex commentariis eius apparet, quamquam pauciſſimi exſtent: de quorum tamen copia ſic ad eundem Hermam epiſtola ſignificat, Hylen noſtram aliis memento commendare, quam omnis generis coëgimus, vti ſcis, octingentos in libros.*

bros. Coluit posteà familiarissimè C. Sallustium, & eo defuncto Asinium Pollionem, quos historiam componere aggressos, alterum breuiario rerum omnium Romanarum, ex quibus, quas vellet, eligeret, instruxit, alterum præceptis de ratione dicẽdi. Quo magis miror, Asinium Pollionem credidisse antiqua eum verba, & figuras solitum esse colligere Sallustio, cùm sibi sciat nil aliud suadere, quàm vt noto, ciuilique, & proprio sermone vtatur. vitétque maximè obscuritatẽ Sallustij, & audaciam in translationibus.

HVNC *Capito Atteius iurisconsul.* In vet. impr. Hunc Capito Atteius natus iurisconsultus. legendum fortasse, notus iurisconsultus. quemadmodum in Vaticano altero scriptũ reperi. *Inter grammaticos rhetorem, inter rhetores grammaticum.* Simile illud de Hermogene rhetore, Inter senes puer, inter pueros senex. *Declamantium deinde adiutor atque præceptor.* In vet. impr. verbum, adiutor, non erat. Ego legendum suspicabar, auditor, atque præceptor, vt quos doceret, declamantes audiret. *Ipse.* Distinguendum hoc loco. *Ad Lælium Hermam scripsit.* In vet. impr. Ad L. Hermã scripsit. quod placet. *Audisse Antonium Gniphonem, eiúsque Hermam posteà docuisse.* Lego ac distinguo, Audisse Antoniũ Gniphonem, eiusque F. Hermam, posteà docuisse. Vt sententia sit, vsum illum præceptoribus, Gniphone atque eius filio Herma, posteà præceptorẽ aliorum fuisse. *In quibus Appio quoque & Pulcro Claudiis fratribus.* Deesse aliquid videtur ad distinctionẽ Claudiorum fratrum. *Sibi vendicauit.* Lege, vindicauit.

DE VALERIO CATONE.

VALERIVS *Cato, vt non nulli tradiderunt, Burseni cuiusdam libertus ex Gallia, ipse libello, cui est titulus, Indignatio, ingenuam se natum ait, & pupillum relictum, eóque facilius licentia Sullani temporis exutum patrimonio, docuit multos, & nobileis, visúsque est peridoneus præceptor maximè ad poëticam tendentibus, vt quidem apparere vel his versiculis potest:*

Cato grammaticus, Latina Siren,
Qui solus legit, ac facit poëtas.

Inscripsit præter grammaticos libellos etiam poëmata, ex qui-

ex quibus præcipuè probantur Lydia & Diana.

Lydiæ Ticida meminit:

Lydia doctorum maxima cura liber.

Dianæ Cinna:

Sæcula permaneat nostri Diana Catonis.

Vixit ad extremam senectam, sed in summa pauperie, & pæne inopia, abditus modico gurgustio postquàm Tusculana villa creditoribus cesserat, vt auctor est Bibaculus:

Si quis fortè mei domum Catonis,
Depictas minio assulas, & illos
Custodes videt hortulos Priapi,
Miratur quibus ille disciplinis,
Tantam sit sapientiam assecutus,
Quem tres calculi, & selibra farris,
Racemi duo, tegula sub vna
Ad summam propè nutriant senectam.

Et idem rursum:

Catonis modò Galle Tusculanum
Tota creditor vrbe venditabat.
Mirati sumus vnicum magistrum,
Summum grammaticum, optimum poëtam,
Omnes soluere posse quæstiones,
Vnum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, en iecur Cratetis.

VISVSQVE *est peridoneus præceptor, maximè ad poëticam tendentibus.* In vet impr. ad poëtas tendentibus. *Inscripsit præter grammaticos libellos etiam poëmata.* Legendum videtur, non inscripsit, sed, idem scripsit, vel conscripsit. *Depictas minio.* Legendum puto, Et pictas, propter ordinem. *Et illos Custodes videt hortulos Priapi.* Legendum, Custodis, vt ad Priapum referatur. Sæpè custos hortorũ Priapus à poëtis dicitur. *Quem tres calculi, & selibra farris.* Versus non stat, nisi durè sibi hiatum concurrentium vocalium permiserit. Et alieni sunt ab huius loci sententia calculi. Emendaram olim, Quem tres culeoli: vel, Quem tres cariculæ. Sed multò probabilius Gabriel Faërnus, Quem tres cauliculi. *Tegula sub vna.* Idem antè in Orbilio, Et habitare sub tegulis quodam

dam scripto fatetur. *Omnes soluere posse quæstiones, Vnum difficile expedire nomen.* Soluere atque expedire idem valent in quæstionibus. soluere translatum est à nodis: quamobrem etiam addidit, experire. propriè. namque soluendo qui non erant, neruo inligati domum ducebantur. *En cor Zenodoti, en iecur Cratetis.* Iecur similiter posuit Pacuuius apud Cic. in I. de Diuin. Nam istis qui linguam auium intelligunt, plúsque ex alieno iecore sapiunt, quàm suo, magis audiendum, quàm auscultandum censeo.

De Cornelio Epicadio.

CORNELIVS *Epicadius L. Cornelij Sullæ Dictatoris libertus, Calatórque sacerdotio augurali, filióque eius Fausto gratissimus fuit. quare numquam non vtriusque se libertum edidit. Librum autem, quem Sulla nouissimum de rebus suis imperfectum reliquerat, ipse suppleuit.*

QVARE *numquam non vtriusque se libertum edidit.* In vet. impr. quasi numquam non. quod idem valet, quod, ferè semper. sed prior lectio etiam probanda, quæ in altero erat manuscripto.

De L. Taberio.

TABERIVS *Hiera suo hero emtus de catasta, & propter litterarum studium manumissus, docuit inter ceteros Brutum & Cassium. Sunt, qui tradant tanta cum honestate praditum, vt temporibus Sullanis proscriptorum liberos gratis, & sine mercede vlla in disciplinam receperit.*

TABERIVS *Hiera suo herò emtus de Catasta.* In vet. impr. Taberius hero suo morem emtus. in qua lectione tantum muto, more. quod positum videri possit, vt à Cic. Moribus, in Orat. pro Cæcina, Placuit Cæcinæ de amicorum sententia constituere, quo die in rem præsentem veniretur, vt de fundo Cæcina moribus deduceretur. Ac post, Ibi tum Cæcinã postulasse, vt moribus deductio fieret. In manuscripto altero legitur, Staberius hero suo Metre emtus de catasta. in altero, Straberius hametra eptutus. ex quo faciebam. N.M.C. vt sit nummorum millibus centum.

De Cvrtio Nicia.

CVRTIVS *Nicia hæsit Cn. Pompeio & C. Memmio: sed cùm codicillos Memmij ad Pompeij vxorem*

de stupro pertulisset, proditus ab ea, Pompeium offendit, domóque ei interdictum est. fuit & M. Ciceronis familiaris, in cuius epistola ad Dolabellã hæc de eo legimus: Omnino mihi litteræ magis sunt expetendæ à te, quàm à me tibi. Nihil enim Romæ geritur, quod te putem scire curare, nisi fortè scire vis, me inter Niciam nostrum, & Vidium, iudicem esse. Profert alter, opinor, duobus versiculis expensum Niciæ, alter Aristarchus hos ὀβελίζει. Ego tamquam Criticus antiquus, iudicaturus sum, vtrum sint τοῦ ποιητοῦ, an παρεμβεβλημένοι. Item ad Atticum, De Nicia quod scribis, si ita me haberem, vt eius humanitate frui possem, in primis vellem illum mecum habere, sed mihi solitudo, & recessus prouincia est, quod quia ferebat Sicca, eò magis illum desidero. Præterea nosti Niciæ nostri imbecillitatem, mollitiem, consuetudinem victus. Cur ego illi molestus esse velim, cùm mihi ille iucundus esse non possit? Voluntas tamen eius mihi grata est. Huius de Lucilio libros etiam satyra comprobat.

CVRTIVS *Nicia.* In vet. impr. Hirtius Nicia. *Omnino mihi.* Pauciora leguntur in vet. impr. hæc scilicet, Nihil Romæ geritur, quod te putem scire curare, nisi fortè scire vis, me inter Niciam nostrum, & Vidium, iudicem esse. profert alter duobus versiculis. & quæ sequuntur. *Item ad Atticum de Nicia.* Legendum, de Nicia. In vet. impr. de Hirtio. epist. Cic. in xij. ad Atticum, cuius initium, Scripsit ad me diligenter Sicca. *Cur ego illi.* Probabiliter etiam in vet. impr. Cur ergo illi. *Huius de Lucilio libros etiam satyra comprobat.* Mendosè, opinor, sic legitur. emendabam, Eiusdem Lucilij libros etiam satyra cõprobat. Vel, Huius de Lucilio libros etiam Santra comprobat. Santræ Quinctilianus; & Nonius Marcellus in verbo Bacchari, meminerũt.

DE LENÆO.

LENÆVS *Pompeij Magni libertus, & pene omnium expeditionum comes, defuncto eo, filiísque eius schola se sustentauit, docuítque in Carinis ad Telluris ædem, in qua regione Pompeiorum domus fuerat. Ac tanto amore erga patroni memoriam exstitit, vt Sallustium historicum,*

quòd

quòd eum oris improbi, animo inuerecundo scripsisset, acerbissima satyra lacerauerit, Lastaurum, & lurconem, & nebulonem, popinonémque appellans, & vita, scriptísque monstrosum, prӕtereà priscorum, Catonísque verborum ineruditissimum furem. Traditur autem puer adhuc catenis subreptus refugisse in patriam, perceptísque liberalibus disciplinis, pretium domino suo retulisse. verùm ob ingenium atque doctrinam gratis manumissus.

QVOD *eum oris improbi, animo inuerecundo scripsisset.* vet. impr. Quòd eum oris probum. in altero manuscripto, oris probi. Legebam, ore probo, vel, quod eum ore is probo illud enim os probum Pompei valde commẽdatur. *Lastaurum.* Græco verbo. *Prӕtereà priscorum, Catonísque verborum ineruditissimum furem.* Probior lectio vet. impr. prӕtereà priscorum Catonis verborum, &c. *Pretium domino suo retulisse.* In vet. impr. vt in manuscriptis, pretiũ suum retulisse. Emendabam, pretium sui retulisse: nam domino, additicium videtur.

De Q. Cæcilio.

Q. CAECILIVS Epeirota Tusculi natus, libertus Attici Satrij equitis R. ad quem sunt Ciceronis epistolӕ, tùm filiam patroni nuptam M. Agrippӕ doceret, suspectus in ea, & ob hoc remotus, ad Cornelium Gallum se contulit; vixítque vnà familiarissimè, quod ipsi Gallo inter grauissima crimina ab Augusto obiicitur. Post deinde damnationẽ, mortémque Galli, scholam aperuit, sed ita, vt paucis, & tantùm adolescentibus, prӕciperet, prӕtextato nemini, nisi si cuius parenti hoc officium negare non posset. Primus dicitur Latinè ex tempore disputasse, primúsque Virgilium, & alios poëtas nouos perlegere cœpisse; quod etiam Domitij Marsi versiculus indicat.

Epeirota tenellorum nutricula vatum.

ATTICI *Satrij.* Vet. impr. Sarti, non Satrij. *Suspectus in ea.* Legendum fortasse in eo. *Post deinde damnationem.* In vet. impr. postinde, vno verbo, quod accusandi casum regat. *Et alios poëtas nouos perlegere cœpisse.* Lego, prælegere, non perlegere, vt in manuscriptis erat.

DE VERRIO FLACCO.

VErrius Flaccus libertinus, docendi genere maximè inclaruit: namque ad exercitanda discentium ingenia, æqualeis inter se committere solebat, proposita non solùm materia, quam scriberent, sed & præmio, quod victor auferret. id erat liber aliquis antiquus, pulcer, aut rarior. quare ab Augusto quoque nepotibus eius præceptor electus, transiit in Palatium cum tota schola: verùm vt neque amplius posthac discipulum reciperet. Docuitque in atrio Catilinæ domus, quæ pars Palatij tunc erat, & sestertia centena in annum accepit. decessit ætatis exacta, sub Tiberio. Statuã habet Preneste in inferiore fori parte contra hemicyclum, in quo fastos à se ordinatos, & marmoreo parieti incisos publicaret.

VERVM *vt neque amplius post hac discipulum reciperet.* Lego, vt ne quem amplius. *In atrio Catilinæ domus.* Vno in manuscripto, Catulinæ, vt Catuli domus fuerit. fuit enim domus Q. Catuli regione X. in qua Palatium. alia eiusdem regione V. *Sestertia centena.* In Vet. impr centena sestertia. *Statuam habet Preneste in inferiore fori parte.* Mendosè scriptum videtur Preneste. Octauius Pãtagathus mutabat in. pro Vestæ. vt statua Verrij fuerit ante Vestæ templum, octaua regione videlicet, in qua forum. Antonius Augustinus legebat, pedestrem. Ego vero faciebã, pura veste. vt statua Flacci veste fuerit puta & simplici, nullis argumentis. Eodem propè modo est in veteri monumento Romæ apud Marianum ciuem Romanum, in eo vico, qui hodie dicitur, Spolia Christi.

HVIC SENATVS, AVCTORE M. AVRELIO ANTONINO AVG. ARMENIAC. MEDIC. PARTHIC. MAXIMO GERM. SARMAT. STATVAM PONI, HABITV CIVILI, IN FORO DIVI TRAIANI, PECVNIA PVBLICA, CENSVIT.

Sic Plin. in xxj. puros Lemniscos dicit, Puri, inquit, diu fuere hi. cælare eos primum instituit P. Appius Pulcer. Nec tamen repugno, quo minus etiam Preneste legatur. fieri enim potuit, vt etiam Preneste, quemadmodum Romæ, Verrij ipsius fasti fuerint marmoreo parieti incisi. *Contra hemicyclum.* In vet. impr. contra heniculum. Legendum, opinor, contra senaculum. fuit

enim

enim eadem regione, inter Capitolium & forum, senaculum, vbi magistratus cum senioribus deliberabant. auctor Victor. id erat, opinor, senaculum aureum. in altero manuscripto, hemicyclium, in altero hemicidium: ac si id factum Preneste accipimus, hemicyclũ illic fuisse intelligamus. cuius nulla apud Victorem mentio. *In quo fastos à se ordinatos, & marmoreo parieti incisos.* quorum putantur esse fragmenta, quæ hodieque visuntur Romę in Capitolio, muro impressa, eruta è fori ipsius ruinis. *Publicaret.* Lego, publicarit, vel publicarat. Vtrumque enim conuenit, vtrumque aptius, quàm publicaret.

De Crassitio.

LVCIVS *Crassitius genere Tarentinus, ordinis libertini, cognomine Pasides, mox Pansam se transnominauit. Hic initiò circa scenam versatus est, dum Mimographos adiuuat, deinde in pergula docuit, donec, commẽtario Smyrnæ edito, adeò inclaruit, vt hæc de eo scriberentur: Vni Crassitio se credere Smyrna probauit,*

Desinite indocti coniugio hanc petere:
Soli Crassitio se dixit nubere velle,
Intima cui soli nota sua exstiterint.

Sed cùm edoceret iam multos, ac nobileis, in his Iulium Antonium triumuiri filium, vt Verrio quoque Flacco compararetur, dimissa repentè schola, transiit ad Q. Septimij philosophi sectam.

ORDINIS *libertini.* Ordo condicionem significare videtur hoc loco, vt apud Terentium in Eunucho, Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis. Aliter Eutius, sed apud me Suetonij pluris est auctoritas. *In pergula docuit.* vet. impr. percula. pergulam autem pro pulpito videtur accepisse. *Intima cui soli nota sua exstiterint.* In vet. impr. vota, non nota. in eam sententiam, Vota Smyrnæ Crassitio fuerunt intima: solus quid sibi vellet Smyrna, Crassitius intellexit. Intelligit autem, opinor, Smyrnam, poëma Cinnæ. *Ad Q. Septimij sectam.* In vet. impr. Septimii. Atque hic sit fortasse Septimius, de quo sæpè Horatius.

De Scribonio.

SCRIBONIVS *Aphrodisius, Orbilij seruus, atque discipulus, mox à Scribonia Libonis filia, quæ prior Augusti vxor fuerat, redemtus & manumissus, docuit, quo Verrius, tempore: cuius etiam libros de orthographia rescripsit, non sine insectatione studiorum, morúmque eius.*

CVIVS *etiam libros de orthographia rescripsit*. damnauit, &, vt docti quidam loquuntur, retractauit. Fuit autem, in quo reprehenditur Verrius, putidiusculus.

De C. Iulio Higino.

CAIVS *Iulius Higinus Augusti libertus, natione Hispanus (etsi nonnulli Alexandrinum putant, & à Cæsare puerum Romam aductum Alexandria capta) studiosè, & auidè imitatus est Cornelium Alexandrum, grammaticũ Græcum, quem propter antiquitatis notitiam polyhistorem multi, quidam historiam vocabant. Præfuit Palatinæ bibliothecæ, nec eo secius plurimos docuit. fuitque familiarissimus Ouidio poëtæ, & C. Licinio consulari, historico, qui eum admodum pauperem decessisse tradit, & liberalitate sua, quoad vixit, sustentatum. Huius libertus fuit Iulius Modestus, in studiis, atque doctrina, vestigia patroni secutus.*

ET *à Cæsare puerum Romam aductum*. In vet. impr. adductum, non aductum. *Studiosè & auidè imitatus est Cornelium Alexandrinum*. In vet. impr. non auidè, sed audiit. Legẽdum fortasse, studiosè audiit, & imitatus est Cornelium Alexãdrinum. *In studijs, atque doctrina, vestigia patroni secutus*. Legendum fortasse, In studiisque doctrinæ.

De Caio Melisso.

CAIVS *Melissus Spoleti natus, ingenuus, sed ob discordiam parentum expositus, cura & industria educatoris sui altiora studia percepit, ac Mæcenati pro grammatico muneri datus est, cui cùm se gratum & acceptum in modum amici videret, quamquam asserente matre, permansit tamen in statu seruitutis, præsentémque condicionem veræ origini anteposuit.*

antepoſuit. quare citò manumiſſus Auguſto, & inſinuatus eſt, quòd eleganter curam ordinandarum bibliothecarum in Octauiæ porticu ſuſcepit, atque, vt ipſe tradit, ſexageſimum ætatis annum agens, libellos ineptiarum, qui nunc iocorum ſcribuntur, cõponere inſtituit, abſoluitque centum & quinquaginta, quibus & alios diuerſos poſteà addidit. fecit & nouum genus Togatarum, inſcripsitque Trabeatas.

QVARE *citò manumiſſus Auguſto, & inſinuatus eſt.* Diſtinguo, ac lego, Quare citò manumiſſus, Auguſto etiã inſinuatus eſt. *Quòd eleganter curam ordinandarum bibliothecarum in Octauiæ porticu ſuſcepit.* Omnino legendum, Quo delegante, curam ordinandarum bibliothecarum in Octauiæ porticu ſuſcepit. Suetonius idem in Cęſaris dictatoris vita, eodem verbo, & eodem in genere eſt vſus, Quos omnes libellos vetuit Aug. publicari in ea epiſtola, quam breuem admodum, ac ſimplicem ad Pompeiũ Macrum, cui ordinandas bibliothecas delegauerat, miſit. *Libellos ineptiarum, qui nunc iocorum ſcribuntur.* In vet. impr. locorum, nõ iocorum: ſed illud, opinor, rectius. *Fecit & nouum genus Togatarum: inſcripſitq; Trabeatas.* In vet. impr. trachatas, non trabeatas. legendum fortaſſe, brachatas. Sed illud probabilius, itaq; erat in manuſcriptis.

De M. Pomponio Marcello.

MARCVS *Pomponius Marcellus ſermonis Latini exactor modeſtiſsimus, in aduocatione quadam (nam interdum & cauſſas agebat) ſolœciſmum ab aduerſario factum vſque adeò arguere perſeuerauit, quoad Caſsius Seuerus interpellatis iudicibus dilationem petijt, vt litigator ſuus alium grammaticum adhiberet, quando non putat is cum aduerſario de iure, ſed ſibi de ſolœciſmo controuerſiam futuram. Hic idem cùm ex oratione Tiberium reprehendiſſet, affirmante Atteio Capitone, & eſſe illud Latinum: & ſi non eſſet, futurum certè: Iam inde mentitur, inquit, Capito. Tu enim Cæſar ciuitatem dare potes hominibus, verba nõ potes. pugilem olim fuiſſe, Aſinius Gallus hoc in eum epigrammate oſtendit:*

Qui caput ad læuam didicit, glossemata nobis
Præcipit, os nullum, vel potius pugilis.

M. POMPONIVS *Marcellus sermonis Latini exactor modestissimus.* Lego, molestissimus, non modestissimus, vt est in manuscriptis. *Quo ad.* In vet. impr. quod illud rectius. *Quando non putatis cum aduersario, sed sibi de solœcismo.* Distinctio atque ordo concinnior in vet. impr. Cum aduersario de iure sibi, sed, &c. *Iam inde mentitur.* In vet. impr. non est, inde, verbum. *Tu enim Cæsar ciuitatem dare potes hominibus, verba non potes.* Argutè Gabriel Faërnus, verba mutabat in, verbis. Dare ciuitatem, eodem modo dixit in x. epist. Plin. Quare rogo des ei ciuitatem Romanam. *Qui caput ad læuam didicit.* Versus elegiaci sunt,

Qui caput ad læuam didicit, glossemata nobis
Præcipit, os nullum, vel potius pugilis.

Itaque hos versus repræsentare videtur vet. impr. & manuscriptus. sed pro, caput, legebam, capere, vt pugilum ac luctatorum λαβὰς & ἀντιλαβὰς significet. Glossemata vocabãt verba exquisita, neque vulgò nota, aut etiam vetusta: de quibus Quinctilianus in I. Protinus enim potest interpretationem linguæ secretioris, quas Græci γλώσσας vocant. Atque alibi, Circa glossemata etiam, id est, voces minùs vsitatas, non vltima eius professionis diligentia est. Ex quibus intelligimus, grammatici operis ac muneris fuisse, glossas præcipere atque interpretari. & Placidus grammaticus, glossas interpretari atq; accipere sic videtur. *Os nullum vel potius pugilis.* Os nullum, nullo pudore adfici significat. Os pugilis, durum os significat.

De Q. Rhemnio Palæmone.

RHEMNIVS *Palæmon, Vicentinus, mulieris verna primò, vt ferũt, textrinum, deinde herilem filium dum comitatur in scholas, litteras didicit. Posteà manumissus, docuit Romæ, ac principem locum inter grammaticos tenuit, quamquam infamis omnibus vitiis, palámque & Tiberio, & mox Claudio prædicãtibus, nemini minùs institutionem puerorum vel iuuenum committendam: sed capiebat homines cùm memoria rerum, tùm facilitate sermonis: nec non etiam poëmata faciebat ex tempore. Scripsit ex variis, nec vulgaribus metris. Arrogantia fuit tanta, vt M. Varronem, porcum appellaret: secum & natas, & morituras litteras iactaret: nomen*

nomen suum in Bucolicis non temere positum, sed præsagiente Virgilio, fore quandoque omnium poëtarum, ac poëmatum Palæmonem iudicem. Gloriabatur etiam latrones quondam sibi propter nominis celebritatem parsisse. Luxuriæ ita indulsit, vt sæpius in die lauaretur, nec sufficeret sumtibus, quamquam ex schola quadragena annua caperet, ac non multo minus ex re familiari, cuius diligentissimus erat, cùm & officinas promercalium vestium exerceret, & agros adeò coleret, vt vitem manu eius institutam satis constet CCC. LXV. *vasa edidisse. sed maximè flagrabat libidinibus in mulieres, vsque ad infamiam oris: dictóque non infaceto notatum ferunt cuiusdam, qui cùm in turba osculum sibi ingerentem, quamquam refugiens deuitare non posset, Vis tu, inquit, magister, quoties festinantem aliquem vides, obligurrire?*

Scribendum puto Remmius, non Remnius. in veteri enim monumēto, quod apud me est, M. REMMIVS. M. L. PHILER. POMPEIA. Ɔ. L. PRIMA, SEX. POMPEIVS. Ɔ. L. STATIVS. *Rhemnius Palæmon Vicentinus mulieris vernæ primò.* Vet. impr. mulieris verna, primò. quod placet. *Primò, vt ferunt, textrinum.* Vel legendum, textrinam, vel faciendum, textricis. illud probabilius. *Facilitate sermonis.* Sic Cic. in Bruto Curionem laudat, quod facilè dicebat. *Nec non etiam poëmata faciebat ex tempore. scripsit ex variis, nec vulgaribus metris.* Legendum puto, scripsit ea variis, nec vulgaribus metris. Metró enim scribuntur poëmata, id est, hoc, vel illo genere & numero.

Sic Martialis in IV. *loquitur,* Cùm sis improbior Masiliane,
Quàm qui compositos metro Tibulli,
In Stellæ recitat domo libellos.

Nomen suum in Bucolicis non temere positum, sed præsagiente Virgilio fore quandoque. Legi etiā commodè possit, scilicet, pro, sed. *Quamquam ex schola quadragena annua caperet.* In vet. impr. quadringena, non quadragena. *Sed maximè flagrabat libidinibus in mulieres vsque ad infamiam oris.* Lego, vsque ad infamiam orationis. sic etiam Cicero opinor orationem accepit. Ita enim legendum, etiam illa quæ sequuntur, propè declarant, *dictóque non infaceto.*

De Marco Valerio Probo.

MARCVS *Valerius Probus Berrytius diu centuriatum petiit, donec tædio ad studia se contulit. Legerat*

in prouincia quosdam veteres libellos apud grammatistam, durante adhuc ibi antiquorum memoria, nec dum omnino abolita, sicut Romæ. Hos cùm diligētiùs repetere, atque alios deinceps cognoscere cuperet, quamuis se contemni, magísque opprobrio legentibus, quàm gloriæ & fructui esse animaduerteret, nihilo minus in proposito mansit, multáque exemplaria contracta emendare, ac distinguere, & adnotare curauit, soli huic, nec vlli præterea grammatices parti deditus. hic non tam discipulos, quàm sectatores aliquot habuit. numquam enim ita docuit, vt magistri personam sustineret. Vnum vel alterum, vel, cùm plurimos, treis, aut quatuor, pomeridianis horis admittere solebat, cubánsque inter longos, ac vulgareis sermones, legere quædam, ídque perrarò. Nimis pauca, & exigua de quibusdam minutis quæstiunculis edidit. reliquit autem non mediocrem siluam obseruationum sermonis antiqui.

Berrytius. In vet.impr. Berritius per i Latinum. *Quamuis se contemni.* In vet.impr. Omnes contemni, vt ad veteres libellos referatur. *Opprobrio.* In vet.impr. obprobrio, veteri more scriptū. *Aut quatuor pomeridianis horis.* Veteri more etiam scriptum in eodem, & vtroque manuscripto, Aut quatuor postmeridianis horis. *Idq; perrarò.* Distinguendum hoc loco, vt dein sequantur, Nimis pauca & exigua, &c.

SVETONII

SVETONII TRANQVILLI DE CLARIS RHETORIBVS LIBER.

HETORICA *quoque apud nos, perinde atque grammatica, fere recepta est, paullo etiam difficilius. quippe quam constet non numquam etiam prohibitam exerceri: quod ne cui dubium sit, vetus item Censorium edictum subiiciam.* Fannio Strabone, M. Valerio Messalla Cōsulibus, M. Pomponius prætor Senatum consuluit. quòd verba facta sunt de philosophis, & rhetoribus, S. Conf. de ea re ita censuerunt, vt M. Pomp. prætor animaduerteret, curarétque, vt si ei è rep. fideque sua videretur, vti Romæ ne essent. *De iisdem interiecto tempore Cn. Domitius Aenobarbus, L. Licinius Crassus Censores ita edixerunt:* Renuntiatú est nobis, esse homines, qui nouum genus disciplinæ instituerunt, ad quos iuuentus in ludos conueniat: eos sibi nomen imposuisse Latinos rhetoras: ibi homines adolescentulos totos dies desidere. Maiores nostri quę liberos suos discere, & quos in ludos itare vellent, instituerunt. Hæc noua, quæ præter consuetudinem, ac morem maiorum fiunt, neque placent, neque recta videntur. Quapropter & iis, qui eos ludos habent, & iis, qui eò venire consueuerunt, videtur faciendum, vt ostendamus nostrã sententiam, nobis non placere. *Paullatim & ipsa vtilis, honestáque apparuit, multique eam præsidij caussa, & gloriæ appetiuerunt. Cicero ad præturam vsque Græcè declamauit, Latinè verò senior quoque, & quidem Consulibus Hirtio & Pansa, quos discipulos, & grandeis prætextatos vocabat. Cn.*

Pompeium

Pompeium quidam historici tradiderunt sub ipsum ciuile bellum, quò faciliùs C. Curioni promtißimo iuueni, caussam Cæsaris defendenti, contradiceret, repetisse declamandi consuetudinem: M. Antonium, item Augustum ne Mutinensi quidẽ bello omisisse. Nero Cæsar & primo imperij anno, publicè quoque bis anteà declamauit: plerique autem oratorum etiam declamationes ediderunt. Quare magno studio hominibus iniecto, magna etiam professorum, ac doctorum profluxit copia: adeóque floruit, vt non nulli ex infima fortuna in ordinem senatorium, atque ad summos honores processerint. Sed ratio docendi nec vna omnibus, nec singulis eadem semper fuit, quando vario modo quisque discipulos exercuerunt: nam & dicta præclarè per omneis figuras, per casus, & apologos aliter, atque aliter exponere, & narrationes tum breuiter, & preßè, tum latiùs & vberius explicare consueuerant: interdum Græcorum scripta conuertere, ac viros illustreis laudare, vel vituperare: quædam etiam ad vsum cõmunis vitæ instituta, dum vtilia, & necessaria, dum perniciosa, & superuacanea, ostendere. Sæpè fabulis fidem firmare, aut demere: quod genus θέσεις, *&* ἀνασκευὰς, *&* κατασκευὰς *Græci vocant; donec sensim hæc exoleuerunt, & ad controuersiam ventum est. Veteres controuersiæ, aut ex historiis trahebantur, sicut sanè non nullæ vsque adhuc: aut ex veritate, ac re, si qua fortè recens accidisset. Itaque locorum etiam appellationibus adiectis proponi solebant. Sic certè collectæ, editaq; se habent, ex quibus non alienum fuerit vnã, & alteram, exempli caussa, ad verbum referre. Aestiuo tempore adolescentes vrbani cùm Ostiam venissent, litus ingreßi, piscatores trahenteis rete adierunt; & pepigerunt bolum quanti emerent: nummos soluerunt, diu exspectauerunt, dum retia extraherentur. aliquando extractis, piscis nullus infuit, sed sporta auri obsuta. tum emtores bolum suum aiunt, piscatores suum. Venalitij cùm Brundisij gregem venalium*

è naui

è naui educerent, formoso, & pretioso puero, quod portitores verebantur, bullam, & prætextam togam imposuere, facilè fallaciam celarunt. Romam venitur, res cognita est, petitur puer, quod domini voluntate fuerit liber in libertate. Olim autem eas appellationes Græci συντάξεις vocabant. Mox cõtrouersias quidã, sed aut fictas, aut iudicialeis. Illustres professores; & quorum memoria aliqua exstet, non temere alij reperientur, quàm de quibus tradam.

FANNIO *Strabone, M. Valerio Messalla Coss.* Initium edicti. quod exstat etiam apud Gellium in xv.cap.xj. *Quod verba facta sunt.* Hæc singularibus litteris scribebant, vtpote sollennia: hoc modo, Q. V. F. S. vt illa, de ea re ita censuerunt D. E. R. I. C. *S: Cons. de ea re ita.* In vet.impr.non erat, S. Cons. Nec fere ponitur, vt opinor, in edictis ac senatusconsultis. aut ponendum tantùm, cons: vel potius, cens. vt sit, consules, vel cẽsores. Eiusmodi multa sunt edicta, & senatusconsulta apud Cic. in viij. epist. ad Cœlium. Apud Gellium in IV. Apud Frontinum de aquæductibus. *Vti Romæ ne essent.* Ne, pro, non, antiquo more. *De ijsdem.* In vet.impr. de eisdem: in veteribus monumentis semper, isdem.

Ita edixerunt. In manuscripto altero, item edixerunt. *Renuntiatum est nobis.* Referre. verba facere, nuntiare, & renuntiare, sollennia verba sunt in hoc genere. Nuntiare verbum est apud Gellium in IV.cap.vj. *Ad quos iuuentus.* Magis, opinor, è veterũ consuetudine in vet.impr. iuuentus ad quos. *In ludos.* In manuscripto, in ludum. quod placet. *Eos sibi nomen imposuisse Latinos rhetoras.* In vet. impr. Eos sibi nomen imposuisse Latinè scilicet rhetoras. lego ego, haud Latinè scilicet rhetoras. vel potius, haud Latinè, tantùm, ne in edicto verbum rhetoras fuisse intellegamus, quòd esse id contra consuetudinem atque auctoritatem senatus videretur, tametsi in superiore edicto philosophos & rhetoras positos legamus. *Et quos in ludos itare.* In vet. impr. intrare. *Consueuerunt.* In vet.impr. consuerunt. *Nobis non placere.* Hæc verba sententiæ sollennia. vt illa, Senatui populóque placere. *Appetiuerunt.* In vet. impr. appetiuere. *Et quidem Consulibus Hircio & Pansa, quos discipulos, & grandeis prætextatos vocabat.* Melius vet. impr. & quidem cum Consulibus Hirtio & Pansa, quos discipulos, & grãdeis prætextatos vocabat. Cum illis enim sese exercebat. *Nero Cæsar, & primo imperij anno.* In vet.impr. nõ erat, &. *Profluxit.* In vet.impr. profluit. *Floruit.* In eodem, fluit, sed vtrumque vitio, vt videtur. *Per figuras.* κατὰ σχήματα, ac fortasse figuratæ

guratas intellegit controuersias, de quibus Quinctilianus in ix. quarum cùm triplex genus esse dicat, primum frequens in scholis esse tradit. *Per casus.* Euentus, vt quid quoque casu dicendum, vel casum intellegit, de quo Quinctilianus in v. Casus autem, inquit, qui & ipse præstat argumentis locum, sine dubio est ex insequentibus. & quæ sequuntur. *Tum breuiter.* In vet. impr. cùm breuiter. *Consueuerant.* In eodem, consuerant.

Dum vtilia & necessaria, dum perniciosa & supernacanea. id est, quà vtilia, quà perniciosa. *Donec sensim hæc exoluerunt.* Hæc progymnasmata. in vet. impr. scriptum, exsoluerunt, à verbo soleo. *Locorum etiam appellationibus adiectis.* Vt iam propè flerent ὑποθέσεις. sed in vet. impr. additis, non adiectis. *Adierunt.* Vet. impr. adiere. & statim etiam, pepigere. ac pòst, nummos soluêre. *Diu expectauerunt.* diu exspectauerunt. *Infuit.* Vet. impr. adfuit. In altero manuscripto, adfuit: in altero, infuit. *Sed sporta auri.* In eodem, porta auri. in manuscriptis, sporta. *Quod domini voluntate fuerit liber in libertate.* Verbis, opinor, vtitur è veteri consuetudine petitis, fuisse liberum in libertate. *Mox controuersias.* Quarũ sunt exempla apud Senecam & Quinctilianum seniores.

DE L. PLOTIO GALLO.

LVCIVS *Plotius Gallus. de hoc Cicero in epistola ad M. Ticinnium sic refert: Equidẽ memoria teneo, pueris nobis, primùm Latinè docere cœpisse L. Plotium quendam; ad quem cùm fieret concursus, quòd studiosissimus quisque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem non licere. Continebar autem doctissimorum hominũ auctoritate, qui existimabant Græcis exercitationibus ali meliùs ingenia posse. Hunc eundem, nam diutissimè vixit, M. Cælius in oratione, quam pro se de vi habuit, significabat dictasse à Cratino accusatori suo actionem, subtractóque nomine ordearium eum rhetorem appellat, deridens vt inflatum, ac leuem, & sordidum.*

PLOTII Rhetoris meminit Varrò, vt adducit Nonius Marcellus in verbo Bubulcitare. Et Hieronymus in chronicis Eusebij, Plotius, inquit, Gallus, primus Romæ Latinam rhetoricã docuit. de quo Cic. sic refert, Memoria teneo, primùm Latinè docere cœpisse Plotium quendam.

L. Plotius Gallus. de hoc. Titulũ opinor capiti præposuerat Suetonius, L. Plotius Gallus. cui attexuit consequentia. Credo, ego,

ego, eodem versu & contextu titulos poni solitos: vt in epistulis etiam solebant eorum, ad quos scribebant, nomina ponere. *Ad M. Ticinnium.* Legendum fortasse, ad M. Licinium, vel potius, vt in manuscripto erat, Titinnium. *Dictasse à Cratino.* In vet. impr. Atratino, vnico verbo, & dandi casu: quod placet, itaque erat in manuscriptis. *Ordearium eum rhetorem appellat, deridens vt inflatum ac leuem, & sordidum.* In vet. impr. Ordinarium, non, Ordearium. atque ita in manuscripto altero: at in altero, hordeam eum rhetorem. sed quod impressum, rectius. illud corruptum ex hordiario: in antiquis. enim monumentis, sementes & messes hordiariæ.

De L. Otacilio Pilito.

LVCIVS *Otacilius Pilitus seruisse dicitur, atque etiam ostiarius veteri more in catena fuisse, donec ob ingeniũ, ac studium litterarum, manumissus, accusanti patrono subscripsit. deinde rhetoricam professus, Cn. Pomp. Magnũ docuit, patris eius res gestas, nec minus ipsius, compluribus libris exposuit: primus omnium libertinorum, vt Cornelius Nepos opinatur, scribere historiam orsus, non nisi ab honestissimo quoque scribi solitam.*

L. OTACILIVS Pilitus. In vet. impr. Pilutus. itaque in manuscriptis *Accusanti patrono subscripsit.* Legendum fortasse, accusanti patrono suo scripsit. quod multi alij factitarunt rhetores, ipsi foro abstinentes, alijs orationes scripserunt. quamobrem à patrono sit ille manumissus. sin illo modo malumus, subscriptorem intellegamus. sunt autem subscriptores, vt iureconsulti definiunt, qui se accusationi, eius, qui rei nomen detulerat, subscribunt. *Scribere historiam orsus, non nisi ab honestissimo quoque scribi solitam.* In vet. impr. verbum scribi, non erat. quæ lectio etiam probanda.

De Epidio.

AD *id tempus Epidius calumnia notatus ludum docendi aperuit, docuitque inter ceteros, M. Antonium, & Augustum, quibus quondam C. Canutius obiicientibus sibi, quòd in rep. administranda potissimùm consularis Isaurici sectam sequeretur, malle respondit Isaurici esse discipulum, quàm*

lum, quàm Epidij calumniatoris. Hic Epidius ortũ se ab Epidio Nunciono prædicabat; quem ferunt olim præcipitatum in fontem fluminis Sarni, paullo pòst cum cornibus exstitisse, ac statim non compatuisse, in numeróque Deorum habitum.

IN VET. impr. nouum ac distinctum caput, vt esse omnino debet: sed fefellit eos, qui confudêre, & veterum scribendi ratio, de qua antè, & quòd Suetonius, cùm dicat, Ad id tempus, vtrumque simul videatur contexere. *Epidij.* In vet. impr. Epidi, more veterum scriptũ. *Fluuiminis Sarni.* In vet. impr. Scarni: sed vitio, opinor.

De Sexto Clodio.

SEXTVS *Clodius è Sicilia Latinæ simul Græcæq́ue eloquentiæ professor, male oculatus, & dicax, par oculorum in amicitia M. Antonij triumuiri exstitisse se aiebat. eiusdem vxorem Fuluiam, cui altera bucca inflatior erat, acumen stili tentare dixit. nec eo minùs, immo vel magis ob hoc Antonio gratus. A quo mox Consule ingens etiam congiarium accepit; vt ei in Philipp. Cic. obiicit: Tibi & ioci caussa magistrum suffragio tuo, & competitorum tuorum, rhetorem adhibes: cui concessisti, vt in quem vellet, diceret: salsum omnino hominem, sed materia facilis & in tuos dicere. At quanta merces rhetori est data? audite, audite P. C. & cognoscite reip. vulnera. duo millia iugerum campi Leontini Sexto Clodio rhetori assignasti, & quidem immunia, vt tanta mercede nihil sapere disceres.*

MALE *oculatus & dicax, par oculorum in amicitia M. Antonij triumuiri exstitisse se aiebat.* In vet. impr. Male oculatus & dicax, par oculorum in amicitia M. Antonij extricte se aiebat, itaque erat in vtroque manuscripto. in quib. verbis mutabam tantummodo extricte, in extrisse, id est, extriuisse: quod est consumsisse, ac disperdidisse; à verbo extero. sic etiam Catullus, tristi, pro triuisti dixit. itaque se libidine & lustris cum Antonio socio & consceleratо perdidisse oculos significat, & Antonium sic notat. *Cui altera bucca inflatior erat, acumen stili tentare dixit:* Stilo enim medici inflationes fodicabãt, qua re cognita, iocus apparet. Aciem tentare sic idem dixit in vita Neronis Cæs.

Duos

Duos pugiones, quos secum attulerat, arripuit, tentatáque vtriusque acie, rursus condidit. *Tibi & ioci.* Credo apud Ciceronem esse, ibi. sed videndus locus. *Sed materia facilis & in tuos.* Lege, sed materia facilis in te, & in tuos.

De C. Albutio Silo.

CAIVS *Albutius Silus* Nouarienſis, *cùm Aedilitate in patria fungeretur, cùm fortè ius diceret, ab ijs, contra quos pronuntiabat, pedibus è Tribunali detractus est, quod indignè ferens, statim contendit ad portam, & inde Romã, receptúsque in Planci oratoris contubernium, cui declamaturo mos erat priùs aliquem, qui antè diceret, excitare, suscepit eas parteis, actáque ita impleuit, vt Planco silentium imponeret, non audenti in comparationem se dimittere. Sed ex eo clarus propria auditoria instituit, solitus proposita controuersia sedens in opere, & calore demum prouectus consurgere, ac perorare, declamare, aut gemere vario modo splendidè atque adornatè: tum ne vsquequaque scholasticus existimaretur, circumcisè, ac sordidè, & tantummodo triuialibus verbis. egit & caussas, verùm rariùs, dum amplissimã quamque sectatur, nec alium in vlla locum quàm perorandi. posteà renuntiauit foro, partim pudore, partim metu. Nam cùm in lite quadam centumuirali aduersario, quem vt impium erga parenteis incessebat, iusiurandum quasi per figuram sic obtulisset, Iura per patris, matrísque cineres, qui inconditi iacent, & alia in hunc modum: arripiente eo condicionem, nec iudicibus aspernantibus, non sine magna sui inuidia negotium afflixit. Et rursus in cognitione cædis Mediolani apud L. Pisonẽ proconsulem defendens reum, cùm cohiberent lictores nimias laudantium voces, ita excanduisset, vt & deplorato Italiæ statu, quasi iterum in formam prouinciæ redigeretur: M. insuper Brutum, cuius statua in conspectu erat, inuocaret, legum, ac libertatis auctorem, & vindicem, pæne pœnas luit. Iam autem senior, ob vitium vomicæ, Nouariam rediit, conuocatáque*

uocatáque plebe, caussis, propter quas mori destinasset, diu, ac more concionantis, redditis, abstinuit cibo.

CONTVBERNIVM. Scribi etiam potest, Contibernium: namque in veteri monumento Romæ in hortis Albertinis, CONTIBERNALI. *Actáque ita impleuit*. Vet. impr. atque ita impleuit. quod placet. vel illo modo, itaque impleuit. *Solitus proposita controuersia sedens in opere, & calore demum prouectus cõsurgere*. Recté hunc Gabriel Faernus locum distinguebat, ac restituebat, solitus proposita controuersia sedens incipere, & calore demum prouectus consurgere. *Gemere*. indignans scilicet. Dum amplissimam quamque. Legendum vt in vet. amplissimam quamque. *Nec alium in vlla locum, quàm perorandi*. Legi etiã fortasse possit, nec alio in illa loco. *Quasi per figuram*. Dixit antè in procemio, per omneis figuras: vel per figurã, ὡς ἐν τύπῳ. *Negotium adflixit*. caussam perdidit. *In cognitione cædis*. in iudicio. *More concionantis*. concionem habentis, verba facientis.

Deesse huic libro multum, intelligi potest ex catalogo rhetorum eorum, qui principio vtriusque manuscripti libri legitur. namque præter superiorum nomina, hęc etiam leguntur.

L. Cæstius Pius.
M. Porcius Latro
Q. Curtius Rufus
L. Valerius Primanus
Virgilius Flauus
L. Statius Vrsulus
P. Clodius Quirinalis
M. Antonius Liberalis
Sex. Iulius Gabinianus
M. Fabius Quintilianus
Iul. Tiro.

CASSII

Cassii Parmensis versus, qui sequuntur, in Bruttijs inuentos, quos inde mihi Sertorius Quadrimanus, iuuenis doctrina moribusque elegantissimis curauit, auctarij loco damus, ne pereant scilicet: dignissimi enim Cassio visi sunt, cuius Horatius, Plinius, ceteriq́ue meminerunt.

CASSII PARMENSIS
ORPHEVS.

Arguta primùm cùm plectra parentis, & auro
Distinctam sumsit citharam Rhodopëius heros,
Ridebant segneis pulsus, digitósque micanteis
Serius, & chordis indocta dissona vocis.
Mox pudor exardens, & gloria dulcis honesti,
Lusibus auertit puerilibus, omnis & illuc
Perditus incumbens Musæ pallebat amore.
Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus, hinc illinc discens dependet vtrimque.
Nulla Venus faciem cepit mentita dolosis
Compedibus: somni fuerat, parcúsque Lyæi:
Donec ridiculus dudum, modulamine siluas,
Euulsósque suis scopulos radicibus egit.
Ausus & ire viam viuentibus inconcessam,
Pœnarum oblitos demulsit carmine Manes.
Non leuis adscensus, si quis petit ardua: sudor
Plurimus hunc tollit, nocturno exsomnis oliuo
Immoritur, delet quod mox laudauerat in se,
Qui cupit æternæ donari frondis honore.

FINIS.

THEOD. PVLMANNI CRANEBVRGII, IN C. SVETONII TRANQVILLI XII. CÆSARES, ANNOTATIONES, ATQVE LECTIONIS VARIETATES, EX DOCTISSIMORVM HOMINVM SCRIPTIS, ET EX VETVSTIS, VVLGATISQVE LIBRIS COLLECTÆ.

EX IVLIO CAESARE I.

I. *Annum agens Cæsar* xvj. *Iulius Cæsar annum agens sextumdecimum*, C. *Annum agens Iulius Cæsar sextum decimum*, N. *Annum agens Cæsar sextum decimū*, R. An Iulius Cæsar Suetonij integer sit addubitatum video: sed cùm in antiquissimis exemplaribus, *Annum agens sextū decimum*, sine Cæsaris nomine reperiam, nihilque de eius natalibus & gente loquatur, sine controuersia puto mutilum, & absque capite principium esse. Adrianus Turnebus Aduersariorum lib.xxiiij.cap.xiiij.

IIII. *Apollonio Moloni*. *Molonis*, A. S. locutione Græca, vt filio subintelligatur: sed priorem lectionem huic præfero.

Mithridate. Mithradates in Fastis Consularibus Hub. Goltzij cum a in secunda syllaba scriptum inuenitur.

V. *auctores restituendæ*. *actores*, N. Lego *actores*, vt & scriptū habet antiquissimus & optimus liber: nec dubiū quin hæc actio cùm fuerit, actores vocandi sint potius, quàm auctores: quamquā si quis auctores tueatur, nō magnopere dissentiam. Turneb. lib.xxiiij.cap.xiiij.

confecit. *fecit*, N.

VII. *mandato Prætoris*, & S. & Carolus Sigonius de Iure antiquo prouinciarum rectè legunt. *populi Romani*, C. N. R. *reip*. A. quorū librorum vtraque lectio ex cōpendiaria scriptura P R. à librariis parum bene intellecta, ni fallor, corrupta est.

dicundo. *dicendo*, N. A. S.

quando mater. *quoniam mater*, C.

VIII. *Ciliciam*. *Siciliam*, R.

IX. *P. Sulla, & P. Autronio*, lego è Fastis Magistratuū Romanorū, non, vt in omnibus, quos viderim, libris, *P. Sylla, & L. Antronio*.

Tanusius Geminus. Tamisius, C. N. R. Tanusium agnoscunt codices Tranquilli, inquit Turneb. lib.xv.cap.xxij.

ad Axium epistola. Lego *Ad Axium*, non *Atticum*, assertoribus bonis & fidelibus antiquitatis monumentis. Hic est Axius, cuius mentio est in Epistolis ad Atticum, & apud Varronem de Re rustica: ad cū quod refert Tranquillus in quadā epistola Cicero scripserat. Turneb. lib.xxiiij. cap.xiiij.

Auxinm, C.N. *Atticum* R.A.S. quibus libris assentiendum nō est.
Lambranos. Ambranos, C.N.R. *Ambrones*, Beroaldus.
X. *gladiatoriū munus.non gladiatorū*, R.& Turn.lib. xxiiij.cap. xiiij.
XIII. *multúmque ætate, ac dignitate: multúmque & ætate, & dignitate*, C.N.R.A.S.
XIIII. D. *Silanum*, non *Syllanum*, vbique legendum, vt in lapidibus scribitur.
Sed etiam in reliquum. sed in reliquum, C.*sed & in reliquum*, N.R.A.S.
XVII. *& apud Nonium Nigrū Quæstorem.* Quæstor heic non est qui pecuniam publicam tractat, sed qui iudicium publicū exercet, & quæsitor sæpius dicitur, apud quem nominari maiorem potestatem, vt Prætorem (id enim est compellari maiorem potestatem) non oportuit. Turneb. lib.ij.cap. xxvij.
Vettio, non *Vectio*, scribendum, vt in lapidibus legitur,
Vtq; etiam in Iuuenale Sat. vij.
Declamare doces, o ferrea pectora Vetti.
Vettium pignoribus captis. In pignoribus capiendis, interdum supellex concidebatur, vt libro iij. de Oratore: interdum diripiebatur, vt apud Tranquillum, *Vettium pignoribus, & direpta supellectile.* Pignora autem capiebantur multæ caussa. Turneb. lib. xxiiij.cap. xiiij.
XVIII. *Prouinciæ ordinarentur.* Prouinciæ ordinari dicebantur, nō cùm Magistratibus decernebātur, sed cùm statuebat Senatus quo militum numero, & quibus cum hostibus, bellū gereretur. Turneb.lib.xxiiij.cap.xiiij.
XIX. *siluæ, calléśque decernerentur.* Scribit prouincias minimi negotij siluas, & calles decretas Consulibus: quo sanè existimo significari siluatū publicatū administrationem, & saltuum publicorum, in quibus professi pecoris sui capita pecuarij pascebant, scripturamque soluebant. nā callis ex eo appellatur, quòd pecudum callo calcetur, estque via à pecore durata: sed & loca, quę pecudes calcant. Vide Turneb.lib.iij.cap.ix, & xxij.
XX. *cùm per iocum testandi gratia signarent.* Testationes heic intelligit, quæ erant quædam præscriptiones & tabulæ testificandi gratia factæ & obsignatæ. Vide Turneb.lib.ij.cap.xxvij.
Campum Stellatem maioribus consecratum. Scribit Tranquillus, Campum Stellatem maioribus consecratum, à Cæsare diuisum fuisse, in quo existimo eum dicere maiorū opinione sacrum fuisse Stellatem agrum, cùm tamen iam illa tempestate, qua diuisus est à Cæsare, pro sacro non haberetur. atque id ex cōmentarijs quibusdam reconditis, aut annalibus eruit Tranquillus, Cicero nesciit: alioqui contra Rullum, huius consecrationis meminisset. Turneb.lib. iij.cap.xxij.
XXII. *in Assyria.in Syria*, N.
XXV. *à saltu Pyrenæo.* Saltus Pyrenæus, in eo montes Pyrenæos significat, vt apud Liuium, saltus Graios Alpes Graias. Vide Turneb.lib.iij.cap.xxij.
eique in singulos annos stipendij nomen imposuit. Eique in singulos annos LLS. XL.

XL. *stipendij nomine imposuit*, Petrus Pithoeus Aduersariorum subsecivorum lib. ij. cap. vij.

Arunculeio. Auruncuieio. R.

XXVI. *super* L L S. *millies constitit.* Vide Henrici Loriti Glareani Annotationes in Suetonium.

Neptem. nepotem, N.

XXVIII. *auxilia submittens: superq;. auxilia submittẽs: similitérque*, R. A. S. *rep. reip.* ad oram G.

quando ne plebiscito, Pompeius postea abrogasset. Sic distinguo, hoc sensu. Abrogauerat Pompeius legẽ sua & antiquauerat plebiscitũ, quo Cęsari ius erat absenti Cõsulatum petendi. igitur ne plebiscito ratio absentis comitijs haberetur, Pompeius abrogauerat lege sua imprudens. Turneb. lib. xxiiij. cap. xiiij.

XXX. *Asinius Pollio.* Asinius Pollio, historicus & poëta. Vide Turneb. lib. x. cap. xxj.

Hæc voluerunt. Hoc voluerũt, C. R. A. S.

Pensitatísque. pensatísque, N.

semper in ore habuisse Εἴπερ γάρ, &c. non, *semper in ore habuisse eos in Phœnissis*, εἴπερ γάρ, C. N. Lego, *semper Cæsarem in ore habuisse istos.* quod enim sequitur, *in Phœnissis*, adiecticium est. Turneb. lib. xxiiij. cap. xiiij.

XXXI. *Formã, qua ludũ gladiatoriũ erat ædificaturus, considerauit*, cùm dicit, simulacrũ significat, & adumbratam vel effictam speciẽ (ichnographiam vocat Vitruuius, atque orthographiam) qua ludum erat ædificaturus gladiatorium. Vide Turneb. lib. iij. cap. xxij.

cùm luminibus exstinctis decessit via, cùm scribit, vtrum dicit Cæsarẽ faces habuisse ardẽtes in itinere, quę exstinctę sunt? Et sunt qui non putent, cùm eum dicat occultissimum iter ingressum esse: & cùm pars noctis proxima crepusculo, luminibus accẽsis dicatur. quã περὶ λύχνων ἀφάς Græci vocant, Latini primam facem: censent enim luminibus exstinctis appellari concubium noctis, cùm exstinctis lucernis omnes cubant, tenebræque intensiores sunt. Verius tamen videtur viatores noctu gerere faces solitos esse. Vide Turneb. lib. iij. cap. xxij.

XXXII. *æneatores*. Aeneatores, cornicines dicũtur, id est, cornu canentes. Festus. Aeneatores, cornicines, liticines, tibicines. Turneb. lib. xxviij. cap. v.

Iacta est alea. Suspicor legendum, *Iacta esto alea*: sic enim citatur à Plutarcho, πᾶς ἐῤῥίφθω κύβος. Erasmus.

XXXIII. *qui pulsi superuenerant. qui & ipsi superuenerant*, ad oram G.

XXXVII. *axe destracto. axe diffracto*, C. N. R. S.

lychnuchos, non *lychnos*, legendum. Vide Ioannis Baptistæ Egnatij Annotationes in Suetonium.

XXXVIII. *Veteranis legionibus prædæ nomine.* Vide Glareani Annotationes.

trecenos, C. N. Lego, *trecenos nummos*, non, *trecenos*, quod è Dione intelligi potest. Turneb. lib. xxiiij. cap. xiij.

XXXIX. *A Calpenus. Q. Calpenius*, C. N. R. S.

Decimus Laberius, non, *Decius Laberius*, C. N. & Turneb. lib. iij. cap. xxij.

ſcena per orcheſtram, non, *ſcena per ſolum orcheſtram*, N. R. A. S. lego, *Seſſum in* XIIII. *è ſcena per orcheſtram.* nam *ſolum* irrepticium eſt, & inſiticium. è ſcena autem dicit, quòd in ea mimum egerat Laberius. Vide Turneb.lib. iii. cap. xxij. & lib. xxiiij. cap. xiiij.

Euripo addito. Euripus, maris pars eſt inter Aulidem Bœotiæ portum, & Eubœam inſulam, à cuius prodigioſa quadam reciprocandi celeritate, aquæ olim Romæ in profanas ædes, Circum, Theatra, per fiſtulas, aut tubos, Euripi nomen lucrantes, mittebantur. Vide Ioan. Brodæi Miſcell.lib. v. cap. vj.

Nauali prælio in morem cochleæ defoſſo lacu. Hic locus mihi ſemper dubiæ & ſublæſtæ fidei, vt verbo comici vtar, fuit: nec perinde congruit. Deniq; ſcripturæ vetuſtas aliud quiddam multò & verius. & accommodatius reponit, de quo aliquid aliquãdo me audiſſe recordor de Rãconetto. *in minore codeta defoſſo lacu Codetá*, inquit Feſtus, *ager, in quo frutices exiſtunt in modum codarum equinarũ.* Ex hoc autem Tranquilli loco cõijcimus & maiorẽ, & minorẽ codetam fuiſſe. Turneb.lib. xxiiij. cap. xiiij.

XL. *æſtate. æſtati*, C. N. A. S.

XLI. *circũ tribus cuique tribui*, R. A. S.

XLII. *vrbis. vrbi*, ad oram G.

deducto ſumma æris alieni. Pro *deducta ſumma æris alieni*; nónne ad ſentẽtiam longè aptius erit, quod antiquę memoriæ libri hodieq; incolumę & ſaluum retinent? *deducto ſumma æris alieni, ſi quid vſuræ nomine.* Exige hanc ſcripturam ad ſenſum & grammaticorum normam, & eam probabiliorem emendatioremque reperies Turneb.lib. xxiiij.cap. xiiij.

XLVIII. *ſagati, palliatiq;.* Sagati, Galli ſunt: ſagũ enim Gallorum veſtis erat. palliati Græci: togati Romani. Vide Turneb. lib. ij. cap. xxvij.

XLIX. *eductum inductum*, C. S. *deductum*, ad oram G.

orti. ortæ N. R. A. S.

Quondam etiam in Senatu defendenti Nyſæ cauſſam, C. *defendenti ei Nyſæ cauſſam*, R. *defendenti enixè cauſſam*, N. A. S. Aduerbium heic in proprij nominis locum velut per oppreſſionem inuaſit, cùm in antiquis libris *Nyſæ cauſſam* planè perſpicueque ſcriptũ reperiamus. Nyſa enim, vt opinor, Nicomedis filia vocabatur, vel potius filius, ſi Salluſtio fidẽ habemus ita ſcribenti in epiſtola Mithridatis. *poſtremo totam Bithyniam, Nicomede mortuo, diripuere, cùm filius Nuſa, quem regem appellauerat, genitus haud dubiè eſſet.* Turneb. lib. xxiiij. cap. xiiij.

quando. quoniam, C. A.

tu dederis. tute dederis, N. R. S.

L. *minimo nummo*, C. R. & ſic Beroald[9] corrigendũ eſſe exiſtimat: *Quò melius, inquit, emtum ſciatis, Tertia deducta eſt.* In ioco Ciceronis, *Quò melius emtum ſciatis, Tertia deducta eſt*, ambiguitate quæſita eſt vrbanitas, tum quòd ad Imperatorem deduxerit Seruilia filiã ſuam Tertiam, tum quòd tertia pars deducta eſſe & detracta intelligatur. nam cùm lege Cæſaris,

ris, creditoribus debitores satisfacere iuberentur per æstimationem possessionum, quanti quasque ante bellum ciuile cōparassent, deducto summæ æris alieni, si quid vsuræ nomine numerassent, aut perscripsissent, in tanta vilitate prædiorū Seruiliæ addictorum talē quādam deductionem factam esse alludens Cicero dixit: quæ tamen illis hastæ auctionibus locum habere non potuit. Melius autem emere, est emere carius. Martialis. *adeò bene emit, inquis, immo non soluit.* Turneb.lib.iij.cap. xxij.

LI. *stuprū emisti. effutuisti*, pro *stupro emisti*, in C. annotatur. *effutuisti*, Glareanus, cuius vide Annotationes.

LII. *Eunoen. Eunoen*, pro *Eunen* malè scriptum esse existimo. Turneb.lib.iij.cap.xxij.

Cimoen, C. *Euricem*, N.

Naso, non *Vasa*, Beroaldus, Sabellicus, A.S. cuius suprà meminit cap.ix.

similem quoque Cæsaris. Cæsari, C.N. R.A.S.

quæ scire C. *Matium*, pro *Martium*, N.S. Scribo, C. *Matium*. Is familiaris Cæsaris fuit, & quædā Ciceronis ad eum exstant epistolæ. citantur & à Gellio lib. xv.cap. xxv. in mimiambis, & à Varrone proferuntur eius versus. Vide Turneb. lib.iij. cap. xxij. & lib.xxiiij. cap. xiiij. Lege & Glareani Annotationes.

Heluius Cinna, pro *Helius*, N. & Turneb.lib.iij.cap.xxij.

LVI. *libro. Bruto*, C.N.R.

illa volunt. volent, C.N.R.S.

Maccum, pro *Marcum*, C.N.R.A.S, & Turneb.lib.iij.cap.xxij.

LIX. *Salutoni*, C. N. Malè scriptum lego *Salutioni*, pro *Saluitoni*, qui etiam apud Pliniu inoleuit error cōtra fidem librorum veterum & auctoritatē. Turneb. lib.iij.cap.xxij.

LXII. *aquilifer*, non *aquilifero*, Egnatius in Annotationibus legendum esse docet.

LXIII. *vectoria nauicula* non *victor nauicula*, N. Reperio, *vectoria nauicula*, quod qui aliquid in pectore aceti habet, aut aliquid nasi, haud paullò melius intelliget, quàm quod peruulgatum est. Turneb.lib.xxiiij.cap.xiiij.

LXVIII. *hostilium sagittarum. hastilium ac sagittarum*, ad oram S. *vmbone*. De clypei orbe simpliciter accipiendum est. Vide Turneb.lib. xiij.cap.xv. & XIX.

LXX. *Quirites.* Cum milites exauctorat & dimittit, appellat Cæsar Quirites: eo verbo ciues vrbanos, nec iam milites intelligimus. nam sic Romæ in concionibus vocabantur ab oratoribus. Plutarchus πολίτας vertit. Turneb.lib.xxiiij.cap.xiiij.

LXXII. *sub diuo accubuerit*, non *dio*, C N. E. veteribus libris, *sub diuo cubuerit*, legendum censeo, inquit Turneb. lib. xxiiij. cap. xiiij.

LXXIII. *nocere sustinuit.* Sustinuit, pro voluit, siue animum induxit, aut certè potuit, vt Græci τολμᾶ nō numquam dicunt. Erasmus.

LXXV. *Aulique Cæcinæ criminoso libro.* Lege epist. vij. Lib. vj. Ciceronis Epistolarum familiariū,

Pitholai. Hic dictus est, M. Votacilius Pitholaus, cuius mentio fit à Macrobio Saturnaliorum lib.ij.cap.ij.

LXXVI. *Lupercos.* Germani luperci erant, velut agrestem pastoriciamque quandam sodalitatem colētes, qualis fuerat Lupercorum Romuli & Remi: his tertia de Cæsaris nomine addita sodalitas est Iulia; atque id est quod Trāquillus refert Cæsarem sibi passum esse decerni maiora fastigio humano, in quibus enumerat Lupercos, & Luperci Iuliani in Philippicis nominantur, quibus ablatum vectigal conqueritur Antonius. Vide Turneb.lib.vij.cap.iij.

Peculiares, id est, proprios, nō publicos. Vide Turneb. lib.ij.cap. xxvij.

Rufini, non, vt inualuit, *Rufioni.* Turneb.lib.xxiiij.cap xiiij.

LXXVII. *T. Amprius. T. Lampirius,* N.

Sullam nesciisse litteras. Sullam dixit Cæsar nesciuisse litteras, qui Dictaturā depôsuit, in quo allusit ad litteratores & grammaticos, qui dictant quo modo sit scribendum, quo modo loquendum, & dictata dare dicuntur. Turneb.lib.iij.cap.xxij.

LXXVIII. *inexpiabilem.* *exitiabilem,* N.

cum pluribus. *cum plurimis,* N. R.

LXXX. *Bonum factum, ne quis Senatori nouo Curiam monstrare velit.* quo modo dictum accipimus? Veteres boni ominis caussa bonum factum præfari solebant in edictis. Tertullianus. *O edictum, cui adscribi non poterit bonum factū!* Plautus Pœnulo. *Bonum factum est, edicta vt seruetis mea.* Igitur libellus ille edicti forma scriptus, propositus est. Turneb.lib.iij. cap. xxij.

Gallos Cæsar in triumphum ducit: ijdem in Curia Galli bracas deposuerunt, latū clauum sumserunt. Versus duo trochaici sunt, in quorum posteriore *sumserunt* pænultima breui est, vt *steterunt* apud Maronem Aen.ij.& iij.& *emerunt* apud Terētium prologo Eunuchi. Turneb. lib.iij. cap.xxij. *idem in Curiam,* C. N. *ijdem in Curiam,* R.

D. Bruto, Decimo Bruto, R. A. S.

Decimo Brutis, quidā libri vulgati.

LXXXI. *disijcerent. discinderent,* C.

Quando ossa. Quandoque ossa, R. id est, quandocumque Sic Horat. iiij Carm.j. *Et, quandoque potentior Largis muneribus riserit æmuli.* Et iiij. Carm.ij. *Concines maiore poeta plectro Cæsarem, quandoque trahet feroces Per sacrum cliuum, merita decorus Fronde, Sicambros.* Et Arte. *& idem Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.*

fore vt Iulo prognatus. fore vt illo prognatus: quamquam *Iulo,* etiā quod excusum est, damnare non possum. Turneb. lib. xxiiij. cap. xiiij.

Rubicone flumine. Rubiconi flumini consecrarat. sic enim flumini dicatas fuisse intelligimus, si dādi casu legamus. at hodie auferēdi, vsitatum est. quod, qui volet, per me sequatur. E veterum religione dixit Tranquillus equos consecratos vagos esse dimissos: quæ enim animalia sacrabant Dis, ea è manu dimittebant, mancipioque suo abiudicabāt, ac ca-

ac ea suo iuri libertatique reddebant, quę & *ζῶα ἄφετα* à Græcis ideo vocabantur. Vide Turneb. lib. II. cap. xxvij. & lib. xxiiij. cap. xiiij.

Spurina. Spurinnam, R.

dextras. dexteram, C N.R.A.S.

Spurinámque. Spurinnamque, R.

Cimber Tillius, non *Tullius*, legendum. Vide Pet. Victorij Scholia in Epistolas Ciceronis, vocatas familiares, epist. xiij. lib. vj.

alter Cassius, C. N. R. *alter Casca*, A. S.

alter è Cassijs, scriptum in antiquis membranis est. Turneb. lib. xxiiij. cap xiiij.

Cæsar Cassij, C. N. R. & Turneb. li. xxiiij. ca. xiiij. *Cæsar Cascæ*, A.S.

abreptum, abrepto, C *arrepto*, N.

LXXXII. *pluréſque. plerosq;*, C.N.R.

LXXXIII. *ex Electra Attilij*, N. *Acilij*, C. *Accilij*, R. *Accij*, A.S. Vide Egnatij Annotationes.

LXXXV. *Apud eam. Apud eandem*, N.R.A.S.

LXXXVII. *prætulerat. retulerat*, ad oram G.

EX OCTAVIO II.

II. *magna vi. magno interuallo*, N. *inter minores gentes allecta*, scribendum est, non, *inter Romanas gentes*, quod mendosum est. quis enim nescit patres fuisse maiorum & minorum gentium? Vide Turneb. lib. xxiiij. cap. xv. & Pet. Pithoei lib. ij. cap vij.

Ser. Tullio, non *Seruilio Tullo*, lego. Seruius enim Tullius vj. Romanorum rex appellatur.

ac rursus magna vi per D. Iulium in patriciatum redijt. ac rursus magno interuallo per D. Iulium in patriciā redijt, N. Vide Pithoei lib. ij. cap. vij.

III. *inter diuisores, operáſque campestres*. Vide Beroaldi librū Annotationum, & Budæi Annotationes in Pandect.

Q. Fratrem eodem tempore. Videtur Tranquillus memoria lapsus, qui Q. Ciceronem Asiam Prætorio imperio obtinentem Procōsulem nominet. Turneb lib. xxiiij. cap. xv.

IIII. *Ancharia*, nō *Antonia*, quod R. habet, C.N.A. S. & Turneb. lib. xxiiij. cap xv.

quos ex Atia tulerat. Atia M. Atio Balbo, C. & Turnebus. mater enim Augusti Atia appellata est, quòd Atij Balbi filia esset, inquit Turneb. lib. xxiiij. cap. xv. Virg. Aen. v. vers. IƆ. LXVIJ.

Alter Atis, genus vnde Atij duxere Latini.

Vide Caroli Sigonij lib. de Nominibus Romanorum. *Accia, Accio*, N.R.A. S. perperam.

VI. *obijciatur. adijciatur*, ad oram G.

IX. *sigillatim*, non *singulatim*, quod in nonnullis vulgatis est. vbiq; C.N. habent, neque lapides dissentiunt.

X. *translaticium ius vlla in re*, N. *tralaticiū ius vlla in re*, S. *ius*, desideratur in R.A. Vide Glareani Annotationes.

XI. *Pansáque post. & Pansa paullò post*, N.

XII. *Pro patribus*, non, *pro partibus*, N.R. quæ vera lectio. sunt enim patres, optimates. Vide Pithoei lib ij. cap. vij.

XIII. *verborum. verberum*, ad oram G.

iam istam in volucrum potestatem fore. iam istam volucrum potestatem fore: vt dicat in alitū potestate id fore.

Turneb.lib.xxiiij.cap.xv.
collocandos. conuocandos, ad oram G.
neque possessorum neque priorum possessorum, C.
consulto. conspecto, habent disertè & planè scriptum antiqua exempla, quod ideo adscribendũ putaui, non supprimendum. quidni enim, vt consulto & composito, sic & conspecto dici possit? Turneb.lib. xxiiij.cap. xv. *è conspectu*, C. *ex proposito*, N.R.
XVI. *ad remũ datis*. Ad remũ dare, est dãnare ad remos. Vide Ioãnis Brodæi Miscell. lib. ij. cap. xxx.
supinum cælum. supremum, N.R.A.
Circeis. Cercéios, C. N.R. *Circeos*, A. *Circeios*, S.
sociliatam. fulcitam, ad oram G.
gratiam fecit coniurandi Bononiensibus, dixit, pro eis permisit, ne cum tota Italia pro partibus suis cõiurarent, quod in Antoniorum essent clientela. Turneb. lib. xxiiij.cap. xv.
XVII. *repetit Italiam, tempestate. repetit alia tempestate*. C.N. *repetijt tempestate*, S. *repetit. Alia tempestate*, N.R. *repetijt. Alia tempestate*, A. Hanc lectionum varietatem heic adscribere volui, vt ex ea lector ingenij acutioris id, quod verũ esse putabit, eligat.
XVIIII. *Genucij, exin Plautij*. lego. *Geuntij, exin Plantij*, Turneb. lib. xxiiij.cap.xv. *Genati, exin Planti*. C. *Egnatij, exin Planci*, N. *Genati exin Planci*, R. *Egnatij, exin Plautij*, S. sed eę lectiones, quòd aliquid mẽdi subest, mihi parũm probantur. *Andasij*. C. A. S. & Turneb. lib. xxiiij.cap.xv. *Andasij*, N.R.
item Asinij Epicadi ex gente Parthyna hybrida, Turneb. lib. xxiiij. cap. xv. *item Asinij Epicadij ex gente patricia hybrida*, N. *Themasini Epicadi ex gente Parthica hybrida*, R S. *Thenasini Epicadi ex gente Parthica hybrida*, A. Hęc nomina propria quàm immutata sint & in antiquis, & in excusis libris, facile cognitu est comparando.
mulieris serui nomenclatoris. mulieris serui, cui nomen circulatoris, N.
XX. *excepit. accepit*, ad oram G.
XXI. *gentes Inalpinas*, non *gentes Alpinas*, N. *gentes Inalpinas*, lego, vt Plinius, aliíque loquuntur. Turneb.lib. xxiiij.cap.xv. Vide & Glareani Annotationes.
Pignora. pignera, C.
XXII. *pace parta tertio clausit*, A. *ter*, C. N. S. *ter.* vel *tertio*, deest in R. *pace parta ter clausit*. libri veteres magno consensu habent, *tertio* tamen mallẽ. Turneb.lib.xxiiij. cap.xv. Vide Glareani Annotationes.
XXIII. *continerẽtur cõmouerentur*, C.
Adeò namque. Adeò denique, N.
XXIIII. *dimisit, prodiuisit*, C.N. R.A.S.
XXV. *periculosioribus. pecuniosioribus*, C. N.R.A.S. quod malim.
Dona militaria. Donaria militaria, C.
Cilicia. Sicilia, N.
Nihil autem minus in perfecto duce. C.N.R, non vt quidam, *Nil autem minus in imperfecto duce*. Sunt in hoc Augusti apophthegmate tres sententiæ: quarũ prima, Σπεῦδε βραδέως, est Augusti propria, auctore A. Gellio, Macrobio, & Polyæno Macedone: secunda, ἀσφαλὴς γάρ, &c. versus trochaicus ex Euripidis Phœnissis: tertia, Sat celeriter, &c. Catoniana est.

est. Vide Pauli Leopardi Emendationum, & Miscellaneorum lib. ix. cap. xx.

praditos. praditus, R.A.S.

XXVI. *Consulatum. Consulem*, ad oram G.

decorauit: honorauit, N.

XXVII. *Perterruit. conterruit*, C.N.R.A.S.

XXVIIII. quam voluntatem cùm præsidens identidem præ se ferret, quodam. *quam voluntatem quodam*, C. *quam voluntatem cùm præ se identidē ferret, quodā*. N.R.A.S.

XXIX. *perstrinxisset. præstrinxisset*. C.

XXXI. *Iano suppofuit. Iano superpofuit*, C.S. *Iano superimpofuit*. Vocabatur autē & Iani peruiæ trāsitiones: quia adituū ingressus & exitus Iano dicabantur. Suet. in Domitiano cap. xiij. *Ianos, arcúsque cum quadrigis, & insignibus triumphorum per regiones vrbis tantos, ac tot exstruxit*. Vide Lúcij Ioannis Scoppæ Collectaneorū cap. II. Vocantur Iani numero plurium ædificia quadriformia & peruia, seu stata illa lapidea, seu ex materia pro tempore excitata. Lilius Gregorius Gyraldus de Deis Gentium, Syntag. iiij. Vide Turneb. lib. vj. cap. x. & lib. xxij. cap. xvj.

vel præcipuam. velut præcipuam, C.

exussit. excussit, C.N.R.

amplius. ampliatos, ad oram G.

XXXII. *Ad tres iudicum decurias*. Tres erant decuriæ equitum, quæ iudicabant: vna tribus ærariorum: altera selectorum iudicum: tertia nongentorum. hi etiam cistas in comitiis seruabant. Ad has tres equitum decurias ex inferiore censu hominum, qui ducena in professionē censualem deferebant sestertia, nō vt equites quadragena, quartam fecit D. Augustus centuriam. Vide Turneb. lib. xxix. cap. xvj.

XXXIII. *Patrē. parentem*, ad orā. G.

signatores. Senatores, C.N.R.A. quam lectionē non probat Beroaldus.

delegauit. delegabat, C.N.R.A.S.

XXXV. *quos abortiuos*. Orciuos hos Plutarchus in Antonio, Latinū nomen exprimens, appellauit χαρωνίτας. Vide Victorij Variarum lect. lib. xvj. cap. xvj. & Sigonij de Antiquo iure ciuium Romanorū lib. ij. *Orchinos*, Turneb. lib. xxv. cap. vij.

neque ordine. atque ordine, C.N.R.S.

prærogabat. prorogabat, C.N. *perrogabat*, R.A.S.

censendum. Censere, pro non assentiri. Budæus.

XXXVII. *viarum, aquarum. viarum, & aquarū*, quidam libri vulgati.

XXXVIII. *super xxx. supra triginta*, R.

& triginta. & quadraginta, A.

XXXIX. *à Senatoribus decem adiutoribus. adiuratoribus*, ad oram G.

à Sena:u decem adiutoribus, C.N.R.

traditio coram pugillarium, quos. traditio coram pugillari, quo, ad oram G.

XL. *matrimonio. patrimonio*, C.N.R.A.S.

quaternûm. quaternorum, C.N.R.A.S.

à se diuidebat. asse diuidebat, C.

ciuitatem Romanam. ciuitates Romanas, C.R.A.S.

difficultatibus à libertate iusta. difficultatibus à seruitute, & multò pluribus à libertate iusta, N. *difficultatibus à libertate, & multò pluribus à li-*

bertate iusta, S.
destinarat. destinasset, N.A.S.
aratorum. arantium, ad oram G.
deduceret. duceret, S.
XLIII. *edidit. dedit*, R.
Esernini, A.S. *Asserninij*, C. *Aserninj*, N.R. Tacitus Annalium lib. xj. *meminissent* C. *Asinij, & Messallæ, ac recentiorum Arruntij & Esernini. ad summa prouectos, incorrupta vita & facundia.*
Lucium. Licium, C. *Lycium*, N.
Superque. supráque, ad oram G.
XLIIII. *spectandum. spectaculi*, C.N.A.S.
muliebrem sexum omnem. muliebre sexus omne, in neutro genere, antiquis, vt Plauto, quorum interdū sectator est, vt antiquarius Tranquillus, vsitato. Turneb. lib. xxiiij. cap. xv.
XLV. *togatarium, cùm. togatarum, cui*, A.S.
de se epistolam. de eo epistolam, C.R.
LI. *de eadem re sedulò violentius. de eadem re sedulò lentius.* Violentiùs excusum est, sed veterem testor scripturam. Turneb. lib. xxiiij. cap. xv.
LII. *vespere. vespera*, C.N.
adoperta. adaperta, ad oram G.
LVI. *testamentorum licentia. scommatorum licentia*, Sigonius lib. j. Disput. Patauinarum.
LVII. *sandaliarium. sandaliatum*, C.S. *faustis omnibus. festis omnibus*, ad oram G.
LVIII. *sicut Messalla, posui. sicut Messalla, apposui*, C.N.A.S.
LXII. *Vt ex necessitudine aliqua iungeretur. vt & necessitudine aliqua iungerentur*, C. *vt etiam necessitudine aliqua iungerentur*, N. *ei*, pro *etiam*, ad oram G.
ac probauit. & probauit, C.N.R.A.S.
LXIII. *tantúmque. tantúm*, N.
nuptui. nuptum, N.
multis, ac diu. multis diu, C.R.S.
LXIIII. *Caium, Lucium.* C. & L, C.N.R.A.S.
LXV. *Phæbe*, ex Dionis epitome LV. lego. quam lectionem, vt germanam, retinēdam esse censeo. *Fede*, C.R. *Plæde*, N. *Fœde*, A.S. sed corruptè.
LXVI. *Saluidenium*, C. A. quam scripturā veram esse Fasti Romanorum comprobant. *Saluidenum*, N.R. *Saluidienum*, S. Hic, ni fallor, ille fuit, cuius cenam describit Horatius ij. Serm. viij.
LXVII. *Cosmum* non *Cosinium*, C.N.R. & Turneb. lib. xxiiij. cap. xv.
Proculum. Polū, Turneb. lib. xxiiij. cap. xv.
grassantes. grassatos S.
Oneratos. oneratis, ad oram G.
LXIX. *viri. viuo*, Beroaldus.
Conditiones. conditione, Sabellicus.
Titisceniam, non *Citiisceniam*, C.N. & Turneb. lib. xxiiij. cap. xv.
in quam. in qua, A.S.
LXX. *annumerantis. enumerantis*, C.S. *enumerantes*, N. *numerantes*, A. *nominantis*, R.
LXXI. *est vt. est & vt*, C.N.R.A.S.
LXXII. *Lanuinum Lanuinum*, S. *Lauinium*, C.N.A. *Lauinum*, R.
LXXIII. *quorū. quarū*, C.N.R.A.S.
LXXIIII. *Proditam. perditam*, N.
speculator. spiculator, Beroaldus. vtramque lectionē agnoscit Sabellicus.
LXXV. *Forpices. forfices* R. *forcipes*, Beroaldus.
LXXVI. *bucceas. buccas*, C.

LXXVII.

LXXVII. *acidum.aridum*, C.S.
LXXIX. *remollitum.remolitum*, A.
LXXX. *cōtractis. concretis*, C.N.A.S. *remedio arenarum atque arundinū*. Augustus cùm coxendice,& femore,& crure sinistro non satis valeret, immo sæpe ea parte claudicaret, deambulatione in arena,& maximè profunda ad desiccandas fluxiones confirmabatur, atque remedio arundinū ad continendū & claudicationē impediendum vtebatur. Vide Hieronymi Mercurialis de Arte gymnastica lib.v.cap.xij.
LXXXI. *iocinore*, N.R.A.S. *iecinore*, C. in quo etiam *iocinore* annotatur. Carisius Institutionū grammaticarum lib.j. *quidam dicunt hoc iocinor, huius iocinoris*. Infrà cap. XCV. *victimarum iocinora replicata intrinsecus*. In Vitellio cap. xiij. *In hac scarorum iocinora*.
LXXXII. *Peristylio.peristylo*, R.A.S. *dio. diuo*, C.N.S.
calefacta. tepefacta, A.S.
LXXXIII. *sestertio*, N.R. *sextertio*, A.S. *sisticula*, aut *Xysto*, Beroaldus. *Oscillatis, nucibúsque. ossiculis*, lege. *ἀστραγαλισμὸς* enim officulorum ludus à Græcis nominatur. Vide Brodæi Miscell.lib.iiij. cap.vij. *occellatis nucibúsque*, C.N.R. sed in C.etiam *ocellatis* annotatur. *ocellatis nucibus*, A. *ocellatis nucibúsque* S. *castellatis nucibus*, in quodam vetustissimo codice legimus, id est, castellatim dispositis: sed, *oscillis, nucibúsque*, legendum videtur, sicut in sinceriore codice scriptū è latere obseruaui. Beroaldus. Sunt autem oscilla, parua sigilla, in effigiem humanam arte simulata: de quibus lege Macrobij Saturnaliorum lib.j. cap.xj. Sunt oscilla quoque imagunculæ, quæ infantibus ad lusum præbentur. Sed & oscillum, oscillatio, *αἰώρα*, pensilis motio, lusus genus, pueris rusticísque familiare, priscæ ætati in Latinis feriis vsitatum, quo religatis altrinsecus de tigno arboréve restis finibus in aëre librati subnectantur: quod oscillo iactari vocat Arati interpres. Vide Seruij Comment. Georg. ij. Hadriani Iunij Nomenclatorē in vocabulo, oscillum, & Turneb. lib. vij. cap. xx. & lib. xx. cap. XXIIII.
facie.facilitate, ad oram G.
pumiljos.pumilos, C.N.C.
LXXXV. *prosa*. Orationem quam nos prosam dicimus, Appuleius prorsam appellat. Vide Turneb. lib.x.cap.xij.& M.Antonij Mureti Annotationes in Terentij vitam.
LXXXVI. *Sed ne. Sed nec*, C.N.R.A.S.
Verrius. Veranius, C.N.R.
C.Sallustius, scribo, non *Crispus Sallustius*, vt in libris impressis legitur.
LXXXVII. *Contenti simus*, C.R.A.S. *Contenti sumus*, N. *Contenti sumus*, vt veteres libri, vel vt excusi, *simus hoc Catone*, valet hæc feramus modicè,& æquo animo, nec nobis mortem consciscamus, sitq; satis vnū fuisse Catonē, qui sibi manus Vticæ attulerit. Turneb.lib.xxiiij.cap.xv.
velociùs quàm asparagi coquãtur.celeriùs quàm asparagi coquuntur, C. N. *baceolum*. Lege Erasmi Chil. I. Cent.vj.Adag.xj.

pro

pro stulto, baceolum, vt sit tamquam diminutiuũ à baccelo, qui stultum & amentẽ significat. Turneb.lib.xxiiij.cap.xv.

baceolum & pro pullo. pulleiaceum. baceolum apud pullum pulleiaceum, C.N. Ne pullus equi intelligeretur, quandocumque pullum gallinę significare volebat, pullum pulleiaceum appellabat. proinde in veteribus libris legitur, *apud pullũ pulleiaceum*, quod est, in mensa ad pulli ferculum & parapsidem. Turneb.lib.xxiiij.cap.xv.

LXXXVIII. *loquendũ. loquimur*, C. *loquamur*, N.R.

LXXXIX. *Sperarci. Sperarei*, C.N.R.A.S. *Sperarci* in C. annotatur.

spectabatur. spectabat, ad oram G.

excerpta. excepta, C.

exercituum. exercitum, A.

XCI. *medici. amici*, C.N.R.A.S.

XCII. *omina quidem. omina quædã*, C.N.R.A.S.

ne aut postridie nũdinas. Postriduani dies iccirco malè ominosi erãt, quòd sequebantur ferias Kal. Nonarum & Iduum, & quòd postriduani dicerentur. In eo enim vocabulo malũ omen inest, quod postridie omnia sera & intempestiua sunt. itaq; cùm dixisset Trãquillus, numquam Augustum postridie nundinas quoquam profectum, addit in eo vitasse eum *δυσφημίαν* nominis, vt & in Nonis, vnde quodã diximus loco, Idus & Kalendas ante Nonas nominari solitas ex Asconio. Hęc Turneb.lib.xxiiij. cap.xv. Nonæ, Idus, Kalendæ, qua serie numerãdæ, vide Turneb.lib.xv.cap. xiiij. *postridie Nonas*, A.S.

ominis. nominis, C.S.

XCIII. *præceptas. receptas*, ad orã G.

XCIIII. *Marathus. Marothus*. C. *Marachus*, R.

eximi. exigi, ad oram G.

Laureatum currum, bis senis equis candore eximio trahentibus. Ad currum Iouis censebant equos niuali candore iunctos esse. Vide Turneb.lib.xxiiij.cap.xxxj.

& diu. diúque, C.N, A.S.

vo'asset. euolasset. C.N.A.S.

XCV. *iecinora*, pro *iecinora*, C.N. R.A.S.

XCVIII. *fausta omnia. fausta omina*, C.N.R.A.S.

XCIX. *labentes. labantes*, N.

δ' ὅτι κρότον. Ante *δ' ὅτι κρότον*, hæc verba exolescentia & fugientia è vetere libro eruimus, & tamquam fugitiuarij retraximus, *nimium vitæ commodè transegisse*. & mox, *εἰ δὲ πᾶν ἔχει καλῶς, τῷ παιγνίῳ δ' ὅτι κρότον, καὶ πάντες ὑμᾶς μετὰ χαρᾶς κοππύσατε.* Turneb. lib.xxiiij.cap.xv.

C. *præcedente Victoria. quæ est in Curia*: ea est, cuius aram de senatu sublatam dolenter tulere gentes Christianismo conualescẽre: de qua Symmachus sic queritur. *Quis est ita familiaris Barbaris, vt aram Victoriæ non requirat?* de qua re elegantissima ei respondit epistola D. Ambrosius, in qua & hoc scribit: *Huius aram*, de Victoria loquitur. *sitam in vrbis Romæ Curia petunt, hoc est, quo plures conueniũt Christiani.* Turneb. lib. xxiiij. cap. xv.

transferendam. transferrent, ad orã G.

iurasset. iuraret, C.N.R.A.S.

CI. *De tribus voluminibus. Tribus voluminibus*, N.

vbique

vbique essent. vbique esset, S.

EX TIBERIO III.

I. *Atta Claudio*. *Tatio Claudio*, C. N. R. *Appio Claudio*, A. S. Lego *Atta Claudio gentis principe*. Attæ autem vocabantur, qui propter vitium crurum vel pedum plantis insistebant, & terram magis attingebant quàm ambulabãt. Turneb. lib. xiiij. cap. xvij.

Sexto ferè anno à patribus in patricios cooptata. Agrum sexto ferè anno, à patribus in patricios coaptata. Agrum, N. R. *sexto ferè anno, atque à patribus in patricios coaptata. Agrũ*. A *sexto ferè anno, atque à patribus in patricios cooptata. Agrum*, S.

locúmque, C. R. A. S. *lucúmque*, N. vtrũ rectius sit, iudicet lector.

II. *secus admissà*. Etsi nihil heic habeo quod hanc dictionẽ culpem, tamen *sequius* quod reperi, non possum dissimulare. Sic & Varro apud Nonium vocabulo ruminare loquitur. *Non modò absens quidquam sequius de te cogitabit, sed etiam ruminabitur humanitatem.* Vide Turneb. lib. xiiij. cap. xvij.

Claudius Nero. *Tiberius Nero*, N. R. S.

demersis, vt biberent. demersis, quasi vt biberent, C. N. R.

crimini publico, Iliciã. discrimini publico, Iliciã, C. N. R. A. S. *discrimini publico, Glauciã*, Beroaldus & Sabellicus.

adhærentem. *obhærentem*, C. N. R. A. S.

notissimum. *notatissimum*, N.

Etiã virgo Vestalis fratrẽ. Cicero pro Cælio non fratrẽ, sed patrẽ appellat. Turneb. lib. xiiij. ca. xvij.

interdicere. *intercedere*, C. N. R. A. S.

III. *vt fama*. *vt fama est*, C. N. R. A. S.

IIII. *Narbona*. *Narbo*, C. N. R. *Tiberium enixã. filium enixã*, C. N. R.

V. *iterum, & Munatio Planco*. *iterum L. Munatio Planco*, N *iterum, Munatio Planco*, R. A. S. Reperio, *Lucio Numatio Planco*, in vetere libro: Munatium tamẽ appellat Dio, quod & verius videtur. Turneb. lib. xiiij. cap. xvij.

post bellum. *per*, pro *post*, ad oram G.

VI. *funali equo*. Funalis equus dicitur, qui extra iugum est, & iugali opponitur: is σειραῖος & σειραφόρος à Græcis dicitur. Hæc Turneb. lib. xiiij. cap. xvij. Vide & lib. xxij. cap. xxiiij.

Actiacis ludis. *Atticis ludis*, N. R. Pro *Actiacis ludis*, Atticis reperio, sed & Asticis. Actiaci ludi fiebant in memoriam Actiacæ victoriæ, de quibus Maro Aen. III.

Actiáque Iliacis celebramus litora ludis.

Attici tamen ludi essent, vt & Astiaci. (nam satis cõstat Athenas Astu appellatas fuisse. hinc in Isocratis vita scribitur, διδασκαλίας ἀστικὰς καθῆκεν ιξ.) similes illis, qui olim Panathenæis & Liberalibus Athenis fiebant. In ludicro autem Troiæ, cuius heic meminit, turmæ erant duplices, vna minorum puerorũ, altera maiorum. Heic Turneb. lib. xiiij. cap. xvij. Vide & lib. xviij. cap. v. & lib. xxvij. cap. xx.

VII. *centum millium*. *centenum millium*, C. N. R. A. S.

Pomponij Attici. *Cæcilij Attici*, C. N. S.

tumentibus. *contumacibus*, C. *contumentibus*, N. R. Fortasse, *continentibus*, pro fixis. vide num sit legendũ *conniuentibus*, ad oram G.

tumentibus oculis prosecutus est. hæc lectio assertione indiget, propterea quòd in dubium vocatur à doctis.

doctis.ego tumentes oculos accipio,velut erumpentes è capite & prominentes, quòd in ea penitus defixi essent, quo modo *κυλοιδιόωντες* à Theocrito dicuntur. Turneb.lib. xiiij.cap.xvij.

IX. *Breucos.Brennos*, C.N.R.S.*Breunos*, A. *Brencos*, *& Dalmatas subegit.* hanc lectionem potius, quàm veterum librorum auctoritatē sequor, in quibus *Breunos* lego. nam Breucos & Plinius asserit, & Dio confirmat lib. LV. Brencos reperio in Strabone, Horatius iiij. Carm. xiiij. Breunos nominat, sed fortasse alios: *Breunósque veloces,& arces.* Turneb. lib.xiiij.cap.xvij.

percucurrit. percurrit, N.R.A.S.

X. *paucósque admodum in digressu osculatus. exosculatus*, N. R. *paucos admodum in digressu exosculatus*, A.S.

XI. *increbrescente. increbescente*, C.N.

quodam. quondam, A.S.

exceptum est. est, non habetur in C.N.R.A.S.

tamen singulos. tandem singulos, C.N.

dimitteret. dimittere, C.N.R.A.S.

XII. *& trepidum. se* pro *&*, ad oram G.

XIII. *Nemausenses. Remausenses*, N.R. *Neumasenses*, A.

XIIII. *subitis. subductis* agnoscit Beroaldus: sed alteram lectionē dicit esse veriorem.

assedit. adsidit, ad oram G.

XV. *adoptione amiserat*, *adoptione*, C.N.R.non habent.

XVI. *inter Italiam*, N. Lego *inter*, non *intra*. Turneb.lib. xiiij. cap. xvij.

ditionem. deditionem, C.

XVII. *decretus est, multiq; & magni honores. decretus est, multi & magni honores*, C.N.A. *decretus est, multi & magni honoris*, R. *decretus*, *& multi*, *& magni honores*, S.

eo contentum repromittens. eò contentum, eum promittens, in antiquo codice legitur, ad oram G.

XVIII. *vehiculorum.* Reperio *vehiculatorum onera.* itaque quamuis illud non improbem, tamen quidni hoc etiā defendere possim? præsertim cùm vt nauiculator, sic etiam vehiculator dici probè possit. Turneb. lib. xiiij. cap.xvij.

XIX. *Rhuteno. Ructero*, C. *Rutero*, N. Bructero, S.

XX. *Batonem*, C.N.S. Pro *Bationē Pannonio*, Batonem restituo, tum veterū librorū adstipulatione, tū Dionis approbatione adductus. Turneb.lib.xiiij.cap.xvij.

passus esset. passus est, C.N.R.A.

dein. dehinc, C.N.R.A.S.

trecenos, non *tricenos* Glareanus in Annotationibus suis ex vetusto codice legendum esse docet.

XXI. *maxillis erit. maxillis edit*, R. *maxillis ederet*, A.S.

diritatem. duritatem, N.R.

ἐμοὶ καὶ. Græca sic reperio. *ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις καλῶ στρατηγῶ*. reperio etiam *ἀρίστ στρατηγων*. vt sit optime Imperatorum. Turneb. lib.xiiij.cap.xvij.

vale, & ordinem æstiuorum tuorum. Ego verò, mi Tiberi, & inter. Vale. Ordinē æstiuorum tuorum ego verò, mi Tiberi, laudo, & inter, S. *Vale. ordinem æstiuorū tuorum. Ego verò, mi Tiberi, inter*, C. N. Vide Glareani Annotationes.

ῥαθυμίαν. Pro *ῥατυμίαν* inuenio nō ineleganter *ἀπροθυμίαν*. Turneb. lib.xiiij.cap.xvij.

tu non. tu modò, C.

XXII. *ea conscio. eâne conscio*, S.
occupare confestim. occupare apertè confestim, A.S.
XXIIII. *verba sunt hæc. hæc*; non habent C.N.R.
XXV. *Prætoriani Germanicianis. Quidam etiam. Prætorianis Germanicianis. Quidam*, A. quam lectionem Glareanus in Annotationib⁹ ex antiquo codice comprobat. *Prætorianis. Germaniciani quidem*, S.
omnino mox, A.S.
XXVIII. *Si hanc fenestram aperueritis. Sed hanc fenestram auditus si aperueritis*, C. *Si hanc fenestram auditui aperueritis*, N.
Siquidem locutus aliter. Si quid locutus alter, C. *Siquidem locutus alter*, N. atque ita ex vetusto codice Glareanus legendum existimat.
XXIX. *Q. Haterio*. Tacitus Annalium lib. iiij. *Fine anni excessere insignes viri, Asinius Agrippa claris maioribus quàm vetustis, vitáque non degener, & Q. Haterius familia Senatoria, eloquentiæ quoad vixit celebratæ. monumenta ingenij eius haud perinde retinentur. scilicet impetu magis, quàm cura vigebat. vtq; aliorū meditatio & labor in posterū valescit, sic Haterij canorum illud & profluens cū ipso simul exstinctū est.*
alloquens dixit, Et nunc. alloquens, Dixit & nunc, S.
Et inde. Et deinde, C.N.R.A.S.
XXX. *legum, regum*, A.S.
XXXI. *censente. eo censente*, A.S.
XXXII. *Boni pastoris*. Illam merito laudatam, & in omnium ore versari solitam Tiberij sententiam, Boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere, paullò aliter extulit Diō, κείρεσθαί μου τὰ πρόβατα, ἀλλ' οὐκ ἀποξύρεσθαι βούλομαι, quod est, tonderi pecus meum volo, non radi. Turneb. lib. xiiij. cap. xvij. Vide Erasmi Chil. iij. Cent. vij. Adag. xij.
XXXIII. *Paullatim principem exercuit*. aliquanto elegātius est, *principem exeruit*, vt in omnibus bonis libris, quod est, exeruit vim principatus, & se principem fecit. Turneb. lib. xiiij. cap. xvij. *se principem exercuit*, N.
mistim. iuxtim, C.N.A.S.
XXXIIII. *mullos*, S. duplici ll. quomodo in antiquis meis Horatij, & Iuuenalis exemplaribus scribitur. *mulos*, vnica l. C.N.R.A. de qua scriptura iudicet lector.
XXXV. *& Quæstura. è Quæstura*, C.N.R.A.
vxorē pridie sortitione ductam, non satis intelligo, arbitrorque legendum, *pridie sortitionem*, vt pridie Kalendas dicimus: significat enim eum vxorē dimisisse postridie, quàm sortitus est prouinciam, quam pridie duxerat. nam è sortitione cùm amplissimas speraret diuitias, vxoris vt pauperis contuberniū despicere cepit. Turneb. lib. xiiij. cap. xvij.
XXXVI. *vestes*, C.N.R.A.S. & Brodaeus Miscell. lib. iiij. cap. viij. quos sequor, non Sabellicū, qui *vestes* sine vllo veterum librorum testimonio legendum esse contendit.
destituros. deserturos, C. *destituturos*, N.
XXXVII. *& ius, moremque. & vim, moremque*, R.A.S.
meruerant. meruerunt, C.N.R.A.
Maraboduum. Marabodum, C.R. *Marobodum*, N.
Thrasypolim. Trascipolum, C. *Trasipolim*, N. *Rascupolim*, A.S. Rascupolis ab Appiano de Bellis ciuilibus lib.

lib.iiij. appellatur. Raſcipolim Cæſar de Bello ciuili lib. iij. & Lucanus lib.v.nominant. Rheſcuporis à Tacito, Rhaſcuporis à Dione, quod & verius puto, vel Thraſcuporis vocatur. Vide Turneb.lib.xiiij.cap xvij.

XXXVIII. *nuſquam. nunquam*, ad oram G.

Callippides. Vide Eraſmi Chil.j. Cent.vj. Adag.XLiij.

XXXIX. *incenante. inibi cenante*, ad oram G.

XL. *maris. mari*, ad oram G.

XLII. *correptione. corr. ctione*, N.R.A.S *Sextio Claudio. Seſtio Claudio*, R. *Sexto Claudio*, A S.

equite R. *& Cenſorio. equite Romano, & Cæſanio*, C. *equite Romano* T. *Cæſonio*, N.R.A.S.

XLIII. *ſellariam. ſellaria*, A.

Spintrias. Vide in Vitellio cap.iij. *imparatæ ſcenæ. impetratæ ſcenæ*, N. A. *impetratæ cenæ*, R. *impetratæ laſciuiæ*, S. Pro *imperatæ ſcenæ*, lego *impetratæ ſchemæ*. nam ſchema ſchemæ à Latinis dicitur. heic forma cõcubitus ſignificatur. quin & *impetratæ* codices optimi habent, vt forma ea concubitus & cõplexus ſignificetur, quam à portentoſis illis & extremæ libidinis hominibus impetrarát Imperator, qui hiantibus & auidiſſimis oculis talem impuritatem ſpectabat. Turneb.lib. xiiij.cap. xvij.

XLV. *Ecquid. Et quid*. C.N. Vide Diomedem lib.j. de Coniunctione.

arripuit. abripuit, S. *abripuit* malim, quàm *corripuit*. Turneb.lib.xiiij. cap.xvij.

nota in Atellanico exodio. mora in Atellanico exodio, C.N. In optimæ fidei libro reperi, *mora in Atellanico exodio*: atq; vtrumque defendi videtur poſſe: illud, quód notatus infamiæ ſit Tiberius obiecta oris obſcenitate; hoc, quód hiſtriones id de Tiberio intelligẽtes, & tractim pronuntiantes, aut etiam iterantes, attulerunt moram exodio, quam etiam hiſtrionum moram ſecuta eſt mirifica populi aſſenſio. Exodia autem quæ ſint, explicat Ariſtoteles in arte poëtica; ſunt enim ea quæ præter argumentum inſeruntur fabulis. Ergó cùm hiſtriones fabulas Romæ agebant; vt tragœdias, interponebantur ſcenæ quædam extra argumentum, quæ à iuuentute agebantur, exodiaque vocabantur: quemadmodũ Satyra Græca actioni Græcarum fabularũ olim interponi ſolebat, vt ex Horatio notum eſt: ea autem exodia poſtea conſerta Atellanas fabulas fecere. Turneb.lib. xiiij.cap.xvij.

XLVI. *vna modò liberalitate ex indulgentia vitrici proſecutus*, S. quam lectionẽ hominibus doctis probat Turneb. lib. xiiij.cap.xvij. *Vnam modò liberalitatem ex indulgentia vitrici proſecutus*, C.N.R.A. *Vnam modò liberalitatem ex indulgentia vitrici conſecutus*, quidã libri vulgati. *gratorum. Græcorum*; N, R.A.S. Quãto melius *gratorum*, vt in veteribus exemplaribus? gratos enim ab amicis heic diſtingui accipimus, eoſque intelligimus, quos etſi non in amicis numerabat, iucundè tamen & libenter videbat, cùm eorum conſuetudo

ipſi

ipsi grata esset. Turneb. lib. xiiij. cap. xvij.
XLVII *suscep rat, Augusti. suscepe-rat. id est, Augusti.* C.A.S.
Actium. accitum, C.N. *Acciū,* A. quod etiam in C. annotatur.
XLVIII. *peracto pacto,* C.S.
millies sestertiûm. millies sestertio, N.R. Vide Glareani Annotationes.
XLIX. *Sat. Satis,* C.N.A.S.
L. *Liuiam grauatus. grauatus,* C.R. non habent.
& agrè vti. & egere, & vti, C.N.R. A.S. & Turneb. lib. xiiij. cap. xvij.
Tulit etiam perindignè actum à Senatu. Tulit & perindignè actum in Senatu. Turneb. lib. xiiij. cap. xvij.
admonuit, maioribus. admonuit, quòd & non maioribus, N. *admonuit, quòd non maioribus.* R.A.S.
LI. *adfuit. absuit,* N.R.A.S.
die, ac paucissimis. die paucissimis, C.N.R.A.S.
ægrè abesse. ægrè adesse, C.N.R.A.S.
Testamentúmque. Testamentum quoquè, C.N.R.
viro & in antliam condemnato. antliā Tranquilli genuinam esse scripturam non dubito. existimo autem veteres, quemadmodum ad triremis publicæ remum, ita & ad rotas aquarias, & antlias publicas, reos aliquando damnare solitos. Vide Petri Pithoei Aduers. subcesiuorū lib. ij. cap. xvij. *in latomiam condemnato.* Plurimùm hinc deuortit vetus scriptura, *& in Andiam condemnato,* quā repræsentare malui, quàm prætermittere, vt hæc, quæ huius loci incubatrix est, eiiciatur possessione: quamquam de Andia nihil quidquam legi, sed occurret sagacioribus fortasse & doctioribus ex his tamquam vestigiis, quod commodè reponant. nam Pandatariæ veniebat in mentem, & Aenariæ, sed & insulæ Diæ: sed his coniecturis errantibus & vagis parum confido. reperi tamen pro Andia tādem in alio nobilissimo & vetustissimo libro antliam, quam germanam scripturam reor, vt eum in sentīnam nauis damnatum vel haustum aquæ intelligamus, vel potius ad aquæ haustum, quæ antlia trahebatur. Turneb. lib. xiiij. cap. xvij. *& in Antiliam,* C.A.S. corruptè. *& in Media,* R. mendosè. *viro ad inediam,* N. *& in latomiam,* vel, *& in Anticyram,* Beroaldus: qui vtramque hanc lectionem se in veteribus codicibus legisse dicit.
LII. *sed tantùm non statim pòst, à funere. sed non statim à funere,* C. *sed tamen non statim à funere,* N.R.A.S.
caussa mortis. caussam mortis, A.
eleuaret. elueret, C. R. *eluderet,* N. *eleuarit,* A.S.
LIII. *se veneni crimine accersitum. veneni se crimine arcessitum,* C. *se veneni crimine accersiri,* N. *veneni se crimine accersi,* R. *veneni se crimine arcessi,* A.S.
LIIII. *congestis. coniectis.* ad orā G. *reliquijs dispersis. reliquias dispersas,* C.N.R.A.S.
LVI. *Cynariam,* R. ea est, quæ Cynara à Plinio vocatur Sporadū vna. Audiui qui Cinyriam vrbē Cypri emendandum, vel Aenariam putarent, qui audiendi nō sunt. Turneb. lib. xiiij. cap. xvij. *Cinariam,* N.
LVII. *πεφυρμένον* pro *συμπεφυρμένον,*

μένον, S. Reperio in bonis libris, *πηλὸν αἵματι πεφυραμένον*, quod haud paulló melius est, quàm quod receptum video. Turneb. lib. xiiij. cap. xvij.

fauorem moderationis. fauorem hominũ moderationis, N.

LVIII. *paullatim hoc. confestim*, ad oram G. *hoc*, C.N.R.A.S. non habent.

cecidisse. sedisse, ad oram G.

honores in colonia sua eodem die decerni sibi passus est, quo decreti & Augusto olim erant. honorem in colonia sua eodem die decerni sibi passus est, quo decretus & Augusto olim erat. N. *honorem in colonia sua eo die decerni sibi passus est, quo decretus & Augusto olim erat.* R. *honorẽ in colonia sua eo die decerni sibi passus est, quo decreti & Augusto olim erant.* A.S.

LIX. *Nec semel. Nõ semel*, C.N R.A.S.

impatientibus Romæ dominij. impatientibus Romæ domini, C. *impatientibus domini*, R. *impatientibus remedij*, S.

LX. *puniȷt. puniuit*, C.N.R.A.S.

LXI. *quàm Sciano. quàm Seianum*, C.N.R.A.S.

est: generatim. esset: genera, C.N.R. *est. genera*, A.S.

receptum. receptum est, C.N.R.A.S.

aliquot ante annos, etiam. ante aliquot etiam annos, C. N.R. S. *etiam aliquot ante annos*, A.

quendam. quodam, C.N.R.

LXII. *perijsse. perisse*, C.A.S.

diuulgaret. vulgaret, C.N.R.S.

& nisi eum. nisi eum &, N.S. *&* C. non habet.

LXIIII. *Quàm verò. verò*, in C.N.R. non exstat.

LXV. *identidem: signáque. identidem signa, quæ*, N.R.A.

quidque foret factum, mandauerat. quidque factum foret, mãdauerat, N.R. *quidque factum præsentiret*, A.

LXVII. *pœnis perdant, quem quotidie perire sentio. si scio. Existimant. pœnis perdant, quàm quotidie perire sentio; si scio. Existimant*, S. & Turneb. lib. xiiij. cap. xvij. *pœnis perdant, quem quotidie perire sentio. Scio existimant*, C N.R. Vide Glareani Annotationes.

LXVIII. *subtiles. subiti*, A.S.

LXIX. *ceruice. capite*, ad oram G.

LXX. *Conquestio de L Cæsaris morte*, lego, vt nepotis Augusti Lucij Cæsaris deploratam ab eo mortẽ carmine putemus. Turneb. lib. xiiij. cap. xvij. *Conquisitio de L. Cæsaris*, N.S. *Conquisitio de I. Cæsaris*, R. *Conquisitio de Iulij Cæsaris*, A.

Rhianum, lego, non, vt vulgo, *Arrianum.* nam Rhianus poëta nominatur à Suida, eiusque hodie multi exstant versus in Stobæo. Turneb. lib. xiiij. cap. xvij. *Syanũ*, C. *Hianum*, N. hanc veterum librorum scripturam, quòd paullulùm à vera esset diuersa, non omittendam existimaui.

LXXI. *alias. alioqui*, C.N.A.S.

postularit. postularet, C.N.R.A.S.

vetuit. voluit, C. *noluit*, R.

LXXII. *prope Campaniam. properè Campaniam*, R. *properè in Campaniã*, S.

LXXIII. *Lucilliana*, A.S. pro *Lucullana*, quod habent, C.N.R. vel *Lucilliana*, quod in quibusdam libris impressis legitur.

LXXIIII. *Temenitem.* Vide Gyraldum de Deis Gentium, Syntag. vij. & Turneb. lib. viij. cap. xij.

LXXV. *Senatusconsultum actum esset. Senatusconsulto actum esset*, C.R. *Senatusconsulto cautum esset*, N.

EX

EX CALIGVLA IIII.

III. *Vectatione. Post cibum hostem.* *vectatione post cibũ. Hostem*, N.R.A.S.

VI. *moraretur. moraentur*, N.A S.

etiã atrocitas. & atrocitas, C.N R.A.S.

VIII. *Ambiatino. Ambitarino*, C.N. R.A.S. Pro *Ambiatino*, reperio in iuratæ fidei libris, *Ambitarino*: nec tamen quidquam immutare ausim, lectoremque suo hac de re iudicio relinquo. Turneb. lib. xxvij. cap. xx.

de Caio hoc. de Caio hæc, N.

patere, C.N.R.A.S. In veteribus libris, *Abunde arbitror pareae*, quod est apparere, lego: quod negligendum nõ puto. antiquarius enim est Tranquillus, & verbis vti antiquis non reformidat. parere etiamnum in iurisconsultorum & iudiciorum formulis remanet. hoc igitur non indignũ admonitu credidi, etsi vsitatã tritamque scripturam condemnare non ausim. Turneb. lib. xxij. cap. xxxj.

IX. *loco. ioco*, S.

ablegari. obligari, C.N.R.

X. *& in Syriaca. &*, R.A.S. omittunt.

inde vicesimo, C.N.R.S. & Turneb. lib. xxvij. cap. xx. *vndeuigesimo*, A.

tirocinio. Tirones appellabantur, qui sumserant togam virilem, idque tirociniũ vocabatur. Turneb. lib. xj. cap. xxiiij.

transmittens, id est, præteriens, tacens. *transmutans*, C.N.R.

XI. *capillamento celatus, & veste longa.* Quispiam credat esse capillamentum nõ quamcumque appositã comam, sed prolixiorẽ similemque prope femineæ. nã capillus est coma paullò lõgior, vt cùm etiam virilis promittitur. Iuuenalis Sat. v.

Ille capillato diffusum Consule potat.

Vestem igitur longam gessisse Caligulam censeret, vt stolam mulier solet ad pedes demissam, ne agnosceretur, & capillamentum sumsisse virili coma longius, similéque muliebri, aut Maurorum & Hispanorũ promissis crinibus. nam hi populi capillati erãt. Turneb. lib. j. cap. xvij.

XII. *augur in locum fratris Drusi destinatus.* Destinatus augur dicitur, vt flamẽ Dialis destinatus, qui delect. & creat. & designatus est: etsi non dum inauguratus, cumque non dum iustum sacerdotium sit ante inaugurationem, sed tantùm destinatũ: iccirco eo dicendi genere veteres vsos fuisse suspicio est. Turneb. lib. xxvij cap. xx.

Seiano vero. Seiano hoste, C.N.A.S.

XIII. *quod infantem. qui infantem*, C.R.A.S.

lætissimo. lentissimo, C.N. sed & in C. *lætissimo* annotatur.

XV. *Ferculis.* quidam codices habent *forulis*. Beroaldus.

vt omnibus sacramentis adijceretur, Neque me, liberósque meos cariores habeo, quàm Caium & sorores eius. S. Id addi voluit militari iureiurandò, aliisque. Turneb. lib. xxvij. cap. xx *afficerentur*, C.N.R.A. *adderentur*, & *adijcerentur*, vt in libris impressis legitur, mendosa sunt.

XVI. *Spintrias monstruosarum.* *Spintrias monstrosarum*, C.R.S. Vide in Vitellio cap. iij

Ducentesimam auctionem. Quã autem ducentesimam Italiæ dicit

Tranquillus sublatam, eam nõ ducentesimam, sed centesimam Dio vocat: ac fortasse sic veriùs in Tranquillo scriberetur. Turneb. lib. xxvij. cap. xx.

adiecit, s. & Beroaldus ex codice antiquo manu scripto. *affecit*, C. N. R. A. Lego *adiecit & fructum*, non, vt in omnibus, quos viderim, excusis libris, *affecit*: non enim tãtùm eis regna restituit, sed & medij temporis fructus vectigaliorum, quos amiserant, nec perceperant, & redituum medij temporis. Turneb. lib. xxvij. cap. xx.

LLS. *millies*. Vide Glareani Annotationes.

octingenta. octoginta, C. N. R. A. S. Lege Glareani Annotationes.

XVIII. *quondam etiam &. quondam &*, C. S. *quosdam &*, N. R. *quosdam etiam &*, A.

Africanarum. Africanorum, C. N. R. sed prior lectio Beroaldo, & Sabellico magis placet.

quosdam autem præcipuos. & quosdam præcipuos, C. N. R. A. S.

cùm e Gelotiana apparatum, lego, vt dom⁹, aut nescio quid tale subaudiatur. nam quod de *lege Luciana*, aut *elegantia* heic comminiscuntur, vt bellum sit, certè verum nullo modo arbitror. Gelotiana domus erat, vt ex inscriptione vetere liquidò cõstat, in qua scriptum est, *Symphoro tesserario Ser. Cæsaris de domo Gelotiana*. Hæc Turneb. lib. xxij. cap. xxxj. & lib. xxvij. cap. xx. *cùm lege Lòtiana apparatum*, C. N. S. *cùm lege Luciana apparatum*, R. *cùm elegantiam apparatus*, ex codice manu scripto Egnatius.

XX. *hasticos ludos*. Hastici ludi simulacro quodam belli hastis celebrabãtur, vt sese Romana pubes exerceret. Vide Franc. Luisini Parergon lib. iij. cap. xxviij.

Atticos, C. N. R. A. S. *Actiacos*, legit Sabellicus. Astici ludi in Caligula non sunt grammaticorum consensui voluptati & oblectationi, vt spectacula principum, sed molestiæ & sollicitudini. nã qui sint quærunt, ac plerique Actiacos legũt, & ludos ab Augusto intelligunt institutos in honorem Actiacæ victoriæ, sed sine librorum adstipulatione, in quibus peruetustis partim Attici, partim Astici exaratum reperio. Asticos autem ludos interpretor vrbanos, quòd sint etiam ludi rustici, vel potius Atheniensium ludos, quorum vrbs Ἄστυ dicebatur. producitur ab Athenæo in Dipnosophistis Charicles περὶ ἀστικοῦ ἀγῶνος. Quod si quis ludos Atticos malit, é consuetudine Atheniensiũ explicabit, qui Liberalibus, Lenæis, chytris, & Panathenæis, id est, Quinquatribus ludos scenicos dabant. Actiacos tamen ludos ab omnibus interpretibus probatos vix ausim improbare, malimq; legere, cùm præsertim in Italia etiam celebrarentur. Vide Turneb. lib. xiiij. cap. xvij. lib. xviij. cap. v. & lib. xxviij. cap. xx.

XXI. *primipilarẽ* C. N. R. *primipilarẽ Caium*, A. S. Emendo, *Miseratáque iam ad dimetiendum opus primipilarem*. nã *Caium* de nomine huius Imperatoris huc inculcatum arbitror. Turneb. lib. xxvij. cap. xx.

XXII.

XXII. *apportarentur è Græcia*, A.S. *apportarentur egregia*, N. R. Vide Egnatij Annotationes.

iconicum, nō *iconium*, N.A.S. Imago iconica eſt, quæ magnitudinē, formam, omniaque ad vnguem alicuius lineamenta reddit. Athenæus. *ἵδρυτο δὲ αὐτῷ τῆς τῶν βασιλέων συγγενείας ἀγάλματα εἰκονικὰ λίθου λυχνέως*. Turneb. lib. xxvij. cap xx. & xxvj.

tetraones. erythrotaones, Sabellicus.

Εἰς γαῖαν Δαναῶν περάω σε. Græca ſunt corrupta, vt ferè in Latinis libris: nā & veteres librarij formas litterarum malè fingebant, & chalcographi deterius legerunt. lego igitur è Dione, & veteri libro, Nam vox comminātis audita eſt, *ἤ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγὼ σε*. eſtque Homerici verſus cōmatium, hoc ſenſu, aut tolle me, aut ego te. Vide Turneb. lib. xxij. cap. xxxj. & lib. xxvij. cap. xx Item Petri Victorij Explicationes in Epiſtolas ad Atticū lib xvj.

XXIII. *Actiacas, ſinguláſque. Actiacas, Siculáſque* Beroaldus, & Sabellicus. Vide Glareani Annotationes.

ſecutus. continuò. ſecutus, ad oram G.

oboluiſſet. aboluiſſet, N R.S.

XXV. *Liuiam Oreſtillam*, non *Horeſtillam*, R.S. Corneliam Oreſtillā nominat Dio lib LIX.

comatam. ornatam, C.N.A S. *armatam*, R.

XXVI. *Selena*, N. *Selene*, S. non *Helene* habent. *ex Helena filia nepos*, nō vſquequaque mendo vacat: nā cùm è Plutarcho & Dione filiā Antonij Selenen, id eſt, Lunam vocatam fuiſſe intelligam, & ita reperiā in veteribus libris, quidni Selenam reſtituam? Turneb. lib. xxvij. cap. xx

decimas maturius dabat. Heic ego crediderim decimas eſſe miſſilia, & teſſeras quas ſpargebant ludis ſcenicis: atque ita velut quandam decimam populo R. dabat, vt qui decimam bonorū ſuorum Herculi pollucebant & profanabant: aut qui decimam aliis conſecrabant Dis. Nā quin ab huiuſmodi quadam notione deuerterit ſignificatio in alium deflexa ſenſum, haud equidem dubitem. Decimæ quoque ab aliquibus vxoribus dabantur: hinc illa Trachalli inuidioſa exclamatio, *placet hoc ergo? & leges diligentiſsimæ pudoris cuſtodes decimàs vxoribus dari, quartas meretricibus iubent?* Turneb. lib. xviij. cap. v.

indixit. induxit. C.

XXVII. *ingenij. ingenitam*, ad orā G.

elogio. Multis nomen hoc ſuſpecti ſermonis eſt, immo verò peregrinitatis damnatū vrbe Quiritium expellitur, quorum ego iudicio nō accedo. in cauſſa eſt, quòd extrita vna littera c, pro eclogio elogium dici animaduerti. Eclogium autē ab ecloge deducitur, hodiéque *ἐκλογεῖον* apud Suidam legitur. atque hęc ſententia, haud paullò plus pōderis habet, ratione præſertim nixa, quàm illorum condemnatoria tabella, qui ob ignorationem originis, vocem exterminare malunt, quàm Latinam agnoſcere. alij quaſi ellogiū interpretantur, & vnam deperiſſe litteram cenſent, & elogiū deriuant ab *ἔλλογον*, quòd titulus &

testatio sit oratione cuiusq; vel vitia vel virtutes, vel rectè facta vel flagitia & scelera commemorans. hæc cùm probabilia sint, temere me iudice faciat, qui tantum sibi iuris sumat, vt è tam multis libris vocem tam diu receptam, velut quodā Prętoris interdicto eiiciat, nisi meliorē reponat. Turneb.lib.xviij. cap.v. Legi & in antiquo Lexico elogium esse contextum malorum gestorum, quod notoriam dicunt, atque ita in iure ciuili accipitur. Vide Turneb. lib.xv. cap xx. Elogia, & eulogia, carmina, versiculi, prouerbia. veteris Lexici explicatio. Turneb. lib.xxviij. cap.vj.

verbenatum, quæ germana lectio est, pro *verbeatum*, in C. annotatur. Mereum culpæ multo piaculo subeundæ existimarē, nisi studiosis testatum relinquerē, quid in codice vetustatis vltimę legerim, *verbenatum, infulatúmque*. nam verbenę & infulæ sacris & votis conueniunt, non verbera: ausímque omni sponsione contendere, & quod stultissimum sacramentum nostri dicunt, in capitis periculum iusiurandum dare, hanc veram esse scripturā. Turneb.lib.xxij. cap.xxxj.

per Genium suum deierassent. Maximū fuit apud veteres iuramentum per principis Genium iurare. Gyraldus de Deis Gentiū Syntag.xv.

abscissáque. abscisáque, C.R.

XXVIII. *contrucidarent*, N. *trucidarent*, C.R.A.S.

XXIX. *ἀδιατρεψίαν*. Latina interpretatio, *hoc est, inuerecundiam*, quam N.R.S. habent, supposititia est. *inuerecundiam*, pro *ἀδιατρεψίαν*, A. sed hæc lectio retinenda est, illa repudianda. Vide Egnatij Græcorum versuum, ac dictionum in Latinū tralationē. *cui tā diu nō prodesset. cui ita diu nō prodesset*, C. in quo etiā, *profuisset*, annotatur. *cùm tam diu nō prodesset*, R. *rationem. Romam*, in C annotatur.

XXX. *Ita feri*, S. *Ita feri*, N.R.A. Aliquanto melius, *Ita feri*, quod est, ita percute & cæde, vt sentiat se mori: nec verò commentum hoc meum est, sed librorū antiquorum testimoniū. Turneb.lib.xxij.cap.xxxj.

XXXII. *abscissis. abscisis*, C.R.

à collo. è collo, C.N.R.A.S.

rud bus, C.N.R.A.S. *ruderibus*, quod quidam habent, mendosum est.

popanum. pomparum, corruptum est. Popæ, qui victimas immolabāt, alio corpore nudo, ab vmbilico ad pedes inuoluti erant veste, quæ limus dicebatur: qui proinde heic succincti dicuntur, & à Propertio,

Succinctique cadent ad noua sacra popæ.

Seruius, *limus*, inquit *est vestis qua ab vmbilico vsque ad pedes teguntur pudēda poparum.* Turneb.lib.xviij. cap.v

XXXIII. *se vel fidiculis*, C.N.A.S. *seme! fidiculis*, R. Vide Egnatij Annotationes.

cur eam tantopere, pro *cur tantopere*, C.N.R.A.S.

XXXIIII. *omnis aui homines. omne genus hominum*, C.N.R.A.S.

valuerint. potuerint, C.N.

posset præter æquum. possint præter eum, C.N.R.A.S.

XXXV. *colossicos. colosseos*, A.S. *κατὰ-*

πυ@, Turneb.lib.xxvij.cap.xx.
Thraci. Threci, N.
Nemorensi, qui à nemore Aricino non multùm à Roma distante nuncupatus. Vide Gyraldi de Deis Gentium Syntag. xij.
XXXVI. *Mnesterem*, non M. *Nestorem*, s. Suetonius infrà cap. LV. *Mnesterem pantomimum etiam intra spectacula osculabatur. Mnesterem*, non *M. Nestorem* è Dione & libris veteribus legendum esse cõtendo. Turneb.lib.xxiiij.cap.xxxvj. & lib.xxvij. cap.xx. Vide & Pauli Leopardi Emendationũ & Miscell.lib.ix. cap.xiiij.
numerans. annumerans, C. *enumerãs*, N.
XXXVII. *Nepotinis. Nepotatus*, in vetusto codice legit Beroaldus.
δεκήρεις. de cedris, N.R.A.S. Ego bonorũ librorũ testimonio adductus lego *deceris Liburnicas*, vel si Græcè mauis *δεκήρεις*, id est, decemremes. Naues enim ingentis magnitudinis intelligit, quæ thermarum & tricliniorũ capaces essent, quales à regibus Aegypti & Macedoniæ fabricatas refert Athenæus. laxitas autem & capacitas decemremis triclinia & cõclauia & thermas complecti potest. emendatores cùm deceris legissent, nec animaduertissent vocabulum esse Græcum, d litteram interseruêre, pretium materię secuti, cùm amplitudinẽ significaret Trãquillus. Turneb. lib. xxij. cap. xxxj.
XXXVIII. *census, quibus*, C.N.R.A.S. vulgo, *& quibus* edunt, coniunctione sensum perturbante, cùm dicat, eos argutos fuisse, quòd malè fortunarum suarũ cẽsum in professione dedissent, quibus post lustrum conditum & censum actum aliqua accessio postea bonorum accreuisset. Turneb.lib.xxij.cap.xxxj.
Testamenta primipilarium. Testamẽta primipilarium fere Imperatoribus, à quibus promoti fuerant & ditati: & amicis & bene meritis aliquid honoris caussa legabant: sępe etiam Imperatores heredes faciebant. Vide Turneb.lib.xxviij.cap.xxxv.
macteas. Mactea & mattea, vel mactya & mattya, est omne scitamentum, & omnis cupedia, iucundumq́; & pretiosum edulium. Vide Turneb. lib. xxij. cap. vj. & Hadriani Iunij Nomenclatorem, cap. de cibis.
XL. *statúmque. statutúmque*, N.R.A.
mereret. mereretur, C.N.
quaue lenocinium. quíue lenocinium, C. *& quę lenocinium*, A.S.
XLI. *Huiusmodi. Eiusmodi*, N.R.A.S.
populo R. proposuit. populo proposuit, C.N.R.A.S
distinctísque. destructísque, N.R.A.S. *distructísque*, quidã libri impressi.
XLII. *sæpe super. sæpe*, C.N.R. nõ habent.
XLIII. *impetum cepit. impetum fecit*, C.N.R. sed *cepit* etiam in C. annotatur.
vndique acerbissimè. vbique acerbissimè, C.N.R.
quantum numquam antè, iter ingressus est. quantos numquam antè alter, ingressus est, C. *quanto numquam antè alter, ingressus est*, N. *quantum numquã antè alter, ingressus est*, R.
XLIIII. *Adminio Cinobellini Britãnorũ*, C.N. & ita Britãnorũ rex à Dione lib. LX. vocatur, & cũ y in prima

 syllaba

syllaba scribitur. Vide Turneb. lib. xxvij. cap. xx. *Admimocino Bellini Britannorū*, R. *Minocynobellino Batauorum*, A. De Minocynobellino Britannorum regis filio, lege Orosium lib. vj. cap. v. *Admimocino Bellini Batauorum*, S.

monitis sæpe latoribus. monitis speculatoribus, C. R. & Turneb. lib. xxvij. cap. xx.

XLV. *arboribus. nemoribus*, ad orā C. *mimo. vno*, C. *vino*, N. *nimio*, R. *minimo*, A. S. Lego *mimo*, cùm receptū sit *nimio*. Mimum enim appellat, quod ea res scenæ, cui & fabulæ fictæ persimilis videretur. Turneb. lib. xxvij. cap. xx. Vide Pithœi lib. j. cap. xvij.

XLVIII. *potuit modo. modo potuit*, C. N. S.

gladijs dispositis, equitatu armato circumsedit. gladijs depositis, equitatu armato circumdedit, C. N. S. & Turneb. lib. xxvij. cap. xx. *gladijs dispositis, equitatu armato circumsedit*, R. *gladijs dispositis, equitatu armato circūdedit*, A.

præfugiunt concione. profugiunt concionem, C. N. R. A.

animaduertendos. ad vertendos, N. *ad auertendos*, S.

XLIX. *omisso. obmisso*, C. N.

L. *Pallido*. In veteribus membranis reperio *expallido*. ex enim præpositio vim & potestatem verbi amplificat, vt apud Pliniū in exalbido. Turneb. lib. xxij. cap. xxxj.

deuexione ingredi. defectione gradi. C. N. R. A. S.

LI. *fulgura conniuere, caput obuoluere. fulgura cōmunire caput, & obuoluere*, C. N. *Aetnai verticis*. Pro Aetnei verticis, quod sanè non reprehēdo, atque adeò vehementer laudo, lego in peruetusto libro, *Aetnai crateris*. neminem autem paullò doctiorem fallit, spiracula ignē euomentia, crateras dici: verùm hoc adeò magis ne prætermitterem, quàm quòd inserere vellē, annotaui. Turneb. lib. xxvij. cap. xx.

sibi superfuturas. certè sibi superfuturas, C. N. S.

LII. *speculatoria*. Quæ speculatoria dicitur caliga, eā esse spiculatoriam existimo. nam etsi inter speculatorem & spiculatorem multum interest, tamen interdum sic mutatis elementis pronuntiabant. sic in euangelio Marci. ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτορα, id est, misso spiculatore. & Suidas σπεκουλάτωρ, inquit, δορυφόρου, id est, spiculatoris. Speculatoriam autem caligam, spiculatoriam Tertullianus de Corona militis appellat, id est, caligam militarem. eius verba sunt, *spiculatoriam morosissimā pedibus absoluit*. sic here & heri sine discrimine in auctoribus reperimus. Hæc Turneb. lib. xxiij. ca. XLI. Vide & lib. xxvij. cap. xx.

aurea barba. Vide Turneb. lib. j. cap. xvj.

LIII. *E disciplinis*. *Ex disciplinis*, C. N. R. A. S.

vt Senecam. *Senecam*, cùm dicit, *commissationes meras componere*, intelligo Senecæ scripta vilia & leuia videri, similiaque scriptis extēporalibus & subitarijs eorū oratorum, qui ludis aliquando cōmittebantur. nam certamina poëticæ & eloquentiæ edita legimus fuisse, & scriptores inter se com-

se compositos de præmio decertasse. Turneb. lib. xxvij. cap. xx.

LIIII. *videretur. videtur*, N. A. S.

LV. *Thraces. Threces*, G.

Cythico. Eutycho, Sabellicus.

Incitato. Incitatus est omnino equi nomen, vt liquet ex Dione lib. LIX. Vide Leopardi lib. ix. cap. xvij.

LVI *animus. consilium*, C.

Cúmque placuisset Palatinis ludis. Cùm placuisset Palatinis ludi, N. quod Sabellico nullo modo placet. *Cùm placuisset Palatini ludi*, R. *Cùm placuisset Palatinis ludis*, A. S. Ludi Palatini, cùm scribitur, *Cùm placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi*, qui sint quæritur, qui velut adductis habenis lectorē inhibent properantem: sed ita ludi vocabantur, qui in Palatio fiebant in honorem Cæsaris, qui primus Romæ imperauit, vt ab Iosepho scribitur lib. xix. tum tamen, vt idem scribit, cùm occisus est Caligula, in honorem Augusti celebrabatur. Turneb. lib. j. cap. xvj.

Formatam, commotámque. Foriatam, communistámque, ad oram G.

LVII. *Caßius quoque nomine iussum. Caßius nomine, visum*, C. *Caßius nomine, visum*, N. *Caßius quoque nomine, visum*, R. A.

Palatini atriensis, non *Palatina atriensis*, N. Lego, *cella Palatini atriensis*. cella atriensis de cælo tacta portendere periculum domino videbatur. quod emendationem nostram confirmat: quamquam nostra non est, sed veterum librorum. neque id cùm affirmo, antiquorum codicum auctoritatem ementior, in quibus perspicuè planeque sic scriptū reperitur. Turneb. lib. xxij. cap. xxxj.

sortes Antiatinæ. Fortunæ Antiatinæ, C. N. R. A. S. Scribit Macrobius Saturnaliorum lib. j. cap. xxiij. se apud Antium vidisse simulacra Fortunarum, ad danda responsa. Gyraldus de Deis Gentium Syntag. xvj.

LIX. *crematum. & crematum*, A. S.

posßit. possßet, C. N. A. S.

EX CLAVDIO V.

I. *sceˈerata sunt appellata. appellata sunt scelerata*, C. N. R. A. S.

stato die quotannis miles decurreret. statuto die, C. N. R. A. In funeribus clarorum virorum decursiones militares fieri solebant: milites enim suis instructi armis, & tamquam in procinctu, gradu militari & exercitatione quadā ludicra decurrebant. Tacitus, *Princeps ipse cum legionibus decurrit*. Vide Turneb. lib. v. cap. viij.

quandocumque. quandoque, R.

insculpsisse. exsculpsisse, C. N. R. A.

prosa. Vide in Octauio cap. LXXXV.

II. *Iulo*, nón *Iulio*, lege. ita enim is Consul appellatur.

Augustis. Augusti, C. N. R. A. S.

post tutelam receptam. Cùm dicit, *post tutelam receptam*, interpretor, cùm excessisset è tutorum potestate, factúsque esset sui iuris, &, vt Cicero loquitur, suæ tutelæ. Turneb. lib. xxvij. cap. xix.

III. *socordiæ. secordiæ*, C.

IIII. περιτοκυμένυ, S. non, vt assolet, περιτοκυμενον: quod, etsi nō magnum est, magnum tamen

parit errorem. Turneb. lib. xxij. cap. xxxij.
Silani, leg. *Siluani*, C. N. R. A. S. quod corruptum est.
conspici. despici, ad oram G.
ἀτυχεῖ κ ἀτυχ ἐν. Græca quędam rimatus vestigia vtcumque effata à librario Latino, huiusmodi fere inuestigaui, *ἀτυχεῖ καὶ ἀτυχ ἐν τοῖς συνδεῖπνοις*: ab iis quæ increbuere aliquantum diuersa sunt: etsi non admodum, vt heic palmarium quærere non debeam. Turneb. lib. xxvij. cap. xix.
è parte, R. *ne parte*, N. A. *ex parte*, S. & pro *è*, *ne*, vel *ex*, ad oram G.
V. *Sigillaria*. Heic Sigillaria, Sigillariorum dies Saturnalibus adiectos explico, quibus imagunculas in vico Romano, cui Sigillaria nomen, venibant: nō symbola, aut tesseras. Vide Brodæi Miscell. lib. iij. cap. xij.
& suburbano, modo in. *& suburbana modò domo modò in*, C. *& in suburbana domo, modò in*, N. *& suburbana domo, modo in*, R.
VI. *Cùm interim*. *Cui interim*, ad oram G.
adijceretur, R. S. *adiceretur*, C. *addiceretur*, N. A. Sine controuersia legendum *adijceretur*, non *addiceretur*. hinc obrepsit menda, quòd in vetustis exemplaribus *adiceretur*, pro *adijceretur* plerumque scribi cōsueuit. Turneb. lib. xxij. cap. xxxij. & lib. xxvij. cap. xix.
VIII. *prædictam. prædicta*, C.
obdormisceret. addormisceret, C. R.
à tropæis. à tropeis, C. N. A S. sed & *copreis* in C. annotatur. *à tropeis*, omittitur in R. Locus iste miserum in modū & interpretes, &, ne quid dissimulem, meipsum cruciauit. de quibus in equuleo per tormenta quæritur, nō miserius habentur: sed cùm in exēplari fidelissimo legerim *à copreis*, sic existimo legendum, *à copreis solebant & manibus stertentis socci induci* id est, stercorarijs, vt Græco verbo Tranquillum vsum opinemur ob rei fœditatem, quòd stercore obliti eius manibus socci inducerentur, vt etsi diritate odoris nō expergisceretur, tamen ab aliis expergefactus, sibi alui proluuie faciē sublineret, eam soccis defricans. Turneb. lib. xxij. cap. xxxij. *excitabatur à tropæis*. Heic tropæos intelligunt de ventorum quorumdam nomine, qui tropæi vocantur, homines, qui ad dissimulandum quod fecerant, se statim auertebant: vetus tamen lectio, *cropæis*, habet, si cui ad sagacem coniecturam, viam patefacere forte potest: quód si ab ea paullùm recedere liceret, libenter, *à crepis*, legerem. nam cùm constet Lupercos crepos esse vocatos à crepitu plagarum, quas infligebāt obuiis, quidni eos, qui per ludū idem facere solebant, sic vocare potuit? id tamen, vt facere iudices solent in rebus obscuris, non dum satis mihi liquere pronuntio. Turneb. lib. xxvij. cap. xix.
faciem sibi. faciem sibimet, N. A. S.
IX. *cùm obligatam ærario fidē*. Scribit Claudium, cùm obligatam ærario fidem liberare non posset, in vacuum lege prædiatoria venalem pependisse sub edicto præfectorum. quem locum sic censeo explicandum, cùm præfectis ærarij suam fidem obligasset,

gasset, & oppignorasset omnia sua prædia, ea lege, vt, nisi ad certum diem solueret, vendi possent vt vacua: neque cùm dies cessisset, soluisset. *lege prædiatoria*, id est, lege ea & cōditione, qua obligata & opposita prædia fisco vel ærario fuissent: sub titulo pependisse venalem Claudium ait. pependisse, id est, venalia eius prædia pendenti erāt titulo & libello proscripta. nam vendi videtur, cuius fortunæ & bona veneunt. Sic comedi senem dicit Plautus, cuius bona comeduntur. Proscripta autem sunt in vacuum, id est, sic proscripta sunt, quasi in nullius mancipio & dominio essent, & tamquam vacua, vt qui emerent, velut in vacua irent. Turneb. lib. xxvij. cap. xix.

venalis pependerit. debitorū enim, & alieno ære obstrictorum nomina in tabula scribebantur, quæ columnę affigebātur. Vide Frane. Luisini Parergon lib. j. cap. iij.

x. *serui. sui*, C. N. R. A S. quod, vt scribit Sabellicus, ne Latinè quidem diceretur.

Postero verò. Verùm postero, A. S.

XI. *Augusteo. Augustino*, C. N. R. A. S.

decernendum. decernenda, C. N. R. A. S. *quod*, non *quo*, C. R. S. & Turneb. lib. xxij. cap. xxxij.

docuit, C. N. R. *dedit*, A. S. Lego, *docuit*. Certamen autem est, quod Grecè dicitur ἀγών. Turneb. lib. xxij. cap. xxxij.

festos, C. N. *fastos*, R. A. S. Malo *festos*, quàm *fastos*. Turneb. lib. xxvij. cap. xix.

XII. *At in senat. At in sumet*, C. N. R. S. *Et in semet*, A.

consiliarijs consularibus, R.

XV. *modò inconsultus. interdum inconsultus*. C. N. R.

negantémque cognitionis rem. Quid est, *negantémque cognitionis rem, sed ordinarij iuris esse*? Ordinarium ius est, cùm Prætor, aut qui iurisdictioni præest, dat iudices, neque de re ipse cognoscit. Igitur sibi dari iudices ille à Cæsare volebat, vt ordinarium ius postulat, neque enim rem esse, de qua deberet extra ordinē cognoscere: nam de quibusdā rebus maioribus, aut ad remp. aut exemplum pertinentibus iudicē non dabant: sed ipsi cognoscebant: quæ res cognitionis dicebatur. Turneb. lib. xxvij cap. xix.

Absentibus secundum præsentes facillimè dabat, nullo delectu culpæ, nisi quis in aliqua necessitate cessasset. culpæ, ne quis in aliqua necessitudine cessasset, C. R. sed in C. etiam, *nisi*, annotatur, & in R, *dabat pœnas facillimè*, legitur. *culpæ, ne quis in aliqua necessitate cessaret*, N. in quo etiam scriptum reperi, *facillimè dabat pœnas*: quę phrasis insolēs est, &, *pœnas*, ni fallor, suppositicium: *culpæ, ne quis in aliqua necessitate cessasset*, A: sed, *si quis*, verior lectio, inquit Sabellicus. *culpáne quis, an aliqua necessitate cessasset*, S. quę scriptura, modò ex veteri codice afferatur, omnium optima esse videtur. *Absentibus secundum præsentes facillimè dabat, nullo delectu culpæ, ne quis in aliqua necessitate cessasset*. in quo, *absentibus* absolutè accipio, id est, cùm quis ad vadimonium nō occurrebat, & absens erat: ac ita cessatores & transgressores plectebantur. ac

secundum

fecundum præfentes fe daturũ Claudius,vt Dio fcribit, edicto profcripferat. Turneb. lib. xxvij. cap. xix.

Excufans quidam. *Excufans quidem*, N.R.A. Vide Glareani Annotationes.

Puteolis, N.A. quos fequor. *puteo licuit* R. corrnptè. *puto, licuit*, S. Vide Glareani Annotationes.

retinerent. *detinerent*, C.N.R.

καὶ σὺ γέρων εἶ καὶ μωρός. *Equitem*, C.R. A. S. Latinam horum verborum interpretationem, vt irrepticiam, è contextu omnino eijciendam cenfeo.

impotentibus. *imponentibus*, Gisbertus Longolius, in editione Ioãnis Gymnici, atque id habet etiam Frellonij editio in margine.

perftrinxerit. *pertuderit*, in C. annotatur. *pertinxerit*, ad oram G.

XVI. *iuuenem probri plenum*, C.N.S. *iuuenem plenum probri*, R.A.

Græciæq. prouinciæ. Quod de Græciæ prouinciæ principe Tranquillus fcribit, de quodã è Lycia prouincia Dio narrat: fed & Lycij Græcis adnumerabantur. Turneb. lib. xxvij. cap. xix.

XVII. *tentatam vlli. deprædatã vlli*, C. *tentatam, vel deprædatam vlli*, N.

Gefforiacum, opidum eft Belgicũ in Morinorum finibus munitiffimum & firmiffimum, quod Audomari fanum dicitur, fitũ in humili & lata planitie, lateribus cliuo pæne fallente affurgẽtibus. ea planities reducto intimóque receffu vicum attollit Soiacum: incolæ hodięque portum Soiaci vocant. quod fi audias, mirabere profectò portum dici locum tam lõgo à mari interuallo difiunctum. fed ita fe res habet, loci facies in ficco finus imaginẽ præ fe fert, & tota illa vallis olim æquore inundata cedentibus aquis terræ accreuit. Cuius rei hæc etiam funt argumẽta. Fani municipes opidum fuum non modò nouum fatentur, verùm etiam prædicãt & narrant locum mari merfum fuiffe, & ab aratoribus terram vertentibus exaratas aliquando ancoras effe. Gefforiacum, quod vbi terrarum fuerit quærimus, mihi reperiffe videor: vnde olim traiectus in Britanniã effe folebat. aufim enim affirmare Soiacũ effe. eius meminit Suetonius, ne multos teftes adhibeã, in Claudio his verbis. *Quare à Mafsilia Gefforiacum vfque pedeftri itinere confecto, inde tranfmifit.* Vide Turneb. lib. viij. cap. xxj.

interpauciffimos. *intra pauciffimos*, C. N.R.

XVIII. *diribitorio.* *Diribitorium*, locus contubernij. veteris Lexici explicatio. Turneb. lib. xxvij. cap. vj.

repræfentaturus. *repræfentans*, C.N.S. *inftratus.* *infeftatus*, C.N.S.

XIX. *magna commoda.* *Conftituit pro conditione cuiufque ciuis vacationem legis Papiæ Poppææ, Latinis ius Quiritium, feminis ius quatuor liberorum, quæ conftituta hodiéque feruantur.* *Conftituit pro conditione cuiufque vacationem legis Papiæ, Pompeiæ, Latinæ, ius, &c. quæ conftituta hodie quoque feruantur*, N. *Conftituit pro conditione cuiufque ciuis vacationem legis Papiæ, Pompeiæ, Latinæ, ius, &c. quæ conftituta hodie feruantur*, R. *Conftituit pro conditione cuiufque*

iusque ciuis vacationem legis Papiæ, Poppææ, Latinæ ius, &c. quæ constituta hodiéque seruantur, A. *magna commoda constituit pro conditione cuiusque: ciui vacationem legis Papiæ Poppææ, Latino ius Quiritiûm, feminis ius quatuor liberorum: quæ constituta hodiéque seruantur*, S. Vide Turneb. lib. xxvij. cap. xix. & Caroli Sigonij de Antiquo iure ciuium Romanorũ lib. ij. Lege & Glareani Annotationes.

legis papiæ Poppææ. Vide Egnatij Annotationes.

XX. *noui*, S. non *nouo*, vt N. R. S. Credo legẽdum *noui*: erat enim Anio nouus, & Anio vet⁹. Turneb. lib. xxvij. cap. xix.

Alexandrini Phari. Alexandrinæ Phari, Beroaldus.

XXI. *ibidem extraordinarium*, non, *ibidem per extraordinariũ*, C. N. R. A. S. & Turneb. lib. xxvij. cap. xix.

quia primum. quidam codices, inquit Beroaldus, habent *præmium*.

condictámque, non, *conditámque*, A. S. & Turneb. lib. xxvij. cap. xix. *dictámque*, C.

accersitis. arcessitis, C.

essedario. Essedarij heic à Tranquillo in gladiatoribus numerantur. Vide Turneb. lib. xxx. cap. xxxiij.

indulsisset rudem, tabulam illico misit, A. S, non, *indulsisset, rudem tabulam illico misit*. malè enim posita interpunctio sensum corrũpit. Turneb. lib. xxij. cap. xxxij.

XXII. *vtq; ob dira aut in vrbe, aut in Capitolio visa, obsecratio haberetur, eámque ipse iure Max. Pont. commonito pro Rostris populo præiret. Submotáque operariorum seruorúmque turba, rerum actum diuisum*, A. *vtq; dira aui in vrbe, aut in Capitolio, &c. præiret, summotáq; operariorum, seruorúmque turba, rerum spatium artum diuisum*, C. *spatium actũ diuisum*, N. *vtq; cùm dira aut in vrbe, aut in Capitolio, &c. præiret, summotáq; operariorum seruorúmque turba, rerum actum diuisum*, R. *vtq; ob dira aut in vrbe, aut in Capitolio, &c. præiret, summotáque operariorũ seruorúmque turba. Rerum actum diuisum*, S. Lego, *vtq; dira aui in Capitolio visa, obsecratio haberetur, eámque ipse iure Pontificis Maximi pro Rostris populo præiret, summotaque operariorum seruorúmque turba*. Obsecrationem appellat precationem, quam Pontifex ipse præibat populo subsequẽti verba præeuntis. Atque hinc Valerio lux affertur, de cærimoniis antiquis differenti. Turneb. lib. xxij. cap. xxxij.

XXIII. *Capiti Papiæ Poppææ legis*, scribe, non, *Capiti Papiæ Pompeiæ legis*, vt N. habet, neque, *Capiti Papiæ legis*, vt R.

edito, abrogauit. edicto abrogauit, N. R. A. quibus non assentior. *addito, obrogauit*. S. *obrogauit*, etiã in C. scriptum reperi.

XXIIII. *Procuratoribus ducenarijs*. Sed qui sunt procuratores ducenarij? ego eos crediderim, qui ducenariæ, id est, qui ducentesimæ colligendæ præerant, quam διακοσιοστὴν appellat Dio. fortasse quis à numero vocari censeat, cùm ducenarius sit διακοσιοστός. alius à salario ducenario, quæ videtur esse sententia Dionis lib. iij. Turneb. lib. xxij. cap. xxxij.

proauctorem. productorem, C.

aut vtique nunc Prætura, C. *aut vtique Prætura*, N. R. A. S. *aut vti nunc Prætura*,

tura, Turneb.lib.xxij.cap.xxxij. *aut utique tunc Pratura*, quidam libri excusi: quod non ita placet.
Plautio, N.R.S. *Plancio*, A. *Planco*, ad oram G. In huius nominis scriptura neque heic, neque in Nerone cap.xxxv. neque in Vespasiano cap.iiij. libri sibi constant: quod ex eorum comparatione facile cognoscitur. quare eam lectionem, quam optimam esse quis didicerit, per me licebit, amplectatur. Vide Egnatij Annotationes.
Caucis. *Chaucis* C.N.S. Cauchis, R. *καῦχοι* Straboni, Ptolemæo *Καυχοὶ*, populi Germaniæ. hos Tacitus Cauchos nominat.
XXV. *Chresto*, C.S. non *Christo*. Veteres gentiles, veri nominis ignoratione Chrestum & Chrestianos non Christum & Christianos. Vide Pithœi lib.ij. cap. iij.
XXVI. *quatenus*. *quia*, C. *quod*, ad oram G.
ius. *eius*, ad oram G.
Officium nuptiarum. Sic officium solebant plerumque vsurpare, cùm ad nuptias officij caussa veniebant. Iuuenalis Sat.ij.

—— *officium cras*
Primo Sole mihi peragendum in valle Quirini.

sequitur enim, —— *nubit amicus*. Sic in officio Consulis dicitur cùm in officij caussa quis in comitatu Consulis est, deductionis caussa. Turneb. lib. xxvij. cap.xix.
Pompeium atque Silanum. *Sullã*, non *Silanum*, legẽdum putat Glareanus. Vide Annotationes.
XXIX. *sigillatim minima quaque*, R.A. *sigillatim minora quaque*, C.N. *singulatim minima quaque*, S. Ne illud quidem prætermittam, etsi pluma leuius, *ac ne singulatim minora quoque enumerem*, nõ quo mihi non probetur recepta lectio, sed quòd latere diutius in vmbra & situ veterem scripturam nolim. Turneb.lib.xxij.cap.xxxij.
rescissa. *recisa*, in C. annotatur.
liberalitates. R. Lego *liberalitates*, nõ vt circumfertur, *libertates*: quod auctoribus antiquis libris confirmo. Turneb. lib. xxvij. cap. xix.
Iuliásque, nõ *Liniásque*, C.N.R.A.S. Vide Glareani Annotationes.
coactus. Die ipso Claudij & Agrippina nuptiarum, in quinque. coactus, die ipso Claudij & Agrippina nuptiarum. In quinque, S.
vt de nece. vt cum de nece, C.N.S.
XXX. *praterea*, *proplectra*, C.N.S. quod & probat Turneb.lib.xxij. cap.xxxij. & lib. xxvij.cap.xix.
XXXI. *perprospera*. *prospera*, C.S.
XXXII. *Conuinatus & super*. *Conuinatus est & super*, C.N.S.
daret flatum, N.R.A.S. & Turneb. lib.xxij.cap xxxij. *daret & flatum*, C. *daret efflatũ*, libri non nulli vulgati. quæ lectio mihi minùs placet.
XXXIII. *ictúsque. victúsque*, C.N.R.A.S.
proxima Martis, non, *maxima Martis*, C.N. & Turneb. lib. xxij. cap. xxxij.
adscendit ad. descendit ad, N. *abscessit ad*, R.
triclinio abscessit. triclinio abscedit, R.
pinna. penna, N.
Alea. Aleam, S.
gestatione, C.R.A.S. & Turneb. lib.

lib.xxij.cap.xxxij. *gestatorio*, N.

XXXIIII. *meridianísque*. Heic quærunt, qui meridiani sunt: ego eos gladiatores interpretor, qui tempore prandij depugnabant inermi corpore: proinde multi cadebant. Seneca, *Casu in meridianum spectaculum incidi.* Vide Turneb.lib.xxvij.cap.xix.

vt etiam prima. *vt à prima*, C.N.R.

persederet, non *præsederet*, C.R.A.S. nam præsideret, quod succidaneum est, in eius locum minùs ad sententiam accommodatum est, si quis propiùs inspiciat. Turneb.lib.xxij.cap.xxxij.

si αὐτόματον, vel pegma, vel quid tale aliud, N.A.S. & Turneb.lib. xxij. cap.xxxij. *siaut ornatus, aut pegma, vel quid tale aliud*, R, *si aut αὐτόματον, vel pegma, vel quid tale aliquid*, libri quidam vulgati: sed hoc, vt & illud, corruptum est.

XXXV. *vt speculatores*. *vbi*, pro *vt*, ad oram G.

XXXVI. *delatas*, non *delectas*, C.N.R.A.S. Turneb.lib.xxij. cap. xxxij.

XXXVII. *accersi. arcessi*, C.R.A.S. *accersiri*, N.

XXXVIII. *tantũ nõ satisfaciẽtibus veniã modò dedit*. quidã libri excusi heic, *modò*, omittunt. *tamẽ nõ satisfacientibus veniam modò dedit*, N. *tantummodo satisfacientibus veniam dedit*, R.A.S. Vide Glareani Annotationes.

Item, pro *Idem*, N.R.A.

coctã, non, vt passim, *coacta*, S. & Turneb. lib. xxij. cap. xxxij. & lib.xxvij.cap.xix.

coertionem. *coercitionem*, S.

XXXIX. *admoneri*, non, vt hodie, *admoueri*, N. & Turneb. lib.xxij. cap.xxxij.

XL. *Theogonius videor, & λογιώτατος? Telegonius videor? & οὐκ ἀλλ' ἢ θαυμα*, S. Legi in peruetusto codice, *Quid, ego tibi tela Genius videor?* vbi alij libri partim *Telegonius*, partim *Theogonius* habent. Omnibus rebus Genium antiqui præficiebant. erit igitur *tela Genius* dictum, pro infimo & abiecto: vt Iouis contra Genius diceretur de eximio & præstantissimo: aut, si nomen proprium est, quod & magis placet, Telegonius viri nomen erit humilis & despicandi: nisi quis à Telegone parricida, Tusculi conditore deducat. Lego mox, *λάλει καὶ μὴ θίγγανε*, ex antiquis & archetypis libris, quod est, loquere, sed verberibus parce. cuius in locũ subdidere, *λογιώτατος*. parũ autem pro dignitate & imperio loquebatur Claudius ista vsurpans, quasi plagas & verbera vereretur, vt iure incõsiderati hominis verba à Tranquillo notentur. Turneb. lib. xxij. cap. xxxij. Telegonius est in libris scriptis à Telegone, qui scripsit domesticum augurium, an à Telegono, Vlyssis filio, nõ dum satis compertum habeo. Quid si Togonius legatur, pro ignobili? qualis est apud Tacitum, Togonius Gallus, qui & ea de caussa per ridiculum additur: quamquã fortasse Telegonius Gallus scribi in Tacito debet: certè videtur dicere Claudius, me putas ignobili & ridiculo Tegonio similem, vel Telegonio? Illud *λογιώτατος*, est corruptum, neque tamen veterem scripturam

scripturam assecutum me confido, quamuis eam diligenter scrutatus sim: Græcas enim litteras male effinxit librari⁹: fere tamen scriptum videbatur, *ἀεὶ καὶ μηδὲ τινι*: quasi suum consiliũ laudaret plus æquo Claudius. Hæc Turneb. lib. xxvij. cap. xix.

XLII. *peritus. paratus*, ad oram G. *Homericus. heroicis*, R. A. S. *Tyrrhenicon. Cyrenicon*, Beroaldus, & Sabellicus. *Cyrenaicon* in Frellonij editione annotatur.

XLIII. *ὁ τρώσας δὲ ἐπιείγεται*. Legi debere videtur. *ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται*, id est, qui vulnerauit & medebitur. in antiquo sanè quodã libro, vt coniecturæ locus vnicuique relinquatur, ita scriptũ inuenitur: *ὁ τρώσας πείσεται*. Vide Victorij Variarum lectionũ lib. xxiiij. cap. xiiij. Lego, *ὁ τρώσας πείσεται*, hoc sensu, qui te læsit pœnas dabit. non malè etiam, *ἰάσεται* quis legeret. Turneb. lib. xxij. cap. xxxij. & lib. xxvij. cap. xix.

XLIIII. *Non multóque. Nõ multo*, C. N.

XLV. *desidirantem. desidentem*, ad oram G.

EX NERONE VI.

II. *Cui esset os ferreum, cor plumbeũ. cui os ferreum, cor plumbeum esset*, C. N. R. A. S.

III. *Percucurrit. percurrit*, C. R. *promeruit*, N.

IIII. *ex Germanico. in*, pro *ex*, ad oram G.

V. *potare. portare*, etiam agnoscit Beroaldus.

VI. *natus est Antij post ix. menses*, non, *natus est ante ix. menses*, S. Heic ego in priscis libris reperio, *ante post ix. menses*: vt mihi dubium nõ sit, quin legendum sit, *natus est Antij post ix. menses*. itaque, quòd Antium eius esset natale solum, sic dilexit, vt eo imperij sedem trãsferre cogitarit. Turneb. lib. xxiiij. cap. vj.

tantum quod, nõn, *iam tum quidem*, C. N S. Germanum fuerit. *tantum quod*. nam tantum quod, pro cõmodum dici à Latinis nemini fere ignotum est. Turneb. lib. xxvij. cap. xviij.

fabulæ est, eosdem. fabulæ, eosdem, N. R. *fabulæ, & eosdem* A. S.

VII. *inductáque*, non *Indicta*, N R. A. S. & Turneb. lib. xxvij. cap. xviiij.

Præfecti vrbis, sacro Latinarum. Præfectus vrbis, atque Latinarum, C. N. *Præfecti vrbis, atque Latinarum*, R. S. Vide Glareani Annotationes.

X. *certiorem. interiorem*, C. N. sed & *mitiorem* in c. annotatur.

nec comitatis. neque comitatis, C. R. A. S. *Papiæ legis. Papia lege*, ad oram G. *quadringenis. quadragenis*, C. N. R. A. S.

XI. *Iuuenalibus*. Ludos Iuuenales, quos Tranquillus vocat, Iuuenilia neutro genere Dio appellat, & interpretatur *νεανισκεύματα*. eos ludos Nero dedit tũ, cùm barbam primum posuit. Turneb. lib. xxvij. cap. xviij.

catadromum. Nos catadromum, funem protensum, exponimus, per quem histriones ingrederentur, saltarent, ac decurrerent. Si catadromum heic hippodromũ denotat, nihil mirũ fuisset, hominem elephanto insidentẽ per eum decurrere. Vide Brodæi Miscell.

Miscell.lib.iij.cap.vij. De catadromo disputari video, quid sit. ego eo vocabulo funẽ intelligo, qui summo Theatro alligatus decliuis ad imum Theatri pertinebat solum, defigebaturque, per quem descendere maximi periculi, & artis, atque adeò miraculi erat: hanc interpretationem, si quis parum firmam putat, vt ex meo sensu deprom tam, fallitur: est enim Dionis, qui eadem de re agens, sic scribit. ὅτε δὴ καὶ ἐλέφας ἀνήχθη εἰς τὴν ἀνωτάτην τοῦ θεάτρου ἀψῖδα, καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ σχοινίων κατέδραμεν ἀναβάτην φέρων. Sed & vocabulum ipsum notionem descendentis & decurrentis præ se fert: quo sensu & apud iuriscõsultos accipi debere censeo. Turneb. lib.xxvij. cap.xviij.

tessera. Tesseras in Trãquillo accipim⁹ globulos inscriptos quarundam rerum notis & nominibus, vt frumenti & aliarũ rerum, quas, qui ceperant, res illas ferebãt. Vide Turneb.lib.xxvij. cap.xviij. & Brodæi Miscell.lib. iij.cap.xij.

XII. *noxium.noxiorũ*, C.N.R.A.S. *obtulit.edidit*, ad oram G.

Neronia. Neronia Romæ Nero instituit, quinquennalia certamina pro salute sua & imperij sui mansione, & incolumitate. Turneb.lib.xxvij.cap.xviij.

buthysia, id est, bonæ immolationis, vel magni sacrificij. Est & verbum βυθυτεῖν, id est, bouẽ immolare, vel maiori vti sacrificio. Grammatici à βυ particula intentiua deriuant. Vide Gyrald. de Deis Gentium Syntag. xvij. & Erasmi Chil.ij. Cẽt.iiij. Adag.j.

XIII. *Tiridatis*, S. *Mithridatis*, C. N. R. *Tyridatis*, A. vtrumque deprauatum est. Tiridates enim Neronis temporibus vixit, de quo Tacitus & Plinius. Infrà cap.xxx. *In Tiridatem, quod vix credibile videatur, octingenta nummûm millia diurna erogauit.*

quò opportunissimè. quàm, ad orã G.

XV. *In cognoscendo.* Quædam cognitionis caussæ ad Cæsarem pertinebãt: qui plerumque vice sui alios, qui de his caussis cognoscerent, eligebat. Vide Turneb.lib.xj cap.ix.

secederet, C.N.R. *sederet*, A.S. Scribunt libri melioris æui *secederet*, non, vt editur, *sederet*. Turneb. lib.xxiiij. cap.vj.

circa. Quidã codices habent *citra*, quod significat ante diem Kalẽdarum. Beroaldus.

COS. A.S. *Consulem*, N. R. COSS. libri non nulli impressi.

XVIII. *Cottio*, non *Coctio*, R.S. & Turneb. lib. xxvij. cap. xviij. Sueton⁹ in Tiberio cap.xxxvij. *& aliam à Cottij regno.*

XIX. *Alexandrina ipso profectionis die destitit*, C.R. & Turneb. lib.xxvij. cap.xviij. Alexãdriam ipso profectionis die destituit, N.

corbulæ, non *corbulo*, C.N.R.A.S. & Turneb.lib xxvij.cap.xviij.

XX. *imbutus tempore*, N. *tempore imbutus*, C.R.A.S.

Terpnum; A.S. non *Thermum*, vt N. Suetonius in Vespasiano cap. xix. *Terpno, Diodoróque citharœdis ducena.*

sustinere. sustinuit, ad oram G.

Fusca. Fusca vox est, quam Græci

μέλαιναν vocant, quæ nec cādida, nec clara est. Vide Turneb. lib. xxiiij. cap. vj. & lib. xxvij. cap. xviij.

νόμον, hoc est, cantilenam, ad aliquem musicum modum intonatam. Vide Glareani Annotationes.

sufferri, N. R. *suffertim*, A. S. In antiquo codice, quod dissimulandū nō arbitror, *aliquid sufferi tinniturū dixit*, reperio: erit autem sufferū ὑπάγρειον, quod non delicatum & molle, sed subagreste & súbrusticum, & prope ferum, quod in cantu nos interdum magis delectat, quàm blandus & eneruatior modulus. Scio ego heic legi à multis *sufferti*, quod & improbare nō est meum: immo verò ante approbaui, & ὑπόπυκνον esse dixi, vt & subbibere est, quod Græci ὑποπίνειν dicunt. hanc tamen tamquam testificationem veteris lectionis prætermittere non debui. Turneb. lib. xxiiij. cap. vj. Aliquid sufferti tinnire est, quod Græcè dici potest, πυκνόν τι ἠχεῖν. suffertum enim intelligo plenum, densum, confertum, oppletum: quod auditoris aures impleat: quamquam suffertum minus aliquanto est, quàm refertum & confertum. Sed & subbibere, quod Græcè ὑποπίνειν dicitur: ita enim à Græcis vsurpatur, quorū verba expressit Suetonius: nam ita dixerat Nero, cùm prodiisset Neapoli: quæ vrbs & Græca erat, & Græcè loquebatur. Hæc Turneb. lib. xxvij. cap. xviij.

adolescentes. Adolescentes illos & iuuenes, qui Neroni plaudebāt cantanti, αὐγουστείους, id est, augustales dicit vocatos Dio. Turneb. lib. xxvij. cap. xviij.

XXI. *effictis. effectis*, C. N.

excæcatum. obcæcatum, ad oram G.

oinari. oncrari, ad oram G.

XXII. *quondam tractum Prasinum. quendam tractum Prasini*, ad orā G.

minimos. mimos, A.

XXIII. *me celeriter reuerti. celeriter reuerti me*, C. N. S.

clausis. clusis, in C. annotatur.

secretò non numquam, ex, A. *secretò: non numquam ex*, C. N. R. S.

hortantibus. orantibus, C. R. *hortantibus*, etiam in C. annotatur.

XXV. *Albanum. Albam*, ad oram G.

clamantibus. clamitātibus, C. N. R. A. S.

ceterarum, A. S. Pro *ceterorum* legò antiqui assertione libri, *ceterarum*, vt ad coronas, de quib⁹ perspicuè agit, referatur, nō ad homines. & hanc scripturam facile sensus approbat. Turneb. lib. xxiiij. cap. vj.

Palatium, & Apollinem. Palatinum Apollinem, ad oram G.

XXVI. *assumeretur*. Lego in veteri libro, *absumeretur*, nō, vt nunc circumfertur, *assumeretur*. Turneb. lib. xxiiij. cap. vj.

laticlauio. Lego *laticlauio* potius, quàm *laticlauo*. vapulasse Neronem à quodam laticlauio narrat, vt existimò non Tribuno militum laticlauio, sed Senatorem: nam à Dione is Iulius Montanus nominatur, & Senator appellatur. Lege Turneb. lib. j. cap. ij. lib. xxvj. cap. xj. & lib. xxvij. cap. xviij. Vide in Othone cap. x. & in Domitiano cap. x.

XXVII *Ambubaiarúmque*. Ambubaias nomen adeptas esse existimō,

ſtimo, quòd circum Baias, quarum lauacra calida delicatis hominibus ſtudio & voluptati erant verſarentur, fuiſſeque mulieres laſciuas & impudicas arbitror, quæ Romam vſque tandem permanarint, ibique cœtus habuerint. Ambu autē pro am, quod eſt circum, dixiſſe veteres exiſtimo. Non aſſentior iis, qui è Syria vſque hanc vocem repetunt. Vide Turneb. lib. xj. cap. xxiij.

aut Baianum. aut ad Baianum, R.

matronarum inſtitorio copas imitantiū, C.N. *inſtitorio* malim, quàm *inſtitorias*, vt inſtitorium neutro genere dicatur. Sunt autē copæ mulieres, quæ coponam exercent, vt in illo verſu,

Copa Syriſca caput Graia redimita mitella.

Vide Turneb. lib. xxiiij. cap. vj. & lib. xxvij. cap. xviij. *matronarum inſtar loco paſſim inuitantium*, R. *matronarum inſtitorum loco paſſim inuitantium*, A.S. *inſignes ganeæ & matronarum inſtitorias operas imitantium*, quidam libri excuſi: in quibus etiā, *& inſignes ganeæ matronarum*, ad orā legitur.

mellita quadragies L L S. *conſtiterunt. mitellita quadragies ſeſtertium conſtitit*, C *mitelita quadragies ſeſtertium conſtitit*, N. *myrtelica quadragies ſeſtertium conſtitit*, R. Scribitur in bibliothecis antiquis., *mitellita quadragies* LLS. *conſtitit*. genus videtur eſſe placentarum tamquam mitellatarum: eſt & medicis micleta, tamquam fortaſſe miculata, antidotus. Edūt publici libri mellita, nec damno, ſed ea, quam propoſui, myſtica, vt ita dicam, ſcriptura eſt. Turneb. lib. xxiiij. cap. vj.

aliquanto ab Sirtio roſaria, aliquanto ab ſirtio roſaria, R. *aliquanto roſaria*, C.N. A.S.

XXVIII. *pædagogia*, non *proagogia*, C.N.R. Eo vocabulo turpius interdum etiam vtebantur, cùm eo cœtum puerorum qui in deliciis habebantur, ſignificarent. Tranquillus, *Super ingenuorum pædagogia*. quo in loco corruptè, perperamq; ſcribitur *proagogia*. Vide Turneb. lib. xxiij. cap. xviij. & lib. xxvij. cap. xviij. Item Glareani Annotationes.

Acten, legendum ex Tacito, non *Accen*, quod N. R. habent. infrà cap. L. *Reliquias Ecloge & Alexandria nutrices cum Acte concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt.*

per ſollenne. perſollenni, C.N.R.A.S. Cùm ſcribitur *perſollenni*, iniurius in Tranquillum non fuerit, qui *per ſollenne*, legerit: & ſi ab omnibus libris recedet, quorum fidem non ſemper ſequi oportet. Turneb. lib. xxiiij. cap. vj.

XXIX. *proſtituit. proſtrauit*, ad orā G.

quatenus. quo, N.A S.

calliditate. callidè, N.

XXX. *deparcos. deprauatos*, C.R. ſed in C. etiam *deparcos* annotatur.

In Tiridatem. pro *in Tiridatem*, habent, *In vna datione*, C.N. *In Mithridatem*, R. quorum librorum vtraque lectio mendoſa eſt.

octingenta. octingena, C.R.

Spicillum. Spectilum, C. *Spectilium*, N. *Specillum*, R. *Spectillum*, A.S. huius infrà commeminit cap. XLvij. & in Galba Plutarchus. Veram ſanè nomiuis huius ſcripturam

pturam, quód libri in his locis inter se variant, atque etiã ipsi secum dissident, mihi indicare difficile est.

Quadrigenis. Quadringenis, C.R.S.

aurato. aureo, ad oram G.

Phalerata cum Mazacũ, N.A.S. *Phalerata comaxacum*, R. *phalerata hamaxicorum*, in codice emaculatiore legit Beroaldus. *Phalerata cũ amaxicorum*, quidam libri impressi. quo sanè in loco valde dissentiunt ab excusis libris manu scripti, in quibus *cymazacum* legitur: ego *Mazacum* verum puto. Sunt autem Mazaces non populi Cappadociæ, vt multi censent, sed populi Africæ. Lucanus. lib. iiij.

Marmaridæ volucres, æquaturúsque sagittas
Medorum, tremulum cùm torsit missile, Mazax.

Mazacos equos laudat Aurelius Olympius lib. Cynegeticôn.

Quémque coloratus Mazax deserta per arua
Pauit, & assiduos docuit tolerare labores.

Sed ne qua syllaba veteris lectionis deperiret, aliquãdo *phalerata acu Mazacum turba*, legendũ existimaui. Vide Turneb. lib. xxiiij. cap. vj. & lib. xxvij. cap. xviij.

XXXI. *staret ipsius effigie. Tanta*, C. S. in C. *effigiei* annotatur. *staret. Ipsius effigiei tanta*, N.R. *staret. Ipsi effigiei tanta*, A.

versatilibus: vt flores ex fistulis, & unguenta. versatilibus, vt flores fistulatis, & vnguenta, C. *versatilibus, vt vnguenta*, N. *versatilibus, vt flores fistulis, & vnguenta*, R.A. versatilibus, vt flores: fistulatis vt vnguenta, S. *vt flores fistulatis & vnguenta desuper spargerentur*, in duobus optimis codicibus legi, hoc sensu: fistulatas fuisse cenationum tabulas ad flores spargendos & vnguẽta fundẽda: *ex fistulis* tamẽ, quod peruulgatum est, non moueo: sed illud alterum etiam accommodatum ad sententiam ostẽdo iuratorũ prope dixerim codicum fide & testimonio probatũ. Turneb. lib. xxiiij. cap. vj.

balineæ. balneæ, C.N.R.A.

calidarum esset. calidarum aquarũ esset, C.N.R.A.S.

XXXII. *dextans*, nõ *dodrans*, vt excusum est, C. N. S. & Turneb. lib. xxvij. cap. xviij.

essent, quo fuissent illæ. esset, quo fuissent illæ, N. *esset, quo fuissent vllæ*, R. *essent, quo fuissent vllæ*, A.S.

studiosis iuris. Lege *iuris*, non, vt obtinuit, *viris*. Turneb. lib. xxvij. cap. xviij.

dictáque omnia, N.R.A.S. non *omnibus*, vt C. in quo *omnia* annotatur. Lege *omnia*, non *omnibus*, vt receptum video. Turneb. lib. xxvij. cap. xviij.

creditur. dicitur, C.N.S.

XXXIIII. *luxata. laxata*, C.N.R.A.S.

diuersa. demersa, N.

L. Ageriunum. Lageriunum, C.N.R. *Agerinum*, S.

obiecto. abiecto, C.N.R.A.S.

Nam nec dum. Nec dum, C.N.R.A.S.

XXXV. *Similiter interemit ceteros. Similiter item ceteros*, R.

Plautium, N.R. *Plancium*, C. *Plancum*, A.S. Vide in Claudio cap. xxiiij.

constuprasset. conspurcasset, C. & *constuprasset*, annotatur.

Senecam præceptorem. præceptorẽ, N.R. non habent.

persanctè.

perſanctè. perſæpe, C.N. *perſanctè*, in c.annotatur.

XXXVI. *promulgatis. prouulgatis*, C. *peruulgatis*, R.

XXXVII. *Orſito*, C.N.R.S. *Orphito*, quod in aliis legitur, corruptum eſt.

reſtituiſſet. retinuiſſet, R.

XXXVIII. ἐμοῦ ζῶντος. Pro ἐμοῦ ζῶντος, puto legendum, ἐμοῦ δὲ ζῶντος. Turneb.lib. xxvij. cap. xviij.

cubiculaŕéſque eius. cubiculario eius, C.R.A.S.

Mæcenatiua. Mæcenatiana, R.S.

XXXIX. *hæc fuit. hæc fuerit*, N.S.

νεόψηφον. In optimis libris reperi, νεόψηφον, non, vt in omnibus, νεόνυμφον. & illud multò falſius eſt, & acrioris aceti, vt vel lata nuper ſententia interfectã intelligamus, vel quaſi ναῦ ψηφόν ſcriptum eſſet, nauis ſententia damnatam audiamus, cùm præſertim in naui eam interficere tentaſſet futili: de cuius machinatione & Tranquillus & Tacitus ſcribunt. Vide Turneb.lib. xxiiij. cap.vj. & lib.xxvij. cap. xviij.

XL. τὸ τεχνίον πᾶσα. Vide Eraſmi Chil.j.Cent.vij.Adag.xxxiij. In optimis libris legi, τὸ τεχνίον ἡμᾶς διαθρέψει: quod haud paullò melius eſt, quàm quod in peruagatis codicibus legimus. fere Græca à librariis Latinis malè effingebantur litteris, inde coniecturæ legentium ſecutæ qualiacumque eruerunt verba, veſtigia ductuſque litterarum rimantes, & vicinitatem vocũ & ſimilitudinem captantes. quod repono litteratè ſatis & planè ſcriptum erat, vt præſtare auſim ita ſcripſiſſe Tranquillum. Vide Turneb. lib.xxiiij.cap.vj. & lib. xxvij.cap.xviij.

deſtituo ei ordinationem. deſtituto ordinationem, C.N.R.S.

gaudentis. gaudendi, C.N.R.A.S.

ſuſpicionem. ſpeciem, ad oram G.

XLI. *appellato. adorato*, ſeu *appellatos*, ad oram G.

demum euocauit. domũ euocauit, C.N.S.

XLII. *iámque etiam. iámque ſe etiã*, C.N.

etiam deinde. deinde etiam, C.N.R.S.

ſuum Imperium. ſummum Imperium, C.N.R.

XLIIII. *nummum aſperum*. Olim qui theſaurum parare ſtudebãt, in eo nummum aſperum libenter recondebãt, quem interpretor, bene percuſſum & recentẽ, non veterem, neque tritũ, atque ipſo vſu leuem fugientibus notis, nec forma expreſſa: quo ſenſu illud Perſianum accipi cenſeo. Sat.iij.

—*quid aſper Vtile nummus habet.*—

qui enim pecuniæ amãtes erãt, in nummis faſtidioſi erant, delectumque habebant, & nummos perfectiſſimè & expreſſiſſimæ formæ ſeruabãt: ac ne alios quidem recipere volebant, quod & in exactione tributorum plerumque, vt reor, obſeruabatur. Vide Turneb. lib. xviij. cap. xxviij.

argentum puſtulatum. argentum poſtulatum, N.R.A. Rectè legitur in iuriſconſultis, *veluti cùm argentum puſulatum fabro daretur, vt vaſa fieret*. quas enim puſtulas vocamus, puſulas etiam ab antiquis vocatas inuenio: quod Pliniani co-

dices vetustissimi locis infinitis ostendunt, sed fastidio occurrēs vno contentus ero. *Est enim*, inquit, *tam feruentis naturæ, vt per se extra corpori impositum pusulas ignium modo faciat, & pro caustico in vsu sit.* Pusula Columellæ ignis est sacer, vnde pusulosa vel pusilosa ouis: v autem & i sæpe inter se summutātur, vt optimus optumus. pusula igitur pustula est, & pusula dicitur ignis sacer, qui pustulas passim, qua depascitur, attollit: nomenque ex eo habet pusula, quia pus continet. Pustulatum igitur argentum, & pusulatum vel pusilatum nihil differre existimo, recteque sic appellari suspicor: quin & postulatum, præsertim cum v in o nō raro migret. Itaque in Trāquillo reperi scriptum, *Exegitque ingenti fastidio, & acerbitate nummum asperum, argentum postulatum, aurum ad obrusam*: & in veteribus libris Martialis, lib vij. epig. LXXXV.

Argenti tibi libra postulati.

nec illis assentior, qui à postulando deducunt, freti auctoritate Iuuenalis Sat. vij.

Accipe victori populus quod postulat aurum.

sed postulatum & pusulatū interpretor, quod purum putum est, & pusula ac igne excoctum, quodque pustulas & tumores habet. Nos quoque in vernaculo sermone, perinde quasi posula pro pusula interdum diceretur, mutato p in b, tumorē bosulam appellare solemus. Verius tamē puto pustulatū argētū & pusulatū dici, quā postulatū. Turneb. lib. xxiiij. cap ij.

aurum ad obrusam, C, N. R. *aurum obryzum*, A, S. *Aurum ad obrusam*, pro, *aurum obryzum*, in veteribus lego codicibus: quo modo non raro loquitur Seneca. Turneb. lib. xxvij. cap. xviij. Obrussa autē cùm sit exploratio & probatio perfectionis, & nota auri atque argenti, elegāter à Cicerone in Bruto scriptum est, *& adhibenda tamquam obrussa, ratio*: hodie, *quam obtrusa*, edunt inemendatè: placet etiā, *cum obrussa*. nā cū in quā facilè potuit degenerare breui discrimine: atq; hoc veri⁹ puto. Turneb. lib. xiiij cap. xxij.

cepissent. Ex annonæ quoque caritate luctantiū accreuit inuidia, A. S. *cepissent. Ex annonæ quoque caritate lucrantium accreuit inuidia*, C N. *cepissent. Ex annonæ quoque caritate lucraticia accreuit inuidia*, R. Lego è veteribus monumētis, *Quæcumque cepissent ex annonæ caritate lucrantia.* nam delatorū præmia augebantur, etiam ipsa caritate annonæ: ita præmia eorū lucrabantur, quod est, augebantur. quod enim mox sequitur, principiū est alteri⁹ sensus: *accreuit inuidia*: etsi lucrantium, nō displicet, quod nō nulli legunt. Turneb. lib. xxvij. cap. xviij.

XLV. *cirrus appositus est cū inscriptione Græca, Nunc demum agona esse, & raderet tandem. currus appositus est cum inscriptione Græca, Nunc demum agona esse, & traderet tandem*, C. in quo *cirrus* annotatur. *currus appositus est cum inscriptione Græca, Nunc demum agona esse, vt traheret tandem*, N. *cirrus appositus cum inscriptione Græca, Nunc demum agona esse, & traderet tandem*, R. *Currus appositus est cum inscriptione Græca, Nunc demum agona esse, & traheret*

beret tandē, A.S. In Trāquillo quod in exemplaribus primę notę legitur, *Statuæ eius à vertice cirrus appositus est cum Græca inscriptione, Nunc demū agona esse, & traderet tandē*: vni⁹ eleméti abūdantia sensum amarum populi deridentis Neronē, corrumpit: cùm *raderet* legēdum sit. ita enim eo esse loco Neronē dicit, vt cirratus esse nō debeat, sed cincinnos ponere & radere. quod ęst in aliis *traheret*, diluti frigidique sensus est, & hebetis atque absurdi. Hęc Turneb. lib. xxv. cap xj. In libris peruetustis, *cirrus appositus est*, lego: nec aspernor. sed, *& raderet*: non *traheret*. Quid enim vetat Neronē cirratum fuisse, nęc cirros ponere solitum? & raderet, cum ludorum comissationibus decertaret & agonibus. vel dixit non esse puerile certamen & puerorum cirratorum: sed verum & legittimum & virorum, qui cirros posuerūt. nunc igitur dicit, tandem radat, quòd verū adsit certamē, in quo cirris nō sit locus. Turneb. lib. xxvij. cap xviij. *collo & ascopera*, A.S. Ascopera sacculus est pelliceus. Lege Politiani Miscell. cap. xx. *collo & scopa*, C.N.R. Cùm reperiam, *alterius collo ascopa deligata*, non dubitanter *asceema* legam, vt sit velut culeus, quod nomen est neutrū Gręcis, sed Latinis etiā femininū. Dio emēdationē adiuuat, qui μολγὸν id est, culeum dicit eius statuæ appensum fuisse. Hæc Turneb. lib. xxiiij. cap. vj. Vide & lib xxv. cap. xj. & lib. xxvij. cap. xviij.

XLVI. *circuiri. circumiri*, C.N.R.

XLVII. *attatus. acriter*, C. *attractius*, N.R. quam lectionem reiicit Sabellicus

Spicillum mirmillonem. Spiculum vel mirmillonem, C. *Spiculum ac mirmillonem*, N.R. *Spectillum mirmillonem*, A.S. Vide supra cap. xxx.

XLVIII. *concederet. se conderet*, N. *conderetur*, ad oram G.

XLIX. *modicella. modica*, C.N.R S. *Permisit hoc Icelus. Permisit hoc Hufeus*, C. in quo *Seius* annotatur. *Permisit hoc Seius*, N. *Permisitque hoc Hireius*, R. *Promisit hoc Seius*, A.S. Heic, vt & in Galba cap. xiiij. & xxij. valde vitiati sunt codices Suetoniani, quod in aliis quoque locis sæpius vsu venit, vbi aut dictio rara, aut nomen proprium non omnibus notum sese ostendit, & occurrit. Pro, *promisit hoc Seius Galbæ libertus*, lego, *permisit hoc Icelus Galbæ libertus*. sic enim gratiosissimū eius libertū vocatū fuisse, ex eius vita cōstat. Turneb. lib. xxiiij. ca. vj. & lib. xxvij. ca. xviij.

L. *Ecloge*, leg. *Egloge*, N.R. *Aegloge*, A.S *Acte*, scribi debet. *Accia*, C.R. *Actia*, N. vtrumque corruptū ęst. Vide suprà cap. xxviij.

colle. collo, C.N.R. *colli*, S.

LI. *fœdo. fetido*, N.R.

synthesin. synthesinam, C.N.R. Lego in antiquis libris, *ac plurumque synthesinam indutus*. nam etsi synthesin probo, tamen synthesinam dissimulare non possum, cùm vestem subaudire perfacile sit. Hæc Turneb. lib. xxiiij. cap. vj. Synthesin Suetonius pro veste elegātissima, & parum viris decora ponit, qua iccirco Romanę grauitati, nisi certis Saturnaliū diebus, vti non licebat. qualis autem ea vestis fuerit, nobis

 explicabit

quia notata, N. R. *quia verò notata*, A. S. Heic porrò notare est, notis quibusdam & compendiis litterarũ aliquid breuiter perstringere, non omnibus litteris integrum perscribere, vt apud Fabium, *quantum notando consequi potuerant*.

perscripta, non *præscripta*, C. N. A. S. quæ germana est lectio.

quingenta, pro *quinquaginta*, C. N. R. Vide Glareani Annotationes.

VI. *Saluius Otho*, non *Siluius Otho* legẽdum, ex veterum librorum auctoritate, & ex Fastis Consularibus.

A Caio Cæsare Gætulico substitutus, S. *A Caio Cæsare licet substitutus*, C. *A Caio Cæsare ludis substitutus*, N. R. A Pro *A Caio certè ludis substitutus*, reperio in bonis libris, *liciis substitutus*. in aliis, *luci*, nõ *ludis* legitur: vt extra controuersiam sit ex reliquiis vocis elisæ & contritæ legẽdum, *Gætulico*: quod docti viri verum esse & sincerum contendunt, atque id & trochaicus, qui subiungitur, comprobat, & è Dione in Caligula intelligi potest. Vide Turneb. lib. v. cap. ij. & lib. xxiiij. cap. xlj.

VII. *Pro Consule*, N R. *Proconsule*, A. S. *Proconsul*, Beroaldus.

IX. *cruce affecit*. *cruci affixit*, ad oram G.

Cluniæ, N. *Diniæ*, C. *Diniæ*, R. *Cluniæ*, A. S. Clunia, Ptolemæo Hispaniæ opidum est.

X. *Igitur cùm quasi manumissioni vacaturus conscendisset Tribunal*. Hæc ego verba ex Romanorum cõsuetudine explicanda censeo. nã cùm Magistratus, vt scribit Theophilus, (eo enim appellando me liberauero) conuentus agebat, vltimis cõuentuum diebus manumissionibus operam dare solebat. Turneb. li. v. cap. ij.

Dertosa. *Detorsa*, N. *decursu*, R. A. S. Sine controuersia emendatè in libris veteribus legitur. *Dertosa*, quod opidũ Hispaniæ est. Vide Turneb. li. v. cap. ij. & lib. xxiiij. cap. XLI.

XII. *Parapsidem*, C. N. R. A. *paropsidem*, S.

XIII. *Venit io simus à villa*, S. *Venitione simus à villa*, C. & Sabellicus. *Venitiones imus à villa*, N. R. *Venit io simus à villa*, A. & Beroaldus. *Venitio simus à villa*, non intelligo, verùm legendum arbitror, *Venit io simus à villa*. vel, *venit io* venit simus à villa. Io autem interiectio exsultãtis est omnibus notissima. Turneb. lib. v. cap. ij.

XIIII. *Hi erant T. Iunius*, A. S. cuius sæpissimè meminit Tacitus lib. xvij. *Hi erant Linius*, C. N. R. in C. *Iunius* annotatur.

socordiáque. *secordiáque* C.

Icelus, C. *Icelius*, N. *Itellus*, R. *Icellus*, A. S. Vide in Nerone cap. xlix. & infrà cap. xxij.

XV. *Xystici*, N. R. A. S. *istrici*, C. Vide Beroaldi librum Annotationũ.

pretio addici, aut donari gratia passus est. *pretio adipisci, aut donari passus est gratia*, C. N. R.

Tigillino. Tigellino, N. sed *Tigillini*, paullò antè.

senitiæ. *saniore*, ad oram G.

XVI. *offensis vel præcipua*, C. N. R. A. S. nõ, vt circumferunt exemplaria, *offensius*. Turneb. lib. v. cap. ij.

flagrauit. *flagrabat*, C. N. R.

Ceterùm. *Centum*, C.

vt suspectos. insuspectos, A.
rumpere ausi, Kalend. Ianuarij adigi. rupere, ac se Kalend. Ianuarij adigi, C. R.
rumpere ausi, Kalend. Ianuarij addici, N.
XVII. *Saluio*, C. N. R. S. non *Siluio*, vt vulgati quidam libri habent, non sine manifesto mendo. in Fastis enim Consularibus hic M. Saluius Otho nominatur.
XVIII. *spiculator. speculator*, N. de huius vocabuli scriptura lege ea, quæ in Caligula cap. LII. annotauimus.
terra tremore. terræ tremor, ad oram G.
excucurrisset, N. *excurrisset*, C. R. A. S.
XIX. *dissiparant. differerant*, C. N.
XX. *opem Imperatori. Imperatori auxilium*, C. N. R.
accerserentur. accersirentur, C. N. *arcessentur*, R.
Germaniciorum vexillatione. Germanicorum vexillatione, C. A. S. in C. annotatur *Germanorum*, quo modo etiam legitur in N. R. Scribit Suetonius, *excepta Germaniciorum vexillatione*, quo in loco vexillationem intelligimus cohortem militum, qui confectis & emeritis stipendiis sub vexillis etiam num habebantur, vsque dum commoda & agros acciperent. nam hæ vexillationes dicebantur. Tacitus, *ne dimissis quidē finem esse militiæ: sed apud vexillum retento alio vocabulo eosdem labores perferre.* Alæ etiam equitum, Vegetio vexillationes dicūtur. Turneb. lib. v. cap. ij.
aduolauere. aduolauerunt, C. N. R.
Galba Cupido fruaris ætate tua. Galba cupidè fruaris ætate tua, N. R. A. S. Melius blattarius Tranquillus, *Galba Cupido fruaris ætate tua*. Senex, qui pulcer etiamnum videri vellet, per irrisionē Cupido, id est, bellus & formosus iocul ariter appellatur. Turneb. lib. xxiiij. cap. xli.
XXI. *caluo. præcaluo*, ad oram G.
caro. gibbus, C. N. R. in C. *caro* annotatur.
propendebátque. præpendebátque, C. N. R. A. S.
XXII. *vsque ad abundantiē*, A. *vsque eo abundanti*, C. R. *vsque eo abundans*, N. *vsque eo abundantem*, S.
Ferebant in Hispania Icelum. in Hispania Ethicelum, C. *in Hispaniam Hicelum*, N. *in Hispania Ethiceum*, R. *in Hispania* C. *Icellium*, A. S. Vide in Nerone cap. xlix. & suprà cap. xiiij.

EX OTHONE VIII.

I. *Titianum*, non, vt quidam *Terentianum*, C. N. R. A. S. Fasti Consulares & Tacitus lib. xvij.
cognomine. cognomine Otho sibi, R. *cognomine sibi*, S.
III. *Poppæam Sabinam*, non *Pompeiam Sabinam*, quod in C. N. R. corruptè legitur. Vide Tacitum lib. xvij.
corripuisse. corrupisse, C. N. R.
arcessendam. accersendam, N.
enotuit. innotuit, C. N. A. S.
IIII. *mathematici. magi*, ad orā G.
aureos. Aestimatio aurei Romani, qui & solidus dicebatur, cognosci potest ex comparatione locorum duorum, Suetonij & Taciti. nam de Othone scribit Suetonius, *quoties cena principem acciperet, aureos excubanti cohorti viritim diuidebat.* Tacitus lib. xvij. *cohorti excubias agenti, viritim centenos nummos diuideret.* aureus igitur Romanus centum nummis taxatur.

tur. Turneb. lib. v. cap.j. Vide Glareani Annotationes.

v. *ſpiculatoribus. ſpeculatoribus*, C.N. de huius dictionis ſcripturę varietate vide in Caligula cap. LII.

vi. *miliariũ aureum*. Miliariũ,vas eſt longum & anguſtum ad ſimilitudinem milij. Palladius, *Vas*, inquit, *aneum miliario ſimile, id eſt, altum & anguſtum.* eo ad balnea vtebantur. Etiam miliariũ aureum, Romæ in foro columna erat,in quam omnes viæ Italiæ cōpetebant & deſinebant: quod ita vocabatur, quòd ab eo miliariorum numerus, quibus itinera metiebantur, incipiebat. nam lapides in vijs,quibus miliaria notabātur, miliaria etiam vocabantur.Plutarchus, ὁ χρυσοῦς εἱστήκει κίων, εἰς ὃν αἱ τετμημέναι τῆς Ἰταλίας ὁδοὶ πᾶσαι τελευτῶσι. De eadem re Suetonius, *vt ſe in foro ſub æde Saturni ad miliarium aureum opperientur*. Turneb.lib.v.cap.j.

VII. *Deinde. Dein.* C.N.R.S.

ratione. oratione, N.R. A.S.

τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς, id eſt, quid mihi cum lōgis tibiis. Vide Eraſmi Chil.j. Cent. v. Adag. xcvij. τί μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς, prouerbium eſſe dicit Dio, de iis qui quid ſibi non vtile faciunt, quod & paullò aliter effert, τί γάρ με ἔδει μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν: puto hoc dictum, vel ex eo quòd ad rem diuinã & puluinaria adhiberẽt tibicines, qui tibiis canebant longis, vt præcẽtoriis & thurariis: cùm tamen interdum ſacrificium ſibi non profuiſſe cenſerent: vel ex eo quòd quis tibiàs tractare commodè paruas cùm poſſet, vt puellatorias, quas Græci παρθενίους vocant, aut gingrinas quæ breues erãt, magnas longaſque ſumeret, quas commodè non poſſet inflare. Turneb. lib. v. cap.j.

VIII. *Germaniciani exercitus in Vitellij verba iurarant*, A.S. *Germanici exercitus in Vitellij verba iurauit*, C.R. *Germanici exercitus in Vitellij verba iurarunt*, N.

expertus eſt: & placuerat per claßiarios. expertus eſt, quando placuerat ad claßiarios, Glareanus legere malit: de qua lectione vide eius Annotationes.

perruperunt. proruperunt, C.N.R.A.S.

motis nec dum conditis ancilibus, quid eſt? Solebant qui bello gerendo præficiebantur, vt inquit Seruius,ingredi Martis ſacrarium, anciliaq; primùm mouere: deinde ſimulacri haſtam dicentes, Mars vigila. Tacitus, *Fuere qui proficiſcenti Othoni moras religionémque non dum conditorum ancilium afferrent.* Promebantur autẽ indicto bello ancilia,vt mouerẽtur:ac profectionem ſuſcipere ante,quàm condita eſſent,ominoſum & religioſum habebatur. Turneb. lib.v.cap.j.

IX. *Bryxelli. Brixelli*, C.N.R.A.S.

Bebriacum. Betriacum, C.N: Scribunt hiſtorici Othonẽ apud Bebriacum fraude ſuperatum à Vitellij ducibus fuiſſe. nam ita in Tacito & Tranquillo ſcribitur: ſed & in Iuuenale Sat. ij. ego tamen exiſtimo ſcripturam iſtã in auctoribus adulteratam eſſe. nam & Tranquilli libri ſcripti Betriacum aut Bretiàcum habent,

bent, & Betriacũ nominat Plutarchus in Othone. Ego igitur fideliorem Plutarchi & veterũ librorum scripturam arbitror, quàm peruulgatam, eamque in libros reuocandam arbitror, vel si exceptione vsucapionis hæc se tueatur. Turneb. lib. xxiiij. cap.xxxvj.

consolatione. consultatione, C.N.R.

x. *Lenis. Latus*, C.S.

Tribunus angusticlauius, C.non *Tribunus angusticlauius*, quòd esset tunica angusti claui, vt lati. Tribuni autem militum quidã angusticlauij erant, quidam laticlauii: hique maioris dignitatis, illi minoris. Vide Turneb. lib.j.cap. ij. lib. xij. cap. vj. lib. xxvij. cap. xj. & in Domitiano cap.x.

cohorruerit. corruerit, C.R.

XI. *cœptabant. captabant*, ad orã G. *noctem. Iis ipsis totidémque verbis, vetuítque. noctem: his ipsis totidémque verbis:vetuitque*. N.R.S.

adopertis, C.N.R.S. *adapertis*, A. Pro *foribus adapertis*, reperio in libris lucifugis, *foribus adopertis*, quod est clausis: quam lectionem confirmat quod mox sequitur, *Irrumpentibus*, quòd fores clausę essent. Turneb.lib.xxiiij.cap,XLI.

papillam, pro *pupillam*, N.R.A.S.

& celeriter (nam ita præceperat) funeratus, N. *& celeriter apud vlterinam ita* C. *& celeriter apud culiternam ita*, R. vtrumque mendosum est. *& celeriter apud Veliternam (ita præceperat)* A. *& celeriter ac paruo cultu (nam ita præceperat)* S. Pro, *& celeriter apud Veliternam (ita præceperat) funeratus*, reperio, *& celeriter (nam ita præceperat) funeratus*: quod & elegantiæ & sententiæ satisfacit, vt illud *Veliternam*, quod in hãc viciniam immigrauit, exturbandum putem non iniuria. Turneb. lib. xxiiij. cap. XLI. Vide Glareani Annotationes.

xxxviij. ætatis anno, & xcv. Imperij die. LVIII. *ætatis anno, &* LXXXXV. *Imperij die*, N. L. *& octauo ætatis anno, & nonagesimo & quinto Imperij die*, R. *trigesimo & octauo ætatis anno, & nonagesimo & quinto Imperij die*, A. *trigesimo octauo ætatis anno, & nonagesimo quinto Imperij die*, S. De hac lectionis varietate vide Glareani Annotationes.

XII. *Fuisse enim traditur & modicæ staturæ, & malè pedatus, scambúsque. Traditur enim fuisse & modicæ staturæ, & malè pedatus, cambúsque*, C. *Fuisse enim & modicæ staturæ, & malè pedatus, caluúsque traditur*, N. *Fuisse enim traditur & modicæ staturæ, & malè pedatus, caluúsque*, R.A.S. Cùm caluitium nec ad corporis habitũ pertineat, nec officiat in rebus gerẽdis, quis meritò hunc locũ dubiæ, ambiguæq; fidei esse nõ censeat? Consului exemplaria scripta, in quibus reperi, modò *campus*, modò *cambus*: quo fit, vt legendum censeam *scambus*, quo nomine vocatur, cuius crura sunt deprauata & curua. is enim σκαμβὸς à Græcis appellatur: quã vocẽ quò minùs vsurparet Suetonius, quid obesse potuit? cùm eum tanta libertate scribẽdi videamus vti:& hãc appareat vocem Latinis vsitatã fuisse, cùm in antiquioribus Nonij voluminibus reperiam, *Strabones sunt*, quos scambos nunc dicimus: videlicet à deprauata oculorum acie.

acie. Turneb. lib. v. cap. j.

EX VITELLIO IX.

I. *aliquando. aliquantò priùs*, C. N. R. A. S.

Vitellia. Quæ in Vitellio Vitellia Dea ab eo nominatur, à qua quosdam nomen & genus Vitelliorum deduxisse dicit, alia est, quàm Arnobij Vibillia, quę, nisi me memoria fallit, dicitur fuisse Dea viarum, atque ab eo errore earũ homines liberasse. Turneb. lib. xxiiij. cap. XLI.

Aequiculos. Aequicolos, S.

Nuceria. Luceria: de qua lectione vide Glareani Annotationes.

II. *cogniturs*, S *futuris*, C. *consuturis*, N. R. A. Lutulentum, vt ita dicã, & cœnosum arbitror illum in Suetonij Vitellio locum, in quo de eius maioribus disserit. *Cuius*, inquit, *filius sectionibus & consuturis vberius compendiũ nactus*: quę enim, malum, sunt istæ cõsuturæ? nisi forte eũ censet, vt patrẽ, fuisse sutorem veteramentarium. sed, vt arbitror, sutor & sector non fuisset. illud accommodatius, &. vt opinor, longè verius, cuius assertores sunt libri veteres: *cuius filius sectionibus & cogniturus*: cogni turas enim dicit procurationes, cùm hominum in foro esset cognitor & procurator. cognitiones non dixit, sed cognituras, ne de iudice loqui videretur. Turneb. lib. v. cap. I.

ex muliere vulgari. Vulgaris mulier est, quæ sui copiam facit, seque vulgat, quomodo & à iurisconsultis vsurpatur. Turneb. lib. v. cap. j.

prælautus alioqui. prælatus eloquio, N. R. A. S.

socculum. Vt cothurnus, sic & soccus Romanũ non videtur fuisse calceamentum, sed Græcum: vtroque autem Romani vtebãtur in palliatis comœdiis & tragœdiis. Socci etiam Romę mulierum videntur fuisse. Suetonius in Vitellio, *à Messallina petijt vt sibi pedes præberet excalceandos: detractúmque socculum dextrum, inter togam tunicásque gestauit aßiduè.* Vide Turneb. lib. ix. cap. xxx.

III. *spintria. spinteria*, C. R. Quid illud est? *& ipse perpetuo spintriæ cognomine notatus.* Ego spintriam eũ accipio, qui muliebria patitur, seque aliis abutendum præbet: certè pro spintria Dionis compendium πεπορνευκότα dicit, id est, prostitutũ & stuprũ passum: sed & spintrias à patientia nominatos Tacitus ostendit his verbis, *Túncque primùm ignota antè vocabula reperta sunt, sellariorũ & spintriarum, ex fœditate loci & multiplici patientia.* nam loci fœditatem ad sellarios refero, multiplicemq; patientiam ad spintrias. quare cùm effeminati essent, in eis spinter effeminatur, & spintriæ vocantur: vnde origo appellationis. Turneb. lib. v. cap. I. Vide & Hieronymi Magij Miscell. lib. ij. cap. iiij.

IIII. *exorandúm præbuerit. exorandúmque præbuerat*, N. R. *exorandúmque præbuerit*, S.

V. *curam quoque operum. curámque operum*, C. N. A. S.

substitutus esset. substitisset, C. R.

VI. *Petronium. Petronianum*, C. N. S.

VII. *factionis suæ. factionis Venetæ*, C. S. in C. *suæ* annotatur.

ablocaret. oblocaret, Sabellicus.

III. COS.

III. COS. ter *Consulis*, C.N.R. *ter* COS.S. Vide Glareani Annotationes.
quosque.quoque, C.N.R.S.
ientassent, sincerum est: *lactassent* verò, quod in C.& S. legitur, deprauatum esse arbitror.
VIII. *conceptu. incensu*, ad orã, G.
alluxit. illuxit, ad oram Frellonij editio.
prius. prior. ad oram G.
X. *Bebriacensi. Betriacensi*, C. Vide cap.ix.in Othone.
militis. militia, ad oram G.
quo se is. quo is se, C.N.R.
XI. *Vrbem denique. Vrbem quoque*, C.N.R.A.S.
XII. *poscam*. Poscam quam plurimi grammatici lorã esse suspicantur: ego semper apud Plinium, oxycratum. qui zythum apud eum esse existimant, nugãtur. ipse enim poscæ & zythi, vt diuersarum potionum, mentionem infert. nec verò, vt tradunt, è farina in aqua decocta, priscorum zythus cõficiebatur, nec de eo poscæ nomine loquũtur historici. Brodæus Miscell. lib. iiij.cap.xj.
deprehendisset. reprehendisset, N.R.
XIII. *quadringenis. quadrigenis*, N. *quadragenis*, R.A.S.
Patinæ. Ingentem patinam suam clypeum poliuchi Mineruæ appellabat Vitellius, quòd patina illa magnitudinem scuti Mineruæ, quam Athenis fecerat Phidias, æquaret. Cùm autẽ illa Minerua collossea esset, amplitudinemque XXVj. cubitorum æquaret: eius etiam immanis clypeus erat, multis & operosis cælatus argumentis: vnde & patinarum paludes Vitellij memoriæ Mucianus exprobrauit. Turneb.lib.xxiiij.cap.XLI.
πολιοῦχοι. Poliuchi communi genere, vt Suidas ait, dicuntur, qui ciuitatibus imperant, eisq́; moderantur: nos Deos tutelares dicere possumus, seu custodes. Gyrald.de Deis Gentium, Syntag.xj.
scarorum iocinora. sacrorum, in C. annotatur. In librorum antiquitatibus inuenio, *scarorum sacrorum iocinora*. quibus piscibus sacri nomen attribueretur, scribit Athenæus. scarum etiam Romani deperibant adeò, vt eum Iouis cerebrum dixerit Ennius: erant & quidam in lacubus & piscinis fortasse Dis sacri: etsi fieri potest, vt optimi librj scriba iterauerit vocem antecedentem elemento vno traiecto. ita enim è scarorum fit sacrorum, omninoque scarorum & è Carpathio sinceriora censeo. Turneb. lib. xxiiij.cap.XLI.
à Carpathio vsque, fretóque Hispaniæ, A.S. *à Parthia vsque, fretóque Hispaniæ*, C.N.R. sed in N. *Hispanico*, pro *Hispaniæ*, legitur. Pro *lactes è Carpathio*, quod equidẽ damnare mihi nefas puto, vt & subticere auctoritatem veterum librorum, eamque supprimere: igitur pro *è Carpathio*, in librorum antiquitatibus, *è Parthia vsque*, inuenio. Turneb.lib.xxiiij.cap.XLI.
XIIII. *vernaculis*. Scio omnium librorum consensu hanc lectionem testatam esse: putem tamẽ *diuinaculis* commodius aliquãtò, quàm *vernaculis*, heic scribi posse. Turneb.lib.v. cap.j. *veraculis* vel *vericolis*;

vericolis, pro *vernaculis*, reponendum putat Iosephus Scaliger Comment. in Cirin.
factum. fatum, c. alterū magis placet. Vide in Cæsare cap. LXXX.
Bebriacenses. Betriacenses, c Vide in Othone cap. IX.
Atque vbique. Atqui, ad oram G.
metuens. metuentes, C. N. R. S.
XVI. *Senatui. Senatoribus*, C. N. R. A. S.
XVII. *& vbi. ecubi*, ad oram G.
discissa. desciffa, C. N. R.
reducto coma capite, reducta coma à capite, N. R. A. S. Lego in optimis libris *reducto coma capite*, quod est, apprehensa coma capite retracto & resupinato. Turneb. lib. xxiiij. cap. XLI.
mehto mucrone gladij subiecto. In optimis duobus libris, pro *mento mucrone gladij subiecto*, exaratum est, *mento mucrone gladij subrecto*: quòd scilicet sub mento esset rectus gladij mucro, quo mentum erigere vultúmque cogebatur Vitellius. Turneb. lib. xxiiij. cap. XLI.
confectus. consectus, ad oram G.
Becco, C. N. *Becca*, R. *Beco*, A. S. Vide Glareani Annotationes.

EX VESPASIANO X.

I. *Petronius*. In codice vetusto *Petro* in nominatiuo, ac Petronis in genitiuo legitur. lector iudicet, vtrū verius legi putet. Glareanus in Annot.
publicum. publicanum, S. Vide Beroaldi librum Annotationum.
ducta. deducta, C. N. R.
II. *Sabinis*, S. *Sannis*, C. N. *Samnis*, R. Samnijs A. Cùm apud Tranquillum Vespasianus esse natus in Sannijs dicitur, vbi locorum dicatur, quis nō quærit? & tamen nemo, quod sciam, probè inuenit: nec inueniri potest, quod nusquam est. ego cōsulto antiquo libro, cùm repererim *Samnis*, non dubito quin in *Sauinis* librarius scribere voluerit, vel potius *Sabinis*. Sabinus erat Vespasianus, vbi & æstinare solebat, vt & plerumque Titus eius filius. Turneb. lib. xxij. cap. xvj.
c. *Poppæo*, A. S. quod Fasti Romanorum confirmant. c. *Pompeio* in C. N. R. perperam legitur.
poculo. pocillo, S.
Tribunatum. Tribunus, quidam habent codices. Glareanus in Annotationibus.
etiam non sine repulsa. pro *etiam*, legit *Aedilitatem* Glareanus in Annotationibus.
III. *Domitillam*, C. R. S. Domitilla cum t, non cum c, scribendum, vt Domitius, & Domitianus.
Sabratensis. Scribendum *Sabratensis*, pro *Sabracensis*, à Sabrata vrbe Africæ, veteri libro, & Plinio adstipulatoribus. Turneb. lib. xxij. cap. xvj.
delicatam. delegatam, N. R. A. S. Delegata quæ dicitur, delicata appellari debet, vt amica & concubina, quæ olim in deliciis fuerit. nam fere meretrices & concubinæ, libertinæ erant. Sic in veteri inscriptione reperio. *Tetiæ Euphrosynæ Rufinæ* v. v. *delicatæ*. Sic in vita Hadriani Imperatoris, Traiani delicati pueri sunt, quos in deliciis habebat. Turneb. lib. xxij. cap. xvj.

& à

& à manu, s. rectè. *& amauit*, N. *adamauit*, R. A. sed ineptè, teste Sabellico.

IIII. *Plautij*, A.S. quos sequor. *Palatini*, C.R. *Plauti*, in C. annotatur. *Planci*, N. Vide in Claudio cap. xxiiij. & in Nerone cap. xxxv.

cui latum, A.S. non, *qui latum*, quod habent, C.N.R.

Percrebuerat, A.S. *Percrebruerat*, N.R. hanc scripturam probat Lambinus Comment. in Hor. II. Serm. v. alteram Aldus Paulli F. in Orthographiæ Ratione.

proximas quoque conuertit, C.N.R.S. & subintelligitur prouincias. *proximas quoque ciuitates conuertit*, A. *quasque*, pro *quoque*, ad oram G.

V. *Marti sacrata. sacra*, C.N.R.A.S. *extrarius triclinio. exterius è triuio*, C. *extrarius è triuio*, N.

medicus dentem ei ostēderet tantum quod exemtum. Illud sic scribendū est: fides autem penes optimos codices fuerit, pro quo subditiciū est, *recēter quidem exemtum*, indignū medius fidius elegantia & sententia Tranquilli. Turneb. lib. xxij. cap. xvj.

Bebriacensi. Betriacensi, Vide in Othone cap. ix.

VI. *creandíque. curandíque*, A.

Germaniciano, R. A. S. quam lectionem, vt germanam, retinēdam esse censeo, vt & in Galba cap. xx. & Othone cap. viiij. *Germanico*, C. *Germano*, N.

qui Vitellium fecissent, C. N. R. A.S. non, *Vitellium Imperatorem fecissent.* Imperatorē enim irrepticium esse puto: quòd aliis characteribus in non nullis libris impressis scribatur.

officium numeris. Numeri appellātur in re militari, centuriæ & cohortes legionésque militum. Suetonius in Vespasiano, *reuocatis ad officiū numeris parumper.* quāquam sunt, qui *muneris* scribant. quod vocabulum frequentissimum est apud Marcellinum & iurisconsultos: sed & ἀριθμοὺς, in eadem significatione aliquando vsurpauit Synesius. Turneb. lib. xxiiij. cap. xxxvj.

Mucianus cum c, non cum t, scribi debet, vt & Mucius.

Vologesus. Vologeses, A.S. Sic in Nerone cap. LVII. & in Domitiano cap. ij.

VII. *panificia* C.N.R.S. non vt A. *pannificia.* Celsus lib. ij. cap. xviij. *Scire igitur oportet quæ sint omnia legumina, quæq́; ex frumentis panificia sunt, generis valentissimi esse.*

scilicet. solet, C.

debilis. debilis, N.

VIII. *Thraciam, Ciliciam.* Tanto antè cùm in populi Romani ditionem redacta fuisset Thracia, existimo legendum *Trachîam Ciliciam.* pars enim Ciliciæ, propter asperitatem montium, vt ex geographis constat, Trachîa dicebatur. Turneb. lib. xxiiij. cap. xxxvj.

enearúmque. enearúmque, in C. annotatur.

suscepit: vndique inuestigatis exemplaribus, instrumentum Imperij, C. N. quo modo etiam legit adstipulantibus veteribus libris Turnebus lib. xxiiij. cap. xxxvj. *suscepit, vndique inuestigatis exemplaribus. Instrumentum imperij*, A.S.

XIII. *dominationem. damnationem*, C.N.R.

XIV.

XIV. *ex officio.* Officium pro officialibus poni nō est infrequēs, nec insolens, iurisconsultis præsertim: eodem in sensu posuit Tranquillus. Turneb. lib. xxiiij. cap. xxxvj.

abire Morboniam. *Morboniam*, C. N. *Morboniam* in C. annotatur. *abire in Orboniam*, S. Morbonia, vel, vt in quibusdā libris scribitur, Morbouia, vt nomen opidi, quod tamē nusquam est, fingi videtur: aut adeo populi ore frequentabatur ceu opidi nomē, sub sensu morbi & exitij. Hoc enim perinde est, ac si quis aliquē in malam crucem amādet, aut ad coruos abire iubeat. Certè Cōpendium Dionis pro Morbonia, *ἐς κόρακας*, habet. Turneb. li. xxiiij. cap. xxxvj.

XV. *deinde & interfici. deinde interfici*, C. N. R. A. S.

nuntiatum esset. renuntiatū esset, C. N. R. A. S.

cuiusque. cuiusquam, C. N. R. A. S.

XVI. *quam*, C. N. R. S. *qua*, A.

XVIII. *pascere. pascere pane*, C. N. R. A. S.

XIX. *Terpno.* Suetonius in Nerone cap. xx. *Terpnum citharœdū vigentē tunc præter alios accersiit.* *Tarpeio*, C. N. R. *Pterino*, A. S. vtrumq; corruptum est. Pro Pterino citharœdo, Terpnum emendamus, inquit Turneb. lib. xxiiij. cap. xxxvj.

rectè. recta, ad oram G.

Cibiotatem. Cibiotandem, C. & *Cybiosantem* annotatur. *Cibiosantē*, N. R. *Cibiotem*, S. Hac voce vtemur in principes summè auaros, & omnes vndique caussas exenterandis subditorum loculis venantes, nunc proponendo decimationes bonorū, vel prouētuum: nunc mercimonia certa vi pecuniæ taxando: quin & quibuscumque annonæ partibus, vt frumento, vino, ceruisiæ, aliisq; ad victum spectātibus vectigal assignando quantumlibet libet, & quoties libet. Vide Egnatij & Glareani Annotationes, & Melchioris Neipæi Adagium xvj.

Fauor, non *Fauo*, N. Fauor archimimus etiam vindicibus libris antiquis asseritur, quod expunctum locū cesserat Fauoni. Turneb. lib. xxij. cap. xvj.

vini. viri, C. N. R. A. S. *vini*, in C. annotatur.

sestertia centies. sestertium centies, N. R. LLS. *centies*, A. S. Vide Glareani Annotationes.

XX. *infacetè. Siquidem petenti. infacetus petenti*, C.

XXII. *comissimus. cùm amicis*, R. A. *prætextatis*. Prætextata verba, in Vespasiano, obscena & turpia interpretor, à fabulis prætextis, quales Afranij fuerunt, in quibus fœdissima & turpissima dicta & argumēta erant. Turneb. lib. xxiiij. cap. xxxvj.

Mestrium, N. S. *Menstrium*, R. A. Mestrium Florū liber scriptus Mestriū appellat, Plutarchus Metrium in Sympoșiacis, quod & verius quispiam fortasse putet. Turneb. lib. xxiiij. cap. xxxvj.

producta, C. N. R. A. id est, prostitutæ, nō *perducta*, vt S. Vide Pithœi Aduersariorū subsecíuorū lib. ij. cap. xvij.

XXIII. *ferre*, non, vt A, *efferre*, C. N. R. S. & Turneb. lib. xxiiij. cap. xxxvj.

Nuntiantibus legatis. *Nuntiantes Legatis*, C.N.R.A.S.
ut continuò. *vel continuò*, C.N.R.A.S.
ad Iuliam Caluinam è gente, non *ad Iuniam Caluinam à gente*. Mausoleũ enim Iuliæ gentis sepulcrum, quod in campo Martio fuit.
XXIIII. *Cutylias*. *Cutilias*, s. Vide Plinij lib.ij.cap. xcv. & lib.iij. cap.xij.
XXV. *quondam*. *quandam*, N.R.

EX TITO XI.

I. *fortunæ*. *naturæ*, ad oram G.
II. *afflictatus*. *afflictus*, C.N.R.
hodiéque, C.N.R.non, vt R.A. *hodie quoque*. Suetonius in Claudio cap. xix. *quæ constituta hodiéque seruantur*.
III. *amanuensibus*. Amanuenses, serui sunt à manu, qui excipiũt & scribunt: at serui ad manum, alij sunt, vt apud Ciceronẽ lib. iij. de Oratore, *quem seruum sibi habuit ille ad manum*. & apud Liuium. *inde ad manũ cantari histrionibus ceptũ*. nam ad manum significat, quod præstò est, quod in promtu, quod paratũ est. Vide Turneb. lib.iij.cap.xiij.& lib.v.cap.xj.
IIII. *ex imaginum eius*. *ex statuarũ, & imaginum eius*, C.N. *& statuarum, & imaginum eius*, S.
Furnillam. *Fulniam*, C.R.A.S. *Furnillam*, N.
Taricheam, rectè A. *Tracias*, C. *Thracias*, N.R. *Trachias*, S. Tarichea enim Iudææ opidum est.
V. *arcesseretur*. *accersiretur*, N.
consulit. *consuluit*, C.N.R.
VII. XII. C.N.R.
ut remaneret. *aut remaneret*, C. N.R. A.S.
desciceret. *desciscere*, N. R.A.S.
Apide. *Api*, C.N.R.A.S.
secus. *secius*, C. Lego in vetere libro, *sequius*, quod deterius valet & secius. itaque quamquã mihi altera scriptura probata est, tamen hæc dissimulanda nõ fuit. Turneb.lib.v.cap.xj.
dehinc. *dein*, C. *deinde*, N.R.
VI. *orationésque*. Lego, *orationésque in Senatu recitaret etiã Quæstoris vice*: nam officium erat Quæstorum orationes imperatorum in Senatu recitare: de Quæstoribus enim illis, qui candidati principis erant, sic refert Vlpianus, Hi etenim soli libris principalibus in Senatu legendis vacabant. Turneb.lib.v.cap.xj.
aliquanto. *aliquando*, C.R.A. *aliquãto*, in C. annotatur.
inciuilius. Quid est, *egit inciuilius?* nempe violẽtius, asperius, acerbius, sæuius, & tyranni more: ciuilis enim dicitur, qui sæuus non est, sed moderatus, paríque cum ceteris iure viuit: inciuilis, qui se prò principe & Imperatore non gerit, sed superbus, & arrogans est & tyrannus. Vide Turneb.lib.v.cap.xj.
deposcerentur. *deposcerent*, C.N.A.S.
A. Cæcinam, non *A. Cecinnam*, lego. Hic enim A. Licinius Cæcina fuit, quo bello ciuili duce vtebatur Vitellius.
tam aduerso rumore. *tã aduersa re*, A.S.
VII. *gratissimis*, pro *grauissimis*, C.N.R.A.S. quos sequor.
omnino cœtu, non, vt A, *omni cœtu*, C.N.R.S.
Amphitheatro. *Amphitheatrum*, quod Titus ædificãdum curauit, Breuiarium Dionis appellat τὸ θέατρον

θεάτρο κυνηγετικόν, id est, Theatrũ venatorium, quòd venationum caussa exstructum esset: vt & thermas βαλανεῖον: in quo pro quinque millibus ferarũ à Trãquillo scriptarum, referũtur nouẽ millia. Turneb. lib. v. cap. xj.

VIII. *aliter rata non haberent. aliter non haberent*, C. N. R.

laud tam. laudandam, C. N. A. S. *laudabilem*, R.

Thracum. Threcum in archiuis bibliothecarũm reperio, pro Thracum: vtrumque vsitatum, & vsurpãdum. sed hoc, quod vt insolentius quispiã fortasse submonendum putaret, testimonio adiuuandum fuit. Turneb. lib. xxij. cap. xvj.

vt fautor. Fortassis legendum, *non vt fautor*: de qua lectione vide Glareani Annotationes.

vnicum. vnicè, ad oram G.

publicè perijsse testatus est. perisse testatus est publicè, C. N. R.

delatores, mandatoresque. amandatoresque, in C. annotatur. In Tito delatores & mandatores legimus. sed qui mandatores sunt? an qui accusationẽ alicuius cuipiam mandabant, & accusatorẽ instruebant? & fortasse verũ sit, cùm ita vsurpetur à iurisconsultis. libri tamen optimæ notæ amandatores habent, vel amẽdatores. hoc quispiã putaret emẽdatores esse, vt honesto vocabulo delatores quidam vocarẽtur, quòd scelera & crimina emendare vellent & corrigere, puto tamen verissimum esse mandatores, qui accusatores subornabant & instruebant, & in exiliũ homines hac ratione calumnia oppressos pellebant. Turneb. lib. xxij. cap. xvj.

in asperrima insularũ, C. N. R. *in asperrimas insularũ*, A. S. *asperrimas insulas*, Beroaldus legisse videtur.

IX. *perditurum. punitur um*, C. N. R. A. S. *perditurum*, in C. annotatur.

ornamẽta, C. N. R. A. S. *arma*, in Rouilij & Frellonij editione ad orã annotatur. *instrumenta*, legit Sabellicus. Vide Glareani Annotationes.

quãdoque &, N. *quoque, &*, C. R. A. S.

X. *plagulis. pallulis*, C. R. *paludamẽtis*, N. dimotis pallulis in iuratissimis antiquitatis libris reperi. quidni enim vela obducta lecticæ pallulę vocari queãt? quod ita à me affirmatur, vt tamen plagulis de suo iure nullam cõtrouersiam faciam, ne momenti actionem mihi intendat, & à Prætore restitutũ petat, si à me deijciatur: tantùm doceo cõsortem ei esse, qui de eo Tranquilli loco ambigere possit. Turneb. lib. xxij. cap. xvj.

XI. *cucurrit. concurrit*, N. A. S.

EX DOMITIANO XII.

I. *Malum Punicum*, insigne domus est, Turneb. lib. i x. cap. xxj.

tempus. tempora, C. N. R. A. S.

vanæ. In Domitiano reperio, *inter sacrificulos variæ superstitionis*, cùm hodie *vanæ* legatur, quod à me probatur: sed varia etiã esse potuit illa religio, variùsque cultus & cærimonia variíque cultores, vnde & facilior Domitiano latebra. Turneb. lib. xxij. cap. xvj.

atque peregrina. haud peregrina, N.

II. *tantum vt. tantúmque vt*, N.

Ob hæc correptus. Ob hoc correctus, N. *Ob hæc correctus*, R.A.S.

ætatis. & *ætatis*, N.

In sex Consulatibus, non nisi vnum ordinarium gessit, in Domitiano scribit Suetonius. in quo quæritur quis ordinarius sit Consul: eum sic appellatũ reor, ex cuius nomine anni supputatio ordinabatur, id est, cuius nomen in litteris & instrumentis, & in festis scribebatur, qui denique Kalẽd. Ianuariis honorem inibat. nam ætate Imperatorum annus in multos diuidebatur Consules: sed soli, qui anni initio inibant honorem, ordinarij censebãtur, honorationesque erant. Seneca, Consulẽ me fecit, sed non ordinariũ: Id à Dione lib. xliij. etiã scribitur. Turneb. lib. v. cap. x.

participẽ, C.N.R. *principẽ*, A.S. Cùm in Domitiano scribitur *principẽ*, videor nõ temere facturus, si & sensu, & veterum librorum fiducia *participem* emendem. Turneb. lib. v. cap. x.

III. *inæquabili. æquabili*, C.N.R.S.

IIII. *venationes. venatores*, N.

portentoso. portentuoso. R.

ecquid sciret cur sibi, & *quid sciret, quid sibi*, C. & *quid ciret*, & *quid sibi*. N. *ecquid sciret, quid sibi*, R.S. *ecquid sciret*, & *quid sibi*, A. Lego. *ecquid sciret cur sibi visum esset*, nõ vt in codicibus publicatis. Turneb. lib. xxij. cap. xvj.

circumductio. circumstructio, C.N.R.S.

inter maximos. in thermis, C.

sed olim. sed quo olim. C.N.R.

Circensibus die, quo facilius centũ missus peragerentur. Centũ missus Circẽses sunt, inquit Seruius, vnius diei: centum enim currus mittebantur: quare Maro scribit,

Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.

Vltimus autem missus ærarius vocabatur: quamquam & centũ pro multis, poëtarum cõsuetudine, accipi possent. Turneb. lib. v. cap. iiij.

singulos à septenis spatijs ad quina corripuit, id est, à septenis cursibus, à septenis curriculis. Turneb. lib. xx. cap. xv.

prosa. Vide in Octauio cap. LXXXV.

psilocitharistæ, N.R. *psallocitharistæ*, A. Quinam sunt apud Tranquillũ psallocitharistę, quęri video. ego verò locum esse corruptum audacter affirmare ausim, legendumque psilocitaristæ. sic autẽ vocantur, qui solo nudoque citharæ cantu psallunt, sua ipsi voce nõ accinẽtes, nec in choro canentes. nam citharœdi etiam ad fides canunt: chorocitharistę plures vna fidibus modulãtè cõcinunt. atque horum verborum hæc discrimina esse arbitror. Turneb. lib. xx. cap. xv.

virginum virginis, N.R.S.A. Scribẽdum *virginum*, quod è Breuiario Dionis intelligi potest. Turneb. lib. v. cap. x.

toga Græcanica, R.S. *toga Germanica* C.N. *togã, Germanicã*, A *toga Græcanica*, perspicuæ & sine cõtrouersia verũ est, cùm more pręfectorũ sacris certaminibus in Græcia, tum Domitianus amictu pręsideret. Turneb. lib. v. cap. x.

Septimontiali sacrorum quidem die, Senatui, equitique panarijs, plebei sportellis cum opsonio distributis, initium epu *Septimontialis sacrorum quidem Senat equitiq*

equitíque panarijs, plebei sportellis cum opsonio distributis. C. *epulũ Septimontiali sacrorũ quidẽ Senatui equitique panarijs plebeijs sportellis cũ opsonio distributis.* N. R. *epulũ, Septimontiali sacrorum quidem die, Senatui, equitíque panarijs plebeijs sportellis cum opsonio distributis.* A. *Septimontiali die Senatui*, inquit Trãquillus, *& equiti panaria, plebi*, sic enim legendum censeo, *sportellas cum opsonio distribuit*. ab hac cõsuetudine dãdi in sportulis opsonij, aut cenę in sportulis ferẽdæ, sportulæ nomen ortum videtur esse, quòd opsonij & cibi loco pecunia donaretur in victum, quę cùm cenam ementiretur, & cenę loco daretur, rectę cenæ opponebatur, quòd recta sit cena, cùm clientẽ lautè accipimus & pascimus, non recta cena, sed in locũ cenę, asses cenę caussa numerati, id est, sportula data: *sportulas*, inquit, *publicas sustulit, reuocata cenarum rectarum consuetudine*. Turneb. lib. v. cap. x.

V. *odeum.* ᾠδεῖον Grecè, locus erat choro, & symphoniacis attributus. *exmethodium*, C. N. R. *methodium*, A. S. Lege Glareani Annotationes.

VI. *partim sponte suscepit, partim necessario. Sponte in Cattos, necessario vnã in Sarmatas.* partim sponte suscepit, partim necessario: *vnam in Sarmatas*, C. *partim sponte suscepit, partim necessario. Sponte in Dacos, necessario vnã in Sarmatas*, N. R.

VII. *Sportulas publicas sustulit.* Vide Glareani Annotationes.

gregum, A. S. *Græcũm*, C. N. *Græcorum*, R. vtramque hanc lectionem, vt mendosam, reiicit Beroaldus.

VIII. *Recuperatores, ne se semper persuasoriis. ne se persuasoriis*, C. R. *ne persuasoriis*, N. Quæ sunt apud Trãquillum persuasoriç assertiones in eo loco? *Recuperatores, ne se persuasoriis assertionibus accommodarẽt, identidem monuit* Olim qui in libertatem vindicabantur, cùm serui essent, nec pro se iudicio liberali experiri possent, assertorẽ quærebant. in caussis igitur liberalibus monuit recuperatores, ne, tametsi fauorabilis libertas est, sequerentur in iudicio assertiones vel prece, vel pretio, vel persuasione eblanditas contra ius dominorum. Iurisconsultorum tamen princeps Cuiacius perfusoriis legendum censet, &, vt legit, in antiquissimo libro reperi, pudetque dissentire. Turneb. lib. v. cap. x.

promiscuè in equite, A. S. id est, ordine equestri, vt interpretatur Beroaldus, qui etiam *promiscua iniquitate* agnoscit. *promiscuè in æquitate*, C. N. R. *promiscuè, & inquietè*, id est, tumultuosè, legendum contendit Sabellicus.

dimissæ, non *demissæ*, C. N. R. A. S.

Scatinia, non, vt A. S. *Scantinia*, scribendum est. Fuit enim Scatinia lex, quam C. Scatinius Aricinus Tribunus plebis tulit in eos, qui alienam pudicitiã sollicitassent, aut suã ipsi prostituissent: quibus pœnam irrogauit x. millia nummum. Vide Paulli Manutij Antiquitatum Romanarum de legibus librum.

etiamnum. etiam tum, C. N. R.

IX. *apud ærarium pependissent.* Pendere reos dicimus, quorùm nomen in tabella pendula sit propositum. Vide Franc. Luisini

Parergon lib. I. cap. iij.
discrimine. crimine, ad oram G.
Subsiciua, nō *Subsiciua*, vel *Subcisiua*, scribendum.
X. *puberem. pauperem*, ad oram G.
Patremfamilias quòd Thracem mirmilloni parem, munerario imparem dixerat, detractum è spectaculis. Heic ego pro munerario aliquando libentissimè retiarium legissem. nā persæpe retiarius cum mirmillone componebatur: vt, cum tū esset cōparatus mirmillo cū Thrace, comparari etiam optauerit cum retiario: sed Thraci cùm fauerет Domitianus, ęgerrimè tulerit, eum dici imparem retiario, cùm retiariorum factioni & armaturæ non faueret. Nunc numerarius mirum in modū placet, vt Imperator intelligatur, qui gladiatoriū munus dabat, infestusque ita erat armaturæ Thracum, vt pæne cum eis pugnare videretur: quàre ei imparē dixit paterfamilias ille Thracem, parem tamen aduersario mirmilloni. Cùm autem Imperatores pæne pro Dis colerērur, & Domitianus tantos spiritus gereret, vt diuino fastigio parē se putaret, impietatē interpretatus est arrogans Imperator in patrefamilias, quòd à studio & voluntate sua dissentire ausus esset, eumque arripi ad supplicium iussit. Parmularius autem heic est, qui Threcū vel Thracū armaturæ fauet. Thraces enim pārmā gerebant. Vide Turneb. lib. v. cap. x. & lib. xxvj. cap. xj.
Thracem. Threcem, C. N.
detractum è spectaculis. detractum ex spectaculis, C. *detractum spectaculis*, N. *detractum à spectaculis*. Turnebus.
Cuicam Cocalem. Cinicum Cicalem, C. *cuin tā coecalē*, N. nō sine mēdo.
Iunium Rusticum. Hic Rusticus Arulenus in Dionis Epitome appellatur.
Tribunum laticlauium. Erant autem Tribuni laticlauij in legione maioris dignitatis, quam qui laticlauij non erant, & primi Tribuni militum legionis habebātur. De his in quibusdam inscriptionibus, vt à marmorarijs fidem petamus ita legitur, *Tribuno laticlauio leg. tertiæ Cyrenaicæ.* Iterū, *Tribuno laticlauio leg. I. adiutricis patriæ felicis.* Turneb. lib. xxvj. cap. xj. Vide in Othone cap. x.
XII. *fecimus eo. eò fecimus*, C. *eò fecimus*, N. R. S.
omnimodo bona viuorum & mortuorum vsquequaque: quolibet & accusatore & crimine. omni modo bona viuorum, ac mortuorū: vsquequaque quolibet & accusati & accusatores crimine, C. *omni modo bona viuorum ac mortuorum: vsquequaque & accusati & accusatores crimine*, N. *omni modo. Bona viuorum ac mortuorū vsquequaque, quolibet & accusatore & crimine*, R. A. S.
Iudaicus fiscus. Quem dicit fiscum Iudaicum fuisse acerbissimè actum? significat tributum, quod Iudæi omnes, qui in imperio Romano erant, soluebant. nam viritim binę drachmæ exigebātur ab iis, qui Iudaicam religionem colebant, Iouis Capitolini nomine, vt Dio refert. Turneb. lib. xxij. cap. xvi.
actus est. exactus est, ad oram G.
XIII. *vocatam eam in puluinar.* In puluinar suum dixit Domitianus vocatam vxorem, superbè

se Deum faciens : puluinaria enim Dis struebantur. Turneb, lib.v.cap.x.

epulari.epuli, C.R.S.

audit.audiuit, C.*audijt*, N.R,S.

Formalem dictaret epistolam. Formalē epistolā vocat Tranquillus, formatam epistolam, qua aliquid Imperator edicebat & publicè imperabat : aut publicè ad aliquos scribebat : vt ex eius stylo & forma & exemplari, similes scriberentur. nam cùm habent eam formam, quam instrumenta publica & edicta habent, formales epistolæ dicuntur. Suetonius, *epistolas orationésque & edicta alieno formabat ingenio.* Itaque epistola formalis, alia est, quàm familiaris. Turneb.lib.v.cap.x.

sic fieri. hoc fieri, C.N.

Ianos, arcúsque. Ianos ἀψῖδας appellauit Dion in Nerua. Turneb. lib. xxij. cap. xvj. Vide in Octauio, cap.xxxj.

ac tot, non *aut tot*, N.R.S.

vt cuidam Græcè inscriptum arcui sit, aream, & caluitium Consulatus inscriptum sit arci Consulatus, C.*inscriptum sit arcui. Consulatus*, N.R. sed in N. post *arcui*, lacuna est. *inscriptū arcui sit, aream & caluitium. Consulatus*, S. cum asterisco post *aream*. *vt cuidā*, inquit Tranquillus, *Græcè inscriptū sit, aream & caluitium* : in veteri libro reperi, *Græcè inscriptū sit ἀρκεῖ*, quod verbum tollare significabit: & verisimile est verba Græca esse posita à Tranquillo: quāquam nō me fallit aream significare defluuium capillorum, in antiquo alio reperi ἀρκεῖ, in alio ἀρχεῖ : idque maximè omnium placet, vt satis illi multos arcus exstructos esse dicat. Turneb. lib.v.cap.x. Vide & lib.xxij.cap. xvj.

XIIII. *formidine. fortitudine*, C.R.

trabeati. Trabeati equites à trabeis dicūtur, quæ tamquā quasdam discolores habent pannorū trabes. inde enim nomen. Turneb.lib.v.cap.x.

XV. *etiamnum. etiam tum*, N. *etiam tunc*, R. *etiam nunc*, A.

mentione. emissione, ad oram G.

referretur. vehebatur, C.

XVII. *Clodianus Cornicularius.* Vt in exercitu & acie dicitur cornu, ita in cohortibus. Trib. militum corniculum, & fortasse in ordinibus centurionum : à quo cornicularius, qui corniculo Tribuni militū præest. Valerius, *Libidinosi centurionis supplicium, M. Lectorij Mergi Trib. militaris æquè similis fœdus exitus sequitur: cui Cominius Trib. pleb. diem ad populum dixit, quòd cornicularium suum stupri caussa appellasset.* Tranquillus de claris grammaticis. *primo apparituram fecit Magistratibus, deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit.* Turneb.lib.x. cap.x.

omnia clausa. clausa omnia, N.R.

correpto. arrepto, C.N.R.

diu modò. diu, dum modo, R.S.

conatum conatur, S.

sandapila. Sandapila popularis, feretri genus, quo plebei, viletéque efferebantur. Vide Turneb. lib. xxx.cap.xxx.

vespillones. vispillones, C.N.R. *vespilones* A.S. Vide Festum de Verborum significatione, Fulgētij de Prisco sermone libellu, & Turneb.lib.xiiij. cap.iij.

XVIII. *gracilitate. grauitate*, ad orā G.

hoc etiam illum ſimul. ſeq. etiam *hoc ſimul illum ſeq.*, C. *etiam ſimul hoc illum, ſeq.*, N. *etiam illum ſimul, ſeq.*, R. *etiam hoc ſimul, ſeq.* A.
ὀρφανὰς οἶκος. ὀρφανὸς οἶκος, Egnatius. ὀρφανὸς οἶ. S. Scribo in Tranquillo, *hoc etiam illum ſimul, ſeq. conſolans inſcripſerit:* οὐχ ὀρφανὸς οἶκος κἂν ὁ ἀχάλοσι μέγας. Turneb. lib. v cap. x.
Eadem me tamen manent capillorū fata, N. Hanc lectionem quid attinet lectori commendare, quam deprauata ſatis comprobat, & conciliat intelligenti? Turneb. lib. xxij. cap. xvj. *Eadem remanent mecum capillorum fata*, R. A. *Eadem me tamen manent cum capillorum fata*, S. vtraque hęc lectio mendoſa eſt.
XIX. *effingeret. efficeret*, C. N. R. A. S. *diſtauſam expanſam*, C. *diſtaſam*, Beroaldus & Sabellicus.
XXI *Matianum*, lego. *Martianum*, C. N. R. A. S. quibus nō aſſentior. Matiana enim mala dicuntur, quòd originem à Matio habēt. Plinius lib. xv. cap. xiiij.
affligi affigi, C. N. R quam lectionem nō eſſe veram Euſebij auctoritate contendit Sabellicus.
effringi. ad oram G.
Letioremque. latioremque. A.

HAEC ſumma fide collegi: qui verò ingenio feliciori, & iudicio acriori, melioribuſque libris inſtructi ſunt, multò plura, niſi me fallit animus, eruēt: ſed ex his tamē vtcumq; à me collectis, ſi quæ vtilitas inde ad ſtudioſos peruenire poſſit, quod magis optandum mihi, quàm ſperandum, mercedem laboris mei ampliſſimam iam dudum accepi, atque id, quod maximè volui, conſecutus ſum.

OMISSA, SVO QVAEQVE LOCO reponenda.

EX IVLIO.

VII. occaſiones. In vrbe etiā. *occaſiones in vrbe. Etiam*, R.
XXIIII. acceperat alias publico, alias priuato. *alias priuato*, N. non habet.
LXXVII. T. Ampius. Huius meminit Cicero I. Familiariū Epiſt. iij. *T. Lampirius*, C N. habēt. *T. Amprius*, R. A. S.
LXXXVI. Alij è diuerſo opinantur, inſidias vndique imminentes ſubire ſemel confeſſum ſatius eſſe, quàm cauere ſemper. Alij ferunt dicere ſolitum, non. *Alij è diuerſo opinantur, inſidias vndique imminentes maluiſſe ſubire ſemel, quàm cauere ſemper: dicereque ſolitū ferunt, non*, C. *Alij è diuerſo opinantur inſidias vndique imminentes ſubire ſemel, quàm cauere. ſolitum ferunt dicere, non* N. *Alij è diuerſo opinatum inſidias vndique imminentes ſubire ſemel, quàm cauere ſatius ferunt. Non*, R. *Alij è diuerſo opinantur, inſidias vndique imminentes ſubire ſemel ſatius eſſe, quàm cauere ſemper. Alij ferunt dicere ſolitum, non.* libri quidam vulgati, omiſſo *confeſſum*, quod, quia in editione Gryphij & Gymnici alijs characteribus expreſſum eſt, ſuppoſititiū eſſe exiſtimo. de hac lectionis varietate iudicet æquus lector, & eā, quā putabit optimā, retineat: mihi indicaſſe ſatis eſt.

EX OCTAVIO.

XL. Fabianis. *Sabatinis*, Beroaldus: quod etiam in N. eodem atramento ad oram annotatum eſt. *Sabotinis*, R.

EX CALIGVLA.

Samij. *Sami*, C.R.A.S.

EX NERONE.

de medijs, N.R.A.S. habent, non *de Medis*.

EX LIBRO VATIcano varietates lectionũ Suetonij, qui dumtaxat priores tres libros habet, sine distinctione Capitum, cum notis, Lib. I. Lib. II. &c. à Iusto Lipsio collectæ.

EX IVLIO.

CAP. I. Annum agens Cæsar. Cæsar, deest vet.

4. circa Pharmacusam. vet. Pharnacusam.

9. ad Atticum epistola. vet. ad Axium. rectè.

Per Lambranos. vet. Ambranos.

14. Decium Syllanum. vet. Decimum Silanum.

20. horaq. nona traduxit. vet. transduxit.

22. in Assyria quoque. vet. Suria.

23. qui sibi pepigissent. vet. recepissent. rectè.

24. Consulatum alterum peterent &c. totus locus hoc ordine in antiquo. Peterẽt, & vt in quinquennium sibi imperium prorogaretur; Perfecitque vtrumque. Monui de hoc loco Comment. v. Antiquar. lection.

alias publico, alias priuato. alias publico, deest vet.

25. eique in singulos annos stipendij nomen imposuit. Vet. sic, eique CCCC. in singulos annos stipendij nomine imposuit.

Arunculeio legatis. vet. AuruncuIeio.

26. neptem amisit. vet. nepotem.

38. in equites vicena quaterna. in equites, deest vet. rectè.

39. A Calpenus. vet. Q. Calpenus.

per foliũ orchestram. folium, deest. vet.

47. Seruitia recentiora. vet. retiora.

52. C. Martium. vet. C. Matiũ.

Aelius Cinna. vet. Heluius Cinna.

59. Salutationi cognomẽ. vet. Saluitoni.

77. T. Amprius. vet. Ampius.

80. iidem in Curia. vet. idem in Curiam.

81. Quando ossa. vet. Quandoque ossa. rectè. id est, quandocumque.

Spurina. vet. Spurinna.

LIB. II. AVGVSTVS.

1. Velitris. vet. Velitrijs.

2. magna vi per D. vet. magno interuallo per D.

Aemilio Pappo. vet. Papo.

4. Ex Accia. vet. Atia.

5. Cn. Lectorius. vet. Lætori°.

16. Circeios in perpetuũ. vet. Cercios.

19. nomenclatoris. vet. nomẽculatoris.

21. gentes Alpinas. vet. Inalpinas.

22. tertio clausit. vet. ter clusit.

25. feminisque periculosioribus. vet. pecuniosioribus.

27. Quintum Gallum. vet. Gallium.

40. multis difficultatibus à li-

 bertate

bertate iusta. vet. addit: multis diff. à libertate, & multo pluribus à libertate iusta remouisse.

43. Adolescẽtulum Lucium. vet. Lycium.

LIB. III. TIBER.

1. Appio Claudio vet. Atta Claudio. de hoc scripsi in Tacit.

à patribus in patricios. vet. sic, sexto ferè anno. Atque in patricias cooptata, agrum insuper.

2. multa etiã secus. vet. setius.

Claudi⁹ Appius Regillanus. vet. Claudius Regillianus.

demersis vt biberẽt. vet. quasi vt biberent.

notissimum est. vet. notatissimum.

Trib. pleb. pulsauerint. vet. tribunusplebi.

aut interdicere. vet. intercedere.

3. A Tiberio Nerone. vet. A timore Nerone.

Ceci filij fuerũt. filij deest. vet.

4. Narbona & Arelate. vet. Narrabo.

Tiberium enixam. vet. filium enixam.

5. post bellum Philippẽse. vet. per bellum.

6. Actiacis ludis. vet. asticis.

7. Centum milium. vet. Centenum milium.

Pomponij Attici. vet. Cæcili Attici.

11. tamen singulos. vet. tandem.

13. & statuas Nemaisenses. vet. remansisses.

15. adoptione amiserat. adoptione deest vet.

19. ab Rutheno quodam. vet. à Bructero.

21. ambitione tractatum. vet. tractum.

ῥαθυμίας. vet. ἀποθυμίαν.

29. Omnes alloquẽs dixit. Et nunc & sæpe alias. vet. alloquẽs. Dixi & nunc & sæpe.

31. vt Trebianis legatam. vet. vt tribianis.

Trahi se à Cæsare. vet. trãsea cesare. f tradi se.

37. Thrasypolim. vet. Thrascypolim.

42. publicorum morum correptione. vet. correctione.

Sextio Claudio. vet. Sestigio Gallio.

43. etiam sellariam. vet. sellaria.

imperatæ scenæ. vet. imperatæ schemæ.

51. in Latomiam condemnato. vet. in antliam.

52. multifariam increpitum. vet. inscriptum.

56. relegauit Cynaram. vet. Cinariam.

IN C.

THEOD. PVLMANNI

IN C. SVETONII TRANQVILLI LIB. II. DE ILLVSTRIBVS GRAMmaticis & claris rhetoribus Annotationes.

Ex Lælio præconino, siue Istilone.

Lælius. Hic à grammaticis veteribus, Festo, & Carisio, *L. Aelius Stilo* appellatur.

Ex grammaticorum appellatione.

Sigida. *Ticida*, pro *Sigida*, Turneb. lib. xiij. cap. xj.
Huius versus infrà in Valerio Catone adducitur. huius etiam meminit Politianus in Nutricia, cùm ait. *Mitto & Cornifici lusus, Ticidaque Perillam.*

Ex Opilio.

Paraßithide. *Parasthchide*, legere oportet. Vide Turneb. lib. xiij. cap. xj.

Ex Orbilio.

Periologos. περὶ λόγου, Turnebus. παιδαγωγός, Auratus. Vide Turneb. lib. xiij. cap. xj.

Ex Valerio Catone.

calculi. coliculi. Vide Turneb. lib. xiij. cap. xj. Ibidem. *En cor Zenodoti, en iecur Cratetis*, id est, prudentiam & sapientiam. Vide Turneb. lib. x. cap. j. & lib. xiij. cap. xj.

Ex Pompeio Marcello.

Qui caput ad læuam didicit, glossemata nobis
Præcipit, os nullũ, vel potius pugilis.
In quo epigrammate ei impudentia & inscitia litterarũ, atque pugillatus obijcitur. Vide Turneb. lib. xiij. cap. xj.

Ex Marco Valerio Berrytio.

Berytius scribendũ. βηρυτὸς enim vrbs est Phœnices. Ausonius epist. ad lectorem.
Aemilium Scaurum, Berytiũmque Probũ.

Ex Otacilio.

ostiarius. Fuerunt quondam apud Romanos ianitores vinculis ad fores alligati. Vide Ioan. Brodæi Miscell. lib. iij. cap. iij.

NOTÆ LIBRORVM,

QVIBVS VSI SVMVS.

C. *Corsendoncensis collegij liber manu scriptus.*

N. *Aluari Nonnij, medici non vulgari doctrina, & prudentia, codex membraneus.*

R. *Iacobi Susij, viri clariss. & doctiss. liber Romæ impressus, anno* CIↃ. CCCC. LXX.

A. *Aldi Manutij exemplar, quod ab Egnatio emendatum, ex eius officina prodijt anno* CIↃ. IↃ. XXI.

S. *Roberti Stephani Suetonius, ex vetustissimo exemplari emendatior multis in locis, anno* CIↃ.IↃ. XLIII. *Parisijs excusus.*

INDEX.

Galbeum

Prosa

FINIS.

IOANNIS BAPTISTÆ

EGNATII VENETI, IN C. SVETONIVM Tranquillum, Annotationes.

EGNATIVS LECTORI.

NON ab re futurum existimaui, quando hoc totum industriæ dicatum est à me bonis, ac litteratis viris, si quos locos, aut in melius emendaui, aut dilucidius explicaui, subnecterem, eosque nullo maiore verborum apparatu, aut copia publicarem, tum quòd nec otij satis erat longè maioribus districto, tum quòd ab ostentatione semper absui, quæ cùm in omni re odiosa sit, tum in rebus paruis odiosissima esse iure solet. Accedit ad hæc, quòd doceti tantum lectores hoc tempore volui, quos eo mihi æquiores futuros arbitrabar, quò maturiùs illos dimisissem properantes videlicet, & in hęc, vt ex iusto itinere viatores, otij caussâ diuertentes.

EX D. CAESARE.

26. *Forum de manubiis inchoauit, cuius area super* LLS. *millies constitit.*) Tametsi Latini scriptores ad hâc diem corruptissimi magna ex parte sint, quædam etiam adeò obscura, vt nec ab eruditioribus intelligi queant, ea tamen pars, quæ ad numeros spectat, & corruptissima ad nos transijt, & nullis adhuc satis cognita, aut percepta videri poterat. Attulit autem huic malo opem primus, quod ipse sciam, Leonardus Portius, Vicentinæ nobilitatis præcipuum decus, libello iam abhinc quinquennium huic vni rei destinato, in quo summa breuitate, & diluciditate priscos numeros, argẽti, & auri vsum apud veteres, numismata, & eorum pretium, ac nomina attigit. Quæ palma tanto illum illustriorem fecit, quanto res obscurissima illustrata eius opera plus negotij habuit. Quotus enim quisque ex iis, qui humaniores litteras profitentur, fuit, qui rem tam perplexam attingeret? Quis cùm ad hanc partem venisset, aut codicum fidem non requireret, aut rem omnem planè non dissimularet? sed nec ipsi auctores satis constantes erãt, & notæ, rerumque vocabula sic vel corrupta, vel perplexa, vt desperata semel re, iam neglectui haberetur, patrocinante sibi adinuicem multorum inscitia: quę tacito præiudicio summam caussæ difficultatem prætendens, Areopagitarum more in centum annos rem acquirendam pronuntiaret, vt huiusmodi cunctatione, nec ipsa se proderet, & differendo inexplicabile negotium relinqueret. Nos igitur, vt ingenuè fateamur, Portium secuti, mille LLS. non millies legendum existimamus, quoniã ea summa eudem omnem excedat: nam si millies LLS. legas, erit tanta pecuniæ vis profusa, vt iniri ratio vix possit. Sed & à Plinio dissentiet, qui de hac Cæsaris magnificẽtia loquens, ita scripsit: Pyramides Regum miramur opera, cùm solum tantum foro exstruendo LLS. mille ducentis Cæsar dictator emerit; hoc est, XXX. aureorum nostratiũm. Qua de ratione aliàs inferiùs.

30. (*onuentibúsque peractis Rauennæ substitit.*) Citantur à commentarijs in ostentationem veterum auctoritates, nec tamen satis eruditè adhuc, quod sciam, quid sit peragere conuentus explicant. Nos ne non

omnia communi demus vtilitati, peragere conuentus nihil aliud esse contendimus, quàm iurisdictionem legitimam absoluere per opida ad id destinata, quæ quando in ea statis temporibus conueniretur à prouincialibus caussa iuris sui persequendi, conuentus dicerentur. Repræsentant antem hunc morem anno vertente religiosi fratres capitula appellantes: repræsentant etiàm maximè omnium Galli parlamentis iam quatuor institutis, quorum præcipuum vrbis amplitudine, & auctoritate Parisiense habeatur. Iam & veterũ fuêre vxoriæ stipulationes, quæ conuenire in manum per coëmtionem dicerentur, de quibus aliâs.

57. Idem Tranquillus sic de triumpho Cæsaris scribit. *Ascenditque Capitolium ad lumina, XL. elephantis dextra, atque sinistra lychnos gestantibus)* Nos pro lychnis lychnuchos substituimus, & veterum codicum fidem secuti, & vim verbi. Primum enim vsitatum hoc Græcis est verbum, Athenæi auctoritate; quæ lucernam significet, vel Alexidis comici poëtæ testimonio Midone: ὃς πρῶτος εὑρὼν μετὰ λυχνούχου περιπατεῖν τῆς νυκτὸς ἦν τις κηδεμὼν τῶν δακτύλων. hoc est:

Qui nocte lychnuchum ambulans gessit manu,
Profecto digitis plurimum is cauit suis.

Nec Lucretius aliud innuit pulcerrimis illis versibus.

Si non aurea sunt iuuenum simulacra per ædes
Lampades igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis vt suppeditentur.
Nec domus argento fulgens, auroque renidet,
Nec citharis reboant laqueata, aurataque templa.

Hæc verò nominum forma vsitata Græcis, vnde ceruchon, sceptuchon, ophiuchon. Iã & C. Plinius lychnuchos pensiles dixit, quod & Hermolaus noster agnoscit, vetere etiã lapide suffragãte hoc titulo, Panthei cũ suis pategeis, & Cupidines duo cum suis lychnucheis. Quod monumentum cùm primus obseruasset Politianus vir eruditione multa, Tranquilli locum primus, vt opinor, emendauit, quare Crinitus docti & probi viri officio functus, veteri possessori fundum vindicauit, non multorum more.

58. *Veteranis legionibus*: quæque sequuntur. Hic locus mutilatus videri potest vel Appiani lectione, ille namque de Cæsare dictatore loquens, Statim, inquit, post triumphum quæcumque exercitui pollicitus fuerat, ampliore adhuc pecunia exsoluit militi drachmarum Atticarum quina millia, turmæ ductori bis totidem, Tribunis militum, equitibúsque duplo maius: ad hæc singulis ex populo minã vnam Atticam. Hæc Appiani verba dissentire à Trãquillo maximè videntur. nõ quod in populi congiario non conueniant: mina enim Attica, id est, argentea libra Romana quadringentos nummos LLS. valet, id est, denarios centũ. Reliqua adeò discrepãt, vt quod Appianus quina millia drachmarũ militi data à Cęsare dicit, equiti duplo maius, Tranquillus de pedite reticeat, de equite non conueniat: nam ex Appiani sententia dena millia drachmarum data equiti necesse est, quæ Tranquillus ad sena millia reducit. Nec mirum videri debeat, quod de magnitudine militaris donatiui referimus, cùm Plutarcho auctore Antonius triumvir quina millia drachmarũ singulis militibus post aciem Philippensem dederit.

50. Quid illud, quod posteà sequitur. *Sed ante alias dilexit Marci Bruti matrem: cui & proximo suo consulatu sexagies LLS. margaritam mercatus est;* Quæ summa centum quinquaginta millia nostrorum aureorum facit quando

quando ille Cleopatræ vnio centies LIS. æstimatus sit, id est, aureis ducentis quinquaginta millibus nostratibus.

52. Sequitur non longè ab hinc locus vt maioris corruptionis, sic etiam industriæ, cùm hactenus ita sit lectum. *Sed maximè dilexit Cleopatram, cum qua & conuiuia in primam lucem protraxit, & eadem naue, thalamóque pene Aethiopia tenus Aegyptum penetrauit.*) Vbi pro thalamoque, thalamegó legendum esse nulli dubium esse possit. Est autem thalamegus nauis à Philopatore Aegyptio rege primùm fabricata, qua Nilum, & Aegypti fossas nauigaret, eo vsu, vt intra thalamum in regia sibi esse videretur, magnitudine semistadij, latitudine cubitorum xxx. & ampliùs, nec longis nauibus, nec rotundis omninò similis, prora, puppíque duplici, fundo lato, planóque, quali forma fluuiatiles sunt ferè omnes. Strabonis interpres thalamiferas naues hasce appellauit, quibus Aegyptij frequenter vterentur solatij caussa. Visitur, & Venetijs in patria nauis, huic Aegyptiæ persimilis, cui Bucentauro est nomen, qua Princeps, & Senatus vehi solent occursuri principibus viris augustissima specie. Plinius septimo, vittatæ nauis meminit, quàm Græci & Sophocles in ptimis, vti opinor, ποικιλοσόλιον dixère, quæ & ipsa maiore ornatu spectaretur, qua ferunt à Dionysio Platonem exceptum honoris gratia.

54. Illud est quod commentarij, aut non obseruauerunt, aut minus intellexerunt, vbi de auro promercali Tranquillus agit, occupato altero ex his in vi verbi explicanda, nec sensum satis attendente. Quid igitur est, quod Tranquillus dicat, tanta auri copia abundasse Cæsarē, vt ternis millibus nummûm aurum promercale per Italiam, prouinciásque diuenderet: an quaternis millibus legendum est, vt argēti proportio ad aurum decupla fuerit? quaterna enim millia nummûm argenteorum, centum aureos nostrates valent, non tamen solidos, id est, ademto lagio, vt verbum hoc vsurpem vulgare: an ternis omninò millibus tueare? vt hac ratione tria nummûm millia septem libras, & selibram conficiant, id est, septuagintaquinque Venetos aureos, vt tantam auri vim ex Gallicis spolijs Romæ inuectam putes, vt auri pretiū imminueretur, argenti cresceret. Nostra autem ætate auri mirum in modum creuit pretium, vt propè Plinianam analogiam ęquet, qui eā proportionem argenti ad aurum facit, quæ est quindecim ad vnum, cùm iustá videatur ea, quæ est duodecim ad vnum.

62. Nec illud omittendum est, in quod fœdissimè lapsi sunt interpretes vnius litteræ additione, vbi enim aquilifer legendum erat, aquilifero legerunt, sensu nullo, pariter & inepto. Tu itaque ita leges, *vt aquilifer moranti Cæsari cuspide sit minatus*, eo sensu, vt quum Cæsar inclinatam aciem restituere omnino vellet, tanta constantia fugientibus obstitetit, vt aquilifer detinenti eum Cæsari cuspide sit minatus, & alter in manu detinentis signum reliquerit.

84. Inoleuit & ille iam pridem error Tranquilli codicibus, nec satis à commentarijs animaduersus, vt vbi Attilij Electra citatur, Accij legeretur. Fuit autem vetus comœdiarum scriptor hoc nomine satis celebris, quem tamen vt duriusculum Cicero in epistolis ad Atticum incessit. Sed & Licinius scriptorem ferreum appellare solitus est, quòd dum tragœdias ex Sophocle in Latinum verteret, duriorem se præstaret: scripsit autem hic Electram ex Sophocle, vnde carmina illa in interfectores cantata Tranquillus scribit. Voleatius Sedigitus Attiliū poëtā comicum maximè laudat, qui nescio an hic fuerit.

EX AVGVSTO.

41. *Senatorum censum ampliauit, ac pro octingentorum millium summa duodecies LLS. taxauit.*) Ingenui, inquit ille, est hominis, fateri, per quem didiceris: & me hercle hunc locum perobscurum, nec vlli, quod legerim, cognitum, Budæus ex Gallia vir à secretis Regis primarius feliciter attigit, cuius eò libentiùs mentionem facio, quòd annotationibus suis in Pandectas anteà satis celebris, & tralationibus quibusdam Plutarchi nobilis, nuper editis quinque de asse & partibus eius libris adeò clarus euasit, vt non possit non summopere ab omnibus commẽdari, qui duodecies LLS. & centies & millies differre plurimùm à duodecim, centum, & mille docuerit: cuius sententiam eò libentiùs sequor, quòd non minùs doctrinæ præ se fert, quàm candoris. Erit hîc igitur sensus: vt Augustus princeps ab octingentis LLS. quæ summa anteà census erat Senatorij, ad mille ducenta reduxerit.

45. *Stephanionem Togatarium*) Vide ne multò melius togatarum legas, & intelligas actorem, vsitata loquendi figura, & Latina.

55. *Etiam sparsos de se in Curia famosos libellos nec expauit.*) Famosi libelli qui, qualésve sint, quáve afficiendi pœna, qui eos factitant, iurisconsultũ libro digestorum xlvj. illud ex eorũ lectione non prætermiserim Verba Vlpiani sunt ex eodem libro. Hæc autem sunt ferè, quæ ad infamiam alicuius fiunt, vtputa si quis ad inuidiam alicuius veste lugubri vtatur, aut squalida, aut si barbam dimittat, vel capillum submittat, aut si carmen conscribat, vel proponat, vel cantet aliquid, quod pudorẽ alicuius lædat. Sed & Pauli verba ad hanc rem spectántia, quia digna memoratu sunt, subnectam. Eum qui nocentem infamauit, non est bonum, & æquum infamari, peccata enim nocentium nota esse, & oportere, & expedire. Primus autem Augustus cognitionem hanc sub specie legis eius, quæ de læsa maiestate quærit, exercuit.

65. *Tiberium in foro lege Curiata adoptauit.*) Parco libenter viuentium nominibus, libentiùs autem mortuorum. Citantur namque à commẽtarijs passim auctores, qui Curiatæ legis meminerint, nec tamen quid illa sit, tandem explicatur. Tu ex selectis nostris in Ciceronis epistolas, quæ primus ipse, quod sciã, ediderim, pete, nec enim iniucunda fuerint.

100. *Verum adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est, pro æde D. Iulij à Tiberio, & pro Rostris veteribus*) Sic hactenus omnes. Tu ita castigabis, *& pro Rostris sub veteribus*, qui locus erat in foro quemadmodum & sub nouis. Vtriusque autem loci meminerunt veteres auctores. Plinius lib. xxxv. Hinc & ille locus Marci Crassi agentis sub veteribus. & inferius: Mœniana, inquit, operiebat Serapionis fabula sub veteribus. Plautus: Sub veteribus ibi sunt qui dant, quíque accipiunt fenore. de loco autem qui sub nouis dicebatur, Marcus Varro: Sub nouis, inquit, dicta pars in foro ædificiorum, quod vocabulum eius peruetustum, vt nouæ viæ, quæ via iamdudum vetus est. Liuius quoque: Filium Virginius seducit ad nutricem propè Cloacinam, ad tabernas, quibus nunc nouis est nomen.

101. *Legauit populo R. CCCCM. Tribubus. XXXV. ILS. Prætorianis militibus singula millia nummorum.*) Hic locus qui Augusti principis legata continebat, admonere quemuis, vel oscitantem poterat, maximam esse summam pecuniæ, quæ populo, quæue plebi Romanæ legaretur: nam populo, id est, patribus, equitibus, & honestioribus plebeijs (hoc enim nomine

nomine hosce contineri, vel illa vsitata loquendi forma Senatum, populúmque R. ostendere potest) legatum est ab Augusto CCCCM. LLS. id est, decies centena millia aureorum nostrorum, quod nos millione dicimus: plebi autem, id est, infimis plane hominibus, & mendicioribus XXXV. id est, octoginta septem & amplius aureorum nostratium, quod & Taciti verba in primo historiarum plane significant, cùm scribit: Legata non vltra ciuilem modum, nisi quod populo & plebi CCCCM. XXXV. prætorianarum cohortium militibus singula nummûm millia: legionarijs autem cohortibus ciuium Romanorum, trecenos nummos viritim dedit.

Quinetiam illud, quod sequitur: *Professus non plus peruenturum ad heredes suos, quàm millies & quingenties.*) Si ad summam nostram deducas, facient tricies octies & quinquagies millia aureorum nostrorum, *quamuis XX. proximis annis ex amicorum testamentis percepisset trecenties millies*, id est, triginta & amplius millionia. Priùs quàm ab Augusto principe salubri magis quàm ambitioso, discedat oratio, facturum me operæpretium existimaui, si cursim legionum numerum, & prouinciarum præsidia, Reges, socios, Imperij amplitudinem ex Taciti historiarũ libro quarto heic adnecterem, vt diligentioribus etiam satis fiat. Ille igitur in hunc sensum. Italiam binæ classes infero, superóque mari vtráque præsidebãt, Misenensis & Rauennas: sed & rostratæ naues ad Actiũ captæ, eam partem Italiæ tuebantur, quæ in Galliam Narbonensem vergens Alpes maritimas, & Foroiuliensem Coloniam spectat: legiones autem iuxta Rhenum, quæ Gallos, Germanósque coërcerent octo: robur fere Imperij, cùm Hispaniæ treis tantum haberent, & Africa quoque, nisi qua Iuba rex Mauros dono acceptos regebat, duas habuit, Aegyptus totidem: quidquid verò terrarum tractus mari nostro, & Euphrate amne cingebatur, vastóque terrarum sinu ambiebatur, quatuor legionibus parebat, regibus Hibero, & Albano socijs. Hinc rursus Europa, qua Thracia, & Illyricum magna ex parte protendebatur ad Danubij ripam, sex legionibus attinebatur: hoc ordine, vt Pannonia duas, duas Mœsi, totidem Dalmatæ haberent, cùm in vrbe proprius miles Latio, Etruriáque ferè delectus, duodecim cohortes, tres vrbanæ, nouẽ prætoriæ suis castris attinerentur, vt interim per prouincias idoneas sociæ alæ, & cohortium auxilia non deessent, variante earum numero ex rerum vsu. Erat igitur triplex classis parata, legiones autem numero septem & viginti, præter auxilia fere sociarũ gentium, ac Regũ totidẽ.

EX TIBERIO.

25. *Nam & seruus Agrippæ Clemens nomine*) De hoc Clemente sic ferè Tacitus secundo. Audacia seruitij propè ciuilia arma resumta, cùm Agrippæ Postumi seruus Clemens nomine in Planasiam vectus Agrippã inde abducere, atque ad Germanicos exercitus comitari statuisset: sed onerariæ nauis mora præuentus, interfecto statim Agrippa cineres eius furatur, seséque intra Etruriæ secreta abdens, Agrippam esse simulat: cui nec forma, nec ætate absimilis erat. Qui rumor per Italiam vulgatus cùm ancipitem, anxiúmque Tiberium maxime haberet, tandem per Sallustij Crispi clientes duos vinctus ad Tiberium ducitur: à quo interrogatus quomodo Agrippa factus esset: & tu, inquit, quomodo Cæsar? quem Tiberius clàm necari iussit, nec de auctoribus ampliùs quæsitum.

(*Et duplex seditio in Illyrico, & Germania.*) Seditionem in Illyrico auctore Tacito Percennius quidam Theatralium operarum dux mouerat acerrimã, cùm milites in singulos dies singulos denarios peterent, cùm anteà denos asses accipere consueßent. Peterent etiam vt sextus decimus annus stipendiorum finem faceret, nec vltrà sub vexillis haberetur, néve in alia castra tralato militi, præmiũ pecunia solueretur, quando prætoriani qui binos denarios acciperent, post sextum decimũ annum militia defungantur, nec tamen tantum periculorum, aut laboris adirent. & paullò pòst: Tiberium latitantem, & ad singula pauitantẽ, nuntij frequentes perpulêre, vt Drusum filium cum primoribus ciuitatis, & cohortibus prætorijs dimitteret. qui profectus, & variè iactatus, vix tandem militum animos Percennio, & Vibuleno auctoribus cæsis leniuit: relictis enim castris in hiberna concesśêre. Et mox idem auctor addit: Eadem caussa Germanicos exercitus eodem fere tempore turbauit, petebant & ibi missionem, & præmia. Nec priùs sedari animi eorũ potuêre, quàm vicena stipendia meritis missio sit data, qui senadena, exauctorati. Quinetiam miles in seipsum sæuijt, neque non in ipsum Germanicum, donec ablegata Treuiros Agrippina vxor animos eorum mutauit. sic inferioris exercitus Germaniæ placatus, superioris miles maiore mole, quo grauiora, in centuriones, in legatos populi Romani ausi fuerant: nam Munatium Plancum aggressi, qui legatus à Tiberio venerat, non priùs dimisêre, quàm ille aquilam complexus religione se tueretur: ac ni Calpurnius centurio subsidio affuisset, rarò etiam inter hostes exemplo legatus populi Romani in castris, Deorum aras suo sanguine maculasset. Eos tandem Germanicus contracto exercitu, cùm pararet inuadere contumaces, litteris priùs ad Cecinam missis admonet, sibi consulant, & resipiscant: quod nisi faciant, & auctores seditionis tollant, venturum se cum exercitu, & vsurum promiscua cæde. quæ litteræ occultè signiferis, & aquiliferis lectæ perpulêre legatum, vt statueret tempus cędis: sequitúmque passim, quasi ciuili bello in fontes, & ignaros, nec satis noscentes quod cædis initium, aut quæ caussa, quíve finis foret: donec castra ingressus Germanicus oratione habita, cùm satis expiatum diceret, eos in hostes duxit, vnde piaculum furoris sumerẽt, & hostes R. populi cædendo, & vulnera impijs pectoribus accipiendo. Hæc pluribus ex eo auctore addenda curauimus, quò tota hæc pars clarior, illustriórque fieret.

25. *Libonem re quid in nouitate acerbiùs fieret.*) Is Libo è familia Scriboniorũ fuit, vnde & Scribonius cognomine dictus, qui per Firmium Catum Senatorem amicitia simulata deceptus, cùm magos super Imperio consuleret, & Chaldæorum promissa, somniorúmque interpretes scrutaretur, dum proauum Pompeium, amitam Scriboniam Augusti vxorem iactat per eundem Catum post plures testes repertos, qui conscij forẽt, ad principem defertur, maximè Iunij cuiusdam indicio, qui tentatus fuerat, vt Vmbras infernas carminibus eliceret. Ipse igitur Libo, cùm Tiberius eum blandè interim appellaret, non vultu, non verbis commotior, quinetiam conuiuio adhiberet, & prætura ornaret, tandẽ Senatus iudicio condemnatus, seipsum, cùm omnia priùs tentasset, apud Tiberium necauit, factúmque S.C. vt Mathematici Italia pellerentur. Idem Tacitus secundo.

29. *Q. Haterio*) Is consularis vir, in Senatu decreti faciundi auctor fuit, ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent, néve serica vestis viros

ros fœdaret; qui familia Senatoria ante exceſſum Tiberij deceſſit, eloquentia quoad vixit, celebrata. cùm tamen exigua ſcripſerit: quippe qui impetu magis quàm cura valeret: nam vt in alijs ſtudium ac meditatio plurimum valet, ſic Haterij profluens illud, ac canorū cum ipſo obijt.

36. *Religioſas veſtes cum inſtrumento omni comburere.*) Qui veſtas legendū admonent, nimis anxiè, ne dicam ſuperſtitioſè, rem ſatis apertam in diſquiſitionem vocant.

37. *Aboleuit & ius, morémque aſylorum, quæ vſquàm erant.*) Commentarij ex ijs, quæ videre legeréque potuerunt, non pauca nos ex eodem Tacito omnia pleniora faciamus. Ille igitur tertio in hunc fere ſenſum. Cùm creſceret Græcas per vrbes licentia aſyla conſtituendi, quæ ſeditiones indies alerent, placitum eſt, vt ſingulæ ciuitates iura ac legatos mitterent: & cùm multi veniſſent, qui ſummo ſtudio certarent, feſſo Senatu eorum multitudine, res ad coss. relata, factúmque S.C. quo modus præſcriptus ſingulis eſt. Iuſſique ipſis in templis aras facere, neu religionis prętextu turbulētiſſima natio ſeditionibus fomēta prębeset.

Maraboduum & Rhaſcupolim.) De Rhaſcupoli Thrace ex eodem Tacito copioſiùs hauries. Is autem Maraboduus diu apud Sueuos rerū potitus magna apud ſuos gloria, mox Catualdæ iuuenis inter Gotthones nobilis vi pulſus ad Cæſaris miſericordiam fugit, transmiſſóque Danubio magnifica de ſe in Senatu oratione habita, qua ſe Pyrrho, & Antiocho regibus æquaret, Rauennæ inglorius conſenuit, nimia viuēdi cupiditate imminuta vetere gloria

42. *Aſillio Sabino LLS. ducenta.*) Hæc ſumma quinque milia aureorum noſtratium valet.

44. *Atalantæ tabulam, in qua Meleagro illa ore morigeratur, legatam: vt ſi offenderetur, pro ea decies LLS. acciperet*) Decies LLS. non dena LLS. ſignificant, ſed decies centena.

48. *Publicè munificentiam bis omnino exhibuit propoſito millies LLS.*) Hæc ſumma quinque & viginti centena millia facit noſtratia, id eſt, duo millionia, & dimidium.

49. *Satis conſtat Cn. Lentulum augurem.*) Is eſt Lentulus, qui conſularis vir triumphalia ornamenta de Getis retulit: primò pauper, dein adeò opulentus opibus innocenter comparatis, & modeſtè habitis, vt quater millies LLS. poſſederit.

Condemnatam & generoſiſſimam feminam Lepidam in gratiam Quirini conſularis prædiuitis, & orbi.) Tacitus tertio: At Romæ Lepida Aemilia familia nobiliſſima L Sullæ, & Cn. Pompeij proneptis, defertur ad principem ſuppoſuiſſe partum Quirino coniugi: quinetiam obiecta adulteria & venena, conſultíque Chaldæi de Cæſare. Tandem damnata illa magna Quirini inuidia, prægrauante Tiberio, ſed diſſimulante, aquáque & igni interdictum, bona cùm publicari deberent, ne publicarentur Scauri gratia factum, qui filiam ex Lepida genuerat. Et paulò pòſt: Celebratum eſt Sulpicij Quirini funus exſequijs publicis. Tametſi nihil ille ad Sulpiciam familiam pertineret, qui Lanuuij ortus modicis parentibus, & opibus militia clarus, & vehemens ingenio, Conſulatū ſub Auguſto meruerat: mox Cilicum caſtellis expugnatis triumphi inſignia meritus C. Cæſaris in Armenia comes, & Tiberij cultor, dum Rhodi ageret hinc principi carus prætpotente ſenecta, ſed apud populū accuſatione Lepidæ & ſordibus inuidioſa.

52. *Etiam cauſam mortis fuiſſe ei per Cn Piſonem legatum Syriæ creditur.*) Is

Piso Germanico datus est à Tiberio comes & legatus, qui cum Plancina vxore adeò apertè simultates cum Germanico exercuit, vt repertæ sint reliquiæ solo ac parietibus erutæ humanorum corporum, tabulæ etiam plumbeæ, quæ deuotiones, ac carmina in Germanicum continerent. Donec accusantibus Trione, & Veranio, acerrimè autem omniū Vitellio, iudicio Senatus damnatus est, magis assentiente Tiberio, quàm approbante. Piso post damnationem domi inuentus perfosso iugulo iacente humi gladio. concessa Plancinæ vxori incolumitate ob preces Augustę, & filio in decem annos relegato. Diuersus ab hoc fuit L. Piso, qui curator vrbis sub Tiberio principe fuit, biduo, duabúsque noctibus per potationem consumtis clarus: cuius, nisi fallor, constantiam, & authoritatem in Senatu maximè Tacitus commendat.

58. *Statuæ quidam. Au. usis caput depresserat.*) Tu emendato demserat. Idem Tranquillus in Caligula: Diuinam maiestatem asserere sibi cœpit, datóque negotio, vt simulacra Numinum religione, & arte præclara, inter quæ Olympij Iouis, apportarentur è Græcia, quibus capite demto suum imponeret.

65. *Seianum res nouas molientem*) Is eodē Tacito genitus Vulsinijs est, patre Seio Strabone equite Romano, & à prima iuuenta C. Cæsari Augusti nepoti percarus. Aduersa fama quasi Apicio stuprum corporis vendidisset; mox defuncto C. Cæsare, Tiberio miris artibus insinuatus, adeò principem sibi obnoxium fecerat, vt callidissimum & obscurissimum alijs, sibi vni incautum reddiderit. laboris patiens, audaciæ nimię, simulator iuxta & dissimulator. pro pudore, quę palàm ostentaret, immensa opū libido, nec minùs criminando, quàm adulando principi, & largitione; ac industria interdum acceptus. his artibus sene circumuento, primo Drusum Tiberij veneno tollit dato per Lygdum spadonē, vxore etiā Liuia auxiliante, quæ illi per stuprum cognita fuerat: inde in Agrippinam. & eius liberos conuersus, tacitis eam criminationibus inuoluit, vt tādem relegatam Tiberius interfici iusserit cum Nerone filio, donec ille ijsdem petitus artibus cum filijs enectus sit, quorum corpora in gemonias sint abiecta.

72. *Num Charidem*) Tu Chariclem emendato: de quo sic Tacitus: Erat medicus arte insignis, nomine Charicles, magis ad consilium, quàm ad vsum medicinæ, quam princeps omninò negligeret, familiaris is veluti negotium suum curaturus. dum commeatum petit, venas pertentat, nec fefellit Tiberium, qui offensus, ac eo magis iram dissimulans, instaurati epulas iubet, eásque protraxit, quasi honori proficiscentis amici id daret.

75. *Pers terram matrem*) Perbellè faciunt verba Plinij ex secundo ad hunc Tranquilli locum, quæ & subnectenda censui. Sequitur terra, cui tantum nomen præcipuæ venerationis indidimus, matrem appellantes: citius numen vltimum iam nemini imprecamur, rati graue nimis, ac noxium, ac si nesciamus irasci nūquam solere, quæ sola natos homines excipiat, exceptos alat, & editos sustineat. Nouissimè, cùm cetera nos omnia deseruerunt, vna adhuc complexa visceribus suis tamquàm à reliqua natura neglectos retinet, numquam efficacius pietatem maternam ostentans, quàm cùm sacros nos morte etiam faciat.

EX CALIGVLA.

2. *Legiones vniuersas excessu Augusti nuntiato.*) Satis constat eodem Tacito, cùm

to, cùm Imperiũ Germanico omnes afferent concionanti, illũ quasi scelere suo contaminatum præcipitem Tribunali desiluisse, ferrumq́ue in pectus adegisse, ni proximi sublatã in vulnus dextram retinuissent, tametsi non defuerint, qui hortarentur, vt feriret: quinetiam Clausidius quidam miles strictum gladium obtulit, addens vteretur eo, qui acutius penetraret. Verùm cõposita seditione, in Germaniam ducto exercitu, bis acie Germanos vincit. Varianos milites sepulturę mandat. Arminium præcipuæ apud Germanos famæ propter cæsum Quinctilium cum legionibus adeò fatigat, vt liberator ille Germaniæ pulsus, profugúsque tandem propinquorum insidijs petitus occubuerit.

3. *Omnes Germanico corporis, animique virtutes.*) Nihil dici verius potuit: nam præter summam eruditionem, ingeniúmque ad poëticen etiam factum, summa in eo comitas erga socios fuit: in hostes mansuetudo, quos vicisse, & ad pœnitentiã versos satis habuit. His accedebat forma corporis egregia visu, audituque iuxta venerabilis. Dum fortunæ imperatoriæ maiestatem retinet, inuidiam tamen & arrogantiam euitaret. Quare non Romanorum solum ingenti luctu. sed prouinciæ & circumiacentium populorum, & hostium decessit. Tacitus.

16. *Cordi Cremutij.*) Tacitus Cornelio Cosso, & Asinio Agrippa coss. Cremutius Cordus postulatur nouo, ac tunc primùm audito crimine, quòd annalibus, quos ediderat, dum Brutum, Cassiúmque laudat, Romanorum vltimos eos appellasset. Accusatores autem erant Satrius Secundus, & Pinarius, ex intimis Seiani, quæ res exitiabilis reo erat. Cremutius igitur, cùm se coram Senatu defendisset, inde egressus vitam abstinentia finijt. censuêre patres libros per Aediles cremandos. Sic dũ ingenium Cordi puniunt, maiorem illi gloriam adstruxêre.

18. *Cum lege Liuiana apparatum Circi.*) Emendauimus ex codice manu scripto, *cùm elegantiam apparatus Circi prospicere patus ex proximis Mænianis possent*, magna commentatorum socordia, qui rem non aduerterint.

22. *Datóque negotio, vt simulacra Numinum, religione, & arte, inter quæ Olympici Iouis, apportarentur egregia.*) Par error cum superiore. Quis enim non videre potuit non egregia, sed è Græcia legendum?

33. *Quin & subinde iactabat exquisiturum semel fidiculis de Cæsonia.* Et heic videre debuerant, se vel, non semel legendum, vel semet, id quod codices manu scripti habeant.

37. *Vicies ac septies millies* LLS. *Tiberij Cæsaris.*) Hanc summam ingentem, ac supra fidem esse nemo dubitare potest, qui Tiberij principis tenacitatem, & opes Imperij Romani per tot annos ab eo congestas, & prodigum Caligulæ ingenium æstimare non velit. Vicies igitur septies millies LLS. si ad numisma nostrum rediges, sexagies septies millies mille aureos nostrates facit. Græci sex millia septingenta, & quinquaginta myriadas aureorum dicerent.

38. *Nec licendi finem factum, quo ad tredecim gladiatores* LLS. *nonagies ignoranti adducerentur.*) Hunc locum, dum imprimendum curarem, non satis aduerteram, nunc licendi finem factum scribendum admoneo. Quid sit autem liceri, & quo sensu heic accipi posset, nemo non, vt opinor, statim aduerterit, nonagies autem LLS. est summa pecuniæ nostratis ducenti viginti quinque mille aurei Veneti.

56. *Cassius Chærea*) Hic ille est, qui centurio Germanici exercitus, seditione, quam mouerant excessu Augusti nuntiato, cùm eum peterent ad mortem milites, vt reliquos centuriones, audacia singulari per me-

dios ferro sibi viam patefecit, vnde & salutem adeptus est, magna centurionum aliorum parte cæsa.

EX CLAVDIO.

4. *Legatéque non amplius quàm octingentorum* I I S. *prosecutus.* Multi vel apud hunc vnum auctorem erant loci, vnde admoneri poterant differentiæ in numeris, nisi planè conniuerent. nam heic octingenta sestertia modicum legatū Augusti principis apparet, plus autem vicies I I S. quod infrà à Tiberio legatum dicat: multo autem plus octogies sestertium, quod initu noui sacerdotij coactus est impendere, ex quo ad tantam rei familiaris angustiam decidit, vt in vacuum lege prædiatoria venalis diu pependerit.

18. *In delibatorio.*) Adeò iam notum esse poterat, quid diribitorium sit, aut vnde dictum, vt qui delibatorio legant, parum certè vidisse dici iure possint, nam & Dion in historijs Latinum nomen hac appellatione dixit. Iam verò & diribitores pro diuisoribus pecuniarum Ciceroni notius est, quàm vt explicari latius debeat. Est autem diribitorium publicæ ædes, in quibus exercitus recenserentur, & stipendia militibus diriberentur, id est, distribuerentur, in quibusdam Italię locis etiam vsitatæ.

19. *Constituit pro conditione cuiusque ciuis vacationem legis Papiæ Poppææ,* Quæ lex esset Papia Poppæa, vndéve dicta, mox planius. Illud interim admonere lecturos hæc volui, corruptam hactenus Tranquilli lectionem vno alteróve loco simili, nec legem Pompeiam legendum, sed Papiam Poppæam iunctim, in quo non possum non mirari negligentiam multorum, qui sine testibus in caussā dubia, & incerta in forum descēdant. Fuit igitur Poppæus Sabinus consularis, ac triumphalis vir insigni memoria, auus maternus Sabinæ Poppææ. Vnde illa etiam dicta Poppæa, nam patrem Ollium honoribus non dum functum amicitia Seiani sub Tiberio peruerterat. Hic igitur sub Augusto principe legem seuerissimam de maritandis ordinibus tulerat, qua sexagenarij tantum non tenerentur, cui capiti posteà à Claudio abrogatū infrà Tranquillus asserat. Hęc autem iunctim Papia Poppęa dicta videtur, quod cùm Papius legem contra adulteros tulisset, ac de matrimoniis etiam sanxisset, cuius & Ausonius præter alios meminerit: Sabinus Poppæus eandem retractarit, grauioribúsque pœnis additis, sanxerit frequentanda matrimonia. Vnde & lex posteà à primo auctore Papia dicta, posteà de Sabino Poppæo Papia Poppæa iunctim appellata est: quam senior August. post Iulias rogationes incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario sanxerat. Hanc verò legem Tacitus frequenter citat, maximè in tertio. Admoneri etiam poterant, saltem infra legem hanc nō de ciuitate, aut aliquo iure alio, quàm de maritandis ordinibus agere, cùm Tranquillus dicat capiti legis abrogatum à Tiberio, quasi sexagenarij generare non possent. Ceterum instituti nostri nō est acriùs aliorum errata castigare, & eorum maximè, qui in Tranquillum scripsēre commentaria, quorum alter adeò breuis est, vt etiam intra commentarij leges constiterit, alter adeò redundans, vt fabulari sæpè videri possit: ita fit, vt aliud agendo, malè interdum agat: verùm ipsi viderint.

23. *Capiti Papiæ Pompeiæ legis*) Idem error, atque ideò ad superiorē normam redigendus.

24. *Aulo Plantio etiam ouationem decreuit*) Hic est ille Aulus Plantius, qui con-

qui consularium primus Britanniæ præpositus est, bello egregius. is redacta paullatim in prouinciæ formam proxima insulæ parte, Ostorio Scapulæ imperium decedens reliquit. cuius & Tacitus meminit, sed & Tranquillus in Vespasiano, duas validissimas gentes, superque viginti opida, & insulam Vectem Britanniæ proximam in ditionem redegit, partim Auli Plantij consularis legati, partim Claudij ipsius ductu.

EX NERONE.

20. *Nec ante cantare destitit, quàm inchoatum absolueret nomen.)* Heic desiderari interpretis diligentia potest: nam quid nomos esset tam nescijt, quàm facilè dissimulauit: significant autem apud Græcos nomi cum multa alia, tum verò in musicis certam quandam legem, ac rationem canendi, vt tamen tibicinum & citharœdorum præcipuè sint, vnde & αὐλῳδικοὶ & κιθαρῳδικοὶ dicti. Primus autem Terpander auctore Plutarcho citharœdicos nomos instituit, suis, atque Homeri versibus mele adiungens. Clonas autem post hunc aulodicos inuenit, id est, tibiales, & ea, quæ Græci προσόδια appellant: quem posteà Polymnestus Colophonius imitatus sit, nomísque posteà diuersa imposita sunt nomina, quæ ex Plutarchi libello, vbi musicen persequitur, quæras. Illud etiam scitu dignum, ex Græcorum commentarijs inuenias primos ab Apolline citharœdicos nomos inuéniσs, quibus ille & vitã hominibus produceret, & in multis canendi suauitate feritatem tolleret: vnde factum, vt Aristoteles est auctor, vt modi, ac canendi rationes quædam, quibus canentes vtimur, momi iam vsitato Græcis verbo dicantur. Verùm de his aliàs.

Si paullum subbibisset, aliquid se suffertim tinniturum) Nec scire fas est omnia, & Lyncei etiam cæcutiunt: vbi tamen offucias facis, in eo reprehendi dignus Quis enim non stomachetur, quod hoc in loco gannit interpres? Verùm ipse viderit. Ego suffertim lego, aduerbiúmque eadem forma statuo, quæ Latinis frequens viritim, singillatim: significarè autem hoc aduerbium puto, quod plenum & grandius sit, huiusmodi sensu: promittebat Nero simul ac subbibisset, fore vt plenius, & grandius tinniret. suffertum autem, ac differtum plenum significare Senecæ verba, & Horatij probant, vt alios omittam: ille enim Sole nubem suffertam dicendo: hic cauponibus, & nautis differtum Appij forum, ostendunt plenitudinem hoc nomine intelligi. sed & Tacitus frequens differtum vsurpat pro maxime pleno.

28, *Super ingenuorum proagogia)* Non pædagogia, aut pæderastiam, quod confinxit interpres, sed proagogia legendum, quiuis vel mediocriter Græcas litteras edoctus agnoscat. Sunt autem proagogia Græcis, quæ Latinis perductiones, & quod illi προαγωγεῖν, nos perducerè diximus, id est, lenocinari, & lenocinium facere. adeò autem & Latini, & Græci scatent hoc verbo, vt consulto exemplis abstineam: & alioqui admonere tantum lectorem volumus.

30. *In Tyridatem, quod vel vix credibile videatur, octingenta nummûm millia diurna erogauit,* id est, vicena milia aureorum nostrorum, quemadmodû, quod aleam luderet quadragenis in punctum sestertijs, id est, denis millibus in singula puncta significat. quod autem addit abeunti contulisse milies LLS. innuit XXV. centena milia donata, vt non sit mirandum, quod tacitus de eo prodiderit, quatuordecim annis, quibus in Imperio fuit, bis & vicies millies LLS. donationibus effudisse.

Armil-

30. *Armillata & phalerata Mazacum turba.)* Si ex his non nulli qui nostra tempestate aliquid scripsere, modestiam, atque ingenuitatem retinere voluissent, profecto meliùs Latinæ rei consuluissent, nec multa inuertissent, qualis est hic locus: in quo codices omnes Mazacum habent: quod cùm illi non intelligerent, amaxicorum, & mille alia huiusmodi monstra substituerunt. Ego Mazacum lego, & ex Cappadocia seruos, vnde ingens Romæ copia, interpretor, qui & Cappadoces appellantur ab Horatio eo versu: eget æris Cappadocum Rex. Dicti autem Mazacæ, vt arbitror, ab vrbe eorum regia Mazaca: quæ in medio totius Cappadociæ posita, cùm multis alijs indigeret, tamen propter situs commoditatem, & lignorum, ac lapidum, & herbæ copiam delecta ab his fuerat, in qua Reges habitarent: vnde & mater vrbium ab his dicta, quæ tamen posteà sub Argæum montem posita, Cæsarea sit appellata: cui magnus Basilius posteà præfuit antistes. Erit igitur Tranquilli sensus, quod Nero frequenti Cappadocum seruorum copia stipatus incederet, quos Mazacas ab vrbe eorum primaria etiam appellaret.

56. *Siquidem icunculam puellarem.)* Perridiculum est, quod de acu, seu acuncula commentarijganniant. Tu icunculam legas ἀπὸ τῆς εἰκόνος forma diminutiua pro parua imaguncula. Iam & Plinius iconicos agnoscit duces. quid sit autem εἰκὼν apud rhetores, non est præsentis loci, & res alioqui satis celebris.

EX GALBA.

8. *Vt secum vehiculo proximo decies sestertium in auro efferret)* id est, viginti quinque millia aureorum.

EX OTHONE.

5. *Ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione decies LLS. expresserat.)* Nullus, vt opinor, locus expressius differentiam inter dena LLS. & decies LLS. aperit. nam si idem significarent, quo pacto quindecim speculatoribus dena repræsentari poterant? decies igitur LLS. cùm quinque & viginti millium aureorum reddant summam, dena singulis numerata sunt, id est, duceni quinquaginta aurei, sicque expensa ex ea summa quinque fere millia sunt.

7. *Nec quidquam prius pro potestate subscripsit, quàm quingenties sestertium ad peragendam auream domum.)* Id autem facit duodecies centena, & quinque millia aureorum nostrorum: quæ summa sicui incredibilis videatur, ad absolutionem domus, æstimet ille secum id magis mirum, quod de M. Scauro Plinius scriptum reliquit, bis millies LLS. villæ incendio Scauro perijsse.

EX VITELLIO.

13. *A Carpathio vsque fi cto.)* Quis nō videat nequaquā probari id posse, quod plerisq; à Parthia arrideat, cū freto Carpathio bene sanè legatur.

EX VESPASIANO.

19. *Et tamen nec sic quidem pristina cupiditatis infamia caruit. Alexandrini Cybiotatem eum vocare perseuerarunt cognomine vnius è regibus suis turpissimarum sordium.)* Erat certè officium boni interpretis, vt qui nam hic tandē fuisset, aut vnde illi cognomen tam sordidum adstructū esset, explicaret. Nos cybium Plinio, Martiali concisam pelamydem appellari scimus: vnde frequens Plinio nominis vsurpatio inter præcipua salsamenta, corrupta etiam apud Varronem lectione. Credidit Festus dicta à cuborum similitudine,

tudine,qui cùm æque in omnes partes pateāt(quadratæ enim ad lusum aptę sunt)ita etiam piscantes hoc genus piscis aleam veluti ludant. hic autem quem Cybiotatē appellatum dicit Tranquillus propter eius illiberalitatem,non vnus fuit ex Ptolemæis regibus,sed è Syria ducens originem : qui à filia maxima natu Ptolemæi Auletæ expulsi à suis in virū accersitus,nō multò pòst ab ipsa expellitur,cùm eius ignobilitatē,atque illiberalitatem pati non posset. Strabo:vnde illi ab ordinādis cybijs,quæ forte ipsemet familię dispensaret,meritò sordidissimum cognomentum adhæsit,quo & Vespasianū principem,vt sunt Alexandrini dicaces,propter eius auariciam adsperserunt, quemadmodū & Syriæ regi Physcon cognomentum fuit à crassiore intestino,quod multa caperet. Illud etiā ex Athenæo addes, salsamenta Græcis duûm esse generum, horæa & thunnia,id est,è thynno, salsa caro thunnina vulgò dicta. Horæū verò quasi tempestiuum esse dictum ,cuius macra pinguibus præferantur, cū in thunnijs macris pinguia præponātur, quę cybia nuncupentur. horæa autem ex pelamyde,id est,lutaria minore fiunt,thunnia ex maioribus. Sit autem idem vræum,de quo Plinius cum horæo,mox aliās.

EX TITO.

8. *Cum ex instituto Tiberij.*)Aurelius Victor in hanc sententiam:Dehinc cum donata concessave à prioribus principibus firmare insequentes solerent,simul vt imperium cepit, talia possidentibus edicto sponte cauit, vel concessit.

EX DOMITIANO.

4. *Nam venatores, gladiatorésque, & noctibus ad lychnos,*) Par error cum eo, qui in Cæsare dictatore inoleuerat: restituenda igitur lectio, & lychnuchos legendum,vt admonui.

7. *Edixit ne quis in Italia nouellaret , vtque in prouinciis vineta succiderentur.*) Aliam Philostratus asserit edicti caussam,præcipuè in Asia,quòd homines vino nimium indulgentes,seditiones excitarent: quare & Domitianus id etiam in tota Asia vetuerat. Verum Scopeliano sophista celeberrimo legationem communi Asiæ nomine suscipiente, & restitutæ vites, & donatus est ille amplissimis à Domitiano muneribus, admirante in primis viri copiam,& vbertatem dicendi. Illud etiam scitu dignum,prouincijs quibusdam à Probo Imperatore concessum,vt vineas alerent.

9. *Subsiciua quæ diuisis per veteranos agris carptim superfuerant.*) Quid subsiciuum seu subcisiuum sit, notissimum grammaticis est. subsiciuus autē ager,de quo heic agitur, Boethio is est, qui secundum proprias determinationes adscriptus in finibus suis tabulario Cæsaris infertur,& qui beneficio concessus, aut assignatus coloniæ fuerit, siue is proximus, siue longius positus, quem colonia in tabulario Cæsaris manu conditoris subscriptum habere debet. Item ager similis subcisiuus est,qui nō assignatus reip. populóque, aut coloniæ,cuius fine circumdatur, remanet in eius potestate,qui assignare potuerit,hoc est,principis. Vnde inter XIII. controuersiarū genera illa vel pręcipua est,quę de subcisiuis agris oritur.

FINIS.

GRÆCI

GRÆCI VERSVS AC DICTIONES IN LATINVM

per Ioan. Bapt. Egnatium Venetum tralatæ, vt iunioribus consulatur.

EX IVLIO CÆSARE.

Καὶ σὺ τέκνον. & tu fili.

EX AVGVSTO.

σπεῦδε βραδέως. festina tardè: vel, quod verbo vno exprimetur, matura.

ἀσφαλὴς γὰρ ἐστιν ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης.

Tutus enim est melior, quàm temerarius imperator.

αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τε ἔμμεναι ἄγονός τε ἀπολέσθαι.

O vtinã quàm debui, & sine vxore esse, & sine liberis periisse.

δωδεκάθεος duodenarij di.

δυσφημίαν. malam nominationem. κτίστην conditorem.

κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Conditoris sepulcrum ardens conspicio.

ὁρᾷς φάεσσι Μασγάβαν τιμώμενον.

Vides luminibus honestatum Masgabam.

δότε κρότον καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τι ποιεῖτε.

Date plausum, & vos omnes lætabundi aliquid facite.

εὐθανασίαν. Facillimam mortem & paratissimam.

EX TIBERIO.

ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις στρατηγῶν.

Mihi & Musis rem gerẽs militarẽ.

νομιμώτατε. Dux optime, ex maiorum institutis.

καὶ ποταμὴν ῥαθυμίαν τῶν στρατευομένων.

Et in tantam militum desidiã exercitum ductantem.

Τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο

ἄμφω νοστήσαιμεν ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.

Hoc comite, & ex media flamma ambo reuertamur, quãdo etiam atque etiam sapit.

πηλὸν αἵματι συμπεφυρμένον, id est, lutum sanguine maceratũ.

ἔμβλημα. Interpositum & interiectum.

EX CALIGVLA.

εἷς κοίρανος ἔστω εἷς βασιλεύς. vnus imperator sit, vnus rex. εἰς γαῖαν Δαναῶν περῶ σε. In terrã Græciam transmittam te.

ἀδιατρεψίαν. Rigiditatem, ac toruitatem. Codices habuere Græcum hoc verbum, quod & restituẽdum nostris arbitror, & Latinum suppositum, in verecundiam, eradendum.

EX CLAVDIO.

τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία. Felicibus & trimestres filij.

ἄρτιος ὁλόκληρος. Perfectus & absolutus. ἠλαττῶσθαι imminutum esse.

καὶ βεβλάφθαι δὲ εἰς τὴν τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ὑπόστασιν, & corruptum, cùm ad corporis

corporis, tũ ad animi perfectionẽ.
τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσι.
Huiusmodi lacerare, & subsannare solitis.
μὴ προυποκείμενον ἡμῖν. nõ ante nobis propositum.
μετριώτερως. minus stolidè.
ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖς σπουδαίοις λίαν.
Male agit valde in iis, quæ ad studia.
ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια.
Eius animi indoles egregia.
ἀσαφῶς. obscurè. σαφῶς. apertè.
καὶ σὺ γέρων εἶ καὶ μωρὸς. Et tu senex es, & stultus.
μωρῶν ἐπανάστασις. stultorum resurrectio.
μετριωρίαν καὶ ἀβλεψίαν. stoliditatem, & hebetudinem.
λογιώτατος. maxime rationis capax.
ἄνδρα ἐπαμύνασθαι, ὅτε τὶς πρότερος χαλεπαίνῃ.
Virum vlcisci, cùm prior ille iniuriam intulerit.
τυῤῥηνικῶν. Tyrrhenicã hystoriã.
καρχηδονικῶν. Carthaginensium gesta.
ὁ ἔρως δ' ἐπείγεται. amor impellit.
ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί.
Me mortuo terra igne pessum eat.
ἐμοῦ ζῶντος. me viuente.
Νέρων, Ορέστης, ἀλκμαίων μητροκτόνοι,
Νεόνυμφον Νέρων ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.
Nero, Orestes, Alcmæõ matricidæ,
Nouam nuptam Nero matrem propriam interfecit.

νεόνυμφος Νέρων. Sponsus Nero.
ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μῆτερ.
Bene valeas pater, bene valeas mater.
τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει.
Exiguam artẽ omnis terra nutrit: vt ridendi sint qui filiolum interpretẽtur. sed de illis hactenus.
Θανεῖν μ' ἀνώγει σύζυγος, μήτηρ, πάτηρ.
Mori me iubet vxor, mater, pater.
Οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει. νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις, ἄγε ἔγειρε σαυτόν. Non decet Neronem, non decet. Vigilandum est, agè excita teipsum.
ἵππων μ' ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει.
Equorum citatorum aures circunsonat strepitus.

EX SER. GALBA.

καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρώξῃ.
Et tu fili ad imperium nostrũ adnascitor.
ἔτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστι.
Adhuc mihi robur est firmum.

EX OTHONE.

Τί γὰρ μοὶ καὶ τοῖς μακροῖς ἀσύλοις;
Variat hæc lectio: omnes enim codices hoc præferunt, Id est, quid mihi & longis asylis? Legerim autem in hunc modum:
Τί γὰρ με δεῖ καὶ τοῖς μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν;
Id est, quid necesse est & me longis tibiis insonare?
Vide adagium, Quid opus erat lõgis canere tibiis?

EX VESPASIANO.

Καλῶς τελευτήσαντι.

Bene publicum exercenti.

μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.

Et longum incedens quassans ingentem hastam.

ὦ λάχης λάχης, ἐπὰν ἀποθάνῃς, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς εἰρήσῃ κήρυλος.

O Laches Laches, cum rursus morieris, iterum Cerylus diceris.

EX DOMITIANO.

Μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις.

An & tu nubere vis?

οὐχ ὁρᾷς οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε.

Non vides quàm pulcer ego & magnus.

ἔσται πάντα καλῶς.

Erunt omnia bene.

IN IOAN. BAPT. EGNATII

ANNOTATIONES, INDEX.

FINIS.

LOCA SVETONII PER ERASMVM RESTITVTA.

ERASMVS ROT. CANDIDO LECTORI S. D.

V M hanc editionem iam adornassem, commodùm iam allatus est Suetonius, Aldinis typis excusus, sed emendatus opera Bapt. Egnatij, viri cum primis tum integri, tum eruditi: nam vtrumque iuxta requirendum arbitror in eo, qui veterum lucubrationes emendandas, aut explicandas suscipit. Equidem Aldi mei mortem hoc fere moderatiùs fero, quòd in hanc restituendi bonos auctores prouinciam ei successerit, qui demortui per se clari gloriam obscuret, si tamen hoc est obscurare, virtute virtutem vincere. Atque vtinam vt Suetonium, Aurelium Victorem, & *Eutropium dedit, itidem* & *Aelium Spartianum, ceterósque huic adiunctos nobis dedisset, in quibus nos permulta restituimus. Nam omnia, quî poteram, nisi codicum antiquorum auxilio adiutus? Tametsi* & *in Tranquillo non nulla restituimus, quæ Egnatium licet oculatissimum suffugerant, velut in Cæsare Dictatore, 17. Eodem modo Nouium Quæstorem, quòd compellari apud se maiorem potestatem passus esset. modo, expunximus ex fide vetustissimi codicis. siquidem eôdem heic aduerbium est. vt subaudias, coniecit. Sunt hoc genus* & *alia nõ nulla, sed minutiora, quàm vt operæpretium sit sigillatim recensere. Ceterùm quòd in Othone 7. Egnatius legendum putat,* τί γάρ με δεῖ καὶ τοῖς μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν; *ab illo dissentio, quòd hæc fere verba Beroaldus ab erudito quodam admonitus ex Dione huc transtulerit. neque variant heic quæ viderim exemplaria. tantum in non nullis pro* αὐλοῖς *vitiatum erat* ἀσύλοις. *Legendum igitur haud dubiè,* τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς; *id est, quid mihi cum longis tibijs? Qua de re copiosius nobis dictum in Adagiorũ Chiliadibus. In Caligula 38. pro nec dicendi finem factum, restitueramus ex exemplari peruetusto, nec licendi finem factum: etiamsi pòst comperi locũ hunc à Budæo nostro correctum in Asse. Hoc admonere visum est, quò plus ponderis habeat Budæana castigatio, quamquã ea nullius vetusti codicis præfetur auctoritatẽ. Porrò quod in Augusto 99. legitur,* Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τί ποιεῖτε, *id est, date plausum,* & *omnes vos cum gaudio quippiam facite: in quo* & *Egnatius hallucinatus est: ego, ni fallor,* & *vnus,* & *primus restitui, idq́; ex qualibuscunq; vestigijs antiquissimi codicis. Legendũ igitur ad hũc modũ,* Δότε κρότον καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε. *id est, date plausum,* & *vos omnes cum gaudio plaudite. Est enim versus trochaicus. præcesserat antẽ in exẽplari nostro* & *alter huic similis trochaicus, aut certè hemistichion, sed figuris elementorũ adeò deprauatis, vt quid scriptũ esset, non quiuerimus conijcere. Iã quod est in Vespasiano, 23.* ὦ λάχης λάχης· ὅταν ἀποθάνῃς αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς εἰρήσῃ κήρυλος. *si quid suffragarẽtur exemplaria, lubẽs legerim ad hunc modum,* ὦ λάχης λάχης, ὅταν δ' ἀποθάνῃς, αὖθις ἔσῃ κήρυλος, *id est, ô Laches Laches, at vbi mortuus fueris, rursus eris Cerylus: vt* ὦ λάχης λάχης *sit clausula prioris carminis, cui succedit integer iambicus trimeter, tametsi hac de re nolim contendere. Ceterùm de nummorum analogia, si*

quid a Budæo dissentit Egnatius, Portium suum secutus, quòd nobis nec otium suppetebat, nec ad hunc laborem propriè pertinebat, non fuit studium excutere. Addidimus autem indicem, quo potissimum annotauimus, si quid nouè, præterq; superiorum auctorum consuetudinem, aut si quid etiam Græcanicè dictum sit, ne nihil sit lucri, quod lectorem ad emendum inuitet. nec hoc tamen solum accedet, quin & quidquid adiecit Egnatius, heic habes, & præterea non nulla, quæ nos soli etiam restituimus. Bene vale carissime lector, & hisce nostris laboribus feliciter fruere. Anno CIↃ.IↃ. XVII.

ANNOTATA IN C. SVETONIVM TRANQVILLVM, Per D.Erasmum Roterodamum.

A

ABdicat se magistratu. Clau.29
Abhorret ostentum, pro exhortet. Galb.4
Ablocare; pro alteri locare, siue locationem soluere. Vitell.7
Abortiui, qui aborsu nati sunt. August.35
Absimilis, pro dissimilis. Oth.1
Abstinuit præfari, cum infinito. Tib 23.
Abunde potentiæ gloriæque, pro satis. Cæs. 86
Ab vno, pro à quodam. Cæs.32
Abutendum se permisit. Galb.14
Accessio morbi pro παροξυσμός, Vesp.23
Actuarij, ab actis. Cæs.55
Actui rerum, pro agendis rebus. Aug.23
Actus rerum, pro actione caussarum. Claud.22.& Ner.17
Ad Corfinium, pro apud. Ner.2
Addormiscere ἐπικοιμᾶσθαι Cla.8
Adhibere modum. Calig.2
Admensus est, pro dedit. Aug.41
Ad remum dare. Aug 26
Adsimilis. Ner.1
Ad terrā dedit, prò abiecit. Aug.96
Aduenere litteræ, pro allatæ sunt. Vesp.7
Adulterare matronas, pro adulterio stuprare. Aug 67
Adulterata, pro adulterio stuprata. Cæs.48
Aequiparare, pro æquare. Aug.94 & Ner.53
Aestiuare. Galb.4. & Vesp.24
Aetate parui, pro minores. Aug.48
Aeque quàm, pro æque atque. Aug 64
Affectus est illi, pro erga illum. Tib.52
Afflixit, pro vexauit. Tib.51
Affinitas, propinquitas. Ner.35
A gente, pro de gente. Vesp.23
Agere secretum, pro solum esse. Tib 60
Album citharœdorum. Ner.21
Album iudicium. Claud. 16. & Domit.8
Aleæ rumor pro rumore de alea, & Aleam ipsum lusus genus dixit. Aug.17
Allectus, ab allego. Vitell.1
Allicefactos, pro allectos. Vitell.14
Allium obolere. Vesp.8
Altero, pro postridie quā. Vitell.3
Amanuensibus. Ner.44
A manu. Vesp.3
Ambubaiæ. Ner.27
Amisit, pro perdidit. Tib.7.& Ner.35
Amplius quadraginta, pro plus quadra-

(*Et duplex seditio in Illyrico, & Germania.*) Seditionem in Illyrico au- ctore Tacito Percennius quidam Theatralium operarum dux mouerat acerrimā, cùm milites in singulos dies singulos denarios peterent,cùm anteà denos asses accipere consueſſent. Peterent etiam vt ſextus decimus annus ſtipendiorum finem faceret, nec vltrà ſub vexillis haberetur,néve in alia caſtra tralato militi,præmiũ pecunia ſolueretur,quando prætoriani qui binos denarios acciperent, poſt ſextum decimũ annum militia defungantur,nec tamen tantum periculorum, aut laboris adirent.& paullò pòſt: Tiberium latitantem, & ad ſingula pauitantē, nuntij frequentes perpulêre, vt Druſum filium cum primoribus ciuitatis,& cohortibus prætorijs dimitteret.qui profectus,& variè iactatus, vix tandem militum animos Percennio, & Vibuleno auctoribus cæſis leniuit:relictis enim caſtris in hiberna conceſsêre. Et mox idem auctor addit: Eadem cauſſa Germanicos exercitus eodem fere tempore turbauit,petebant & ibi miſſionem,& præmia. Nec priùs ſedari animi eorũ potuêre, quàm vicena ſtipendia meritis miſſio ſit data, qui ſenadena, exauctorati. Quinetiam miles in ſeipſum ſæuijt, neque non in ipſum Germanicum, donec ablegata Treuiros Agrippina vxor animos eorum mutauit. ſic inferioris exercitus Germaniæ placatus, ſuperioris miles maiore mole, quo grauiora, in centuriones,in legatos populi Romani auſi fuerant: nam Munatium Plancum aggreſſi, qui legatus à Tiberio venerat,non priùs dimiſêre, quàm ille aquilam complexus religione ſe tueretur:ac ni Calpurnius centurio ſubſidio affuiſſet, rarò etiam inter hoſtes exemplo legatus populi Romani in caſtris,Deorum aras ſuo ſanguine maculaſſet.Eos tandem Germanicus contracto exercitu, cùm pararet inuadere contumaces, litteris priùs ad Cecinam miſſis admonet, ſibi conſulant,& reſipiſcant: quod niſi faciant, & auctores ſeditionis tollant,venturum ſe cum exercitu,& vſurum promiſcua cæde.quæ litteræ occultè ſigniferis,& aquiliferis lectæ perpulêre legatum, vt ſtatueret tempus cędis:ſequitúmque paſſim,quaſi ciuili bello in ſontes,& ignaros,nec ſatis noſcentes quod cædis initium, aut quæ cauſſa, quíve finis foret: donec caſtra ingreſſus Germanicus oratione habita, cùm ſatis expiatum diceret, eos in hoſtes duxit,vnde piaculum furoris ſumerēt, & hoſtes R.populi cædendo, & vulnera impijs pectoribus accipiendo. Hæc pluribus ex eo auctore addenda curauimus,quò tota hæc pars clarior,illuſtriórque fieret.

25. *Libonem re quid in nouitate acerbiùs fieret.*) Is Libo è familia Scriboniorũ fuit,vnde & Scribonius cognomine dictus,qui per Firmium Catum Senatorem amicitia ſimulata deceptus,cùm magos ſuper Imperio conſuleret,& Chaldæorum promiſſa, ſomniorúmque interpretes ſcrutaretur, dum proauum Pompeium, amitam Scriboniam Auguſti vxorem iactat per eundem Catum poſt plures teſtes repertos, qui conſcij forēt, ad principem defertur, maximè Iunij cuiuſdam indicio, qui tentatus fuerat,vt Vmbras infernas carminibus eliceret. Ipſe igitur Libo, cùm Tiberius eum blandè interim appellaret,non vultu,non verbis commotior,quinetiam conuiuio adhiberet, & prætura ornaret, tandē Senatus iudicio condemnatus,ſeipſum,cùm omnia priùs tentaſſet, apud Tiberium necauit,factúmque S.C. vt Mathematici Italia pellerentur. Idem Tacitus ſecundo.

29. *Q. Haterio*) Is conſularis vir, in Senatu decreti faciundi auctor fuit,ne vaſa auro ſolida miniſtrandis cibis fierent, néve ſerica veſtis viros

ros fœdaret; qui familia Senatoria ante excessum Tiberij decessit, eloquentia quoad vixit, celebrata. cùm tamen exigua scripserit: quippe qui ingenio magis quàm cura valeret: nam vt in alijs studium ac meditatio plurimum valet, sic Haterij profluens illud, ac canorū cum ipso obijt.

36. *Religiosas vestes cum instrumento omni comburere.*) Qui vestas legendū admonent, nimis anxiè, ne dicam superstitiosè, rem satis apertam in disquisitionem vocant.

37. *Aboleuit & ius, morémque asylorum, quæ vsquàm erant.*) Commentarij ex ijs, quæ videre legeréque potuerunt, non pauca nos ex eodem Tacito omnia pleniora faciamus. Ille igitur tertio in hunc fere sensum. Cùm cresceret Græcas per vrbes licentia asyla constituendi, quæ seditiones indies alerent, placitum est, vt singulæ ciuitates iura ac legatos mitterent: & cùm multi venissent, qui summo studio certarent, fesso Senatu eorum multitudine, res ad COSS. relata, factúmque S.C. quo modus præscriptus singulis est. Iussique ipsis in templis aras facere, neu religionis prętextu turbulētissima natio seditionibus fomēta prębeeret.

Maraboduum & Rhascupolim.) De Rhascupoli Thrace ex eodem Tacito copiosiùs hauries. Is autem Maraboduus diu apud Sueuos rerū potitus magna apud suos gloria, mox Catualdæ iuuenis inter Gotthones nobilis vi pulsus ad Cæsaris misericordiam fugit, transmissóque Danubio magnifica de se in Senatu oratione habita, qua se Pyrrho, & Antiocho regibus æquaret, Rauennæ inglorius consenuit, nimia viuēdi cupiditate imminuta vetere gloria.

42. *Asillio Sabino LI S. ducenta.*) Hæc summa quinque milia aureorum nostratium valet.

44. *Atalanta tabulam, in qua Meleagro illa ore morigeratur, legatam: vt si offenderetur, pro ea decies LLS. acciperet*) Decies LLS. non dena LLS. significant, sed decies centena.

48. *Publicè munificentiam bis omnino exhibuit propcsito millies LLS.*) Hæc summa quinque & viginti centena millia facit nostratia, id est, duo millionia, & dimidium.

49. *Satis constat Cn. Lentulum augurem.*) Is est Lentulus, qui consularis vir triumphalia ornamenta de Getis retulit: primò pauper, dein adeò opulentus opibus innocenter comparatis, & modestè habitis, vt quater millies LLS. possederit.

Condemnatam & generosissimam feminam Lepidam in gratiam Quirini consularis prædiuitis, & orbi.) Tacitus tertio: At Romæ Lepida Aemilia familia nobilissima L Sullæ, & Cn. Pompeij proneptis, defertur ad principem supposuisse partum Quirino coniugi: quinetiam obiecta adulteria & venena, consultíque Chaldæi de Cæsare. Tandem damnata illa magna Quirini inuidia, prægrauante Tiberio, sed dissimulante, aquáque & igni interdictum, bona cùm publicari deberent, ne publicarentur Scauri gratia factum, qui filiam ex Lepida genuerat. Et pauló pòst: Celebratum est Sulpicij Quirini funus exsequijs publicis. Tametsi nihil ille ad Sulpiciam familiam pertineret, qui Lanuuij ortus modicis parentibus, & opibus militia clarus, & vehemens ingenio, Consulatū sub Augusto meruerat: mox Cilicum castellis expugnatis triumphi insignia meritus C. Cæsaris in Armenia comes, & Tiberij cultor, dum Rhodi ageret hinc principi carus præpotente senecta, sed apud populū accusatione Lepidæ & sordibus inuidiosa.

52. *Etiam causam mortis fuisse ei per Cn Pisonem legatum Syriæ creditur.*) Is

Piso Germanico datus est à Tiberio comes & legatus, qui cum Plancina vxore adeò apertè simultates cum Germanico exercuit, vt reperta sint reliquiæ solo ac parietibus erutæ humanorum corporum, tabulæ etiam plumbeæ, quæ deuotiones, ac carmina in Germanicum continerent. Donec accusantibus Trione, & Veranio, acerrimè autem omniū Vitellio, iudicio Senatus damnatus est, magis assentiente Tiberio, quàm approbante. Piso post damnationem domi inuentus perfosso iugulo iacente humi gladio. concessa Plancinæ vxori incolumitate ob preces Augustę, & filiō in decem annos relegato. Diuersus ab hoc fuit L. Piso, qui curator vrbis sub Tiberio principe fuit, biduo, duabúsque noctibus per potationem consumtis clarus: cuius, nisi fallor, constantiam, & auctoritatem in Senatu maximè Tacitus commendat.

58. *Statuæ quidam Au. usti caput depresserat.*) Tu emendato demserat. Idem Tranquillus in Caligula: Diuinam maiestatem asserere sibi cœpit, datóque negotio, vt simulacra Numinum religione, & arte præclara, inter quæ Olympij Iouis, apportarentur è Græcia, quibus capite demto suum imponeret.

65. *Seianum res nouas molientem*) Is eodē Tacito genitus Vulsinijs est, patre Seio Strabone equite Romano, & à prima iuuenta C. Cæsari Augusti nepoti percarus. Aduersa fama quasi Apicio stuprum corporis vendidisset; mox defuncto C. Cæsare, Tiberio miris artibus insinuatus, adeò principem sibi obnoxium fecerat, vt callidissimum & obscurissimum alijs, sibi vni incautum reddiderit. laboris patiens, audaciæ nimię, simulator iuxta & dissimulator. pro pudore, quē palàm ostentaret, immensa opū libido, nec minùs criminando, quàm adulando principi, & largitione, ac industria interdum acceptus. his artibus sene circumuento, primo Drusum Tiberij veneno tollit dato per Lygdum spadonē, vxore etiā Liuia auxiliante, quæ illi per stuprum cognita fuerat: inde in Agrippinam. & eius liberos conuersus, tacitis eam criminationibus inuoluit. vt tādem relegatam Tiberius interfici iusserit cum Nerone filio, donec ille ijsdem petitus artibus cum filijs enectus sit, quorum corpora in gemonias sint abiecta.

72. *Non Charidem*) Tu Chariclem emendato: de quo sic Tacitus: Erat medicus arte insignis, nomine Charicles, magis ad consilium, quàm ad vsum medicinæ. quam princeps omninò negligeret, familiaris. is veluti negotiu in suum curaturus. dum comminearum petit, venas pertentat, nec fefellit Tiberium, qui offensus, ac eo magis iram dissimulans, instaurari epulas iubet, eásque protraxit, quasi honori proficiscentis amici id daret.

75. *Pers terram matrem*) Perbellè faciunt verba Plinij ex secundo ad hunc Tranquilli locum, quæ & subnectenda censui. Sequitur terra, cui tantum nomen præcipuæ venerationis indidimus, matrem appellantes: cuius numen vltimum iam nemini imprecamur, rati graue nimis, ac noxium, ac si nesciamus irasci nûquam solere, quæ sola natos homines excipiat, exceptos alat, & editos sustineat. Nouissimè, cùm cetera nos omnia deseruerunt, vna adhuc complexa visceribus suis tamquàm à reliqua natura neglectos retinet, numquam efficacius pietatem maternam ostentans, quàm cùm sacros nos morte etiam faciat.

EX CALIGVLA.

2. *Legiones vniuersas excessu Augusti nuntiato.*) Satis constat eodem Tacito, cùm

to, cùm Imperiū Germanico omnes afferetent concionanti, illū quasi scelere suo contaminatum præcipitem Tribunali desiluisse, ferrumque in pectus adegisse, ni proximi sublatā in vulnus dextram retinuissent, tametsi non defuerint, qui hortarentur, vt feriret: quinetiam Clausidius quidam miles strictum gladium obtulit, addens vteretur eo, qui acutius penetraret. Verùm cōposita seditione, in Germaniam ducto exercitu, bis acie Germanos vincit. Varianos milites sepulturę mandat. Arminium præcipuæ apud Germanos famæ propter cæsum Quinctilium cum legionibus adeo fatigat, vt liberator ille Germaniæ pulsus, profugúsque tandem propinquorum insidijs petitus occubuerit.

3. *Omnes Germanico corporis, animique virtutes.*) Nihil dici verius potuit: nam præter summam eruditionem, ingeniúmque ad poëticen etiam factum, summa in eo comitas erga socios fuit: in hostes mansuetudo, quos vicisse, & ad pœnitentiā versos satis habuit. His accedebat forma corporis egregia visu, auditúque iuxta venerabilis. Dum fortunæ imperatoriæ maiestatem retinet, inuidiam tamen & arrogantiam euitaret. Quare non Romanorum solum ingenti luctu, sed prouinciæ & circumiacentium populorum, & hostium decessit. Tacitus.

16. *Cordi Cremutij.*) Tacitus Cornelio Cosso, & Asinio Agrippa coss. Cremutius Cordus postulatur nouo, ac tunc primum audito crimine, quod annalibus, quos ediderat, dum Brutum, Cassiúmque laudat, Romanorum vltimos eos appellasset. Accusatores autem erant Satrius Secundus, & Pinarius, ex inimis Seiani, quæ res exitiabilis eo erat. Cremutius igitur, cùm se coram Senatu defendisset, inde egressus vitam abstinentia finijt. censuêre patres libros per Aediles cremandos. Sic dū ingenium Cordi puniunt, maiorem illi gloriam adstruxêre.

18. *Cum lege Luciana apparatum Circi.*) Emendauimus ex codice manu scripto, *cum elegantiam apparatus Circi prospicere pauci ex proximis Mœnianis possent*, magna commentatorum socordia, qui rem non aduerterint.

22. *Datóque negotio, vt simulacra Numinum, religione, & arte, inter quæ Olympici Iouis, apportarentur egregia.*) Par error cum superiore. Quis enim non videre potuit non egregia, sed è Græcia legendum?

33. *Quin & subinde iactabat exquisiturum semel fidiculis de Cæsonia.* Et heic videre debuerant, se vel, non semel legendum, vel semet, id quod codices manu scripti habeant.

37. *Vicies ac septies millies LLS. Tiberij Cæsaris.*) Hanc summam ingentem, ac supra fidem esse nemo dubitare potest, qui Tiberij principis tenacitatem, & opes Imperij Romani per tot annos ab eo congestas, & prodigum Caligulæ ingenium æstimare non velit. Vicies igitur septies millies LLS. si ad numisma nostrum rediges, sexagies septies millies mille aureos nostrates facit. Græci sex millia septingentas, & quinquaginta myriadas aureorum dicerent.

38. *Nec dicendi finem factum, quo ad tredecim gladiatores LLS. nonagies ignorantj adducerentur.*) Hunc locum, dum imprimendum curarem, non satis aduerteram, nunc licendi finem factum scribendum admoneo. Quid sit autem liceri, & quo sensu heic accipi posset, nemo non, vt opinor, statim aduerterit, nonagies autem LLS. est summa pecuniæ nostratis ducenti viginti quinque mille aurei Veneti.

56. *Cassius Chærea*) Hic ille est, qui centurio Germanici exercitus, seditione, quam mouerant excessu Augusti nuntiato, cùm eum peterent ad mortem milites, vt reliquos centuriones, audacia singulari per me-

dios ferro sibi viam patefecit, vnde & salutem adeptus est, magna centurionum aliorum parte cæsa.

EX CLAVDIO.

4. *Legatóque non amplius quàm octingentorum* LLS. *prosecutus.* Multi vel apud hunc vnum auctorem erant loci, vnde admoneri poterant differentiæ in numeris, nisi planè conniuerent. nam heic octingenta sestertia modicum legatū Augusti principis apparet, plus autem vicies I. L S. quod infrà à Tiberio legatum dicat: multo autem plus octogies sestertium, quod initu noui sacerdotij coactus est impendere, ex quo ad tantam rei familiaris angustiam decidit, vt in vacuum lege prædiatoria venalis diu pependerit.

18. *In delibatorio.*) Adeò iam notum esse poterat, quid diribitorium sit, aut vnde dictum, vt qui delibatorio legant, parum certè vidisse dici iure possint, nam & Dion in historijs Latinum nomen hac appellatione dixit. Iam verò & diribitores pro diuisoribus pecuniarum Ciceroni notius est, quàm vt explicari latius debeat. Est autem diribitorium publicæ ædes, in quibus exercitus recenserentur, & stipendia militibus diriberentur, id est, distribuerentur, in quibusdam Italię locis etiam vsitatæ.

19. *Constituit pro conditione cuiusque ciuis vacationem legis Papiæ Poppææ,* Quæ lex esset Papia Poppæa, vndéve dicta, mox planius. Illud interim admonere lecturos hæc volui, corruptam hactenus Tranquilli lectionem vno alteróve loco simili, nec legem Pompeiam legendum, sed Papiam Poppæam iunctim, in quo non possum non mirari negligentiam multorum, qui sine testibus in caussa dubia, & incerta in forum descēdant. Fuit igitur Poppæus Sabinus consularis, ac triumphalis vir insigni memoria, auus maternus Sabinæ Poppææ. Vnde illa etiam dicta Poppæa, nam patrem Ollium honoribus non dum functum amicitia Seiani sub Tiberio peruerterat. Hic igitur sub Augusto principe legem seuerissimam de maritandis ordinibus tulerat, qua sexagenarij tantum non tenerentur, cui capiti posteà à Claudio abrogatū infrà Tranquillus afferat. Hęc autem iunctim Papia Poppęa dicta videtur, quod cùm Papius legem contra adulteros tulisset, ac de matrimoniis etiam sanxisset, cuius & Ausonius præter alios meminerit: Sabinus Poppæus eandem retractarit, grauioribûsque pœnis additis, sanxerit frequentanda matrimonia. Vnde & lex posteà à primo auctore Papia dicta, posteà de Sabino Poppæo Papia Poppæa iunctim appellata est: quam senior August. post Iulias rogationes incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario sanxerat. Hanc verò legem Tacitus frequenter citat, maximè in tertio. Admoneri etiam poterant, saltem infra legem hanc nō de ciuitate, aut aliquo iure alio, quàm de maritandis ordinibus agere, cùm Tranquillus dicat capiti legis abrogatum à Tiberio, quasi sexagenarij generare non possent. Ceterum instituti nostri nō est acrius aliorum errata castigare, & eorum maximè, qui in Tranquillum scripsēre commentaria, quorum alter adeò breuis est, vt etiam intra commentarij leges constiterit, alter adeò redundans, vt fabulari sæpè videri possit: ita fit, vt aliud agendo, malè interdum agat: verùm ipsi viderint.

23. *Capiti Papiæ Pompeiæ legis*) Idem error, atque ideò ad superiorē normam redigendus.

24. *Aulo Plantio etiam ouationem decreuit*) Hic est ille Aulus Plantius, qui con-

qui consularium primus Britanniæ præpositus est, bello egregius. is redacta paullatim in prouinciæ formam proxima insulæ parte, Ostorio Scapulæ imperium decedens reliquit. cuius & Tacitus meminit, sed & Tranquillus in Vespasiano, duas validissimas gentes, superque viginti opida, & insulam Vectem Britanniæ proximam in ditionem redegit, partim Auli Plantij consularis legati, partim Claudij ipsius ductu.

EX NERONE.

20. *Nec ante cantare destitit, quàm inchoatum absolueret nomon.)* Heic desiderari interpretis diligentia potest? nam quid nomos esset tam nescijt, quàm facile dissimulauit: significant autem apud Græcos nomi cum multa alia, tum verò in musicis certam quandam legem, ac rationem canendi, vt tamen tibicinum & citharœdorum præcipuè sint, vnde & αὐλῳδικοὶ & κιθαρῳδικοὶ dicti. Primus autem Terpander auctore Plutarcho citharœdicos nomos instituit, suis, atque Homeri versibus mele adiungens. Clonas autem post hunc aulodicos inuenit, id est, tibiales, & ea, quæ Græci προσόδια appellant: quem postea Polymnestus Colophonius imitatus sit, nomisque postea diuersa imposita sunt nomina, quæ ex Plutarchi libello, vbi musicen persequitur, quæras. Illud etiam scitu dignum, ex Græcorum commentarijs inuenias primos ab Apolline citharœdicos nomos inuentos, quibus ille & vitã hominibus produceret, & in multis canendi suauitate feritatem tolleret: vnde factum, vt Aristoteles est auctor, vt modi, ac canendi rationes quædam, quibus canentes vtimur, nomi iam vsitato Græcis verbo dicantur. Verùm de his aliàs.

Si paullum subbibisset, aliquid se suffertim tinniturum) Nec scire fas est omnia, & Lyncei etiam cæcutiunt: vbi tamen offucias facis, in eo reprehendi dignus. Quis enim non stomachetur, quod hoc in loco gannit interpres? Verùm ipse viderit. Ego suffertim lego, aduerbiúmque eadem forma statuo, quæ Latinis frequens viritim, singillatim: significare autem hoc aduerbium puto, quod plenum & grandius sit, huiusmodi sensu: promittebat Nero simul ac subbibisset, fore vt plenius, & grandius tinniret. sufferrum autem, ac differtum plenum significare Senecæ verba, & Horatij probant, vt alios omittam: ille enim Sole nubem suffertam dicendo: hic cauponibus, & nautis differtum Appij forum, ostendunt plenitudinem hoc nomine intelligi. sed & Tacitus frequens differtum vsurpat pro maxime pleno.

28. *Super ingenuorum proagogia)* Non pædagogia, aut pæderastiam, quod confinxit interpres, sed proagogia legendum, quiuis vel mediocriter Græcas litteras edoctus agnoscat. Sunt autem proagogia Græcis, quæ Latinis perductiones, & quod illi προαγάγειν, nos perducere diximus, id est, lenocinari, & lenocinium facere. adeò autem & Latini, & Græci scatent hoc verbo, vt consulto exemplis abstineam: & alioqui admonere tantum lectorem volumus.

30. *In Tyridatem, quod vel vix credibile videatur, octingenta nummum millia diurna erogauit*, id est, vicena milia aureorum nostrorum, quemadmodú, quod aleam luderet quadragenis in punctum sestertijs, id est, denis millibus in singula puncta significat. quod autem addit abeunti contulisse milies LLS. innuit XXV. centena milia donata, vt non sit mirandum, quod tacitus de eo prodiderit, quatuordecim annis, quibus in Imperio fuit, bis & vicies millies LLS. donationibus effudisse.

Armil-

30. *Armillata & phalerata Mazacum turba.*) Si ex his non nulli qui nostra tempestate aliquid scripsere, modestiam, atque ingenuitatem retinere voluissent, profecto melius Latinæ rei consuluissent, nec multa inuertissent, qualis est hic locus: in quo codices omnes Mazacum habent: quod cùm illi non intelligerent, amaxicorum, & mille alia huiusmodi monstra substituerunt. Ego Mazacum lego, & ex Cappadocia seruos, vnde ingens Romæ copia, interpretor, qui & Cappadoces appellantur ab Horatio eo versu: eget æris Cappadocum Rex. Dicti autem Mazacæ, vt arbitror, ab vrbe eorum regia Mazaca: quæ in medio totius Cappadociæ posita, cùm multis alijs indigeret, tamen propter situs commoditatem, & lignorum, ac lapidum, & herbæ copiam delecta ab his fuerat, in qua Reges habitarent: vnde & mater vrbium ab his dicta, quæ tamen posteà sub Argæum montem posita, Cæsarea sit appellata: cui magnus Basilius posteà præfuit antistes. Erit igitur Tranquilli sensus, quòd Nero frequenti Cappadocum seruorum copia stipatus incederet, quos Mazacas ab vrbe eorum primaria etiam appellaret.

56. *Siquidem icunculam puellatem.*) Perridiculum est, quod de acu, seu acuncula commentarij ganniant. Tu icunculam legas ἀπὸ τῆς εἰκόνος forma diminutiua pro parua imaguncula. Iam & Plinius iconicos agnoscit duces. quid sit autem εἰκὼν apud rhetores, non est præsentis loci, & res alioqui satis celebris.

EX GALBA.

8. *Vt secum vehiculo proximo decies sestertium in auro efferret*) id est, viginti quinque millia aureorum.

EX OTHONE.

5. *Ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione decies LLS. expresserat.*) Nullus, vti opinor, locus expressius differentiam inter dena LLS. & decies LLS. aperit. nam si idem significarent, quo pacto quindecim speculatoribus dena repræsentari poterant? decies igitur LLS. cùm quinque & viginti millium aureorum reddant summam, dena singulis numerata sunt, id est, duceni quinquaginta aurei, sicque expensa ex ea summa quinque fere millia sunt.

7. *Nec quidquam prius pro potestate subscripsit, quàm quingenties sestertium ad peragendam auream domum.*) Id autem facit duodecies centena, & quinque millia aureorum nostrorum: quæ summa sicui incredibilis videatur, ad absolutionem domus, æstimet ille secum id magis mirum, quod de M. Scauro Plinius scriptum reliquit, bis millies LLS. villæ incendio Scauro perijsse.

EX VITELLIO.

13. *A Carpathio vsque freto.*) Quis nõ videat nequaquã probari id posse, quod plerisq; à Parthia arrideat, cũ freto Carpathio bene sanè legatur.

EX VESPASIANO.

19. *Et tamen nec sic quidem pristina cupiditatis infamia caruit. Alexandrini Cybiotatem eum vocare perseuerarunt cognomine vnius è regibus suis turpissimarum sordium.*) Erat certè officium boni interpretis, vt qui nam hic tandẽ fuisset, aut vnde illi cognomen tam sordidum adstructũ esset, explicaret. Nos cybium Plinio, Martiali concisam pelamydem appellari scimus: vnde frequens Plinio nominis vsurpatio inter præcipua salsamenta, corrupta etiam apud Varronem lectione. Credidit Festus dicta à cuborum similitudine,

tudine,qui cùm æque in omnes partes pateāt(quadratæ enim ad lusum aptę sunt)ita etiam piscantes hoc genus piscis aleam veluti ludant. hic autem quem Cybiotatē appellatum dicit Tranquillus propter eius illiberalitatem,non vnus fuit ex Ptolemæis regibus,sed è Syria ducens originem : qui à filia maxima natu Ptolemæi Auletæ expulsi à suis in virū accersitus,nō multò pòst ab ipsa expellitur,cùm eius ignobilitatē,atque illiberalitatem pati non posset. Strabo:vnde illi ab ordinādis cybijs,quæ forte ipsemet familię dispensaret,meritò sordidissimum cognomentum adhæsit,quo & Vespasianū principem,vt sunt Alexandrini dicaces,propter eius auaticiam adsperserunt, quemadmodū & Syriæ regi Physcon cognomentum fuit à crassiore intestino,quod multa caperet. Illud etiā ex Athenæo addes, salsamenta Græcis duûm esse generum, horæa & thunnia,id est,è thynno, salsa caro thunnina vulgò dicta. Horæū verò quasi tempestiuum esse dictum ,cuius macra pinguibus præferantur, cū in thunnijs macris pinguia præponātur, quę cybia nuncupentur.horæa autem ex pelamyde,id est,lutaria minore fiunt,thunnia ex maioribus.Sit autem idem vræum,de quo Plinius cum horæo,mox aliâs.

EX TITO.

8. *Cum ex instituto Tiberij.*)Aurelius Victor in hanc sententiam:Dehinc cum donata concessâve à prioribus principibus firmare insequentes solerent,simul vt imperium cepit, talia possidentibus edicto sponte cauit, vel concessit.

EX DOMITIANO.

4. *Nam venatores, gladiatoresque,& noctibus ad lychnos,*) Par error cum eo, qui in Cæsare dictatore inoleuerat: restituenda igitur lectio, & lychnuchos legendum,vt admonui.

7. *Edixit ne quis in Italia nouellaret , vtque in prouinciis vineta succiderentur.*) Aliam Philostratus asserit edicti caussam,præcipuè in Asia,quòd homines vino nimium indulgentes,seditiones excitarent: quare & Domitianus id etiam in tota Asia vetuerat. Verum Scopeliano sophista celeberrimo legationem communi Asiæ nomine suscipiente, & restitutæ vites, & donatus est ille amplissimis à Domitiano muneribus, admirante in primis viri copiam,& vbertatem dicendi.Illud etiam scitu dignum,prouincijs quibusdam à Probo Imperatore concessum,vt vineas alerent.

9. *Subsiciua quæ diuisis per veteranos agris carptim superfuerant.*) Quid subsiciuum seu subcisiuum sit, notissimum grammaticis est. subsiciuus autē ager,de quo heic agitur, Boethio is est, qui secundum proprias determinationes adscriptus in finibus suis tabulario Cæsaris infertur,& qui beneficio concessus, aut assignatus coloniæ fuerit, siue is proximus, siue longius positus, quem colonia in tabulario Cæsaris manu conditoris subscriptum habere debet.Item ager similis subcisiuus est,qui nō assignatus reip.populóque, aut coloniæ,cuius fine circumdatur, remanet in eius potestate,qui assignare potuerit,hoc est,principis. Vnde inter XIII. controuersiarū genera illa vel pręcipua est,quę de subcisiuis agris oritur.

FINIS.

GRÆCI

GRÆCI VERSVS AC DICTIONES IN LATINVM per Ioan. Bapt. Egnatium Venetum tralatæ, vt iunioribus consulatur.

EX IVLIO CÆSARE.

Καὶ σὺ τέκνον. *& tu fili.*

EX AVGVSTO.

σπεῦδε βραδέως. *festina tardè: vel, quod verbo vno exprimetur, matura.*

ἀσφαλὴς γὰρ ἐστιν ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης.

Tutus enim est melior, quàm temerarius imperator.

αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τε ἔμμεν' ἄγονός τε ἀπολέσθαι.

O vtinã quàm debui, & sine vxore esse, & sine liberis periisse.

δωδεκάθεος *duodenarij di.*

δυσφημίαν. *malam nominationem.* κτίστην *conditorem.*

κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Conditoris sepulcrum ardens conspicio.

ὁρᾷς φάεσσι Μασγάβαν τιμώμενον.

Vides luminibus honestatum Masgabam.

δότε κρότον καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τι ποιεῖτε.

Date plausum, & vos omnes lætabundi aliquid facite.

εὐθανασίαν. *Facillimam mortem & paratissimam.*

EX TIBERIO.

ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις στρατηγῶν.

Mihi & Musis rem gerẽs militarẽ.

νομιμώτατε. *Dux optime, ex maiorum institutis.*

ἐς τοσαύτην ῥαθυμίαν τῶν στρατευομένων.

Et in tantam militum desidiã exercitum ductantem.

Τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο

ἄμφω νοστήσαιμεν ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.

Hoc comite, & ex media flamma ambo reuertamur, quãdo etiam atque etiam sapit.

πηλὸν αἵματι συμπεφυρμένον, *id est, lutum sanguine maceratũ.*

ἔμβλημα. *Interpositum & interiectum.*

EX CALIGVLA.

εἷς κοίρανος ἔστω εἷς βασιλεύς. *vnus imperator sit, vnus rex.* εἰς αἶαν δαναῶν περῶ σε. *In terrã Græciam transmittam te.*

ἀδιατρεψίαν. *Rigiditatem, ac toruitatem. Codices habuere Græcum hoc verbum, quod & restituẽdum nostris arbitror, & Latinum suppositum, in verecundiam, eradendum.*

EX CLAVDIO.

τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία. *Felicibus & trimestres filij.* ἄρτιος ὁλόκληρος. *Perfectus & absolutus.* ἠλαττῶσθαι *imminutum esse.*

καὶ βεβλάφθαι ἐς τὴν τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα, *& corruptum, cùm ad*

corporis

corporis,tũ ad animi perfectionẽ.

τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσι.

Huiusmodi lacerare,& subsannare solitis.

μὴ προυποκείμενον ἡμῖν. nõ ante nobis propositum.

μετριώτερως. minus stolidè.

ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖς σπουδαίοις λίαν.

Male agit valde in iis, quæ ad studia.

ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐφυΐα.

Eius animi indoles egregia.

ἀσαφῶς.obscurè. σαφῶς.apertè.

καὶ σὺ γέρων εἶ καὶ μωρός. *Et tu senex es,& stultus.*

μωρῶν ἐπανάστασις. *stultorum resurrectio.*

μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν. *stoliditatem,& hebetudinem,*

λογιώτατος. *maxime rationis capax.*

ἄνδρα ἐπαμύνασθαι, ὅτε τὶς πρότερος χαλεπαίνῃ.

Virum vlcisci, cùm prior ille iniuriam intulerit.

τυῤῥηνικῶν. *Tyrrhenicã hystoriã.*

καρχηδονικῶν. *Carthaginensium gesta.*

ὁ ἔρως δ᾽ ἐπείγεται. *amor impellit.*

ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί.

Me mortuo terra igne pessum eat.

ἐμοῦ ζῶντος. *me viuente.*

Νέρων, Ορέστης, ἀλκμαίων μητροκτόνοι,

Νεόνυμφον Νέρων ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.

Nero, Orestes, Alcmæõ matricidæ,

Nouam nuptam Nero matrem propriam interfecit.

νεόνυμφος Νέρων. *Sponsus Nero.*

ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μῆτερ.

Bene valeas pater, bene valeas mater.

τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει.

Exiguam artẽ omnis terra nutrit: vt ridendi sint qui filiolum interpretẽtur.sed de illis hactenus.

Θανεῖν μ᾽ ἀνώγει σύζυγος, μήτηρ, πάτηρ.

Mori me iubet vxor, mater, pater.

Οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει. νηφεῖν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις, ἄγε ἔγειρε σεαυτὸν. Non decet Neronem, non decet. Vigilandum est, agè excita teipsum.

ἵππων μ᾽ ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει.

Equorum citatorum aures circumsonat strepitus.

EX SER. GALBA.

καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρώξῃ.

Et tu fili ad imperium nostrũ adnascitor.

ἔτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστι.

Adhuc mihi robur est firmum.

EX OTHONE.

Τί γάρ μοι καὶ τοῖς μακροῖς ἀσύλοις;

Variat hæc lectio:omnes enim codices hoc præferunt, Id est, quid mihi & longis asylis? Legerim autem in hunc modum:

Τί γάρ με δεῖ καὶ τοῖς μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν;

Id est, quid necesse est & me longis tibiis insonare?

Vide adagium, Quid opus erat lõgis canere tibiis?

EX VESPASIANO.

Καλῶς τιλωνήσαντι.

Bene

Bene publicum exercenti.

μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.

Et longum incedens quassans ingentem hastam.

ὦ λάχης λάχης, ἐπὰν ἀποθάνῃς, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς εἰρήσῃ κήρυλος.

O Laches Laches, cum rursus morieris, iterum Cerylus diceris.

EX DOMITIANO.

Μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις.

An & tu nubere vis?

οὐχ ὁρᾷς οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε.

Non vides quàm pulcer ego & magnus.

ἔσται πάντα καλῶς.

Erunt omnia bene.

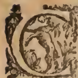
IN IOAN. BAPT. EGNATII

ANNOTATIONES, INDEX.

FINIS.

LOCA SVETONII PER ERASMVM RESTITVTA.

ERASMVS ROT. CANDIDO LECTORI S. D.

VM hanc editionem iam adornassem, commodùm iam allatus est Suetonius, Aldinis typis excusus, sed emendatus opera Bapt. Egnatij, viri cum primis tum integri, tum eruditi: nam vtrumque iuxta requirendum arbitror in eo, qui veterum lucubrationes emendandas, aut explicandas suscipit. Equidem Aldi mei mortem hoc ferè moderatiùs fero, quòd in hanc restituendi bonos auctores prouinciam ei successerit. qui demortui per se clari gloriam obscuret, si tamen hoc est obscurare, virtute virtutem vincere. Atque vtinam vt Suetonium, Aurelium Victorem, & Entropium dedit, itidem & Aelium Spartianum, ceterósque huic adiunctos nobis dedisset, in quibus nos permulta restituimus. Nam omnia, quî poteram, nisi codicum antiquorum auxilio adiutus? Tametsi & in Tranquillo non nulla restituimus, quæ Egnatium licet oculatissimum suffugerunt. velut in Cæsare Dictatore, 17. Eodem modo Nonium Quæstorem, quòd compellari apud se maiorem potestatem passus esset. modo, expunximus ex fide vetustissimi codicis. siquidem eodem heic aduerbium est. vt subaudias, coniecit. Sunt hoc genus & alia nō nulla, sed minutiora, quàm vt operæpretium sit sigillatim recensere. Ceterùm quòd in Othone 7. Egnatius legendum putat, τί γάρ με δεῖ καὶ τοῖς μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν; ab illo dissentio, quòd hæc fere verba Beroaldus ab erudito quodam admonitus ex Dione huc transtulerit. neque variant heic quæ viderim exemplaria. tantum in non nullis pro αὐλοῖς vitiatum erat ἀσυλοις. Legendum igitur haud dubiè, τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς; id est, quid mihi cum longis tibijs? Qua de re copiosiùs nobis dictum in Adagiorū Chiliadibus. In Caligula 38. pro nec dicendi finem factum, restitueramus ex exemplari peruetusto, nec licendi finem factum: etiamsi pòst comperi locū hunc à Budæo nostro correctum in Asse. Hoc admonere visum est, quò plus ponderis habeat Budæana castigatio, quamquā ea nullius vetusti codicis præfertur auctoritatē. Porrò quod in Augusto 99. legitur, Δότε κρότον. καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τί ποιεῖτε, id est, date plausum, & omnes vos cum gaudio quippiam facite: in quo & Egnatius hallucinatus est: ego, ni fallor, & vnus, & primus restitui, idq; ex qualibuscumq; vestigijs antiquissimi codicis. Legendū igitur ad hūc modū, Δότε κρότον καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κλυπήσατε. id est, date plausum, & vos omnes cum gaudio plaudite. Est enim versus trochaicus. præcesserat autē in exēplari nostro & alter huic similis trochaicus, aut certè hemistichion, sed figuris elementorū adeò deprauatis, vt quid scriptū esset, non quiuerimus conijcere. Iā quod est in Vespasiano, 23. ὦ λάχης λάχης ὅταν ἀποθάνῃς αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς ἔσῃ σὺ κήρυλος. si quid suffragarētur exemplaria, lubēs legerim ad hunc modum, ὦ λάχης λάχης, ὅταν δ' ἀποθάνῃς, αὖθις ἔσῃ κήρυλος, id est, ô Laches Laches, at vbi mortuus fueris, rursus eris Cerylus: vt ὦ λάχης λάχης sit clausula prioris carminis, cui succedit integer iambicus trimeter, tametsi hac de re nolim contendere. Ceterùm de nummorum analogia, si

quid à Budæo dissentit Egnatius, Portium suum secutus, quòd nobis nec otium suppetebat, nec ad hunc laborem propriè pertinebat, non fuit studium excutere. Addidimus autem indicem, quo potissimum annotauimus, si quid nouè, prætereaq; superiorum auctorum consuetudinem, aut si quid etiam Græcanicè dictum sit, ne nihil sit lucri, quod lectorem ad emendum inuitet. nec hoc tamen solum accedet, quin & quidquid adiecit Egnatius, heic habes, & præterea non nulla, quæ nos soli etiam restituimus. Bene vale carissime lector, & hisce nostris laboribus feliciter fruere. Anno CIↃ. IↃ. XVII.

ANNOTATA IN C. SVETONIVM TRANQVILLVM,

Per D. Erasmum Roterodamum.

A

Abdicat se magistratu. Clau. 29
Abhorret ostentum, pro exhorret. Galb. 4
Ablocare, pro alteri locare, siue locationem soluere. Vitell. 7
Abortiui, qui aborsu nati sunt. August. 35
Absimilis, pro dissimilis. Oth. 1
Abstinuit præfari, cum infinito. Tib 23.
Abunde potentiæ gloriæque, pro satis. Cæs 86
Ab vno, pro à quodam. Cæs. 32
Abutendum se permisit. Galb. 14
Accessio morbi pro παροξυσμὸς, Vesp. 23
Actuarij, ab actis. Cæs. 55
Actui rerum, pro agendis rebus. Aug. 23
Actus rerum, pro actione caussarum. Claud. 22. & Ner. 17
Ad Corfinium, pro apud. Ner. 2
Addormiscere ἐπικοιμᾶσθαι Cla. 8
Adhibere modum. Calig. 2
Admensus est, pro dedit. Aug. 41
Ad remum dare. Aug 26
Adsimilis. Ner. 1
Ad terrā dedit, pro abiecit. Aug. 96
Aduenere litteræ, pro allatæ sunt. Vesp. 7
Adulterare matronas, pro adulterio stuprare. Aug 67
Adulterata, pro adulterio stuprata. Cæs. 48
Aequiparare, pro æquare. Aug. 94 & Ner. 53
Aestiuare. Galb. 4. & Vesp. 24
Aetate parui, pro minores. Aug. 48
Aeque quàm, pro æque atque. Aug 64
Affectus est illi, pro erga illum. Tib. 52
Afflixit, pro vexauit. Tib. 51
Affinitas, propinquitas. Ner. 35
A gente, pro de gente. Vesp. 23
Agere secretum, pro solum esse. Tib 60
Album citharœdorum. Ner. 21
Album iudicium. Claud. 16. & Domit. 8
Aleæ rumor pro rumore de alea, & Aleam ipsum lusus genus dixit. Aug. 17
Allectus, ab allego. Vitell. 1
Allicefactos, pro allectos. Vitell. 14
Allium obolere. Vesp. 8
Altero, pro postridie quā. Vitell. 3
Amanuensibus. Ner. 44
A manu. Vesp. 3
Ambubaiæ. Ner. 27
Amisit, pro perdidit. Tib. 7. & Ner. 35
Amplius quadraginta, pro plus quadra-

D

Illudere

L.

Nihil

Nihil dum, pro nihil adhuc. Cęſ. 7
Nihil quàm, pro nihil aliud quàm. Claud. 36
Niuatæ aquæ. Ner. 27
Nocti illuxit dies, quæ ſecuta eſt proximè. Cæſ. 81
Non temere, pro vix vnquã, ſiue fere numquam. Aug. 73
Non temere, non fere. Calig. 36
Nõ vltra quàm, pro tãtũ. Aug 67
Notabile, in bonam partem. Aug. 72. Calig. 14. & Domit. 20.
Notum fecit, pro ſignificauit, ἐδή-λωσε, ſiue, ἐγνώρισε. Aug. 65
Nouare, pro mutare. Domit. 7
Nouellare. Domit. 7
Nouiſſima. Tit. 5
Nugatur rurſum. Tib. 7
Nullius non facinoris, pro cuiuſ-uis facinoris. Aug. 31
Nummus aſper. Ner. 44
Nundinari. Tit. 7

O.

Obſecratio, pro litania. Claud. 22.
Obeſitas corporis. Claud. 41
Obeſitas ventris. Domit. 18
Obfirmate, pro pertinaciter. Tib. 25
Obolere allium. Calig. 23
Offendebatur componi, pro grauiter ferebat, cũ verbo infinito. Aug. 89.
Offenſæ leues. Claud. 26
Offenſior pontificibus, pro iratus, Ner. 2
Offenſus pro inuiſus, Cæſ. 19.
Officij duxit, pro putauit officio-ſum, abſolutè. Tib. 11
Omnino ὅλως, Ner. 19
Opere cenſorio, pro functione cẽ-ſuræ. Cæſ 41
Oſtentant, pro paſſim oſtendunt. Aug. 87

P.

Pallaca. Veſp. 21
Parapſis leguminis. Calig. 12
Parſurus. Tib. 62
Partes in conuiuio. Calig. 18
Patentiſſimo loco. Claud 32
Patriciatus, pro ordine ſiue dignitate patriciorum. Aug. 2
Paucis quàm, pro paucis põſt die-bus. Tib. 60
Paullo minus pro propemodum. Tib. 39
Paullo minus quàm, pro prope-modum, nouè dixit. Tib. 26
Paullo minus, pro pæne. Ner. 40
Penſio, pro ſolutione. Veſp. 23
Pependi. Domit. 9
Pependit tributa. Domit. 21
Peragere, pro perficere. Calig. 21
Perannare, vt pernoctare. Veſp. 5
Per aſſem & libram. Aug. 64
Per cauſſam, pro prætextu. Oth. 5
Perceptas, pro ante receptas. Aug. 93
Perductam, pro traductã. Calig. 25
Peregit, pro perfecit. Claud. 11
Perferre, pro ad finem, ſiue ad ple-num ferre. Cæſ. 34
Perfidioſè. Aug. 21
Per idem tempus, pro ſub idem. Galb. 10.
Perinde quàm. Domit. 15
Perinfamis. Vitell. 2
Pernoctare. Tib. 18
Per quietè, pro in ſomnis. Cæſ. 18 & Claud 37
Perſuaſoriæ aſſertiones. Domit. 8
Perſuaſiſſimum. Ner. 29
Pertæſus ſe. Tib. 66
Per vices, pro viciſſim. Cæſ. 42
Peruigilium. Calig. 54
Philoſophia cõtraria imperaturo. Ner. 52
Phonaſcus, magiſter vocis exer-cendæ. Ner. 25
Pigneratus fidem, pro ſtipulatus ſiue pactus. Claud. 10
Pignerauit vnionem. Vitell. 7
Pingui toga. Aug. 82
Piſtrinenſia iumenta. Calig. 39
Plectrũ linguæ titubans. Claud. 30
Plenus perſuaſionis, pro valde perſuaſus. Tib 69
Plurifariam, pro multis modis. Aug 46. & 80. Tib. 43. Claud. 21. & Calig. 54
Plurimum vixit, prò plerumque, τὰ πολλὰ ἔζη. Galb. 8
Podium. Ner. 12

Quondam,

FINIS.

HENRICHI GLAREANI

IN SVETONIVM, ANNOTATIONES.

REVEREND. IN CHRISTO PATRI, AC ILLVST. PRINCIPI, D. GEORGIO À Graueneck, Abbati Campodunu dignifs. D. plurimum colendo, GLAREANVS S. P. D.

VADRAGINTA IAM ELAPSI *sunt anni, quando primum* D. ERASMVS ROTERODAMVS, *præceptor noster, ad Ioannis Frobenij typographi petitionem, in C. Suetoniū Tranquillum, ac reliquos qui Cæsarum vitas memoriæ olim mādassent auctores, emaculatis multis locis, præfatus est, nactus exemplar peruetustum ab* VVILHELMO MONTIOIO, *Anglorum regulo, è bibliotheca Monasterij diui Martini apud Neruios, hodie Tornacenseis. Agebat enim Regium Prætorem Tornaci, quando ea ciuitas id temporis Anglorum parebat imperio. Eum codicem, paullò antè quàm è viuis hinc migraret, nobis dederat Erasmus: ex quo ipse olim multa eruerat ac castigauerat in Suetonio loca. Verùm, vt fieri solet, quædam tum omisit: vt erat occupatißimus, & sacris tum auctoribus emendandis magis intentus. Cùm igitur ante aliquot annos heic Friburgi ipsum Suetonium publicè enarrandum suscepissem, coactus sum propius eum inspicere codicem: ibi certè inueni quædam annotatione dignißima, quæ cursim, vt procedebat lectio, notaueram. Iam demum illa omnia recollegi, vt sub tui nominis auspicio emitterem fetum, vt opinor, maturum. Difficile hercle erat post tantos litterarum ac omnis eruditionis principes, qui ad hunc auctorem illustrandum suam adhibuerunt operam, aliquid adijcere, vel cogitare, ne dum moliri. Neque ego ausus fuissem quidquam, nisi huius codicis fiducia fretus: ita nemo mihi arrogantiam iure obijcere queat. Quisquis autem voluerit intelligere, quantum in annotationibus post eximios illos viros effecerim, legat vel primam de area fori Cæsaris annotationem: ac videbit, haudquaquam temere hunc à nobis susceptum laborem. Ibi enim duo loci, alter Plinij, alter huius auctoris, defensi, quos vel corruptos vel falsos, certè suspectos illi scriptis prodidere, qui meo quidem iudicio bene habent. ac item etiā sunt in vetusto illo, de quo dixi, codice. Idem dico de loco huius auctoris alio, quē secunda annotatione eiusdem exemplaris, quamquam cæcis admodum vestigijs, emendatum exhibemus, qui fœdatus omnino erat. Sed nolo pluribus. Neminem habeo digniorem diligentiæ testem, quàm benignitatem tuam, cum duobus illis viris, D. Ioanne Huber, ac Georgio Gaist, qui nunc tibi ad sacra velut Timothei fidelißimi adsunt, vtrique nostrûm iurè cari, etiam ipsorum in me merito. Commendo tibi D.* IOAN. HVLDRICHVM *à Raitnaun, mihi carißimum. Deus opt. max. que clementiam tuā diutißimè incolumem, ad ipsius nominis gloriam, conseruare dignetur. Friburgi Brisgoiæ: Anno à* IESV *Christi Natali* CIↃ. IↃ. LIX. *Kalendis Sextilibus.*

HENRICI LORITI GLAREANI, PATRICII CLARONENSIS, IN C. SVEtonij tranquilli Cæsares, Annotationes.

EX DICT. CAESARE.

TITVLO XXVI. *Forum de manubijs inchoauit, cuius area super sestertium millies constitit.*) Ita legitur & in vetusto codice Neruio, & in plerisque aliis codicibus. Millies sestertium, hoc est, millies centena millia sestertiûm, facerent summam viciesquinquies centenûm millium coronatorum: nimis magnam visam Budæo & Egnatio, qui negotium intelligebant. Commentatorum alter, cùm nihil de his rebus certi afferre posset, Plinij locum ex XXXVI. lib. cap. XV. adducit, amphibolo sermone, ac lectione corrupta. Pyramides regum miramur, inquit, cùm solum tantùm foro exstruendo sestertijs millibus ducentis Cæsar Dictator emerit. Sabellicus verò exponit, millies sestertiûm, id est, mille sestertia: bis peccans, re & verbis, re quidem: centuplo enim maior summa est millies LLS. quàm mille sestertia: verbis autem, quia Latini decies LLS. dicunt, pro mille sestertijs, hoc est, pro mille millibus LLS. Budæus autem, cùm idem fateatur, apud veteres aut rarò, aut numquam inueniri mille sestertia, malit tamen hoc loco legere mille sestertia, quàm millies sestertiûm. Et apud Plinium loco iam dicto, Sestertijs mille & ducentis: Etsi, inquit, omnino minor summa est, quàm vt Plinius inter miranda poneret. Hæc Budæus. Egnatius autem: Si millies sestertiûm leges, inquit, erit tantâ pecuniæ vis, vt iniri ratio vix possit. Hæc ille. Ratio iniri facilè potest. atqui in hoc vertitur negotium, num credibile sit Cæsarem tantam potuisse habere pecuniam. deinde, si habere potuit, num in hanc rem tantum expendere voluerit. Duo dixi, quorum vtrumque credibile puto. Budæum planè video hæsitasse hoc loco. Nam paullò antè, vbi de numeris domus Clodij, & æris alieni Milonis locutus: Omnino igitur, inquit, oportet magnas has esse summas, quas Plinius ob insignem nequitiam insaniæ regum Aegypti comparandas duxerit, qui pyramidas mundi miracula cõstruxerunt. Quæ Budæi verba propemodum inuitant, bene legi apud Plinium, sestertiûm millies ac ducenties, cõformiter sanè cum Tranquillo: vt illud ducenties apud Plinium, explicet nobis, quod Tranquillus super millies dixit. Ipse ego, etsi ingens ac vix credibilis summa videtur millies sestertiûm pro solo tantùm expendisse: tamen cùm cogito, ad quam rem Plinius compararit Cæsaris magnificentiam (ita enim vocat portentosam illam profusionem)

immo quàm præferre potius videatur, cùm de Clodio dicat, Regum insaniam: de Milone, Prodigium animi humani, omnino eius sum opinionis, rectè legi hoc loco, Super millies ILS. & apud Plinium, millies ducenties. ILS. Quòd si quispiã dicat, vnde Cæsar acceperit: aio, Cæsarem ex duorum oppidorum sectionibus eam, aut etiam maiorem summam habere potuisse. Quod vnde luculentiùs probare poterimus, quàm ex ipso adeò Cæsare? Qui lib. II. Commentariorũ de bello Gallico, ex Aduaticorum vno opido capita vendita ait numero millia quinquaginta tria. Quòd si in singula capita vicenos quinos coronatos cõstituamus (cùm tamen longè pluris olim venderentur mancipia) erit ea sectio decies ter centenorũ vigintiquinque millium coronatorum. Cui si alteram adijcies opidi sectionem, quales in Gallia multas habuit, summa erit vicies sexies centenorum, ac præterea quinquaginta millium coronatorum, quæ summa superat summã millies sestertiûm. Quòd autem Cæsar voluerit, non est mihi dubium. Nam illam summam ita pro illo solo exposuit, vt præterea multorum ciuium animos inescarit, occasionem quærens de omnibus fauorem captare: quod præcedentia ante hæc, Suetonij verba, satis euidenter declarant. Et habuit heic sanè multam redimendi fauoris opportunitatem: multæ domus diruendæ erãt, quas ab inuitis immensa pecunia redemerit necesse est. Sic autem insinuauit se in plurimorum amicitiam, cum triplo quadruploque plus solueret quàm debebat: vt planè existimẽ, occultæ largitionis fuisse prætextum, huius areæ siue soli emtionem. Fuit enim animosissimus corruptor, qui nihil pensi habuit, quantum profunderet, modò quod volebat assequeretur. Hæc mea est opinio, de hoc quidem loco. Lector porrò sequatur, quod placuerit.

XXXVIII. *Veteranis legionib. prædæ nomine, &c.* Et hic locus sollicitum habuit, vt video, Sabellicum. Verùm nihil certi definit, sed cum conditione loquitur: vt cui res nummaria non dum, vt hac ætate, innotuerit. At Egnatius post Sabellicum rem aggressus. primùm Appianum à Tranquillo maximè dissentire ait. Deinde fatetur, locum mutilatum: & Tranquillum, equitũ stipendium, aliud ab Appiano tradidisse, peditum reticuisse. Ego locum Tranquilli vitiatum omissione vnius vocis existimo, adiutus ex vestigijs veteris codicis, quo & D. Erasmus vsus est, ex quo ego locum ita legendum existimo: *Veteranis legionibus prædæ nomine in pedites singulos super bina sestertia, quæ initio ciuilis tumultus numerauerat quaterna: in equites, vicena quaterna millia nummûm dedit.* Si locus ita legatur, omnes summæ verisimiles videbuntur, & equiti quadruplo maius stipendium datum intelligitur: quod & Sabellicus fatetur. Cetera omnia bene habebũt.

In

In Appiano locus mihi suspectus est: quippe in quo nulla ordinum ratio habetur. Ea deprauatio, siue ex Græco codice, vt sæpe fit, siue interpretis culpa acciderit, nescio: varié certè citatur hodie à Triumuiris nostris, Sabellico, Beroaldo ac Egnatio. Si quid diuinandum est, ego Appianum summas ita scripsisse existimo: Statim post triumphum quæcumque exercitui pollicitus fuerat, ampliore adhuc pecunia exsoluit. Militi drachmas Atticas mille quingentas, tria millia Decurioni, Tribunis militum equitibusque duplo maius. Vt hoc vltimũ referatur ad Decurionum stipendium, atque ita fiat equitum stipendium quadruplo maius quàm fuerit peditum. Denique eæ summæ cum Suetonio conuenient. Certè si pediti quinq; millia Atticarum drachmarum data intelligamus, vt habent vulgati codices, nimis magnæ summæ erunt reliquæ. Sed si, vt Tranquillus habet, intelligamus militi primùm bina, deinde quaterna numerata, vt sit quadruplo maior Equitum summa, constabit ratio ordinum etiam apud Appianum. Gregarium herclè militem cepisse millenas quingenas drachmas Atticas, hoc est, coronatos cẽtenos quinquagenos, mihi opidò magnificum videtur donatiuum, etiam in profusissimo Imperatore: maximè hoc tempore, quando bello Africano non parum attritæ, etiamsi victor erat, opes eius credi poterant. Vt mihi nõ fiat verisimile, potuisse quina millia drachmarum singulis exsoluere militibus.

LI. *Auro in Gallias stuprum emisti, heic sumsisti mutuum.*) In vetusto codice ita legitur: *Aurum in Gallia effutuisti, hic sumsisti mutuum.* Carmina sunt quadrata trochaica catalectica, non tam recta lege vt superiora Titulo XLIX. trochæo locis paribus dominante. sed pro *effutuisti*, lego *effutiuisti*, coniugationis regula, & carmen etiam sic meliùs habet. Sensus autem est: Quod aurum heic ex ærario sumsisti mutuum, nempe vt fures solent, numquam redditurι: hoc inquam effutiuisti in Gallia, id est, turpiter cũ magnatum feminis insumsisti. Hic sensus lõgè simplicior est, atque adeò etiam argutior, quàm si dicamus, Heic sumsisti mutuum, id est, heic vicissim tuam etiam vxorem stuprari à Clodio passus es. Longè argutius est, de furto sumere mutuum, quod numquam sis redditurus, pro furari: quàm prò stuprari, quod Beroaldus sentit. Qui loquẽdi modus etiamnũ hodie de furto, non de stupro, manet vulgo frequentissimus.

LII. *quæ scire C. Martium & C. Oppium, reliquosq; Cæsaris amicos.*) Titulus hic ostendit Cæsaris libidinem in Reginas, & duas adducit: sed de Cleopatra longiorem facit sermonem, ex qua filiũ Cæsari natum, multis verbis inducit probationes Græcorum, M. Antonij, C. Martij, C. Oppij, ac reliquorum Cæsaris amicorum. In vetusto codice pro, *quæ scire*, scriptũ est, *que scire*, absq;

 diphthongo,

diphthongo, vt z post q vulgato scribendi modo. Vnde ego conijcio legendum, *sciréque C. Martium & C. Oppium, reliquósque Cæsaris amicos.* atque ita etiam quidam codex alius habet. Denique vt clarius fieret, sciſſe C. Oppium, Cæsarem ex Cleopatra natū agnouiſſe, ipsum Oppium librum ediditſſe, in quo ostēdat eſſe Cæsaris filium, quem Cleopatra dicat. Quæ si ita sunt, vt attentè totum contextum legenti patet, certè negatio, non, ante verbum eſſe. tollenda est: alioqui contraria fuerint, Si C. Oppiū cum C. Martio scire dicamus, quod M. Antonius Senatui affirmauerat, nempe Cæsarē agnouiſſe filium: & nunc C. Oppium librum edidiſſe pro patrocinio, non eſſe Cæsaris filium. Omnino igitur negatio auferenda. Ceterùm multum momenti est, in sciréque, quod commentatores non notaſſe admodum miror. Sed & D. Erasmus rumultuariè hunc locum legiſſe videtur, cùm in annotationibus ponit hæc verba, Librū edidit non eſſe, pro eo quod est, libro testatus est. Alioqui, quo erat acri iudicio, probè vidiſſet hanc lectionem cordato lectori neutiquam probari. Totus igitur locus ita legatur: *M. Antonius agnitum etiam ab eo, Senatui affirmauit: sciréque C. Martium & C. Oppium, reliquósque Cæsaris amicos. quorum C. Oppius, quasi planè defensione ac patrocinio res egeret, librum edidit, eſſe Cæsaris filium quem Cleopatra dicat.* Lector attentè locum perpendat, & videbit nos non temerè in hanc descendiſſe opinionem.

EX AVGVSTO.

TIT. X. *Sed aduersante conatibus suis M. Antonio Consule, quem vel præcipuum adiutorem sperauerat, ac ne publicum quidem & translaticium vlla in re sibi sine pactione grauiſſimæ mercedis impertiente.*) Mirum est, quàm hoc loco frustra luctati sint commentatores nostri, ac omnem mouerint lapidem, vt huic loco mederentur: sed herclè absque codicis vetusti auxilio impoſſibile erat veritatem ipsam eruere. In codice Neruico ita legitur: *ac ne publicum quidem ac translaticium ius vlla in re sibi sine pactione grauiſſimæ mercedis impartiente.* Quæ lectio haud dubiè vera est, eamque sequendam censeo: vt publicum ius intelligamus omnibus patens, translaticium autē ad tribuniciam potestatem referatur. Sabellicus exponit *publicum*, vt Consulem: quam expositionem ablatiuus *impertiente* nō admittit. Quis enim ita loquatur, Antonio non impertiente sibi publicum, id est, Consulem? Deinde quæ addit de translaticio, nihil ad hunc locum attinent. Beroaldus autem magis hæret, & magnificus est in allegandis auctoribus, nihil ad rem facientibus: miranda item expositione, vt nihil ad Tranquilli verba. D. Erasmus, vt paulò antè dixi, leui opera hunc percurrerat, & subsecíuis duntaxat horis: alioqui ex hoc codice non erat difficile videre, verbum ius omiſſum in vulgatis codicibus,

dicibus, quod ibi luculenter satis legitur, vt in codice ab homine non admodum docto scripto, vt sunt ferè qui hodie supersunt.

XXI. *item Rhætiam, & Vindelicos, ac Salassos genteis Inalpinas.*) Quod de Erasmo præceptore nostro, iam admonuimus, leui illum opera hunc auctorem percurrisse, vel hoc loco patêre potest. Codex enim ille vetus, quem mihi reliquit, pro *Alpinas* legit *Inalpinas*, adeò manifestis litteris, vt nihil clarius. Vt autem ipse locum notarem, occasionem sumsi ex D. Bruti epistola IIII. lib. x. Epistolarum familiarium Ciceronis, vt vocant, vbi ità inquit: Progressus sum ad Inalpinos cum exer. Vbi Petrus Victorius, nostra etate venerabilis vir, summa modestia, summa eruditione. admonuit, quod ego, vt ingenuè fatear, primùm non attẽdi: verùm posteà ita amplexus sum, vt omnino ita legendum existimem.

XXII. *Ianum Quirinum semel atque iterum à condita vrbe ante memoriam suam clausum, in multo breuiore temporis spatio, terra marique pace parta ter clausit.*) Ita omnes, quotquot nos vidimus, habent codices, atque adeò etiam ille vetustus. Quæ caussa fuit Beroaldo, vt diceret, Augustum suo tempore ter clausisse Iani templum: cùm hoc nemo alius auctorum, de maioribus loquor, quod equidem sciam, scriptis prodiderit. Certè Plutarchus ac Dionysius Græci, ac Liuius Latinus auctor, non ter, sed tertium Augustum Iani clausisse templum aiunt. Orosium citat auctorem, qui me non admodum mouet. Liuius hercle non tacuisset hoc, quando aliâ ad Augusti laudem adeò diligenter dicere solet. De ea re tamen cum nemine contenderim. Addã tamen meam de hac re sententiam, aut magis coniecturam. Suspicor sanè, breuitatis gratia scriptum fuisse ter. clausit, puncto apposito syllabæ ter. quod quidem punctum in vetusto codice subscriptum est. Quemadmodũ Cos. ter. pro Cos. tertiò vel tertium scribere sæpiusculè solemus.. Ita omnino heic *ter clausit*, pro *tertium clausit*. Ne verò hoc alicui friuolum appareat, videat quæso A. Gellium cap. I. lib. x. quid consilij Cicero de eodem aduerbio Pompeio dederit: & facilè in nostrã concedet sententiam. Porrò quod inquit Tranquillus, *breuiore temporis spatio*: intelligo, vel quàm Romulus, vel quàm ipsi Romani post eum primo Punico bello. Romulus enim perpetuò bellauit. Primum autem bellum Punicum durauit annis XXIIII. Augustus verò intra XII. annos pace terra marique parta, Iani templum non ter, sed tertium clausit.

EX TIBERIO.

TIT. V. *M. Aemylio II. & Munatio Planco Coss.*) Vetus codex habet Numatio, pro Munatio. Est autem & Numatij celebris

viri mentio apud Horatium lib.epistolarum I.epistola tertia, & alterius Numatij Galli apud Martialē lib.x. Lector cogitet.

x. *exemplo M.Agrippæ,qui M.Marcello ad munera publica admoto.*) Non rectè hunc locum Beroaldus de C. Marcello C.Cæsaris hoste, adducto ex Lucano testimonio, exponit. Erat enim illic iam pridem mortuus. Sed neque de eo,ad quē sunt Ciceronis epistolæ,intelligi possunt.Itaque lectori considerandum,num de eo Marcello loquatur,qui minoris Octauiæ fuit filius, à Virgilio VI. Aeneidos descriptus. Cuius pater etiam Caius, non Marcus,ne quis de eo Suetonium loqui existimet.

XII. *à commeatu castra repetentes.*) Locus est opidò obscurus. Nescias enim vnde castra repetentes erant, ex vrbe ne, an è Rhodo.Sabellicus ab vrbe rediisse in castra,exponit.Atqui Tiberius Rhodi erat.Nisi intelligamus Cēturiones innuisse,Tiberium Romam ad amicos scripsisse ambigua, quæ etiā Augustus rescierit. Sed Sabellicus ait, Ad amicos in castris talia scripsisse Tiberium: manet ergo obscuritas. Quidam,vt tollāt ambiguitatem, ordinem putant: Venit etiam in suspicionem per quosdam beneficij sui Centuriones, vt culpa sit penes Tiberium.At si ad amicos, & Centuriones id ad Caium detulerint,videntur ipsi defecisse à Tiberio ad Caium: vt mutabiles sunt ad quamlibet auram militum animi. Nihilò minùs locus in obscuro manet.

XV. *Caio & Lucio intra triennium defunctis.*) Tit.LXV.in Augusto Suetonius ait: Caium & Lucium in duodeuiginti mensium spacio amisit ambos. Tu vide, vter ex altero locus emendandus sit. hic ne,*intra biennium*,pro *intra triennium*:an illic,*duodetriginta*, pro *duodeuiginti*. Nam codices constanter ita habent. Et mirum, commentatores ne vno quidem verbo hæc annotasse.

XX. *& congiarium tricenos nummos viritim dedit.*) *trecenos* legendum, quemadmodum in Caligula tit. XVII. Congiarium populo bis dedit trecenos sestertios. atque ita etiam vetustus codex duobus his in locis. Facilis lapsus librariorum in tri, & tre:sed in re magnum momentum. In syllabarum etiam ratione discrimen. Triceni enim primam deriuatione longat, à triginta enim deducitur. at treceni primam breuē habet, quia syncopa facta à trecenteni. Horatius lib.II. Carm. ode XIIII.

Non si trecenis,quotquot eunt dies,
Amice places illacrymabilem Plutana tauris.

Quo in loco Horatij codices plerique errant, vt in eum quondam editis annotationibus lectores admonuimus.

XXI. *Vale, & ordinem æstiuorum tuorum.*) In vetusto codice ita legitur: *Et dux νομιμώτατε vale: ordinem æstiuorum tuorum.* Hæc verba absque cōiunctione,& initio huius clausulæ leguntur, vt ammiratiuè dicta intelligantur,hoc sensu: Quid dicam ordinem

æstiuo-

æſtiuorum tuorum. Atque hoc modo omnia erunt plana, quæ commentatores mirè torſerunt.

XXV. *vt æquarentur ſtipendio Prætoriani Germanicianis.*) Ex antiquo codice contrario modo legendum, Vt æquarentur Prætorianis Germaniciani: idque ex primo Taciti libro. Prætoriani maius ſtipendium habebant: ſed minus laborum, minuſque periculorum. Ergo exercitus poſtulabant, Germanicianos ſtipendio æquati Prætorianis. Mirum verò, ne hunc locum à commentatoribus animaduerſum.

XXVIII. *Siquidem locutus aliter fuerit.*) *Alter* pro *aliter*, habet codex vetuſtus: atque ita ego etiam legendum exiſtimo.

XLVII. *vtique poſtquam comœdum Accium coactus eſt manumittere.*) Prioribus titulis, cum eſſent res turpiſſimæ exponendæ, ibi Beroaldus ſanè quàm copioſus fuit. At heic, vbi in re honeſta difficultates incidunt, pulcrè omnino tranſilit. Vt vbi de Accio comœdo dicere debebat, qua de cauſſa Tiberius coactus eſſet Acciũ manummittere, narrat nobis, quomodo comœdi olim ſerui fuerint. Neque ego ſanè ſcio, cur coactus Auguſtus ille Imperator, ſed in hoc mihi annotatur, vt alijs dem occaſionẽ inquirendi. Porrò de Hortalo Herennij filio, multa Tacitus lib. II. anno Tiberij II. narrat.

XLVIII. *propoſito millies ſeſtertiûm gratuito in trienni tempus.*) Et hunc locum non minus pulcrè tranſilit Beroaldus: non auſus dicere, non intelligo. Sabellicus autem hæc verba exponens: Mille ſeſtertijs, inquit, ſine fenore ciuibus conceſſis. Hæc ille, libras intelligens opinor. Atqui milleſeſtertij 1000. ſunt mille nummi. Mille ſeſtertia rarum eſt apud Romanos, ſed decies ſeſtertiûm vocant 1000000, quod vulgus hodie mille millia. Porrò millies ſeſtertiûm centuplo maior ſumma eſt 100000000 millies centena millia ſeſtertiûm, vulgus vocat centies mille millia: qui faciunt coronatorum 2500000. Illud *propoſito* exponendum erat, quònam referendum. Sed age, adducamus Taciti verba, quę lib. V. Anni XIX. Tiberij initio ferè ponit, multum lucis huic loco adferentia. eandem enim rem ibi tractat. Ea ita habent: Donec tulit opem Cæſar, diſpoſito per menſas millies ſeſtertio, factaque mutuandi copia ſine vſuris per triennium, ſi debitor populo in duplum prædijs cauiſſet, ſic refecta fides. Hæc ille. Quidam codices millies ſeſtertiûm, alij millies ſeſtertio, legunt: vt ſit quò referatur illud *propoſito*, vt in Taciti verbis diſpoſito ſeſtertio. Quod verò mox ſequitur in hoc titulo de *dominis inſularum*, *pretio reſtituto*, quid ſibi certò velint, admodum hæſito. Commentatores more ſuo tacent. Cęterùm & ſequenti mox titulo, de cenſu Cn. Lentuli verba Senecæ adducens Beroaldus, quatuor millies ſeſtertiûm allegat, pro quater millies IIS. luculento erro-

re,nisi codices sint corrupti, quod fieri potest. Vt vt sit, certè Beroaldus de hisce reb⁹ nihil intellexit,quantúnis dissimularit.

LXVII. *Di me,Deæq; perdant,quem quotidie p rire sentio,si scio.*) Sensus videtur: Di me Deæque perdant,si scio,quòd me quotidie perire sentio. Magna ignorantia,qui sentit se perire, & tamen nescit: & imprecatur malè sibi, si sciat, quod tamen in se sentit.misereor Terentiano Phædria,qui scientem se ac prudentem perire conquerebatur. Nimis obscurus, immo nimis argutulus Tiberius. Quidam τὸ si scio, referunt ad tres primas periodos: non ineptè, meo quidem iudicio. Codex vetustus lōgè aliam habet lectionem: *Dij me,Deæq; peius perdant,quàm quotidie perire sentio, scio.* Quæ lectio summè placeret, si modò coniunctio, si, non omissa esset, vt hoc sensu legeretur: Me Di Deæque,si scio quid scribam,peiùs perdant,quàm vtique me perire sentio. Senex erat cuculus,& se perire quotidie sentiebat: sed imprecabatur sibi maiorem perditionem, siquidem sciret, quid scribere deberet.

EX CALIGVLA.

TIT.VIII. *Plinius Secundus in Treueris vico Ambiatino supra Cōfluentes.*) Pro Plinio videtur esse Cornelius Tacitus,lib.I.vbi Agrippina cū puero Caio Treueros mittitur. ait enim: Ipsa insigni fecunditate,præclara pudicitia. Iā infans in castris genitus,in contubernio legionum eductus,quem militari vocabulo Caligulam appellabant: quia plerumque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur. Quòd autem Sabellicus hoc loco Treueros describens, dicit Coloniensis Diœceseos esse,fallitur:cum Treueri non solùm proprium habeant episcopum,sed archiepiscopum,Imperij Romani electorē.Quod verò de lingua subijcit, Treueros non Gallica hodie vti lingua,sed Germanica, è vulgi opinione hoc habet: qui putant, eam qua hodie Franciæ regnum vtitur, esse Gallicam linguā, cùm sit Romana, vt Italica & Hispanica, quamquam magis corrupta. Veteri Gallica,quæ & Celtica, verè vtuntur Heluetij, & proximi secundum Rhenum in Gallia vicini: vt Sequani, Rhenani, Rauraci, Elsatici ac Brisgoenses, Argentinam vsque.Porrò sub Argentina inde cum Germanica miscetur. ita etiam apud Treueros. Olim ante Romanorum inGallia Imperium,Germanica & Gallica linguæ erant vna lingua.Et tamen duæ,vt apud Græcos Ionica & Aeolica:quod discrimē ignorabant Romani.Treuerorum igitur lingua est vetus,qua semper vsi sunt,quamquam multum cum Germanica permista ob vicinitatem. Et Galatæ, ad quos scripsit diuus Paulus, eadem vsi sunt lingua,diuo Hieronymo auctore.

XVI. *vt Antiocho Comageno LLS. millies confiscatum*) Id hoc loco admodum duos commentatores miror, non sanè quòd sum-

mam

mam LLS. millies non exponunt, quippe quam neuter intelligebat: sed ne sensum quidem explicarint. opidò obscurum. Confiscatum enim participium, quod substantiuum habet? Fructum ne, an regnum? an ipsum factum substantiuum? hoc sensu, quod confiscatum erat, hoc est, fisco principis illatum (ita enim exponunt illi) erat LLS. millies. Lector ipse iudicet. Ceterùm LLS. millies 100000000, hoc est, millies cētena millia sestertiorum, faciunt coronatorum vicies quinquies centena millia, 2500000, facta diuisione per 40. In summa autem proximè sequente codex vetustus habebat octingenta millia. quamquam quidam spatio, quod versibus interiacet, octoginta desuper posuit. 80000. LLS. efficiunt coronatorum 2000. 800000 verò 20000. Differentia duplo.

XXIII. *Actiacas Siculásque victorias, vt funestas populo R.*) Caussas huius insectationis commentatores non referunt. At ego existimo, ideo sceleratum Caligulam hasce duas victorias celebrari noluisse, quia Agrippa in ijs maximam nauauerit operā. non itaque ob Augusti odium, quippe à quo matrem totam prognatā esse voluit, vt ipsius progenies maior videretur. Sed quia Agrippæ, quem oderat, in eis gloria celebrabatur: exemplo Alexandri Magni, qui maluit Iouis Arenarij spurius videri, quàm Philippi eximij Regis legitimus filius. Meminit & Virgilius lib. viij. Aeneid. in Actiace victoriæ descriptione, Agrippæ. Inde & forsitan Caligulæ odium in Virgilium. De Augusti incestu non multum dubito. erat enim insignis Sodomita, & in Ouidium plus quàm tyrannus: nisi quod nō occidisset, non ausus propter turpitudinem.

XXVI *Scenicis ludis inter plebem & equitem caussam discordiarum serens, decimas maturius dabat.*) Videtur autem innuere, inquit Beroaldus, datas esse solis equitibus decimas. Hæc ille. quibus mox duplicem sensum explicat, sed quorum neuter auctoris mentem ostendit. Atqui ego puto, si solis equitibus datę essent decimæ, & præterea citiùs, vt putat Beroaldus, potuissent vtique equites etiam citiùs occupasse loca. Vnde potius id credendū est, olim plebeijs serius congiaria dari solitum, vt equites interea loca sua occuparent. Caligulam autem nunc maturiùs dedisse, vt plebs etiam equitum loca occupare facile possent, qui olim non poterant. Quod verò Beroaldus de decima hora coniectat, omnino displicet. Si enim decima primùm hora histriones dabantur, sero herclè dabātur. Quomodo igitur maturiùs subnecteret Tranquillus? Hunc certè locum neuter commentatorum, meo quidem iudicio, intellexit.

XXXVII. *commentus nouum balnearum vsum.*) Beroaldus multis verbis ostēdere conatur illud nouum balnearum genus, nihil tamen definiti adducit. Ex eo tamen Plinij, quem citat, loco

lib.xiij.cap.iij.certi aliquid de hoc portentoso balnearum vsu adferri posse puto. Id ad lectorum cùm oblectamentum, tum vtilitatem ita adnotare placuit. Plinius ibidem in vnguenti libras vt minimum quadragenos supputat denarios. Si quis igitur solio aut lauacro ingerat 576. sextarios, quos dupondios rectè existimat Budæus, erunt 1152. vnguenti libræ. Tot suffecerint ad vnius solij expletionem, vt quis solus lauet (nam minuere magis libuit omnia, quàm adaugere) ea summa per 40. multiplicata, faciet summam denariorum 46080. Rursus ea per 10. diuisa, producet summam coronatorum 4608. Tanti vna lotio, vt ita dicam, aut vnius solij repletio ad lauandum constitit. Hęc commentatores explicare debebant, vt ad finem huius capitis intelligeretur immensa ea summa vicies ac septies millies sestertiûm, quam non toto vertente anno cōsumpsisse sceleratus hic furcifer prædicatur. Vicies ac septies millies sestertiûm numeris vulgaribus ita scribuntur 2700000000. LLS. quæ integrè, non cōcisè, etiam ita, ac non minus Latinè, efferuntur, vicies ac septies millies centena millia sestertiûm. Efficiunt autem coronatorum 67500000. Qui numerus Latinè ita effertur, sexcenties septuagies quinquies centena millia. Ad Plinij regulam, qui lib.xxxiij.cap.x. ait: Non erat apud antiquos numerus vltra centum millia. Hanc numerandi formam Latinis frequentissimam, Budæus primus, quod equidem sciam, velut resuscitasse videtur: quam doctos aliquot nō aduertisse, admodum miror: vt doctissimum virum Leonardum à Portis, cui hæc de asse tractatio plurimùm debet. Is tamen libro secundo, quem hac de re diligenter instituerat, vtcumque maiores summas, raro verò Latinè exprimit. Ipse Egnatius, cùm Venetos aureos in locum coronatorum Francicorum poneret, ita extulit summam, sexagies sexies millies mille aureos, omissis quingenties mille: si codices non errant, sicut proximo capite LLS. nonagies, 9000000, hoc est, nonagies centena millia sestertiûm: Veneto numismate est, inquit, ducenti vigintiquinque mille aurei Veneti. Ego dixissem, summam pecuniæ nostræ ducentorum vigintiquinque millium aureorum Venetorum. Quis enim vmquam dixit Latinè, ducenti mille? vulgo numerus ita est 225000.

LV. *vicies sestertiûm contulit. Incitato equo, &c.)* Vt in præcedentibus exemplis, magnis illis quidem, & non temerè transiliēdis, commentatores numeros ne attigêre quidem: ita hoc loco Sabellicus prudēter silet. at Beroaldus, vt etiam de his aliquid intellexisse videretur, Vicies sestertiûm, inquit, nō tam xx. sestertia, quàm xx. millia significat hæc locutio: magnificè satisfactum huic loco opinatus, cùm vicies sestertiûm significet vicies centum millia LLS. coronatorum 50000. Porrò de Incitato

citato valde ambigua dictio est. Et Sabellicus in genitiuo legi putat, quamuis omnes codices reclament. Et mihi placeret, si vltimus huius tituli versus non remoraretur. Quomodo enim equum Cos. facturus erat? Ni ad reliquam stultitiam eius ac impudentiam etiam hoc referamus. Beroaldus exponit: equo, id est, ob equum. Sed sequentia nec omnia quadrāt pro equo, nec omnia pro incitato. Lector iudicet.

EX CLAVDIO.

TIT. IIII. *legatoq; non amplius quàm octingentorum sestertiorum prosecutus.*) Si de minore sestertio, hoc est, nummo intelligamus, erit nimis parua summa, nempe xx. coronatorum. Itaque de maiore intelligendum, vt 20000 coron. accipiamus. Sequenti mox capite, xl. aurei Romani, quādo centenis sestertiis nummis æstimabantur, facient c. coronatos Francicos. Sed id nos nunc non agimus, vt omneis summas explicare velimus. expositoris enim hoc, non annotatoris est officium.

XV. *Excusans quidem testem de prouincia ab eo vocatum.*) Excuso duo significat: crimen purgo, vt excusatio peccati apud Ciceronē: item, in excusationem affero, vt qui propter latrones aut tempestates iudicio adesse non potuerit. In vtro significatu intelligendum, commentatores non explicant. Ceterùm hoc magis dubium est, num legendum sit, quidam pronomen, quod vetus habet codex, vt de alio loquatur excusante: an quidem aduerbium, vt de Claudio excusante loqui auctorem intelligamus. Et sanè multum momenti fuerit, vtrum legas. Quòd autem ad finem huius periodi Beroaldus legit: *Mortuus est, inquit, puto licuit.* in hoc postremo quod dixit *puto licuit*, fuisse stultè dictum asserit. Sabellicus autem in hoc, quod negarit *præsto esse posse*, intempestiuum & leue pronuntiatum ab eo. Deinde omnino nimis stultum, quod adiecerit *puto licuit.* In veteri codice legitur ad margines pernotatum, *Puteo licuit.* Ex qua lectione quidam pro *puto licuit*, emendarunt *Puteolis.* Et herclè id placet. Vt in hoc intelligamus stultum redargui Claudium, quòd diu dissimularit, quod dissimulandum, maximè in iudicio, non erat. Debebat enim primùm dixisse, mortuū Puteolis: nempe, sic facilè intellectu fuisse, adesse illum non potuisse.

XIX. *Constituit pro conditione cuiusque ciuis vacationem legis Papiæ Pompeiæ.*) Tot exstant in hunc locum expositiones, tam variæ lectiones, tot annotata etiam doctissimorum virorum, vt singularis impudentiæ videri queat, quidquam his adijcere. Primùm, quàm multa Beroaldus ad hanc rem nihil attinentia post Sabellicum adducit? quem tamen aliquando emendare videtur, ipse se quoque reprehendens hac de lege in Annotationibus, quas post Suetonij Commentationes edidit in Ta-

citum. Beatus Rhenanus & Aemylius Ferrettus in eundem Tacitum commentati, postremò Baptista Egnatius in hunc item auctorem de eadem hac ipsa lege tam varia prodiderũt, vt cordatus lector vix sciat quid potissimùm sequatur. Itaque ego omnino supersedebo hic meas superaddere nugas. Vnum hoc tamen lectorem admonuerim, in codice vetusto duobus locis lectione variatum. Nam titulo hoc XIX. Pompeæ scriptũ erat. at paullò pòst tit. XXIII. Poppeæ. Itaque m litterã priore loco reijciendam putamus, & omnino Poppææ legendum, quemadmodum admonuit Egnatius. Porrò titulo XXIII. vacationem legis Papiæ Poppææ sexagenarijs: hoc verò titulo XIX. pro conditione cuiusque ciuis concessam intelligo, atque ita abrogatum legi.

XXVII. *Pompeium atque Silanum non recusauit modò, sed & interemit.)* Quia Tacitus lib. XII. non ita longè ab initio scribit, Silanum sibi conscisse mortem: Suetonius verò in hoc adeò titulo asserit, Octauiam primùm Pompeio, deinde Sullæ locatam. Vnde hoc item loco legendum puto: Pompeium atque Sullam non recusauit modò, sed & interemit. non autem Pompeium ac Silanum.

XXVIII. *Nec minus Felicem, quem cohortibus & alis, prouinciæq; Iudææ præposuit.)* Vide de hoc Felice Tacitum lib. XXI. post splendida illa de Iudæis mendacia, & Hierosolymæ descriptionem, ac templi Dei à Pompeio profanati captiuitatem: vbi Antonius Felix dicitur, M. Antonij progener, cum Claudius nepos esset. Drusilla enim vxor eius, Cleopatræ & Antonij neptis erat, ex Helene ac Iuba procreata. Diuus Lucas eam Iudæam appellat, cap. XXIIII. in Actis. Illud autem, Trium reginarũ, nemo explicat, fortassis quia ignoratur. Mihi porrò eadem caussa fuit.

XXIX. *Ap. Silanum consocerum suum, Liuiásque alteram Drusi, alteram Germanici filiam.)* Codices quidam, ac nominatim vetustus ille, habent *Iulias*, nõ *Liuias*. Ceterùm Beroaldus exponit de Liuia, quæ fuit vxor Drusi, Tiberii Imperatoris filij, quæ postea Seiani meretrix facta: de qua Plin. lib. XXIX. cap. I. At contrà ego Iulias legendum, vt habet vetustus codex, contendo: ac Suetonium de Drusi, Tiberij filij, filia, nõ de vxore loqui existimo. Nec obstat varia alibi denominatio. Tacit⁹ enim Drusi filiam vocat Iuliam, lib. III. ad anni VI. Tiberij finem. Idem Tacitus etiã Germanici filiam, Iuliam vocat, initio anni XIX. Tiberij, lib. V. Vinitio iunctam. Commentatores decepti videntur, quòd mulieres istæ sæpe binomines fuerint.

XXXVIII. *repentè tantum non satisfacientibus veniam dedit.)* Beroaldus putat vetustum illum dicendi modum per tantum non, pro fere, propemodum, etiam heic expressum. Verùm ego nõ

video,

video, vt hoc loco quadret. Quare hæc verba ita legerim: *repentè tamquam satisfacientibus.*. In vetusto codice duæ lectiones erant, neutra satis sincera. Claudius hoc exemplo ostẽdit, se quidem ira moueri, sed breui. Plurimùm enim Ostiensibus fauebat. .

XLIII. *qua pridie quandam adulterij ream cõdemnauerat.*) Quidã putant, Domitiam Neronis amitam heic innui à Claudio damnatam, ex verbis Taciti lib. XII. ad finem. vbi eandem Claudij querelam prosequitur de suis nuptiis, metuente sibi Agrippina, ac priùs de Domitia perdenda cogitante. Atqui Domitiæ pòst apud eundem multa mentio, lib. XIII. & post Claudij interitum. Quidam putant eandem esse Domitiam ac Lepidã, cùm Cornelius ad libri XII. finem, postquam Domitiam nominauit, mox Lepidam subiungit. Vbi Lepidam minore Antonia natam asserit, quam ego maiore Antonia natã autumo. Nisi Tacitus copia aut licentia, eandem nunc Domitiam, deinde proximo versu Lepidam dixerit: & mori quidem iussam, sed iussum non expletum. Lector ipse tres aut IIII. Suetonij locos de Neronis amita, & Cornelij item plureis de eadem diligenter perpendat, videbit nos non temerè heic hæsitasse.

EX NERONE.

TIT. I. L. *Domitium, cui rure quondam reuertenti iuuenes gemini.*) Non est apud me dubium, quin hoc variatum sit in Romana historia. Valerius Maximus lib. I. cap. VIII. ter Romanis fuisse auxilio Castorem & Pollucem perhibet: bello Latino ad Regillũ lacum, bello Persei, & tertio, nescio quo. nec ipsum scisse puto: quippe qui nihil ibi narret, quàm ad Iuturnæ lacum eos equorum suorum abluisse sudorem. Ceterùm Lactantius Firmianus lib. II. cap. VIII. conformiter cum Valerio, non L. Domitium, sed P. Vatinium fuisse, cui gemini fratres apparuerint: idque bello Macedonico, non Latino. Beroaldus contendit, Aenobarborum nomen fuisse ante bellum Macedonicum. Bello igitur Latino hoc factum, non bello Persei xx. enim annis ante ceptum Persei bellum Aenobarbum Cos. fuisse cum T. Quinctio. At id nihil ad P. Vatinium. Multa Dionysius, & nos in horum auctorum Annotationibus, vt tædeat plurium verborum. Porrò ex gente Domitia duas claruisse familias, tempore adhuc ciuilis inter Pompeium ac Cæsarem belli apparuit: quãdo L. Domitius Aenobarbus pro Pompeio pugnãs acie Pharsalica perierit. Cn. verò Domitius Caluinus pro Cæsare, primum in Macedonia cõtra Scipionem Metellũ, deinde post victum Pompeium in Asia contra Pharnacem pugnauit.

II. *atauus eius Cn. Domitius in Tribunatu, &c.*) Dubium est vter ex Cn. Domitijs fuerit atauus Neronis: is ne, qui Cos. anno IↃ. CXXXII. vicit Allobrogas, an qui proximo ante Crassum

Oratorem

Oratorem anno Cos. fuit, qui fuit ab V.C. Iↄ CLVIII. Tranquillus sanè videtur duorum Aenobarborũ historias vni dare, qui duo fuere, distantibus Consulatibus XXVI. plus minus annis.

VI. *Nero natus est post nouem menseis, quàm Tiberius excess.*) Impudẽs mendum heic est in annis Neronis: duobus enim annis deficit. Ipse Tacitus lib. XII. At Claudij anno nono, mox ab initio, fatetur Neronem duobus annis maiorem natu fuisse Britannico. Atqui Britannicus natus est anno primo Claudij, ipso adeò vigesimo Imperij die: vt Tranquillus tit. XXVII. in Claudio scripsit. Cùm autem inter Tiberij mortẽ ac Claudij initium, quatuor Caligulæ intercesserint anni (tot enim propè annis scelestus ille in imperio fuit) ac ijs addas IX. menseis, Nero plus quatuor annis senior fuerit Britannico, contrà atq; scripserit Tacitus. Hæc cùm ita esse nemo infitias ire poterit, siquidem hic locus bene habet, diligentiùs exemplaria inspicere coactus, in vetusto codice Neruio, quamquam corrupta est lectio, ita scriptum inueni: *Nero natus est ante post nonum annum.* Vnde ego certò hunc locum ita legendum existimo: *Nero natus est annum post & IX. menseis quàm Tiberius excessit.* quæ lectio Taciti locum concordem Tranquillo facit, ac omnem tollit ambiguitatem. Mirum verò, commentatores nihil tale suspicatos, neque annotatores alios. Sed sunt quidam qui pusilla hęc putent, nec satis digna Aristarchi munere: quorũ opinioni omnino refragandum existimo, maxime in historia, vbi omnia cæca fuerint, siquidem ratio temporũ defuerit. Sed plerosque labor terret: non nulli in alijs ostentare malunt ingenium, quàm hac in re vtilissima succurrere studiosis.

VII. *Auspicatus est & iurisdictionem præfecti vrbis sacro: atque Lat.*) Varias huius loci lectiones Beroaldus ostendit, quarum nulla mihi satis placet. Vetustus codex ita habet: *Auspicatus est & iurisdictionem Præfectus vrbis, sacro Latinarum.* Vt sit sensus: Nero Præfectus vrbis auspicatus iurisdictionem sacro die Latinarum. atque ita planè Sabellicus intellexisse videtur.

XIII. *dispositis circa fori templa armatis cohortibus.*) Ad hæc Suetonij verba, quæ sunt de apparatu Neronis, quo Tiridatem Romæ exceperit, Sabellicus allegat Taciti verba lib. XV. sub finẽ anni noni Neronis: quæ non de Neronis apparatu, sed Corbulonis, quomodo is eundẽ Tiridatem in Armenia susceperit, scripta sunt.

XX. *quàm inchoatum absolueret νόμον.*) Hocce loco Bapt. Egnatius commentatores culpat, quòd non explicuerint quid sit νόμος: cum ipse multis verbis ex Plutarchi libello de Musicis adductis, multò minùs explicet, quid sit apud Musicos νόμος. Significant autem, inquit, apud Græcos nomi, cùm multa alia, tum

verò

verò in musicis certam quandam legem ac rationem canendi, vt tamen tibicinum & citharœdorum præcipuè sint. Hæc ille: ac quædam alia, nihil ad hunc locum attinentia, naso lectorem suspendens, ac interim alios carpens, disserit magnificè ex Plutarchi, vt dixi, libello. Ego sanè per nomos intelligo eos, quos Græci etiam modos ac tropos nominant, vt testatur Boethius lib. IIII. cap. XIIII. in Musicis. Nostra ætas nimis familiariter, ne dicam temerè, tonos vocat: cùm tonus sit perfecta secunda, in sesquioctaua ratione consistens. Ii sanè sunt, quibus postea diuersa imposita sunt nomina, vt Plutarchus ait: Dorius, Phrygius, Lydius, &c. Sex principes siue authentę, vt videre licet apud Platonem in tertio de Rep. Sex item postea plagij. Quos nos tribus voluminibus ante aliquot annos mundo ostendimus, velut postliminio reductos. quare lectorē eò dimittimus. Nam Neronis heic studium innuitur, non desijsse eum donec absoluerit νόμον, hoc est, cantilenam quandam, ad aliquem musicum modum intonatam. In eodem titulo ad hęc Tranquilli verba, *Aliquid se sufferri tinnituru͂, &c.* multa rursus stomachatur idem Egnatius in interpretem. Ipse verò pro *sufferri*, legendum putat *suffertim*, quod pro plenius ac grandius exponit, hoc sensu: promittebat Nero, simul ac bibisset, fore vt plenius ac grandius tinniret. Hæc ille. In vetusto codice versus hic totus omissus erat. quidam tamen in margine, quæ omissa fuerant, supplerat. scripseratque sufferre. ibi mox alius desuper litteram i posuerat, passiuum infinitiuum sufferri. Ita ex eo codice nihil adstruere potuimus.

XXVIII. *Super ingenuorum proagogia.*) Vetus noster codex habet *pædagogia*, quemadmodum & Beroaldus legit. quamuis Egnatius reprehendat, & hæc confinxisse interpretem dicat. Sensus sanè in idem redit, quantumuis clamet Egnatius.

XXX. *In Tiridatem, quod vix credibile videatur, LXXX. nummûm mil.*) De hoc loco etiam Budæus lib. IIII. de Asse dubitat, diurna hæc millia, an quandiu Romæ fuerit intelligamus, an ex quo intra fineis R. Imperij esse cœpit. Beroaldus per, Sabellicus in singulos dies exponunt. Quod autem mox sequente adeò versu Sabellicus millies LLS. exponit, decies centena millia nummûm, centenario numero errat. Millies enim sestertiûm, non decies centena, sed centies decies cētena, vt ita loquar, hoc est, millies centena millia nummûm intelliguntur 100000000. LLS. quæ summa est coronatorum Francicorum vicies quinquies centena millia 2500000. Mirum verò cur hoc loco non etiam Sabellicum in iudicium adducat Egnatius, vt solet libenter Beroaldum.

XXX. *Quadragenis in punctum sestertiis lusit aleam.*) Vetustus codex *quadringenis*, habet, non *quadragenis*, atque ita etiam Budæus legit dicto

dicto iam loco. Ceterum quadringentis millibus LLS. intelligit. Ego sanè lectionem propter codicis veteris fidem sequar, vt cum Budæo quingentis legatur. Sed expositionem de millibus non accipio, sed quingentos nummos intelligo, nō quingenta millia. Nec obstat distributiuum nomen, quod heic Latinissimè locum habet, propter multiplices iactus. Quadringenis igitur nummis in singulos iactus lusisse intelligimus: hoc est, denis coronatis, non quadringenis millibus, nimis magna summa, quantumuis prodigo lurconi. decem enim millium coronatorum efficerent quadringenta millia nummûm. Ad finem huius tituli rursus in Beroaldū stomachatur Egnatius, de Mazacum nomine, quod ex Sabellici commētario Beroaldus animaduertere debuit. Sed & Egnatius Sabellico gloriam reliquisset, qui id ante eum & doctè & copiosè explicuerat. Sed illæ hominum doctorum gloriolæ.

XXXII. *pro semisse dodrans cogeretur ei, qui sine probabili caussa.*) Locus est obscurissimus, & ferè inexplicabilis. Commentatores strenuè luctantur. Sabellicus rem intellexisse videtur. Sed Commentarius eius corruptus ad nos venit. Tres lectiones heic sunt. Codex vetustus ita habet: *pro sem isse dextans ei cogeretur qui sine probabili caussa eo nomine essent*. Parisiensis quidam codex ante annos XL. excusus ita habebat: *pro semisse dodrans cogeretur ei, qui sine probabili caussa eo nomine esset*. Sabellicus ita legit: *pro semisse dodrans cogeretur ei, qui probabili caussa eo nomine esset*. omissa præpositione *sine*. Omnis difficultas esse videtur in, ei, quem referat: Neronem ne, an libertum, patronum'ue Et patronum'ne de familia aliqua contingente Nerone, vt videtur Sabellicus intellexisse? an aliū quempiā, qui nomen familiæ alicuius cōtingentis Neronem vsurpasset sine probabili caussa? Denique num libertū, qui nomen familiæ vsurpasset contingentis Neronem? Quid si dicamus? Nero voluit libertorum bona sibi cogi ab iis gentilibus, qui Domitiorum, Iuliorum, Claudiorum nomina haberent non rationabili caussa. Erant enim libertorum bona gentilium. Lector iudicet.

XXXIX. Νέρων ὀρέστης, ἀλκμαίων, μητροκτόνοι.) Versus est trimeter iambicus. At quæ sequuntur, nulla lege constant, vt planè mihi corrupta videatur. Egnatius vbi hæc vertit, ait, vel Neonymphos vel neonymphon legi posse. Ego in his nihil arguti video: sed omnino treis nominat matricidas, Neronem, Oresten, Alcmæonem. Sed Neronem pessimū, qui Neonymphos matrem occiderit, aut neonymphon matrē. Nisi sit, quod Beroaldus de Sporo & Pythagora impurissimis cynædis innuit.

XL. τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει.) Sabellicus τέκνιον legit, sed reprehenditur. Vide prouerbiū, Artē quæuis alit terra. vbi aliter legit Erasmus. Ibidē etiam locus ille expositus, Qualis artifex

pereo:

pereo: tit. XLIX. Vbi commentatores egregiè hallucinati sunt.

EX SER. GALBA.

Huius commentationis initio admonendos lectores duxi, maximè non attentos, non rectè in vulgaris codicibus hunc Imperatorem Sergium dici, sed Seruium Galbam. Est enim Seruius prænomen, & sæpe in Sulpicia gente. vt in tota Romana historia videre licet. Sergius autem familiæ nomen est, de qua L. Catilina fuit: nō de gente Cornelia, vt falsò quidam scriptis prodiderunt, moti stolida illa oratione, quæ Catilinæ falsò adscribitur, cùm sit semibarbara. de priore loquor, non de secunda.

TIT. III. *Non nulli quòd prapinguis fuerit visus quem Galbam Galli vocant)* Hæc Suetonij verba plurimos torserunt, maximè qui norunt linguam Gallicam, atque adeò etiamnum Gallicè loquuntur, vt Heluetij ac vicini eorum: miratique sunt huius vocabuli ἔτυμον. Sed hunc nodum egregiè dissoluit D. Aegidius Tschudi in Rhoætiæ descriptione, ostendens, quòd etiā hac adhuc ætate Heluetij pinguem hominem vitulum vocāt. Vitulus autem Celtica lingua, Kalb significat. Sed Romanos Galb pro Kalb, vt Gaius pro Caius protulisse. Atque hæc est inter reliquas heic positas haud dubiè vera huius nominis etymologia. Tantum interest noscere etiam alias linguas.

V. *hærede Tiberio legatum ad quinquaginta reuocante.)* Hic locus mirè torsit, nec immeritò, cōmentatores. est enim lubricus & difficilis, & ipsi veram imminutionis rationem non perceperunt, quamuis egregiè luctati, maximè Beroaldus. Si enim rectè legatur *quinquaginta*, vt vulgò habent codices, certè legatūm millecuplo fuerit imminutum: quod nemo credet, quantumuis perfidus ac auarus Tiberius describitur. Quare omnino *quingenta* legendum, pro *quinquaginta*. Suffragatur nobis vetustus noster codex. Sic sanè legatum centuplo imminutum intelligemus. Quingenties enim sestertiûm centuplo maior summa est, quàm quingēta sestertia: at millecuplo maior quàm quinquaginta sestertia. Verùm quia res opidò obscura est, vulgatos numeros adijci placuit.

50000000. ḤS. Latinè quingēties sestertiûm, id est, quingenties centena millia sestertiûm, hac nota D̿.

1250000. coronat.

500000. HS. Latinè quingenta sestertia, id est, quingenta millia sestertiûm, hac vt opinor nota, D̄.

12500. coron.

50000. HS. Latinè quinquaginta sestertia, id est, quinquaginta millia sestertiûm, hac vt puto nota L̄.

1250. coronat.

Georgius Agricola Germanus, qui hac de re XIII. scripsit

magna

magna cura volumina, contendit Latinè non dici, quinquaginta vel quingenta sestertia, sed sestertiûm, quoties millia intelligimus, sed apud poëtas dumtaxat: ac semper pro nummis, non libris binis ac semis. Ita enim scribit: Sex, decem, viginti, centum, pluráue sestertia poëtæ dicunt, nihil aliud intelligentes quàm sestertios. Hæc ille. At meo iudicio fallitur. nam Horatius epistola VII. lib. I. Epistolarum, apertè libras intelligens, non nummos, vbi de Philippo ac Vulteio: Dum septem donat sestertia, mutua septem Promittit, nempe vt mercetur agellum. Quis autem septem nummis agrum emerit? Porrò quinque, quos ex Martiali adducit Georgius, loci, omnes cōtra eum pro Budæo pugnant, ac ostendunt Latinè dici sex, decem, viginti, centum sestertia, pro binis libris ac dimidia, nō pro nummis. Ceterùm ex hoc Tranquilli loco colligitur, quingenties, quingenta, quinquaginta LLS. alios atque alios habuisse characteres, siue varias notas: hodie certè nobis haud satis cognitas. Similis erat aliquo pacto, quam Beroaldus adducit, D. ad L. ratio ad nomen quingenta, quinquaginta: ceterùm re dumtaxat decupla, cùm heic (siquidem quinquaginta, vt vulgò perperam habent codices, legatur) sit millecupla. At si quingenta legatur, quemadmodum vetus, vt iam diximus, habet codex, imminutionis ratio erit centupla, sicut ex numeris paullò antè appositis liquidò apparet.

VIII. *vehiculo proximo decies* LLS. *in auro efferret.*) Hoc loco rursus ausus est rem pecuniariam attingere Beroaldus, & quasi rem notam explicaret: Decies sestertiûm, inquit, id est, dena millia sestertiorum. Sicut in Caligula tit. LV. quod superius admonuimus, vicies sestertiûm exponit, xx. millia sestertiorum: sed vtroque in loco centuplo maior summa est, quàm ipse prodit. Verùm hæc omnia prosequi non est nostri instituti.

XVI. *Sed maximè fremebat superioris Germaniæ exercitus.*) Romani, vt etiam aliquid dominij in Germania habere videri possent, postquam ea amisere quæ inter Rhenum ac Albin fluuios paruulo admodum tempore habuêre, in ipsa adeò Gallia, ad Rheni ripas duas finxere Germanias, superiorem ac inferiorem. Cuius descriptio est apud Ptolemæum.

EX OTHONE.

TIT. I. *Maiores Othonis sunt orti opido Ferentino.*) Ferentinum opidum in Etruria, item in Latio siue Volscorum, siue Hernicorum, item in Samnio. Hæc omnia in Liuio, libris I. II ac X. Quidam & in Campania, vbi & Plinius Ferentinates, locant: sed heic de Ferentino in Etruria loqui videtur, cum subiungat auctor, ex principibus Etruriæ: nisi inde migrarint in Latiū, vt putat Philippus. Ceterùm Plin. lib. III. cap. V. ponit Ferentinum etiam in Tuscia post Fæsulas.

IIII. au-

IIII. *aureos excubanti cohorti viritim diuidebat.*) Vel ex hoc loco notare potuisset Beroaldus, aureum Romanum valuisse C. sestertijs: hoc est, xxv. denarijs, siue drachmis: qui deinde quaternis valebant sestertijs nummis. Quod enim Tranquillus ac Plutarchus vocant singulos aureos: id Tacitus C. nummos. Cùm autem aureus Romanus fuerit Didrachmus, id est, duas pendens drachmas, C. autem nummi valeant xxv. drachmis: consequens est, vt proportio auri ad argentum fuerit aliquando etiam apud veteres duodecupla sesquipla: vt xxv. ad duo. Porrò quod proximo sequente titulo de decies LLS. ab auctore dicitur, ac per dena LLS. à Sabellico perperam expositũ, rectè ac luculenter discussit Egnatius: eam igitur ob caussam nos omittimus.

VIII. *& placuerat per classiarios arma transferri.*) De hac seditione Tacitus meminit sub finem lib. XVII. cuius hæc sunt verba: Septimam decimam cohortem colonia Ostiensi in vrbem acciri Otho iusserat. Armandæ eius cura Vario Crispino Tribuno è Prætorianis data. Hæc ille. Ex quibus verbis intelligimus, ab Ostia Romam acciri per Tribunum decimamseptimam cohortem, non eam ipsam ire cùm Tribuno Ostiam, vt quidam ex Plutarcho exposuerunt. Classiarios autem Tranquillo esse decimamseptimam cohortem. Armarium denique ad vrbem fuisse, vnde arma depromebantur, Ostiam ducenda, videlicet quibus armaretur XVII. cohors, vt eo venustior Romam accederet, atque intereà hunc accidisse tumultum ex mala militum suspicione de Senatu & Othonis inimicis. Vnde ego ita legere hunc locum malim, *Expertus est, quando placuerat ad classiarios arma transferri, remittiq; nauibus.* Alioqui quid sensus inde elici queat, non video. Sed iudicet lector.

XI. *apud Veliternam (ita præceperat) funeratus est XXXVIII. ætatis.*) Vetustus noster codex non habet hæc duo verba, *apud Veliternam.* Vnde rectè abijcienda ea esse Beroaldus admonuit. Quod autem sæpius apud hunc auctorem, non hocdumtaxat loco in numeris, cõiunctione, &, intercedente, minor sequitur, maior præcedat: contra Vallæ præceptum, atque adeò contra receptissimam Latinorum consuetudinem. Eum ego errorẽ hinc sanè obrepsisse existimo, quòd characteres numerorum, quibus breuitatis gratia summæ non numquam notantur, illum habeant ordinem. Verùm quod ordinis vocabula aptiùs suis exprimerentur litteris, quàm numerorum figuris, qui ea numeris resoluere voluerunt, XXXVIII. trigesimo & octauo traduxerunt, pro, octauo & trigesimo: ita mox, XCV. nonagesimo & quincto, pro, quincto & nonagesimo, consuetudinis Romanæ ignari: cùm etiam Germanorum ac Celtarum linguæ id pertinacissimè obseruent, *Acht vnd dryssig, funf vnd nuntiz.* Verùm

eum errorem vulgata librariorum ac correctorum temeritate introductum esse, mihi non est dubium. Atque hæc ego ea de caussa adduxi, vt cessent garrire Vallæ zoili. aliquot sic deprauatorum locorum munimento friuolo muniti. Stat enim inconcussa Vallæ præceptio.

EX VITELLIO.

TIT. I. *quosdam ex Vitellijs subsedisse Nuceriæ.*) Pusillum fortasse videbitur, quod iam dicemus, sed quod tamen sollicitum facere poterit lectorem non omnino stupidum. Apulorum vrbē Luceriam, per L, non per N, in prima adeò syllaba: Vmbrorū autem, Picentinorum ac Campanorum vrbeis per N, Nucerias scribi, in vsu apud Latinos auctores fuisse. In Græcis certè codicibus hæc corruptè leguntur, vt videre est in Ptolemæi codice. Quippe λ & γ literarum vicinitate, quemadmodum n & u apud Latinos, facilè corruptionem admittunt. Verùm lector heic etiam atque etiam secum perpendat, quando Samnitico bello cuius heic est mentio, Luceria idētidem nominatur apud Liuium: vtrùm etiam heic Luceria potiùs, quod equidem puto, quàm Nuceria legendum.

II. *ad veneranda signa pellexit.*) Leuius etiam hoc videri potest, non tamen silentio transeundum, quando Beroaldus ad hæc verba ita scribit: Idem priùs factitauerat Corbulo. Hæc ille: quasi Corbulo ante Vitellium res in Asia gesserit, cùm L. Vitellius primùm à Tiberio missus in Asiam, pòst bis Cos. factus sub Claudio, Corbulonis tempus vix contigit. Deceptio Philippo facta ob Vitelliorum multa nomina.

III. *Druso Cæsare, Norbano Flacco Coss.*) Leuissimum verò hoc notatu videri potest, non tamen omittendum. Sabellicus hoc exponit de Druso Germanici filio, quem sceleratus Tiberius fame occidit: cùm Tacitus manifestè hoc de Tiberij filio lib. III. anno Tiberij VII. etiam Druso dicto scribat.

VII. *velut dono Deûm oblatum III. Coss. filium.*) Ita in vulgatis codicibus passim legitur. Ceterùm ex hac scriptura III. Coss. vel tertiùm Consules legendum, vel tres Consules. Atqui neutrum heic procedit. Antiquus codex habet ter Consulis. Id demum verum est. Intelligitur enim manifestè L. Vitellius, qui ter Cos fuerat. Imperatoris Vitellij pater.

XVIII. *cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Becco fuerat, id valet gallinaceo rostrum.*) Mirantur plurimi, Beccum rostrum esse Gallorū lingua. Sed ij nesciunt quæ sit vera Gallorum lingua. imaginantur enim linguam Gallicam esse, quam hodie Franci, in Galliam profecti ante mille annos, relicta vetere ipsorum nobilissima lingua, Romanam assumpserunt. Ceterùm id haud absonum rationi est, veram Gallicam esse linguam, quam adhuc illi Galli tenent, qui Romanam non acceperunt linguam,

vt est bona pars Rheni. Celtica enim vtuntur adhuc Heluetij, Rauraci, Sequani ad Rhenum (nam alij Romanam acceperunt) Tribochi: Belgica verò Brabanti, Flandri, Geldri, Hollandi, ac vicini illorum, nempe qui Romana non vtuntur lingua. Sanè Gallica lingua ac Germanorum dialecto differunt, non thematis, quemadmodum Italica, Hispanica ac Francica hodie è Romana sunt lingua, sed Francica magis quàm illæ corrupta. Hæc latiùs prosecuti sumus in Annotationibus quas in C. Cæsaris Commentarios olim scripsimus. Hoc vnũ heic ad huius loci explanationẽ addere placuit: In Belgarũ lingua etiamnum hodie manere Beck pro rostro: apud Celtas nomẽ non admodum, sed verbum Becken vel Bicken in frequenti adhuc esse vsu, pro rostro ferire.

EX VESPASIANO.

TIT. I. Vbi in vulgatis codicibus legitur T. Flauius Petronius, in nominandi casu: mox in hoc adeò titulo, Petronij in gignendi: in codice vetusto, Petro in nominatiuo, ac Petronis in genitiuo legitur. Lector iudicet, vtrum veriùs legi putet.

II. *Tribunatum militum in Thracia meruit.*) Beroaldus exponit, meruit, id est, militauit. Vnde ipse, Tribunus militum, quod quidam habent codices, pro Tribunatu militum legisse videtur. Porrò in verbis sequentibus mira est obscuritas, à Beroaldo acriter tentata ac tractata, sed haud scio an etiam pertractata. Ceterùm cum IIII. Magistratus ordine Romæ acquirerentur, Quæstura, Aedilitas, Prætura ac Cõsulatus: hoc loco à Quæstura incipit, deinde Aedilitatis ac Prçturæ est mentio. Ordo verborum confundit lectorem. Et, nisi fallor, vera lectio ita habebit: *Aedilitatis, ac mox Praturæ candidatus, Aedilitatem non sine repulsa, sextóque loco vix adeptus est. At prima statim petitione & in primis Prætor.* Heic distinguendum puto, vt *infensus Senatui*, sit caussa quare fauerit scelerato Caio. Huic lectioni partim vetus codex, partim Beroaldi expositio suffragatur. Et est verisimilis. Lector, quod volet, sequatur.

IIII. *& insulam Vectem Britanniæ proximam.*) Vectis insula Britannica, quæ apud Ptolemæum οὐῆκτις in Græco codice legitur, inter Galliam & Britanniam, sub magno portu Britanniæ. At Plinius lib. IIII. cap. XVI. eam cum Mona inter Britãniam ac Hiberniam numerat. Quid ergo dicemus? Cum Romani Galliam iam & Britanniam ea parte haberent, non videtur verisimile, nõ & insulam mediam, vt ponit Ptolemçus, habuisse. Vnde existimandum est, Vespasianum longiùs positam insulam subegisse, & vel Monam, quæ antea etiam expugnata rursus defecerat, vel aliã quampiam longiùs ad Septentrionem positam insulam expugnasse, Vectem nomine, maximè cum Vectem etiam Plinius ibi collocarit.

V. *Nepotem ei Cæsarem genitum.*) Memorabilis lapsus est hoc loco in Sabellici commentario, qui per nepotem intelligit Vespasiani filium, cum de ipso Vespasiano hæc intelligantur. Deceptio orta ex pronomine, ei, quod Tertullam auiam refert, non Sabinum. Alioqui sibi dixisset Sabinus, non ei. Voluit enim Sabinus auum lætitia aliqua afficere hoc nuntio. Paulò pòst in hoc adeò titulo, vbi Iosephi mentio, idem Sabellicus Iosephum hunc alium existimauit, quàm historicum illum Iudaicæ antiquitatis. Verùm satis refellitur à Beroaldo.

XIX. *Alexandrini Cybiotatem eum vocare perseuerarunt.*) Strabo lib. XVII. vbi de Ptolemæorum genealogia, hunc Cybiosasten nominat, qui maritus per aliquot dies fuit filiæ Ptolemæi Auletæ. Quod verò ad finem huius tituli habetur, Vt audiuit sestertiûm centies, exclamauit, centum sibi sestertia darent, ac se vel in Tiberim proijcerent. Vel hoc loco Sabellicus suę opinionis, nempe idem esse centies LLS. & centum sestertia, egregium patrocinium habere potuisset, siquidem heic rectè legitur, aut Vespasiani verba rectè respondent procuratorũ verbis. Miror sanè hunc locum à nemine notatum, ne ab Egnatio quidem, qui postremus in hunc auctorem scripsit annotationes. Ego sanè credo, etiam in Vespasiani verbis legendum cẽties LLS. & ignorantia librariorum aut alioqui sciolorum temeritate corruptũ, qui ex numerorũ notis, integros numeros scribere voluerunt, quemadmodũ ad finem Annotationũ in Galbam superiùs testati sumus. Nisi quis credat, Fauonem minùs protulisse: idq; studiose, vt magis exaggeraret Vespasiani auaritiam. Codex vetustus habet, *exclamauit cùm sibi sestertia darent.* Vnde lector longè maiorem exaggerationem colligat.

EX TITO.

TIT. VIII. *vt fautor cauillatus est.*) Cauillatus est; id est, cauillatione & derisione prosecutus est, inquit Beroaldus. At Sabellicus: Cauillatus est, tempestiuo cauillo studium dissimulauit suum. Hæ expositiones minimè concordant. Nam si fautor erat, quomodo derisione prosecutus est? quod Philippus ait. sin dissimulabat, vt Sabellicus inquit, quomodo vt fautor cauillatus est? Vnde fortassis ita legendum: *Sæpe cum populo & voce & gestu, non vt fautor, cauillatus est.* Atque ita egregiè procederet sensus ac dissimulatio, quam innuit Sabellicus. q. d. Tranquillus: Fautor erat Titus Thracum, sed dissimulabat, Ergo vnà cum populo & voce, & gestu eos cauillatus est, vt non fautor. Maiestate tamen salua, nec minùs æquitate. Lector, si melius quid reperiat, id sequatur.

IX. *Quamuis interdum vlciscendi caussa non deesset, sed periturum se potius quàm puniturum adiurans.*) Quomodo ista concordent, lectori iudicandum est. Nam qui adest vlciscendi caussà, nõ is punit?

Hic

Hic commentatores silent. Ceterùm paullò pòst quadruplex lectio est, cùm inquit: *Oblata sibi ornamenta pugnantium*, alij *arma*, Sabellic⁹ *instrumēta* legisse videtur. Vetus codex habet *ferramēta*.

EX DOMITIANO.

TIT. IIII. *atque in Amphitheatro nauale quoque.*) Neque hoc explicant commentatores, quo pacto prælium nauale in Amphitheatro ostendi potuerit. Pudet alios fateri ignorantiam. Sed id est parum ingenui hominis, & diffidentis sibi in aliis. Lectorem vbi docere non potui, saltem admonere non piguit.

purpureáque amictus toga Germanica.) Et distinctione & varia lectione hic locus legitur. *Germanica* legit Beroaldus, Sabellicus *Græcanica*, vterque distinctione lata ante ablatiuum *capite*. Alij post *toga* distinguunt, & Germanicam auream coronam intelligunt, quod nescio quàm probem. Vt vt distinguatur, erunt ab altera parte duo adiectiua ad vnum substantiuum, quod vitiosum esse in lingua Latina censuit Seruius. Vetusto nostro codici deerat Domitianus, præter primum titulum, vt nihil inde auxilij adducere potuerimus.

V. *Item Flauiæ templum gentis, & stadium & methodium.*) Rectè Beroaldus *odium* pro *methodium* legit, Græcè est ᾠδεῖον. Publicum id erat ædificium, in quo musici exercebantur. Musicos puto, vt citharœdos ac tibicines. Quatuor Romæ fuisse ᾠδεῖα, à quibusdam proditur: sed de quarto Domitiani dubitant, ipséne à nouo ædificauerit, an vetustum refecerit. Meminit & Eusebius in Chronicis. Ceterùm locus ille Eusebij egregiè corruptus legitur, vt pleraque alia in eo opere, quod dolendum est. Sabellicus falso exemplari deceptus, *Hesitium* pro *Isio* legit, Græcè ἰσεῖον. Porrò est ibidem inter publica Domitiani opera, Forum Traiani, & Thermæ Traianæ, cùm Traianus tertius fuerit post Domitianum Imperator: nisi quis prolepsin Eusebij dicat esse, vt est VI. Aeneidos, auctore Seruio, portusque require Velinos. quod mihi non fit verisimile.

VII. *Sportulas publicas sustulit.*) Neuter commentatorum, neque heic, nec in superioribus, cum sæpe occasio se obtulisset, verè explicant quantum pecuniæ esset sportula: quod nobis heic explicandũ. As Romanus in quaternos diuidebatur quadranteis. In sestertio nummo bini & semis erant asses: ergo deni quadrantes. Sportula autem erat C. quadrantum. Hęc ex optimis auctoribus Budęus, qui in coronatum Francicum XL. sestertios nummos conijcit. Sportula igitur esset quarta coronati solati pars.

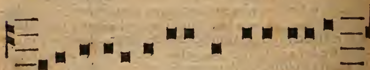
XXI. *Conditionem principum miserrimam aiebat.*) In Aurelio Basso, qui vixit tempore M. Philosophi, Vulcatius Gallicanus historiographus inter hosce posteriores, eadem hæc refert: Hadrianum post Domitianum sic solitum dicere, Miseram Impera-

torum conditionem, quibus de affectu tyrannidis, nisi occisis, non possit credi. Non tam lucidè id referens, vt est hoc loco apud Suetonium. Voluit enim (siue Domitianus primùm, ac post eum Hadrianus hoc dixerit) homines non credere, quemquam in Principes conspirare ausurum, nisi videant cæsum Principem. tunc enim coguntur credere: vt de Caligula, atque adeò de ipso Domitiano exitus ostendit. Ita vulgò de mala muliere iocari solemus, eam ęgrotare nos haud credituros, nisi mortuam videamus tunc enim credimus eã ægrotasse. τέλος.

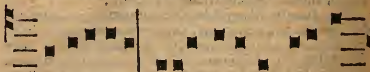
IN C. SVETONIVM TRANQVILLVM

HENRICHI LORITI GLAREANI HELVETII Oratio, Friburgi Brisgoæ habita, Anno à IESV Christi Natali cIↃ. IↃ. LIIII. Quarto Nonas Aprileis.

AD DEVM NOSTRVM CHRISTVM recens natum gratiarum actio, ad hypomixolydium intonata modum.

HEIC meritò quis exclamauerit. Quò nunc se proripit ille? quid agit? Euge Glareanum, bellum scilicet oratorē, immo aratorem potiùs: qui cùm præfari in ethnicum auctorē debet, orditur à præcentione diei Natalis CHRISTI, tamquam ter cum sacerdotibus eo festo die sacrificaturus: nimirū delirat capularis ille senex, & dicere conatus, vt iuuenis, cantillat. Non habet forsan excusationem hoc nostrum ineptum exordium: nec culpandus videtur, qui mihi sic obstrepit. Sed oro sustinete paullisper, ac patientiam mecum, vt dicitur, habete. Ornatissimi viri, ac adolescentes optimi: audite priùs huius exordij caussam, vt sic certo iudicio, non delirare, sed rem seriam nos agere discatis. Dicam rem magnam, dicā παράδοξα, denique ostendam nihil magis appositè in hunc auctorem me ordiri potuisse: idque mox percipietis, si, quò tendat huiusce modi procemium, attenti audiatis.

Libro Sapientiæ cap. secundo, quod omnibus notum, scribitur, Mortem per diaboli inuidiam introijsse in orbem terrarum. Atqui si caussam eius inuidiæ quærimus: monstrum horrendum, informe, ingens. Superbia, maius quàm inuidia peccatum, sese offert. Superbia inquam arrogans illa bellua, qua non truculentior vlla. Superbia, quæ Luciferū, mundi initio creaturarum pulcerrimam de cælo præcipitauit in Tartara vsque: eadem hæc bellua per eiusdem diaboli inuidiam hominem post dirum Angelorum lapsum è paradiso pepulit, ac in has lacrymas, in hoc omnium ærumnarum ergastulum cōclusit. Eadem superbia hominem in hac miseria constitutum ita sæpe occæauit olim, atque etiamnum hodie multos occæcat, vt obliti suæ imbecillitatis, ad id dementiæ venerint, vt se Deos crederent, ac adorari paterentur: immo quidam etiam, homines vt se adorarent, coëgerunt. O admirandam mentis cæcitatem, immo ô ingentem stultitiam ac temeritatem: Homini miserrimo animalculo, quo non est aliud calamitosius, ad hoc dementiæ deuentum esse, vt morti omni momēto subiectus, se Deum crederet, ac adorari permitteret, ab eo, qui sæpe melior, sæpe honore dignior fuerit? Nónne hoc monstro simile est? Atqui dicet aliquis, Nondum audimus, quò tandē velis. Dicam, dicā inquam, sed incōditè, attamen vt intelligar.

Enarraturus sum emunctissimæ naris auctorem C. Suetonium Tranquillum, qui vitā scripsit XII. (quid nominis adiungam?) Cæsarum? Si Cæsar à cædibus dictus est, vt quidam perhibent grammatici, verè Cæsarum adiunxero. Quid si dicam XII. Lattonum? mentiárne in Nerone, Tiberio, Caligula ac reliquis? Quid si dicam vitam XII. monstrorum? Vt ipse Tranquillus de Caligula dicere ausus est. Quid si plusquàm monstra eos appellitem? Quæ enim monstra tantas clades

mortalibus attulêre,atque vnus Iulius? nocens sanè sidus vniuerso mundo: vt ante eum Magnus ille Alexander, Pellæa Philippi propago. Calydonius aper scilicet in Aetolia, aut in Nemeæ silua Herculis tropæum leo, plura hominibus detrimenta attulêre? non herculè. Apagesis, heic meritò quis clamet. Tu Diuos Cæsares monstra facis? Quis ferat hæc? Non times ipsorum diuinitates, & vltionum flagella? Vt nucis incensæ crepitum timeo. Egon illos monstra facio? Ipsi se, nec quisquam alius eos monstra fecit. At Diui sunt. Quis eos Diuos fecit? Merita illorum. Quæ merita? Atrocitas, auaritia, Barbarica tyrannis, cædes, crudelitas, dementia, fastus, furta, gula, ira, inuidia, immanitas, libido, rapinę, stupra: iam spiritus me deficit. Hæc sunt præclara horum Cæsarum opera. Rursus dicet aliquis. In hisce nónne aliquid boni fuit? Fortassis. At tam parum in plerisque, vt id ad vitia comparatum, semper minimum fuerit. Ad quod ostendendum, statuamus inquam ante oculos nostros primum illorum Iulium Cęsarem, insigne si Dis placet, magnorum virorum, vt quidam scripsere, exemplum. Agè agè vide totum quod de eo scripsit Suetonius volumen. emoriar, si non ad vnum omnes eius tituli habent perniciosam ambitionem, hoc est, desiderium ad id quod nactus est, nempe Imperium per summum nefas quæsitum, per ciuium suorum sanguinem, ac reip. oppressionē euertere, vt regnet solus. Adde aliud in humanum genus meritum. Vndecies centena millia, non cōnumeratis ciuibus, armis cecidit. Quid vobis videtur de hoc in mortale genus merito? Adde iuuenile dedecus, quòd à Bithyniæ rege Nicomede stupratus: adde furta, tria millia auri pondo in Cōsulatu suo ex ærario clam surrepta, ac tantum inaurati æris repositum. Adde omnia fana ac templa in Gallia spoliata, opida sectionibus vendita ob nullam culpam, sed ob prædam, vt de eo hic noster scripsit Suetonius. Denique adde immensam illam profusionem in meretrices, ædificia, areā pro foro exstruendo, & mille alia, quę de animosissimo hoc corruptore auctores cōmemorarunt. Accedat angustus ille Augustus, omniū Principū maximus, omniū Principū infelicissimus. Qui si nihil vnquā mali fecisset aliud, quàm quod in Triumuiratu suo, cū duobus insignibus latronib⁹ inito, Ciceroni exitio fuit, inter malos numerari meruit. Sed longè maius peccatū fuit, quādo priuignū Tiberium coëgit, vt prostitutam ipsius filiam Iuliam, abdicata ac reiecta Agrippina vxore, ex qua iam liberos habebat, duceret. Vnde in domū Iuliā omne dedecus, omnis deinceps calamitas irrepsit, ac tragica illa exempla, plena omnis crudelitatis, ac monstrosæ libidinis nata sunt. Tiberius enim in omne prolapsus flagitium, Caligulæ, Claudio, ac Neroni omnium

nium nequitiarum fons rectissimè dicitur. Verùm hæc omnia ex Iuliæ prostitutæ nuptijs, & Augusti immodico in suũ sanguinem affectu ortum habent. Sed ita natura comparatũ est, vt quanto simus sordidiores, tanto cupimus videri honoratiores. Iunonius ille puer, cuius auus fuerat argentarius, adstipulator pater, & reliqua apud Ciceronem, antiquissimi ac nobilissimi stemmatis videri voluit, & ab ipso auctoritatem capere priuignum. Sed mirificè administrauit Imperium, ac ex lateritia vrbe marmoreã fecit: ita enim gloriari solebat. Audio. Deus hoc fecit, neque Romanorũ, neque ipsius Augusti meritis: sed quia in pace nasci voluit humani generis redemtor CHRISTVS, Esaiæ II. Augustus scilicet ipse, de cuius miseria VII. libro Plinius cumulatissimè differit, tantam rerum molem illo imbelli corpore rexisset? Verùm de illo, cùm multa alia pessima referre possemus, loqui desinam: qui cùm pessimus fuerit, longè tamen peiores post se, culpa tamen ipsius, reliquit, vera hominum monstra. Quid enim de Tiberio dicã? vlceroso in omnem inuidiam animo, quo nihil vnquam fucatius toto terrarum orbe, nihil nocentius, nihil turpius vixit. De eo sanè, quod vix Latinè dixeris, nostra lingua ornatissimè dici poterit: *Ein abgfeimpter, eerloser, znichtiger boeßvvicht.* Si licet Græca immiscere Latinis, sæpe etiam apud non intelligentes Græca: cur nõ liceat inserere Celtica ac Germanicæ nõ minus vetustæ linguæ verba, apud intelligenteis? Sed pudet plura de eo Diuo: dixissem Tiberius, *von dem leidigen Tüfel.* Producatur Caligula Imperator, merdosus ille pusio, *Das schantlich physickgückly*, pudenda Germanici Cæsaris progenies. vt verum sit, quod prouerbio dici solet: Heroum filij noxæ. Ex æquo ridiculus hic, atque Tiberius fuit, crudelis ac prodigus in summo. Itaq; nihil satis cõtumeliosè in eum dici potest: superat enim omne conuicium eius improbitas, nequitia ac stultitia. Claudium, porcum illum stolidum, & boleto, quo perijt, leuiorem ac inaniorem, cum sua Messallina, omnis libidinis portento, ac Agrippina, scelerata illa venefica, duabus Charybdibus ac Scyllis, transeo. Arripite mihi quæso Neronem, illum bipedũ omnium nequissimum, cuius iniquitas ac scelera etiam pueris & mulierculis nota sunt, vix dignus qui abs quoquam nominetur: ideoque & heic transmittendus, vnà cum Galba, Othone, ac Vitellio, tribus Plutonij Cerberi capitibus. Cui enim monstro potiùs comparabũtur helluones illi, bibones, comedones, lurcones, abdomines, ventres, *brasser, schlemmer, pfuser, schlucker?* Vespasianus ac filius eius Titus eximi poterant, si pater non auaritiæ infamia, filius non Berenices ac spadonum amore laborasset. Denique si Domitianus teterrima bellua vtriusq; famã ac decora nõ deturpasset: in quo vno Domitiano tantum sce-

lerum fuit, vt cum omnibus ante se flagitiosis Cæsaribus certare potuerit. Hi inquam, quomodo dignè nominabuntur? hi inquam humanarum rerum alastores, id est, nocentissimæ pestes, quibus modis nacti sint Diuorum titulos, iure super omnia miranda mirum videri potest. Cogitet secum optimus quisque in animo, ac diligenti examine perpendat, quomodo in hanc cæcitatem peruenire vnquam mundus potuerit, vt huiusmodi portenta pro Dis coleret, ac adoraret, etiamnum in scabiosa pelle obambulanteis, ac in humanis degenteis. Nam de Hercule, Theseo ac Libero patre, & quibusdam alijs, qui multa in hominum genus bona contulisse dicuntur, minus mirum videri poterat, quando nemo in bene meritos ingratus videri velit. Nimirum magna & occulta aliqua tenebrarum potestas fuit, quæ ad hoc cæcitatis homines compellere potuit. Eodem Sapientiæ libro, cap. xiiii. narrantur aliquot caussæ idololatriæ: sed non est dubium, conniuente Deo ob hominum scelera, potuisse hæc humani generis hostē, diabolum: verùm Christi aduentu eius potestas concidit. Miratur non vno in loco Cicero, qui ante Christum aliquot annis vixit, quare oraculum Delphicum sua ætate obticuerit. Arqui verum est quod Christus dixerat, Princeps huius mundi eijcietur foras. Deinde illuxit mortalibus per Apostolos illud sacrosanctum Euangelium, quod hominibus cùm corporis, tum mentis oculos aperuit. Spero herculè nunc, auditores festiuissimi, lucescere vobis, quare initio præfationis nostræ glorioso illo hypomixolydio cum sancta matre Ecclesia orsus fuerim. Vt quid enim dignius ordirer post IIII. illos litterarum ac omnis eruditionis principes, Angelum Politianum, Philippū Beroaldum, Antonium Sabellicum, ac D. Erasmum Roterodamum? qui in hunc auctorem adeò copiosè ac doctè præfati sunt; vt alijs nihil reliqui fecerint. Ideoque mihi aliud inueniendum procemium fuit pro veritate, atque adeò religionis ergò: quod tres illi primi, in Italia nati, forsan ob inueteratam apud suos de Diuis Cæsaribus opinionem, prodere non ausi, omisere. Erasmus autem præceptor noster, ac immortale Belgarum decus, non tacuit, sed nobis planè pro veritatis amore magis in eos inuehendi occasionem præbuit. Porrò Deo opt. maximóque omnino hoc quoque debemus, quòd pro sua in nos clementia suscitare dignatus est etiam ethnicum, in illorū Cæsarum mores debacchari ausum. Nempe hunc Suetonium Tranquillum, qui qualis qualis ipse fuerit, non tam refert admodum, quàm quòd diabolo non omnis res ex animi sententia processerit. Ecquare inquis? Quia malignus ille Satan suos pro vero Deo coli voluisset, vt diu sunt culti. Vnde verissimè Hipponensis pōtifex, diuus Aurelius Augustinus dixisse

fertur,

fertur, Multorum corpora in terris adorari, quorum animæ apud inferos fint fepultæ. Quòd fi quis dicat, Cur igitur tu eum auctorem profiteris, qui talia monftra depingit ac defcribit? Refpõdeo. Nõ magis XII. hofce Belial apoftolos, vt docti Theologi eos appellare confueuerunt, Suetonius defcribit, quàm occulta ratione profcribit. Verùm id non quiuis intelligit, ac non paucis verbis explicari poteft, propterea nos confultò omittimus. At aliud inuidiofius herclè obiectum, multorum animis, vt exiftimamus, obrepens, magis vifum eft neceffarium. Quî fit, dicet aliquis, cùm Glareanus ob turpitudinis ac immunditiæ odium, neque Iuuenalem, neq; Martialem, aut vllum huius farinæ auctorem vel publicè, vel priuatim vnquam intra tot annos, nempe L. quibus perpetuo numquam intermifit prælectiones, profeffus fuerit: nunc Suetonium adfumat fe enarraturum, in quo plures funt fpurcitiæ ac immunditiæ Cæfarum, quàm in vllo alio auctore? Heic refpondeat, fi poterit, Glareanus. Faciet pol, idque ciuiliter ac verè, denique abfque vllo fuco. De vitijs differtio fiue difputatio duplex eft. Vna, qua ad vitia homines allicimus fuafionibus, exhortationibus ac lenociniis: vt qui amare docent, noftra ætate, pro dolor, etiam potare, qui amatoria ludunt, vt iuuenum menteis velut inebrient, quales impudici poëtæ, ea differtio vitiofa eft, ac deteftãda maximè homini Chriftiano, plus etiã illis qui iuuentuti vt magiftri præfunt. Altera eft differtio de vitiis, vt ea deteftemur ac exfecremur: immo quoties de eis fit mẽtio, vt ab iis dehortemur, ab iis abftineamus, ea exfecremur. Hęc differtio neutiquã reprehẽdenda eft. Multi enim fancti viri ac doctores, quemadmodũ de virtutib⁹ fcripferũt, ita è regione de vitiis copiofè differuerunt. Oppofitorũ enim eadẽ eft difciplina, vt inquit Ariftoteles. Quæ igitur heic Cæfarum refert vitia Suetonius, in odium illorum monftrorum id facit, vt ea fcilicet fugiamus ac euitemus: immo cogitemus in quanta cæcitate fuerint perditi illi nebulones. & multo magis, in quanta ftupiditate mundus, qui talia portenta dignatus eft vllo honore, cùm nihil illis tetrius ac magis abominabile fuerit. Rurfus itaque dicam. Spero nunc vobis, iucundiffimi auditores, fatis liquere, quare ab cantu illo, quo fummam Dei bonitatem agnofcere iubemur, orfus fim. Nunc paucula de prælectione noftra dicemus. Septem ac triginta funt anni, quando primùm D. Erafmus ad Ioannis Frobenij petitionem in hunc, ac reliquos, qui Cæfarum vitam memoriæ prodiderunt, auctores præfatus eft: nactus exemplar ab Vuilhelmo Montioio, Anglorum Regulo, è Bibliotheca monafterij diui Martini apud Neruios, nunc Tornacẽfeis. Eum codicẽ paullò ante fuam mortem nobis dederat Erafmus: ex eo ille multa

erucrat.

eruerat. quædam tamen omisit, vt in edendorum non numquam operum festinatione fieri solet. Quæ Deo dante nos,& hoc adiuti codice,& adhibita nostra diligentia, haudquaquam negligemus. Conabor autem multa alia loca me plana factu-rum, quæ profectò à commentatoribus non sunt intellecta. Id quod in illorum contumeliam haudquaquam dictum videri velim. Multa illi cùm summa laude docuere. Sed vt sumus homines, Non omnia, vt est apud poëtam, possumus omnes. Est autem illud maximum, quod post illos auditoribus promittimus, nos omneis pecuniæ, auri, argentíque summas, omneis mensuras, denique omneis quæ ex assis diuisione proueniunt difficultates, explicaturos, ac ad nostræ ætatis & regionis vsus deductúros. Audaciùs forsitan aliquibus dicere videar, sed cùm ad eos locos deueniemus, per Christi gratiam ita negotium tractabimus, vt cordatus auditor ipse iudicare possit, nos nullum fucum fecisse: sed rem ipsam, vt decuerit, diligenter explicuisse. Multa Vuilhelmo Budæo, multa Leonardo à Portis debemus: quorum sedula opera effectum est, vt de iis rebus, quæ superioris sæculi, aut etiam paullò ante nostram ætatem, homines etiam doctissimos latuêre, certa ac indubitata sit assertio. Sed de prælectione satis. Porrò cum in hunc auctorem post commẽtatores doctissimi quique viri, Budæus, Erasmus, ac Leonardus, iam paullò antè nominati, denique Bapt. Egnatius ac alij, plurimos locos explicuêre, magnæ impudentiæ videatur vel tentare adhuc in eo quidquam, immo satis superque esse annotationum. Verùm enimuero cùm ipse ego aliquot locis adhuc hæream, ac proinde ibidem etiam alios hæsuros prorsus suspicer, omnino mecum decreui, vt primùm per otium licuerit, aliquot locis magis trutinatis, ac adiectis annotationibus indicium meum liberè ostendere, ac palàm omnibus facere. Sic enim fore existimo, aliis me daturũ amplius indagandi ansam, quemadmodum mihi data est. Lector, post fidelem nostram examinationem, ipse quoque perpendat, vtiléne operæpretium fecerim. Faxit Deus omnipotens, vt mox, quod destinaui, cùm ad omniũ lectorum vtilitatem, tum ad ipsius Dei gloriam perficere feliciter queam. Bene valete. Dixi.

IN HENRICI GLAREANI

ANNOTATIONES AD SVETONIVM,

INDEX.

Diaboli

Mutuum

FINIS.

Errata sic corrigito.

In Iulio lege, Lucceio, cap.19. Lucceium ibidem. cærimoniarum 74. Ampius 77. conspirati, 82. In Oct. Aquillius 11. iuuenem maiorem 17. sæculares 31. ex equestri 63. Sperarchi 89. Asclepiadis 94. Atiam, cùm ibid. Atia prius ibid. Atiæ iubar ibid. In Tib. Pyrrho, 2. Idææ ibid. Di 21. mullos 34. Cottij 37. comœdum 47. Di 67. Porcio 73. In Calig. lenocinij 39. In Claud. precariò 12. hodieque 19. Camilli. priorem 26. cælibatu: ibid. expers. Alea 33. In Ner. de mediis 2. distincta 31. Agerinum 34. cos. 35. Plautium ibid. pepercit: 38. exsiluit 41. Virgilij 54. In Galb. Saluius 6. In Vitell. Aequiculos 1. Artabanum 2. septem 13. In Vesp. Reaten, 2. exsecutórue, 14. Mestrium 22. affectabat: 23. admouit ibid. In Domit. deuinctus 22. In Indice, Balearis. Brabeutæ. In Annot. XIIII. Auxium, &c. pag. 1. versu vltimo, columna B. legitur, vtque 2, 26, A. pignoribus captis 34, B. gratia 19, B. comparassent, 5, 5, A. XXII. Cimoen, 24, A. citatur 35, A. E veteribus 33, B. Concines 6, 23. B. ter, vel tertio, 8, 20, B. clausit, 21, B. iungerentur. 10, 41, A. iungerentur, C. 5. 42, A. iungeretur, N. ei, pro ex, 43, A. Sperarchi. 12, 17, A. Hæc 13, 32, B. XI. 14, 23, A. est multi 1, B. cœpit. 15, 29, B. confessui 20, 9, B. Me reum 22, 22, A. Succinctique calent 29, B. κολόσσῳ, 44, B. profugit concione. profugit 24, 27, A. formatam, commotámque. foriatam, 25, 30, A. Iuuenalia 32, 32, B. bouis 33, 38, A. solutili: 37, 26, A. psilocitharistæ 52, 20, B. cornicularius. 55, 14, B. In Annot. de illust. grãmat. Perialogos vers. 24, A. Filiam 62, 43. impellit. EX NERONE. 73, 31, A. Vittata nauis. 74 36, B.

